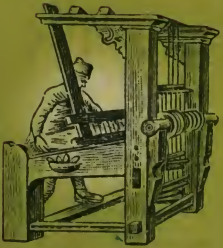
2.5
40

chi l'a pa 'd fil tuca pi 'd mila

Ex libris

LUIGI FIRPO

8.2.1.

FIRPO

1348. 1

BIBLIOTECA NAZIONALE
TORINO

[redacted]

FAMIANI STRADÆ ROMANI E SOCIETATE IESV

DE

BELLO BELGICO

DECAS PRIMA

Ab Exceſſu

CAROLI V. IMP.

Vſque ad initia Præfecturæ

ALEXANDRI FARNESII

Parmæ, ac Placentiæ Ducis III.

Additis hominum illuſtrium ad hiſtoriam præcipuè ſpectantium imaginibus ad viuum expreſſis.

ROMÆ,
Sumptibus Hermanni Scheus.
Typis Ludouici Grignani. MDCXXX.

SVPERIORVM PERMISSV.

BIBLIOTECA NAZIONALE

SERENISS. PRINCIPI
ODOARDO
FARNESIO
PARMÆ, AC PLACENTIÆ
DVCI V.

FAMIANVS STRADA FEL.

HISTORIAM Belgicam Parenti tuo ante annos fer me quatuordecim deſtinatam, tibi conſtante fide, reddo, SERENISSIME DVX. opus ab argumento non ingratum Principi, qui ſe ad magnorum nominum imitationem componat, imitandus ipſe, atque inter magna nomina futurus. Et habent hoc ſupra antiquitatem noſtri ſæculi bella: quòd, ſicuti geruntur armatis diuerſa Religione animis, infeſtis nouo telorum genere corporibus, validis alia munitione vrbibus-

ita longè quàm priſca, noſtris hominibus ad imitandum propiora ſunt. Inter recentia verò, haud ſcio an vlla magis ad militarem prudentiam ducant, quàm hæc Belgica: in quibus partim conditio ciuilium armorum inſolitam Ducum vigilantiam poſcit aduersùs militum licentiam, & crebriora trâsfugia veluti honeſta, atque ad ſuos: partim Mars ipſe non ſemper hic in acie, ac ſub illa campi Domina, ſæpius apud arces remiſſo furiali impetu ſedendo, noua quotidie machinarum nomina, ingenioſaque operum conſilia meditatur: partim denique locus nunc equis, mox idem remis opportunus, amphibios enimuerò milites, ac peritos miſcere vndis ignem planè deſiderat. Hæc autem ipſa, quæ tibi communia cum alijs noſtra legentibus videri poſſent, alio videlicet ſenſu hauries ipſe, ſolitus abs te exigere, quidquid fuere Maiores tui. Et è Maioribus quidem occurret in huius ſtatim operis veſtibulo Margarita Parmenſis Dux, (Caroli ne Quinti filiam appellem, an Alexandri Farneſij ma-

trem?

trem?) in qua nouem propè annos, inter prima illa turbulentorum hominum tentamenta, Belgium ſuſtinente, artes agnoſcere populos regendi, tibi (opinor) graue non fuerit. Nam de auia tua Maria Luſitana, Eduardo Luſitani Regis fratre genita, quid attinet dicere? cuius ad eximiæ Religionis commemorationem non dubito, quin ipſe admirationi venerationique immiſſus, ſubdi peracres tibi ad pietatem ſtimulos experturus ſis. Iam auus tuus Alexander, ille (vt appellatum noſti) Belgarum Camillus: &, repetito Demetrij cognomento, vrbium Expugnator: & Romanus, ſed ſobrius iræque victor Alexander; quanta bellicarum cupidine laudum, quas è multis retrò ætatibus collegit vnus ac miſcuit, generoſam iſtam indolem tuam inflammabit? Nec, quia geras ipſe continenter ante oculos Alexandri res geſtas, (dignas profectò; quæ non minus tibi, quàm Themiſtocli trophœum Milciadis, ſomnum interturbent) idcirco cariturꝰs ſe omni nouitatis apud te gratia pertimeſcunt ana-

Iuſt. Lipſius in Virg. Hallen. c.35.

Georg. Baſta in Magiſt. Caſtror.

Ex Vrb. VIII. P. Max. poemate de Alex.

nales mei; dum hæc eadem, quæ tibi imitandi amor ſparſim obijcit, hìc à me coniunctim omnia repræſentabũt: verè vtique, ac ſecurè magis, quam aut magnificè, aut in ſeruilem Theoduli modum: cuius hiſtoriam aſſentationis immodicam proiecerit olim in fluuiũ Macedo Alexander; ego certè non verebor, ne tu meam pro Alexãdro tuo plectas, vti læſæ veritatis reã. Illud potiùs timerem, ne Hiſtorici humilitate ſuboffenſum caperet te faſtidium aliquod mei, grandia tenuiter molientis; niſi exploratam haberem præcellentem ingenij tui facultatem, qua ſicuti noſtras quoque litteras non amas modo, &, quod vos magni Principes ſoletis, foues & protegis, ſed etiam ſupra Principum plerũque morem calles ac tractas; ita probè intelligis, ſummorum virorum facta, tranſgreſſa ſemel humanum modum, non facilè cuiuſquam dictis adæquari poſſe. Quamquam timidiùs ſentire me, tu vetas, Princeps: dum hiſtoriam hanc meam prælibare aggreſſus, tam multa in illius commendationem addi-

didiſti,vt,niſi ego blãditias huic operi ab humanitate tua ſubuererer, auſim profectò haud ex vano non ſolum præſentium mihi ſtudia polliceri, ſed etiam ſpem vltrà protendere, & quaſi poſteritati meæ intereſſem, eius de me iudicio iam nunc frui. Sed quo profuſior iſta liberalitas in me tua,eo cautior ipſe conſcientia mea me inuoluo,atque aduersùs huiuſmodi irritamenta cõmunio:contentus hoc fructu benignitatis tuæ, vt non timidè id offeram tibi, in quo iudicium ipſe tuum improbare non poſſis. E Collegio Romano, Pridie Kal.Iulias AN. DOM. MDCXXXII.

LE-

LECTORI.

QVISQVIS hæc noſtra in manus ſumere non grauaberis, priuſquam euoluas, permitte me tecum pauca ſuper iis proloqui. Habes à me hiſtoriam, cui à celeritate quidem non poſſim aut laudem flagitare, aut excuſationem obtendere, quippè nonum longè poſt annum apud me preſſa: poſſim tamen, opinor, hac ipſa cunctatione alterum tantum gratiæ ſperare à Lectoribus meis, quorum vtique reuerentiæ, adornando indeſinenter operi moram traxi: adeo, vt licet, ab aliquot iam annis, multi, quorum non minus ingeniis, quàm honoribus nemo Romæ non aſſurgit, prælectam annalium meorum partem, mirè probare viderentur, non ideo tamen perſuaſerint mihi (gnaro videlicet quid inter humanitatem, & iudicium interſit) vt feſtinarem euulgare opus, aut eidem nunc tandem euulgato non condonationem ipſe aliquam à Lectoribus anxiè precarer, vti debitam modeſtiæ meæ, aliorum iudicia

reue-

reuerenti. Accedit ad eiuſdem ſpem gratiæ, ſors oblata mihi quàm Scriptorum multis liberalior: interiores Principum litteras loquor, pleraſque exaratas ipſorum manu: loquor ſecreta legationum monita, intima in bellicis ſenatibus conſilia, & conſiliorum cauſas, clandeſtinos exploratorum codicillos, occultas ciuium conſpirationes, aliaque permulta, quæ aut ſeorſim habita, aut in ephemeridem relata, ex arcanis mihi tabulariis patuere. Planè vt, niſi moram Lectoribus iniecturus eſſem, potuiſſem (quod interdum facio) ad rerum pleraque, addiicere litterarum exemplaria, prouocare ad authographorum fidem, factorum enarrationem, ſignatis veluti tabulis teſtibusque, conficere. Hæc autem omnia ſicut aperuere mihi quodammodo fores, vt in abdita quæque introſpicerem, ita eorum euulgatio, & peculiarium in primis rerum expoſitio (ſine quibus hiſtoricorum monumenta Polybio quidem ludricum quid Lib. 3. *habentur) tanto futura eſt iucundior auiditati legentium, quanto addentes hæc noſtra ad notiorem eorum factorum cognitionem, quæ ab aliis memorantur,*

&

& nos ab iis ſæpius abſtinemus, plenio-rem ex vtriſque hiſtoriam ipſi conformabunt. Atque hæc etiam cauſa perpulit interdum me ad ſingularia quædam non prætermittenda, quò res Belgicas recenti non magis fama, quàm Scriptorum copia peruulgatas, huiuſmodi variarem additamentis, ob nouitatem plerunque gratis, & ſpecialem hiſtoriam ſcribenti non vtique inconceſſis. Quin & huc quoque illud pertinet, quòd ſicut aliqua curſim, & niſi peculiare quid ad alios addendum occurrat, penè præterii; ita interdum aliqua paulò altiùs deducere, liberiùsque denarrare, profectò gratius exiſtimaui, nec ſine multis magniſque exemplis feci. Namque inter Romanos annalium Scriptores, vt nihil de Græcis dicam, Tacitus, atque Saluſtius, quàm ſæpe ad breuem illam ſuam tenuiſſimi fili telam ex occaſione adiiciunt multa, & tanquam lacinias operi attexunt? Refellebat Tacitus in hiſtoriis (harum enim quinque libros, omiſſis annalibus, carptim expendere tecum libet) eos authores, qui ſcripſiſſent duces Othoniani ac Vitelliani exercitus addubitaſſe, num poſito pro

flagitioſis Principibus bello, bonum eligerent; quum facto inde gradu, de veteri atque inſita mortalibus potentia cupidine, de eius origine in Romana vrbe de Patrum plebisque certaminibus, de Mario, de Sylla, de Pompeio ſecurè diſſerit: donec, Sed me, *inquit*, veterum, nouorumque morum reputatio longiùs tulit. nunc ad rerum ordinē venio. *Perge. Incenſum à militibus Capitolium vbi ille deſcripſit, ſuprr eo querelas adiungit: & qui illud vouerit, qui fundauerit, qui dedicauerit, qui dirutum refecerit, quamquam res vulgò non ignotas, accuratè percenſet. Quid de Serapide? cuius de origine interfari multa, quaque de ea fabulentur Antiſtites Ægyptiorum, prolixa excurſione commemorare, hiſtoria iniuriam non putauit? Sed nuſquam idem liberalius de hiſtoria ſenſit, quàm in eſpugnatione Hieroſolymæ, cuius occaſiono, primordia moreſque Iudæorum tam prefusè tamque altè vſque à Saturno repetita perſequitur enarratione: tam varia congerendo de Moſe, de gentis religione, de cibis, de ſabatho, de circumciſione, de animarum æternitate, de balſamo, de bitumine,*

Li

Li

Li

ne, aliiſque; vt eius hiſtoriam populi contexere videatur. Et tamen religioſius haberi Tacitus poteſt eum Saluſtio compoſitus. adeo hic crebrò in diuerticula & flexiones abit. Neque ipſe diſſimulat. Quippe Iugurtini belli procemium longè enimuerò gratuitoque productum, poſtremo reprehendens, Verùm ego, *inquit,* liberiùs, altiùsque proceſſi, dum me ciuitatis morum piget tædetque, nunc ad incœptum venio. *Nec ideo abſtinuit, quin in diuiſione regni inter Iugurtham & Adherbalem, de Africa, deque primis ab eius initio cultoribus amplisſimè diſſereret. Licentiùs adhuc in ciuitatis mores iterum inuectus, antiquis factionum cauſis inter Romanam plebem ac Senatores abundè narratis; inhibita euagatione, in viam ipſe ſe reuocat. Superat hæc tamen, quod additur Leptitanorum digreſſioni parergon. Nam Lepti mentione facta, quum de eius oppidi conditoribus, ſitu, ac lingua dixiſſet: viſum eſt, actuarii loco veterem hiſtoriam, ad Leptitanos vtique non pertinentem, vltro appendere. Nempe* quoniam, *inquit,* in has regiones per Leptitanorum negotia venimus, non in-

di-

dignum videtur, egregium atque memorabile facinus duorum Carthaginenſium memorare. *quo nec parcè, nec timidè memorato, ad rem ſuam redit. Sed quid ego plura conſector: quum vna luculenter oſtendat, quantum hac in re liceat hiſtorico, Catilinæ coniuratio. cuius videlicet Scriptor adeo liber excurrit, crebriſque à propoſito auocamentis hiſtoriam laxat, vt partem operis omnino quartam hæc longè ſuperent additamenta. Quæ cum ita ſint, & noſtra quoque, ſi quid alicubi excedent, tu pro tua, Lector, æquitate, boni conſules. Vti etiam illud, à quo inter narrandum non planè abſtinui, dum noſtra cum priſcis interdum contuli, ac ſimilia comparaui. Id enim ſicuti non ſum neſcius, apud Latinos non ita crebrò legi, ita Græcis liberaliùs vſurpatum haud me fugis. Sanè Polybius non magis Scriptor hiſtoriæ quàm Præceptor, dum Siciliæ formam poſitumque cum Peloponeſo: dum Carthaginienſium Romanorumque claſſes, cum Antigoni, Ptolemæi, Demetrii, aliorumque naualibus olim copiis prolixè componit: dum eorundem Romanorum, & Carthaginienſium Rempubl. generoſis volucribus ad extre-*

mum

mum vſque ſpiritum concertantibus ſimiles facit (vt omittam alia; quæ vel primum eius librum legere aggredienti complura ſtatim occurrent) profectò omni cura liberat per huiuſmodi exempla gradientem. Ac de his te ritè præmonitum initiatumque in aditu operis vltrà non moror.

MVTIVS VITELLESCVS SOC. IESV Præpoſitus Generalis.

CVM de Bello Belgico primam partem P. Famiani Stradæ, eiuſdem Societatis, tres noſtræ Societatis Theologi, quibus id commiſſum fuit, recognouerint, ac in lucem edi poſſe probauerint; facultatem concedimus, vt typis mandetur, ſi ita Reuerendiſſimo Domino Viceſgerenti, & Reuerendiſſimo P. Magiſtro Sacri Palatij videbitur. In cuius rei fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Romæ 4. Iulij 1632.

Loco ✠ ſigilli.

Mutius Vitelleſcus.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſs. P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

A. Torniellius Viceſg.

Imprimatur Fr. Hyacinthus Lupus Mag. & Soc. Reuerendiſs. P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

DE

DE
BELLO BELGICO
LIBER PRIMVS

BELLVM dicere aggredior, incertus animi, Belgarumnè illud, Hiſpanorumque, an Europæ propemodum omnis appellem. Quippe tot gentium aut armis, aut pecunia, certè animis & conſilijs etiamnum geri videmus, quaſi vno in Belgio, de Europæ Imperio dimicetur. Quo plures, opinor, cura comprehendet, quid populares, quid gentiles ſui patrauerint in hoc Martis campo, relegendi. Ceteros ab hac cura vtcumque liberos ſubibit aliqua noſcendi cupido, vnde paucis Belgarum prouincijs ea confidentia, ac vires tantæ, quibus potentiſſimo cum Rege, ſexaginta iam annos, terrâ marique ex æquo decertauerint? Vnde ad Batauiæ oram è piſcatorijs aliquot nauigijs noua repentè Reſp. extulerit caput: quæ armis in dies præualida ſuperiorem pati nec terrâ velit, nec mari iam poſſit. quæ magnis per Oceanum claſſibus ad remotiſſimos terrarum tractus colonias inuexerit. quæ ſtatis apud Principes legationibus, mutuiſque fœderibus, non minorem ſe Regibus ferens, nouum ſibi in Europa principatum aſſeruerit? Vnde

Propoſitio operis.

In quo quid multis agnoſcendum:

Quid omnibus admirãdum.

Magna Reſpublica ex paruis initijs.

A Bel-

Mira ſoli fertilitas, bello omnia vaſtante.

Belgici agri, inter aſſiduas armorum tempeſtates atque procellas, (cuiuſmodi longê breuiori calamitate regiones alias vaſtari, ac ſterileſcere paſſim videmus) tanta gignendis frugibus vbertas, alendoque bello non loci minus, quàm hominum pertinacia? planè vt in alias terras peregrinari Mars, ac circumferre bellum, hic armorum ſedem fixiſſe videatur. Et ſanè non defuere, qui conſilio in hiſce prouincijs bellum trahi ab Hiſpano Rege ſuſpicati ſunt. Nempe vt Princeps, cui MAGNVM Imperij corpus magna animandum eſt mente, multiſque tuendum eſt manibus; exercitam habeat in hac Belgica ſchola militiam, quam deinde partes in omnes (velut Ianizeros ſuos Othomannus Imperator) expediat. Perinde ac ſi eodem in ludo non ſimul erudiantur hoſtes: quorum arma hebeſcere otio, quàm tractatione ſplendeſcere ſatius foret. Iam & noſtrorum temporum veterumque ſimilitudo afferet vtraque tacitè comparantibus non minimum voluptatis. Venientque in mentem legentibus annales noſtros, nunc Arminius, nunc Ciuilis, gemini illi Belgarum turbines, Orangijque illorum temporum. Offerent ſe paria rebellandi principia: prætenta, & ſimul excuſſa Tiberij, ac Veſpaſiani Principum obedientia: ſollicitati libertatis ſpe populi: ſubita prouinciarum aduersùs Romanum militem conſpiratio: cœpta à Batauis defectio: petita è Germanis, Gallis, Britannisque ſubſidia: fatigata diuturno, ancipitique bello Romanorum

Seriò non agi à Rege opinati ſũt aliqui.

Sed falsò.

In priſcis noſtriſque temporibus ſimilitudo caſuum.

Cor. Ta. l. 1. & 2. ann. & 14. hiſt.

arma;

Arma: pleraque tam ſimilibus iiſdemque artibus iterata, vt niſi ex ſingulorum nominibus diſcrimen animaduerteris, intereſſe te priſcis Belgarum tumultibus identidem arbitreris. Vſque adeo IN REBVS humanis ſæcula ac perſonæ intereunt: cauſæ & euenta, eadem recurrunt. Quamquam vt Veteres illos longè ſuperauimus nationum religionumque diſſidio, ſic iras ab hac cote pugnaciùs armamus, odiaque exinde animoſiùs exercemus. Nam quid iam armis in Belgio intentatum inacceſſumque reliquimus: qui non modò magnis cum fluminibus, vel ſupra Poëtarum miracula, manus conſerimus; ſed Neptunum ipſum, fractis Oceani clauſtris, in certamen elicimus: mare ceu terras pedites inuadimus: terras immiſſo nauigamus mari, elementiſque ſimul omnibus pugnamus? Et verò (niſi me mea, vt quemque ſua perſæpe fallunt) nuſquam aut animis, auſiſque maioribus bello decretum: aut validiora per obſidia, magnarum vrbium viribus illuſum: aut diuturnioribus inuicem cladibus plus ſanguinis datum, hauſtumque. Voluerit licet vndis ſuis arma & corpora fortium virorum Simois, aut Scamander, Græcorum fabulis noti amnes: aliique nimiùm vera Romanorum cæde nobiles. Longè plures, maioraque aggreſſos extulere Moſa, Rhenusque, & Scaldis, & reliqui per Belgium riui, toties humano ſanguine decolores, truncisque legionum artubus, ac magnatum ſpolijs animarum tumidi. Quot hìc prouinciarum conci-

Qui tamē atrociores apud nos.

Teſtis hodie Belgiū.

Hom. Iliad. 21. de Achillis pugna cum Scamādro fluuio.

collatum cum Græcis, Romaniſque bellis.

Virgil. 1 Aeneid. Aufidus, Allia, Trebia.

dère vires? quoties aut claſſibus mare, aut equite pediteque conſtratum eſt Belgicum ſolum? ac deletis hiſce magnis exercitibus, maiores iterum copiæ vndique gentium ſubmiſſæ, certatim oppleuere campos? Et tamen tam multis populorum impendijs, exhauſtis Regum opibus, coniuratis Europæ viribus, HÆC TROIA tot iam decennijs petitur, necdum capitur. Verùm quo intentiùs huiuſcè magnitudinem operis commentor, eo proniùs fortaſſe carpendam offero confidentiam Scriptoris: quem à publicis negotijs alienum, priſcæque eruditionis hominem, nec ſuo cum ſæculo viuentem; profectò minorem euoluenda præſentium bellorum ſerie diſſerent aliqui: & Sacris iampridem initiato indecoram videlicet armorum tractationem affirmabunt. Audirem ego facilè, ſi annalium ſcriptores prœliari omnes fuiſſent ingenio, ordines duxiſſent, exercitibus imperitaſſent: aut deeſſent ex omni ætatum nationumque cenſu perplurimi, qui ſacerdotio præditi militaria hæc argumenta litteris tradidere. Immo, quum tanti ſit veritas in hiſtoria, quumque res eam nulla infringat magis, quàm ſcriptoris affectus; vndenam potius rerum fidei pertimeſcendum, ab eone, qui partibus implicitus ægrè odium & amorem exuat: an ab eo, qui & in medio poſitus, & vitæ ſanctitatem profeſſus, ideoque omni partium ſtudio aut intactus, aut maior, mentiendi occaſiones procul habeat, arceatue? Atque ego quidem, vt de me hoc præcipuè ſu-

De operis Authore,

Quem Religioſú latere profana, & Sacerdotem dedecere bella videantur.

Sed & exẽpla cõtraria ſunt,

& ratio.

T. Liu. Cor. Tac. Dionyſ. Halicar. & alij.

Moyſes. Beroſus, Ioſeph. Euſ. Cæſ. Oroſius, Vill. Tyr Iouius, Bembus, Marian. Maffeius, &c.

peraddam, Nec religioſæ vitæ meæ rationes dedecere ſuſcepti operis argumentum, in quo Religionis etiam cauſa peragitur: nec imparem me rebus hiſce geſtis enarrandis, cauſiſque earum eruendis, arbitratus ſum. Quoniam, quæ intima conſiliorum arcanorumque cognitio ſperari non poterat vel à ſepoſitæ vitæ inſtituto, vel ab hominis genio ſecum non granatè habitantis, certè per aliena conclauia clandeſtinis Principum colloquijs aurem non admouentis; ea mihi cognitio vſque adeo abunde ſuppeditetur ab illorum, qui hæc ipſa aut geſſerunt, aut gerenda mandarunt, authographis & commentarijs: quorum à copia delectuque inſtructior haud facilè quis aliquando ſcripſit hiſtoriam; vt profectò aulicarum ipſe bellicarumque artium vtcumque rudis, atque homo, vt voles, vmbraticus, plura tamen interioraque, quàm hoſce rerum ciuilium ac militarium diſceptatores, allaturum me non ex vano polliceri poſſim. Qua verò fide, quaue libertate, ſuperuacaneum ſit, anxiè præfari. quando veri amorem æquè omnes præ ſe ferunt: ac ſæpenumero NVLLI iactantius fidem ſuam obligant, quàm qui maximè violant. Nam dicendi libertatem penè iam amiſit ætas noſtra, Scriptorum plerunque vitio, qui offenſionem Principum obtendentes ambitioni ſuæ, collatâ in tempora ac mores culpâ, blandiri & aſſentari, Sæculum appellant. Ego conſcientiâ ſubnixus meâ, quam ſæpè interrogo, mancipatamque nullius imperio

Adde, quod ipſe argumentũ tractũ cũ Religione coniunctum

& ab anthographis litteris mihi intimè cognitum.

Fidem,

ac libertatẽ, vt nulli partiũ iuratam gero.

perlo Principum, nec cuiuſquam gratiâ emptam adhuc inuenio; rogatos eos velim, qui meos labores ſuâ curâ dignabuntur, vt qualem à me ad ſcribendum iure poſtulant animum, partium ſecurum mediumque; talem ipſi à factionibus liberum afferant ad legendum. Ne temerè incuſetur cibus; ſi ſtomacho exceptus ægro inſinceroque, coaceſcat.

Ita ſimilē affectū in lectore meo velim.

Tu modò pacis, ac belli Deus, (decet enim, rerum non ſcriptorem minus, quàm authorem, à bonis precationibus initia ritè capere) tu menti, tu ſtilo moderare: vt mihi non in prudentia humanorum arcanorum indagatrice, ſed in tuarum ſedium aſſiſtrice Sapientia, omnia reponenti, digna candore vitæ, quam profiteor: par operis magnitudini, quod molior: non minor expectatione, qua dudum prouocor; ad finem vſque contingat hiſtoria.

Hæc præfatus, ab imploratione diuinæ opis initiū duco.

Plin. in paneg. de hoc priſco ritu.

1555 TRAHEBATVR adhuc ingentibus Europæ motibus ferale bellum inter Carolum Quintum Imperatorem, & Henricum Secundum Galliæ Regem; ad quem cum hereditate tranſierant parentis iræ animique; quum Maria Angliæ Regina, vbi primùm nupſit Philippo Hiſpaniæ Principi, de pace ſedulò agitare cœpit: eiusque operâ, hoc anno quinquageſimoquinto ſupra ſeſquimilleſimum, miſſis Caletum Cæſareis Regijsque Procuratoribus, & ſi non pax, vti ſperabatur, certè quinquennalium fundamenta induciarum poſita ſunt.

Tunc Cæſar, euocato ex Anglia Philippo filio, quam Regnorum Imperijque abdi-

Cæſar abdicare ſe Regnis parat:

CAROLVS V IMPERATOR
BELGII PRINCEPS

BIBLIOTECA NAZIONALE TORINO

1555 abdicationem dudum animo meditabatur, exequi tandem, ac magna orbis terrarum parte ſpoliare ipſe ſe ſtatuit: editurus IGNOTVM Principum aulæ prodigium, vt, quum poſſet, imperare deſiſteret. Ergo euulgato per Belgium arcano, multis vndique mortalibus Bru-
25 Oct. xellas accurrentibus, octauo Kalendas Nouembres, qui dies Ordinum comitijs, atque aurei Velleris equitibus, Magiſtratibusque indictus erat; Cæſar in aula maxima Regiarum ædium, circumſedere iuſſis hinc Philippo Angliæ, Maximiliano Bohemiæ Regibus, atque Emmanuele Philiberto Sabaudiæ Duce: inde Heleonora Galliæ, Maria Hungariæ viduis, alteraque Maria Bohemiæ Reginis, & Chriſtierna Dani Regis filia, Lotharingiæ Duce; primùm Philippum filium ſodalitio equitum aurei Velleris ſolenni ritu præficit: tum Philiberto Bruxellio ſenatori Principalis Concilij ſignificat, vt quæ in mandatis acceperat, ad Belgarum Ordines proloquatur.

Multis coronatis capitibus præſentibus.

Heleon. & Maria Caroli V. ſorores.

Ac primũ magnum equitũ aurei Velleris Mag. ſtrũ creat Philippum filium.

Concil. ſtatus.

Summa dictorum eius hæc fuit. *Cæſarem ingraueſcente in dies valetudine præfractum proſtratumque ſeriò admoneri, vt ſuprema componat: & quam rerum molem ſuſtinere diutius pro dignitate, quæ ſe Imperiumque deceat, haud poſsit; maturè transferat in Philippum filium Angliæ Regem, ætate ac ſapientia tanto oneri parem. Itaque Cæſarem, quod ſibi, quod Regi, quod prouincijs beneuertat, omni ſe Belgij Burgundiæque imperio abdicare: iuratam ſibi fidem populis remittere: Philippo filio Angliæ*

Eidemque Belgium, & Burgundiam tradit:

verbis Bruxellij Senatoris.

1555

Quæ interrupit Cæſar, & ipſe pro ſe dicit

Regi, ius poſſeſsionemque Belgij Burgundiæque ex animi ſententia tradere. Hæc Philibertum ritè memorantem ſurgens improuisò Cæſar, humeriſque Gulielmi Orangij Principis innitens, interpellat: atque è codice, quem ad ſubleuandam memoriam attulerat, tanquam è rationario Imperij, Gallicâ linguâ recitare ipſe cœpit, Quæ à ſeptimodecimo ætatis anno ad eam vſque diem peregiſſet, expeditiones profectioneſque nouem in Germaniam, ſex in Hiſpaniam, ſeptem in Italiam, quatuor in Galliam, decem in Belgium, duas in Angliam, totidem in Africam, mari vndecies remenſo, bella, paces, fœdera, victorias, enucleatè ſingula, magnificèque magis, quàm ſuperbè. Additítque, *Eorum operum finem non alium propoſitum ſibi, quàm Religionis & Imperij tutelam. Id à ſe, dum per valetudinem licuerit, ita Deo duce præſtitum, vt Carolum hactenus vixiſſe & imperaſſe, nullos niſi hoſtes pœnitere poſſit. Iam quando vires, ac propemodum vita deficerent, non ſibi futurum dominandi amorem ante ſuorum ſalutem. Pro ſene membris capto, ac magna ſui parte præſepulto, validum iuuenta, experrectique vigoris, ac virtutis Principem ſubſtituere. Ei vt obedientiam Prouinciæ præſtent: ſimul vt inter ſe concordiam, atque in orthodoxa Religione conſtantiam ſedulò ſeruent: demum vt ſibi, ſi quid in ea cura peccatum fuerit, benignè condonent: oratos ex animo velle. ſe certè illorum fidei obſequijque ſemper apud*

Orágius ipſe in Apologia an. 1581.

[Res] à ſe geſtas

[&] earum [f]inem.

Cur regna eiuret.

Quid & petat à prouincijs,

& eis promittat.

1555 *apud Deum, cui victurus erat vni perpaucos illos, qui ſupereſſent dies, memorem futurum.* Hinc conuerſus ad filium, *Si hæc*, inquit, *prouinciarum poſſeſsio ad te morte mea perueniſſet; meritus aliquid eſſem apud filium, relicto tam opulento, auctoque per me patrimonio. Nunc, quando non neceſsitatis hæc, ſed voluntatis hæreditas eſt: & præmori patrem libuit, vt mortis beneficium anteuerterem; quidquid mihi pro hac anticipati temporis vſura plus debes, id in horum amorem curamque populorum vt transferas, iure poſtulo. Reliqui Reges ſe filiis vitam tradere, regna ſe tradituros gaudent. Ego poſthumum hoc donum præripere fato volui: geminatum gaudium arbitratus, ſi te non magis viuentem ex me, quàm ex me regnantem viuus aſpicerem. Exemplum hoc meum pauci imitabuntur: nam & ego, quem ſequerer ex omni retrò antiquitate, vix habui. Laudabunt certè conſilium, vbi te dignum comperient, in quo prima hæc documenta monſtrarentur. Id efficies, ſi, quam adhuc coluiſti ſapientiam; ſi Dominatoris omnium timorem, ſi catholicæ Religionis patrocinium, ſi iuris legumque tutelam, vera vtique regnorum firmamenta, perpetuò retinueris. Vnum ſupereſt, quod voueam ad extremum pater: Vt tibi proles huiuſmodi adoleſcat, in quam regna tranſferre poſsis, neceſſe non habeas.* Hæc fatus, procumbentem in genua filium, poſcentemque patris dexteram arctè complectitur, ac cæleſtem illi opem, im-

Oratio Cæſaris ad filiũ regna in eũ tráſferentis.

poſita

poſita eius capiti manu, piè paternèque 1555
precatus, ſubortis lacrymis ſubſtitit: ex
eorumque, qui aderant, oculis vbertim
lacrymas expreſſit. Tum Philippus &
reuerenter oſculatus patris dexteram, &
humaniter Belgarum Ordinibus aſſur-
gens, excuſata apud eos Gallicæ linguæ
ignoratione, iuſſit pro ſe id muneris exe-
qui Antonium Perenottum Granuella-
num Atrebatenſium Antiſtitem. Qui
Regis mentem, vt gratam in parentem,
ita paternis monitis exemplisque anima-
tam erga Belgarum populos, diſertiſſi-
ma eſt oratione interpretatus. Quibus
Iacobus Maſius iuris, & eloquentiæ con-
ſultus, Ordinum Belgarum nomine
quum reſpondiſſet: ac demum Maria
Hungariæ Regina Belgij gubernatio-
nem, quam annos quinque ac viginti
pro Cæſare fratre obtinuerat, eiuraſſet,
eo quidem die concio dimiſſa eſt. Duo- 1556
bus verò menſibus interiectis, maiori
adhuc hominum celebritate (nam fama
latius emanauerat) Regnis, Prouincijs, 17. Ian.
Inſulisque tàm in noſtro, quàm in nouo
terrarum orbe exuens ſe Cæſar, eorum
ſemel omnium poſſeſſionem, ac iura
Philippo filio addixit. Poſtremò, haud
ita poſt multò, Imperij (quod vnum
Carolo ſupererat) coronam, ſceptrum-
que Ferdinando fratri multis antè annis
Regi Romanorum creato tranſmiſit, per
Gulielmum Orangij Principem. Quem 1531.
ferunt initio detrectaſſe legationem
eiuſmodi, dixiſſeque Cæſari, audiente
Philippo Rege, Meliora ſibi à Superis
optanda, quàm vt Imperij inſignibus è
Domi.

Qui pro filio reſpōdet Atrebatenſis.

Et pro Belgis Cæſari & Philippo Maſius reſpondet.

Maria quoque Regina ſeſe abdicat gubernatione Belgica.

Poſt tradita filio paterna regna omnia,

transfert Imperium in fratrē.

Eiusq. inſignia mittit per Orãgij Principem;

1556 Domini ſui capite deponendis, atque ad alium deportandis, miniſterium ipſe ſuum adhiberet, ſiue illa caritas fuit ergà Principem expertæ beneuolentiæ, ac liberalitatis: ſiue aſſentatio in Philippum Regem, cui deſtinatum à Patre fuiſſe Imperium, eâque gratiâ actum cum Ferdinando fratre non ignorabat. Etenim Carolus Auſtriacam Hiſpaniæ potentiam acceſſione Imperij firmaturus, operâ Mariæ Hungariæ Reginæ pertentarat aliquoties animum Ferdinandi, quo Romanorum Regnum Philippo cederet; inter alia pollicitus, ſe cum fratre communicaturum Imperij faſces, vt duo in poſterum pari authoritate Cæſares haberentur: immoto ad ea Ferdinando.

qui ægrè munus admittere videtur.

Maria Caroli ac Ferdinádi ſoror.

1550.

At Carolus ex tanto rerum dominatore iam nullus, aulâ nouo Principi relictâ, priuata in domo aliquandiu conſedit: inſtructa donec claſſe, è Zelandia ſoluens cum ſororibus Heleonora, ac Maria Reginis, ſecunda nauigatione Laredum Cantabriæ portum inuectus eſt. Quem abeuntem è Belgio proſequi non alienum, opinor, fuerit à Belgicæ narrationis inſtituto, quum Belgæ Principis, poſtremique Principum in Belgio nati ſuprema continuando, hærere adhuc in Belgio videri poſſim. Lectoris quidem certè gratiam initurum me ſum arbitratus, ſi magno illo receſſu ſecretoque Cæſaris in lucem extracto, multa quæ malè de tanto Principe interciderent, Belgicis annalibus imputanero: ſimulque triſtioribus aliquando

Carolus è Belgio ſoluit.

Auguſto menſe.

Septembri menſe.

ſequu-

ſequuturis, præſenti molliorum comme- 1556.
moratione pauliſper interceſſero.

In Hiſpaniam appellit, parcente illi, nō eius nauigio, tēpeſtate.

Vix deſcenderat è Prætoria naui Cęſar; quum fœda illico exorta in portu tempeſtas claſſem impetu diſiecit, Prætoriam hauſit: quaſi non vecturam ampliùs Cæſarem, Cæſariſque fortunam. Ferunt, vbi primùm littus attigit, proſtratum in genua oſculo terram libaſſe, atque addidiſſe, Salutari reuerenter à ſe communem parentem: vtque nudus è matris olim vtero prodierat, ita ad alteram hanc matrem libentiſſimè reuerti nudum.

Quæ prima eius dicta factaque littus attingētis.

Magnū eius conſtātiæ periculum à Magnatibus Hiſpanis.

Et verò, quum in Cantabriam appulſus, ac profectus inde Burgos, raros admodum ſibi obuios vidit Hiſpanos Proceres, (quos nempe ſolus, incomitatuſque titulis ſuis Carolus non allexerat) ſenſit tum primùm nuditatem ſuam. Acceſſitque & illud, quòd ex centum aureorum millibus, (quem ſibi reditum ex immenſis opibus tantummodo ſepoſuerat) quum eorum parte opus tunc eſſet, qua famulos aliquot donaret, dimitteretque; expectandum ei pluſculum, nec ſine ſtomacho Burgis fuit, dum ea videlicet ſumma aliquando redderetur.

Maius à Philippo filio;

non ſine Cæſaris offenſione.

Quam ille offenſionem ſicut diſſimulanter haud tulit; ita occaſionem nonnullis fortè præbuit affirmandi, Regnis vix eiuratis, cœpiſſe Carolum initi conſilij pænitere. Quamquam alij ipſo eiurationis die mutaſſe illum ſententiam ex eo narrant, quòd aliquot poſt annis, quum Cardinalis Granuellanus ex occaſione Philippo Regi reuocaſſet in mentem, Anniuerſarium illum

Vnde nata ſuſpicio mutatæ eius voluntatis.

 eſſe

1556 eſſe diem, quo Carolus pater Imperio Regnisque ceſſerat; reſponderit illico Rex, Et hunc quoque diem anniuerſarium eſſe, quo illum ceſſiſſe pœnituit. Quod incerto rumore prolatum facilè percrebuit apud homines, non ſibi in tam inaudito facinore conſtantiam vel vnius diei perſuadentes. Niſi fortè Philippus non putauit in parente laudandum, quod imitandum ſibi non ſtatueret. Mihi certè in dicta factaque Caroli, toto illo priuatæ vitæ biennio inſpicienti, libellosque & commentarios ſuper eo ſeceſſu cum cura & ratione volutanti, nuſquam profectò veſtigium vllum eiuſmodi pænitentiæ compertum eſt. Et decuit, viuam adeo Magnanimitatis imaginem poſteris non exponi pænitentiæ panno conuelatam. Sed iam ille Valliſoletum lectica deuectus, ac paulum cum nepote Carolo Hiſpaniæ Principe, cuius non ſatis probauit indolem, demoratus; ad Diui Iuſti Hieronymianum cœnobium, delectam iamdiu ſedem, rectà ſe contulit. Eſt illud in Luſitaniæ Caſtellæque finibus, haud procul à Placentia ciuitate, ſitum: amœnitate vallis, circùmque adiacentium proſpectu collium, ac magnà in primis per hiemem temperatione cæli, ſalutare. Quem in locum recepiſſe olim ſe Q. Sertorium fortiſſimum Imperatorem Romana arma fugientem, ibique dolo extinctum fama eſt. Hic demum Carolus curarum fluctibus terminum, ac verè Columnas Herculeas poſiturus, conſtrui ſibi domunculam iuſſerat, cœnobij additamen-

Sed temere.

Diui Iuſti cœnobiũ.

Atque in illo quæ quãtaque Cæſaris habitatio.

mentum, cuius deſcriptionem formam- 1556
que mitti ante annum ſibi voluerat in Belgium, probaueratque: Sex omnino, ſeptemue in ea numerabantur cellæ, (iuuat enim, quod ait ille, de Principibus noſſe omnia) viginti pedes latæ longæque, planè cœnobiticæ, vnde aſpectus, egreſſusque in hortulum fonte irriguum: citris, limonijsque ad feneſtras vſque, flores ac poma porrigentibus. Atque hoc videlicet Mauſoleum fuit, quo Cæſar ille Maximus, cui vnus non ſuffecit orbis, incluſit ad extremum ſe, condiditque viuus, inque haſce demum anguſtias decreuit ille Gigas, qui Herculeos vltra terminos extendiſſe manus gloriabatur. Adeò NATVRA facilè redit ad ſtatum ſtaturamque ſuam, ſi, quæ illam inflabat ac diſtrahebat ambitio, detumeſcat. Ergo cœnobium ingreſſus, è famulis ſexaginta, quos elegerat ex omni ſeruitio, pleroſque Serandillam, proximum oppidum remiſit, vſurus ſi opus foret: apud ſe duodecim retinuit, atque equum vnum: nec lautiorem ſeruorum numero domeſticam ſupellectilem; nempè omnia neceſſitatis modo finita. Et ſanè mirum fuit, Carolum ea ſolitudine & curarum obliuione captum, ſiue in conſilij ſemel ſuſcepti conſtantia firmatum, exuiſſe priſtinos adeo mores, ac planè naturam; vt neque aurum, quod ingenti copia per id tempus Hiſpana claſſis illi aduexit ab India: neque ſtrepitus bellorum, quæ eius armis ac Ducibus terrâ marique per Europam gerebantur; quidquam potuerint animum

Sex. Aur. Vict. in Caio Imper.

Familia, & ſuppellex eius:

Februario menſe. 1557.

Contemptuſque rerum omnium.

illum

illum flectere tot retro annis aſsuetum armorum ſono: eiusque tranquillitatem, auditis quamquam varijs rerum euentis, paulum interturbare.

Quotidianam porrò vitam ita degebat Auguſtus ſiluarum Incola, vt partem ægro languentique in dies corpori, partem Deo, animæque ſuæ tribueret. Nam modò colles, circumpedum vno contentus, obequitare: modò partiri areolas in horto, culturæque & arborum inſitionibus Triumphales commodare manus. id, quod olim ille, depoſito quoque Imperio, Salonis agebat. Sæpe fabricandis horologijs, (quorum videlicet rotas multo, quàm Fortunæ, faciliùs temperabat) Iannello Turriano præceptore, illius temporis Archimede, operam dare: eiusque machinamenta ad moliendos in ſublime fluuios, tentamentis varijs experiri. Quin etiam ad Toletani aquæductus architecturam, cuius imaginem tum concipiebat animo Turrianus; nonnihil ingenio Carolum ſuo contuliſſe ferunt. Qualem verò operis formam in illa biennij ſolitudine, ambo meditati ſunt; tale dein opus Turrianus, poſt Principis obitum, ſublato in Toleti montem Tago amne, nouo vtique artis miraculo fabrefecit.

Et verò hic in primis fuit, qui in eo Hieronymiano receſſu, nouis quotidie machinationibus, Caroli mentem, talium rerum auidam oblectabat. Nam ſæpe à prandio armatas hominum & equorum icunculas induxit in menſam, alias tympana pulſantes, tubis alias occinentes,

Quotidiana eius vita.

Obequitatio.

Hortuli cultura.

Diocletianus Imp

Horologiorũ fabricatio,

Iãnellus Turrianus Cremonẽſis

ſub magnis præceptoribus

Ambroſius Morales in deſcrip.

cuius inuentis variè oblectabatur.

ac nonnullas ex eis feroculas infeſtis ſeſe haſtulis incurſantes. Interdum ligneos paſſerculos emiſit cubiculo volantes reuolantesque: Cœnobiarcha, qui tum fortè aderat, præſtigias ſubuerente. Fecit & ferreas molas per ſe verſatiles, tantæ ſubtilitatis paruitatisque, vt manicâ occultatas Monachus facilè ferret. quum tamen quotidie molerent tantum tritici, quantum hominibus octo in ſingulos dies alendis abunde eſſet. Sed huiuſmodi delectatiunculæ initio crebriores fuere. Dein verò, admonente morbo, qui ſuprema interminari videbatur, aliquantò parciùs adhibitæ, nec niſi ſubſecundarijs temporibus. Nam prima homini cura poſt modum fuit, ſtatis monachorum pſallentium precibus frequenter intereſſe: non rarò Sanctorum volumina lectitare, ac pijs de rebus miſcere ſermones: ſolito crebriùs expiare noxarum confeſſione animam, ac cæleſti Epulo, quamquam interdum non ieiunus, paſcere. id enim, ob ſtomachi languorem, indultum ei pridem fuerat ab Romano Pontifice. Quin etiam plexo è funiculis tormento, (adeo & aliorum exempla, & ſui victor ſemel animus potuere) exigere à ſeſe anteactæ vitæ pœnas perſeuerè cæpit. Quos inde funiculos à Philippo Rege reuerenter habitos, ab eoque morti proximo afferri ad ſe iuſſos, &, vt erant cruore Caroli patris aſperſi, filio Philippo Tertio traditos, inter Auſtriacæ monumenta pietatis aſſeruari fama eſt. Poſtremo exequiarum occaſione, quas matri anni-

Cura animæ impenſa.

Ioſeph de Seguenza in hiſt. ſui Ord. 3.p.l.1.

Etiã caſtigãdo corpori adhibita.

Ex bulla Iul III. an. 1554 19. Mar.

Inſtrumẽta pœnarum Philippo filio venerationi habita.

Ex Seguenza, qui interfuit, 1598.

anniuerſarias perſoluerat, noua inceſſit animum cupido (ſi liceret) & ſuas celebrandi: reque communicata cum Ioanne Regula è Hieronymiana familia, qui eius conſcientiam moderabatur: quum is inſolitum quidem illud & inauditum, pium tamen ac ſalutare dixiſſet; apparari funus ſibi quamprimùm iuſſit. Ergo excitatur in templo tumuli moles, funalibus illuminatur, atrati circumſtant famuli, mortuale Sacrum mœſto monachorum cantu peragitur. Ipſe funeri ſuperſtes ſuo, ſpectabat in illo imaginario munere veras ſuorum lacrymas: audiebat exequiale carmen, placidam ſibi requietem beatas inter ſedes implorantium: eademque ipſe ſibi ſuffragia pſallentibus immiſtus expoſcebat. Donec ſacrificanti propior factus, eique tradens, quam geſtabat, accenſam facem, ſublatis in cælum oculis, *Ego te, inquit, vitæ ac mortis arbiter, oro quæſoque, vt quemadmodum oblatum hunc à me cereum ſacerdos capit, ſic commendatam in manus tuas hanc animam tu, quandocumque libuerit tibi, in ſinum complexusque tuos benignè ſuſcipias.* Tunc, vt erat pulla fluxaque opertus veſte, humi procubuit: renouatisque omnium, qui aderant lacrymis, quaſi depoſitus, ſuprema lamentatione comploratus eſt. Atque hoc videlicet rudimento Carolus vicinæ iam mortiproludebat. Namque altero ab exequijs die, febri correptus, eâque paulatim exedente conſumptus, Toletano Antiſtite procurante, quæ Chriſtiano ritu, luctanti

Nouo exemplo ipſe ſibi exequias facit;

30. Aug. 1558.

ſubitòque in morbum incidit.

animæ ſuppeditantur adiumenta: Religioſisque, qui frequentes è cœnobio circumſtabant, abeunti hoſpiti expeditum iter in cœtus piorum comprecantibus; noct ante feſtam lucem Euangeliſtæ Matthæi, annorum octo & quinquaginta, ex quibus duos ipſe vixerat, ingenti ſanè ſenſu pietatis ac religionis exceſſit. Mortem eius clara cælo terraq; ſigna comitata ſunt. Paulo enim pòſtquam ægrotare cœpit, viſus in Hiſpania Cometes, initio non admodum illuſtris, ſed qui ſubcreſcente morbo per eadem incrementa lucem intenderet: donec verſo in Hieronymianam ſedem ferali crine; qua hora Carolus viuere, ille videri deſijt. Nec illud admiratione caruit. In Caroli, quem dicebam, hortulo, binos eodem tempore ſtylos emiſerat candens lilium. Alter Maio menſe, vti aſſolet, calyce dehiſcente floruit: alter quamuis eâdem culturâ prouocatus, tumorem tamen ac partus ſigna Vere toto atque æſtate ſuſtinuit: eademque demùm nocte, qua Caroli animus integumento ſeſe corporis euoluit, ille explicatò repentè folliculo, intempeſtiua nempe atque inſperata germinatione promiſit florem. Id verò & obſeruatum ab omnibus, & lilio ſuper Ara templi maxima ad ſpectandum propoſito, fauſti candidiq; ominis loco acceptum eſt.

Sic demum Carolus Cæſar, annos quadraginta paternis Regnis, ſex & triginta Imperio potitus, ac duos poſt omnium abdicationem potitus ipſe ſe; dubium reliquit, maioremnè laudem in Impe-

Barthol. Miranda Archiep. Tolet.

quo breui conſũptus occumbit:

21. Septẽbris 1558.

prodigijs mortẽ eius comitantibus,

in Cælo,

terraque.

Obſeruauit Ian. Turrianus, qui morienti aderat.

Anni dominationis eius.

Imperio, totque Regnis adminiſtrandis, an in ijs ſimul omnibus relinquendis promeritus ſit. Quamquam non ignoro eam rem vario tunc hominum ſermone fuiſſe diſceptatam: hodieq; declamatorum in ſcholis, politicorum in aulis, argumentum eſſe, CÆSAREM ABDICANTEM. Sed omiſſis ingenioſis horum commentis, ſomnia denique venditantium: quæ apud pleroſque eo tempore ſuper Carolo diſſerebantur, hæc fermè erant. Permulti cauſam in promptu habebant: nempe Cæſarem ingraueſcente articulari morbo, qui ab anno quinquageſimo, non iam per interualla, ſed perpetuus aderat; adductum eſſe, (quemadmodum inter eiurationis ſolennia teſtatus eſt ipſe) vt quam Imperij molem pari virium præſentia ſuſtinere ſe vltrà diffideret, eam ſalutari & ſibi & regnis anticipatione, in æui animique validum inclinaret. Callidiores, quibus in abdita conari mos eſt, & VILE videtur, quidquid in ſummo patet; deterritum ſuſpicabantur Cæſarem Henrici Secundi Galliarum Regis felicitate, cui opponere filij iuuentam regnandi auidam, & capacem, quàm annos palmaſque ſuas, conſultius habuerit. Obſeruauerantque, ex quo ille Metim à Gallis captam recuperare, exercitu centum hominum millium ad vrbem admoto, fruſtra tentauit, deſideratis in ea obſidione non paucioribus quadraginta ſuorum millibus; tantum inde mœrorem animo contraxiſſe: præſertim quòd paulò antè in Germania conſulere ſibi

Cauſæ abdicationis variæ iactatæ;

Morbus,

Metus ex fortunæ mutatione

Petr. Mexias in vit. Ca. V. Thuan. lib. 16.

1552.

1552.

indecorâ ſanè fugâ, certè inſolitâ, coactus fuerat à Mauritio Saxonum Duce; vt per aliquot dies publico abſtinuerit, increſcentemque morbum acriori ſenſu in poſterum tolerauerit. Quin & vulgò credebatur, Cæſaris fortunam faſtidio ac ſatietate iam captam retrocedere incœpiſſe: felicemque Imperatoris hactenus inuicti genium in Henricum Galliæ Regem immigraſſe. ipſo Cæſare non diſſimulante, quem auditum ferebant, quum diceret, *Nempe FORTVNAM eſſe iuuenum amicam.* Ideoque pro columnis Herculis, ac *Plus vltrà*, vſitato Caroli Quinti Signo; non deerant, qui Cancrum, & *Plus citrà* accommodatam videlicet tempori Notam, ſubſtituerent. Adderentque, ſapienter imitatum eſſe Cæſarem præcautos aleatores, qui magnam nummorum ſummam ante ſe congeſtam lucrati plurium horarum ludo, veriti fortunæ aleam, retrahunt opportunè manum: neque ſe parto illo cumulo victoriarum exui, iactu videlicet vno, patiuntur. Contrà ſentiebant aliqui, factumque Cæſaris immenſæ laudum cupidini vertebant. Quòd animus ille, ſi quis vnquam alius, poſt Cæſarum memoriam, famæ indulgentiſſimus, quum ſibi ſatis abundeque gloriæ adeptus videretur, tam multis ex omnium hoſtium genere victorijs, tanta felicitate reportatis, vt à nullo ferè Carolus prouocatus bello fuerit, quem non modò victum, ſed (quod rarò legitur) vinctum etiam captiuumque non viderit; abiectis ad extremum, calcatis-

ex litteris Principum. Hip. Chizzalæ.

Cupido inuſitatæ gloria.

Præſſeus Rex Galliæ. Henricus Rex Nauarræ, Clemens VII. P. M. Gul. Cliuiæ Dux, I. Fœdericus Septemuir,

Dux Saxoniæ, Erneſtus Dux Brũnic. Philip. HaſſiæRegulus.

tiſque vtroque in orbe faſcibus ampliſſimi dominatus, ab inuſitato victoriæ genere, nouos gloriæ titulos non facilè poſteris æquandos concupierit. Iactabatur & illud obſcuriore fama. Motum ex parte Cæſarem Philippi querelis: qui nouis quotidie probris, famoſiſque carminibus proſciſſus ab Anglis, ægrè Hiſpanum in ea inſula Dominum ferentibus, eòque nec Regem illum, ſed Reginæ maritum vulgo compellantibus, per eam occaſionem aliquanto acrius expoſtulauerat cum patre de ſtatu fortunaque ſua: moturus animum eius, ad conſilium de Belgij abdicatione, cuius iam aliquid ſuboluerat, maturandum. more videlicet liberorum, qui parentibus orti iunioribus, ſenes ipſi paternam adeunt hereditatem: diu graues, quaſi expectantes. Verum alij rem aliò trahebant, atque in eiuſmodi conſilium conceſſiſſe Cæſarem affirmabant vna tactum religione, ſtimulatumque conſcientiâ multorum, quorum antèquam rationem expoſceretur à ſupremo hominum Iudice, placandam ſibi præmaturè Maieſtatem eius exiſtimauerit. Quippe eſſe non pauca, quæ Caroli vellicarent animum pietatis omnino non

Querelæ filij.

Adrian. l. 13. hiſt. Thuan. l. 16. Cabrera in Phil. II. l. 1. c. 5. & 8. & alij.

Neceſſitas placandæ iræ Dei, offenſi præcipue

1543. ſurdum. Iciſſe fœdus cum Henrico Angliæ Rege, à fidelium ſocietate, diris Pontificijs, in Caroli gratiam expunctο. In quo ille & iniuriam, quam ab Henrico acceperat, repudiata Catharina vxore, Cæſaris matertera: & conſtantiam promiſſi, nunquam ſe cum hæretico Rege, niſi is Pontificiæ dignitati ſa-

ob fœdus cum Henrico Anglo contra fidẽ Pontifici datam:

Iouius l. 43. 44. & 45.

tiſfaceret, in gratiam rediturum; nimis quàm impotenter poſthabuerat atroci inexpiabilique in Gallum indignationi. Præterea in Religionis cauſam inieciſſe manus: quæque Pontificij muneris erant occupaſſe: euulgari iuſſo per Germaniam libro complectente Religionis capita, ad quorum obſeruantiam interim exigerentur omnes, dum finem acciperet Tridentinum Concilium. Qui tamen liber quum pleraque Catholicæ quidem Eccleſiæ conſentientia, ſed contraria tamen nonnulla, vti ſacerdotum coniugium, Corporiſque & Sanguinis Domini ſub vtraque ſpecie libationem contineret: (quippe à Catholicis, hæreticiſque conſcriptu) neutris, vt accidere ſolet, partibus ſatisfecit. Decimum capta direptaque Vrbe, in Romani Pontificis captiuitatem conſenſiſſe: adducturum inſuper ad ſe illum in Hiſpaniam, niſi publica hominem infamia retardaſſet. Quamuis autem luctuoſam Vrbis ſacræ depopulationem Cæſar haud imputauerit ſibi: immo ad eius nuncium, illico & publicam lætitiam ob natum Philippum filium edicto vetuerit, & ipſe mutata veſte iuſtitium atratus indixerit. quanti tamen eſſe, non modò in Vrbis & Sacrorum violatores non animaduertiſſe, ſed etiam eorumdem operâ menſes omnino ſeptem attinere Hadriana in arce Chriſti Vicarium perſeueraſſe? præſertim tam arctè miſerèque cuſtoditum, vt vetulam olera vendentem, quòd expetenti Pontifici lactucas aliquot in arcis foſſam proieciſ-ſet.

[Margin notes: ob Interim in Religione permiſſum: — 1548. — ob Pontificis Rom. captiuitatem. — 6. Maij 1527. — Franciſc. Guicciar. l. 18. — 21. Maij 1527. — Iouius l. 26.]

ſet, funiculo per puerum ſubmittendas; obuius forte Centurio ſuis furioſe manibus ante portam ſuſpenderit: oculoſque ingemiſcentis ad ea Pontificis, expoſito complures dies infelici ſpectaculo, euerberauerit. Ac poſtremò nullo Cæſarem tantarum calamitatum ſenſu, grande pretium profano tanquam ab hoſte perſolui à Pontifice pro libertate voluiſſe. Enimuerò haud dubitandum, quin eiuſmodi facinora, vt pleraque erant execratione multorum prædamnata, Carolus ipſe, ſicuti debebat, agnouerit damnaueritque: ac eorum aculeo hærente deinceps in animo, extremum illum vitæ actum placando offenſo Numini, religioſus cetera Princeps ordinauerit. Quamquam non deerant, qui Cæſaris mentem hìc quoque haud in paucis abſoluerent: ac plerunque culpæ deriuarent in temporum ac bellorum neceſſitatem, inque armatam multitudinem, cuius incitatum ſemel impetum regere, non ſemper in vnius ſit manu. Atque hæc ferme, de Cæſare abdicante, ea tempeſtate, vt comperi, ferebantur, accepta hodieque aut reiecta pari ſtudio & ignoratione veri. Ego, etſi non ſum neſcius, grandia conſilia à multis plerunque cauſis, ceu magna nauigia à pluribus remis impelli; tamen non facilè mihi perſuaſerim, in Cæſaris animo magnam ſibi partem vindicaſſe aut fortunæ commutabilis metum, aut alium quempiam leuiorem motum. Siquidem annis
1548. ante obitum eius ferme decem, hoc eſt in ipſo victoriarum flore, in eo quod

Quibus pœnitendis electa ſolitudo.

Probabilius ſ multas concurriſſe cauſas.

non tamē ſubitarias, aut indignas magnitudine animi Cæſaris.

Auguſtæ condidit teſtamento, de hac ipſa Regnorum abdicatione mentionem feciſſe conſtat. Quin etiam exploratum habeo, ante hoc quoque tempus agitaſſe animo Cæſarem, depoſitis humanis curis, receptui aliquando canere. Idque cum Franciſco Borgia Candiæ Duce, qui poſtea Societatem Ieſu eſt ingreſſus, vnicè communicaſſe, ſeuerè admonito, ne cui mortalium conſilium hoc ſuum, quod requietem nactus à bellis aliquam exequi decreuerat, aperiret. Neque tunc, quum ceſſit Imperio Cæſar, eo res erant loco, vt illum fortunæ ſuæ magnopere pæniteret: expugnatis, paulo poſt ſolutam Metenſem obſidionem, Teruana, munitiſſimo Belgici limitis propugnaculo, atque Hedino, veteri Arteſiorum Principum aula: captis vtrobique, aut interemptis è Gallica nobilitate permultis. immo etiam pòſt, in Italia contra hoſtium vires, Genuenſibus aſſertâ, magnam partem, Corſicâ Inſulâ: &, quod pluris habitum eſt, capta Senarum Vrbe, pulſiſque inde, ac ferè omni Etruria Gallicis armis. Crediderim verò conſilium, quod animo Cæſaris identidem recurrebat, hoc demum tempore maturatum: quo tempore ſuper inualeſcentem morbum, (cuius vi exanimabatur interdum) audito matris obitu, inſtare propediem fatum ſuum, certa animi inductione, opinari cœpit: adeo, vt vocem audire matris ad ſe vocantis filium aſſiduè ſibi videretur. Intenditque opinionem Veſalius Imperatoriæ valetudinis moderator,

1542. (beside "ſe animo Cæſarem")

1553. Iun. menſe. (beside "pugnatis")

1553. Iul. menſe. (beside "no, veteri")

1554. (beside "res, Genuenſibus")

1555. (beside "tem, Corſicâ")

Mortis timor præcipua fuiſſe videtur occaſio feſtinādi propoſitum tecus.

1555. (beside "bum, (cuius")

Andreas Veſalius.

tor, qui vitam non ſanè diuturnam, rara medentium libertate, præmonſtrare Principi non dubitauerat. Itaque Cæſar, quod ſecum toties agitauerat, feſtinandum putauit, ne vrgente exitu præuerteretur. Auditusque eſt per eos dies, quum illam crebrò vocem iteraret Centurionis ſui: (cuius mihi virtus notior eſt, quàm nomen) qui vetus multorum ſtipendiorum eques rebus humanis renunciaturus, quum miſſionem à Carolo peteret, isque noui conſilij cauſam exquireret, reſpondiſſe fertur, INTER vitæ negotia, & mortis diem oportere ſpatium intercedere. Quod ſcitum hominis dictum altè tum quidem inſedit animo, quippe ſimilia meditanti; dein verò, quando apparebant vitę vltima, occupandum ſibi duxit ſpatium illud, quod vltra nullum eſſet: vt in eo, poſthabitis alienis, curaret aliquando ſua, ſeque externis ereptum curis, repræſentaret ſiſteretque ſibi, antèquam iniecta neceſſitatis manu ad Dei tribunal attraheretur tantus humanæ felicitatis reus. religioſo ad id ſeceſſu opportunè delecto, vbi & à ſolitudine otium, & à loci ſanctitate ſuffragium habere poſſet. Et ſanè qui Cæſaris animaduertat aut magnitudinem animi immenſo ſeſe terrarum mariumque imperio exuentis, ne palmario quidem ſolo ſibi reliquo: aut in ſuſcepta ſemel vita inter ea clauſtra ſecretumque conſtantiam, toto illo biennio, quo victoriam ſui extendit: aut ſanctimoniam finis, in quem ille non incidit, ſed intenta ſe meditatione compo-

Ad quod etiam adiutus ab aureo militis dicto.

Concluditur, è Caleinditam hanc Cæſari mentem.

po-

BIBLIOTECA NAZIONALE TORINO

poſuit, quodque eſt difficillimum, in vita mortem ordinauit; profectò non leuem aliquam imparemque magnę mentis, ſed eximiè piam, ac planè de cælo fuiſſe cauſam initi à Cæſare conſilij coniectabit.

Prima noui Regis cura, Sed quæ illa cumque fuerit: Philippus ſub diſceſſum patris, noui Imperij administrationem exorſus, Mariæ Hungariæ Reginæ in ſuprema Belgij Burgundiæque prefectura ſubſtituit Emmanuelem Philibertum Sabaudiæ Ducem; qui 1556

Præfectura Belgij Sabaudo tributa. præter ſanguinis coniunctionem, Carolo Patri magnam belli ſcientiam in ijs potiſſimùm prouincijs aduersùm Gallos ſæpe probauerat. Nec minus Philippo Regi vſui fuit egregia viri virtus, in ijs, quæ nouum illico Principem excepere, bellis.

Induciæ inter Gallũ, Hiſpanũque violantur. qua occaſione Nam licet Henricus, & Philippus Reges, Cameraci, ſub anni huius initium, operâ Mariæ Angliæ Reginæ, pacti fuiſſent inducias in annos quinque; occaſione tamen belli, quod inter Romanum Pontificem & Philippum Regem exarſit, circumacto nondum anno violatæ ſunt; culpâ ab Hiſpano in Gallum, ab hoc in Hiſpanum inuidiosè reiectâ. Henricus certè ſiue à Carafenſibus ad bellum extractus, ſpecioſam Pontificiæ tutelæ cauſam libenter amplexus eſt: ſiue non tam cauſam, quàm exitum belli cogitans, haud temere ſibi perſuaſit, ſuperandum à ſe nouum inexpertumque armis Principem, cuius Patrem militiæ veterem, gentiumque domitorem vinci demum poſſe non vno documento palàm fecerat. Iamque Gal-

Feb. menſe.

Thuan. l. 12.

Dec. menſe.

27

PHILIPPVS II HISPANIARVM REX
BELGII PRINCEPS

BIBLIOTECA NAZIONALE - TORINO

1557 li ſuperatis alpibus; Guiſio duce; pro Pontifice militabant in Italia: & eodem tempore Belgium ingreſſi, Coliſhio duce, Arteſiam vaſtabant. quùm Philippus Rex (Albano Duce res Italię ſtrenuè curante) ex vna parte incitata vxore Angliæ Regina, vt Henrico bellum indiceret: ex altera iuſſo Philiberto Sabaudo, ſupremo armorum Duce in Galliam irrumpere; eius viri ductu virtuteque memorabilem illam ad Sanctum Quintinum in Veromanduis victoriam reportauit: tanta ad cladis nuncium trepidatione totius Galliæ, vt quoniam nobilitatis pars maxima in poteſtatem Hiſpanorum eo certamine redacta, pars magna in Italiam profecta debilitauerat Regni vires; palàm timeretur, ne victor, ſi porrò pergeret in interiora, facilè ipsâ Lutetiâ Pariſiorum potiretur; dilabentibus inde ciuibus in proximas paſſim vrbes, tamquam iam eſſet ad portas Hiſpanus. Sed Henrici iuſſu confeſtim reuocatus ab Italia Guiſius, armatoque ingenti exercitu, (quod promptum in Gallia populis referta, atque in arma ſoboleſcente) lætitiam Hiſpano

1558 protinus interturbauit. Nam capto ſumma celeritate Caleto, (quem portum, Galliæ portam appellare conſueuerant Angliæ reges: quo quamdiu potirentur, tamdiu geſtare ſe ſe è cingulo claues Galliæ dictitabant) quid quid Gallis ereptum ducentos per annos Angli feliciter obtinuerant in continenti ora; paucorum dierum ſpatio, Galliæ regno reſtituere, atque ad veteres terminos in-

Franc. Lotarin. Guiſius. Gaſpar. Colinius Ferdin. Tolet. Albæ Dux. Iun. menſe. Aug. menſe. Ian. menſe.

Bellum in Belgio.

in quo victor primùm Hiſpanus ad S. Quintinum.

mox Gallus ad Caletum.

iterum Hiſpanus ad Grauelingam.

intra Oceanum ſe recipere coacti ſunt. 1558
Verùm breui redijt ad Hiſpanum belli ſors. Philippus enim Rex, quum bipartitum Gallorum exercitum numero indies ſucceſſibuſque gliſcentem, ac ſpe Belgium omne deuorantem animaduerteret; partitus & ipſe bifariam copias ſuas, partem aduerſus Paulum Termum, veterem belli ducem, Flandriæ maritima prædis incendijſque vexantem immiſit, ductore Lamoralio Comite Egmontio, Belgarum fortiſſimo, qui apud Sanctum Quintinum Belgici equitatus Magiſter, momentum perſanè magnum fuerat ad victoriam: Sabaudum verò cum reliqua exercitus parte obſeruare voluit conſilia Guiſij Ducis. Et Egmontius quidem, collatis ſignis ad Grauelingam Flandriæ portum, ſtrenuè feliciterque ſubegit hoſtem. Dum enim à veteranis vtrinque exercitibus, dubio aliquandiu marte, conſeruntur manus, inclinantem paululum Gallorum aciem inopinatus repentè caſus planè perdidit. Naues Brittanicæ decem illac fortè prætervehebantur: conſpectâque procul pugnâ, ad oſtium fluminis Haæ feſtinanter admotæ, Gallorum latera tormentis inuadunt, tempeſtatemque à mari, vnde ſeſe inacceſſos rebantur hoſtes, adeo improuiſam, ideoque maiorem important, vt ſolutis peditum ordinibus, tranſmiſſo in equites metu, profligato vniuerſo exercitu, vix è tanto dein numero ſuperfuerit, qui nuncium cladis referret ad ſuos. Pars enim in certamine cæſi: Dux ipſe, ac primarij ordinum ductores

non ſine fortuna comitante virtutem.

Iul. menſe.

ca-

1558 capti omnes: pars fugientium aut nantes ab Anglis in mare depreſſis, præter ducentos, quos ad Reginam viuos adducere viſum eſt, tamquam teſtes operæ à ſe in pugna collatæ: aut ab agreſtibus ſuarum incendia direptionesque villarum vlciſcentibus crudeliter interempti. In quo & illud victis acceſſit ad ignominiam; quòd eorum reliquias per ignota Flandriæ loca errabundas, egreſſæ à pagis gregatim mulieres fuſtibus ſudibusque, & (quod validius telum eſt) irâ armatæ ac furijs ſuis, inter probra ac maledicta miſe è contrucidarunt: aliquos etiam comminutis in eos haſtilibus, exquiſita immanitate, velut Orpheum Bacchæ, vnguibus diſcerpſerunt. Sic Henricus Galliæ Rex, quam fortuna blandiente reſpuerat pacem, geminata intra annum clade, cæſis veteranis cohortibus: &, quod caput eſt, captâ pleràque regni nobilitate, hoc eſt Gallicæ militiæ robore, non illibenter illam complexus eſt: & Philippus, Caleti ad Galliæ regnum acceſſione commotus, ſimul alternas belli vices expertus, eamdem pari ſtudio ſuſcepit. Ita enim vſu plerunque venit. ex colliſis fractisque nubibus ſerenitas prodit: & SPES numquam maior affulget pacis, quàm quum ſerio bellum geritur: ſatiatâ nimirum aut feſsâ per cædes irâ. certè PRONIVS in gratiam redeunt perpeſſi armorum damna. Et pacis quidem conciliatæ laus penes Chriſtiernam Lotharingiæ Ducem fuit, mediam inter vtrumque Regem: quippe Philippi conſobrinam, & re-

Mulierum rabies erga victos.

De pace agitur inter Reges.

quæ opera Chriſtiernæ Lotharingæ cóficitur.

recenti affinitate Henrico gratam. Neque inuſitatum, eiuſmodi fœdera paceſque ſancire feminarum miniſterio: quaſi earum gratiæ pluſculum dare, ciuile habeatur. Porrò nuncium pacis, quæ in Cameraceſienſi oppido, poſt longas diſceptationes, aperiente ſe Vere prodijt, tanta Chriſtiani orbis, tædio bellorum feſſi, ſecuta eſt lætitia, rarò vt maiora memorentur indicia geſtientium populorum. Nam qui hanc pacem cum illa conferebant, quæ inter horum Regum patres, ante annos triginta compoſita eſt, Principum quoque feminarum operâ, in *Cameracenſi vrbe, fatali nimirum ſede pacificationibus fœderibusque firmandis; quia in eo fœdere complures prætermiſſi eſſent, non fuiſſe commune gaudium, & continuata per Italiam bella recordabantur. quum tamen hæc pax, Principibus Europæ omnibus æquè comprehenſis, pari vbique nationes afficeret voluptate: ſimul ingenti ſpe diuturnæ inter Reges amicitiæ, quod poſtea euênit, omnium animos impleret. Acceſſere & nuptiæ, firmamenta fæderum, manſura tamen inter Principes, quamdiu annuerit dominandi cupido, cui plerunque tenacius nubunt Reges. Philippo (defunctâ ſuperiori anno Mariâ Angliæ Regina) vxor oblata eſt ea, quæ Carolo Hiſpaniæ Principi pacta erat, Iſabella Henrici Regis filia vndecennis: quam, quia ortus eius in tempus incidit pacis cum Anglo initæ, & nuptiæ occaſione pacis cum Hiſpano celebratæ ſunt: Prin-ci-

Margin notes (left): Cameraci in vrbe pacificatoria magna omnium ordinum lætitia, quam augét nuptiæ Hiſpani Regis cum Galli filia

Margin notes (right): 1559 Cábresl Apr. mêſe Carolus V. & Fráciſcus I. 1529. Aug menſe. Aloyſia Regis mater, & Margarita Cæſ. amita. * Cábral 1549.

1559 cipem à pace cognominauere. Simul Henrici ſororem Margaritam Emmanuel Philibertus vxorem accepit, vnà cum vrbibus, quibus illum patremque, trans Alpes ac citra, Franciſcus Primus, & Henricus ipſe ſpoliauerant. At nuptiarum hilaria numquam profectò Gallia peregit funeſtiori cataſtrophe. Inter alios apparatus, equeſtris decurſio indicta eſt (Haſtiludium vocant) atrox enimuerò voluptas, ſpecioſumque periculum: quò nec ludere credas, qui ſic prælientur: nec præliari, qui demum ludant. gratum tamen Gallis ingenuumque ſpectaculum, quippe audenti bellicæque nationi. Iamque hippodromo in theatri ſpeciem ſuperbè conſtructo, ac flore haſtatorum equitum referto, (namque ad huiuſmodi ludos, totius Europę haſtas Gallia prouocauerat) vno alteroque die Rex ipſe decurrerat palmari ſemper laude. Eòque glorioſior dum poſtridie, repetito tertiùm campo, contra ſuorum preces, cum prætorianæ cohortis Præfecto, galeâ præproperè non ſatis occluſâ congreditur, ab aduerſæ haſtæ fragmento apertam bucculam irrumpente, transfoſſo dextero oculo, iſtoque inde cerebro, inſpectantibus Reginis, regijsque liberis infelicem ludum, illico exanimatur. exceptusque accurrentium manibus; totus ſanguine perpluens theatrum illud, quod modò lætiſſimis plaudentium vocibus implebat, ſubita conuerſione publicum in luctum ac lamenta mutauit. quintoque 1. Iul. pòſt die, Princeps iuxtà bellicoſus ac pius,

Et Sabaudi cum eiuſdem Galli ſorore:

In earum celebratione Haſtiludium:

in quo Rex Gallus palmam refert:

Gabriel Comes Mongomerius.

Sed mox ſaucius

Moritur.

pius, dignus vtique fato meliore, deceſſit. Simul ante oculos infinitæ multitudinis, quam ipſe ad funus videlicet ſuum ambitioſè conuocauerat, ad viuum egit extra ſcenam & fabulam, humanæ tragœdiam felicitatis. Fuere, qui hoc olim à Genethliaco, (vt hæ ferme vaticinationes poſt euenta promuntur) omnino prædictum affirmarunt: ſciſcitanti enim Catharinæ Mediceæ Reginæ ſuper ſuorum fato ex coniectore Gaurico, reſponſum ab eo fuiſſe, Capiti Regis imminere perniciem à duello. Addebant alij, ea ipſa nocte, quæ infortunium anteceſſit, à Regina viſam in quietè non obſcuram imaginem ſubſequentis cædis. Illud verò non ſine Diuini iudicij admiratione ſapientiùs obſeruatum eſt, Regem, qui in ipſo regni principio, ſerium duos inter iuuenes ex præcipua nobilitate duellum approbauerat, ſpectaueratque cum aulæ Proceribus; ludicro in duello vitam, regnumque funeſto fine terminaſſe. Quamquam & tunc pænitens facti, perſanctè iurauit, in poſterum ſe numquam in eiuſmodi certamina conſenſurum: & in hoc poſtremo ludo ſi quid vana virium oſtentatione peccauit, admirabili profectò religioſaque animi conſtantia in ſummis doloribus abundè redemit. Certè non parum ille in Gallia Chriſtianæ manſuetudini contuliſſet moriens, ſi ludentem hanc feritatem ſecum vnà ſepeliſſet.

FVIT hoc ſanè tempus (vt pauca hæc hiſtoriæ ſuperaddam) continuato, ſi vnquam, obitu, plurimis maximiſque

Prin-

Margin notes: 1559 — Eius rei vaticinatio, & Sapientium iudicia. — Lucas Gauricus Thuan. l. 22. — Lud. Guiſciar. l. 3. hiſt. Belg. Anonym. in hiſtor. Belg. Th. l. 3. & 22. Vidus Cabocius, & Franciſcus Viuonus.

1559 Principibus confatale. præſertim quòd nulla per populos contagione, quum rariora cernerentur plebeiorum funera; pleroſque tamen EuropęDominos vnius circiter anni conuerſio tumulauit. Obiere Carolus Quintus Imperator, Henricus Secundus Galliæ Rex, Chriſtianus Rex Daniæ, & Daniæ itidem Rex Chriſtiernus, non plures vigintiquatuor diebus Chriſtiano ſuperſtes. Obiere quatuor Reginæ, Heleonora Caroli Quinti ſoror, nupta primùm Emmanueli Luſitaniæ, dein Franciſco Primo Galliæ Regibus: Maria Carolum Quintum fratrem, non totum poſt menſem inſecuta, & Angla eiuſdem nominis, & Bona Sfortia: hæc Sigiſmundi Auguſti Poloniæ Regis mater, illæ vxores Regum, Ludouici Hungariæ altera, altera Philippi Secundi Hiſpaniarum. Obiere Pontifex Romanus Paulus Quartus, decem Cardinalium funeribus comitatus: Septemuiri Auguſtales duo, Colonienſis, ac Palatinus: Venetorum Princeps Laurentius Priulus, atque Eſtenſis Hercules Dux Ferrariæ: præter minora Dynaſtarum nomina, quorum continuata funerum ſolennia impleuere anni faſtos. Planè vt ea tempeſtate mors demetendo maiorum gentium capita atque hominum apices, Superbum videlicet illum ſumma olim papauera decutientem imitari viſa ſit. Ergo Philippus Rex, conſtituta iam pace, ac Sabaudo cum coniuge in Italiam profecto, (neque enim ex conuentis quidquam immutauerat Henrici mors.) antequam & ipſe

Mira hoc anno cõtinuatio funerum principum virorum.

Tarquinius Rom Rex.

ipſe in Hiſpaniam, adeundæ Regnorum poſſeſſioni, ſe conferret; componendum ſibi Belgarum ſtatum cùm ciuilem militaremque, tùm etiam ſacrum exiſtimauit.

DE BELGIO.

Nomen, BELGIVM, quod & *Flandria*, ab eius parte illuſtriore apud externos; & *Inferiores Prouinciæ*, à depreſſiore aliquarum ſitu: ſiue vt Germanis placuit, à linguæ morumque cognatione, *Germania Inferior* appellatur; portio quidem Europæ perexigua eſt, quippe
Magnitudo, quæ non multum excedat quintam Italiæ partem, nec vltra milliaria circiter mille ambitu protendatur, tamen haud ſcio, an facilè vlla ſit vſpiam regio aut ditior, aut frequentior; quum non minus fructuum è Belgio ſuo Princeps,
Opulentia, quàm Angliæ Rex ampliſſima ex Inſula (ſi demas Sacrorum ſpolia) percipere Lud.Gui. in deſcr. Bel.
Vrbes, conſueuerit; & vrbes in ea ſiue mœnibus clauſæ, ſiue clauſis magnitudine propemodum pares, ſupra trecentas & quinquaginta cenſeantur; pagi verò maiores vltra ſex millia ac trecentos nu-
Pagi. merentur, vt nihil de minoribus vicis, arcibusque loquar, quibus ſupra omnem numerum, conſitus eſt Belgicus ager. Iam hominum virtus, operum molitio, varietas, copia quantùm anguſtias Belgici tractus egreditur? Nuſ-
Militia, quam militia aut ingenioſior, aut affluentior, aut diuturnior. Planè vt aperto hìc ludo accurrentes vndique populos erudire Mars ad bellum videatur.
Nautica. Quæ vero ignota marium littora, quaſue deſinentis mundi oras ſcrutata non eſt

Bel-

1559 Belgarum Nautica? Nimirum quanto illos natura intra fines terræ contractiores incluſit: tanto ampliores ipſi ſibi aperuere Oceani campos, quos ſubigerent incolerentque, Belgij velut pomœria prolatantes. At lanificia atque texturæ non implent modò, quanta eſt, Europam; ſed longè lateque per Africæ Aſiæque populos circumferunt quotidie Belgium: ipſique ad Occidentem Indi ex laneis ac lineis opificijs Belgicarum nomina vrbium didicere. Demum rara admiramur hodie machinamenta, quæ Belga aut non inuenerit, aut non abſoluerit. Et verò fuerit olim, quum horum ingenia tamquam ex humilioris ſoli fato, depreſſa habebantur. Alia nunc ætas, & mores ſunt. Litterarum curam, maris militiam, nauigationum quæſtum, pecuniariam negociationem, Reip. quam ipſi ſibi fecere, culturam, admiranda ignium aquarumque artificia, nempe ingenij non vtique depreſſi documenta, vix alibi paria, nuſquam certè tam multa ſimul per reliquam Europam, quàm vno in Belgio quiſquam viderit. Ceterùm hæc in vniuerſum genti propria, ſi genio illis ſuo vti liceat: odiſſe fraudes, atque ex fide, qua ipſi digni, alios æſtimare. Gratiâ doniſque non magnopere, neque in longum capi: plerunque beneficijs vtentes, ceu floribus tamdiu gratis, quamdiu recentibus. Eundem aduerſus iniurias ſenſum eſſe, quarum memoriâ citò animum exuunt; niſi ſi contemni ſe videant, tamquam ex facili tolerantes: tunc

Lanificia. Ingenium. Adrian. Iun. ſua Batauia Cœlo attribuit, ſicut & alij. Mores.

enimuerò implacabiliter excandeſcere. 1559
Ad hæc vires ſuas metiri haud improbè: nec ferè concupiſcere, quæ non capiant. quum tamen nulli mortalium, pari ſolertia, terram ac mare ad quæſtum exerceant, vtriusque cultores elementi, atque incerti iuris. In hoc etiam perquam admirabiles, quòd quantumcunque lucrum iacturamue, quæ (vt in mercatura) perſæpe faciunt, tam modico ſurdoque lætitiæ ac doloris ſenſu prætereunt, vt alienis intereſſe, non ſua curare credas. æquitate opinor animi, ac cælo illos ſuo frigidiùs animante. At in libertate propugnanda caleſcunt plus ſatis. ſcilicet huic poſthabere omnia gloriæ ducunt: licentiæ interdum quàm libertati propiores. Porrò hæc omnis Belgarum regio diuiſa eſt, eorum calculo, in prouincias omnino ſeptendecim, haud ita à multo tempore affinitatibus, aut emptionibus, aut armis ſub vnius imperio conſociatas. Primus omnium è Burgundiæ Ducibus, Philippus fuit, in quem longe plures, quàm in quemquam ante illum coaluere Belgicæ prouinciæ. Namque Burgundiam, Brabantiam, Flandriam, Limburgum, Lucemburgum, Arteſiam, Hannoniam, Namurcum, Hollandiam, Zelandiam, Friſiam, ſacri Marchionatum Imperij, Philippus poſſedit vnus. Adiecit ad hæc Carolus filius Geldriam atque Zutphaniam, primò emptas ex Arnoldo Duce, qui Adulphum filium, à quo ſexennium carcere attinebatur, exhæredauerat: deinde mortuis Arnoldo Adulphoque, con-

Prouinciæ

Quæ conuenere in Principem vnum tribus vijs

Philippus Bonus habuit eas affinitate:

Carolus Pugnax emptione,

& armis.

Philippus Bonus.

Meyr. l. 16. & Meteran.

Meyer. l. 17. & Meter.

Carolus Pugnax,

1559. contra Adulphi filium armis acquiſitas. Sed Carolo Nancæa pugna interempto, bellumq; aduerſus Mariam Caroli vnicam proſequente Lu ouico Vndecimo Gallorum Rege, Arteſia, ali ſque in Burgundia vrbibus imminutum eſt Belgij regnum. Et quamquam earum partem Belgio reſtituit victor ad Guinegatam Maximilianus Archidux Auſtriæ, ducta paulo antè Maria vxore; tamen pace inter eum Gallumque inita, & Margaritâ Maximiliani, ac Mariæ filiâ Carolo Delphino deſponsâ; Comitatus Arteſiæ, atque Burgundiæ dotis loco ex Belgio auulſus tunc eſt. Verùm Margaritâ à Carolo iam Rege repudiatâ, poſt renatum ex eo bellum, Carolus in Italiam ad Neapolitanam expeditionem properaturus, pace cum Maximiliano, Philippoque filio compoſita, Margaritam ac dotales prouincias Belgio reddidit, arcibus ſibi reſeruatis. quas ſucceſſor Ludouicus Duodecimus in Mediolanum intentus vltro reſtituit. Quum verò rurſum ad veteres Dominos abijſſent Geldri Zútphani que, infeſtis Belgium armis impetentes, atque Vltraiectenſem maximè agrum à Carolo Quinto Philippi filio ſuperatis Carolo Geldriæ, & Gulielmo Cliuiæ Ducibus, iterum belli iure acquiſiti ſunt. Quin & ob ſæpe factas belli huius occaſione impenſas, Vltraiectenſem, & Tranſiſalanam prouincias Belgio Cæſar adnexuit: (ſponte eas cedente Henrico Bauaro Vltraiectenſi Antiſtite Dominoque) & Groningâ contra Geldrum aſſertâ: &

[Left margin notes:] Pont. Eut l. 1. — Paul. Aemil. l. 10. & Pont. Eut. l. 2. — Idem eodem l. — Idem l 5 — Guicciar l. 1. — Idem l 4. & Belcar. l. 8. — pont Eut. l. 11. — Idem l 9. — Idé l. 11. & Meter.

[Right margin notes:] Sed idem aliquas amiſit: — Maximilianus recuperauit partim armis, partim ex conditionibus pacis. — Carolus V imper. omnes demú obtinuit.

Cameraco, & Cameraceſio ad Arteſios 1559
adiectis, Belgicum imperium amplifi-
cauit. Ac demum poſt Ticinenſem vi-

Frãciſcus Guicciar l. 16 & Pont. Eut. l. 11.

ctoriam, Belgicis prouincijs dominiſ-
que è ſuprema Gallorum Regum, quam
habuerant iuriſdictione, vti conuênit
inter Cæſarem ac Regem, liberatis; om-
nium ampliſſimè potitus eſt Carolus
Belgij principatu. Iam pleræque harum
quas dixi prouinciarum, ſicut habuere
ſuos aliquando ſeorſim Dominos, ita,
pòſtquam etiam vni adactæ ſunt; ſuas
quæque leges, propriumque ferme re-

Qui ex eis regnum facere cogitauit.

gimen obtinuere. Quam aiunt fuiſſe,
præ ceteris cauſam, cur Imperator Ca-
rolus Quintus, quum maximè cuperet

Lud. Guic in Belgio

haſce prouincias in regnum transferre,
(id quod attentauerat olim proauus eius
Carolus Pugnax) à propoſito deſtiterit:

Meyerus l. 17.

Cur abſtinuit.

quòd videlicet moribus, linguâ, inſti-
tutisque, &, vt inter finitimos, æmula-
tione diſcrepantes populi, ad vnam re-
giminis formam, qua regnum conſtat,
ægrè omnes coerceri poſſe viderentur:
prouinciarum nullâ alij conceſſurâ, im-
migraturâue in alienas leges, tamquam

DISTRIBVTIO prouinciarum.

meliores. Hinc Belgarum Principi mos
fuit, præter vrbium Rectores, ſingulis
prouincijs Præfectos imponendi, qui
pro earum conſuetudine legibusque,
Rempub. adminiſtrarent. Et grata Phi-

quarum præfecturas Rex Proceribus attribuit.

lippo Regi fuit occaſio prouincias ordi-
nandi, plerasque Gubernatorum va-
cuas: quo Procerum virtutem ſuperio-
ribus in bellis ſæpenumero ſpectatam,
ea deſignatione remuneraretur. Deli-
bauitque propterea florem Belgicæ no-

bili-

1559 bilitatis, nullo adlecto, quem non antè
aut Carolus pater, aut ipſe Rex inter
an. 1546. aurei Velleris ſodales, in eius ordinis
1556. comitijs, cooptaſſent. Ergo Lucem- Lucemburgum Com. Mansfeldio:
1559. burgum, prouinciam Lotharingiæ Gal-
liæque obiectam, eòque cladibus ſuis,
quàm opibus clariorem, Petro Erneſto
Comiti Mansfeldio, qui eam prius ad-
miniſtrauerat, commendauit. Erat is è
Saxonia oriundus: ob militarem ſcien-
tiam, ac fidem Carolo Quinto Cæſari,
ac Philippo Regi peræque carus. Lu-
cemburgo proximum hinc Namurcum, Namurcũ Com. Barlamontio:
hinc Limburgum, perexiguos regionum
tractus ſed feraces, alterum Carolo Co-
miti Barlamontio, regiarum partium Limburgũ Com. Oſtfriſiæ.
cum quatuor paterni animi liberis ſtu-
Friſiæ orientalis. dioſiſſimo: alterum Ioanni Oſtfriſiæ
Comiti Rex attribuit. At verò Hanno-
nia, Belgicæ nobilitatis ſeminarium, Hannoniã Io. Lanoio poſt hunc citò mortuum, Marchioni Bergenſi:
Marchioni Bergenſi non hoc tempore à
Rege tradita eſt, quidquid alij ſcribant,
ſed Ioanni Lanoio Molembaſij Domi-
no: quo ſequenti anno, vitâ functo,
Margarita Auſtriaca Parmenſis, ſupre-
ma Belgij Gubernatrix, conſulto per lit-
2?. Mart. 1560 teras Rege, eam prouinciam detulit
Molembaſij genero Ioanni Glimęo Ber-
Berghen op zoom garum ſeu Montium, oppidi ad Somam
fluuium, Marchioni, apud Carolum
Cæſarem, quàm apud filium gratiori;
Flandriæ, qua nullum aiunt in chriſtia- Flandriã, atque Arteſiam Cõ. Egmontio:
na Repub. nobiliorem potentioremque
Comitatum) & Arteſiæ Flandris finiti-
mæ, Lamoralium Gauræ Principem,
Egmontij Comitem, virum bello in-
clytum Rex impoſuit. Huius porrò

1559

Flandriã Gallicantem Io Co uririo: Tornacum & Tornaceſiũ Florent. Montinio: Hollandiã Zelandiã que Princ. Orangio: Friſiam, & Tranſiſalaniã Com Arembergio: Geldriam, atq; Zutfaniã tunc quidem nulli:

Flandriæ partem, quam Gallicæ linguæ vſu diſtractam à reliqua, Gallicantem vocant; Ioannes Momorantius: Tornacum verò vrbem, eiuſque iuriſdictionem, Tornaceſium, hoc eſt Flandriæ Gallicantis appendicem, Florentius Momorantius: hic Montinij, ille Couririj Dominus accepere. Hollandiæ autem, Zelandiæque, & qui Hollandiæ adiacet, Traiectenſi ad Rhenum agro, prævalidis terrâ marique prouincijs, præfectus eſt à Rege Gulielmus Naſſauius Princeps Orangij, primæ inter Belgas authoritatis, origine tamen ipſe non Belga. Ad Friſiæ occidentalis, ac Tranſiſalaniæ regimen Rex admouit Ioannem Ligneum Comitem Arembergium fidei in Regem, militiæque præclarum. Sed Geldriam, atque Zutfaniam, quæ Geldriæ adnecti ſolet, quamuis hoc tempore diſtributas inter Belgarum Proceres à Rege, vt ceteras prouincias, ſcribant omnes; res tamen ſe habuit, atque iſti narrant, aliter. Nam Rex Belgio diſcedens, neutram vlli Præfecturam demandauit. credo, quòd quum eas ambiret Hornæ Comes Philippus Momorantius, qui ambas aliquandiu adminiſtrauerat: eique, vti credebatur, in petitione aduerſaretur Antonius Granuellanus Atrebatenſium Antiſtes; Rex, qui huius quidem iudicio plurimum daret, ſed tamen alterum offenſum ſpectare præſens nollet, in Hiſpaniam abijt; relictis abſque Gubernatore prouincijs: tracturus videlicet in longum Hornani ſpes, ac facilè etiam

Vtrecht.

Ouer. Yſ.

tæ-

1559 tædio petendi fatigaturus. Et verò is feſſus iam diffiſusque ſibi, nomen mutauit, proque Montinio fratre Præfecturas petijt, rogata Parmenſi Gubernatrice, vt compoſitis ad Regem litteris, cauſæ faueret. Quæ adiecit quidem inter aliorum nomina, quos commenda- *poſtea ab Hiſpania*
25. Mart. 1560. tos Regi volebat, etiam Montinium; *detulit Cõ. Megano.*
verùm eodem tempore per arcanam epiſtolam Regi aperuit, vnum ſibi ad id muneris probari Carolum Brimæum Comitem Meganum. isque continuò prælatus eſt. Nec minus à vero aberrant, qui Orangio in hac partitione aſſignatum à Rege tradunt Burgundiæ Comitatum, qui ad Belgij Principem ſpectat: quum ei prouinciæ moderantem Claudium Vergium Camplittæ Dominum Rex approbauerit firmaueritque: nec niſi ſequenti anno, quo Claudius diem obijt, Belgij Gubernatrix *Sicut & Burgundiã Prin. Orãgio poſt mortẽ Vergij.*
16. Ian. 1560. ſcriptis ad Regem litteris, Orangio Burgundiam impetrauerit.

DISTRIBVTIS in hunc modum prouincijs, (namque Brabantia nulli præter quàm Principi, ac Principis loco, ſupremo Belgij Præfecto patet) Rex componere eſt aggreſſus militarem ſtatum; relictiſque in limite præſidiarijs Hiſpanis, ordinandæ equeſtri militiæ, quæ propriè Belgica eſt, animum adiecit. Eam vetuſtiſſimam perhibens, numeroque quàm nunc eſt longè ampliorem. Redegit ad tria equitum millia Carolus Quintus Imperator: ſed auxit delectu nobilitatis atque virtutis: haſtis, ſclopetiſque armauit omnes: eorumque *Brabantiã ſupremo Belgij præfecto ſeruatur.* *ORDINATIO militiæ.* *præſertim equeſtris.*

cuius Turmæ per Europam celebres. vſu tantum in bello valuit, vt celebres per Europam ex eo canerentur Belgarum turmæ. Secutus patris exemplum Philippus, equitatui in quatuordecim ſigna diſtributo ductores totidem è prima nobilitate præfecit. nempe & quos memoraui Rectores prouinciarum (duobus exceptis, Couririo, Oſtfriſiæque Comite) & Philippum Croium Areſcoti Ducem, & Maximilianum Henninium Boſſuuij, & Antonium Lalinium Hochſtratæ, & Ioannem Croium Reuſij Comites, & Henricum Brederodium è Batauiæ Comitibus; omnes, ſi hunc demas quem poſtremo dixi loco, torquatos aurei Velleris commilitones. Has autem ordinarias turmas è ſuis quamque locis promptas ad ſubitos belli caſus euocare Princeps conſueuit. & Rex ipſe Philippus non aliud præſentius belli robur, & verè martiam legionem contra Gallorum fortitudinem expertus eſt. Ceterùm maris Belgici præfecturam cum regiæ claſſis imperio retinere voluit Philippum Momorantium Hornæ Comitem: Philippum verò Staueleum Glaioni Dominum, ſupremum rei tormentariç Magiſtrum dixit: vtrumque belli ac domi clarum, eodemque tempore torquem aurei Velleris à Rege promeritum.

1559

Earum ductores.

Præfectus maris,

& rei tormentariæ,

1556.

ORDINATIO Epiſcopatuum qui tunc in Belgio nō niſi quatuor.

SVPERERAT pars Reipub. quo nobilior ſanctiorque, eò timidiore manu pertractanda. Septemdecim, quas memoraui prouincijs, populorum multitudine confertiſſimis quoniam quatuor Epiſcopi (neque enim plures tunc erant) ne-

1559 nequaquam ſufficere videbantur; augendum ſibi Rex ſtatuit illorum numerum. Id, vti comperio, agitauerat olim animo Philippus Burgundiæ Dux, Belgij Princeps, is qui equeſtrem aurei Velleris ordinem inſtituit. eamque moriens procurationem impensè commendauit Carolo filio, cognomento Pugnaci ab aſſidua tractatione armorum, quæ ſcilicet abſtraxere aliò præferocis animi Principem. Nec maius otium Philippo fuit, Mariæ (quam Pugnax vnicam reliquit) & Maximiliani Auſtriaci Imperatoris filio, ob nouas regnorum curas, in quæ dotali iure immigrauit, ducta vxore Ioanna Ferdinandi Catholici hærede. Et quamuis huius Philippi filius Carolus Quintus Imperator ſerio idem percuperet, ac fila ad hanc telam aliqua ſubmittere iam cœpiſſet; intercurrentibus tamen armis per prima Imperij turbamenta, ſæpius interruptum eſt opus: ac nata per Europam Africamque alia continenter ex alijs bella, conficiendæ rei facultatem magis quàm mentem homini ademere. Niſi fortè ſegnior in eo factus eſt Cæſar, ne Georgio Auſtriaco patruo ſuo Leodienſium Antiſtiti iuriſdictionem contraheret imminuereique, nouarum Sedium inſtitutione. Suprema tamen inter monita Philippo filio relicta, hoc præcipuum fuiſſe, legi ipſe in epiſtola, eiuſdem Philippi manu ad Gubernatricem ſororem ſcripta. qua *induci ſe*, Rex ait, *ad augendum eo potiſsimùm tempore Paſtorum numerum, quòd &* *mul-*

Cognomẽto Bonus.

Ideoq; augere illos, votũ multorũ fuit.

Carolus V. manũ admouere cœpit.

Cur non perrexit.

Philippus filius rem aggreditur

2. Ian. 1562.

multo in dies frequentiùs oppidis pagiſque incoleretur Belgium: & hæreſis è finitimis locis in eas confertim prouincias gradum faceret: & conſilium imperiumque patris hæreret animo, qui hanc vnam eſſe rationem procurandæ in Belgio Religionis edocuerat. Itaque Rex vbi primùm à bello nactus eſt otium, Franciſco Sonnio Louanienſi Theologo, primariæ doctrinæ viro, qui haud ita pridem Vormatiæ cum Melanchthone, Illyrico, aliiſque ſuper Religione, iuſſu Ferdinandi Cæſaris congreſſus fuerat, miſſo in Vrbem, vt cum Franciſco Varga regio Legato conſilium ſuum Paulo Quarto Pontifici aperiret: poſt aliquot menſes, quibus in cœtu ſeptem Cardinalium agitata res eſt; vti optauerat, impetrauit omnia: prono videlicet ad profligandas hæreſes Pontifice, occaſionemque gratificandi Philippo Regi nuper reconciliato nequaquam aſpernante. Namque Belgarum vrbes, in quibus ſacræ nouorum Antiſtitum Præfecturæ figerentur, definitæ ſunt numero quatuordecim, additæque ad quatuor antiquas. Ac tribus earum Archiepiſcopatus prærogatiuâ exornatis, videlicet Cameraco, Traiecto ad Rhenum, atque Mechlinia; hanc cæteris præferri placuit, rogatu Regis, qui vrbem in media ſitam Brabantia, Bruxelliſque, atque adeo Principi proximam deſtinauerat Antonio Perenotto Granuellano, e Atrebatenſi Eccleſia idcirco ad eam translato, quòd non procul à Regia hominem abeſſe, è republica

Marginalia (left): Agitque cũ Rom Pontifice, ac tranſigit: — Quatuordecim epiſcopatus deſignantur addẽdi ad quatuor antiquos: — ex quibus tres Archiepiſcopatus

Marginalia (right): 1559 — 1557 Philip. Melanch Matthias Flaccus Illyr. — 1558. — 1559. Maio menſe. — Vtrecht

1559 blica videretur. Conceptum hac ratione diploma Pontifex Nuncio ſuo Saluatori Epiſcopo Cluſino, & Franciſco Sonnio in Belgium proficiſcentibus tradit, qui quæ decreta erant, exequerentur: in alijs rebus ad iurisdictionis terminos cenſumque pertinentibus, pro ſua ipſi prudentia è re conſilium capeſſerent. Et Philippus accepta facultate nihil moratus, quæſitiſſimo delectu viros ad nouas Infulas nominat, editis omnes voluminibus, probataque in Tridentino ſenatu virtute conſpicuos. nempe quos & gauderet Pontifex paſtores dare, & puderet populos non admittere. Quòd verò differre profectionem ſuam Rex vltrà nollet; negotium definiendi nouis Eccleſijs certos limites, dotemque ſingulis attribuendi, Granuellano Sonnioque committit: nam Pontificis Nuncius ſequuturus Regem erat in Hiſpaniam.

Saluator Epiſcopus Cluſin.

Et viri ad has Sedes deliguntur.

IPSE interea conuocandis Gandauenſem in vrbem Belgarum Ordinibus inſiſtit: haud dubia multorum opinione, renunciandum eſſe in ijs comitijs à Rege ſupremum Belgij Præfectum, quaſi in eam celebritatem conſultò dilatum. quamquam alij dilationis cauſam referebant in perplexum Principis animum, hæſitantemque, cui prouinciam demandaret. Quæ procraſtinatio augebat in dies & numerum ambientium, & aliorum ſermonem. Quorum multi prout familiares clientelæ aliquorum erant, ita certos notosque deſtinabant, ac ſua videlicet vota pariter ale-

De GVBERNATORE vniuerſi Belgij.

qui à populo, more ſuo, variè deſignatur.

alebant, plerique nulla priuata vtilitate, nec tàm alium, quàm aliquem nominabant: nimirum cupidine Rempublicam vel imaginarijs ſuffragijs attingendi; tamquam in partem curarum aſciſcantur, ſi & ipſi in demandandis prouincijs arbitrentur, locumque interea vacuum deſignatione ſua occupent. 1559.

Egmontius in primis, magnis in ſructus laudibus,

Erat in oculis votisque Belgarum, Comes Egmontius, clarus militari ſcientia Princeps: manuque, ſiue inter hoſtes, ſiue domi equeſtribus in ludis decurrendis, librandoque ad ſignum ſclopo, (à quibus magna genti exiſtimatio) nulli ſecundus. Accedebat innata

& meritis,

viri comitas, & (quod rarum eſt) innoxia nobilitati popularitas. Sed erat in primis recens ad Sanctum Quintinum victoria, cuius non exiguam ſanè partem Egmontio deberi Rex palàm profeſſus eſt: & recentior ad Grauelingam, Belgis adhuc aſperſa hoſtili ſanguine arma præferentibus. Qua in expeditione deducenda quantùm alijs ipſe Proceribus præſertim Hiſpanis in exercitu prælatus inclaruit, tantùm & Belgico nomini gloriam apud exteras nationes, & ſibi à ſua beneuolentiam conciliauit. Planè vt Belgij Rector, ſi fauore militum, ſi conſenſu populi commoſtrandus eſſet, nemo vnus ante

Deſignatur & Orágius, maiori opum ac potentiæ vi:

Comitem Egmontium haberetur. Sed altius inuectus, aurisque pluſquam popularibus velificabat Orangius. Claritudo Naſſauiæ domus, pares opes, Principatus Arauſienſis nulli obnoxius, præter alios in Germania ac Belgio Domi- Orange.

1559 minatus: potentia magnam Septentrio-
nis partem affinitatibus complexa; ſi-
quidem Iuliana mater, miræ fœcundi-
tatis matrona, ex liberis potiſſimùm
feminis, quas plurimas genuit, centum
circiter ac quinquaginta nepotes, poſte-
roſque vidit. ad hæc propriæ hominis
laudes, exſomnis animi vigor, conſilij
ſupra ætatem maturitas, ſpectata lega-
tionibus æquè ac bello virtus, Caroli
Cæſaris de illo magnis in rebus adhibito
liberale iudicium; hæc atque eiuſmodi
alia nonnè Orangio ſpem facerent eius
Præfecturæ adipiſcendæ, quam gentilis
eius Engelbertus Naſſauiæ Comes, cen-
tum ante annos adminiſtrauerat? Ta-
men de Philippi Regis animo non ab re
veritus, ita petitionem diuidebat, cu-
rabatque, vt ad illud regimen, ſi repul-
ſam ferret ipſe, Chriſtierna Lotharingiæ
Dux admoueretur. cuius filiam quum du-
cturum ſe ſperaret (id enim agebatur)
intelligebat, apud ſocrum gubernatio-
nis titulum, penes ſe vim eius futuram.
Et ſanè nihil ad id muneris deſiderari
videbatur in Lotharinga: quippe Iſa-
bellæ Caroli Quinti ſororis filiâ, & con-
ſobrini Regis gratiam recèns promeri-
tâ, ob pacem cum Henrico Gallorum
Rege, conditionibus Hiſpano commo-
dioribus conciliatam, eòque Belgicæ na-
tioni gratiſſimâ. Verùm dum per hæc
atque huiuſmodi multa, ſpes ac ſermo-
nes in diuerſum morâ protrahuntur;
ecce tibi repentè nuncius affertur, ad-
uentare ab Italia Margaritam Auſtria-
cam Parmenſem Ducem, regendis Bel-
ga-

nec ſine meritis

ſed nec ſine repulſæ metu.

Deſignatur & Chriſtierna Lotharinga,

cui ſuffragium ab omnibus,

Præfertur tamē Margarita Parmenſis.

garum populis euocatam. Quod & ſi improuisò accidit: admirationi tamen haud fuit recta æſtimantibus. Namque ex vna parte pro certo habebatur, Regem eo vtique tempore, Belgii imperium nulli Belgarum facilè crediturum. Nec deerant quærentibus peculiares causæ. Comiti Egmontio præcipuè officiebat infauſta Caroli Egmontij Geldriæ Ducis memoria: quem factione Gallum, hoſtemque Auſtriaci nominis indomabilem Carolus Quintus Cæſar leges accipere, eiuſque hæredem Geldriâ, Zutfaniâque cedere tandem coegit. Et de Orangij religione quum varia homines loquerentur; enimuerò hæc vna ſuſpicio ſatis erat, vt auerſatus illum Rex numquam committeret Belgium in eius fidem ac manus, qui per affinitates ac dominia Germanis hæreticis implicitus, liberum illis iter in Belgarum prouincias aperire poſſet. Immo nec ipſi Lotharingæ magnopere contulit ad Præfecturam Belgij capeſſendam fama connubij, quo iungenda eius filia cum Orangio ferebatur. Quamquam ei ad hanc rem multò plus obfuit inita cum Gallo nuper affinitas, Carolo filio Lotharingiæ Duce cum Claudia Regis Henrici nata in matrimonium collocato. Admonuerat enim Regem vt aiebant, Granuellanus Antiſtes: Videret, ne huiuſmodi Gubernatricis occaſione, Galli Lotharingis immiſti vltro citroque commeando, Belgium complerent. ſiue id Burgundus homo ſuaderet, ne Burgundis Lotharingi im-

po-

Margin notes: 1559 — Egmontio quid officeret. — ab anno 1492. — 1536. — Guliel. Cliuiæ Dux. 1543. — Quid Orangio. — Quid Lotharingæ.

BIBLIOTECA NAZIONALE - TORINO

MARGARITA PARMÆ ET PLAC. DVX CAR. V. FIL.
BELGII GVBERNATRIX

1559 ponerentur veteres nationis hoſtes: ſiue potius quòd, quum propenſum Regis animum in Margaritam Parmenſem introſpexiſſet, ipſe quoque in illa anteponenda operam conferre ſuam, partemque gratiæ occupare feſtinaret. Et verò ex altera parte, vt hæc deligeretur, concurrebant oppidò multa. Quæ dum expono, libet de Margarita toties mihi dicenda præfari aliqua, ortumque illius, educationem, ac reliquam vitam ante Belgicam adminiſtrationem paucis agnoſcere: quando eorum, qui primarum partium memorantur in hiſtoria, non ſolùm res geſtas exponere; ſed etiam quantùm famâ excellant, quæque cuiuſque vita ſit atque natura; non omittere, hiſtorico præſcriptum eſt. De MARGARITA Parmenſi.

Cic. l. 2. de Oratore. MARGARITA, prima Caroli Quinti proles, quadriennio antè genita quàm ille vxorem duceret, matrem habuit eiuſdem nominis Margaritam Vangeſtiam, (quod quidem ſerò innotuit) Ioanne Vangeſtio ac Maria Coquamba nobilibus Flandris Aldenardæ ortam. Quibus peſtilentiâ ſublatis, Margaritam quintum annum agentem, quoniam Ioannes pater percarus fuerat Antonio Lalinio Comiti Hochſtratano, domi ſuæ Comes paternè ſuſcepit, eiuſque coniux Eliſabetha Culemburgica, vti filiam educauit. Adulta, vt erat excellenti tum forma, tum quæ formam conſectabat honeſtate, compluribus expetita certatim ad nuptias, horum ſpes omnium diù fruſtrata eſt obiectu caſtitatis intra religioſa clauſtra propediem Mater eius Matris parentes, & educatio, & forma.

D de-

dedicandæ; Donec ad conuiuale tripudiantium oblectamentum, inter nobilium feminarum choros adhibita, in eo nocturnæ licentiæ laxamento, serò vtique ſenſit, quàm propè ſe, ſe conſequantur, proponi formam, & exponi pudicitiam, ſi præſertim locuples emptor præſto ſit. Etenim quum feſtæ huic ſaltationi Aldenardam præteruehens intereſſet Carolus Imperator, Margaritam, quam Culemburgica ſecum adduxerat, ſpecie inter omnes pulcherrimam conſpicatus, decorem eius impensè laudauit apud comites, viſuſque eligere, dum laudauit. Inde aſſeclarum vnus, ex illo videlicet aulicorum genere, qui ad Principum gratiam non niſi malis artibus aditum habent; puellam per tenebras dolo ſubreptam induxit ad Cæſarem, ex eaque, hæc qua de loquimur, Margarita procreata eſt. re complures annos iuſſu Cæſaris occultata, eam maximè ob cauſam, quòd quùm is ab eodem aulico fortè reſciſſet, inſudatum ab illo, vt inferri ſe ad Cæſarem puella pateretur, ac non niſi inuitam, minisque territam poſtremò deductam: indignatus ad ea Cæſar, homineque peracriter increpito, etiam iuratus, ſi hoc ſibi antè ſuboluiſſet, numquam profectò ſe virginem fuiſſe tacturum; clam haberi partum curauit: quo matris pudori conſuleretur, & famæ ſuæ, cuius haud ſanè prodigus eo in genere Carolus fuit, nec labes ſuas cum pompa & ſcena produxit. Sed non diu arcanum latuit, ancillæ cuiuſdam garrulitate, quæ

1559

Inde Cæſari adamata.

1522.

Margaritā edit:

quām Cæſar occultam habet

conſulens matris pudori, & ſuo.

ſed deniq; reſciτur.

1559 quæ ob miniſterij neceſſitatem conſcia,
marito ſecretum aperuit: hic cum ami-
co eâdem fide communicauit: (nam
NEMO non aliquem habet, cui tantùm
credat, quantùm ipſi creditum eſt) at-
que inde ceu pluuia tectis excepta, quæ
ex vna in aliam tegulam imbricemque
deuoluta, in publicas vias demum ſpar-
gitur; ita pluribus in conſcientiam clàm
ſemper adhibitis; quod ſecretum ſin-
gulis erat, populo rumor fuit. Neque
mater, euulgato iam partu, ægre tulit
& patrem publicari: quaſi honeſtatem
conciliatura culpæ è tanto nomine. Et
breuì ex regia educatione patuit Au-
ſtriaca ſoboles.

1522. MODERABATVR ea tempeſtate
Belgium pro Carolo Cæſare eius amita
Margarita, Maximiliani Primi Imp. &
Mariæ Burgundæ Filia. Huius in au-
lam transferri Cæſar infantem voluit,
educarique ab illa, cuius ſub diſciplina
Cæſar ipſe infantiam egerat. Et educa-
ta eſt huius in ſinu puella ad annum
1530. octauum, donec defuncta Gubernatri-
ce, ſuſcepit eam Maria Hungariæ Re-
gina Caroli Quinti ſoror, quæ morte
Ludouici Regis vidua, regendis Belga-
rum populis admota eſt. Porrò in Ma-
riæ amitę mores immigrauit vſque adeo
Margarita, vt non virtutes modò, qui-
bus illa domi foriſque commendabatur;
ſed eius etiam animi ſenſa, propenſio-
nes, inceſſum ipſum, grauitatemque
intenta imitationi puella feliciter ex-
primeret. Capiebatur venandi ſtudio
ſummopere Gubernatrix, planè vt Ve-

Infans educanda traditur amitæ Cæſaris.

Poſt hanc Cæſaris ſorori.

cuius mores,

& venationis in primis ſtudiū mirè hæſit.

naſtricem vulgò appellarent, habituque venatricis expingerent: neptem videlicet Mariæ Burgundæ, quæ ab inſectandis feris numquam deſtitit, donec inter venandum equo excuſſa vitam amiſit, fato non tam ſuo, quàm Maximiliani mariti; cuius & vxor altera Blanca Sfortia in venatione equo decidit, obijtque. Eiuſmodi autem ſtudium arripuit tam auidè, in eumque laborem durauit adeo membra decennis nondum puella, vt amitam per ſaltus camposque ſequeretur impauida; accedentibus deinde annis educatricem ſuam facilè præiuit. Erat tunc Alexandro Mediceo Florentiæ Duci pacta ſecundis ſponſalijs Margarita: prima enim cum Hercule Ferrariæ Principe ſucceſſu caruerant. Nam Cæſar vt Alphonſum Herculis patrem à Gallicis partibus, ad quas illum magnis conditionibus attrahere Clemens Septimus conabatur, auerteret; ijſdem conditionibus hominem aggreſſus, confirmato illi Mutinæ Rhegijque dominatu, Margaritam filiam annos quatuor vix dum egreſſam Herculi eius primogenito ſpopondit. Et ea ſponſione Cæſar auertit quidem à Gallis, vt tunc opus habebat, Alphonſum: ſed illo non multò pòſt ad Gallicas partes retracto, Herculisque nuptijs cum Renata Ludouici Galliæ Regis filia celebratis; Clemens Pontifex reconciliatus Cæſari, inter alias fœderis leges cum eo tranſegit, vt Cæſareis armis Alexander Mediceus (eius Laurentij filius, quem Leo Decimus Vrbini Ducem, eic-

1559

1482.

1496.

A Cæſare ſpondetur Ferrarienſi Principi.

1526.

qua ſponſione reſciſſa,

1529.

1559 Franciſc. Maria Feltrius.

eiecto Feltrio, creauerat) admoueretur ad Florentiæ Principatum; firmandæque nouæ ſcilicet dominationi Margarita Cæſaris filia eidem in matrimonium deſtinaretur. Quibus à Cæſare conditionibus libenter admiſſis, partim caritate in Pontificem, cuius iniuriam obliterare eo beneficio videbatur: partim odio in Florentinos, qui Lotrechiano fœderi contra Cæſarianos populariter inſerti ciuitatem ſuam clientelæ Galli Regis addixerant; Alexander impoſitus quidem eſt Florentinis libertate illicò exutis: nuptiæ tamen non niſi ſeptimo pòſt anno peractæ ſunt, Clemente iam mortuo. immo parum abfuit; quin per occaſionem ſublati Pontificis interturbarentur à Florentinis aliquot patricijs, qui ex ea ſeptennij mora nutantem Cæſaris animum interpretati; magna ſpe, ac promiſſis ingentibus egere, ne is Alexandrum ſibi generum aſciſceret, ſed ciuitatem libertati redditam vni parêre Cæſari pateretur. Sed ipſe obligatam viuo Clementi fidem, ſuperſtitem ſeruare mortuo, conſtantiæ famæque duxit: præſertim quòd ſuſpectam haberet ciuitatem ad Gallicum nomen ſubinde reſpicientem: nec ignoraret, FACILIVS beneficio capi ſingulos; quàm multitudinem: ac SPARSAM in commune gratiam ab omnibus accipi, reddi à nemine. Itaque accitis Neapolim Alexandro ab Etruria, atque à Belgio Margarita, quæ magno inuiſendi Patris ſtudio è Tunetano bello reducis tenebatur, nuptiæ in ſumma omnium

deſtinatur vxor Florétiæ Duci.

contra nitentibus Florentinis.

Quibus nõ exauditis.

Nuptiæ Neapoli celebrantur.

ordinum frequentia, militaribusque Ducum ludis, in quibus Africano armatus cultu Cæſar ipſe decurrit, Bacchanalibus ferijs celebratæ ſunt. At Florentiæ exceptâ regio apparatu Margaritâ, dum nuptiarum ſolennia repetuntur, inter connubiales epulas deficiens magna ſui parte repentè Sol conuiuas exterruit, idque prodigij loco habitum eſt multis, qui nimirum ſtatum illum rerum ægrè intuentes, eòque votis ſuis cælum attemperantes, lucis defectum cum fortuna Principis breui occaſura componebant. Nec coniectatio illos ſua falſos habuit. Alexander enim quantùm Cæſaris affinitate prætumidus, tantùm in mulierum amores incautè atque impotenter effuſus, fruſtra euitatis aliunde inſidijs, à Laurentio Mediceo propinquo, ac voluptatum eius conſcio, qua delectabatur eſca, facilè captus: atque in ſpem, ſiue ſpeciem liberandæ patriæ; ſeptimo Principatus anno, nuptiarum euoluto nondum primo, eſt interfectus. Inde ſucceſſor Alexandri Coſmus (nam Princeps ea cæde, non Principatus ciuitati ademptus eſt) nihil prius habuit, quàm vt ſupplex à Cæſare Margaritam ſibi coniugem expoſceret; magno futuram adiumento nouæ nutantique potentiæ. Sed Cæſar, qui ex filiæ nuptijs emolumentum facere decreuerat, deuinctis iam ſibi Mediceis, in quorum familiam patriæ Principatum inuexerat: & Coſino ipſo recèns obſtricto, ob confirmatum illi, contrà quàm multi moliebantur, imperium; in Far-

ne-

Margin notes:

1559

mox & Florentiæ,

1536.

ſed omine non bono.

Interficitur Alexāder primo nuptiarum anno.

cuius ſucceſſor Margaritam ſibi vxorem poſcit à Cæſare,

1537.

1559 neſiorum regnatrice tunc domo generum quæſiuit, Margaritâ in matrimonium collocatâ cum Octauio Pauli Tertij nepote, per eos dies in locum defuncti Vrbini Ducis, Præfecto Romanæ vrbis, mox & Camertium Duce creato. Et commodum ad eam rem colloquium fuit inter Carolum Cæſarem, ac Franciſcum Regem, Nicææ initum, Pauli Pontificis operâ: in quam Paulus vrbem ſe contulerat ad illorum controuerſias aliqua tandem ratione finiendas. Nam vt Princeps vterque aſciſcere ſibi Pontificem ſtudebat veteri prudentia opibusque præualidum, eoque ingens haud dubiè momentum, in quam ſe daret ille partem, allaturum; ita Pontifici ad ſuorum commoda perattento promptum vtique fuit, cum Cæſare de matrimonio nepotis agitare: præſertim quòd gliſcente in dies metu à Solimani claſſe, vtriuſque intererat, affinitate adſtringi fœdus inter eos, Venetamque Rempublicam paulò antè conceptum. Et quidem Cæſar vſque adeo propenſum Pontifici oſtendit animum, vt nepotem eius non modò Florentiæ Principi nouis tunc legationibus idem expetenti, alijsque in eamdem ſpem erectis facilè prætulerit: ſed etiam maturatis non multò poſt nuptiis, iungi cum Octauio filiam voluerit, quamuis non ſatis eo tunc coniugio lætam, immaturæque adoleſcentulum ætatis aſpernatam. Itaque feſtiuè ſuum illa fatum appellabat, vt numquam ſibi conuenerit cum maritis. aut enim duidecennem puellam viro vigeſimum

Franciſc- Maria Feltrius.

qui oculos in Farneſiam domum conijcit,

traditque filiá Octauio Farneſio.

ſeptimum annum agenti, aut adultam 1559
puero tredecenni, ac prætenero innu-
pſiſſe. Et primis annis manſit ei aliqua
à marito abalienatio, non tam contem-
ptu ætatis, quàm aulici operâ ex longo
ſeruitio in familia dominantis. qui odio
non ſuo Farneſijs infenſus, modò pri-
mos puellæ in Alexandrum maritum
amores ſuſcitando, modò Caroli patris
aduerſus Pontificem querelas extollen-
do, alere domeſticas offenſiones credde-
batur. donec illo amoto, & Octauio Cæ-
ſaris militiam ſecuto, Margaritæ immu- 1541.
tatus eſt animus. Etenim abituro in
Africam Cæſari è Lucenſi vrbe, in
quam indicto colloquio Paulus Pontifex
aduenerat, adduxeratque Octauium &
Margaritam; etſi Paulus Algerianam
expeditionem neutiquam probabat, tra-
didit tamen Octauium in eam belli a-
leam, ac fortunæ Cæſaris commendauit;
deuincturus oblato eo pignore Cæſarem
ſimulque Margaritæ in animo deſide-
rium viri ex abſentia ſtimulaturus. Et
ſanè vbi re infeliciter cum mari potius
quàm cum Mauro geſta, Cæſarianæ cla-
dis rumor omnia peruaſit: ac Cæſarem,
(quòd è naufragio redeuntibus nauium
reliquijs, nuſquam ipſe appareret) nul-
lum iam eſſe Romæ credebatur: erant-
que, qui triremem, in quam conſcen-
derat Octauius, viſam quum pelago hau-
riretur, pro certo memorabant: habe-
baturque fides, quoniam poſt auditam
Cæſaris incolumitatem, de Octauio ni-
hil adderetur; enimuero pupugit hoc
in primis animum Margaritæ: intendit-
que

Cum quo Margarita non ſatis conuenit à principio.

ſed poſtea carior ei factus ab abſentia;

& à periculo.

1559 que amorem commiſeratio adoleſcen-
tis, quaſi fugiens vxoris inclementiam,
ſibi in ea ætate atque fortuna fatum ac-
cerſiſſet. Quin vbi illum viuere, ſed
mortifero apud ſocerum morbo decum-
bere nunciatum eſt; ſpes iuxtà ac metus
amorem commiſerationemque rediinte-
grauere: donec biennio pòſt, quo tem-
pore ab armati Cæſaris latere numquam
ille diſceſſit, Romam rediens, ab ea
quoque mora, ac longo in ſocerum ob-
ſequio commendatus, haud facilè dictu
eſt, quo ſtudio & caritate vxoris excè-
1545. ptus cultusque fuerit. Enixa verò haud creuitque
vid, lib.9 ita pòſt multò, rara omnino felicitate, amor,
geminam virilem prolem, quanto ipſa
perfuſa eſt gaudio, aucta præſertim eo-
dem tempore Parmæ Placentiæque Prin-
cipatu, tanto exinde amore complexa
eſt virum: niſi quòd, vt erat dominan- non ſine
di perſanè cupida, eòque diuiſum cum aliqua diſ
viro imperium ægrè ferebat; ita diſſen- ſentiuncula
ſiones inter eos aliquando ſubortas, im-
placabilius recondebat. Et verò aderat Virilis e-
ei non modò animus muliebrem condi- ius ani-
tionem ſupergreſſus: ſed etiam habitus mus:
quidam corporis inceſſusque, quo non corporis
tàm fœmina ſortita viri ſpiritus, quàm quoque ha
vir ementitus veſte feminam videretur. bitus pla-
Quippe vires illi tantæ, vt venari vel cer- nè virilis.
uos mutatis ad curſum equis conſueſ-
ſet; cuiuſmodi venationi homines per-
quàm robuſti ſuccumbunt. Nec deerat
aliqua mento ſuperiorique labello bar-
bula: ex qua virilis ei non magis ſpecies
quàm authoritas conciliabatur. Immo,
quod rarò in mulieres, nec niſi in præ-

ua-

Ingenium ei promptum,

mirè ſolers,

pium,

præſertim erga ſacroſanctã Euchariſtiã:

in quem impenſa quotannis opera.

Hæ bonæ artes primæ fuere cauſa, cur ei commiſſum Belgiũ à Rege:

altera cauſa:

validas cadit, podagrâ identidem labo- 1559
rabat. Cęterùm ingenium ei promptum ac præſens, interque agendum, velificationis in omnem partem obliquandæ mira dexteritas. quippe cuius adhuc primos ætatis annos occupauerat Belgica Reginarum educatio; inde Mediceorum aduerſa adoleſcentulam erudierant: tum verò grandem adultamque Farneſiæ aulæ diſciplina, ac vetus illa Pauli Tertij ſchola planè perfecerat. Porrò ad pietatem magno ſanè magiſtro vſa eſt, Ignatio Loyola Societatis Ieſu fundatore: apud quem expiare à noxis animum, idque crebriùs aliquanto, quàm ea ferrent tempora, conſueuit. Ab illo authore hauſit erga ſacroſanctam Euchariſtiam religionem vtique ſingularem, ac planè Auſtriacam. Ob eam cauſam ſingulis annis, tum in ſanctiori hebdomada, duodenis pauperibus puellis pedes (quos à ſordibus purgatos antè vetuerat) abluebat: exceptasque dein conuiuio, ipſa epulas inferente, veſte auroque donatas dimittebat. tum in altera lætiori eiuſdem Corporis Domini celebritate, aliquot ex egentioribus virgines dote liberaliter attributa honeſto nuptu collocabat. tenuitque vtrumque dum vixit. Hac igitur inſtitutione, atque hiſce dotibus Margarita valuit apud Philippum Regem, vt is ſorori ingentis animi feminæ, regnandique artibus imbutæ facilè committeret Belgium. Præterea recens erat memoria Caroli patris, cui quum Rex ſciret perquàm caram fuiſſe Margaritam, ſi-

bi-

1559 bique ſuprema morientis conteſtatione ſollicitè commendatam; eo videlicet honore ſatisfactum & patris voto, & filiæ meritis exiſtimauit. Accedebat & ſpes, Belgarum populos pro ſtudio, quo Caroli Quinti nomen proſequebantur, lætis vtique animis excepturos Cæſaris filiam, præſertim apud eos natam educatamque, ac moribus eorum innutritam. ideoque regimen eius apud populares ſuos longè mollius euaſurum: quum SVBIECTIS populis pars libertatis videri ſoleat, à ſuorum aliquo gubernari. Et fortaſſe Rex in demandanda Principi feminæ præfectura idcirco Belgis liberaliter obſecundabat, quòd ſperaret, ea quæ illis imponere meditabatur, poſſe à facilitate regiminis leuiora reddi, ferrumque molli velut à manu indolentius inſigi. Sed præter has cauſas, quarum pleræque palàm ferebantur; aliæ in occulto erant. Aduenerat iam pridem in Belgium Octauius Farneſius Parmenſium ac Placentinorum Dux, operamq; ſuam ſupremis in prælijs contra Gallos miles honorarius exhibuerat. Rediturus in Italiam, Philippum Regem, cui Alexandrum filium tradiderat, impensè rogauit, pro reſtitutione Placentinæ arcis, quam adhuc obtinebat Hiſpanum præſidium. Rex certus tunc quidem non aſſentiri, ne tamen offenſum à ſe dimitteret Principem, quem & in Italico pridem bello fidum vtilemque Hiſpanarum partium Ducem expertus erat aduerſus Herculem Gallicis armis præfectum: & cuius Ciſalpinas regiones Hiſpano

tertia cauſa.

quarta occultior, & fortaſſe verior.

ſpano habere nomini obſequentes per- 1559
magni faceret: in Margaritam eius vxorem, (re cum ipſo prius Octauio communicata) quaſi in eius gratiam contulit Belgij Burgundiæq; adminiſtrationem. ratus dum prouincias ſibi præ ceteris caras, anxièque habitas in Farneſiorum manus per abſentiam ſuam traderet, eo nimirum fiduciæ atque adeo beneuolentiæ argumento illos paululum quieturos. Neque aſpernatus eſt, quod dabatur Octauius, immo, vt plerunque PRÆSENS beneficium gradus eſt futuri, ſperauit illo gubernationis vinculo Regem quotidie magis ſorori, ac Farneſijs adſtringendum. Neque Rex eam Farneſiorum ſpem imminutum ibat, quam vtique ſciret, intentiori Belgarum regimini profuturam. Quantùm enim Gubernatricis operam Belgio perutilem intelligebat, ob eius cum prudentiam, tum Religionem: tantùm habere illam pluribus quaſi nexam habenis, aptamque ab ſe ſe gaudebat. Itaque non contentus attinere apud ſe Alexandrum eius filium, quo tamquam aliquo freno matrem regeret; eòdem pertinere duxit, ſi Placentinæ ſpem arcis oſtentaret: haud ignarus, ANIMOS aliquorum arctius teneri beneficio vel vno accipiendo, quàm acceptis multis.

Margarita Belgiú ingreditur. DESIGNATÆ Gubernatrici, iamque Belgium ingreſſæ profectus obuiam Rex cum Octauio Parmenſi Duce, cum Alexandro eius filio, Oratoribus Principum, cum Prouinciarum, qui ad comitia Ordinum aduenerant Legatis, ac re-

1559 reliqua nobilitate: poſtquam ſororem pro ſe Gubernatricem Belgij Burgundiæque ſalutatam, Gandauum ingenti pompa reduxiſſet: ordinatis, quæ apud illam eſsent, Imperij, Iuſtitiæ, atque Ærarij conſilijs; hæc potiſſimùm præcepta dediſſe comperio ſuper eorum vſu. Senatores in eam legem adigeret, vt quæ ſententia in ſenatu præpotuiſſet, eam vti meliorem tuerentur extra curiam etiam ij, qui contrà ſenſiſſent. Addebatque cauſas, Ne videlicet ſubortæ, vti fit, in dicendo altercationes, ſenatum egreſſæ perpetuas inter authores fouerent inimicitias: ac præterea nè facilè internoſcerent ceteri, quò gratias, quò querelas dirigerent. Ex quo id commodi ſecuturum, vt & odio, quod plerunque in ſingulos deſtinari, non autem ſumi, certè non exerceri ſolet contra vniuerſos; minus flagrarent in commune ſenatores: & in dicenda ſententia tanto liberiùs ſequi rectum æquumque poſſent, quanto minùs ab eo deflectere illos coegerit ſpes, aut metus. Alterum fuit: vt, ſi quando Gubernatrix animaduerteret ſenatores aut factionibus ſciſſos, aut collatis antè capitibus coniuratos; omiſſa tunc conſultatione, ſeorſim ipſa ſibi conſilium caperet, paucis adhibitis: quos eſſe Rex voluit Granuellanum Atrebatenſem Antiſtitem, Carolum Comitem Barlamontium, ac Viglium priuati conſilij Præſidem. isque arcanus ſenatorum congreſſus Conſulta eſt appellatus. Immo ſi fortè repentinum quid ingrue-

Conſilia Status, Iuſtitiæ, ac Finantiarum.

Gubernatrix ſalutatur:

Præceptis à Rege inſtruitur.

Quid ſenatoribus poſt dictã ſẽtentiã ſeruandũ extra ſenatũ.

Cauſa huius moniti

Quid in cõuocãdo ſenatu ſpectã dũ Gubernatrici.

Vlricus Viglius Zuichemus.

grueret, cui definiendo tardum atque anceps foret ſenatum vniuerſum cogere, audireque; referret ad hunc ſenatulum Gubernatrix, in quo & ocyùs, & plerunque prudentiùs ſingula explorarentur. Namque inter paucos pauciora eſſe aiebat priuata compendia: nec tamen inter paucos minorem eſſe, ſi delecti illi fuerint, ſapientiam. Accedere, quòd remoto eo theatro conſpectuque multorum, ſubducitur magna ex parte occaſio ambitioſè declamandi, ſententiæq; mordicus aſſerendæ. quippe SINE ſcena atque admiratore, frigidè partes ſuas agit ambitio. atque adeo minori pompa, fructuque maiori momenta rerum procul à turba conferuntur. Denique in ijs congreſſibus, in quibus, quia par eſt omnibus ius, licet impar ſapientia, plurium ſuffragatione ſuperatur; perquam facilè eſſe, (vt in multitudine) inueniri non paucos aut imperitos, aut dubiæ fidei: quorum quum numerus ſit ineundus, non autem rationes expendendæ; plures vtique, non meliores præualituros. 1559

Plures huius cauſæ.

ERGO inſtructa in hunc modum Gubernatrice, prouentu illi annuo triginta ſex aureorum millium attributo, publicam aucturus gratulationem Rex, in ijs Gandauenſibus comitijs Sodales aurei Velleris in eorum, qui deceſſerant, locum vndecim creauit: tot enim deerant ad vnum & quinquaginta, ad quem numerum extenderat equeſtrem hanc militiam Carolus Quintus. quum eius inſtitutor Philippus viginti quinque col- An. 1516.

Poſt præcepta, auro annuo inſtruitur à Rege.

Qui in comitijs Equites aurei Velleris creati.

1559 collegis ordinem circumſcripſiſſet ini-
1429. tio, poſtea ſex additis, ad vnum ac tri-
1433. ginta produxiſſet. Poſtremò agere cum
Ordinum procuratoribus, eorumque
audire poſtulata Rex inſtituit. Regis
nomine Granuellanus Antiſtes verba
fecit: Borlutius Gandauenſis Orator pro
Ordinibus reſpondit. Granuellanus ra-
tionem regiæ in Hiſpaniam profectio-
nis reddidit; Margaritam Parmenſem
Ducem (aſſidebat tunc apud Regem)
Belgij Burgundiæque ampliſſima cum Guberna-
authoritate Gubernatricem pronuncia- tricem pro
uit: de veteri Religione aduerſus cor- nunciat;
ruptores hæreticos multa diſſeruit: hu- Religionē
ius apprime cuſtodiam, ſimul & obſe- & obediē-
quium erga Regis Sororem, dum re- tiā cōmen
diret in Belgium Rex, accuratè com- dat.
mendauit. Borlutius verò, poſt offi-
cia gratiarum promiſſorumque erga
Regem, erga Gubernatricem; hæc præ- Audit Or-
cipuè prouinciarum poſtulata propo- dinum po-
ſuit; Orare Ordines, vt Caroli patris ſtulata;
exemplo peregrinos milites Belgio Rex
educeret, præſidijsque non niſi Belgi-
cis vteretur; atque ad earum conſilia
prouinciarum externos homines non
adhiberet. Quorum quum ſpem feciſ- annuitque
ſet Rex, pollicitus peregrinos milites,
qui ſupererant, (nam à pleriſque iam
an. 1558. Belgium liberauerat) educturum ſe
& 1559. intra menſes omnino quatuor; abſo-
lutis comitijs, rebusque per Belgium
omne procuratis, Gandauo in Zelan-
diam diſcedens, è Fliſſingæ portu, ſe- & abit in
cunda nauigatione, Auguſto Menſe Hiſpaniā;
ſoluit in Hiſpaniam. Simul Parmenſis
Gu-

Sabaudus verò in Italiam; & Margarita Bruxellas.

Gubernatrix; atque Sabaudus Regem comitati, hic cum regia ſponſa in Italiam abijt: illa Bruxellas veterem Belgicorum Principum ſedem profecta, Septembri menſe huius anni quinquageſimi noni ſupra ſeſquimilleſimum, ad prouinciarum regimen aggreſſa eſt.

1559 Emmanuel Philibertus.

DE BELLO BELGICO LIBER SECVNDVS

PHILIPPI Regis è Belgio diſceſſus nouo illi rerum ſtatui perincommodus accidit. Nimirum quælibet ciuitatum regnorumque mutatio; velut arbuſculæ poſitio aut tranſlatio, præſenti cura opus habet, dum comprehendiſſe, egiſſeque altiùs radices animaduertas. Neque ego dubitauerim, quin longè meliùs conſultum Belgio fuiſſet, ſi Rex (modò neceſſitates Hiſpaniæ permitterent) aliquandiu cunctatus, quem curſum haberent res à ſe diſpoſitæ, ſpectaſſet ipſe, motumque quem orbi illi dederat, obſeruaſſet è propinquo, & non tantummodo ex aliorum ſermonibus ambiguè cognouiſſet. Mutat enim plerunque ſaporem longis varijſq; ſub terram ſpatijs decurrens aqua: nec de illa perinde iudicat longinquus potator, atque is qui ad aquæ caput aſſidet, hauritque de fonte. Sanè liquidiùs ac ſinceriùs introſpexiſſet in hominum conſilia Princeps, eòque minora fuiſſent ea mala, quæ ab eius diſceſſu magnis diuturnisque tumultibus inuoluère Belgium. Atque vt Carolo patre ad coro-

Regis diſceſſus incōmodus rebus nōdum firmatis in Belgio.

Simile in Hiſpania damnũ ab eunte inde Carolo V. in Germaniam.

nam Imperij capeſſendam profecto in 1510.
Germaniam, Hiſpani ſumptis in Gubernatores armis continuò rebellarunt: ita Belgarum Populi digreſſo in Hiſpaniam ad ineundam Regnorum poſſeſſionem Philippo Rege, inteſtinis illico diſcordijs inter ſe Præfectosque ſuos diu agitati, ſciſſis aliquando Prouincijs à Principe deſciuere.

Cauſæ ſcriptorũ diſſentientiũ de principijs tumultuum Belgicorum:

Ingenij oſtentatio,

Quorum ego malorum cauſas in præſentia narraturus, fateor nuſquam me tumultum, bellumue aliquod legiſſe, cuius de origine tam variè diſſimiliterque vulgus ſenſerit, ſcriptores diſſeruerint. Credo, quòd aliqui quum eas, quæ ferebantur huius belli cauſas, viderent longè impares eſſe tantis rerum motibus excitandis, ipſi ſuſpicati ſunt alias atque alias, ad hiſtorici ingenium, quàm ad hiſtoriæ fidem aptiores.

Studia partium,

Alij pro ſtudio partium ac religionum habuere delectum cauſarum; ijs nempe ſilentio callidè tranſmiſſis, quæ rebus ſuis officere videbantur.

Ignoratio diſcriminis inter principiũ, & cauſam

Alij demum non tàm vt lectorem fallerent, quàm falſi ipſi deceptique earum ſpecie cauſarum, quæ obtentui habebantur, ignari quid à principijs differant cauſæ, veram ſub ijs nominibus diſſidiorum originem non expediuere.

Quod diſcrimen tenẽdum in primis hiſtorico,

aperiendumque,

Quum tamen id hiſtorico in primis incumbat, vt quæ pacis bellíue, aut ſeditionum principia, quæ horum cauſæ ſiue origo fuerint, & internoſcat ipſe, & lectores opportunè ſubmoneat: ne illi perperam de factis, euentisque rerum, ignorato principiorum & cauſarum diſcrimine, iudicium ferant: quæque eſt magiſtra

pru-

Fab.Piſt. in Annal. T. Liu. lib. 21. Polyb. lib. 3.

prudentiæ, fiat illis erroris occaſio. Neque enim otioſè altercati ſunt veteres annalium ſcriptores; Vndenam belli, quod Hannibale duce Carthaginienſes cum Populo Romano geſſere, origo repetenda eſſet. quando referre perplurimum exiſtimabant, vt, qui ea Romanorum Pœnorumq; facta lecturi erant, in amborum conſilia penetrarent, æqua induerent rerum iudicia, longèque aliter & fœderum ſanctiones, & Legatorum querimonias, & vniuerſi iura belli metirentur. His ego magnis exemplis admonitus operæ pretium duxi, non antè aggredi ad Belgicos tumultus longè Punicis diuturniores, quàm eorum cauſis, atque principijs partitè accuratèque inueſtigatis. Præſertim quum in re litteris multorum ac ſermonibus diuersè arbitrata, ipſe ob magna ac propria ad hanc enarrationem adiumenta, poſſim exquiſitius aliquid ac certius polliceri. Haud dubium eſt, quin libertas, cui aliquandiu populi aſſueuerint, ſi quid eis imminuitur & carpitur; magnos plerunque motus excitauerit. Nec illud eſt obſcurum, Belgarum adminiſtrationem propè acceſſiſſe ad ciuitatum liberarum formam, beneficio Principum, qui multis liberalibusque diplomatis eos populos & ſi non tota libertate donarunt, magna ſaltem parte ſeruitutis exemerunt: præcipuè Brabantinos, in quorum prouinciam ſcimus transferre ſe ſolitas è vicinis locis parituras mulieres, vt Brabantinas immunitates filijs eo ſolo genitis acquirerent,

Sic fecere priſci ac boni.

Quorũ ſequi exépla haud difficile ab arcanis Principum litteris inſtructo.

Liber as Belgarum magna,

Iud. Guicciard. in deſcript. Belg.

crederes ab agricolis eligi plantaria, in quibus enatæ arbuſculæ, primoque illo terræ velut ab vbere lactentes, aliò dein ſecum auferant dotes hoſpitalis ſoli.

ex quamultis origo malorum, quòd eam Rex carpſerit tribus modis

Hinc malorum originem auſpicantur ſcriptorum multi, Quòd miles Hiſpanus contra Regis promiſſa tamdiu retineretur in Belgio: quòd nouis quatuordecim Epiſcopis ad priſtinos quatuor adiunctis, augeri videretur, contra quàm ex prouinciarum priuilegijs debuit, Sacerdotalis ſtatus: quòd conatu inducendi nouos Fidei Quæſitores, inſolens iudiciorum forma Belgarum populis imponeretur. Quæ quatenus fuerint ſeditionum ſeu principia, ſeu cauſæ, in præſentia mihi cum diſcrimine & cura ſtatuendum eſt.

RETENTIO militum Hiſpanorum, prima occaſio tumultuum, de qua Belgæ querũtur.

ET HISPANOS quidem milites adhibuerat Philippus Rex aduerſum Gallos: neque id Belgæ querebantur. ſed abſoluto bello, quum multos eorum militum extra Belgium eduxiſſet, tria millia retinuit, iisque Orangium, Egmontiumque præfecit, inani ſpecie honoris, re vera ad imminuendam inuidiam externæ militiæ, gratioſis Ducum nominibus apud ſuos. Verùm non imminuit.

ſtimulati ab Orãgio

Nam ex vna parte Dux vterque grauatè ſuſtinere ſe illud, quidquid erat muneris, præſeferebat: Orangius, vt eas Hiſpanorum reliquias Belgæ non ferrent etiam ſtimulabat.

& irritati à licentia Hiſpanorũ

Ex altera parte milites Hiſpani, licentiâ rixiſque (vti fit) in limitaneis præſertim vrbibus, per quas diſpoſiti erant, non parum irritauerant animos popularium. Ex quo in

cos

eos odium, inque Regem indignatio vniuerſo ferè Belgio concitata. Quam profectò mutuam abalienationem ſicuti numquam ego totam Belgis imputauerim, quippe qui viderent differri promiſſa eius educendi militis, cum quo rixandum ſibi quotidie foret; ita nec facilè damnauerim Regis moram in eo præſidio apud Belgas continuando. Quum Rex partim à ſorore Gubernatrice admoneretur: Videret, ne Hiſpanorum miſſione finitimis ciuitatibus adderentur animi: partim ipſe per ſe, vt erat ſuſpicacis ingenij, cum Belgarum conatum in externo milite eijciendo ſuſpectum oppidò haberet: vt quanto ipſi ardentiùs, ac planè contumaciùs promiſſa repeterent, tantò Rex ſegniùs, atque adeo cautiùs agendum putaret. Verùm quidquid cauſæ aut Rex habuerit, aut Belgæ: his certè ſatisfactum ab illo eſt; ſiquidem paulo poſt annum; quàm Philippus Belgio ceſſit, Hiſpani tranſmigrarunt, motusque ille ac turbæ populorum, momento conſederunt. Vt ſanè Belgicorum tumultuum cauſas hinc deducere, leuiſſimum ſit.

Inde abalienatio à Rege;

quæ nec tota Belgis,

nec tota Regi tribuenda.

An ex hoc primo fonte deriuētur Belgici tumultus.

LONGE validius telum fuit ad concitandos Belgarum animos auctus Epiſcoporum numerus. Præſertim quòd mortuo Paulo Quarto, quæ de illorum reditibus is ordinauerat, mutare conſultius viſum eſt: ac ſtatuendæ dotis ea inita eſt ratio, quam & Nuncius Apoſtolicus in Belgio, & Pontifex Pius Quartus Romæ probauere, Vt in aliquot Abbatum, quos mori contingeret, locum

AVCTVS Epiſcoporum numerus, ſecunda occaſio tumultuū.

 ſuf-

ſufficerentur Epiſcopi: nomenque, & prouentus: aliosque Abbatum honores ita caperent, vt nihil interim de Cœnobiorum cultu remitteretur. Hæc autem ſiue Infularum multiplicatio, ſiue dotis attributio mirum profectò eſt, quàm ex omni hominum ordine paucos habuerit toto fermè Belgio, quibus non ingratè accidiſſe videretur. Querebantur veteres Epiſcopi cum Belgici, tùm finitimi, quòd acceſſu nouorum Antiſtitum, illi quidem contractiores haberent terminos ditionis: hi verò præter terminos, etiam pontificales fructus tenuiores: cùm præſertim definita ea res Romæ fuiſſet, ijs quorum intererat, non auditis. Nobilitas indignè ferebat, Epiſcopos Abbatum loco comitia frequentaturos: quippe futuros longè quàm Abbates (pro eo, quo eſſent gradu) potentiores: ideoque de Nobilium non ſolùm authoritate plurimum detractum iri, ſed etiam de libertate: neque enim auſuros ſe, conſilia in commune conferre, ijs præſentibus, quos ſcirent, ſacramenti religione Romano Pontifici obnoxios illuc omnia tracturos. immo neque hoc eſſe è re Principis, vt in comitijs tantopere dominentur, qui ſummi Pontificis authoritatem nutumque iurati ſequuntur. Sed nullæ, quàm Abbatum, monachorumque acriores erant querimoniæ, quia iuſtiores videbantur. Eripi ſibi, contrà omnem vetuſtatis memoriam, ius poteſtatemque ex ſuo ordine Abbatis eligendi. Non debere hominibus religioſis certum vitæ inſtitutum ſe-

De quo querimoniæ, veterũ Epiſcoporum,

& nobiliũ

& Abbatũ,

ſecutis eos, præfici, qui religioſæ diſciplinæ eſſent ignari. Nimirum ad Epiſcopos tranſituras Abbatum opes, authoritatemque: ceterùm ſollicitudinem, ac moleſtiam penes monachorum aliquem futuram. Adhibitos tunc quidem eſſe ad ea munera viros doctrinâ & vitâ conſpicuos, mox è comitatu Principis aſſentatoribus aſſeclisque tam opulenta ſacerdotia prædæ ceſſura. Præter hæc, quæ variè iactabantur, duo in ore ferme omnium tunc erant. Ea nouorum Antiſtitum creatione & Brabantina priuilegia violari, & Hiſpanicam inquirendi de Religione ſeueritatem paulatim induci. De hoc poſteriore, quoniam peculiares turbas excitauit, ſeorſim dicam: illud quamquam apud omnes ferme ſcriptores lego; quæ tamen ſint ea concepta Diplomatum verba, quibus obſtringeretur Rex, ne ea ratione augere Pontificum numerum liceret, nuſquam apud hiſtoricos lego. Nam quod aliqui ſcribunt, Iurare ſolitum inauguratum Principem, Ab ſe non amplificatum iri Eccleſiaſticum ſtatum; id non vtique bona fide referunt, quum non niſi ſuper ea amplificatione Princeps id affirmet, qua negat permiſſurum ſe, vt laicorum bona ad Eccleſiaſticas perſonas, quas manus mortuas vocat, abſque certis conditionibus transferantur: quod procul eſt ab inſtituta controuerſia. Quare inter eorum tabulas amplius ſcrutandum ratus, vnum reperi, in quo aduerſus hanc ipſam augendorum Antiſtitum rationem caueri videatur. Quàm

& fermè omniū defendentiū Brabātina Priuilegia

Quæ hæc eſſent priuilegia.

in 7. addit. ad lætum Introitum Prīcipis Hiſpaniæ a f. 14.

ego priuilegij cautionem, niſi me ad hiſtoriæ normam vbique componerem, diſſimulare tutò poteram, quum neque ipſi meminerint, quos odio in Hiſpanos multa ſcripſiſſe certum habeo. Etenim Philippus Rex à Carolo Cæſare parente renunciatus Brabantiæ Dux, inter alia, quibus eam prouinciam in Læto illo Introitu donat, priuilegia, hoc quoque memorat; Curaturum ſe, ne Abbatum, art. 56. Antiſtitum, aliarumque ſacrarum perſonarum præfecturæ, fundiue, ac cenſus cuiquam in poſterum, Commendationis (quod aiunt) nomine per Brabantiam tradantur. Atqui dum, curante Rege, nouis Epiſcopis attribuebatur Abbatum defunctorum locus, nimirum exui videbantur immunitatibus ſuis Brabantini: dabaturque proinde in vulgus occaſio, vt quam rem priuatis quiſque vtilitatibus oderat, eam honeſto violatorum priuilegiorum nomine deteſtari palàm poſſet. Quare mirabantur aliqui, quæ mens, quodue conſilium Regi foret, nouos Antiſtites, nempe rem pleriſque ingratam inducendo, ingratiorem multo facere, atque odioſiorem ob eam ex Cœnobiorum prouentibus tranſlationem. Addebantque propterea, ſi Rex pergeret populorum priuilegia libertatemque imminutum ire, Brabantinos haud iniuriâ tumultuaturos; quando meminiſſe deberet Princeps, in eodem diplomate conſentire ſe, vt ſibi nulla obſequij, clientelæ, ac obedientiæ officia deferantur à populis, queîs ipſe præſtare nolit integra, art. 58.

& quomodo violaré tur, Epiſcopos augédo.

Inde in Regem multorum indignatio.

& minæ.

quæ

quæ ſolenni religione ſpoponderit. Non deerant tamen, qui contrà ſentirent, quantoque hæc videbant Regem moliri minore ſuo commodo, maiore periculo: tanto ſinceriùs extollerent Principis Religionem, qui ea in re, præter populorum ſalutem, nihil propoſitum habere in animo poſſet. Nec ſatis apparere, quid in eo homines culparent: auctumne Paſtorum numerum? an attributa illis alimenta? perinde quaſi authore Pontifice Romano non liceat in Belgio facere, quod in Germania, quod in Gallia, inter quas medium iacet Belgium, dudum licuit. Nonnè Bonifacius Moguntinus Epiſcopus, Apoſtolicæ Sedis in Germania Legatus, abundante alicubi Chriſtianorum multitudine, tres nouos Epiſcopos, authoritate Gregorij Tertij, & Zachariæ Pontificum, ad reliquos addidit? atqui perſimilem quoque cauſam præter alias eſſe in Belgio. Quid apud Gallos? Sacram Toloſani Epiſcopi præfecturam, quod ampliſſimè pateret, nequiretque Vnus paſtor inſpicere ſingulorum vultus, in quinque Epiſcopales ſedes partitus eſt Ioannes Vigeſimus ſecundus, non modo nulla aut Narbonenſis, aut Bituricenſis, aut Cadurcenſis Antiſtitum habita ratione, à quorum ditionibus abſtrahebantur & Eccleſia Toloſana, & ex nouis ciuitatibus aliquæ, ſed magnâ etiam redituum iacturâ, quam facere neceſſe fuit Toloſanum Antiſtitem ex ea Diœceſeos ſuæ, quæ tum erat opulentiſſima, diuiſione. Vt ſanè non opor-

Pro Rege alij ſentiunt, differuntque exemplo finitimarũ prouinciarum; aduerſus querelas veterũ Epiſcoporum.

Baron. an. 738. & 741.

Extrauag. Saluator de Præben. & Dignit.

oportuerit euocari propterea Romam, audirique finitimos Belgio Pontifices, quorum rationes ad propria demum commoda quæſtusque referendas, ſatis conſtaret. Neque aliò ſpectare Nobilium nonnullorum querimonias. Nempe ægrè eos ferre, quòd in comitijs impune de Religione, de Rege diſſerendi licentiam coerceri ſibi plurimùm viderent importunâ eorum præſentia, quos tamquam Patres, ſacrorumque Principes venerari, & tamquam eorumdem ſacrorum vindices vereri deberent. Nam quòd dicerent, ſe Regi timere à Pontificijs conſultoribus; nugas eſſe pueris vendibiles: ſibi eos timere, ne ſi quid aduerſus Principem diſceptarent, teſtes atque aduerſarios haberent eos, qui plura quàm Abbates ab Rege accepiſſent, ſperarentque. Porrò querimonias Abbatum monachorumque aliquanto acerbiores eſſe, quàm eos condeceret. Non abſque exemplo fieri, quòd Abbatis loco ſubſtitueretur Epiſcopus. Aſpicerent ad Galliam reperturos Condomij, Vabrinci, Lomberiæ (vt alij ſileantur) Epiſcopos à Ioanne Vigeſimo ſecundo in Monaſteriis inſtitutos. Ac, ſi careret ea res exemplo, quum id impetrauerit Princeps à Pontifice, qui monachis imperare poſſet, eſſe eorum modeſtiæ, præbere ceteris obedientiæ aduerſus Pontificem documentum. Meminiſſe eos debere, pleraque illorum prædiorum, prouentuumque à Belgij Principibus tributa eſſe cœnobijs. Quo æquius videbatur, vt Rege eos reditus de-

& Nobiliũ

& Abbatũ.

Aubertus Myreus in notitia Epiſcop.

deriuante non in quæſtum & compendium ſuum, ſed in illarum prouinciarum fructum, ſalutemque, ipſi quoque Abbates cum Principe conſentirent, iuuarentque populorum neceſſitatem tanto impenſius, quanto ea cura propius attingit religioſum inſtitutum: nec importunis vociferationibus rem optimam corrumperent, populis offenſioni forent, Pontificis ſimul ac Regis animum ab ipſorum patrocinio abalienarent. Nam quod priuilegiis non ſtetiſſe Principem tantopere lamentarentur; primùm non ſatis eos intelligere quid inter Commendationem ſacerdotalium bonorum, & eorumdem coniunctionem interſit: illam inſtar depoſiti Commendatario concredi, hanc abſolutè tamquam Domino attribui. atque adeo quæ cuiquam commendantur, ſi vitâ is abeat, redire ad Depoſitorem ſeu primum Dominum, niſi rurſus in alium noua commendatione transferantur. At quæ coniunguntur, non redire, ſed ſucceſſori in eo munere, cui adiuncta ſemel fuerant, perpetuò manere. Neque hac ratione plus à monaſterijs per coniunctionem auferri, quàm per commendationem ablatum fuiſſet. quum non magis ad monaſteria non redeant, quæ coniunguntur, quàm quæ commendantur. ſiquidem ſemel commendata, in alios atque in alios à Pontifice, ad quem redeunt, ſubinde conferuntur. Immo quum bona commendari etiam procul agentibus queant, nequeant autem quæ Epiſcopatibus adiungun-

Verborum priuilegij interpretatio.

gun-

guntur: hæc enim longè religioſiùs Epiſcopi præſentiam, quàm illa Commendatarij requirunt; Belgicos prouentus, qui commendatione exportarentur ad exteros, coniunctione in Belgio retineri. Itaque Regem, dum curauerit, Abbatum præfecturas non commendari Epiſcopis, (id quod priuilegio cauetur) ſed Epiſcopatibus adiungi, profectò neque iurata in verba, neque in Belgij commoda quidquam admiſiſſe: Quamquam quid opus eſſe pluribus? quum hac ipſa controuerſia ad Louanienſem Academiam relata, expenſaque à viris & Theologiæ, & Iuris vtriuſque conſultiſſimis, reſponſum denique ſit, Eam coniunctionem bonorum, vti & nouarum Sedium inſtitutionem nec iuri, nec dicto ab Rege ſacramento repugnare. Deinde reputare illos ſecum debere, alia tunc eſſe tempora, alios mores. Religione incolumi, nihil Regem mutaſſe: ea periclitante, nulla eſſe priuilegia, quibus iure teneri Princeps debeat, ne prouincijs ſuis peſſum euntibus ſubueniat. Paſtorum numerum opportunum eſſe remedium ad tuendum Chriſti gregem contra irrumpentes paſſim lupos; idque neminem reperiri adeo infenſum Regi, qui non fateatur, aut certè non ſentiat. Nec eorum dotem potuiſſe minore incommodo confici, quàm qua ratione viri prudentiſſimi ei rei præpoſiti ſtatuerant, Rex probauerat, Pontifex iuſſerat. Neque debuiſſe Principem (hoc enim requirebant aliqui) ea ſuper re Ordines con-

ex qua cōficiunt illud non violatum.

4. Iunij 1561. apud Arnoldum Hauenſiū de nou. Epiſc. l. 2

Addunt Louanienſē deciſionē:

& neceſſitatem priuilegij potiorem.

Nec debuiſſe Regem Ordines cōuocare:

conuocare, ex eorumque ſententia conſilium capere: quòd non ſolùm nullo ad id obſtringi ſe iure putaret, ſed etiam animo præuideret, Ordines in re compluribus ingrata, inſtigantibus præſertim finitimis hæreticis, facilè pro ea, quam exercent in comitijs, libertate diſſenſuros. in quo & Maieſtatem ſuam populis tentandam, aut etiam contemnendam expoſuiſſet Rex, & eorum animos tanto magis irritaſſet, quanto ijs palàm inuitis repugnantibusque, quod ſemel ſecum ſtatuerat, peregiſſet. At enim potuiſſe Regem aliunde ſuppeditare nouis Epiſcopis alimenta: quod ſi, quoſecumque verteret, omnia magnis impedita difficultatibus videret, debuiſſe regiâ pecuniâ, non alienâ, rem conficere, ſine populorum turbis, ſine cuiuſquam mala gratia. Quaſi verò æquum non eſſet, vt qui Belgio Paſtores inſeruirent, Belgicis quoque prouentibus alerentur. Neque pepercisſe ærario ſuo Principem, attributis nummûm aureorum ſesquimille in ſingulos Epiſcopos, quoad eorum dos exigeretur aliunde. Quamquam dum eos inducebat Rex in Abbatum bona, non planè aliena dilargiri: præſertim quum id authoritate faceret Romani Pontificis, penes quem eſſet eorum bonorum adminiſtratio. Ex quibus ad extremum conficiebant, etſi Epiſcopos perpetuis reditibus aluiſſet Rex, non tamen propterea quietuſros illos, quibus non tàm ea prouentuum translatio, ſeu coniunctio, quàm ipſe Paſtorum numerus grauis erat. Id

Aut ex ſuo dotem Epiſcopis eſſe ſtituere.

præſertim quum partem attribuerit ex ſuo.

quod damnari nulla ratione, immo excipi ceu ſalutare, opportunumque remedium quum debuiſſet, ſatis apparere; vtrinam parti, ſi quid ob eam cauſam tumultuarentur aut Brabantini, aut alij Belgarum populi, ea tumultuum initia tribuenda eſſent. Sed neque ab hac parte ſumptum eſt tumultuandi principium. Ea enim ratio Epiſcopos in Abbatum, ſi qui forte decederent, locum inducendi, iungendique cum illis horum bona, ob aſſiduas ad Pontificem, ad Regem querimonias, quas in loco memorabo, pauciſſimis in Vrbibus inſtituta eſt. Certè in Brabantia, quæ maximè recuſabat, Rege demum annuente, tunc quidem nihil immutatum. Non tamen negarim, ea agitatione diſcordantium animorum, obedientiam obſequiumque aduerſus Principem, hoc eſt, imperij firmamenta, non parum vitij feciſſe, ac ruinam, ſi validiùs impellerentur, præmonſtraſſe: ſiquidem NIHIL tam Regno pernicioſum, quàm ſi populus addiſcat in Dominum palàm obniti, ab eoque non ſolum impune ſed etiam féliciter diſſentire.

An hinc educéda ſit tumultuũ origo:

VNA omnium maximè turbauit, conciuitque Belgarum populos ſuſpicio primùm, dein conatus Inquiſitionis aduersùm hæreſes inſtituendæ, Placitisque Caroli Cæſaris firmandæ. Quæ res, quoniam vulgò viſa eſt aperuiſſe in Belgio belli fores, operæ pretium faciam, ſi quidquid hoc eſt, paulo accuratiùs euoluam. Religio ſicuti apud omnes magni ſemper fuit, quòd Deo

INQVISITIO tertia occaſio tumultuum.

cul-

cultum, quòd populis concordiam præſtet; ita in Chriſtiana potiſſimùm Rep. ſedulò prouiſum aduerſus eius turbatores. Ea prouincia ab ſolis Epiſcopis, ad quos iure pertinet, principio adminiſtrata. Poſtea, ſiue quòd pluribus curis ſacer is Magiſtratus implicetur, ſiue quòd ab ſuo grege abeſſe interdum Epiſcopos contingat, ſiue demum quòd eorum aliqui incuriosè, non nemo etiam inſcitè id muneris exerceat; optimum factu viſum eſt, ſi ab Sede Apoſtolica delegarentur extra ordinem iudices doctrinâ ac pietate præſtantes, quibus inquirendi animaduertendique in hæreticos ius eſſet, eòque Apoſtolici Inquiſitores appellati. Id primùm ab Innocentio Pontifice eius nominis Tertio, ſupra annos quadringentos cœptum reperio, miſſo aduerſus Albigenſes Diuo Dominico Prædicatorum familiæ fundatore, qui primus Quæſitoris munus ſumma cum laude geſſit. Exceptus inde mos, eodem ferme ac ſequenti dein ſæculo, à multis Chriſtiani orbis nationibus, creatique in ſingulis Prouincijs aliquot Fidei cenſores, qui de Religionis iniuria legitimè cognoſcerent. Non tamen vbique ea res perinde valuit. Alio temporarij Quæſitores miſſi ob hæreſim repentè enatam, eâque extinctâ reuocati: certum alibi tribunal erectum quò de Fide quæſtiones perpetuò referrentur: alibi tota ea iudicij forma reiecta, nec alij, præter Epiſcopos, permiſſi in hæreticos inquirere. Quin & Romæ variatum; nam modò per conſuetos

Vr-

Eius initiũ in Chriſtiana Repub.

Eiuſdẽ procuratio varia:

Vrbanoſque Magiſtratus adminiſtrata, omnia; Quæſitor extra ordinem nullus: modò plures, ſed ſub vnius pluriumue regimine Purpuratorum Patrum: donec Pontifex Paulus Quartus, inſtituto aliquorum ex iis Patribus Collegio, quorum ſuffragijs hæ controuerſiæ finirentur, auguſtiori, ſanctiorique iudicio rem in poſterum Romæ ſtabiliuit. Porrò vt firmius hæc perſtarent, METVS, qui lictor eſt legum, à principio intentatus: mulctæque ac pœnæ in contumaces indictæ, atque exactæ, mitiores ab iure Pontificio, ab Cæſareo grauiores. Etenim Imperatores, quum animaduerterent, præter Dei ſacrorumque cultum, pacis intereſſe, cuius tutor eſt Princeps, ſi Religione continerentur populi: viderentque, ea periclitante, non poſſe inter fœdas hæreſum vndas tranquillitati locum eſſe; quæ in perduellionis reos, eadem in hæreticos, ceu Religionis, atque adeo pacis hoſtes ſupplicia decreuere: ita tamen, vt pœnæ non antè ſumerentur, quàm in Eccleſiaſtico foro, cuius eſt de hæreſi cognoſcere, diſceptatum ea ſuper re, nomenque crimini pronunciatum foret. Quæ & ſi per Orthodoxorum prouincias ſemper exercita ſunt, proque repentinis hominum de Religione praue ſentientium motibus, accuratius alicubi procurata; nuſquam tamen, quàm per Hiſpaniam, exquiſitius acriusque: ſiue proprio Catholicorum Principum ſtudio, ſiue externa populorum, qui ſe ijs regnis infuderant, contagione. Hæc autem

[Margin: Romæ ſtabilita. — Cõſt. 34. Licet. — non ſine pœnis, — l. Manichæos, & l. Quicumque C. de hæreticis. — c. vt inquiſitionis de hæreticis in 6. — In Hiſpania præcipue. — præſertim ab an. 1483.]

tem procuratio Religionis aucta poſtmodum eſt in vniuerſa ferè Christiana Rep. ob excitatas vno ab homine quàm latiſſimè turbas: Martinum Lutherum loquor, eorum temporum, conſequentiumque calamitatem. quam ille calamitatem diu meditatus Orthodoxorum quieti, nunc incæpto, nunc mutato conſilio; velut incertus animi, (an potius in opportunitatem intentus?) ad extremum mortuo Maximiliano Cæſare, accitoque ad Imperium Carolo Maximiliani nepote, in facinus erupit. haud ignarus, INITIA Principatuum nouis eſſe rebus attentandis accommodata: ſimul quòd Cæſaris adoleſcentiam crederet rudem adhuc regnandi, eòque ſperneret. certè ratus, illum potius ſtabiliendis Imperij rebus, quàm retinendis Sacrorum ritibus operam daturum; ſollicitatis ad defectionem ab Eccleſia primùm, tum (quod proximum eſt) à ſuis Principibus, ipſoque à Cæſare prouincijs, Romanum Imperium pariter, ac Religionem in partes ſcidit. Quo factum eſt, vt multo quàm antè impenſiùs ſummi Pontifices de Fide quæſtiones intenderent, Chriſtianique Principes, vt cuique Religio, resque publica cordi erat, enixiùs incumberent in eam curam. Et verò Carolus Imperator, cuius in primis auxilium ſpectabat læſa Religio; veteri Cæſarum exemplo, leges ſibi ſtatuendas per Imperij, ac Belgij prouincias illico duxit, aduersùs catholicæ Fidei corruptores. Quare dum is ab Hiſpania per Belgium, Germa-

Mart. Lutheri occaſione vbiq; intenditur.

Maximil I. Imp.

Gratian. Valẽtin. Theod. Arcad. Honor. Marcian. & alij Imper.

Caroli V. Imp. in Lutherum, & hæreticos edicta.

niamque, ſumma mortalium gratulatione plauſuque, ac toto illo iam tum blandientis fortunæ ſtrepitu vehitur ad Imperij ſedem, Vormatiæ in celeberrimo Procerum conuentu, Martinum Lutherum ab Romano Pontifice damnatum ipſe quoque Septemuirûm Auguſtalium, Imperijque Principum, atque Ordinum ſuffragijs damnat, proſcribitque: ac proſcriptionis edictum eodem anno, qui fuit vigeſimus primus ſupra ſeſquimilleſimum, per omnes Imperij, ac Patrimonii ſui prouincias proponit. Quum verò nihil propterea malum remitteret, immo (vt FLAGITIA impetu valent) intra paucos menſes ea contagio florentiſſimas ciuitates afficeret, aut afflaret, Cæſar & reis alicubi supplicio affectis, & nouis vbique & amplioribus, quæ ſepties repetiit, edictis, medicinam conatus eſt facere furenti, volaticoque morbo. Quin etiam quum poſtulaſſet à Pontifice Cenſores Fidei, accepiſſetque; eorum authoritati, ſecuritatique cauens multa ſanciuit, quæ anni milleſimi quingenteſimi quinquageſimique Placito præſcribuntur. Verùm noua illa iudicii facies plus terroris ſecum attulit in Belgium, quàm obſeruantiæ. Nam etſi alicubi ſuſcepta res eſt; Brabantini tamen, quòd in eo carpi libertatem ſuam dicerent, commodum nacti, impoſito ſe ſe onere liberarunt ſub eius anni quinquageſimi finem, quo tempore partim Auguſtana comitia, Tridentinumque Concilium, partim bella continenter alia ex aliis nata

In Belgio

ſepties ab eo repetita

Brabantinis Inquiſitioné recuſantibus

ta per Numidiam, Pannoniam, Italiam, Germaniam, Galliamque, aliò diſtraxere Cæſaris curas. Et quamquam Philippus Rex, vbi in Belgij poſſeſſionem intulit pedem, ſtatim paternas eâ ſuper re leges nouo edicto firmauit; rem tamen haud promouit, implicitus repentè bello, quod eo ipſo, quo edictum propoſuit anno, tribusque inſequentibus, acerrimè cum Gallo geſſit. Donec anno quinquageſimo nono, quum primùm à bello nactus eſt otium, reuocauit illico animum ad Religionem ſtabiliendam, diſcedensque à Belgio mandata ſorori Gubernatrici, atque Antiſtiti Granuellano dedit, Enixè curarent, vt Caroli Placita & cautiones, quas ipſe Rex pro Pontificijs Quæſitoribus confirmarat, exquiſitè ſeruarentur. Atque hic erat rerum ſtatus, hæc Caroli Cæſaris edicta, hæc Inquiſitionis in hæreſes initia, proceſſusque. Quum Margarita Parmenſis, vti erat iniunctum, intendens in eam curam, idque agere cum prouinciarum Præfectis aggreſſa, ſenſit eſſe non paulo difficiliùs imperata facere, quàm imperare facienda. Magiſtratus ægrè videbantur id negotij in ſeſe ſuſcipere. Nobilium aliqui operam ſuam ambiguè pollicebantur, aliqui præcisè negabant opportunum tunc eſſe, redire ad eum lapidem mouendum, ad quem toties offendiſſent. Brabantini, qui ſub Carolo Cæſare frenum excuſſerant, & præſente Philippo Rege non receperant, nunc ad Gubernatricis feminæ vocem, in illud ſeſe induerent?

Philippus Rex patris edicta cōfirmat:

Gubernatrici executionē mādat:

Gubernatrix Magiſtratibus.

Magiſtratus eē non promouēt.

Brabantini recuſāt,

Populus variat.

Apud populum nihil moderati, aut medij. conſternatio primùm, mox audacia: nunc timenti, nunc terrenti ſimilis: nempe vt potentiorum aſpiratione, atque hæreticorum flabello agitabatur. Quin & vulgo exaudiebantur in Regem multorum voces, quas aliunde immiſſas in ora ſermonemque multitudinis apparebat. *Cur auxiſſet tot Epiſcopos, ſi Religionis iniuriam propulſaturi ipſi non erant? At profectò in Concilijs decretum fuiſſe, vt qui Paſtores animarum in expurganda inter ſuos mala hæreſum fruge ſegniùs agerent, Epiſcopali munere exauthorarentur. Curarent igitur Epiſcopi res ſuas, aut perſonam malè impoſitam deponerent. quamquam futurum ſatius fuiſſe, ſi non eam induiſſent, neque tot Infularum numero Belgium fruſtra territaſſent. Floruiſſe à multis iam ſæculis Religionem apud Belgas, ſola vrbanorum Magiſtratuum opera, ſine ea Pontificiæ ſeueritatis pompa, ſine vllis Caroli Cæſaris edictis. Quid noua iſthæc Quæſitorum additamenta, & Hiſpanicos terrores? Deberi hoc nempe magna ex parte Granuellani Antiſtitis ambitioni; qui VT SVPPLICES habeat, miſeros ac reos quærat. SVADENDAM eſſe Religionem, non imperandam. Caroli mentem egregiè piam fuiſſe in ijs legibus condendis: ſed experientia conſtare, per eas Religionis cauſam nihilo meliorem, & prouinciarum ſtatum remque publicam multo deteriorem quotidie fieri. Et cœpiſſe iam intermitti commercia regionum,*

Vulgi ſermo aduerſus Inquiſitioné, & edictaCæſ.

In Lateran. ſub Innocentio 3.

num, ſublata mercatorum libertate, magno vtique impendio Belgarum, ac præcipuè Antuerpienſium, quorum opes ea negotiatione conſtent. Poſtremò neque Carolum Cæſarem, neque Philippum Regem, neque Principem vllum, qui in Brabantina priuilegia iurauerit, promiſeritque ſe non impoſiturum ijs populis nouas iudiciorum formas, poſſe Belgas, (ſi iura quidquam valent) adigere ad Inquiſitionis, edictorumque ſeueritatem perferendam. Verùm Gubernatrice nihil ijs rumoribus mota, quum de reis interim ſupplicia ſumerentur, Tridentinumque præterea Concilium, quod tunc finem acceperat, iuſſu Regis promulgaretur in Belgio; fremere alicubi palàm populus, damnatos è lictorum manibus ſemiuiuos abſtrahere, clandeſtinos in vrbe conuentus, mox in campis celebrare: quin & Nobilium complures conuenire, fœdus neſcio quod inter ſe icere, libellos partim in vulgus ſpargere, partim Gubernatrici magno ſupplicantium cœtu offerre: eo tumultu atque ſucceſſu, vt mitigatis propterea Cæſaris edictis, impetratâ delinquentibus veniâ, intermiſſâ de Fidei cenſoribus eò inferendis, vbi antè non fuerant, contentione; nihil profectum ſit, quominus, infundente ſe è vicinis locis hæreticorum multitudine, concionales homines ipſo in foro catholicam Fidem oppugnarent, ijsque adiungente ſe ſubita popularium ac nebulonum manu, in templa impetum facerent, bona diriperent, ſacra viola-

Tumultus ex metu Inquiſitionis & ex reorũ ſupplicijs.

 rent,

rent, in apertam denique defectionem, nullo tunc palàm duce, ſummâ tamen licentiâ, vi, latrocinijs, populationibusque prorumperent. Atque huc ventum demum eſſe: in eumque nimbum, qui repentino ſonitu Belgium omne prodigioſe peruaſit, coaluiſſe populorum iras ob ſeueritatem Principis affirmabant aliqui, quòd is Imperatorijs edictis, quæſtionibus de hæreſi, Tridentinis decretis, tam multa ſimul importunè molitus, Belgij patientiam irritaſſet. Quum tamen alij omni Regem culpa liberarent, quippe qui eorum edictorum, quæſtionumque author non extiterat, Patris tantummodò placita, euocatoſque ab eodem in Belgium Pontificios Fidei Cenſores confirmarat. Neque propterea nouas iudiciorum formas contra Belgarum priuilegia Regem aut Cæſarem inuexiſſe, dum Quæſitores adduxerant: quòd horum iuriſdictio, quum non ordinaria, ſed delegata tantùm eſſet, noua iudicii forma dici non poſſet. Itaque religionem Regis abunde commendabant, quòd Romani Pontificis, & Conciliorum authoritati longè poſthaberet turbulentorum hominum minas ac ſeditionem: nec putaret ab ſe imprudenter agi, ſi quæ à ſapientiſſimis Chriſtianæ Reip. Patribus decreta erant aduerſus hæreſim, eorum vſum in ſuas ipſe prouincias inueheret primus. Sed hæc diuerſorum iudicia pluribus hoc loco perſequi, ambitioſi eſſe ingenii duco. præſertim quum ea, quæ hactenus expoſui,

Iudicia aliquorum aduerſus Regem.

Aliorum pro Rege.

c. Sanè 1. de off. & poteſt. iud. del. l. 1. §. qui mandatā ff de off. eius.

ſui, contuliſſe quidem aliquid ad Belgicos tumultus, non fuiſſe autem principes illorum cauſas perſuaſum habeam. Eas in præſentia cauſas enucleatiùs dicere conſilium eſt: vt quæ plerunque ſint Rerumpublicarum, Regnorumque turbamenta, Belgarum exemplo diſcant, qui noſtra hæc legant.

RARO quæ turbant incitantque plebem, eadem nobilitati negotium faceſſunt. ſæpe tamen (quaſi eadem mala vtramque partem premant.) conſpirat cum plebe Nobilitas non partis ſubleuandæ, aut in commune conſulendi gratiâ, ſed vt priuatum incommodum arceat aliena ope, remque ſuam tacitè curet, dum curare publicam vulgò exiſtimatur. Et populus quidem vt tumultuaretur, haud dubiè principium duxit ab hæreſi. Inuexerant illam partim externi mercatores, quorum cum mercibus hæc quoque peſtis interdum nauigat: partim legiones Heluetiorum Germanorumque, quorum operâ ſuperioribus in bellis vſi perdiu fuerant Carolus Cæſar, & Philippus Rex: partim exules ac profugi ex Anglia, quos Maria Regina, dum expurgaret ab hæreſi regnum, edictis ac pœnis inſectata, non pauciores triginta hominum millibus, ex iis, qui aliunde tranſmiſerant in eam inſulam, ſemel eiecit: quorum permulti nouas ſedes atque colonias in Belgio poſuere. Inductam verò his præcipuè, quos dixi, modis hæreſim alebant augebantque, qui Belgas intercipiebant, finitimi populi, commercio-

Primæ ac veræ tumultuum Belgicorũ cauſæ.

Apud populum quidem HÆRESIS:

In Belgiũ inducta trifariam.

P. Hier. Pollinus hiſt. Angl. lib. 3. c. 18.

Alta & aucta à finitimis populis.

quę vt linguæ, ſic & morum pæne confundebant: nec plus aquarum è Germania Rhenus, Mosa è Gallia vehebant in Belgium, quàm inde Lutherianæ, hinc Caluinianæ contagionis in eaſdem Belgarum prouincias iidem amnes importabant. Vt nihil de Anabaptiſtis adiungam, qui è Veſtphalia, Friſiaque frequentiores aderant: quippe viciniùs fouebantur, habebanturque vt domi propemodum nati. Ergo affecta ex hiſce capitibus Belgicæ multitudinis pars, atque ad defenſandam eam vitæ licentiam confidentior erga Dominos effecta, quum primùm occaſionem eſt nacta, nouis animum rebus intendere, atque eas miſcere turbas paulatim cœpit, quas ab hæreſi per populos ac regna perpetuò creari, nimium quantum experti iam ſumus. Etenim RELIGIONEM raro ſolam mutauere ciuitates: ſed quoties mota eſt ſacra hæc Anchora, toties fluctuauit ſimul Reip. nauis. Nec mirum: EST HÆRESIS contumaciæ rudimentum: dumque ex hominum mentibus ſenſim excutit Dei iugum, detrectare atque excutere humana imperia ſimiliter docet. An obſcurum eſt, huc demum deſinere noſtro hoc ſæculo ſapientiam hæreticorum, vtiis, quæ in catholica Religione paulo grauiora videntur, abſciſſis: ac prætextu in Deum fiduciæ, timore eius extenuato atque expuncto, omni Religione mortales, Dei iam ſecuros, expediant: atque ad extremum nullum eſſe vſpiam Numen aſſeuerent? Quod qui

Inde Belgium, licentius factum.

Hæreſis turbarum concitatrix.

Prona in Atheiſmū.

Cõfeſſio, Ieiuniũ, Pœnitentia, & ſimilia.

qui ſibi perſuaderi ſemel eſt paſſus, expulitque ab animo eum, quem natura Dominum impoſuit; is reliqua imperia ac dominos, non minus aſpernabitur, quàm is, qui vbi defecerint à Rege, minores Magiſtratus facilè contemnunt. Atque ego quidem inter res humanas admirabile ſemper duxi, in ciuitatum regnorumque adminiſtratione, tam multa hominum millia vni ſubeſſe, vnum timere. Id in parentium conſenſu ſitum eſt: conſenſum reuerentia in primis ac metus firmant: præſertim quia SINGVLORVM intereſt, ſi vniuerſi regantur. Hæc autem imperii firmamenta hæreſis apertè conuellit: cuius buccinatores ſpecie chriſtianæ libertatis, in mores vitamque Principum, non ſurdis vulgi auribus, aſſiduè atque acerbè declamant. Quorum præceptionibus, & tamquam ſacris imbuti animi multitudinis, haud mirum, ſi tantum & Principi detrahant de authoritate imperandi, & ſibi addant de immunitate parendi. Inſitum eſt à natura hominibus, auerſari Dominos, atque ægrè imperia pati: quid facient impulſi quotidianis declamationum flabris, ac tuti fidentesque Religionis obiectu? Satis exemplo ſunt, eruntque poſteris Tranſalpinæ regiones, quas paucorum hominum turbulentis concionibus excitas toties armauit hæreſis in Dominos, inexpiabili populorum ac prouinciarum clade. Vt ſanè conſtet, quod dicebam, Non poſſe abſque ingenti rerum publicarum motu cultum Religionis

Hinc contemptus obedientiæ erga Principes,

& turbæ.

nis antiquari. Et quamquam in Belgium non ita irrepſerat ad eam diem hæreſis, nec ita multos numerabat, vt ab ea factione magnopere timendum tum quidem eſſet, incorruptis populariium plerisque: quum tamen hi augeri Epiſcoporum numerum, publicari Cæſaris edicta, imponi Fidei Quæſitores animaduerterent, canentibus palàm hæreticis, hæc omnia conſpirare in perniciem libertatis; facilè coniunxere cum illis ſtudia. Etenim Belgæ magnis acceptam priuilegiis libertatem & ſeruauere ſemper, & ob feminarum Principum regimina per quadraginta poſtremos annos continuata, ſecuriùs vſurpauere. Acceſſerunt vltima diuturnaque bella: quo tempore multum licentiæ afferunt arma; ac DIVISVM propè imperium armata cum multitudine Princeps habet. Quare Belgarum populus longa libertate, atque armis ferox, hæreticis immiſtus, iisque impulſoribus contumax, haud mirum ſi ſolito infenſior, vbi ſe dedit occaſio, non modò non exaudire imperia, quæque noua videbantur onera non pati; ſed etiam erectis animis, maiora ſpectare magnis exemplis occœperit. Quippe erat in oculis Gallia, in qua tantum licentiæ, poſt Amboſianum tumultum, armis extorſerant hæretici, vt regno formidabiles, rogandi eſſent, vt quieſcerent. Verùm hæc, vt dixi, populi concitatrix hæreſis numquam eos, quos in Belgio vidimus, proceſſus habuiſſet abſque cura & ope Nobilitatis.

Quibus occaſionibus vſa ſit Hæreſis ad turbas cóncitádas in Belgio.

Hac

Hac nimirum vlmo ſi hæreſis caret, ſerpet illa quidem, ſed humi, ac pede conculcanda. Et erant eo tunc loco plerique Nobilium, eo in Hiſpanos animo commoti, indignatique, vt ſpei plurimum collocare in ea abalienatione populus haud temere poſſet. Indignationis porrò cauſa partim à fruſtratione ingentis ſpei, partim ab æmulatione aulica fuit, quæ præſente Philippo Rege exerceri opertis odijs cœpit, poſtea coram Auſtriaca Gubernatrice per apertas inimicitias vſque ad publicam perniciem perducta eſt. Etenim apud Carolum Cęſarem initio Principatus, Belgarum Proceres dominabantur: Belgæ in aula, Belgæ in armis primas obtinebant. Deinde quum primarij complures viri ex Italia, Hiſpaniaque, ac Germania quotidie confluerent ad florentem in dies magis fortunam Cæſaris, neceſſe fuit, gratiam, & munia communicare cum pluribus. Et admittebat plures Imperij bellorumque magnitudo. Neque angi propterea Belgæ videbantur: quòd & Cæſaris animum introſpiciebant in ſe præcipuè propenſum, & contendere cum peregrina nobilitate referebant ad patriæ decus. At vbi aduênit ab Hiſpania Philippus, Hiſpanorum Procerum coronâ ſeptus, ac domi foriſque, vti aiebant, impenetrabilis; nimiâ eorum apud Regem gratiâ offendi paulatim Belgæ; inde in mores, quorum vbique retinens eſt Hiſpanorum natio, transferre odia: demum ab Rege ipſo, quem Patris diſſimi-

Altera tumultuû Belgicorû cauſa, Nobiliû ABALIENATIO.

Nata potiſſimû ab AEMVLATIONE aulica.

Belgæ quo loco fuerant apud Cæſarem.

Quo erant apud Regem.

ſimilem indignabantur, ſenſim abalie-nari. Nam Cæſar aditu facilis alloquio-que, priuatum in modum demittebat ſe, ſecurus vbique Maieſtatis ſuæ. At-que, vt erat verſatili ad omnia pariter ingenio, mores exteros ita induebat, vt non minus cum Germanis Germa-num ageret, Italumque cum Italis, aut cum Hiſpanis Hiſpanum; quàm Belgis ſuis ſe Belgam præſtaret. Phi-lippus contrà, & eſſe & videri omni-bus Hiſpanus: parcè loqui, nec niſi Hi-ſpanicè: publico libenter abſtinere, & quaſi ex abdito venerationem intende-re: de veſtitu, deque cetero cultu, quem attulerat ab Hiſpania, nihil im-mutare. Id verò commotis ſemel ani-mis, ſuperbia & contemptus habeba-tur: perinde quaſi ea morum diuerſita-te ipſi faſtidirentur. Ferebaturque ad-monuiſſe ea de re filium Cæſar: offen-ſusque nonnullorum Hiſpanorum ſer-monibus aduersùm Belgas, Orangio, Boſsuuioque præſentibus, denunciaſſe Regi, Se præuidere, aliquorum conſi-lijs affeclarum, rem Belgicam aliquan-do periclitaturam. Et licet poſt Cæſaris diſceſſum, bello in Gallos exorto, oc-cupataque foris nobilitate, ab dome-ſtica interim contentione ceſſatum ſit: tamen confecto bello, tanto recruduit magis aulæ pugna, quanto ſibi maiora deberi Belgarum Proceres arbitraban-tur, ob ſtrenuam, fidelemque operam in armis collocatam. Neque ſatis ſibi factum rebantur acceptis ab Rege, priusquam diſcederet, prouinciarum

præ-

Diſſimilitudo Caroli Cæſ. & Philippi Regis.

Orangius apologia an. 1581.

Nobiles ſpe fruſtrati,

Inde indignatio eorum:

præfecturis. Nam & qui præteriti erant, accepiſſe ſe iniuriam; & qui lecti, non magno ſe munere donatos exiſtimabant, quia ſibi maiora ſpoponderant. Accedebat, quòd Egmontius, atque Orangius, vt erant vaſtiore animo quàm ceteri, quum Belgij vniuerſi regimen, magna quiſque perſuaſione, ſibi deſtinaſſent; deiectis ea ſpe, QVIDQVID infra votum venit, beneficij nomen amiſit. Hinc complurium Belgarum iræ: quæ maximè omnium Principibus metuendæ, quoties minus aliqui accepere, quàm ſperauerint, quamquam plus interdum ſperauere, quàm debuerint. Sanè Iulium Cæſarem non Pompeiani, ſed amici peremerunt, quòrum (vt ait ille) non expleuerat ſpes inexplebiles. perinde quaſi quum multum acceperint, INIVRIÆ loco ſit, plura adhuc accipere potuiſſe. Iamque in priuatis Nobilium colloquijs hæc plerunque materies querelarum: *Hiſpanos apud Regem eſſe omnia: Belgas Hiſpanorum vmbras videri, quæ illos comitentur, & ad eorum nutum moueantur. Quippe grauiſſima quæque Regem tranſigere cum Ferdinando Toletano Albæ Duce, cum Roderico Gomeſio, cum Comite Feriano, vnica illa cohorte interioris admiſſionis: ſe verò ad conſilia magnificè adhiberi, ſcilicet vt acta iam agerent, & rerum exuuijs intereà caperentur. Non hoc à Cæſare de filij beneuolentia oſtentatum: non debitum fidei ac laboribus ſuis. An ſe, domi ſuæ, loco moueri ab externis, tamque infra Hi-*

Sen. l.3. de Ira c. 30.

& querelæ aduerſus Regem.

Ruigomez de Silua Comes Miletenſis. Gomeſius Figueroa.

Hiſpanos reponi, ſpreta Belgarum dignitate, laturos? Sed tulere tamen, quamdiu Rex apud eos fuit: ſiue impares Maieſtati Principis, ſiue fidi etiam in ira: nec vltra priuatas querimonias progreſſi, niſi quòd in Hiſpanos odium & ipſi hauſerunt inde pertinaciùs, & apud multitudinem, quæ iam pridem auerſabatur gentis nomen, infenſiùs amplificarunt. At profecto in Hiſpaniam Rege, liberâ ab externis aulâ, dominaturos ſe apud Auſtriacam Parmenſem Ducem ſibi perſuaſerant ſummates Belgæ. Falsò, quum in vno Antonio Granuellano, Hiſpanórum ſimul omnium ſimultates experti ſint: Cuius occaſione potentiæ, quoniam res in apertum aulæ diſſidium deuênit, eòque in publicam perniciem; eius viri originem, artesque referre hoc loco non pigebit.

Auctæ nobilium offenſiones ob potentiam Granuellani.

De ANTONIO Granuellano.

VESONTIONE Sequanorum Vrbe natus eſt Antonius Perenottus, Nicolao patre Granuellæ Domino: plebei quidem generis, & (vt aliqui affirmant) fabri ferrarij filio, primariæ tamen ac raræ prudentiæ viro, qui Mercurino Arboreo Gattinaræ, magno Imperatorij ſcrinij magiſtro ſucceſſit, arcanorum omnium conſcius, & tranſactor. Nam conuentui legatorum totius Germaniæ in Vangionibus præfuit ipſe Cæſaris nomine: ipſe ab Hiſpania Tridentum eſt miſſus, vt augeret Synodi famam, promiſſo aduentu Cæſaris ab Hiſpania: ſimulque vt intentus in omnem occaſionem, tacitè commoda Principis in ea-

Natales eius.

Beſanſon Burgundiæ vrbs.

Patris munia, & gratia apud Carolum V. Impe.

Mercurinus S.R.E Card. Cæſaris Cancellarius.

ANTONIVS PERENOTTVS CARD·GRANVEL·
MARGARITÆ A CONSILIIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE - TORINO

nationum omnium celebritate procuraret. Ipſe vnicè delectus eſt, qui grauiſſima Cæſaris decreta per Germaniam deferret; pacificaret inter ſe prouinciarum Regulos, ac Cæſari adiungeret; cohortaretur liberas ciuitates ad auxilia Ferdinando Regi ferenda: commoueret omnium ſtudia ad Concilium maturandum: Religionis cauſam, armorum conſilia, Imperij iura ſimul ſtabiliret. Per quæ ille munia, perque lubrica aulæ negotia, firmo ſemper veſtigio ſtetit: conſtantemque Cæſaris gratiam, totos viginti annos, ad extremum vſque diem, raro exitu potentiæ diuturnioris, obtinuit. Felix eo quoque nomine, quòd liberos, quos multos ſuſceperat, opibus iuxtà, & honoribus firmauit: Antonium in primis, quem muneris apud Cæſarem, arcanorumque omnium, atque adeo gratiæ heredem inſtituit. Et ille quidem, quòd adiumenti plurimum haberet ab ingenio, litteriſque: quas in pleriſque Europæ Academijs cum plauſu didicerat; facilè eſt adeptus ſub parentis diſciplina perfectiſſimam ſolertiam rerum agendarum adeo, vt ad Remp. admotus, illico ſe Cæſari probauerit, oſtenderitque non tam paterna, quàm ſua ſe virtute niti. Multis æquauit patrem, multis ſuperauit, ingenij præſertim celeritate, fatigatis interdum quinque ſimul amanuenſibus, & quidem varijs linguis (nam linguas callebat omnino ſeptem) epiſtolas dictando. ſed in primis facundiâ [illegible] qua nemini conceſſiſſe dicitur

obijt Auguſtæ an. 1550.

& felicitas ex prole,

Ant. Granellani ingenium;

linguarũ notitia,

illa

Facundia, illa ætate. Auditus eſt in Tridentino conuentu, quum pro Carolo Quinto Imp. diceret acriter & luculenter: & erat tunc Atrebatum Antiſtes, annorum quatuor & viginti, viuo adhuc patre. Adlectus inter ſupremos Imperii Belgiique conſiliarios: in Cæſaris expeditionibus comes vel armatus: ad Principes viros, ciuitateſque legatus à Cæſare; pleraque feliciter confecit eloquentiæ beneficio, ſed mirâ ſolertiâ temperatæ, SINE qua parſimonia, omnis facundia, importuna demum profluentia eſt, & morbus haud ſe retinentis ingenii. Tranſiit à Cæſare, vbi hic ceſſit imperio, ad Philippum Regem, cum perhonorifica teſtificatione meritorum: ferebanturque hæc abeuntis Caroli verba; Vnum eſſe Antonium Granuellanum, cuius operâ vti filium in ſummis quibuſque rebus exoptaret. Sed ille, quòd ſciret huiuſmodi COMMENDATIONES vigere, quum recentes ſunt, obſoleſcente autem maiorum memoria, quaſi plus imperii, quàm officii habuerint, odio interdum eſſe; feſtinauit Regis gratiam promereri admirabili dexteritate. Quamquam enim DIFFICILE eſt ſucceſſori placere, naturâ plerunque moribuſque diuerſo: omnia tamen peruicit obſequio Granuellanus. vtque erat ingenio facili ac tranſlatitio, illico in mores Hiſpani Principis immigrauit. Studium firmandæ Religionis aduersùs hæreticos, in quo mirè cum Regis ingenio congruebat; animus nec importunus ho-

Facundia,

negotiorū cōficiens.

Teſtificatio Cæſaris de illo apud Regem.

Artes eius ad gratiā à Rege promerendā.

honoribus accerſendis, nec impar oblatis: ſolertia introſpiciendi ſenſa Principis, eiusque mandata priuſquàm voce ederentur, ex vultu coniiciendi: diurna nocturnaque ſine ſomno, ſine cibo, laborum tolerantia: conſtans, ac ſupra aulicum obſequium fides; haud dubiam Regis beneuolentiam ei deuinxere. Iuuitque in primis conſcientia arcanorum Cæſaris, ex quorum diſciplina moderandæ Philippo erant Regnorum curæ. Quas ob cauſas toto Rex quadriennio, quo ſubſtitit in Belgio, nihil fermè domi, foriſque tranſegit: non pacem, non fœdera cum Regibus, populiſque ſanciuit: non connubia firmauit, non ſeditiones compoſuit, non templa, non ſacra religioneſque procurauit vnquam, niſi adminiſtro atque interprete Granuellano. Quin etiam Belgio Rex abiens in Hiſpaniam, hunc Margaritæ Parmenſi Duci præcipuum regiminis inſtrumentum reliquit: addiditque, E re prouinciarum fore, ſi hunc, quàm ceteros, in conſilium crebriùs adhiberet. Et adhibitus ab illa eſt: planè, vt quem locum apud Regem, eum apud ſororem, firmatâ tertiùm potentiâ, quod rarò accidit, obtinuerit. Nihil ferme aut priuatim, aut publicè agebatur, illo non audito. Et audire, capi erat. adeo is animi promptus conſilia in omnem partem varia ſubmittebat; quo integrum eſſet Principi deligere: ſeque ſententiæ, quam delibando iudicij ſui fecerat, authorem propemodum

& promeruit, adhibitus ad ſúma quæque,

& commẽdatus Gubernatrici à Rege.

Gratia, & potentia eius apud Gubernatricem,

Dexteritas eius in cõſilijs dandis.

dum agnoſceret. amaret certè modeſtiam indicantis, non coactus (id quod Principi eſt graue) commendare ſapientiam docentis. Ex quo fiebat, vt Granuellanus & potentiæ ſimul, & gratiæ compos, ſpecie obſequij dominaretur. Hæc tamen ipſa raro præſens & coram, pleraque per litteras & codicillos cum Parmenſi Gubernatrice (repetito ex Auguſti, Tiberijque temporibus more) tranſigebat. extatque apud me ingens litterarum volumen, quas ille in horas ſubmittebat Auſtriacæ, quamuis eâdem vrbe, ſæpe & iiſdem ædibus contineretur: ad ſuſpicionem potentiæ apud Proceres, vt arbitror, euitandam. an vt, quæ ſuadebat, altiùs hærerent? Sed difficile eſt aulam fallere. Iamq; nemini dubium erat, quin pleraque domi ac foris ageret Granuellanus: &, vt ſæpe accidit, etiam quæ non agebat, inſita ſemel opinione de hominis gratia, agere vulgò credebatur. Et à primo quidem non magnopere eius potentiam metuebant Orangius, Egmontius, ac præcipuus quiſque Belgarum: quòd præ ſe facilè contemnendam putarent hominis nouitatem. At vbi authoritatem eius gliſcere in dies, eòque cuncta vergere, immo & Nobiles aliquot in obſequium parteſque tranſire animaduertunt; tunc enimuerò æmulum agnoſcere: &, quoniam in æquo ſtare videbatur, arietare incipiunt. primùm ciuiliter, intraque licentiam diſcordantium animorum: deinde ex nouo Purpuræ honore ſummam

Pleraque per litteras. *Tac. I. an. 4.*

Inuidia Nobilium in illum.

Aemulatio

mam Regis in eum beneuolentiam in-
terpretati, veritique ne dubiam Regis
opinionem de Belgarum Proceribus ale-
ret ipſe clandeſtinis litteris; nimirum
odia vltra modeſtiam producere: pri-
uatos conuentus, præſente Parmen-
ſi, altercando veriùs quàm conſulendo
tranſigere: nec aliam diſſentiendi ra-
tionem plerunque habere, niſi quia
conſenſerat Granuellanus. Quod vt
infenſius agerent, fortè multa euene- *Odia ex priuatis orta offenſionibus,*
re, quæ hîc ſimul commemorabo. Ca-
rolus Comes Lalinius, ac Simon Re-
gnardus, Philippi Regis nomine, pa-
cti erant cum Henrico Gallorum Rege *præcipuè Com. Lalinij, & Regnardi,*
inducias annorum quinque. Condi-
Florent. V. A. de Init. l. 1. tiones, in quas conſenſerant, Hiſpano
diſplicebant: ideoque Philippi gratiâ
Regnardus exciderat, culpæ propior,
vt dicebatur. qui ſuſpicatus neſcio qui-
bus indiciis, Granuellani operâ abalie-
natam à ſe Regis voluntatem; multa
de homine queſtus, in ſimultates vnà
traxit Lalinium, quippe legationis prin-
cipem, in quem ea demum reciderent,
quæ ſpargebantur aduersùs legationem
dubia cum fide obitam. A Lalinio ad *& com. Hornani,*
Philippum Momorantium Hornæ Co-
mitem (cuius ſororem matrimonio du-
xerat Lalinius) eius diſſidii contagio
peruaſit: creuitque dein atrociùs, quum
in petitione Geldrienſis præfecturæ,
prælatum ſibi Hornanus vidit Carolum
Brimæum Megæ Comitem, eamque
repulſam Granuellano acceptam retu-
lit. Perſimilis quoque cauſa Roberto
Brederodio fuit. hic Cameracenſem *& Brederodij,*

Archiepiſcopatum ambiebat ſummo Procerum ſtudio. contra Granuellanus ſtabat, proque Maximiliano à Bergis, cui fauebat æquiùs, impetrauit. Eodem tempore Lazarus Zuuendius Germanicorum ordinum in Hungarico bello, & ad S. Quintinum ductor, omnia ſibi per Orangii, atque Egmontii familiaritatem abunde pollicitus, vt tamen in ſenatum adlegeretur, obſiſtente (vt exiſtimabat) Granuellano, euincere non potuit. Quam iniuriam & ſenſit impotenter ipſe, & eius ſenſum amicis opportunè iniicere conatus eſt. Sed grauiùs adhuc offenderat Egmontium, quòd & in Heſdini præfectura à Granuellano ludificatum ſe aiebat: & Trullenſe Abbate vitâ functo, quum eius locum peterent à Pontifice Egmontius conſanguineo ſuo, Granuellanus ſibi hic prælatus eſt. Indigniſſimè verò ferebat Orangius, non ſolùm quòd ſpe vniuerſi Belgii adminiſtrandi deiectum ſe videbat, Albani Ducis, Granuellanique operâ: ſed etiam quòd per eoſdem ſtetiſſet, ne Chriſtiernæ Lotharingæ filia, cuius dudum nuptiis inhiauerat, potiretur. Et quamuis hanc de Granuellani potentia opinionem multis in rebus abolere, inuidiamque reſtinguere Margarita conaretur: contrà quàm Principes nonnulli faciunt, quibus GRATVM eſt, domi aliquem eſſe, in quem odia Dominis debita exonerentur; non tamen perſuadebat hominibus, qui hunc ipſum Gubernatricis conatum, beneuolentiæ magnitu-

& Lazari Zuuendij,

& com. Egmontij,

& Princ. Orangij.

Gubernatrix pro Granuellano laborat,

fruſtra.

tudinem interpretabantur. Ergo priuatis hiſce, quas dixi, aliiſque ſimultatibus offenſi Nobilium plerique, tanto acriùs eius potentiam, hoc eſt, communem ipſorum iniuriam, imminutum ibant. In ſenatu, Granuellani placita deſtinatis pridem ſententiis reſpuebant, contemnentium quàm conſultantium ſimiliores. Apud Regem litteris, apud Gubernatricem querelis ceu ſuperbum, infeſtumque nobilitati, ac futurum aliquando Belgarum perniciem criminabantur. Populis inuiſum iam effecerant, perſuaſerantque, Epiſcoporum numerum, ediſtorum Cæſaris reſtitutionem, Hiſpanicam inquirendi de Religione ſeueritatem ab vnius eſſe Granuellani ambitione, qui per eam Belgarum ſeruitutem, neſcio quod imperium ſibi meditaretur. Et vulgus audiebat, quia oderat. Nec ille opinionem auertebat, dum totam eam de Religione prouinciam procurabat vnus ardentiùs aliquantò, quàm cautiùs: vtque præfidenti erat ingenio elatoque, facilè omnes æmulorum conſpirationes ac minas, præ vna Regis ſui gratia, palàm contemnebat. niſi fortè contemptum ſimulabat, ne, ſi calcari ſe metueret, videretur poſſe calcari. Hinc populus & ſua ſponte, & hæreticorum commercio in liberiorem vitam multo in dies intentior, non minus odio in Granuellanum, cu quidquid noui aſperique moliebatur Rex, acceptum referebat, quàm amore aduerſus Optimates, quos popularium patronos,

Nobilium aduersùs Granuell. conatus.

quem ipſe declinare negligit.

Populi cū nobilitate conſenſus.

nos, Belgicæque libertati vindices exiſtimabat; his vltro adhærere, eorumque nutum obſeruare impensè cœpit. Et illi occaſionem nacti priuatas iniurias vlciſcendi ſpecie popularis patrocinij, in ſpem venere æmulum loco mouendi, ſi quod tunc per eum agitabat Rex aduerſa multitudine, eâdem adiutâ irritum afficerent. Quare illorum aliqui in prouinciis, quibus præerant, iniunctum ſibi negocium de Religione, deque edictorum Cæſaris obſeruantia ægrè promouere: alij tacitè fauere multitudini, ſuadereque, ne nouum illud paterentur erigi tribunal, hoc eſt, animarum tricas, & compendia Hiſpanorum: non nemo, cui Religio poſt dominandi cupidinem erat, hæreticis vndique irrumpentibus conniuere, conſpirationes turbulentorum hominum clam alere, denique nihil prætermittere, quo ſemel Rex intelligeret, quàm malè Belgium vnius Granuellani ſuperbiæ crederetur. Simulque hinc fieret, vt eum aut Belgio, & fortaſſe etiam Regis gratiâ motum aliquando conſpicerent: aut certè nouis ſubinde populorum turbis implicatum, ſollicitumque perpetuò haberent. Quorum vtrumque, & illud præterea ad extremum viderunt, (quod profectò minime moliebantur eorum plerique) vt erectis hæreticorum partibus, auctâ ſeditioſorum hominum licentiâ, abiecto paulatim pudore metuque legum, complures Belgarum Prouinciæ tandem exuerint reuerentiam,

Eo Nobiles vſi Remp. turbant,

ad odium Gráuellano conciliandum, & loco mouendum,

aut ſaltem diuexádũ.

Erectis interim hæreticorum partibus:

tiam, fidemque aduerſus Principem: tractisque eodem fato etiam honeſtiſſimis viris, ea tumultuum, bellorumque incendia excitata ſint, quæ nullo deinceps populorum ſanguine, nullo vrbium ac prouinciarum excidio reſtingui potuerunt. Vſque adeo è paruis initijs maxima ſępenumero proueniunt: ac longè maiori præcipitantia, ruinaque excurrunt plerumque mala, quàm eorum authores impulere. Siquidem veriſſimum eſt, IGNEM tectis inijcere, & iniecto ſpatium modumque ſtatuere, non eſſe in eiuſdem manu, Quamquam nec deerant è nobilitate, qui eas ſeditionum turbas deſtinato animo vellent, Reiq; publicæ mutationem iam tum aliquam in Belgio meditarentur. Horum duo genera erant, Alii ſiue ſtudio liberioris vitæ, ſiue vxorum contagione, quas è Germaniæ vrbibus hæreſi affectis petierant, minoris quotidie faciebant Orthodoxæ Religionis obſeruantiam: ideoque proniores in hæreticorum partes, inuerecundo eas animo fouebant, depreſſaque aliquando catholicorum dominatione ſuperiores exoptabant. Aliis ad tuendam dignitatem (profuſis iam domeſticis opibus) turbata publica re opus erat. Etenim non pauci Nobilium, & in ſuperioribus bellis, & poſt in aula, quaſi indecorum nomini Belgarum rati, ſi ab externis, ac præcipue Hiſpanis Proceribus in veſtium armorumque pompa, in famulorum & clientum comitatu, in equorum numero at-

maiore, quàm pleriq; Nobilium vellent, incédio.

Nõ deerãt, qui incendiũ vellẽt.

Hi duorum generum erant;

GVLIELMVS NASSAVIVS
ORANGII PRINCEPS

ratorem, annos fermè ſexdecim, variâ fortunâ dimicantem viſuri ſunt, eius quoque mores, animumque, & tanquam imaginem ante oculos habeant. Naſſauia gens à principio clara per Germaniam fuit: ſed Adolphus Naſſauius Imperium adeptus, Auguſtam fecit. Transtulit illam in Belgium Comes Otho, ante annos ferme ducentos. firmaruntque nepos eius Engelbertus Primus, atque huius Primi nepos Engelbertus Secundus, Gulielmi Orangii, quo de loquimur, ille abauus, hic patruus magnus: à quibus aucta per haſce prouincias dotalibus oppidis, opibusque, præſtare inter Belgas cœpit: accreuitque poſtea traducto à Chalonils ad Naſſauios, Arauſienſi Principatu. Etenim Henricus patruus ex Claudia Chalonia Philiberti Chalonii Principis Orangii ſorore, Renatum filium ſuſcepit: Renatus, extincto Philiberto auunculo, qui poſtremus Chalonię gentis fuit, ea lege in Principatum ſuccedit, vti pro Naſſauio Chalonius cognominaretur. Sed hoc quoque ſine liberis decedente, Arauſienſis Principatus, ac reliquorum bonorum hereditas, quam apud Sequanos ampliſſimam Renatus habuerat, ad Gulielmum patruelem, de quo nunc eſt ſermo, adnitente Carolo Quinto Imperatore, peruenit. Ortus eſt autem Gulielmus anno ſeſquimilleſimo trigeſimo tertio, fratrum, quos quatuor habuit, natu maximus. Fueruntque, à parente (cui Gulielmo quoque nomen), conſultum fuiſſe ſuper liberorum

Marginalia: Maiores eius ex Germania. — An. 1292. — Orangius in Apol. an. 1581. — in Belgio. — Eorum in Belgio potentia. — Orange. — an. 1541. — in Burgundia. — Ortus Orangij, & præſagia. — 13. April.

rum

rum fato Philippum Melanchthonem, qui chaldaicis rationibus eruditus genethliacum agebat, profeſſione quàm ſcientiâ clariorem: confectoque eorum themate, dixiſſe, Gulielmum geneſim haud ſanè æquabilem habere: primùm ad magnos honores ſtellis aurigantibus peruenturum, dein moliturum longè maiora, ſed ad extremum infelici rerum exitu vitam concluſurum. De quatuor aliis, quæ idem præſenſerit, nec fando audiui, nec conſignata litteris vſquam legi, an quia ſucceſſu caruere, ideoque ſilentio tranſmiſſa ſunt, ne artis authoritatem eleuarent? A Gulielmo parente (quòd is ad Lutherianos diſceſſerat) abducit filium impuberem Carolus Cæſar, Reginæque Mariæ ſorori tradit. Mox, vbi per ætatem licuit, inter ephebos adſciuit Imperatorij cubiculi: quo in munere delectatus indole dicitur ac ſolertiâ pueri Cæſar, quòd ad modeſtiam compoſitus, neque vanè oſtentaret Principi obſequium, neque occaſionem vllam prætermitteret obſequendi: idque ſedulò ageret, vt gratiæ opportunior, quàm promptior haberetur. E cubiculo, in quo annos ferme nouem verſatus eſt, transfert illum Cæſar ad militiam, vniuerſoque præficit Belgico equitatui. Quin diſcedenti è caſtris Sabaudo totius exercitus legato Gulielmum ſubſtituit, oneri quamuis immaturum, duoſque nondum annos ac viginti prætergreſſum: præteritis interea multis bellica virtute præſtantibus: interque alios

Henr. Rãzou. in exemplis Aſtrol. Michael Aitzinger in leone Belg.

Educatio.

Militia.

Bãdas Ordinantiarũ vocãt. Em. Philib. Sabaudiæ Dux.

In Apolog. eiuſdem.

alios (quod Orangius ipſe eſt admiratus.) Egmontio, qui præter militarem ſcientiam, annis illum duodecim anteibat. Exinde in pace æquè ac bello, ad honeſtiſsimas quaſque legationes ſemper adhibitum, primos inter Proceres, ſummo loco Cæſar habuit, Sanè in magna illa abdicatione Regnorum, quod ei ſupremum operum fuit in Principatu, dum ceteris Gulielmum prętulit, per quem, vti memorauimus, Imperii coronam, ſceptrumque tranſmitteret Ferdinando fratri; ſatis oſtendit vltima ea voluntate Cæſar, qua illum beneuolentia complecteretur. Et quamquam nonnulli, quibus ingenium eius à principio ſuſpectum fuit, monuere interdum Principem, Nimiùm ne crederet Gulielmi moribus: illum imitatione virtutis, fraudem tutò tegere, ac deſtinare: proinde caueret, ne eam in ſinu vulpem aleret, quæ domeſticos pullos ad extremum deuoratura eſſet. Id tamen ſecùs accepit, contempſitque Cæſar, gnarus illa iactari ſolita in familiares, & continuos Principum. Quin potius auxerunt hæc beneuolentiam apud Cæſarem. certè honorificis illum verbis nominando, modeſtiamque, & fidem iuuenis extollendo, liberare eâ inuidia viſus eſt: ſiue quòd ita ſentiret: ſiue Dominorum vitio; qui quum huiuſmodi criminationibus non minus ſe peti ſentiant, quàm intimos caroſque ſuos; facilè vel non animaduertentes, horum patrocinium ſuſcipiunt; cum quibus cauſam vtique

Gratias.

Suſpecta nō paucis.

ſed defendit illum Cæſar.

com-

communem habent. Sed erant in Orangio iam tum aliqua, ex quorum indiciis ſi minus caueri, obſeruari certè debuerat: quæ tamen indicia magis magiſque prodiere poſt abſceſſum Cæſaris. Etſi enim hic abiens accuratè Philippo filio commendauit Orangium: ac Philippus tum ſua ſponte, tum Patris inuitatu, multa ei oſtendit beneuolentiȩ argumenta, nam & inter equites aurei Velleris eum ſtatim adlegit, & conficiendæ pacis cum Henrico Galliarum Rege interpretem, eâque confecta obſidem dedit: & ad ampliſſimas prouincias; quibus eum impoſuit in Belgio, etiam Burgundiam procul adiecit; tamen quo hæc loco eſſe poterant apud illum, qui vniuerſi Belgii adminiſtrationem ſibi vltrò deberi à Rege ob labores, ac ſumptus in Auſtriaca amplitudine defenſanda, nullo fine prædicaret? Auſus etiam in Apologia aduersùs Philippum Regem, poſt enumerata Maiorum ſuorum in Maximilianum, & Carolum Imperatores merita, ad extremum conficere; Niſi Naſſauii Comites, Orangiique Principes fuiſſent, profectò Hiſpanum Regem non tot regnorum terrarumque titulos in capite proſcriptionis, quam in eum ediderat, preppoſiturum. Spe igitur euolutus moderandi Belgii, ſimulque occupatis à Granuellano primis in noua Gubernatricis aula partibus, veritus ne minoris quotidie fieret apud eam, quam in Belgica præfectura capeſſenda poſthaberi Chriſtiernæ Lotharingæ palàm ipſe

& Regi cõmendat;

& honorificè habetur à Rege.

Cauſa offenſi animi eius.

ipſe voluiſſet palàm conatus etiam eſſet; alia ratione tueri dignitatem ſuam, quodque iampridem moliri cœperat, nouis inſtigatus offenſionibus vrgere ſedulò ſtatuit. Et quamquam compertum non habeo, à principio certum ei conſilium inſediſſe animo, defectionemque ab Rege meditatum eſſe; tamen haud dubiè affirmauerim, noui tunc aliquid agitaſſe, quod Regis imperium eneruaret, Hiſpanorum potentiam euerteret, hæreticorum partes aleret, ſibi per æqua, per iniqua decus authoritatemque adſtrueret, &, ſi quid, ſuper hæc, fortuna obtuliſſet, arriperet. Et verò ad nouandas res haud ſcio, an vllus vnquam mortalium fuerit inſtructior, quàm Orangius. Ingenium ei præſens, & occaſionum haud ſegne, ſed ſubdolum, ſui obtegens, etiam iis, qui arcanorum eius conſcii ferebantur, inacceſſum. Porrò captandæ eorum gratiæ, quibuſcum ſemel loqueretur, artifex ſanè mirus: adeo ex vero ad omnium mores, mores ſuos conformabat, ſeque alienis momentis circumagebat. Non quòd ad iſta deſcenderet officiorum aucupia, & vocabula imaginariæ ſeruitutis, quibus hodie ſeſe homines honorificè ludificant: ſed quòd obſequii dignationiſque, nec modicus, nec prælargus, ita verba callidè temperaret, vt facilè crederes, eum plura factis reſeruare. Ex quo maior & grauitatis eius opinio, & dictorum fides. Accedebat, quòd licet ſuperbo eſſet animo, ac dominationis appetentiſſimo: ſic tamen

Conſilia.

Ingenium, & mores.

qui nõ aulici, & leues.

men

men in ſpeciem componeret ſe, vt vbiſque ſui potens, extra ſenſum iniuriæ videretur: Sed quàm liber ab ira, tàm metui obnoxius: planè vt ſingula vereretur, atque intuta putaret omnia. Non tamen propterea deſiſtebat: quòd animus ex vna parte ferax conſiliorum, ſi prima non probarentur, noua illico ſupponeret: ex altera vaſtus, atque immoderata percupiens, omnem denique metum cunctationemque præcideret.

ſplendor rei domeſticæ.

At rei domeſticæ ſplendor, famulorumque, & aſſeclarum multitudo magnis Principibus par. Nec vlla toto Belgio ſedes hoſpitalior, ad quam frequentiùs peregrini Proceres, Legatique diuerterent, exciperenturque magnificentiùs, quàm Orangii domus. Idque & populo gratum, qui gaudere ſolet, patrias opes ac potentiam aduenis oſtentari: nec inuidioſum apud imperantes, à quibus omnem ſuperbiæ ſuſpicionem ſupplici obſequio redimebat.

Religio varia.

Ceterùm Religio prorſus ambigua, aut potius nulla. Præſentibus Cæſare, ac Rege, catholicum egit: illis Belgio abeuntibus, ad paternam hæreſim, quam puer hauſerat, ſenſim redijt; ita tamen, vt quamdiu adminiſtrauit prouinciam Margarita Parmenſis Dux, potiùs hæreticorum partes, quàm eorum diſciplinam fouere videretur. Poſtremò ſub Margaritæ diſceſſum, Caluinianæ familiæ (ad hanc enim à Lutheriana gradum fecerat) non ſectator modò, ſed etiam propugnator palàm videri voluit. ſcripſitque poſtea libellum; quo

Apolog. an. 1581.

quo teſtatus eſt omnibus, A puero ſe reformatæ (vt vocat) religionis perquàm ſtudioſum fuiſſe: manſiſseque animo ſemper illius ſemina, quæ grandiore cum ætate maturuerint: eòque pertinere, quæ domi quæque militiæ patrarat ipſe, nempe vt religionem tot legum, edictorumque telis à Cæſare, à Rege petitam, pro vetere ſuo cultu vbique tueretur. In quibus veranè ſcripſerit, ſenſeritque ex animo cum Caluinianis, an potiùs eâ ſe gratiâ venditauerit ijs, quorum tunc operâ egebat, incertum aliqui habuere. propius fidem eſt, Religionem obtentui habitam eſſe, eamque ceu veſtem pro temporis opportunitate ſumptam iuxtà atque depoſitam. certè non vſque adeo Religionis habendam eſſe rationem, vbi de acquirendo firmandoue imperio agatur, apertè is aliquando ſcripſit Aleneonio Galliæ Regis fratri, cuius ego epiſtolæ partem in loco reponam. Id, quod à peruerſa Machiauelli inſtitutione didiciſſe creditum eſt, cuius lectioni addictum ſedulò fuiſſe, in litteris ex Hiſpania Alexandro Parmenſi Principi tranſmiſſis Granuellanus affirmat. Hiſce igitur artibus inſtructus Orangius quomodo concitandis Belgarum animis operam dederit, ipſe in præſentia breuiter aperiam. Agebat obſes apud Henricum Secundum Galliæ Regem Orangius, vti ſuprà memoraui. Inter venandum, in eum ſermonem cum Rege deflexit, ex quo Philippi Regis conſilia cum Henrico ini-

[Margin notes: Ipſe ſe Caluinianum deſcribit. — incertum, an verè, — Ian. 1581. — 16. Apr. 1581. — Orangius obſes pro Philippo apud Henricum,]

inita ſe penetraſſe magnificè gloriatur an. 1581. in ea, qua reſpondet Philippo proſcribenti, defenſione. Quum enim eorum conſiliorum mentionem feciſſet aliquam Henricus, ſed abruptè obſcurèque, ne ſcilicet ignota patefaceret; Orangius, (ſic ipſe commemorat) vt Regem eliceret ad rem penitus euoluendam, ſimulat iampridem ſe eorum conſcium atque participem: credidit-que facilè Henricus, quòd carum Regi Principem putaret, eiusque vadem videret. Securus itaque narrat, Inter ſe, ac Philippum, internuncio Albano Duce, conueniſſe, omnes nouarum religionum familias perditum ire: id ſibi in Gallia, idem Philippo in Belgio curæ futurum: ſed hunc adornare præter alia certum cauſarum Fidei tribunal, quo non minùs quàm arcibus, in officio populos contineat. Exploratis Orangius hiſce conſilijs, quæ Philippi agnoſcebat, in Belgium redijt. Hic quum videret & Margaritam Parmenſem rebus præfici, eique Granuellanum adiungi, & Epiſcoporum numero Prouincias augeri, & de Fidei Quæſitoribus inſtituendis agi; ſenſit hæc eſſe, quæ ſibi pridem indicauerat Henricus: quumque animaduerteret ob noua hæc decreta, ſollicitis ſuſpenſiſque ciuitatibus, nullam ferè partem Reip. lætam; enimuerò vtendum ſibi duxit ea rerum opportunitate: ratus, ſi illa offenſionum initia, quæ ex vna parte ſatis per ſe complures ab hæreſi iam corrupti fouebant, ex altera ipſe clam aleret; haud du-

Explorat conſilia vtriusque Regis contra hæreticos,

Inde occaſionē turbandi præſumit:

dubiè elufurum ſe Hiſpanorum conſilia; ſibique iam tunc oboriri neſcio quid lucis intellexit, ac magnum aliquid obuerſari animo, quò deſtinare ſpes ſuas tacitè impellebatur. Ergo telam ſic ordiri placuit. Gandaui habiturus conuentum Rex erat Equitum aurei Velleris: in quibus creandis quoniam non omnis tunc erat authoritas penes Regem collegij Magiſtrum, ſed in ſuffragijs & conſenſu collegarum, Orangius vt in eum ordinem aliqui adlegerentur, quos ipſe nouerat infenſos Regi, (credo Montinium, & Hochſtratanum) enixè curauit, ſollicitatiſque propterea collegarum ſtudijs planè peruicit. Et hi quidem in tempore vſui erant futuri quippe beneficio empti.

An. 1559.

ex eadē Orang. Apolog.

Florētius Momorātius Mōtinij Dominus, Antonius Lalinius Comes Hochſtratæ.

ductio principio à comitijs Equitū aur. Vell.

Ad hæc tumultuantes, vt antea docui, ciuitates ob relictum in limitaneis arcibus Hiſpanum militem, incitare occultè inſtitit: atque apud fidiſſimos quoſque de peregrinæ militiæ ſuperbia diſſerendo, quæ ſpecie tuendi finium, iugum liberis ciuitatibus meditetur: ſimul Belgarum fidem militum prædicando, quæ ad grauem gentis iniuriam exteris poſthabeatur; ſuadet vt Ordines, qui cogendi tunc erant, ab Rege præciſè poſtulent Hiſpanorum militum miſſionem, exemplo Patris, qui præſidijs nonniſi Belgicis vtebatur in Belgio. Id, quod ab Ordinibus, magnis profectò clamoribus flagitatum, atque ab Rege tunc quidem verbo, poſtea verò re ipſa firmatum eſt; multa vtrique Orangij gloriatione, qui etiam litteris

nactus materiam ſeditionis ex Hiſpanis militibus.

1559.

in ead. Apolog.

teſtatum voluit, Authorem ſe fuiſſe Hiſpanos eiiciendi, eoque facinore, quod decori ſempiterno ducebat ſibi, collegiſque ſuis, duo conſecutum eſſe; alterum, quòd ſeruitute tum quidem patriam exemerit: alterum, quòd viam religioni, vt ipſe loquitur, adornauerit. Vnum ſibi, ſuiſque defuiſſe ad ſummam gloriæ: quòd quemadmodum Hiſpanos Belgio ſemel eiecerint, ita non ſtatim fores obſtruxerint obfirmauerintque, præcluſo illis aditu ac ſpe Belgium repetendi. Sperare tamen ſe, ſicuti ab ea gente magnam Belgii partem ita purgauerit, nihil vt ibi ſuum, præter oſſa & cineres ſuorum, illi poſſint agnoſcere; ſic breui effecturum, conaturum quidem certè, vt ex prouinciis omnibus exterminati coactique in patrium ſolum, ſinant aliquando Belgas plena perfrui libertate fortunarum, corporum, atque animarum. Nec minus impigrè verſauit ille ſe in nouorum Antiſtitum deſignatione, quos odio nempe caluiniano tortores appellare conſueuerat excarnificandis, comburendiſque mortalibus impoſitos. Idque acriùs agebat apud Abbates, quorum aliquos ſecretis colloquiis inſtructos, firmatoſque aduerſus imperantium metum, præcipua diſcordiarum inſtrumenta diu habuit. Sed nuſquam felicior, quàm in edictis Imperatoriis, Regiiſque fruſtrandis: Vt enim nihil æquè percellit hominum animos, atque Inquiſitionis nomen in hæreticos inſtituendæ, ita Orangius in ea trepidatione

ex nouis Epiſc. — *Idem in eadem.* — *ex litteris Granuellani an. 1582.* — *ex Inquiſitione.*

ne metum amplificando, priuilegiorum iniuriam, Hiſpanorum ſeueritatem, Belgij ſeruitutem, vana pleraque, ſed inclinatis ad ſuſpicionem mentibus idonea, permiſcendo; mirum, quantam & rei inuidiam, & à Rege abalienationem, & in Hiſpanos odium cumulauerit. Adeo vt, quum iam multis perſuaſum eſſet, in ea re verti gentis libertatem, non minus Quæſitores Fidei, quàm hoſtes patriæ, à ſuis ciuitatibus abſtinendos putarent. Hoc ergo ſucceſſu lætus Orangius, ſimul ob Granuellani potentiam acribus, vt aiebam, ſtimulis incitatus, eo proniùs inſtitit & populi, & hæreticorum fouere partes, quibus præcipuè inuiſum illum nouerat, gaudebatque. Tandem nouis ac longè atrocioribus Albano Gubernatore turbis per omne Belgium implacabiliter excitatis, quantum audacia populis accreuit, qui oblata ſibi à nonnullis ciuitatum Præfectis impunitate, imperia palàm detrectabant; tantum animo erectus Orangius, quas adhuc ſpes incertus, atque in longum iecerat, iam propè, ac deſtinatas habere, damnatâque aulâ, maius aliquid inter arma atque celerius expectare cœpit. Donec gliſcente in dies malo, ſeditioſi ciues hæreticis immiſti, pars fugâ pœnarum ſtimulati, multo plures ſpe nouæ libertatis allecti; vt ea quæ moliebantur, ſub duce forent aliquo tutiora honeſtioraque; aduertêre oculos in Orangium, quem potentiæ auidum, eòque Hiſpanis infenſum introſpexerant: quem ſci-

ex Granuellani potentia.

ex turbis Albano Gubernatore motis.

Dux optatur Orangius à ſeditioſis ciuibus, atque ab hæreticis.

rent hæreſi imbutum, certè hæreticorum affinitatibus implicatum, eorumque vtentem operâ viderent: quem oppidorum complurium dominatu validum, & externorum Principum conſilijs opibusque nitentem non ignorarent. Et ipſe partim hæreticorum ſtudio, quibus vt faueret domi vrgebatur à coniuge, à fratre, à familiaribus, foris à magnis Proceribus excitabatur: partim odio Granuellani primùm, dein Albani, ſemper Hiſpanorum, præſertim quòd deſperatâ Regis gratiâ, vix locum videret retrahendi aleam, quam iecerat: partim opportunitate dominandi, quàm ſibi in manus vndique offerri ſentiebat; totum ſe ad eorum partes tranſdidit, in quibus defendendis & ſpeciem propugnandæ libertatis haberet, & ſpes interim ſuas abunde paſceret. Atque in hunc modum, quod neque Orangius, aut dux alius ſine ea concitatione populorum, nec concitata multitudo ſine duce agitauiſſet, vtrorumque conſpiratione perfectum eſt: exarſitque ea ſubitariæ rebellionis flamma, quæ diuturnum poſtea, deteſtandumque victoribus iuxtà ac victis armorum incendium conflauit.

& ipſe ſe præbet:

Anna Mauritij Saxō. Ducis fil.

cum publica pernicie.

QVARE, vt ſemel omnia ſub aſpectum ponam, PLVRIMVM refert, ſuccedantne, an concurrant infortunia. Vtque ex aliquarum coitione cœtuque ſtellarum gigni noxios afflatus perhibent; ita inter mortales, atque in excidio regnorum obuenire certum eſt. Immiſſa impetu hæreſis, offenſi Hiſpanis

Sūma cauſarum, occaſionumque tumultuum Belgicorum.

nis

nis militibus populi, aucti per prouincias Epiſcopi, repetita Cæſaris edicta, ac ſumptâ de violatoribus ſupplicia, iniectus ex Hiſpanica Fidei cenſura terror, fruſtratæ Nobilium ſpes, prælatus in aula Granuellanus; quia vnà fuere, tumultus illos ac turbas facilè concitarunt: ſed non eodem modo. pleraque horum prætenta ſunt, quia honeſtiora videbantur; quum tamen duæ rem cauſæ confecerint, Hæreſis, & Ambitio: ſed alijs nominibus inuolutæ, occaſionemque ac principium aliunde mutuatæ. Nam hæretici, conciliato ſibi populo, priuilegia obtendebant libertatemque Belgarum: aduerſus ea ne quid à Margarita Gubernatrice decerneretur, ad opem Nobilium confugiebant. Et audiebantur auidè ab ijs, quorum alios egeſtas, alios repulſæ, pleroſque Grauellani potentia ſtimulabat, eòque opus habebant ijs turbis, in quibus ſimul pecuniâ reficerentur ab hæreticis, ſimul à Gubernatrice adhiberentur operi: &, quod inde fieri oportebat, Granuellani poteſtas paulatim concideret, quippe negotijs exuta. Hinc auctâ plebis contumaciâ ex ſocietate partium, imperia Dominorum contemptui haberi, quin & ſeditioſis paſſim cœtibus terreri vrbes, deinde populationibus templa multis in locis violari, poſtremo defectionem meditantium populorum videri alicubi iam initia cœpta ſunt. Atque hæc mihi comperta primis de cauſis, atque principijs tumultuum Belgicorum: quos ante diſceſſum Mar-

garitæ Parmenſis ex Belgio, conſopitos, ac propemodum extinctos noua rurſus in Albani præfectura offenſionum principia multo funeſtiùs excitarunt. dum ſtimulator omnium Orangius nactus eò prolapſam; ſed non perinde duraturam ſine duce multitudinem, locum occupauit: atque aduersùs Hiſpanorum arma, aperta demum Prouinciarum diſceſſione, armatos diu populos Ductor oppoſuit. In quibus quantum peccauerit aut Hiſpanus importunitate remediorum, aut Belga contumacia aduerſus imperantes; malo ex ipſa rerum narratione peti, quàm ex hiſtorici inuidiosè diſſerentis ingenio.

DE

DE BELLO BELGICO LIBER TERTIVS

PRIMA noui regiminis cura fuit militum Hiſpanorum miſſio. Etenim querebantur, vt indicaui antè, Prouinciæ, exacto quatuór menſium ſpatio, quo educendum peregrinum militem è Belgio Rex ſpoponderat, tandiu ad præſidia retineri. Sed Margarita cunctabatur: quòd ſpei plurimum haberet in veterani militis virtute ac fide, ſi quid fortè domi turbaretur ex cogitatione finitimorum, qui magnis de Religione diſcordijs conflictabantur. Quæ fuit cauſa, vt laborantem pecuniâ militem, quia ſtipendia non ſoluebantur à prouinciis, ipſa ſuſtentauerit aliquandiu contracto ære alieno. Verùm quum Belgarum querelæ propterea gliſcerent in dies, Regiſque fidem prouinciis obligatam Gubernatrici obijcerent: quumque vir eius Octauius Dux Parmenſis, qui non ſatis eam antè probauerat Hiſpanarum cohortium in Belgio moram, profecturus in Italiam earumdem miſſionem Coniugi ſuaderet; tranſigit illa cum Rege per litteras de militum diſceſſu: acceptâque ab eo pecunia & commeatu, iubet euocatos ex limitaneis vr-

1559

MISSIO Hiſpanorũ militũ ex Belgio.

bibus præſidiarios omnes Fliſſingam Zelandiæ portum, inde ſoluturos in Hiſpaniam, quamprimùm deduci. Sed hic dum nauigatio adornatur, adulto iam autumno, repentinis ab Rege litteris Gubernatrix admonetur, ne Hiſpanos adhuc amoueat à præſidiis, ſed pro ſua prudentia tandiù moras nectat, donec ea ſuper re certi aliquid ipſe præſcribat. Quòd ſanè deſiderium & ſi animo Regis ſemper insêdit, nouis tamen ſuſpicionibus confirmatum fuiſſe crediderim ab litteris Granuellani; qui ſedulò intentus in Nobilium facta, nimios eorum conatus in expellendis peregrinæ militiæ præſidiis acciperet in deteriorem partem, ac fortaſſe etiam Principis Orangii conſilia altiùs introſpexerat. Sed Margaritæ haud promptum erat obſequi Regis animo: quòd odia rixæque inter vtramque nationem vltra remedium proceſſiſſent. Etenim Hiſpani tanto infenſiores erant, quanto maiore omnium contentione emittebantur: & Belgæ nouis offenſionibus irritati illorum profectionem tanto inclementiùs vrgebant. adeo vt Zelandi, quorum apud Inſulas, vt dicebam modò, ſubſtiterant Hiſpanæ cohortes nauigandi opportunitatem opperientes, deſperatis rebus decreuerint, in aggeribus, quos Oceanum contra ſuſtollunt in littore, operam exinde nullam ponere; quum tamen viderent earum molium partem ſupercreſcentibus aquis reſediſſe, libenter paſſuri (vti aiebant) mare potiùs ſuperfundi aduersùs terram

1559

4. Octob.

Dilatio miſsionis imperata à Rege.

Inde Belgarũ querelæ.

1560

ac deſperatio.

rum

1560 tum ereptores. id, quod olim apud hanc gentem Dux Anſibariorum vouit in Romanos. Quin & iactabant, palàm audientibus Hiſpanis, Malle ſe hauriendos Oceano permittere, quàm ad eum repellendum vel pedem domo efferre, quamdiu illorum terram calcarent externi milites. Tamen ne Regis deſiderio deeſſet Auſtriaca, nauigatione Hiſpanorum dilata, quo modo eos à Zelandia reuocaret, agitare priuatim cœpit in arcano paucorum ſenatu: additis tunc quidem nonnullis, quorum fidem experta iam erat. Sed omnia magnis impedita difficultatibus offerebantur. *Quippe non poſſe illos euocari prius, quàm ſtatuantur Vrbes, in quas inducendi ſint; ſtatui verò non poſſe ſine earum Præfectis, qui haud dubiè diſſenſuri eſſent. Deinde conſiderandum, coniunctimnè ſub vna legione in hibernis continendi; at intolerabiles futuros ciuitati, apud quam alantur: an centuriatim ſeparandi per prouincias; at futuros paſsim expoſitos iniurijs, à quibus non abſtinerent populi, contempta illorum paucitate. Denique cum animo reputandum, quo ſtipendio militia ſuſtentanda ſit, iuratis inter ſe prouincijs, nihil militibus ſoluere non modò Hiſpanis, ſed etiam popularibus, donec externi Belgio non abſcedant.* Hæc quamquam verè dici Gubernatrix animaduertebat, ne quid tamen intentatum relinqueret, an vt conſultando dies traheret? cauſam integram retulit ad ſupremùm concilium rerum agendarum,

Sed

Tac.l.13. Ann.

Senatus ſuper ea miſſione.

Conſultā appellabant.

non differendā cenſent conſultores.

Conſiliū ſtatus

Sed hîc eadem, & (quia plures erant) 1560
Idem conſenſus omnium, audaciora memorabantur. Alij affirmabant, ciuitates audita ea dilatione, palàm repetere promiſſa Regis: iamque indignationem Ordinum erumpere, qui ſibi verba ab Rege data ſuſpicentur. Alij mercatorum querelas, alij debita Belgis militibus ſtipendia denarrabant. Denique non differendam vltrà nauigationem conficiebant omnes, præter vnum Granuellanum. qui, ſiue ſtudio Regis, & quòd ita conducibile rebus Belgicis exiſtimaret: ſiue quòd ſe nudari eo præſidio nollet, ſi fortè æmulorum conſpiratione pateretur; quum diu, qua erat authoritate ac facundia reſtitiſſet, ad extremum rationum numero, momentisque victus: niſi forte timuit, ne aliquid in ſenatu conficeretur inuito Granuellano; in eandem cum ceteris ſententiam, & quidem, vt videri voluit, haud grauatè conceſſit. Quare eo conſenſu mota Gubernatrix, præſertim quòd in dies odia renaſci videbat: idque longè grauius malum eſſe reputabat, quàm quod iis abſentibus Belgio timebat Regi, quid in eo cōuentu diſceptatum ſit de militum profectione, ſcribit, cauſis leuiter, neque anxiè perſtrictis: nempe ne timere videretur apud Procêres Belgas, in quorum ſenatu recitabantur huiuſmodi litteræ, antequàm mitterentur in Hiſpaniam. At priuatim, arcaniſque notis per eoſdem tabellarios Regi præciſè denunciat, *Differri abitum Hiſpanorum diutius haud poſſe. In eo conſtare prouincias omnes, vt quam diu*

Margin notes: præter quā Granuellani; qui denique dat manus. & Gubernatrix rem conficit cū Rege. 15. Octob. Arcana Gubernatricis epiſtola. 15. Octob.

1560 *diu ſe ijs reliquijs peregrinæ militiæ liberas non videant, ne aſſem quidem regijs Quæſtoribus ſubſidia petentibus largituræ ſint. Lamentari proinde argentarios, negotiatoresque, qui quum pecuniam fœnerato dederint ciuitatibus, eamque externo militi ſoluerint, quaſi propediem abituro dum ille non abit, nihil ipſi ab iratis ciuitatibus recipiant. Hinc ingens vbique gaudium, quum primùm è præſidijs euocatæ cohortes adornare nauigationem viſæ ſunt. Ea re, quieuiſſe argentariorum querimonias, ſuſtentatas Belgarum militum ſpes, quibus ſtipendium quindecim menſium iam debitum à ciuitatibus promiſſum eſt, vbi primùm Hiſpani vela fecerint. Quod ſi, nauigatione intermiſſa, redire illos à Zelandia Belgæ videant; vereri ſe magnopere, ne fruſtrati ea ſpe, ſeditione facta, per campos excurrant rapto victitantes; immo ne ciuitates, quà tranſiere nuper Hiſpani non ſine iurgijs rixiſque, portas occludant redeuntibus, aditumque armatæ prohibeant. Quod autem ob finitimos Gallorum tumultus ſuſpicabatur ipſa, nihil ea cauſa in Belgio turbatum eſſe. nec multum ab externis militibus, intendente ſe hieme timendum. Certius imminere malum ab alienatis popularium animis, ac domeſtica ſeditione: quæ ſi exemplo vicinarum vrbium excitaretur, nec poſſe Belgarum populos à tribus Hiſpanorum millibus coërceri, nec eſſe in ærario tantum pecuniæ, aut ſperari ab argentarijs tantum opis, quantum vel ad vnam militum centu-*

riam properè legendam ſatis foret. Haſce ob litteras celeriùs, quàm libentiùs Rex aſſenſus eſt prouinciarum poſtulatis: reſcripſitque Gubernatrici, *Mitteret è Belgio, ſi quidem è re videretur, Hiſpanos milites: opportunum fore ſupplementum in Africa, amiſsis Gerbenſi clade tot millibus Chriſtianorum. Prouiderent porrò Tribuni, ne milites è nauibus educerent inſtructo agmine, ſed per manipulos, aut centurias, alios Neapolim, alios in Siciliam diſpararent. Ceterùm ſibi & eſſe cordi ciuitatum ſponſiones, & curæ futurum, vt pecunia ob eam rem ab argentariis data, exhibitis eorum ſyngraphis, perſoluatur in Hiſpania.* Verùm aduerſa tempeſtate, ac præter ſolitum hiemante procellis mari, aliquandiu retenti Hiſpani milites apud Zelandos, Hollandoſque, ad extremum remittente hieme, ſub initium ſequentis anni, magna Belgarum gratulatione ſoluerunt. Et quoniam Rex Gubernatricem monuerat, vti curaret, ne Belgica peditum militia ab eorum Proceribus adminiſtraretur in poſterum; ipſa per ſpeciem ordinandæ rei militaris, occaſione diſceſſus Hiſpanorum, morem Maria Hungariæ Regina Belgium obtinente vſitatum, ſed intermiſſum, in præſentia reuocauit. Centuriones nominari à quoquam noluit, ipſa legere inſtituit, vni melius obtemperaturos: nec Centuriarum ductoribus impoſuit Tribunos, (quod eſſe munus Nobilium ſolebat) ſed Centuriones accipere imperia voluit à Præfectis vrbium,

Rex ànuit in hæc verba.

1560

12. Dec.

Nauigatio Hiſpanorũ militũ in Hiſpaniã.

1561

Noua pedeſtris militiæ ordinatio.

1561 bium, quamdiu in earum præſidio verſarentur: Præfectos autem in obſequio duraturos ſperabat, quòd admouerentur ab ipſa, remouerenturque. Atque ita præciſo tunc quidem à militia Tribunatu, authoritatem quoque in patrium militem, eòque potentiam Nobilibus præcidiſſe ſe credidit. Nec temerè credidiſſe ſentiebant aliqui, ſi præterea curaſſet, vt Hiſpanorum loco totidem cohortes ex alijs nationibus illico ſubſtituerentur. Quamquam enim externus miles in Belgio aduerſabatur poſtulatis prouinciarum, promiſſoque Regis; adduci tamen Belgæ non inuiti potuiſſent, vt admitterent: ſi, dum diſceptabatur de Hiſpanorum abitu, eam conditionem Gubernatrix appoſuiſſet, vt quamdiu finitimorum circumſonarent arma, peregrinis præſidiis, præter domeſtica, vrbes limitaneæ firmarentur: profectò pro ea, qua flagrabant omnes cupiditate Hiſpanos emittendi, & ipſi quamcumque conditionem ſubiiſſent, & Gubernatrix in tumultuantes poſtea Belgas externum militem promptiùs armaſſet. Sed tunc, quum turbæ propiùs vrgebant, præſentia componere votum Margaritæ fuit. Niſi fortè à legendo externo milite ærarium illam deterruit, nempe in magna pecuniarum difficultate pertimeſcentem, ſi ſtipendia differentur, ne periculoſiùs tumultuaretur peregrinus miles, quàm domeſticus, qui ſub Principis manu pluribus modis coërceri poteſt.

De externo, deque domeſtico milite.

PVBLICAM Belgarum lætitiam ob di-

diſceſſum Hiſpanorum conſecuta eſt & 1561
priuata aulæ gratulatio. Granuellano
Cardinali creato, & nuptiarum ſolennia, quas in Saxonia celebraturum Orangium multi Nobilium comitati ſunt.

CONIVGIVM Orágij cũ Anna Saxonica.

Hic enim dum ſororis intereſſet nuptiis, ſuum quoque (defuncta iam prima vxore Anna Egmontia) cum Anna altera Mauritii Saxonum Ducis filia matrimonium firmauerat, communicato antè cum Gubernatrice conſilio. Quæ principio auerſata coniugium ab Lutheriana familia petitum, negauit poſſe vnquam probari aut Regi, aut ſibi, cum puellæ iungi in Regia Lutheri natæ, quam hæreſi non magis pater imbuiſſet iam pridem vitâ functus, quàm Auguſtus patruus, qui in Septemuiratum Mauritio ſucceſſerat, & maternus auus Philippus Haſſiæ Regulus quotidie cumularent. Verùm id à ſe prouiſum affirmauit Orangius, actumque diſertè cum Auguſto Annæ tutore, Non ducendam à ſe puellam, niſi catholicè victuram: in eamque conditionem & Auguſtum, & ipſam obſignatis litteris conuéniſſe; quamquam Philippo auo aduerſante, impoſitamque de Religione conditionem reſpuente. Nempe quòd ipſe in animo haberet, iis interim nuptiis Religionis ſpecie diſturbatis, filiam ſuam Orangio tradere. Id, quod clam cum illo per litteras egit, pollicitus pro filia, ſe eandem conditionem de abiiciendo Lutheriano cultu non grauatè ſubiturum. Vſque adeo Religione abutuntur ii, quibus ſua demum vtilitas Deus eſt.

Egmõtiã duxerat an. 1550.

Lantgrauius Haſſiæ.

Lantgrauij dolus ad diſturbandũ coniugium.

-ib

1561 eſt. Sed fraudem aſſecuto, queſtoque grauiter Auguſto, Philippum reſpondiſſe, narrabat Orangius, ſibi non locupleti, & multorum liberûm parenti non indecorum eſſe ab alio conditionem accipere: at dedecere Septemuirum Saxoniæ Ducem, ſi pateretur à Gulielmo Naſſauio legem imponi: idcirco ſe repudiaſſe conditionem in nepte, admiſiſſe in filia. Sed non ideo placatus eſt eo reſponſo Auguſtus: occupauitque propterea cum Orangio tranſigere. Et Margarita, quum toties eadem affirmaſſet Orangius, teſtatus, Nihil eſſe ſibi, nec futurum ante animæ ſuæ decoriſque curam, ac debitum Regi obſequium; aſſenſa tandem eſt: non tamen poteſtatem fecit prouinciarum Præfectis Orangium comitandi, quod ipſe flagitabat; cauſata eorum neceſſitatem in Belgio, armatis iuxtà Galliæ prouincijs. Verùm ne triſtis abſcederet, permiſit ei ceteram nobilitatem: cuius dein comitatu ſeptus in Saxoniam venit, ſecutuſque Florentius Momorantius Montinij Dominus, qui Margaritæ nomine nuptam inuiſeret, donaretque gemmeo monili. Et Orangius, Lipſiæ Saxonum in Vrbe, celebratis ineunte Auguſto menſe nuptijs, quibus Rex Daniæ Federicus interfuit, præter alios Germaniæ Principes; in Belgium confeſtim rediit, renouato Gubernatrici promiſſo ſuper vxoris religione. Cuius tamen promiſſi fidem tàm impleuit ipſe, quàm ipſi fidem coniugalis pudicitiæ ſeruauit vxor. quam propterea

detectus à Saxone.

Celebrantur Nuptiæ cum Saxonica.

poſtea ab Oráğio repudiata. poſt annos tredecim adulterii manifeſtam remiſit in Germaniam: ductâ Carlotâ Borboniâ Ducis Mompenſerij filiâ. Sed feſtos nuptiarum dies maiori apparatu quàm lætitia in Belgio repetijt an. 1575. Brilæ in vrbe Hollandiæ. Orangius, offenſus nouâ Granuellani Purpurâ, qua quum aliquandiu abſtinuiſſet, tunc primùm ijs vtentem Inſignibus inuênit. Etenim Pius Quartus renunciauerat illum vnà cum ſeptendecim collegis S. R. E. Cardinalem, Quarto Cal. Martias huius anni: 25. Febr. cucurreratque rei nuncius in Belgium intra dies duodecim: neque poſt multò ſubſecutus eſt à Pio deſtinatus, qui purpureum capitis tegmen cum Pontificijs litteris Mechliniam attulit Granuellano. Sed is differendum putauit accipere oblatum ſibi munus, donec ea ſuper re ſententiam Regis ab Hiſpania, quò certum hominem properare iuſſerat, exploraret, credo, quia præſenſerat, hunc ſibi honorem, Margaritæ operâ ita deferri, nihil vt ab illa cum Rege communicatum eſſet, dum litteris agebat cum Pontifice. Et verò illa non modò Regem, cui gratum id eſſe iam nouerat, ſed & Granuellanum celauerat id, quod à Pontifice repetitis aliquoties litteris ac nuncijs efflagitabat, vt ad Regem poſtea perſcripſit: 11. Iul. idcirco veritus ipſe, ne Regi videretur in ea re vnicè obſtrictus Margaritæ, noluit niſi aſſentiente Principe, & tamquam per eius manus beneficium capere. Niſi fortè ſubtimuit, ne quæſita ex honore illo occaſione, à Margarita,

CARDINALATVS Granuellani:

Biretum Cardinalitium.

Quem oblatú differt accipere.

amo-

1561 amoueretur aliquando à gubernaculis ciuilium curarum; propterea expectandum ſibi duxit arbitrium Regis, à quo additum ſe Gubernatrici ſciret cum præcipuis grauibusque mandatis. Sed quidquid animo eius inſederit; Margarita certè cunctationem illam non omnino probauit, ſcripſitque homini
27. Mart. protinus in hunc modum. *Conſilium, quod ex eius litteris acceperat, à ſe quidem non damnari: ſed ſatiùs factum putare, ſi nulla interiecta mora Purpuram induiſſet. Neque dubitare ſe, quin paria reſponſurus ſit ab Hiſpania Rex, eumque pro imperio coacturus. Et quamquam gratum erat, quod ſcriberet, in bonam partem Nuncium Pontificis interpretari eam temporis moram; curandum tamen eſſe perquàm diligenter, ne aut is, aut eius famuli de ea re Romam litteras mittant: ſcilicet ne Romanis aulicis anſa detur ad cauillandum hoc ipſum modeſtiæ genus: aut etiam irritetur Pontificis animus, perinde quaſi illius dona aliunde pretium acceptura ſint. Interim ſe ei ex animo gratulari honorem illum, qui tanto cum Religionis, Regiſque commodo coniunctus eſſet: eòque ſpectaſſe operam ac labores ſuos, quod intelligeret, quantum momentum rei Belgicæ adderetur, ſi ea quæ ad Religionem pertinent, agitaret is, cui præter alia, conciliaret etiam Purpura authoritatem.* Hiſce autem Margaritæ litteris non antè, quàm reſponſum redderetur ab Hiſpania, aſſenſus eſt Granuellanus, ſtatimque Purpuram capeſſiit,

Dilatione non probante Margarita.

Purpuram demū induit.

I ſiit,

ſit, illo erga Regem obſequio, & nulla Gubernatricis offenſione, ab altera beneficium, ab altero gratiam conſecutus. Acceſſit & aliud Purpuræ honeſtamentum, delatus Româ à Pontificio cubiculario Theophilo Friſio, purpureus Galerus: quem raro mitti, plerunque in Vrbe accipi mos eſt. quod ille beneficium Gubernatrici quoque acceptum retulit quæſitiſſimis gratiis, non tàm extollendo magnitudinem muneris, quàm authoris: cuius maximè cauſâ habendum affirmauit à ſe reuerenter honorem illum, in quo etiam beneficium Principis ſibi colendum erat. Non tamen in priuato cum illa colloquio diſſimulauit, ſe humana reputantem, ea potiſſimum cogitatione Purpuram induiſſe, vt ſi quando cedendum eſſet Belgio, (quod ob imminentem ſibi à nobilitate procellam inſtare prouidebat animo) Romam Purpuratorum ſedem haberet, quò ſe cum dignitate reciperet. haud inuſitato hodieq; conſilio aliquorum, qui memores, POTENTIAM in aula raro conſeneſcere: & NON MINVS certò interitum gratiæ expectandum eſſe, quàm vitæ; ſacrum hunc ordinem libenter adoptant non ambitioſi, ſed prouidi: nempe vt liberum habeant in ſupremis caſibus, ad Templum Aramque perfugium. 1561

& Galerū à Pont miſſum accipit.

Addit peculiarem cauſā admiſſi Cardinalatus.

vt Marg. ad Regē ſcripſit 29. Nouembris 1564.

ANNO inſequente, qui fuit ſexageſimus ſecundus ad milleſimum quingenteſimum, inteſtinis Gallorum diſcordijs quotidie renaſcentibus, perferuntur à Philippo Rege mandata, qui- 1562

Gallia laboráti ſubſidia deſtinantur è Belgio.

bus

1562 bus Margaritæ imperantur auxilia Carolo Regi ſollicitè mittenda aduersùs rebelles. Quid autem hoc fuerit, quæue eius origo, non alienum arbitror, à principio curſim denarrare: non ſolum quia ante hoc tempus de hiſce ſubſidijs agitatum reperio, ſed etiam quia Gallici tumultus partim ob priuatas in aula, partim ob publicas de Religione diſcordias excitati, rudimenta fuere Belgarum Populis eadem moliendi, tam ſimili vtrobique ſucceſſu, vt interdum, niſi locorum perſonarumque nominibus admonearis, non duorum regnorum, ſed vnius populi facta legere te facilè credas. Accedit, quòd aliqua ex his adminiſtrata ſunt Belgicis conſilijs, quæ Cardinalis Granuellanus fratri ſuo Thomæ Cantoneti Domino, Hiſpani Regis in Gallia legato identidem ſuppeditabat. Quare quum mihi ea negligenda non ſint, neue ſæpius Gallica inſerendo, Belgicam narrationem interſiſtam, in præſentia, quoniam res & locus poſtulant, excurſione nec otioſa, nec producta, rem ſimul omnem comprehendam. Diſtraxerat in partes Galliæ populos immiſſa pridem hæreſis: nomenque nouæ religionis, veteri contempta, multi mortales arripuerant. Quamuis enim graſſante per Germaniam Lutheri lue, incolumem ſe aliquamdiu ſeruaſſet Gallia, anno tamen huius ſæculi trigeſimo tertio, per aliquot Lutheri emiſſarios tentari primùm cœpta eſt. Etenim Franciſcus Primus litterarum ac litteratorum amans, vt

De GALLICIS TVMVLTIBVS.

Lutheriana hæreſis in Gallia.

ferme LITTERAS fouent, qui di- 1562
gna litteris gerunt; Lutetiæ inſtaura-
turus Academiam, magnis illuc præ- Lutetia Pariſioru
miis aduocauerat ex Italia, Germania-
que, præcellenti doctrina viros. Com-
modum id Luthero viſum: miſſique
propterea ex aſſeclis Bucerus, alijque
nonnulli audacioris ingenii, qui per
occaſionem differendi in eo ſapientium
cœtu, noui Euangelii periculum face-
rent. Nec defuere, qui nouitate cape-
rentur: præſertim quòd ij, in quos Re-
ligionis cauſâ inquirebatur, illico in
Aquitaniam excurrebant ad Margari-
tam Valeſiam Regis ſororem. Quæ, ſi- Marg Vales. Franciſci primi ſoror.
A quibus adiuta. ue odio aliquo in Romani Pontificis no-
men hauſto in Alibretana mariti fami-
lia, ob Nauarræ regnum, eòque Lu-
therianorum fraudibus obnoxia: ſiue
oſtentatione ingenii, cuius laudem
adamauit vltra feminæ modum; ſiue
potiùs, vt ipſa aliquot annis ante mor-
tem catholicè obitam teſtata eſt, non
prauitate animi, ſed commiſeratione
reorum, qui ad ipſam confugiebant;
patrocinium nouarum opinionum adeo
pugnaciter vbique tuebatur apud fra-
trem; vt decennio per ipſam ſteterit, ne
Lutheriana hæreſis in Gallia planè con-
cideret. Quamquam & ſegniorem ali-
quanto reddebat ea in re Franciſcum
opera Germanarum Heluetiarumque
Ab rege propemodũ deleta. legionum; quibus aduerſus Cæſarem
conductis bellum gerebat. Donec ipſe
& iniuriâ Religionis, & hominum con-
tumaciâ grauiter offenſus, non multis
edictis, at crebra reorum animaduerſio-

1562 ne, intentior quàm minacior, Lutheri nomen in Gallia pænè deleuit. Felicior aliquanto fuit Caluini dolus, qui ſub Franciſci Regis obitum, implicito bellis Henrico, ſubmiſſis continenti opera è Lemano lacu libellis, Galliam aggreſſus eſt: atque vt reperit aures animosque multorum, Lutheri opinionibus ſuſpenſos erectoſque; ita miram iniecit vulgo cupiditatem nouæ doctrinæ cognoſcendæ. Et gaudebat populus (nam Gallicè populariterque conſcripti erant libri) de Religione palàm arbitrari, deque abditis Fidei controuerſijs ire velut in ſuffragia. poſtremò, quoniam A SVMMO declinantibus facilis eſt per prærupta ad infima quæque caſus, eiecta ſemel ex animo auita Religione, à Luthero ad Caluinum certatim deſciuere: plerisque eorum non quieturis, donec omni cultu aduersùs Deum, quem nuſquam eſſe opinarentur, expuncto; in profundo omnium malorum aliquando conſiſterent. Et quamquam ea hæreſis à principio corripuit animos plebis, cuius eſſe ſolet, etiam ingruente peſtilentia, prima ſtrages; breuì tamen vltra multitudinem graſſata, inuaſit aliquot nobilium capita; inque ipſam Regis aulam, afflatis in ea viris quoque primariis, penetrauit: nempe factioſis regni Proceribus vſui opportunè futura ad conciliandam ſibi multitudinem, trahendamque aduersùs inualeſcentem æmulorum gratiam apud Regem. Nupta enim Franciſco Secundo Maria Stuarta Scotorum

Caluiniana ſucceſſit;

primũ apud plebẽ.

poſtea apud Proceres;

æmulatione inuidiaque,

erga Guiſios,

Regina, Guiſiâ parente nata, multum 1562
momenti attulerat Guiſiorum potentiæ.
Nam & Regi annorum quindecim opus
erat aliorum operâ, & illi digni erant,
qui adhiberentur: præſertim Franciſcus

Franciſcũ Ducem, & Cardinalem Lotharingum:

Guiſiæ Dux, eiusque frater Carolus
Cardinalis Lotharingus: ille militari
ſcientia fortunaque, ac matura domi
prudentia clarus: hic varia intimaque
doctrina, ſed ſolerti in primis facundia,
& quadam oris maieſtate conſpicuus.

quorum nimia potẽtia offenduntur in primis,

Sed quantum hi & ſua virtute, & Reginæ impulſu ad ſumma quæque decora
prouehebantur, tantum neceſſe fuit
commoueri alios, qui primas aut obtinuerant, aut ſperabant: præcipuè Borbonios, & Colinios, vt Momorantios
omittam ciuiliùs diffidentes.

Antonius Borbonius Nauarræus,

Et Antonius quidem Borbonius, præterquam
quòd inter Dynaſtas regij ſanguinis adnumerabatur primus; præferebat ab vxore Ioanna Alibreta, Nauarræ Regis appellationem: vir ad belli ac pacis artes
æque factus, ſed voluptatum immodicus, eòque impar firmandæ dominationi.

Condæus Antonij frater,

Ferocior multo, atque verſutior Ludouicus frater Condæus Princeps, armiſque perpetuò tractandis implicatus:
maiore tamen animo, & confidentia,
quàm viribus, peritiaque.

Gaſpar Colinius, & Andelotus frater Colinij:

Neque huic
diſſimile ingenium Gaſparis Colinij,
atque Andeloti fratris: quorum ille
quia mari Gallico, hic vniuerſo peditatui præfecti erant, magno ſanè in pretio habebantur. Ergo hi, quos loquor,
alijque minorum gentium, quamuis
nullâ tunc quidem inter ſe beneuolen-

tiâ

1562 tiâ coniuncti; quia tamen vna interim omnes angebat cura, facilè conuenere. Et machina, qua Guiſiorum potentiam ſubruerent, viſum eſt patrocinium hæreticorum, quorum partibus nouerant odio eſſe Guiſium nomen: præſertim quòd illorum aliqui, exuta iam veteri Religione, non ſectariorum tantummodo, ſed ſectæ quoque induiſſe patrocinium videri volebant. Quos inter nemo hæreſim audentiùs præſeferebat, aut propugnabat, quàm Ioanna Alibreta Borbonij vxor; vnica Margaritæ Valeſiæ, atque Henrici Nauarræi filia. Hæc, quia ſe extorrem videbat à regno, quo Ioannem auum ſacrorum interdictione correptum ab Romano Pontifice, Ferdinandus Catholicus Hiſpaniæ Rex, armis adortus olim exuerat; tam implacabili odio ferebatur in Romanum Hiſpanumque nomen, atque adeo in Romanam Religionem, quam Hiſpano curæ eſſe animaduertebat, nulli vt operæ parceret, nulli ſumptui, quo Pontificis authoritatem, & Catholicam Fidem per Galliam proculcaret. Igitur hiſce capitibus firmata hæreſis eos totò regno proceſſus habuit, vt Henricum, cuius arma in Belgio diſtinebant Hiſpani, pace cum Philippo conſtituta, ſollicitè retraxerit ad inteſtinas diſcordias componendas, erupturas haud dubiè in ciuile bellum. Sed Henrici mors omnino maturauit malum. Etenim Franciſcus Henrici filius, vti dicebam, & Medicea parens, & Regina vxor quo magis adhibebant aduersùs hæreticos fi-

Margin notes: hæreſi iā imbuti. — Maximè verò omniū Ioanna Alibreta vxor Borbonij. — Iulius II. P. M. — Cum hæretica multitudine Proceres coniunguntur; — 1559.

dam Guiſiorum operam, eo ampliùs æmulos incendêre, vt ad illorum dominationem deprimendam occaſione hæreticorum vti feſtinarent. Idque Mediceam mouit, vt quo tempore deducenda erat Iſabella filia in Hiſpaniam, à Philippo genero auxilium expoſceret in hæreticos, ac regni turbatores. cui peramplè reſponſum, opeſque & arma magnificè promiſſa. Quæ Regis litteræ coram nonnullis Galliæ Proceribus de induſtria perlectæ ad augendum metum, auxêre potiùs Mediceæ inuidiam, eiſque concordiam aduersùs Hiſpanum nomen. Iamq; paſſim libelli in Guiſios, Regemq; ipſum, quaſi velitationes quędam ſecuturæ mox coniurationis edebantur. Et inſtabat Alibreta: quæ veteris offenſæ memor, impatienterque imminens regno, maritum aſſiduè ſtimulabat, *Ne vnicam recuperandæ Nauarræ occaſionem elabi pateretur è manibus: poſſe illum ampliſsimæ factioni, quæ iam penè ex æquo Galliam ſcindat, ducem imponi: poſſe ea gratia opem expectare à Germanis eiuſdem Religionis Principibus, ab Anglis, à Belgis, præter catholicos Guiſianis infeſtos; quorum omnium valida conſpiratione poſſe, eiectis è Gallia Guiſianis, explicari latiſsimè hæreticorum partes, eorumque dein arma ad Nauarræ fines non dubio euentu circumduci.* Sed ferox hæc Tullia mitiori Tarquinio nupta erat. Itaque frigente ad ea Borbonio, Condæus frater, par Alibretæ Tarquinius, promouendæ coniurationis prouinciam ſuſcepiſſe dictus eſt,

1562

Cõtra quos ab Hiſpaniæ Rege auxilium poſtulatur

& promittitur.

Alibreta maritũ ſtimulat in catholicos

T. Liu. lib. 1.

1562 eſt, atque Amboſianam illam conflaſſe tempeſtatem, tunc quidem Guiſij Ducis prouidentiâ diſcuſſam, nouis tamen coëuntibus odiorum nimbis, ciuili factionum ſanguine longè impotentiùs ruituram. Feruntin eo primùm tumultu auditum Hugonoti nomen, Cæſaroduni Turonum hoc modo natum. Solenne eſt Cæſarodunenſibus ad terrendos infantes Hugonem nominare, quem noctu pomæria vrbis obequitantem, inque obuios euntem pulſantemque commemorant. Quumautem hæretici, quorum complures tunc erant Cæſaroduni, circa ea pomæria nocturnos cœtus agerent, quoniam interdiu non licebat; factum eſt, vt tamquam nocturni lemures digito monſtrarentur pueris, atque ab Hugone Hugonoti, per deridiculum vocarentur. Quamquam alij aliunde originem inclinant. Vnde vnde tamen appellatio defluxerit, ludibrio illam ſibi hæreticos duxiſſe conſtat, eòque catholicos nominare Papiſtas inſtituiſſe. Sed hæc nomina ſunt: illud rem tangit, quod memoriæ proditum à multis, qui ea tempeſtate hæc ipſa litteris mandabant; Primùm hunc Galliæ tumultum Geneuæ conceptum fuiſſe, authoribus Caluino, & Beza, inito ea in vrbe conſilio barbaro iuxtà ac pudendo, de Franciſco Rege, deque vxore, ac parente, Regiiſque fratribus, atque aulæ Proceribus, ſubita ad certum diem aggreſſione trucidandis. Quamobrem non vltrà paſſurus Rex tantam hæreticorum licentiam, qua Nobiles aliquot

Left margin notes: 1560. — Turſ. — Thuan. l. 24. hiſt. — Gil. Genebr. l. 4. crō. & alij

Right margin notes: Coniuratio Amboſiana. — Hugonoti nomen in ea natum. — Authores Amboſiani tumultus.

quot ad priuatas diſcordias abuterentur, 1562
nouo per Prouincias delectu arma imperat, accerſit è Germania cohortes, ab Lotharingiæ Duce, ab Hiſpaniæ Rege auxilia requirit. Et verò Philippus Rex Hiſpanum militem properè ſubmiſit, qui ſe cum Gallorum exercitu in Lemouicibus coniungeret, ſubmiſſurus nouas ſubinde copias, quum audito Franciſci Regis obitu, reliquum auxilium diſtulit in ſequentem annum, in quem delatum eſt bellum.

Auxilium ab Hiſpano Rege. — *Limoges.* — *1560.*

ET Franciſci quidem exceſſum ſumma regni conuerſio conſecuta eſt. Nam Borbonij, quorum alter capite damnatus in horas lictorem opperiebatur: alter aulâ circumſcriptus, fratris ruinâ credebatur opprimendus; repentè delata regni adminiſtratione ad Mediceam parentem pro Rege Carolo decenni puerō; ad ſumma quæque prouehuntur: Condæo libertas, locuſque, & gratia apud Regem publico edicto reſtituitur. Nauarræus vniuerſi regni Præſes, quippe ſanguinis prærogatiuâ regno propior, renunciatur: Guiſijs de potentia tantumdem perit, hæretici numero, atque adeo licentiâ graſſantur, tanto per hæc audaciores, quanto id fore gratius putabant Nauarræo Præſidi, qui identidem reuolui ad dotale regnum per eas turbas recuperandum videbatur. Sed vt hic de ea cura, ſimul hæretici de ſecuritate remitterent, non parum contulere conſilia Granuellani Cardinalis è Belgio ſubmiſſa Cantoneto fratri. Aduenerat in Galliam Proſper Sancta-

Mira cataſtrophe. — *Condæus. Nauarræus.* — *Hugonoti geſtiunt.* — *Conſilia Granuellani*

1562 ctacrucius à Pio Quarto Pontifice Nuncius. Atque introſpectis Nauarræi conſilijs, ratus hominem non tàm de Religione, quàm de regno ſollicitum abſtrahi poſſe ab hæreticorum patrocinio, ſi ſpes adipiſcendæ Nauarræ oſtenderetur aliunde; illum per ea ipſa aggredi ſtatuit. ſed prius rem omnem cum Thoma Cantoneto legato; hic cum Granuellano Cardinali communicant. Tum Sanctacrucius regni negotium, de cuius reſtitutione agitatum olim fuerat, in medio reponit: atque in ſe recipit, dummodo ille Catholicæ Religionis cauſam defendendam ſuſcipiat, Pium Pontificem ſedulò cum Philippo Rege acturum, vt aut Nauarræ regno cedat, aut par aliquid offerat eius loco: nec dubitare ſe, quin Philippus, cuius pertentauerit animum, dum ab Luſitania iter per Hiſpaniam faceret in Galliam, Pontifici ſatisfacturus ſit. Id autem quum Cantonetus ſæpius confirmaſſet, ſtatuit cum Philippo id agere Nauarræus, miſſo ex aulicis ſuis Antonio Almeyda Luſitano, quem ſciret acceptum eſſe Ebolitano Principi Roderico Gomeſio ſtidem Luſitano, gratiâ tunc maximè florenti apud Regem. Sed Granuellanus certior ea de re factus à Cantoneto, lætus ille quidem conſiliorum ſuorum ſucceſſu, tamen æquè ſollicitus, (vt ipſe ad Margaritam Gubernatricem Mechliniâ ſcribit) quid reſponſurus Rex eſſet Almeydæ: quòd intelligeret, ex eo reſponſo pendere in Gallia rerum maximarum inclinationes: præmu-

Sanctacrucius conatur abſtrahere à patrocinio hæreticorū Nauarræum;

Abſtrahitur, & in Hiſpaniā nuncium mittit.

Ruigomez de Silua.

4. April. 1561.

munierat Ebolitanum Principem, atque 1562
Eodé ſcribit etiam Granuellanus. Albanum Ducem, docueratque, *Periculi plenum eſſe negotium, ac planè vitreum: in quo tractando peccari poſſet non minus auiditate atque impetu, quàm ſecuritate ac negligentia. Proinde ſibi videri, in rem eſſe, Borbonio aliquid offerre; modò id eiuſmodi ſit, quod auferri poſſit, ſi fortè is à ſuſcepta deflecteret via.* Ergo poſt multa, Nauarræo tandem offertur Philippi nomine Sardinia, additurque eius maris Præfectura, ſtipendiumque Præfecturę ſuſtinendę par. In quo & ſi aliqui conditionem laudabant vtrique probabilem: quippe Sardiniam eſſe ex vna parte, maius, opimiusque regnum quàm Nauarra; ex altera Philippi regnis immiſtum, eòque obſeſſum. Secus tamen alij ſentiebant, Sardiniam in ſpeciem oſtentari à Philippo haud ſanè regnorum prodigo. Nam quid conſilij eſſe, Borbonios induci in eam Inſulam, ex qua imminere Siciliæ, atque Neapoli, vetereſque in ijs regnis factiones excitare poſſent? Sapienter nihilominus agere Pontificem id vrgendo, ſiue de eius exitu bene ſperaret, ſiue intelligeret fruſtra laborari: quoniam ad Religionis cauſam in Gallia tuendam perinde eſſet, ſeu vera, ſeu vana ſpe Nauarræus à fouendis hęreticorum partibus amoueretur. Et verò ita ille paulatim amotus eſt, vt etiam Ioannæ Albretæ vxori minus ſe iam beneuolum præberet. Quod fortaſſe aliquem monuit, vt ſcriptis traderet, hoc quoque ab Oratore Hiſpano tentatum, actum-

Sardinia Nauarræo offertur loco Nauarræ.

An ex animo?

Thuan. l. 28. hiſt.

que

1562 que cum Nauarræo de repudio vxoris, quippe hereticorum veneno intimè imbutæ: factamque homini ſpem Mariæ Stuartæ Scotorum Reginæ, quam adnitentibus Guiſijs auunculus duceret, cum dotali Scotorum regno, immo cum vniuerſa Britannia, in quam, ſpoliatâ ob hæreſim Eliſabethâ, induceretur ipſe, Pontificis authoritate, Philippi ope. Sed hæc aut vanè credita, aut inuidioſè conficta. Neque enim ſimile vero eſt, aut Granuellanum, & Sanctacrucium ignoraſſe, nôn ſatis hæreſim eſſe, cur reiecta vxore, altera legitimè ducatur: aut Philippum obtuliſſe Scotiæ regnum homini, à quo timere Belgicis rebus ob veteres inimicitias meritò debuiſſet, ſi præſertim is vniuerſâ Inſulâ bello potitus eſſet.

Nauarræi cũ Scotorũ Regina cõiugiũ falsò vulgatum.

1564. Sanè duobus poſt hæc annis, quum ageretur de eadem Scotorũ Regina cum Archiduce Carolo Ferdinandi Imperatoris filio, vel cum Carolo Hiſpaniç Principe coniungenda;

6. Aug. ſcripſit Granuellano Philippus, *Placere ſibi, vt filius ea in re poſthaberetur Archiduci: ſi verò ad eiuſdem nuptias regnumque adijceret animum Galliæ Rex, de quo aliquid inaudierat, ſollicitudinemque non leuem attulerat, tunc ſe in filij cum Scota connubium vltro conſenſurum*. Ex quo, quæ fuerit Philippi mens de Scotiæ regno Gallis offerendo, exiſtimari poteſt. Immo neque in ſpeciem agitaſſe de ijs nuptijs Oratorem Hiſpanum, certum habeo ex eo, quòd quum is ſingula communicaret cum Granuellano fratre, (vti ego in eorum

Regis Hiſpani litteræ de Scotæ coniugio.

lit-

littoris obſeruo) deque Sardiniæ negotio ſæpe meminerit, de eo tamen coniugio nihil vſquam indicauit. Sed quidquid hoc fuerit, illud profectò conſtat, Alibretam marito indignatam, quòd is ab hæreticis in dies alienior, vxoris poſtulata pro illorum patrocinio non audiret, aulâ furioſè relictâ in vrbes ſuas ſe proripuiſſe. Verùm hæreticorum cauſam quantum omiſſo animo tractabat Nauarræus: tantum Condæus frater, atque Colinij mordicus amplectebantur: reflorescente præſertim Guiſiorum gratia potentiaque apud Regem. Iamque ea erat rerum facies non magis in aula factionibus ſciſſa, quàm in toto ferme regno diſcordiâ Religionis armato, vt apertè omnia in ciuile bellum inclinare viderentur. Ad Condæum Principem, Coliniumque maris Præfectum vndique auxilia ſubmittebant hæretici; nec minus ſe Guiſij, & Comeſtabilis Momorantius Catholicorum ope firmabant. Cum his faciebat quidem Nauarræus Galliæ Præſes, ſed erat Condæi frater: Rex puer, dolique ignarus, inter vtraſque factiones interea diſtrahebatur, nutante Medicea Regina, ac rerum exitus vtrinque formidante. In hoc autem rerum ſtatu, quum vndique Carolus auxilia conquireret, Philippus ſolito intentiore cura ad opem affini Regi maturandam animum adiecit: ſiue Religionis iacturâ permotus: ſiue ſollicitatus ab vxore, quæ Caroli fratris periculo trepidabat: ſiue Belgio timens; ne illuc Gallorum aut arma, aut exempla tranſirent. Qua-

Margin notes: 1562. — Alibretæ indignatio. — Guiſiorum potẽtia reflorescit. — & æmulorũ inuidia. — de bello vtrinque cogitatur. — Catharina Medicea. — Pedites ab Italia, Hiſpaniaque mittit Philippus Rex.

1562 Quare lectis in Italia tribus peditum millibus, commiſſisque Ioanni Anguiſciolæ Tribuno, qui in ijs traducendis Imberto Platerio Bordillonio, armorum Præfecto pro Rege Galliæ in Subalpinis obtemperaret: totidemque ab Hiſpania per Nauarram tranſmiſſis, ad Margaritam ſororem, Belgij Gubernatricem (& à Belgio vt equites mittantur, Gubernatrici mandat.)
2. Maij. ſcribit, vt duo equitum millia ex ipſis Belgarum turmis quamprimùm ſeligat aduerſus Galliæ perduelles: immo ſi quid vltrà aut Regina, aut Guiſii ad eam rem poſtulent, accuratè ſubmittat. Margarita recitatis in ſenatu litteris Regis, animaduertit contrarijs omnium ſententijs pro Gallia opem expoſci. Diſſerebant enim Orangius, atque Egmontius, (Sed Belgarum Proceres reſiſtunt.) eas equitum turmas ſuſtentari à prouincijs ad Belgij præſidium, quippe ad eum finem inſtitutas: quare vt extra Belgium educerentur, expectandum prouinciarum conſenſum. id verò lentum eſſe negotium, expoſitumque periculo, ne diſſentiant, eo potiſſimum tempore, quo Belgium viribus externis augeri, non exhauriri ſuis, opus eſſet. Sed altior fortaſſe cura illos habebat. Etenim (Aſtu fortaſſe Condæi.) credebatur, Condæi rogatu, aliquos Germaniæ Proceres interminatos eſſe finitimis Belgis, ſi Guiſiis nouæ Religionis hoſtibus opem ferrent, ſe pro communi cauſa tuenda, arma in Belgium illaturos. Nec procul à vero duxerim & Condæum id attentaſſe, & Germanos præſtitiſſe. Namque ex vna parte ſollicitos fuiſſe Condæanos ob auxilia in Belgio contrahenda, ſignificatum eſt li-

libello tunc edito, atque à Cantoneto legato cum litteris miſſo ad Granuellanum fratrem, quo multis rationibus oſtendebatur hæreticis, Hiſpaniæ Regem nullam Catholicis opem in Gallia eſſe laturum. ex altera parte, dum Margarita ſcriptis ad Regem litteris docet, Belgas ob metum ſiue à Germanis, ſiue aliunde conceptum, ægrè adduci, immo ne adduci quidem, vt equitem in Galliam decernant, ac dira quæque canere, id ſi fiat; indicare videtur hanc, de qua loquimur, diſſentiendi cauſam. Et ipſa, quòd eam opem aut deſperaret à prouincijs, aut importunam Belgici neceſſitatibus crederet, ſibique à Germanis, atque à ſuis iuxtà timeret; in ſenatu remiſſiùs rem vrgebat. quùm à Philippo litteræ perferuntur, quibus perſtrictâ non leuiter Gubernatricis morâ, iubebat, omiſſa omni conſultatione, equitem extemplo mitti. Illa parendi anxia, Granuellano ſuadente, mutato petitionis nomine, pecuniam loco militum poſcit: impetratam illico in Galliam tranſmittit ad Mediceam Regis matrem: ſimul Philippo exponit, cur id fecerit; Non ſolum quòd pecuniam multò quàm militem gratiorem eſſe Reginæ ſciret, quemadmodum illa ſignificauerat antea, confirmauitque poſteaquàm accepit: ſed etiam ne authoritatem, operamque perderet in eius rei procuratione, quam & experta iam erat inexplicabilem ad impetrandum, &, ſi impetraretur, perniciosam Belgio timebat in ea rerum trepidatione, exortisque po-

Margin notes:

1562 — 4. April. — 30. Iun. — 1. Iul. — 31. Aug.

Gubernatrix ſegnius agit.

Reprehẽſa à Rege militum loco pecuniam mittit in Galliam: & cauſam moræ exponit Regi.

1562 poſtremò Tornaci, ac Valencenæ non cōtemnendis de Religione motibus: qui haud dubiè inualeſcerent, ſi eam prouinciam equitatu ſpoliatam homines ſeditioſi viderent. denique quum equitem ducere pertineat ad nonnullos, quorum fidem meritò ſuſpectam habeat, æquè periculum ſibi viſum, arma illis credere, & eos in turmarum delectu præterire. Accepit potiùs, quàm probauit decretæ pecuniæ conditionem Rex, miſſisque mille & quingentis equitibus ab Hiſpania, pro quibus ſtipendium Margarita tranſmitteret ad Mediceam, vti iam cœperat, vires Catholicorum in Gallia firmauit. Sed ante horum aduentum, Nauarræus vnà cum Guiſio, ac

Roano. Momorantio, Rhotomagum expugnauerat, Condæanis eiectis. Ipſe quamquam pilæ ictu ſaucius, lecto in quo decumbebat, in modum currus elato, triumphali pompa vrbem inuectus eſt. Sed paucis pòſt diebus, recrudeſcente vulnere extinctus, eodem ſepulcro ſecum condidit ſpem Sardoi regni, quam magno Catholicorum bono ad extremum vſque ſpiritum fouit. Neque propterea intermiſſis belli curis, manente apud Momorantium armorum imperio, auctaque ingentibus copijs vtraque acie; quum iam ad Regis exercitum ſeſe adiunxiſſent à Philippo miſſa ſex millia

Dreux. peditum, equites quos dicebam mille & quingenti; apud Drocium Normandiæ oppidum, ſummis Catholicorum, hæreticorumque viribus pugnatum eſt, captiuisque hinc Condæo, illinc Mo-

Rhotomagum victor ingreditur Nauarræus

& moritur

Pugna memorabilis.

morantio exercitus vtriuſque ducibus; 1562
cæſis militibus ſupra decem millia; victoria maiori ſanè gloria quàm gaudio pro Regijs ad extremum fuit. Tantum armorum turbarumque exciuit hæreticorum libertas, Procerum fouit ambitio. Hæc autem, quæ curſim memoraui Gallorum mala, (nam eâ quoque gratiâ memoraui) in Belgium planè eadem tranſmiſſa facilè comperiet, cui otium ſit conferendi hæreticorum vtrobique conatus, vtriuſque aulæ diſſidia: Hugonotorum illic, hîc Gheuſiorum nomina fortuitu nata, atque inter turbas: Cardinalem Lotharingum cum Cardinali Granuellano, Condæum cum Orangio, Mediceam cum Auſtriaca: conſimiles Nobilium conſpirationes, paria Regum edicta, geminas ſacrarum ædium atq; vrbium direptiones, eadem fermè omnia, nempe ex eiſdem cauſis: niſi quòd arma celeriùs à Gallo ſumpta, pertinaciùs à Belga & pernicioſiùs retenta.

Comparatio Gallicorũ, Belgicorũque tumultuum.

ET PRIMÆ quidem inter Belgicas vrbes, illo Religionis caſu, quo latè concuſſa eſt Gallia, nutauere Gallis finitimæ Tornacum, Inſulæ, ac Valencena, repentiniſque motibus haud ambiguè portenderunt ſecuturam inde non leuem Belgio ruinam. Etenim Octobri menſe ſuperioris anni, concionatores duo è Gallis Caluinianis eâdem nocte, alter Valencenæ, Tornaci alter, palàm de nouo Euangelio verba fecerant frequenti foro. Sub finem vterque coactam hominum turbam, (qui ad centum

Primæ Belgij turbæ a Gallis Caluinianis.

Lillia

tum

1562 tum fuere Valencenæ, Tornaci verò ſupra ſexcentos) per vrbem deduxerant, Dauidis carmina, Gallicâ linguâ concinentes. Ad eam pſalmorum modulationem, nocturnasque conciones, excitato in vtraque vrbe aliquo inter plaudentes damnanteſque tumultu; res à Magiſtratibus ad Margaritam Gubernatricem illico defertur. Illa admonitos earum prouinciarum Præfectos Florentium Momorantium Montinij Dominum, ac Ioannem Glimæum Bergę Marchionem; (qui fortè Bredam ſeſe contulerant gratulatum Orangio, vxorique nuper è Saxonia reuerſis) iubet eò accurrere, ac res quemque ſuas ſtrenuè curare. Montinius Tornacum celeriter ingreſſus, cum Chriſtophoro Aſſonuillio, ac Ioanne Blaſerio, quos ad cauſam cognoſcendam ei adiunxerat Margarita, capto earum domino ædium; in queîs cætus habebantur: exuſtiſque multis ibi repertis hæreticorum libris: ac ſequenti demum menſe cuſtodiæ tradito Lanoia, nocturno illo præcone; (qui tamen damnata poſt hæreſi catholicè vixit ſcripſitque) Tornaci compoſita res eſt. At verò Valencenæ longè aliter euênit. Nam licet initio contenderit eò Marchio Bergenſis, operâq; Philiberti Bruxellij, atque Autruxij, quos cauſæ cognitores acceperat à Gubernatrice: duos Caluiniani Euangelij buccinatores Philippum Maillardum & Simonem Faueanum vinculis coërcuerit, tamen dilato, contrà quàm à Margarita iuſſus erat, eorum ſupplicio, nec dum pacata ciuitate

Tornaci cõponitur tumultus:

15.Nou. 1561.

At Valencenæ creſcit, dilato ſupplicio hæreticorum.

Leodium, ad fratrem, eius vrbis Antiſtitem profectus eſt: reprehenſusque propterea à Margarita, ac reuocatus ad præfecturæ curam, non dubitauit abſentiam excuſare, quòd non eſſet muneris, neque ingenij ſui plectendis hæreticis operam dare. Quod inſolens reſponſum illa per litteras ſignificauit Regi: apud quem laudata ſimul Montinij ſedulitate, committendo auxit vtriusque merita. Et ſanè hęreſim, vt ceteras contagiones, quæ impetu valent, celeritate præcidendam eſſe oſtendēre Tornacum ac Valencena: ibi ex ſubita in paucos animaduerſione, traducto ad omnes metu: hic verò cunctatione atque incuriâ, turbulentis hominibus ſpatio ad audendum dato. Etenim ſeptem iam menſes attinebatur Valencenenſi carcere par illud hæreticorum, quos dicebam, dubio de ferenda ſententia Magiſtratu, quòd in eos augeri quotidie vulgi ſtudia videret, acceptis etiam minacibus litteris, ſi quid grauius in eos conſtitueretur. Quin & auditæ erant nectu voces aliquorum præter carcerem euntium, captiuosque adhortantium, Viros ſe ſe præſtarent, non defuturam populi opem, ſi fortè ducerentur. Sed Margarita eorum gnara quæ gerebantur, accuſato Magiſtratus metu, quem ipſe ſibi ſeptimeſtri mora peperiſſet, ſeriò monet, ne vltrà cunctando, morbum inſanabilem efficiat. Quamobrem ille, ſententiâ ex edicto Cæſaris pronunciatâ, reos igni addicit. Quòd verò ſuſpectos opifices operasque haberet,

1562

12. Martij

Qui aliquãdo damnantur.

ac

1562 ac lanarios in primis, petulans hominum genus, miſcendiſque turbis aſſuetum; ſupplicium transfert in diem, quo eorum plerique Valencenâ abeſſe conſueuerant. Mos enim illis erat, ad Sabati veſperum prodire in agros, nec ante diem lunæ reuerti ad vrbem: partim vt cum parentibus, vxoribusque feriarentur in proximis pagis: partim ne obſeruarentur, ſi feſto die ad rem diuinam cum catholicis haud conuenirent. Hoc ergo lunæ die, non dum albeſcente luce, damnati in forum producuntur: non tamen ita cęlari feſtinariq; res potuit, quin accurſu multitudinis compleretur locus. quum prope lignorum ſtruem, quanta poteſt contentione, Pater æterne, Faueanus exclamat. Enimuerò ad eam vocem toto foro vulgus adſtrepere inconditis clamoribus: ſimul impetu facto, manus intentare, ſaxa in ſatellites iacere: ſimul ſepto ſupplicii refracto, totum illud mortis inſtrumentum diſijcere, ligna rapere, ac præ ira comminuere: donec impar multitudini Magiſtratus, retractis intra carcerem reis non vltrà audendum ratus, properè ſeſe ingruenti lapidum procellæ ſubduxit. Et illi, quòd ſocijs præſenti exitio liberatis furorem paulatim exuerant: an potius ignari ſine duce quò pergerent? pacatè conueniunt omnes, inſtitutoque agmine ſupplicantibus ſimiliores, quàm vt recentes à tumultu crederes, concinere Dauidis carmina incipiunt, præeunte Caluiniano pſaltrio. Inde commoti ruſus animo turbidique,

Sed accurſu multitudinis ſupplicio eripiuntur.

A Magiſtratu reducūtur in carcerem.

 in-

incuſant ſocordiam ipſi ſuam, trepidæ- 1562
que ciuitatis opportunitate vti furioſè
PSALMI Dauidis Gallico metro illigati. deliberant. Id antequàm proſequar, quoniam huiuſce moris concinendi Dauidicam poeſim iterum incidit mentio, incidetq; ſæpius, originem ſemel euolui, lectoris intereſſe arbitratus ſum.

DEGEBAT in aula Franciſci primi Gallorum Regis inter cubicularios Clemens Marotus, (Author Marotus.) Doucanâ Cadurcorum (Ex Florimun. in hiſt. de ortu &c. hæreſ. l. 8.) oriundus, homo à natura facetus & dicax, miraque venæ facilitate ad Gallicam poeſim natus: (mores eius.) eòque Regi carus, habitusque inter inſtrumenta eruditæ voluptatis. Sed vt erat ingenio, quàm moribus aliquanto melior, ex Lutheranorum familiaritate locum ſuſpicioni dedit mutatæ Religionis: (dubia Religio,) veritusque propterea Principis indignationem, Benearnum ad Margaritam Regis ſororem vetus reorum aſylum, fugit. Nec multò pòſt, placato Rege, Lutetiam reuerſus, à Franciſco Vatablo Hebraicæ linguæ magiſtro amicè admonitus, vt relictis aliquando nugatoriis argumentis, poeſim ad ſacra transferret; (Trãslatio Pſalterij,) Pſalterium Hebræi Vatis Gallicis metris illigare cœpit. Sed imperitè adeo, atque peruersè, (1540.) (quippe diſciplinarum homo omnium apprimè rudis) vt Rex quamuis eius verſiculos identidem cantitaret; ob iuſtas denique Sorbonicorum querelas, grauiſſimamque cenſuram, edixerit, (vetiti à Rege,) Ne quid in eo genere à Maroto publicaretur in poſterum. Verùm eo edicto, vti ſæpe contingit, & cupido lectoribus, & celebritas operi accreuit:

1562 uit: nouiſque proinde modulationibus decantari, atque ad profana transferri Maroti carmina cœpere. Ipſe interim auctâ ex plauſu confidentia, dum linguæ moderari nequit; metu pœnæ Genêuam ſe proripit: vnde ob noua flagitia profugiens, ſed antea flagris cæſus, Auguſtæ Taurinorum extinctus eſt. Succeſſus in Dauidica poeſi mouit Theodorum Bezam Maroti familiarem, qui eidem Gallico carmine parentauit; vt ad quinquaginta, quos Marotus ediderat, centum reliquos adiungeret: adiunxitque Gallicis ipſe quoque metris, totumque Dauidis volumen abſoluit. Vtque gratius populo foret, operâ præſtantium muſicorum, ſuos cuique hymno modos fecit, tanto numerorum lenocinio, vt nouum Pſalterium ab omnibus certatim expeteretur. Verùm detectis in eo multis aduersùs Religionem erroribus, vetitoque opere ob eas etiam cauſas, quòd & ab impuris hominibus ſacroſancta Vatis carmina vulgò publicata eſſent, & à Geneuatibus, dolo malo, ad Caluini catechiſmum adiuncta diſtraherentur; deſerta à Catholicis ea Hymnorum translatio atque damnata, manſit obfirmato ſtudio apud hæreticos: moſque canendi Pſalmos Gallicâ linguâ ad modos Geneuatum in cœtibus, in triuiis, in officinis, propria exinde nota hæreticorum fuit. Cum hac ergo cantilena ſeditioſi (vti enarrare incœperam) Valencenates, veluti ſupplicanti agmine per vrbem incedebant. quum medio in foro conſiſtentes, Cálui-

Fuga eius

& mors.

Beza Pſalterium abſoluit.

quod edicto dánatur.

manſit tamen apud hæreticos.

Valencenatum ſeditio redintegratur.

uinianum chori magiſtrum attollunt in ſuperiorem locum, iubentque de religione extemplo dicere. Tunc verò ſiue concionantis impulſu, ſiue complurium acceſſu, redintegratur ſeditio: vtque ſe reſpexere multitudine validos, quippe duo hominum millia ſuperabant; placet non ſine aliquo turbarum pretio conueniſſe, ſtatimque ad Dominicanorum Cœnobium inflammandum, diripiendumque rectà procurrunt. Sed mutatâ inter eundum ſententiâ, (agebant enim ſeſe vndarum modo, agebanturque) ſubit animos indignatio, quòd eripi ſibi captiuos, iterumque in cuſtodiam trudi paſſi ſint. *Quid prodeſſe, vrbem tumultu conciuiſſe, ſi ſe fruſtra minantibus, interim ſocij, quam necem in foro vitauere, eam in carcere fortaſſe ſubierint? Quin factum inſpicerent, atque ad ſocios penetrarent, allaturi aut viuis libertatem, aut mortuis vltionem?* Ergo ad carcerem conclamant, verſoque illuc impetu cuſtodiam irrumpunt, vinctos expediunt: atque, vt nihil per contemptum feciſſe viderentur, duos illos tantummodò educunt, ceteris qui alijs nominibus cuſtodiebantur, exceſſum prohibent. inde Magiſtratui ſignificant, ſe non niſi ad liberandos fratres conueniſſe: ceterùm ſi ſibi quietè degere in ijs, quæ ad religionem attinent, permittatur, ne vnum quidem eorum ſeſe vnquam loco moturum. Etiam præcurrerat à Magiſtratu nuncius Michael Houæus vrbani Præfecti Vicarius ad Margaritam: quæ perculſa re-

1562

Ad vltionem, aut libertatem captiuorũ ſeſe animant.

extrahunt eos è carcere

pen-

1562 pentino tumultu, Houæum ipſum, præſenti conſilio, Boſſuuium mittit, propinquum Valencenæ pagum, ad Ioannem Henninium loci Comitem, fidum impigrumque: vt in eam vrbem ſe illico transferat, Regisque nomine, donec Marchio Bergenſis adueniat, turbas, ſi quæ ſuperſunt, pro ſua prudentia componat. Simul Bergenſi renunciare iubet, quo loco Valencenæ res eſſet, dûm is publica adminiſtratione toties intermiſſa, priuata curare numquam deſinit. Sed iam Marchionis legatus (Præpoſitum Comitem vocant Belgæ) cum duabus equitum turmis, quarum alteram à Boſſuuio acceperat, alteram ducebat ipſe pro Bergenſi, Valencenam intrauerat, popularibus nihil contrà auſis. Quin & equitatus Philippi Croij Areſchoti Ducis, iuſſu quoque Margaritæ, eâdem facilitate illuc translatus eſt, tandemque Marchio ipſe Bergenſis, atque Boſſuuius Comes vrbem ingreſſi, pacata omnia, & ne veſtigium quidem ſeditionis, contrà quàm opinabantur, inueniunt. Indeueltius tamen Bergenſi nuper additus ad quæſtiones agitandas, miſſus à Magiſtratu ad Gubernatricem ſuper fugitiuis inſequendis, inſtitit apud eam, vt turbulenta ciuitas & priuilegijs, & armis exueretur: præterea ſeditioſorum ære conderetur arx, frenumque contumaci nimium vulgo inijceretur, ad id verò adigi poſſe Valencenates, miſſis mille ac ducentis peditibus, qui ſe ad equites vrbem iam obtinentes adiungerent. Margarita

Milites in Vrbem inducũtur iuſſu Gubernatricis.

cõſultatur de ciuitate pleƈtẽda

mitiora decernuntur.

rita rem ad Senatum retulit: præpotuitque mitior ſententia, Vt fugitiui repeterentur ad ſupplicium, atque in ſeditionis authores animaduerteretur: cæterùm inſanæ plebis furor modeſtis ciuibus fraudi ne foret. Idque Margaritæ potius viſum, ne ciuitas (vt ad Regem ſcripſit) Gallorum ſtudioſa intempeſtiuè irritaretur, dum non procul oſtentabantur armatæ Gallorum acies. Quamquam illa ab huiuſmodi copiarum apparatibus, quantum poterat, abſtinebat, ne arma, atque adeo potentiam in manus aliquorum ex Belgarum Proceribus transferret. Quia tamen abſque milite nihil tutò tentaretur in ea vrbe, Bergenſi mandat, vt ex præſidiarijs præfecturæ ſuæ militibus, non plus triginta ex ſingulis oppidis carpendo, ducentos pedites contrahat: quibus in vrbem celeriter inductis, ſparſoque ad hæc rumore, quaſi mox alijs atque alijs ſecuturis: nihil omittat, quo minus, vt decretum erat, in noxios animaduertat. Paruit haud grauatè Bergenſis: & quamquam ambo illi rerum turbatores tunc quidem elapſi erant, eorum tamen alter aliquanto pòſt reprehenſus pœnas dedit: territâque Magiſtratuum edictis, & vulgato militum aduentu ciuitate, intra paucos dies captis qui tumultum aut animoſiùs fecerant, aut iactantiùs ſibi vendicauerant, ſupplicium de ijs ſeuerè ſumptum eſt. Atque hunc demum Valencenatum ſeditio finem tunc habuit: Margaritâ non tàm ſucceſſu lætâ, quàm in poſterum anxiâ, quòd vna 1562

noui milites imponũtur vrbi

de turbatoribus ſumũtur pœna;

Et Ciuitas cõponitur,

in

1562 in vrbe tanta Caluinianorum repentè colluuies erupiſſet. quum præſertim alibi cernerentur initia conſimilium motuum: timeretque, ne, ſicut Caluiniana, quæ tunc Gallos infeſtabat lues, vicinitate Hannoniam comprehenderat; ſic aſſidua cum Danis commercia, proximæque Germanorum vrbes, Lutheriana contagione corrumperent Friſiam. Et licet hæreſis, integra ferme inter Friſios nobilitate, per infimos quoſque humi tantummodo ſerperet, quippe accommodata multitudini plerunque rudi incallidæque, eoque credulæ; atque ex altera parte prouinciam non inſtrenuè adminiſtraret Friſiæ Præfectus Ioannes Lignius Arembergæ Comes; haud tamen deſiturum videbatur inquies malum, ſed implicita ſenſim nobilitate graſſaturum, niſi omni ope obuiàm iretur. Gubernatricis ſollicitudo: præſertim de Relig. in Friſia,

QVÆ RES Margaritam permouit, inſtante, præſertim Granuellano Cardinali, vt deſignati pridem Epiſcopi in ſuam quiſque ſedem quamprimùm inducerentur: exemploque, ac verbo (qua maxime ratione Religio procuratur) commiſſis ſibi populis adiumento forent. Et res ſanè procedebat: induſtriaque Granuellani, atque Apoſtolici Nuncij, quorum huic à Pontifice, illi etiam à Rege demandata erat ea cura; in vrbes paulatim admittebantur. Sed Brabantini, ne quid in ſua prouincia immutaretur, acriter obſtabant: fruſtra vrgente Granuellano, clamitanteque, Celeritate occupandos eſſe illorum cona- NOVI EPISCOPI alicubi introducuntur. Brabātini recuſant.

na-

natus, conſilijsque haud dubiè in dies 1562
Romæ nõ expedientur diplomata. validioribus occurrendum. Ab vrbe tamen Pontificias de Epiſcoporum dote litteras, ſine queîs nihil confieri poterat, non ſubmittebat Franciſcus Vargas Regis Hiſpaniæ legatus: non tam innata gentis cunctatione, quàm indignatione Pontificis aliqua, nonnullorum aulicorum operâ, qui offenſi ob res in Pontificiis comitijs nuper geſtas, magnum legato diſpendium afferebant. Pius IV. Quippe nimiùm ſe in illas Purpuratorum curas, non ſine multorum odio, Vargas inſinuauerat. eoque adnitente, Pacechus Cardinalis, renouata ſæpius prævalida Patrum ſuffragatione, ſummum faſtigium, cui ſanè par erat, pæne contigerat: direptâ ſemel eius cellâ à Cardinalium familiaribus, vti aſſolet, creato Pontifice. Inde fortaſſe creditũ eſt, offenſionis aliquid relictum apud Pontificis aulicos, velut adhuc horrentes memoriam tam propè erepti Domino principatus. Vndecumque tamen eſſet illa negotiorum mora, certè
Abbates inſtigãt Brabantinos. ſpatium Abbatibus datum, (quorum intererat, Epiſcopos non imponi cœnobijs, Abbatum loco) vt ea ſuper re conuenirent, capita ſæpius conferrent, Brabantinorum Ordinum opem implorarent, ad Nobiles aliquot, priuatis de cauſis in auxilium pronos, confugerent: quæque aut conſilium excogitat, aut metus exprimit, aut opportunitas oſtendit, omnia pertentarent. Et Ordines quidem, quòd nihil apud Gubernatricem ſatagerent, legationes extra Belgium

1562 gium adornant, clam alteram ad Pium Quartum Pontificem in exitu ſuperioris anni, alteram apertè in huius initio ad Philippum Regem. Romam Molinęum mittunt Iuriſperitum non ignobilem, qui Pontificem oret, ne Cœnobiorum bona cum deſignatis Epiſcopis communicari, contra illorum placita, qui ea reliquere: ne exui monachos antiquiſſimo iure eligendi ex ſeſe Abbates: denique ne Epiſcopos ab Rege inſtitui aliâ, quàm Regis pecuniâ, patiatur: Cum hiſce mandatis addunt priuatim litteras in eamdem ſententiam ad Pontificem, aliosque primarios viros Orangius, & Bergenſis: hic in primis, quòd Molinæo præceptore vſus eſſet adoleſcens, maneretque viro eadem gratia, & negotiorum vſus. Præterea nummis abunde hominem communiunt, quo aditus Romæ molliores habeat: permittuntque, vt largitione aliqua, cauſæ patrocinium adiungat. Poſtremò, præter commeatum, florenis mille ac ducentis eum donant, totidemque comitem, quem ei honoris gratiâ addidere; &, ſi quidem re bene geſta redeant, ingentis præmij ſpem faciunt. At Margarita, cui nihil horum incompertum, Brabantinis anteuertendum rata, legatum Vargam ea de re certiorem facit; Pontificem occupet, Molinæum obſeruet, conatus & Religionis bono, & pio Regis animo contrarios, pro ſua prudentia fruſtretur. Simul Regi eadem aperit, additque, venturos ad eum propediem certos homines, qui Braban-

Brabātini legatos Romam, atq; in Hiſpaniam ſubmittunt, cum hiſce mandatis,

& pecunia inſtructos.

Legat's anteuertit Gubernatrix, præmiſſis nūcijs Romam,

18. Feb. 1561.

4. Ian.

& in Hiſpaniam,

tiæ nomine id ipſum flagitent. Et venere Ianuario menſe Tſerclaſſus, & Nyſſus, auditique bis à Rege, cum dubiis reſponſis menſe Martio in Belgium rediere. Neque feliciora ab Vrbe retulit Molinæus. Quin & Antuerpienſes legati Godefridus Sterchius Vrbis Prætor, Vrſelius, & Veſembechius, qui profecti menſe Maio ad Regem, oraturi ne Antuerpia cogeretur Epiſcopum accipere; nequidquam in Hiſpania laborabant. Nihil tamen propterea intermittebatur in Belgio. Namque Abbates querelis Margaritam onerabant: Nobilium nonnulli, Granuellani potiſſimum odio, querelas clam alebant: Brabantini ordines, ne priuilegia carperentur: vulgus, ne Inquiſitionis Hiſpanicæ principia per eos Antiſtites ponerentur, tamquam pro aris ac focis pugnaturi videbantur. Additque ſcribens ad Regem Philippus Momorantius Comes Hornanus, (qui paucis antè menſibus ab Hiſpania venerat, iuſſusque erat à Rege, ſibi renunciare, quid ea ſuper re ageretur) *Brabantiæ querimonias ſolitò ferociores eſſe; calente in vulgus rumore à Gallis, ac Germanis (vti putabatur) accepto, Abſque illarum nationum conſenſu, à quarum prouinciis diœceſes aliquot Belgicæ præcidebantur, inſtitui nouos Epiſcopos in Belgio non poſſe: ideoque aduersùs huiuſmodi inſtitutionem Belgas omnia facturos, ne à Gallis ſimul, ac Germanis intercepti ſubitis vtrinque excurſionibus infeſtentur.* Neque diſſimi-

Margin notes: 1562. — Legati re vtrobique infecta redeunt. — Non deſiſtunt Brabantini. — Pro quibus ſcribit C. Hornanus ad Regem: — 11 Iunij.

1562 ſimilia his ſcripſit ad Eraſſum Regis aulicum à ſecretis, amicum hominem, & in aula prævalidum, culpam omnem in Granuellanum denique declinans, qui rem nullum exitum habituram ambitioſè, impotenterque moliretur. Nempe Granuellanus angebat oculos multorum, remoramque negotiis faciebat. Nec ego tardum dictu crediderim, in ea Sacrorum procuratione tricas ac turbas futuras fuiſſe propemodum nullas, ſi non auerſa nobilitas aliò traxiſſet. Sed Procerum aliqui auctos Epiſcopos, vti memoraui, in deteriorem partem, hoc eſt in detrimentum authoritatis, libertatiſque ſuæ, præſertim in comitiis, interpretati: alii hæreticis obſtricti: multi priuatis offenſionibus à Rege abalienati: plerique in Granuellanum, quem augendorum Pontificum authorem ideo exiſtimabant, quia propugnatorem acerrimum videbant, odio incenſi; publicis hiſce curis aut non aderant, aut aduerſabantur. Hanc porrò abalienationem vix dum admota regendis prouinciis Margarita detexit primùm in Egmontio, atque Orangio: nempe quum deiectus vterque ſpe adminiſtrandi vniuerſi Belgii, recentem repulſam acriùs ſentiebant. Cautè id tamen præſeferebat Orangius: at Egmontius, homo militaris, in amore, odioque iuxtà apertus, adeo non diſſimulabat, vt domi ſuæ, ſe coram, permitteret ſermones haberi per quàm indignos Maieſtate Regis: haud ignara Gubernatrice, quæ per litteras indicauit ea

Adiuuant eos pleriq; per Belgiũ nobiles in ſenſi Grãuellano, & Regi.

Præcipui Orangius, & Egmontius.

Egmontij libertas.

Quam fouet Regnardus,

Regi: ſimulque Simonem Regnardum nominauit, quem fouere huiuſmodi cœtus acceperat, Senatorem notæ dicacitatis, aſtutiarumque, nec minoris authoritatis apud Nobilium pleroſque, præſertim apud Egmontium. Peruetus illi iam tum puero fuerat æmulatio cum Granuellano populari ſuo, in ludo liberalium ſtudiorum: quòd ingenium vni limatius alteri eſſet amænius. Atque, vt ACERRIMÆ eſſe ſolent à primis annis ingeniorum velitationes; grandi iam ætate, mutatâ negotiorum materiâ, manſit eadem contentio in Belgica Philippi Regis aula. Sed quòd gratiâ, honoribusque apud Principem, ſororemq; Principis Margaritam longè prœiret Granuellanus; creuit apud minorem inuidia eò maior, quia pares aliquando fuerant: repertoque tandem aditu ex Nobilium odio in Granuellanum patefacto, agere cauſam offenſæ nobilitatis Regnardus vbique diſſertabundus occœpit; augendoque illorum, apud quos plurimum poterat, indignationem; priuatam interea vltionem adornabat. Quo ardentiùs Margarita verita ab huiuſmodi linguæ telo occultam aliquam Reipublicæ plagam; & tanquam A SICCA tempeſtate naufragium, Regi ſuadebat amoueret hominem à Belgio, & qualibet honoris ſpecie aliò deſtinaret. Sed dilata eius reuocatio in quintum poſt hæc annum, quum ſuperantibus malis Regnardus in Hiſpaniam tandem nullo pæne fructu abſtractus eſt; ſatis oſtendit, quantum virium morbis accedat pro-

Margin notes (left): Occaſione æmulationis cũ Gráuellano à primis annis orta; quæ mãſit in aulæ negotijs; mutata in inuidiam aduersùs maiorem. Inde Regnardus in Gráuellanũ agebat; & reuocari illũ è Belgio Gubernatrix curabat. Reuocatus tandẽ ſed ſerò eſt.

Margin notes (right): 1562. 4. Octob. 1559. Mart. Delrius. l. 1. tũ. Belg. Gráuell. Regnard.

procraſtinatione remediorum. Et quamuis Egmontius (quippe qui non malo erat, quum ſuo vtebatur ingenio) ſub ea principia obſequentiùs ageret, fidumque ſe Gubernatrici præberet; intercedentibus tamen priuatis cum Granuellano Cardinali offenſionibus, in numerum ſe dedit eorum, qui ab eo diffidebant, acceſſitque comes Orangio, qui per eos dies grauiter læſus à Granuellano quærebat cum quo indignationem ſuam conſociaret. Etenim Orangius, vt ſibi Brabantinos haberet obnoxios, iactis identidem ſermonibus de illorum diſcordijs ob nouos præſertim Epiſcopos componendis; nullam eſſe aliam viam conficiebat, quàm ſi Brabantinis, qui nullum pręter vniuerſi Belgij Pręfectum habent, Gubernatrix patronum daret aliquem è nobilitate, qui res illorum propiùs inſpiceret, vnicèque curaret. Nec defuit, qui gratificaturus Orangio, in ſenatu id attentaret: quum Granuellanus haud falſus animi, quò res pertineret, in huiuſmodi conſilium grauiter ac pugnaciter inuectus, ad extremum, *Quiſquis hominum*, inquit, *hoc patrocinium capeſſeret, cogitare ſecum deberet, ſe Brabantiæ Principem creari, Regique ſocium adiungi in adminiſtratione Belgica*. Neque hoc contentus, cum Margarita tranſegit, vt quum paulo pòſt de Magiſtratu Antuerpiæ renunciando ageretur, in ſenatum non vocaretur Orangius, ne ſe authorem eius beneficii Antuerpienſibus venditaret. id, quod in hominis animum

Orágius ſtimulat Brabantinos.

Ambitionem eius redarguit Granuellanus,

& caſtigat

Unde Orāgij, & Egmontij prima ad Regem conqueſtio. altè deſcendit. Hinc primæ Orangii, Egmontiique ad Regem litteræ querelarum plenæ, ſe ad ſenatum raro acciri, quæque ad Præfecturas ſuas pertineant, ſecum non communicari, ſed omnibus vnius, aut alterius arbitrio clam definitis, in ſpeciem aduocari deinde ſe, rerum reliquias & eiectamenta diſcuſſuros: ſcilicet illic contemptos, hîc illuſos. Magnum profectò irarum, offenſionumque incitamentum, ex quo in Rebus publicis extitere ſæpenumero ingentes motus, quoties ab vno occupari partes plurium Princeps voluit. Etenim intumeſcat licet amnis aquarum acceſſione, dum ſuo contineatur alueo, nulli eſt iniurius. at ſuper ripas effuſus dum vicinos campos, & meſſes alienas prælicenter inuadit; iuſto nimirum dolore, & querelis agricolarum incuſatur. Et verò Granuellanus nullos intra certi muneris terminos coërcebatur, Gubernatrice & ſua ſponte, & Regis iuſſu plurimum ei tribuente. Inter alia, litteras, quæ ab Hiſpania, aut aliunde mittebantur ad Margaritam, non illa ad Senatum antè referebat, quàm ſecretis aut colloquiis, aut codicillis cum Granuellano conferret: Granuellanus expendebat apud ſe ſingula, præiudicabatque: tùm ad Margaritam remittebat, aut ad Viglium priuati conſilii Præſidem, qui eas (prætermiſſis iis capitibus, quibus lineas Granuellanus ſubiecerat, volebatque clam eſſe) in Procerum ſenatu perlegeret. Et quamquam hæc ſecretò agi-

Quòd ipſi in cōſilijs prætereãtur,

quòd vnus agat omnia.

Et agebat Granuellanus.

1562 agitabantur, nam fidus erat Viglius Granuellano; quia tamen interdum contigit, vt Orangio, aliiſue eadem quæ Gubernatrici, ſcriberentur; animaduerterunt, aliqua ſe cælari ex iis, quæ perferebantur. inde ſuſpectare omnia, querique, malignè ſecum negotia communicari, fraudarique prouincias, ac Regem multis optimisque conſiliis. Sed Margarita nihil propte- Sed Gubernatrix illũ
18. Dec. 1561. rea mutabat. Tantùm rationem ſui reddidit Regi, reuocatis ei in memoriam tuetur,
24. 1561. litteris menſe Iunio ab ipſo datis, in quibus iniungebat, vt ea, quæ ad Angliam, aut ad Concilium Tridentinum litteris ad Regem datis. aut vniuersè ad Religionem pertinent, clam (vti Pontifex admonuerat) haberentur. *Non tamen inficior* (addebat) *etiam in iis, quæ ſpectant ad reliqua prouinciarum negotia, interdum aliquos Procerum ad conſultationem non adhibitos, ſicuti nuper in Magiſtratu Antuerpienſi demandando non aduocaui Orangium de induſtria; ne maiorem, quàm ille exercet, in Brabantinos authoritatem ex hac Magiſtratuum creatione captaret. Ceterùm diſſimulare haud poſſum, quin Maieſtati tuæ ſignificem, Non eſſe è re dignitateque noſtra, vt omnia ad Senatum referantur; ne pericula timoresque ac neceſſitates, quibus ego identidem premor, denudentur apud eos, quorum ſi quis fortè non perinde animatus ſit, abuti ea anticipatione poſſet ad negotia contrariis conſiliis eludenda, ſucceſſusque rerum occultè fruſtrandos. In iis*

tamen aliſque, omnia ex litteris, nutuque Maieſtatis tuæ moderabor. Sed Rege nihil ſecùs præſcribente, morem ſuum obtinuit Gubernatrix. Ex quo rumor increbreſcere paulatim cœpit; dictitantibus multis, indici oportere generalem Belgicorum Ordinum conuentum, ſpecie corrogandi vectigalis, ac firmandi Belgii aduersùs propinqua Gallorum arma, componendique ſimul domeſtica diſſidia. Et fortaſſe id moliebantur aliqui: plures tamen conuellendo præſenti aulæ ſtatui publicum remedium prætendebant. At Margarita, quæ mutuata à fidis hominibus aures, iſtorum conſiliis, dictiſque, ac pæne cogitationibus inſererat; ſermones huiuſmodi præcidit, palàm teſtata, relictum ſibi inter mandata Regis, ne illo abſente, cogi Ordines vniuerſi Belgii pateretur.

Neq; Rex quidquam mutat.

Cōuocatio generalis Ordinū nō permittitur à Gubernatrice

QVOD aſperiùs negatum Margarita leniuit, permiſſa (nam hoc quoque enixè poſcebant) ſodalium aurei Velleris conuocatione. Verùm vbi illi Bruxellas conuenere, ſtatim apparuit, ea in re multis eorum non tàm publicæ curæ fuiſſe, quàm priuata. Nam præter conuentus coram Gubernatrice haberi ſolitos, in quibus plerunque agebatur de conſeruatione prouinciarum contra Gallicos tumultus; clàm apud Orangium miſcere colloquia cœperunt, Cardinalis Granuellani potentiam non vltrà laturi. Hæc conſpiratio ducibus Orangio, Egmontio, atque Bergenſi primùm inita an ſcripto firman-

ſed permittitur CONVOCATIO equitū aurei Velleris.

Ea occaſione prima ſemina cōſpirationis in Granuellanum facta.

1562 manda eſſet, exploratis ſingulorum Equitum animis, attentatum: ſed aliquorum diſcordiâ, qui nihil ſe in Cardinalem iure ſcripturos affirmarunt, deſitum eſt. præſertim quòd Margarita, euocatis illis apud ſe crebriùs in ſenatum, nouoque ſemper inquirendarum rerum onere fatigatis; omnem ferè conueniendi ſeorſim opportunitatem adimebat: ex quo etiam maturiùs conuentui publico finem impoſuit. Summa earum conſultationum fuit; Mitteretur aliquis Procerum in Hiſpaniam, qui Gubernatricis nomine de Belgii neceſſitatibus Regem edoceret. Delectus Florentius Momorantius, Montinii Dominus: litteriſque, quas à Granuellano confectas Margarita ei tradidit ad Regem perferendas, ac monitis, ex quorum præſcripto ipſe ſe gereret, oneratus: acceptiſque quatuor aureorum millibus ad legationem honeſtè obeundam; exeunte menſe Iunio, ſe viæ commiſit. Sed Gubernatrix ante huius profectionem, quo Rex præmonitus reſponſa tutò deſtinaret, ſimul ipſa vigilantiam ſuam ei teſtaretur; per certum hominem litteras arcanis notis exaratas ad illum dedit in hanc ſententiam. *Intendentem ſe ſedulò in ea, quæ clanculum Equites agitabant, reſciuiſſe hæc demum ex Carolo Comite Barlamontio, notæ pridem fidei erga Regem. Procerum indignationem ex hiſce maximè capitibus oriri. Quòd ſibi perſuadeant; Regem haud multum fidere illorum operæ, eòque à Gubernatri-*

Sũma eius conuocationis.

Montinius in Hiſpaniam allegatur.

27. Præmiſſo à Gubernatrice nuncio,

14. Iun. cum hiſce ſecretis litteris.

Quas cauſas offenſionis afferãt Proceres.

ce ad arcana conſiliorum non euocari. quòd Granuellanus retinendæ poteſtatis anxius hanc Regi ſuſpicionem iniecerit, auſus etiam eidem ſcribere, Nunquam eum futurum Belgij Dominum, niſi receſis ſex ſeptemue Primariorum capitibus: quòd idem litteris ſollicitet Regem, vt in haſce prouincias formidando cum exercitu inuadat, ijsque de integro potitus, quas velit leges iure belli victis imponat. quòd non aliò ſpectet auctus eodem authore numerus Inſularum, quarum primam ipſe induerit, niſi vt Hiſpanicum de Religione tribunal in Belgium inſeratur. Ad quæ Barlamontij dicta reſpondiſſe ſe; Nec Proceres ab arcanis procul habitos in ijs, quæ ſcire ipſorum intererat, vt ipſimet Barlamontio, quippe conſiliorum participi, non incompertum erat: nec Granuellanum eſſe aut adeo rudem ad res gerendas, vt qui olim iuuenis Carolo Cæſari, ac Philippo Regi operam ſuam probauerit; nunc grandi ætate vſuque vir adhiberi ad negotia à Principe non poſſit: aut adeò inuidia præcipitem, qui cum Rege moliatur eorum necem, quos Regi percaros eſſe, & ſe aduerſaturam, non ignoret. Nec minus abſurdum, aut ridiculum videri, quòd de ſollicitato Rege dicerent: nempe vt ſibi quis inferat bellum, ſummoque impendio, quod ſuum eſt, emat. Poſtremò quod ad Epiſcopos attinet, procurari id quidem à Granuellano, quemadmodum ei ex deſignatione Pontificis mandauerat Rex, non ad ſternendam Hiſpanicæ Inquiſitioni viam; ſed

1562

quid ad eas reſpoderit Gubernatrix.

1562 *ſed ad tuendam inter ea turbamenta Religionem. quam prouinciam, ſicut alia omnia, quæ ſuſtinendæ Regis authoritati conducunt, quoniam ille ſpretis omnium offenſionibus intrepidè adminiſtret, hinc odia multorum eſſe, ac futura ſemper in eos, qui Principis authoritatem acriùs defendant.* Hæc ſibi comperta præmiſit ad Regem Gubernatrix, orauitque addito ſeorſim codicillo, vt in epiſtola enodanda, non niſi fideliſſimâ vteretur operâ. Quamquam Barlamontius ipſe, vt aperto erat animo, rebaturque in ea re non minus patriæ adeſſe, quàm Regi; interrogatus ab Orangio, qui eam moram apud Gubernatricem obſeruauerat: num ei aperuiſſet, quæ priuatim ipſi inter ſe ſe contulerant; diſertè affirmauit, quæque Gubernatrici ſignificaſſet, enarrauit omnia. Neque Orangius ægrè id tuliſſe viſus eſt. credo, quòd videret, ſuas potiſſimum querelas, plurium nomine propoſitas imputari ſibi haud poſſe, & à multitudine authoritatem accepiſſe. Interim Gubernatrix ab Rege admonetur, ne priuatos Nobilium cœtus vſpiam pateretur: quin rationem excogitaret; qua tantus animorum conſenſus publicæ quieti pernicioſus, opportunè diſſolui poſſet: ſimulque obſeruatis Orangii conſiliis, ne ſineret eum ab aula conſpectuque dilabi. Et Egmontium quidem, atque Orangium inter ſe ſe diſtrahere, haud permagnum videbatur: quippe grauiter olim, antequàm eos commune in Granuella-

Com. Barlamontij fides, ac libertas.

Ratio aliqua diſtrahendi animos nobilium, Gubernatrici imperatur à Rege.

Egmontij, & Orangij diſſimilitudo.

num odium coniungeret, diſſidentes: 1561
& naturâ, moribuſque nimium quàm
diuerſos. Erat Egmontius ingenio hi-
lari, explicato, ſibique præſidente:
triſti Orangius, inobſeruabili, vita-
bundo. In hoc ſolertiam vbique lau- Orang.
dares: fidem in illo ſæpius reperires. Egmont.
Dux belli melior quàm ſenator, Aiax Egmont.
ille: hic Vlyſſes domi pugnacior conſi- Orang.
lio, quàm foris manu. Prouiſor alter Orang.
anxius, inque futura ſemper animo
præcurrens; eòque aduersùs repentina
nunquam improtectus: alter plerun- Egmont.
que curis vacuus niſi inſtantibus; ad ſu-
bita tamen magis imparatus, quàm aut
impromptus, aut impar. Plus ab alte-
ro ſperares: ab altero plus timeres.
amicumque tibi Egmontium malles:
Orangium magis inimicum nolles. Et
ne qua in re conuenirent, vultu erat
Egmontius perquàm pulchro, validis
membris, aſpectu pleno dignitatis: al-
ter ore gracili, colore fuſco, capite re-
caluo. Summus tamen vterque populo
habebatur, ſed illum homines amabant Egmont.
hunc colebant. Ergo gnara vtriuſque Orang.
ingenii Gubernatrix, quid ſibi prom-
ptum videretur diſparandis amborum
ſtudiis, perſcripſit ad Regem: atque 10. Septē-
hanc præcipuè viam attentandam eidem bris.
commonſtrauit. Stipendia, largitio-
neſque (de quibus eo tempore mitten-
dis ad prouinciarum Præfectos, ipſe
conſuluerat Margaritam) omnino mit-
teret, non quidem ad omnes: ſed ad
Orangium, Egmontiumque; atque ad
hunc aliquanto, quàm ad illum, libe-

Quæ diſsimilitudo commodà Gubernatrici ad eos diſtrahendos.

Duplex via id agendi.

1562 ralius: ſic enim futurum, vt & Orangius ſuſpectam habere æmuli gratiam apud Principem, & vterque apud reliquos Proceres, qui interim prætereuntur, aliquâ inuidiâ flagrare incipiat. Et procedebat hic cuniculus, nutabantque malè cohærentes aliquorum animi. nec deſiſtebat ab opere Gubernatrix: ſed ob eamdem cauſam, quum ad Imperii comitia, quæ creando Romanorum Regi habebat Francofurti Ferdinandus Cæſar, mittendus eſſet ex Belgio aliquis Nobilium, Philippi Regis nomine, in magna Procerum expectatione, prælatus eſt à Margarita Philippus Croius Arcſchoti Dux: non tàm quia in Germania educatus eſſet apud Carolum Cæſarem, (vt ipſa retulit in ſenatu) eòque acceptus Ferdinando fratri crederetur; quàm vt hominem Orangianis partibus infenſum, honeſtiſſima legatione remuneraret, ſimilique ſpe ceteros alliceret. Sed Orangius priuato nomine ad ea comitia eundum ſibi ſtatuit; quòd diceret, cum Septemuiro Saxonum Duce de vxoris dote, & cum Cæſare de rebus, quæ ad familiam ſtabiliendam pertinerent, agendum eſſe. Cuius diſceſſum licet Margarita non probaret inconſulto Rege; diſceſſit ille tamen tanta feſtinatione, vt nec ſuſtinuerit vxoris opperiri partum, quæ triduo pòſt enixa filiam, baptiſmo luſtrari catholico ritu voluit, magna Gubernatricis gratulatione. Filia Orâgio naſcitur.

ET IAM Montinius ab Rege bis auditus reditum adornabat: quum Rex, MONTINII legatio.

quo

quo die hominem dimiſit, dum ei rem Belgicam commendat, quaſi per occaſionem ſermonis, exquirere ab illo cœpit, pro fide ſinceritateque, quas in eo virtutes expertus erat, exponeret, quænam ei viderentur abalienationis multorum in Belgio, & querelarum cauſæ. Montinius & ſi nihil allaturum ſe dixit: quod exploratum Maieſtati eius haud pridem foret, tamen quantum ipſe ſciret, Videri id partim prouenire ab nouis Epiſcopis Belgio clam adiunctis, re cum prouinciis, earumque Præfectis non communicata: ex quo credi vulgò cœptum, eoſdem, Hiſpaniarum exemplo, de Religione quæſituros. partim ab odio, quod in Cardinalem Granuellanum ſummi iuxtà infimique gerant adeo implacabile, vt timendum propterea ſit, ne qua ſeditione aliquando populus implicetur. Ad ea Rex, Gnarum ſe quidem reſpondit eorum, quæ attulerat; mirari tamen quotidie magis, quòd tam vanis rumoribus Belgæ impellerentur. Nam profectò ſe non aliâ ad ſacrorum Antiſtites augendos adductum cauſâ, niſi populorum neceſſitate, & Caroli patris admonitu: idque non ſecretò, aut ſubitò procuratum, vti docere poterat Marchio Bergenſis, cui iam tum, quum eum duceret in Angliam, Mariam ſponſam accepturus, conſilium ea ſuper re ſuum impertiuerat, non ſine eiuſdem commendatione. Affirmare autem ſe poſſe, numquam ſibi in mentem veniſſe, illa Epiſcoporum adiunctione cen-

Colloquiũ eius cum Rege.

1562

ex litteris Regis ad Gubernatricē. 23. Nouembris.

Causã abalienationis refert in Episc & in Granuell.

Rex rationem aucto rum Episcoporum reddit:

1562 cenſuram Religionis inferre in Belgium Hiſpaniarum more: neque ea de re ſubminiſtratum ſibi fuiſſe conſilium à Cardinali Granuellano, cui etiam Epiſcopos augendi propoſitum non ante quàm Franciſcus Sonnius Romam allegaretur, aperuerat. Porrò falli eos, qui Cardinalem eo nomine odiſſent, quòd occultis delationibus inuidiam creare nobilitati non deſiſteret. id enim ab illo numquam attentatum: neque ſe adhuc in Granuellano detexiſſe ea liuoris, quæ iactabantur, argumenta: quæ ſi deprehendiſſet in poſterum, neque in eo, neque in alio quoquam rerum ſuarum adminiſtro permiſſurum. Sed vt vt eſſet, ſperare ſe breui in Belgium traiecturum, præſentemque non minus ſuis, quam prouinciarum votis ſatisfacturum. Digreſſus ab Rege Montinius

Granuella num defédit:

& ſpem aduentus ſui in Belgiũ facit.

14. die. Bruxellas reuerſus eſt Decembri menſe, lectiſque in Senatu litteris, in quibus de componendis ærarii difficultatibus, de ſubſidiis Carolo Galliarum Regi in poſterum deſignandis, ac potiſſimum de procuranda Religione præſcribebatur: multa addidit ipſe de Principis animo erga prouincias: ſed pleraque incaſſum. Namque Montinio abſente ſuſpiciones increuerant, contraque ea, quæ ab illo promittebantur, Orangius differebat, aliique nonnulli, qui malebant clandeſtinis litteris, quas ex Hiſpania à fidis in aula hominibus acceperant (an quærentes indignationi patrocinium videri volebant accepiſſe?) quàm Philippi Regis, ſororisve pollicita-

RelatioMótinij in Senatu:

Cui nó ſatis fidem habent.

cita-

Proceres nouis de Granuella ſuſpicionibus offenſi. citationibus fidem habere. Auxit eorum indignationem, quòd inaudiſſent à Montinio, haberi ſe in Gallia tamquam Hugonotorum patronos. De quo cum Margarita ferociter expoſtulantes, non omiſere, eam calumniam non aliunde quàm è Cardinalis officina prodire potuiſſe: fruſtra repugnante Margarita, atque oſtendente, commentum id potius eſſe rebellium, hæreticorumque Galliæ, qui vt authoritatem factioni conciliarent, Nobilitatem Belgicam apud ignaros inuoluebant. Denique magis magiſque exacerbatis animis, quum apud Gubernatricem mouere loco æmulum non poſſent, quippe is nullo eorum artificio & conſpiratione trepidabat: propoſitâque ſibi Regis ſui gratiâ, præ vno hoc Ioue minutos reliquos Deos contemnebat; (quaſi verò non poſſit quis non ſolum ictu fulminis, ſed etiam gregarii telo militis interire: aut non ipſi Ioui fulmen ab infimis elementis ſuggeratur) ſtatuunt Orangius in primis, Egmontiusque ad Regem litteras dare aduerſus Granuellanum, omnium nomine: quamquam non omnes conuenere: ſiue iactis antea diſcordiarum à Gubernatrice ſeminibus, ſiue Procerum nonnullis idcirco DIVERSIS, quia non ipſi familiam ducebant. Sanè Areſchoti Dux ab Egmontio ſtimulatus, dum venatum irent, vt ſe aliis adiungeret; negauit ſibi quidquam eſſe aduerſus Cardinalem: ac nolle Regi præſcribere, quatenus miniſtris ſuis vti debeat.

1562

1563

Ille æmulos deſpicit.

Aemuli cõſpirationẽ adornant: diſſentientibus eorũ aliquibus

1563 eòque prouectus eſt, vt ad extremum concluſerit, Non ſe legem ab Egmontio, aut ab Orangio acceptu rum; quorum neutrum ducebat ſe ſuiſque maiorem: mirantibus, qui aderant, Arembergio, ac Barlamontio: neue res vltra verba progrederetur, alio ſermonem auertentibus. Nec minus inter Arembergium ipſum, Orangiumque ex eadem cauſa diſſidium intercesſit; vt de vtroque Regem admonuit Margarita. Sed quamuis & horum exemplo, & priuatas ob cauſas conſpirationi ſe ſe ſubtraherent aliqui; datæ ſunt tamen ad Regem litteræ, ab Egmontio, Orangio, atque Hornano ſubſignatæ, quarum exemplum, vti Rex ipſe Margaritæ poſtea tranſmiſit, hîc latinè apponam; nam Gallicè ſcriptæ ſunt.

11. Mart.

DOMINE, ſummopere dolemus, cogi nos in præſentia interpellare grauiſſimas curas tuas. ſed & famulatus noſtri ratio, & quæ tuis hiſce prouinciis certò imminet clades, haud vltrà ſilere patiuntur: præſertim quòd ſperamus, ſignificationem hanc noſtram, quippe omni perturbatione animi liberam, abs te accipiendam ex clementia ac recordatione noſtri, quam hominum tibi addictiſſimorum ſollicitudo meretur: ſimul vt ignoſcas, enixe oramus, ſi ſerius quàm res tanta poſtulabat, ad te perſcripſimus. Rationem adminiſtrandi Belgij quum viri primarij ſapientesque conſiderant, haud dubiè pronunciant, penes Cardinalem Granuellanum eſſe rerum publicarum ſummam: idque tam altè

LITTERAE Egmontij, Orangij, & Hornani ad Regem contra Grã uell.

altè

altè in Belgarum animos deſcendit, vt ſperandum non ſit, euelli eam opinionem poſſe, illo apud nos degente. Petimus itaque abs te ſupplices, pro ea, quam in nobis agnouiſti ſemper erga te fide, (vt nihil dicamus de opera toties prompta Maieſtati tuæ) vt cogitare tecum ipſe ne graueris, quanti referat communi populorum querimoniæ, dolorique conſulere. Hoc enim vt in animum inducas, etiam atque etiam oramus, NVMQVAM felicem exitum habitura prouinciarum negotia, quorum arbitrum eſſe homines animaduertant illum, quem oderunt. Neque huc progreſſi ſcribendo eſſemus, niſi ante oculos verſaretur malum, quo, remedia ſi differas, periclitari Remp. neceſſe eſt. Quâ in re ſi vmquam fando, agendoue apud te fidem inuenimus, noſtris, vt verbis ſit in præſentia fides, obſecramus. Hæc quippe fuit cauſa, cur Optimates ſanè complures, harumque prouinciarum Præfecti, aliique non pauci, ſignificare hæc tibi voluere, vt ingruenti exitio in tempore occurri queat. Occurres autem, Domine, vti ſperamus: atque apud te pluris aliquanto valebunt tot Belgarum tuorum merita, proque publica incolumitate preces, quàm vt velis vnius gratia tam multos obſequentiſſimos Maieſtati tuæ famulos auerſari. Quum præſertim de Gubernatricis prudentia non modò queratur nemo, ſed etiam pro eius adminiſtratione habere nos tibi immortales profectò gratias neceſſe ſit. Vt autem non opineris (quod tibi ſuggerere 1563.

for-

1563 *fortaſſe quis poſſet) hæc nos moliri cupidine dominandi; impensè rogamus, à ſenatu, atque à tractanda Rep. nos (ſi ita videtur) amoueas; quum neque è re Maieſtatis tuæ, neque exiſtimationis noſtræ ſit, in eodem cum Cardinali conſilio in poſterum conuenire. Quod verò ad Religionem ſpectat, (quæ res ſummi momenti eſt hoc tempore) de nobis ea ſpondemus omnia, quæ à ſubditis tibi catholicisque hominibus, quales profitemur eſſe, merito expectari poſſunt. Etenim ſi Nobilitati ea res curæ non fuiſſet, profectò Religionem hoc tolerabili, quo quidem nunc eſt, loco non haberemus, corruptis nempe vulgi animis hæreticorum lue: cui morbo perſanè parum medetur Cardinalis authoritas, & vita. Denique, ne diutiùs moremur ampliſſimas curas tuas, oramus, æqui bonique conſulas ſignificationem hanc noſtram: quam vt ad te mitteremus, non minus obſeruantia Maieſtati tuæ debita, dictumque tibi ſacramentum, quàm metus, ne ſilentium noſtrum aliquando culpares, ſi qua fortè calamitas Belgas inuolueret, perſuaſerunt. Atque in hæc verba Regias Manus tuas venerabundè oſculamur; precamurque Deum, vt te quàm diutiſſimè ſoſpitet, ac fortunet. Ex vrbe tua Bruxellis, vndecima die Martij 1563.*

Lamoralius Egmontius: Gulielmus Naſſauius, Philippus Momorantius.

Has litteras, ſubſcriptis hoc modo Triumuirûm nominibus, clam in Hiſpaniam mittit Egmontius ad Carolum

Ti-

Tiſnacum, hominem Belgam, regiumque rerum Belgicarum in Hiſpania Procuratorem. Sed antequàm illæ mitterentur, gnara earum Margarita Regem præmonuerat. Neque hæc ipſa Gubernatricis præmunitio eos latuit, qui conſpirauerant, culpamque contulit Egmontius in Comitem Arembergium, quaſi diſſidentem ab aliis, & Orangio præcipuè infenſum. Quumque is ſeriò negaret, quidquam ab ſe indicatum alicui mortalium: neque opus eſſe indice earum rerum, quas ipſi vbique glorioſè iactarent: & quum nihilominus perſiſteret Egmontius, adderetque, per certum hominem ſibi conſtare, non aliunde prodiiſſe, quàm ab illo; enimuerò iratus Arembergio, *Et ego*, inquit *ementitum aſſero, quiſquis hoc de me retulit: paratusque hìc perſto, dictum ferro tueri*. Id, quod ad Regem, vti actum erat, Margarita perſcribens, haud prætermiſit de Egmontio queri, quòd is, quem Regi fidum præ ceteris habuerat, eò prouectus eſſet, vt alios palàm ſollicitaret, hortareturque, conſociarent animos operamque, pro patriæ beneficio, ac libertate. Iamque poſt tres menſes aduenere ab Hiſpania Regis litteræ, manu Caroli Tiſnaci ſcriptæ, quibus ad triumuirûm poſtulata, reſpondetur ab Rege in hanc ſententiam. *Accepiſſe ſe eorum litteras, nec dubitare, quin optimè animati ergo Principem, & Patriam ea ſignificauerint: ſatis enim multa extare fidei eorum, atque obſequij teſtimonia. Sed*

quum

Margin notes:

1563.

Hiſce de litteris Regem præmonuerat Gubernatrix.

9. Martij

ob id inter Egmōtiū & Arēbergiū graue diſsidiū

9. Maij.

Reſponſū Regis ad triū Procerum litteras;

1563 *quum certam interim cauſam non expediant, cur amouendus ſit è Belgio Granuellanus: nec ſibi mos ſit, loco mouere quemquam Miniſtrorum, indicta cauſa; propterea gratum ſibi futurum, ſi eorum aliquis ad ſe in Hiſpaniam iret, & quidquid illud eſt, coram edoceret. Quo enim maiori opus eſſe remedio ipſi affirmarent, eo minus agitari inter abſentes rem tantam oportere.* Præter haſce litteras, priuatim ſua Rex manu ſcribit Egmontio, ſignificatque, libenter ſe auditurum ab illo, quas litteris non explicuerant, cauſas. Simul Margaritam docet, quid tribus communiter, quid ſeparatim Egmontio reſpondeat. inuitari ab ſe eorum aliquem, vt diuidat: præoptari Egmontium, quòd is ſeiunctus ab aliis facilè tractari ac flecti, atque adeo ingenio ſuo, rationique reddi queat. Sed neque Egmontius, neque eorum aliquis adduci tunc potuit ad eam profectionem ſuſcipiendam; ſiue infra dignitatem ſuam rati, ſi tantum iter ingrederentur ad Granuellanum accuſandum: ſiue conſcientiâ retardati, ne ſe Hiſpaniæ committerent. Quamquam Regi ſcribentes retulere cauſam in finitimos Gallos, qui pace vtcumque domi compoſita, an aliò arma conuerterent, expectandum erat: qua trepidatione nefas eſſe ducebant, patriam deſerere cuiuſquam deferendi gratiâ. Quòd ſi nihilominus alio nonunc acceſſerentur à Rege, illico mandata facturos. Interim non ituros in Senatum, ne cum Granuellano conuenirent;

Quo inuitatur corũ aliquis in Hiſpaniã;

& peculiaribus litteris Egmõtius.

15. Jun.

Sed omnes ſubterfugiunt.

cauſamq; Regi reddunt.

ceteris in rebus neque Principi, neque 1563
patriæ vnquam defuturos. Similia his
reſpondit ſeorſim Egmontius, actis præterea
gratiis ob præcipuam in ſe Regis
voluntatem. Verùm dum hæc agitabantur,
nutabat in aula Granuellanus.

Granuellanus nutat.

Etenim DIFFICILE eſt, in lubrico
diu ſtare, quem plures impellunt, præſertim
iniecta Principi ſuſpicione, quaſi
ipſe regendo impar arguatur ex miniſtri
potentia, ac ſocietate. Nec alio ſæpius
telo à veteranis aulæ magiſtris, æmulorum
gratia iugulata eſt, apud eos
præſertim Principes, qui famam ingenii,
ſeu pares, ſeu minores, modò auidi,
aucupantur. Hac certè machina,
paucis poſt hæc annis, Didacum Cardinalem
Spinoſam non minus Regi in Hiſpania,
quàm Regis ſorori Cardinalem
Granuellanum in Belgio percarum, de
ſummo aulæ faſtigio deiectum ferunt ab
iis, qui Regem nouerant, hactenus
ſuorum gratiæ tribuentem, dum illi ſe
conſiliorum miniſtros, non authores iactarent.

Aloyſius Cabrera l.9 in vita Phil.

Et iam Gubernatrix mutato
in Granuellanum animo videbatur: ſiue
hominem pertæſa, quaſi moderatorem
ſibi adiunctum: ſiue quòd odii, quo is
inſanabili laborabat, afflari ſe contagione
videret: ſiue demum quòd animum
eius introſpexiſſet auidum inuidumque,
ac ſimultates inter Principem
ac populos occultè fouentem, vt ipſa
Regi poſt aperuit. Quæ poſtrema (nempe
contraria iis, quæ ad Granuellani
commendationem toties illa Regi memorabat)
veranè ſint, & Margaritæ

mutato Gubernatricis animo.

his ob cauſas.

29. Aug.

1563 comperta poſt diuturnam conſuetudinem: an comperta quidem initio, ſed vt tunc ob beneuolentiam occultata, ita nunc hominis tædio, metuque impendentium malorum patefacta; an potius falsò Gubernatrici credita, æmulisque compellentibus ad Regem perſcripta; equidem affirmare non auſim. Quamobrem Margarita, quod iam decreuerat, Thomam Armenterium, veterem aulicum à ſecretis in Hiſpaniam

Armenterius in Hiſpaniam à Gubernatrice mittitur, qui Regi aperiat, inter alia,

12. Aug. mittit, cum accurato rerum commentario, quas Regi partim legeret, partim ſi ſe offerret occaſio, inter colloquia inſinuaret. Summa capitum fuit, Doceret Principem rerum Belgicarum, finitimarumque ſtatum, & quo ſe modo ad eum diem Margarita præſtiterit in iis, quæ ad ſacram iuxtà, ac ciuilem gubernationem pertinent. Atque vbi de conſpiratione Nobilium aduersùs Granuellanum mentionem faciet, ſigillatim

26. die. exponat, ad ſe veniſſe Iulio menſe Principem Orangium, Marchionem Bergenſem, Comites Egmontium, Hornanum, Mansfeldium, atque Meganum: & Orangium quidem poſt multa, quibus omnium nomine queſtus eſt de præſenti rerum ſtatu, de ſtipendio equitibus peditibusque tamdiu debito, de Quæſtoribus regiis alieno ære oppreſſis, deque mercatorum querimoniis ob eam cauſam; ſubieciſſe ad extremum, quando ea omnia ex Cardinalis, aſſeclarumque dominatione prouenirent, decreuiſſe ſe in poſterum ſenatu abſtinere, non quidem Gubernatricis cauſâ,

certas Nobiliũ querelas aduersùs Grã uell.

ſâ, cuius prudentiam caritatemque in Belgium prædicaturi ſemper eſſent; ſed ne in partem venirent earum rerum, quæ tanto cum Regis, ac prouinciarum detrimento fiant, ac præterea (quod addidit Egmontius) ne ſenatum frequentando, & tamen patriæ neceſſitatibus non conſulendo, amitterent apud populos beneuolentiam, ac nominis exiſtimationem, eòque modum occaſionemque tuendæ Principis cauſæ. Neque hoc mirum videri poſſe Regi, ſi recordetur, olim Carolo Comite Lalinio ſenatum moderante, in ſenatum venire Granuellanum tunc Atrebatenſem Epiſcopum noluiſſe, potentiâ Comitis offenſum. Inde acriter in eum inuectos Orangium, & Bergenſem commemoraſſe, quibus ille artibus apud Regem eos inſimularet, vt dubiæ Religionis, nec Principi fidos. Quin ſibi conſtare, Telidanum Louanienſem theologum, vti ipſe iactauerat, ſcripſiſſe Regi, Primores Belgas hæretica omnes labe conſperſos eſſe: quamque occaſionem inimicitiarum cum Cardinali Lotharingo arripuiſſent hæretici per Galliam, eam nunc ſimulationem in Belgio Nobiles induere. Ad hæc, alio die ſeorſim ab aliis Egmontium eaſdem querimonias confirmaſſe, miratum, quòd turbari Prouincias ſineret Rex vnius hominis gratiâ, qui nec Belga eſſet, ideoque fortunas amoreſque extra Belgium haberet: nec Sacramento addictus Regi, ſed partim Cæſari, quippe imperatoria in Vrbe natus; partim

Pon-

1563 Pontifici, à quo Purpuram accepiſſet. Hæc vbi Armenterius expoſuerit Regi, ſimul addat, quæ ſigillatim reſponderit ad ea Gubernatrix: quemadmodum in eodem commentario præſcriptum habebat inter alia legationis capita. Poſtremò illud quoque ſuper eâdem re dicere non omittat, Affirmaſſe ſibi nuper Egmontium; ſuâ vnius operâ factum, vt ad eam diem viueret Granuellanus: ſed in poſterum remiſſurum ſe eam curam Gubernatrici, quam diſertè iam monuerat, in horas illum capite periclitari. Quam ob rem quum Rex probè intelligat, quos motus ſecum trahere plerunque ſoleant hæc quum flagitia perpetrantur; pro ſua ſapientia conſideret, quid de Cardinali Granuellano agendum ſit. Hiſce cum mandatis, poſt menſem itineri datum, in Hiſpaniam peruênit Armenterius: vtque Regem comperit perquàm auidum noſcendi rerum Belgicarum ſtatum, ita quum primùm admiſſus eſt, quatuor ipſas horas eum tenuit audientem ea, quæ ipſe percurrebat è ſcripto. Quo in congreſſu, vt in aliis non multo breuioribus, & Gubernatricis operam mirificè probauit Regi, & eius animum, propoſiti alioqui tenacem, de Cardinali retinendo ſæpe ſuſpendit, ac poſtremò etiam mutauit. Sed dum Rex deliberationem differt Tarraconenſibus comitiis, quæ tum agitabat, implicitus, ſuper innatam ſuſpicioſo Principi cunctationem: Belgarum Proceres, perinde quaſi eorum poſtulata negligerentur,

[Margin: & Granuellani periculum.]

[Margin: 13. Septemb.]

[Margin: Auditur prolixè à Rege Armenterius]

[Margin: & Regis animũ ſuſpendit, ac denique mutat.]

ineunte anno ab aula omnes diſceſſere, 1564
Proceres Belgæ ab Aula diſcedunt.
præter Egmontium: qui Gubernatrici affirmauit, eos non antè redituros, quàm inde abiret Granuellanus, cū quo ne iisdem quidem mœnibus circumſcribi vellent.

DE

DE BELLO BELGICO LIBER QVARTVS

ANTE finem huius anni atrox incertusque rumor Mantuæ Carpetanorum ſubortus, vlteriorem Hiſpaniam breui peruaſit vniuerſam, Philippum Regem ſclopeti ictu repentè necatum. Quam ille famam adeo non neglexit, vt homo cetera cunctabundus, priuſquàm extra Hiſpaniam euulgaretur, oppreſſerit: geminatis terrâ marique in Belgium nunciis, per quos ſcriptis manu ſua litteris ſororem admonuit de ſermone à quopiam hæreticorum facilè compoſito ob occultum aliquod conſilium, quod inſidioſa hominum natio machinetur. Simul eidem præcipit, vt ſi quem eius rei alicunde rumuſculum præſentiſcat, datis illico per Belgium, inde in Galliam, Brittaniamque, ac Germaniam litteris, errorem omnibus eximat: non ſolum quo Cæſarem patruum, & patruelem Romanorum Regem liberet ea ſollicitudine; ſed motibus etiam anteuertat, ad quos excitandos, huiuſmodi ſermones ſeu ficti, ſeu veri apud homines turbarum cupidos iuxtà valent. Sed Margarita certior fa-

Madrid

Rumor de necato Philippo Rege:

4. Ianu.

quem ipſe ſollicitè ſupprimit

ſta, eam famam nuſquam euulgatam, 1564
omiſit de illa mentionem facere, ne
opinionem insereret, dum conaretur
euellere: præſertim quòd domi gliſce-
Famoſi libelli per Belgium. bant acriores curæ, auerſa Nobilitate:
legebanturque affixi, aut traditi per ma-
nus famoſi multorum libelli, quorum
difficile remedium ſemper fuit, ſiue
diſſimules, eòque impunitate inuita-
ueris: ſiue punias, nec ideo aut memo-
riam factorum perdideris, aut ſimilia
dein auſuros abſterrueris. Et Philippus
Rex pronior ad ſeueritatem, iam tunc
à Valencenæ tumultu, quum exerceri
potiſſimum cœpit ea libertas, Margari- 15. Iul.
tæ præceperat, eiuſmodi probroſa car- 1562.
mina, turbarum plerunque initia, ne
pateretur. At illa inquiſitione reorum
inſtituta, citò deſtitit: verita ne autho-
res agnoſceret, neue remedia (vt ad 10. Aug.
Regem ſcripſit) periculoſiùs adhiberet. 1562.
Sed hoc tempore ad huiuſmodi probra,
quæ in Religionem, ac Religionis An-
tiſtites, ac præcipuè in Granuellanum
iactabantur tanto confidentiùs, quanto
SYMBOLA cōſpirationis nobilium, Nobilitati gratiora credebantur; addita
ſunt ambigua Nobilium ſymbola, ma-
gna vtique conſpirationis, vt multi re-
bantur, argumenta. Rem, vti Guber-
natrix edocuit Regem, quàm pauciſſi- 29. Mart.
mis memorabo.

INEVNTE Decembri menſe ſupe-
rioris anni, excepti epulo Egmontius,
in conuiuio decreta Bergenſis, Montinius, aliique eius or-
dinis Proceres ab regio ærarii Quæſtore
Gaſpare Schetzio Grobendonchii Do-
mino, quum ſermo incidiſſet inter po-
cula

1564 cula de moderando veſtiario famulorum ſumptu (fortuitonè id factum, vti affirmat ex illorum dictis Margarita, an meditati ſermonem eò inclinauerint, ego quidem in medio interim pono) laudare Germanorum conſuetudinem cœpere, quibus toto anno apparent famuli cum iiſdem coriaceis femoralibus, ac lanea nigraque penula, ſeu pallio manicato: nec quidquam ſplendidi geſtant, præter manicarum ſumma ſegmentis ſericis (quæ alas vocant) circum humeros variata: ſumptu ad alendos equos, qui bello ſint vſui, multo ſapientiùs traducto. Placet omnibus exemplum: ſtatuuntque omittere in poſterum ſericatam ac ſumptuoſam ſyntheſim, omnemque illam famularem pompam verſicoloris ornatus: quin etiam ſublata veſtium colorumque varietate, quibus ſingulorum Procerum familiæ, ac potiſſimum circumpedes internoſcuntur, vnum aſſumere concoloris ornamenti, ac ſymboli genus, quo pariter omnium famuli ac ſtipatores vtantur: ſic enim futurum, vt ea mutatio non alicuius auaritiæ præcipuè tribuatur, & ſimilitudine veſtium conſenſus appareat animorum. Ergo addubitantibus, quinam eorum Inſigne coloremque veſtium, & tamquam teſſeram præſcriberet; viſum eſt ſorti rem committere. iactis itaque talis, eam prouinciam ſuſcipit Egmontius: amictum imperat è panno laneo nigroque, atque ad pallii laxas promiſſaſque manicas addit ſupernè, quas dicebam, holo-

ex Germanorū more traducti at

ſortitò eſt miſſa

famulorū veſtibus appoſita.

loſericas alas: in quibus ſymbola cernantur, acu picta hominum capita, & verſicolores cuculli, quales apponi ſolent centonibus fatuorum, ſcurrarumque. Exemplar huiuſmodi alarum, ne quid Regem lateret, ad eum Gubernatrix poſtea ſubmiſit. Iamque phrygionum, ſarcinatorumque officinæ plenæ erant iis veſtibus, atque Inſignibus, erecto ad noua hæc vulgo, materiamque ſermonis auidè arripiente, neque ſemper aberrante. Namque alii cucullos ad Cardinalem transferebant, qui more ampliſſimi ordinis, huiuſmodi amiculum capitis geſtabant in humeros reiectum: capita verò dictitabant eiuſdem Cardinalis eſſe atque ipſius aſſeclarum, inter quos Ducem Areſchotum, Comitem Barlamontium, Præſidemque Viglium numerabant: conficiebantque, per eas ambages ſignificare Nobiles Belgas, Non ſe inſana capita, (vti illos interdum Granuellanus appellauit) ſed ipſum Granuellanum, ſociosque eo nomine digito monſtrandos eſſe. Alii potiùs opinabantur, iis capitibus, fatuorumque cucullis, ſe tantummodo Proceres indicare: quaſi illud acciperent inſani cognomentum: ſed intelligeret interea Cardinalis, quàm concors ea eſſet inſania: timeretque proinde, ne ex illo numero Brutus exiſteret. At Margarita licet id aliquanto mitiùs interpretaretur, tamen verita, ne populus, quem ſuper ea nouitate ancipitem digladiantemque videbat, ſtudio partium foueret augeretque

que

1564

19. Mart.

Eorum in vulgus interpretatio

1564 que turbas; acriter egit cum Egmontio, aliiſque Nobilium, ab incœpto deſiſterent, omitterentque noua illa factionum irritamenta. Sed quoniam & penularum plurimæ, & ſupra duo alarum millia perfecta iam erant; ſatis habuit Gubernatrix, ſi capita, cucullique (præcipua offenſionis materies) tollerentur è manicis. Quibus non niſi ægrè ſublatis, aliud eorum loco ſymbolum, colligatum ſagittarum faſciculum, deſignauit Egmontius: quòd diceret eam Caſtellæ regni Notam eſſe, (quamquam non regni, ſed Reginæ Iſabellæ catholicæ inſigne fuit: ac poſtea à fœderatis ſeparatiſque à Rege prouinciis Belgarum aſſumptum eſt) affirmaretque, à ſe ſubſtitui argumentum illud ad Collegarum concordiam in Regis obſequio conteſtandam. Non ideo tamen ea res caruit obtrectatione multorum, qui conſpirationem non iam cucullis, ſed iaculis, & quidem in faſcem implexis, eòque non perinde infringendis expoſitam, haud dubiè funeſtam Granuellano canebant. Neque his Gubernatrix intentiùs obſtabat, ſperans EX CONTEMPTV remedium: ac ſæpius experta, nonnullorum contumaces animos, & plura, ſi inhibeantur, auſuros, laxamento aliquo meliùs curari. Ex quo factum, vt mos ille famulariun veſtimentorum, quæ bis in anno ſortito quique Nobiles præſcribebant, diu pòſt tenuerit: donec Philippi Regis mandato, nouiſque rebus intercedentibus deſitum eſt.

Demit ex eis aliquid Gubernatrix.

Cuius loco aliud Nobiles ſupplent:

Vti Rex Egmõtio reſpõdit.

Orangius in Apol. 1581.

non ſine pluriũ offenſione.

Rex, & occaſio ſinẽ eis imponunt.

FE-

EVOCATIO Granuellani Card. è Belgio. FEBRVARIO tandem menſe ab Hiſpania reuerſus Armenterius Belgicæ aulæ ſtatum immutauit. Etenim inter multa Principis iuſſa, quæ inde attulit, prima fuit euocatio Granuellani Cardinalis è Belgio: in quam cõſenſit ad extremum Rex, vt hanc quoque Belgis occaſionem ſubtraheret querelarum atque diſſidii. 1564. 10. die

Rege cur in eam cõſentiente; Rex enim ſicut ex aulicis habuit neminem, à quo regeretur, neque cuiusquam gratiam ſuper authoritatem ſuam eſſe vnquam voluit; ita extulit quidem aliquos ac fouit, ſed ſibi regnisque perutiles expertus: inter quos meritò Granuellanus fuit. Tamen quòd ſciret in hiſce potiſſimum regionibus diu non ferri potentiam externorum: eratque in oculis Gallicæ exemplum aulæ; occupandum putauit integra authoritate, quod fortaſſis indecorè neceſſitas expreſſiſſet: dandumque Belgarum petitioni, quod Prouinciarum ſecuritati dabat.

& Gubernatrice optante. Accedebat mutata ſeu voluntas, ſeu conſilium Margaritæ, quæ ſperabat, illâ publici odii victimâ ſe multorum gratiæ Procerum litaturam.

Granuellanus rem præſentit ex mutato aulæ vultu. Et Granuellanus iam præſenſerat. reuerſoque Armenterio ſtatim obſeruauit aulicorum ora (quæ maximè ſeruire ſolent) non perinde blandientia, rariorem circa ſe comitatum, infrequens limen: amicorum multis inde fugientibus, vbi probari debuerant.

Non deijcitur animo. Nec tamen is acceptis ea de re litteris à Rege, quidquam obſtitit, quin paratum ſe ſe ad parendum, quòcumque locorum admoueretur, peralacriter oſten-

1564 ſtendit Auditusque per eos dies, quum apud amicos quaſi tædio curarum nauſeabundus, de otio, deque auocamento à negotiis aliquo philoſopharetur. *Satis ſe aliena curaſſe Optandum homini laboribus fracto requietem: nec reſpuendam obſeſſo adeuntium multitudine libertatem. præſertim experto, ASSECTANTIVM turbam concurrere, ſicut ad lacum ſolet, quem exhauriunt, & turbant. Aulæ potentiam plus in fronte habere quà in receſſu, Et HVMANA omnia reperiri plerunque minora dum poſſidentur, quàm dum optata finguntur.* Crederes, hæc illum differere, firmato videlicet animo aduersùs pericula ex longo metu periclitandi. Ni potius non conſtantia illa, ſed cura fuit, mærorem adumbratâ lætitiâ conuelandi, quo æmulorum ſaltem oculos cupito illo mærentis aſpectu fraudaret. Certè paucis antè menſibus (quod exitum præuideret prorſus indeclinabilem) per litteras egerat cum Duce Albano vetere amico, petieratque, vt ſi fortè Belgio cedendum eſſet, à Rege in Hiſpaniam acciretur. Sed Albanus aliquandiu dubitauit, aduocaret ne in Regiam hominem non incallidum artium aulicarum, & gratiâ fortaſſe præiturum: (quippe NVLLA virtus in aula minus euehitur, quàm quæ maximè timetur) an potius amici acceſſione augeret partes ſuas, ac ſaltem homine Belgis infenſo vteretur (quod Armenterius Gubernatrici ſcripſit ab Hiſpania) ad eos, quos in illis prouinciis ipſe quoque oderat, vlciſcendos.

Miſſionẽ cupere videtur.

Acciri ſe tamẽ optat in Hiſpaniam.

Ambigẽte primũ Albano Duce.

Octobr. 1563.

 1564

Poſtea amicũ adiuuãte apud Regem.

dos. Præpotuit tamen apud Albanum poſterior hæc ratio: vicitque metum ira, nempe acrius tormentum concitandis eorum animis aulicorum, quos longa apud Principem felicitas quantum ſecuros gratiæ, tantum intolerantes iniuriæ facit. At Regem fruſtra rogauit Albanus pro Granuellano Cardinali in Hiſpaniam euocando: Rex enim, cui paulo antè perſuaſerat Armenterius, in rem non fore præſentiam eius in aula, cuius odium comprehenſurum corrupturumque eſſet mandata Principis, quæ ſubinde mitterentur in Belgium, quaſi ex conſilio Cardinalis illa prouenirent; maluit in Burgundiam, haud procul ab iis prouinciis, concederet: vnde ſperaret aliquando, eum Belgio reſtituere. Et ille tanto pronius ad id animum appulit, quanto tunc quidem honeſtior ſe ſe ſpecies offerebat Veſontionem in patriam abeundi ad Granuellanam parentem ætate morboque grauem inuiſendam, vnà cum Cantoneto fratre, qui Gallica legatione functus, ob eamdem cauſam in Burgundiam cogitabat. Ergo non vulgato antè diſceſſu, quàm Cantonetus Bruxellas veniret; nempe vt ſponte ſua, initoque cum fratre conſilio abire in patriam, non Regis imperio è Belgio exire videretur, ſexto Idus Martias in Burgundiam, ſparsâ in plures famâ, quaſi inde breuì rediturus abſcedit. Simul Belgarum Dynaſtæ acceptis per eos dies à Philippo Rege litteris, iuſſique in ſenatum redire, ac pluris authoritatem Principis, quàm odia cu-

Fruſtra: ...

...in Burgundiã deſtinatur.

Thomas Perenot. Cãtoneti Dom.

Ac tãdem abit ſparſa reuerſionis fama.

10 Mart.

7. Mart.

1564 cuiuſquam facere; in aulam ſenatumq; reuertuntur, magna ferè omnium ordinum gratulatione plauſuq; niſi quòd imminuit nonnihil eam multorum lætitiam relicta de reditu Cardinalis opinio, quam & ſi plures inanem credebant, compoſitamque ab homine, vt aiebant ſuperbè miſero, atque indomabili, quique etiam in fuga minaretur; ſecùs tamen ſuſpicabantur alii, ac Margarita in primis, non ignara quàm ægrè repugnanterq; deſcendiſſet ad Granuellani abitum Rex. Cui propterea per litteras aperit, detectam ſibi ab Egmontio, ſed occultatis authoribus, conſpirationem aduersùs Granuellanum: vt ſi is pedem referat in Belgium, ne diem quidem victurus ſit. Quin etiam Villettam quēdam Granuellani popularem flagitio deſtinatum memorant ſcriptores Belgæ ex incertis hominum rumoribus. Et ego id obiectum Egmontio, atque Hornano tamquam Villettæ conſciis, legi in quæſtionibus de vtroque habitis, anno ſexageſimo octauo. Præterea inter arcana, quæ matrona non ignobilis è finitimis prouinciis per id tempus in Belgium ſubmiſit, hoc quoque reperi de nece Cardinalis agitatum. Niſi fortè hæc omnia ad deterrendam Gubernatricem componebantur.

Id lætitiā multorum imminuit.

& Gubernatricem angit.

29. Mart.

Quæ Regē ad auertēdum reditū exorat propoſito hominis periculo.

PROFECTO in Burgundiam Granuellano, alia tum viſa vrbis atque aulæ facies. Populus, qui tamquam ſolatium anguſtioris fortunæ ſuæ, ſpectare auidè ſolet potentiorum caſum, eorum præſertim, quos in Aula participes arcano-

OB DISCESSVM Granuellani lætitia tū populi,

rum

rum nouit, eòque illis imputat aſperiora quæque Principis imperia; palàm exultare geſtireque, graui ſe cenſore liberatum. Sed maximè Primores Belgæ, obuio vti fit aulicorum obſequio; eiectum aliquando æmulum gratulari: gloriari in libertatem ab ſe vindicatam denique Gubernatricem: ſatis eam ſub moderatore fuiſſe, ſatis ſe paſſos eſſe noui hominis inſolentiam, qui tamdiu de ſubacto Belgio in Purpura triumphauerit. Exinde Margaritam multo quàm antè officioſius obſeruare, frequentes in ſenatu adeſſe, publica impenſiùs curare. Margarita ea opportunitate vtendum rata, multa ſimul vrgere, ac potiſſimum de nouennii ſubſidio in triennium prorogando, quod fruſtra ſæpe tentauerat, agitare: Et pleraque procedebant: quum & crebris Cardinalis in Belgium litteris, queîs reditum pollicebatur, & valida Cardinalitiorum factione, (ſic enim Croium Areſchoti Ducem, & Comitem Barlamontium, & Præſidem Viglium præcipuè nominabant) ſuſpiciones in multorum animis renouatæ, ac plurimum de ſuſcepta iam alacritate remiſſum. Nam ex vna parte plerique Nobilium vereri ſe ſe dictitabant (niſi potius huiuſmodi cauſam occultis conſiliis prætexebant) ne, ſi difficultatibus explicatis ad exitum res ipſi diſponerent; interueniens improuisò Granuellanus in ſucceſſu ſeſe intrepidè miſceret. Ex altera parte Cardinalitii hæc ipſa ſegniùs curabant, vel Margaritæ nonnihil offenſi, vel vt abſentiam

1564

[...]tem Nobilium.

Quorũ alacritas vſui eſt Gubernatrici.

Sed opinio rediturus Granuellani interturbat.

Car-

1564 Cardinalis oſtentarent, ſimulque deſiderium hominis elicerent. Sed Gubernatrix obſtabat, iteratis ad Regem litteris, vitâque Granuellani (credo, vt in illius diſceſſum meritò conſenſiſſe videretur) non parcè perſtrictâ. Quod fuit cauſæ, cur à Magiſtratu in Burgundiam extra ordinem miſſo, qui Regis nomine de ærarii adminiſtratione cognoſceret; obliquè in Granuellani facta inquiſitum ſit. Qua de re certiorem dein Regem factum orat Gubernatrix, vt quoniam multa adhuc agere Granuellanum à Burgundia in propinquum Belgium Nobiles ſuſpicentur: ac dictitent, illius perſonam abiiſſe, mentem animumque negotiis intereſſe, & tamquam vmbram Belgio volitare; liberet eo qualicumque metu prouincias, hominemque Romam, quam ille ſibi ſedem olim deſtinauit, abducat. id, quod Granuellani ſponte, non iuſſu Regis poſtea factum eſt.

Ad eã penitus tollẽdam agit cum Rege Gubernatrix.

19. Nou.

vt hominẽ è Burgundia Romã transferat

Fébr. NAMQVE Decembri menſe inſequentis anni, mortuo Pontifice Pio Quarto, ad comitia Romam profectus Granuellanus (iuuat enim de eo quæ ſecuta ſunt, & poſtrema cognoſcere) rurſum à Philippo Rege, in cuius gratia ſpeciem non vim amiſerat, ad intima quæque regni negotia Romæ obeunda, maiori, quàm antè beneuolentiæ ſignificatione admouetur. Patuitque, quid interſit inter eos, qui in Principis gratiam incidunt, & qui eam promerentur; ſiquidem illi ſemel depoſiti, perpetuò iacent: hos abſentia

RELIQVVM vitæ Grãuellani.

Romã ad comitia proficiſcitur.

Principi commendat, neceſſitas mune- 1564
ribus reſtituit. Et obuênit apprime tempus homini curarum àuido peropportunum: quum de fœdere agitabatur inter Chriſtianos Principes toties incœpto, toties omiſſo. In quo ipſe, vt erat ad ſubitaria conſilia inſtructo ſemper animo & commutabili, acceptis à Rege ampliſſimis mandatis, vt vnà cum Franciſco Cardinali Paceco, ac Ioanne Zuniga legato, quibus videretur conditionibus, fœdus cum Pio Quinto Pontifice, Venetaque Rep. iungeret; ſublatis, quæ renaſcebantur quotidie, controuerſiis, impigram ac fidelem erga Hiſpanum operam nauauit. Inde Regno 1571.
Neapolitano pro Rege impoſitus, Ioanni Auſtriaco vexillum ſceptrumque, inſignia militaris imperii, miſſa à Pio Pontifice tradidit. Quo Pontifice vitâ functo, Romam ad comitia profectus, 1572.
opportunitate conſiliorum, præter potentiam Hiſpanarum partium, quas ducebat, author in primis fuit, vt Gregorius Tertius decimus, magno vtique Chriſtianæ rei bono, Pontifex crearetur. Cuius tamen Pontificis animum grauiter offendit, dum reuerſus Neapolim, in eius adminiſtratione prouinciæ ferri ſe paſſus eſt impotentius aliquanto aduersùs Eccleſiæ iura: contrà quàm de Purpurato Eccleſiæ Antiſtite Romæ ſperabatur; at non contra id, quod fieri à Sacris Infulatisque hominibus non rarò videmus, quos longè intentiùs, quàm pleroſq; Principum adminiſtros, propugnare politicas Dominantium cau-

In ſacrum Principũ Chriſtianorum fœdus incumbit.

Prorex Neap. creatus vexillũ tradit Io. Auſtriaco.

In comitiis pro creando Gregorio XIII. laborat.

mox illũ offendit.

ob violatũ Eccleſiæ ius.

1564 cauſas obſeruatum eſt. ſiue illos declinandæ ſuſpicionis cura flectat in contrariam partem: ſiue intima rerum, quæ oppugnari poſſint, conſcientia & æmulatio incitet, nec retardet ſacri Ordinis veneratio, quæ erga habita & familiaria plerumque eſt minor. Extraxerant lictores Granuellani Proregis è cuſtodia Neapolitani Archiepiſcopi Marii Carafæ, facinoroſum hominem, cuius actionem ſui eſſe fori Granuellanus affirmabat. Quùmque ob id ab Antiſtite Mario Sacris interdictum eſſet regiis miniſtris; offenſus implacabiliter Granuellanus, iuſſis in carcerem coniici Archiepiſcopi famulis, Præſuli ipſi ſacros reditus interſiſtit. nequidquam obnitente, indignationemque Pontificis interminante Antonio Saulio Pontificis Nuncio. A quo admonitus ſtatim Gregorius, iratusque præter modum, præſertim quòd eodem tempore, quo hæc Neapoli agitabantur à Cardinali Granuellano; Caſtellæ ab eius conſilii Præſide Didaco Couaruuia Segouienſi Epiſcopo ſimilia attentabantur; Saulio mandat, Cardinalem Proregem adeat, ac præcisè denunciet, Niſi quæ in Archiepiſcopum, inque familiam eius egit, intra definitos dies corrigat, atque acta reſcindat; ſe, pro tradita ſibi à Pontifice poteſtate, illum Purpuratorum ſenatu protinus emoturum. Quibus à Saulio (licet ei mitiora mandata ſuaderent aliqui, veriti credo Proregis iracundiam) vti iniunctum erat, intrepidè peractis, enimuerò exterritus improuiſa denun-

In controuerſia cũ Archiepiſcopo.

Quod iur Pontifex per nunciũ ſuum tuetur.

Et ipſe Pro rex demũ paret. ciatione Granuellanus, eductis tandem vinctis, atque Antiſtiti quæ debuerat, reſtitutis: immo reorum vno ex ſua in Archiepiſcopi cuſtodiam tradito, in eius videlicet noxii locum, qui controuerſiæ occaſio, properato iam ſuſpendio, pœnas dederat; Pontificia exinde iura maiori vtique ſtudio, ac reuerentia complexus eſt. Adeo MINÆ ſi cum vnoquoque adæquentur, vnumquemque demum terrent. Porrò Prouinciam quadriennio quum rexiſſet, magna quidem prudentiæ laude, minore tamen pudicitiæ cura, quàm ſenem ſacrâque ornatum Purpurâ condecebat; Romam rediit, placato vtcunque Pontifice. 1564. 1575.

Conſilio rerum Italicarum præficitur in Hiſpania. Vnde poſt annos tres euocatus à Rege in Hiſpaniam (agebat tunc ætatis annum ſexageſimum ſecundum) conſilio rerum Italicarum ſummâ cum authoritate præficitur: aliquibus Regni primoribus haud ſanè gratus, quorum in rebus agendis iudicia plerunquè inania & minora, ipſe vetere ſolidâque multorum experientiâ prægrauabat, atque indignabundus etiam perſtringebat. Libertas eius in Proceres,

Et in ipſũ Regem. Quin etiam Regem ipſum offendiſſe compertum habeo: dum apud eum Caroli Imperatoris facinora immodicè prędicando, quidue ille in re conſimili egerat, identidem admonendo: exigere præſentia videbatur ad ſuperiorum normam; odioſa Dominantibus libertate, quæque vel primarios olim viros Philippi Macedonis facta apud Alexandrum filium extollentes afflixit. Sed hominem non latebat, agere ſe apud Princi- Q. Curt. lib. 8.

pem

pem meritis pridem captum: cuius gratiam expertus erat aduersùm ſe ceſſare veriùs, quàm deeſſe. Habuitque eius
1580. rei hoc etiam argumentum: quòd proficiſcens ad capeſſendum Luſitanum Regnum Philippus, moderandæ curam Hiſpaniæ Granuellano commiſit. Rediensque è Luſitania, dum Mantuam Carpetanorum ingenti omnium ordinum frequentia plauſuque intrauit, in eo tamquam triumpho, vnum hunc Purpuratum ſenem ſiniſtro lateri adequitantem habuit. Denique tribus poſt hæc annis reuerſus Cæſaraugustâ Granuellanus, qua in vrbe Catharinam Philippi Regis filiam cum Carolo Emmanuele Sabaudiæ Duce matrimonio iunxerat; Mantuæ ſeptuagenarius fato conceſſit, ipſo die, quo ante annos duodetriginta Carolus Quintus Imperator obierat: corpore pòſt aliquanto Veſontionem translato, ac iuxta Patris oſſa conſepulto. Vir eo maximè nomine familiaribus & continuis Principum obſeruandus, quòd absque adulationis tormento, quadraginta circiter annos incorrupta fide arcem obtinuerit principalis aulæ: ex eaque ſemel eiectus, ab eo caſu, tamquam à quiete repetito ad fauorem curſu, longiùs quàm antè proceſſerit. quippe nactus Principem, apud quem libertatem, & gratiam, rara felicitate, ad extremum vſque tenere licuerit. Sed hæc multo pòſt euenere.

Hiſpaniâ moderatur abſcẽte Rege.

Madrid. 1583. Honor ei à redeũte Rege habitus

Madrid. 1586. mors eius & præcipua laus.

INTEREA Belgii Gubernatrix ad ſtabiliendam Religionem, cuius inclinatio multis locis audiebatur, animum

RELIGIO à Gubernatrice procurata.

ac vires intendit. Nam Rex eam in primis curam per Armenterium imperauerat, aliisque ſubinde, atque aliis litteris idem vrgebat. Et ſanè non id à Philippo Rege in ſpeciem curari, oſtendebant litteræ (quæ apud me ſupra centenas) eiuſdem manu, aut arbitrariis notis exaratæ ad Margaritam: in quibus nihil ille famæ opinionique dare; ſicut in iis, quæ in ſenatu Belgico legebantur; ſed abſque fuco neceſſitates, metusque, & occulta quæque ſorori aperire conſueuit. Atqui in hiſce arcanis litteris ita Religionem ſedulò committit commendatque, vt eius curam eſſe primam ſummamque, ac cetera poſt illam haberi velit: eò progreſſus, vt ſæpenumero Gubernatricem doceret rationem hæreticos intercipiendi: eorum tamquam veſtigia & cubilia ipſa monſtraret: etiam indices eorumdem contexeret (quos habeo regiis litteris incluſos) eâ diligentiâ confectos, ita cuiusque conditione, viciniâ, ætate, ſtaturâ ad vnguem explicatis; vt mirum profectò ſit, Principem in tam multas diſtractum diuerſumque Regnorum curas, huic rei quaſi per otium vacaſſe: inquirendisque hominibus plerunque obſcuris, ſollicitudine etiam in priuato ciue admiranda, cogitationem manumque flexiſſe. Quo etiam fiebat, vt quoties de catholicis, qui è Britannia quotidie profugiebant in Belgium, Margarita referret ad Regem; is celeritate homini inſolita, præter eos reditus, quos alendis eiuſdem inſulæ ſacerdotibus,

1564

Religio commendata ei à Rege;

Seriò,

& cum cura aduersùs hæreticos pene incredibili.

nec minima cũ liberalitate in Anglos exules.

Re-

1564 Religionis cauſâ apud Belgas exulantibus attribuerat; diuidi in alios ſæpe duo aureorum millia, interdum plura, aliquando pauciora, numquam non aliquid imperaret. Qua liberalitate Principis inuitante, aliqua dein collegia eiuſdem nationis in Belgio, Hiſpaniaque, magno vtique catholicorum bono inſtitui cœpta ſunt. Igitur Gubernatrix & ſua ſponte, & Regis imperio ad tuendam Religionem verſa, præſertim quod nobilitatem ob recens beneficium addictam haberet; ſcriptis ea ſuper re litteris ad vrbium Epiſcopos, ac Præfectos, multorum ſtudia mirificè commouit.

IAMQVE hæretici trahebantur ad ergaſtula, plectebanturque, territis ex eo non paucis, iisque, qui ſupplicio afficiebantur, non rarò Eccleſiæ teſtitutis. Et Rupelmundæ quidem ſacerdos hæreſi imbutus, quum ſibi nullum ex arce, qua attinebatur, effugium pateret; facinus ſanè deſperatiſſimum aggreſſus eſt. Ignem admouere ſtatuit proximo conclaui, vbi commentaria ſeruabantur, & monumenta prouinciæ; ratus, ſe in ea trepidatione, ſollicitis circa publica militibus, elapſurum. Communicato conſilio cum iis, qui vnà cuſtodiebantur (hi nouem erant) ignem ſubiecit: ardebatque iam arx, quum ſubito militum accurſu extinctâ flammâ, ipſe retractus à fuga, ſimul cum incendiarijs ſociis, ſed iis non paulo felicior, pœnas dedit. Namque hæreſim palàm execratus in magna, quæ ſe ad ſpe-

HAERETICI plectuntur, euentu vario.

Audax hæretici Sacerdotis facinus.

Sed ei ad extremum ſalutare.

ſpectaculum effuderat, multitudine: ac 1564
malè Caluino, malè malis omnibus hæ-
reſum figulis ſemel atque iterum preca-
tus; populum admonuit, vt ab ea nouarum opinionum ſcabie, quam fatigando corrumpendoque humano generi tartareus hoſtis immiſerat, præcauerent. Ita catholicè mori ſe conteſtatus, ſecuri percuſſus eſt. Quorum nihil omiſit, ad Regem ſcriptâ tunc epiſtolâ Gubernatrix, haud dubiè gratificatura Principi talium per quàm auido. Verùm Antuerpiæ paulo tumultuoſiùs tranſacta res eſt. Ducebatur Gregorius Fabricius, qui deſertâ Carmelitanâ familiâ, ductaque vxore apud Britannos, hæreſi corruperat aliquos ex Antuerpiana plebe. Iamque eum lictor admouebat infelicibus lignis comburendum; quum repentè, dum facem ſubiicit, iaci hinc atque hinc lapides, (incertum, quorum manibus) incipiunt. lictor prouiſu periculi ſi cunctaretur, ſimul ne ſontem plebi relinqueret; prompto celeriter ferro, ſemiuſtulatum occupat, conficitque: inde ſaltu militibus immiſtus, præſenti exitio ſe ſubducit. Eluſi eo facinore, qui tumultum incœperant, deſtitêre tunc quidem, ſiue impares armatorum globo qui aderat, ſiue fruſtra minaturi, extincto iam reo. Poſtero tamen die, eorum aliqui mulierem nacti, quæ Fabricium indicaſſe prima ferebatur, infenſi circumſtant, ac ſuper contumelias ſaxa ingerunt: necaſſentque, ni properè declinantem vicinæ domus latebra texiſſet. Eodemque die affi-

[Margin: 13. Aug.]

[Margin: Fabricij Apoſtatæ ſuppliciū,]

[Margin: ex eiuſdē litteris 8. Octobris.]

[Margin: lictoris animus in eo perimēdo.]

[Margin: Inde excitata populi ſeditio;]

1564 affixum in foro carmen perlectum eſt ſanguine conſcriptum in hanc ſententiam: *Eſſe Antuerpiæ, qui Fabricij necem propediem ſeſe vlturos coniurauerint*. Quæ quum Rex poſtea reſciuit, (dubium, an ſupra verum modumque

25 Nouēbris. aucta) ſororem peracriter admonuit, ne ea flagitia diù carere pœnâ pateretur. Sed illa, vno ex iis, qui lapides iactauerant ſuſpenſo, nam reliqui, vt erant infimæ ſortis, facilè aut fugam arripuerant, aut in ipſa vrbe obſcuritate tegebantur; terrore potiùs, quàm ſuppliciis ciuitatem in præſentia compoſuerat. At Brugis multo adhuc contumaciùs per eos dies à Senatorio ordine

& compoſita.

Brugenſiũ facinus in Quæſitorẽ Fidei.

10. Septēbris. peccatum eſt, ſi vera ad Regem ſcripſit, qui pleraque Brugis clanculum obſeruabat, atque in Hiſpaniam tranſmittebat, Hiſpanus monachus. Quum enim cauſarum Fidei Quæſitor per Procuratorem ſuum (nam Prætor vrbis veritus indignationem ſenatus, auxilium differebat) duci hæreticum in vincula à tribus ſatellitibus curaſſet; ſenatus illico rapi eos ſatellites iuſſit, occluſiſque carcere ieiunium indixit aquâ & pane tamdiu tolerandum, donec cum Gubernatrice tranſigeret. idque publicari in foro placuit voce præconis, emiſſo interim hæretico: graui vtique iniuria Religioni, Quæſitorique pariter impoſita. Quam profectò iniuriam non ſatis demiſsè deprecati ſunt Brugenſes, qui Gubernatricem properè adiere, vltro etiam queſti de tumultu, quem haud dubiè Quæſitor excitaſſet in ciuitate

non

non paſſura de priuilegii; ſuis aliquid carpi; niſi ipſi animaduerſione fortaſſe acri ſed ſalubri, popularium animos opportunè mitigaſſent. Quâ in re quid egerit Gubernatrix; quidue Regi reſponderit; poſtquam ab eo Monachi accepit epiſtolam, compertum non habeo. 1564 25. Nou.

DE TRIDENTINO Concilio.

OB eiuſmodi credo facinora Gubernatrix agitare cœpit de ratione, quâ Tridentini decreta Concilii aduersùm hæreticos paulo antè illata in Belgium, (quorum aliquâ ambigua videbantur) obſeruanda eſſent. Quum enim ſæpenumero in eamdem ſententiam Rex litteras daret; quibus de hæreticorum audacia, deque Præſulum indulgentia querebatur: iubebatque propterea reſtitui Patris edictum; quod translato ad Eccleſiaſticos viros iudicio abolitum erat; Margarita & ſi peropportunum id fore reſpondit, quum nouorum Iudicum, Quæſitorumque complures eam poteſtatem tàm auidè haberent, quàm timidè adminiſtrarent; negauit tamen vſurpari edictum poſſe; ſi ratio eſſet habenda Concilii, cuius authoritate ad Eccleſiaſticum tribunal huiuſmodi cauſarum cognitio transferebatur. 1. Iul. 6. Aug. 29. Aug.

Pij IV. Põt ſollicitudo in eo promulgando

Acceſſit; quòd quum Pius Pontifex hoc anno ſexageſimo quarto; cuius magnam partem proponendis vſurpandisque Concilii decretis attribuerat, eorum vſum ac patrocinium Chriſtianis Principibus impensè commendaret; viſum eſt Hiſpaniarum Regi; in ea re ceteris praeire; non ſolum ob inſitam homini pieta- 1564.

Et Philippi Regis ſ. ſuſcipiendo.

tem,

1564 tem, ſed etiam quia Concilium à Carolo parente, dum Romæ ſubſtiterat, impetratum, hæreditario nimirum ſtudio ſibi ſuſcipiendum putauit. Dum verò in Hiſpania primùm incumbit in eam curam, dein in Belgium ad ſororem de illius vſurpatione ſcribit; Romæ interuênit aliquid, ex quo abalienandus à Pontifice animus Regis, eòque Concilii cura in Hiſpania, Belgioque protinus intermittenda credebatur.

1556 Paulo III Pont.

DISSIDIVM inter Pontificem Regemque

ETENIM excitatâ in Tridentino Concilio controuerſiâ de honorificentiore loco inter Oratores Galli, Hiſpanique Regum, quòd hic ſuperiorem illum pati nollet, ille hunc neque parem: tunc quidem compoſita vtcumque fuerat, Hiſpano ſeorſim ab aliis Oratoribus honeſtè collocato. Sed dimiſſo Concilio, controuerſiæ definitionem Romæ vrgente Ludouico Requeſenio Philippi Regis Oratore, Pius Pontifex in odioſa explicatione tergiuerſari primùm, dein Requeſenium monere, vt ab ea contentione deſiſteret: ad extremum vtrique occultè ſuadere, vt ad ſacrum Cardinalium Collegium cauſam integram remitterent: interea à publicis in Pontificio ſacello cærimoniis abſtinerent. ratus ea ratione ob diuerſa Cardinalium ſtudia producendum infinitè iudicium, ſe certè à ferendæ ſententiæ neceſſitate, atque adeo ab inuidia ſubtrahendum. Nempe imitandum Principi Iouem facetè dicebat: qui (vt eſt vetus Etruſcorum diſciplinæ commentum) ex duplici fulminum genere, proſperum ipſe per

ob honorificentioré locum Regijs Oratoribus attribuendũ. Tridẽti lis primũ excitata, & compoſita;

Onuph. Panu. in Pio IV. Adriã. l. 18. h ſt. Thuan. l. 35. hiſt.

Romæ rurſus excitatur. Tergiuerſatur in eius definitione Pontifex. transferre illam cupit ad Cardinales.

ſe, at infauſtum adhibito Deorum conſilio contorquere ſolitus ſit. Verùm incitatos ſemel animos tamquam à curſu retinere difficile tunc erat: & vterque procraſtinatione Pontificis offendebatur, Henricus Offellius in primis Caroli Regis Orator, qui ea ipſa ratione ſe quodammodo exæquari dolebat. præſertim quum timeret, ne ſicuti per eos dies in áula Ferdinandi Cæſaris, eadem de loco digniore inter vtriusque Regis Oratores compoſita lis fuerat, vt alternâ vice apud Cæſarem præirent; (Gallo propterea ab aula digreſſo) idem fortaſſe, inualeſcente exemplo, Romæ ſtatueretur. *Ipſe tandē explicat.* Quamobrem Pius, nequidquam Pontificiis cærimoniis aliquoties intermiſſis, ſacro demum die Pentecoſtes, poſt Cæſaris Oratorem, Oratorem Gallum primum obtinere locum voluit. *Hiſpano legato indignante, ac Romā deſerente.* Ex quo incenſus irâ Requeſenius, poſt publicam iniuriæ teſtationem Philippi Regis nomine Pontifici factam, eiuſdem Philippi iuſſu Romam deſeruit. Id verò cùm multos expectatione ſuſpenſos habuit intentosque; *Suſpenſis ob hoc multis:* quid exinde Philippus ageret in Concilii præſertim cura, quam tantopere Pontifex vrgebat; tùm præcipuè pupugit Auſtriacam Belgii Gubernatricem, *Mœſtā Belgij Gubernatrice;* quòd hæc prouinciam haberet, inter omnia Philippi Regna, hæreticis vndique irrumpentibus obnoxiam, ideoque Concilii ſanctiones in ea promulgari vſurparique apprime Pontifex optaret. Itaque ſollicita de Regis animo, quid ille præſcriberet, expectabat; ſimulque timi-

1564 diùs aliquanto in Religionis cauſa pœnas exigebat. Nec dubitabant aliqui, quin de Tridentino quidem Concilio actum iam eſſet in Belgio. lætis idcirco hæreticis, irridentibusque Pontificis Romani prudentiam, qui non ſanè in tempore irritaſſet Hiſpanum: quo Concilium reſpuente, quæ demum regna ſupereſſent Tridentinis legibus obtemperatura? Quamquam alii ex eodem capite contraria ducebant, Pontificis æquitatem nulla ſpe metuque labefactatam prædicantes: neque de Regis pietate, & conſtantia dubitandum eſſe: non receſſurum ob priuatam offenſionem à Concilii tutela: quam ſi deſereret, non defuturum profectò Gallum, qui eo ſtatim nomine ſuſciperet, quòd ab ea receſſiſſet Hiſpanus. Quum ecce Philippi Regis perferuntur litteræ, quibus Gubernatricem admonebat de contentionis exitu longè alio, atque ipſe deberi aiebat non minus æquitati cauſæ; quàm ſuo erga Pium Pontificem amori obſeruantiæque: *Ideo reuocaſſe ſe ab vrbe, in qua apparere cum dignitate non liceret, Oratorem ſuum; ſiquidem nullum interea ſibi futurum erat priuatum cum Pontifice negotium: eorum verò, quæ ad publicam Religionis procurationem, aut ad obſequium & obedientiam Pontifici, Sanctæque Romanæ Sedi præſtandam pertinent, à quibus ne latum quidem vnguem res eum vlla dimouerit) ſe curam demandaſſe Franciſco Cardinali Paceco Hiſpaniarum apud Pontificem patrono; cum quo ipſa tran-*

Margin notes: lætis hæreticis, quaſi iam actū de Concil. Tridētino in Belgio; — Sed falſo. — 6. Aug. — Litteræ Regis indignati aduersùs Pōtificem; — non tamē Concilij curam omiſſuri,

 1564

tranſigat in poſterum ea, quæ ſpectare videbuntur ad ſacrorum Antiſtitum deſignationem, aliaquè firmamenta Religionis: in qua ſtrenuè propugnanda, ſicuti etiam in Tridentino Concilio Belgis accuratè proponendo exigendoque, nihil ab ea remitti; quadecumque cauſa par eſſe. Et verò quo ad Concilii curam, perſpecto Regis animo, nihil illa remiſſura erat; niſi in ipſa operis aggreſſione, & tamquam in limine offendiſſet.

Gobernatrix dubitat, an excipienda ſint aliqua decreta in promulgatione Concilii.

Exquiſito enim & Paſtorum animarum, & excellentium per Academias virorum ſuper Concilii promulgatione iudicio, auditis præterea ſenatorum ſententiis: ab his præcipuè reclamatum, ſuaſumque; Ne concilii decreta, quoniam capita continerent aliqua aduerſum Regis iura, prouinciarumque priuilegia, ſine eorum capitum exceptione proponerentur in Belgio.

Senatores aiunt.

Quod iſti tanto liberiùs contentiùsque declamabant, quanto gratiorem Regi fore credebant eam confidentiam, quæ libertatis ſpecie, Principis demum commodis inſeruiret, ſimul à culpa Principem abſolueret. Quod tamen Regi, ad quem omnia Margarita referebat, haud probatum eſt: ideoque reſponſum, *Sibi non placere, in Concilio populis proponendo, quidquam excipi: ne & Romæ, urbi ſermonum auida, materies obtrectandi: & reliquis Chriſtianis Principibus in Hiſpaniam intentis, occaſio imitandi præberetur. Nam quod de Regio, ac prouinciali iure dicebatur, conſideratum abunde fuiſſe, quum de Concilio eodem pu-*

30. Septẽbris.

Rex negat.

25. Nouembris

bli-

1564 *blicando quæſitum fuit in Hiſpania, in qua illa planè difficultates exiſtebant: quarum ſicuti nulla tunc ratio habita eſt, ſed Concilium ſine vlla exceptione propoſitum, adhibita tamen perleui moderatione in eius vſu; ita velle in Belgio idem factitari: eoque mitti Hiſpanicæ promulgationis exemplum, vt parentes imperio ſuo populi ad vnam vbique normam pariter exigantur.* Hæc autem pro Regis præſcripto Gubernatricem agitare nauiter incipientem, atque incœpta patrare per prouincias conantem quàm graues ſecuti ſint populorum motus, in exitu ſequentis anni, quum illi in multorum perniciem ſimul erupere, opportunè memorabo. Interim Mar- Quòd difficile Gubernatrici repertum eſt.

1565 garita, gliſcentibus in dies non minus ærarii, quàm Religionis vbique difficultatibus: quum nec ſatis præſidii haberet domi, nec à Rege per litteras quid, quam exprimeret; optimum factu exiſtimauit, celeberrimi viri legatione Principem adoriri. coniectiſque oculis in Egmontium, quòd is præter claritudinem generis, rerumque Belgicarum vſum, magnis apud Regem, teſtatiſque meritis impetraturus omnia crederetur; initio anni ſexageſimi quinti, conſulto ante ſenatu, hominem in Hiſpaniam deſignauit. Et Egmontius prouinciam libentiſſimè ſuſcepit, quoniam ſperabat (vt ipſe Gubernatrici aperuit, & hæc Regi) occaſione publicæ legationis, de priuatis ſimul commodis ſe cum Principe tranſacturum. Magnis itaque mandatis, quæ Regi exponeret, inſtructus, Legatur in Hiſpaniã Comes Egmontius

15. Feb.

ctus,

ctus, ſummo omnium ordinum conſenſu ac ſpe, multiſque Nobilium, officii causâ, deducentibus, iter ingreſſus eſt, eo ipſo die, quo Franciſcus Halleuinius Zeueghemi Dominus rediit è Germania, quò illum Margarita legauerat, vt Philippi Regis nomine, eius dolorem ob Ferdinandi Cæſaris, religioſiſſimi Principis mortem, Maximiliano filio, vxorique, ac reliquis per Germaniam Auſtriacis Regulis, officioſi ſolatii loco, teſtaretur. Id, quod beneuolè factum, acceptumque: eòque à Maximiliano Cæſare opera eſt abundè promiſſa patrueli Regi. 1565

Legatio ad Maximil. Cæſarem ob mortē Ferdinādi Patris.

HOC eodem tempore naſcitur Orangio ex Anna Saxonica proles altera, inditumque ei ob Septēmuirum Annæ parentem, Mauritio nomen. Atque hic ille Mauritius eſt à nobis ſæpe, nec ſine fortis & cauti Ducis laude memorandus: quem à coniuratis prouinciis ſubſtitutum in patris interfecti locum, pòſtquàm apud Batauos (qui finis eſſe plerumque ſolet diuturni regiminis) alio nomine dominationem propemodum exercuiſſet, duobus antè annis, dum hæc ſcriberem, conceptùs ex Bredæ ineuitabili obſidione mæror extinxit.

MAVRITIVS Orāgio Principi naſcitur.

Hunc baptiſmo expiatum orthodoxorum ritu, ſcribit ad Regem Margarita: rem tamen omnium maximam vitiatam dolet, electis luſtrico die ſuſceptoribus infantis, Septemuiro Auguſto Saxonum Duce, & Philippo Haſſiæ Dynaſta, lutherianis Principibus, quorum nomine duo viri nobiles, imbuti eâdem 15. Feb.

Catholicè baptizatur,

ſed hæreticis ſuſceptoribus,

Lantgrauius.

hæ-

1565 hæreſi ſponſores fuere. Nempe hîc quoque Orangius, qui numquam vnum hominem ageret, ab hæreticis iuxtà atque catholicis vſurpauit aliquid, quo ſe vtrisque venditaret, in ancipitem partium fortunam ſemper intentus.

IISDEM litteris Margarita Regi ſignificat multorum ſuſpicionem ſermonesque ob nuncium, quem ipſa cum ſenatu communicauit, de congreſſu colloquioque ad fines Aquitaniæ decreto inter Catharinam Mediceam Caroli Regis matrem, quæ cum illo Galliam obibat, & Iſabellam filiam, Hiſpaniæ Reginam. Scripſerat enim Philippus Rex ad ſororem, iuſſeratque, doceret Proceres Belgas, nihil eo congreſſu aliud parari, quàm vt deſiderio Caroli Regis, matrisque, finitima Hiſpaniæ luſtrantium ſatisfieret. Idque etiam compoſitis aut ad ſuos per Europam Oratores, aut ad Principes ipſos litteris admonuerat: nullo in Italia, Hiſpaniaque Dynaſta, aut Miniſtro regni prætermiſſo, quem eius colloquii cauſam, occaſionemque ſollicitè non docuerit. Nec ideo ſuſpiciones Belgis exemit: quin potiùs ea ſollicitudine auxit: tanto pronius eorum multis, atque hæreticis in primis, opinantibus, non id à Medicea curari caritate in filiam, ſed magni alicuius conſilii capeſſendi gratiâ aduersùs hæreſum factiones, ac turbamenta regnorum: præſertim quòd ipſe Philippus Rex interfuturus dicebatur. Et ſanè rogatum ab Iſabella vxore, vt præſentiâ ſuâ gaudium

COLLOQVIVM Caroli Regis, ac Reginarũ ad Baionam.

3. Febr.

Eius cauſſ Rex Hiſpaniæ reddit Belgis Proceribus, & reliquis per Europã Principibus.

Suſpiciones tamen multis nõ adimit: præſertim hæreticis:

& auxit opinio interfuturi Regis:

dium cumularet; haud alienum ſe 1565.
oſtendiſſe certum habeo ex eius litteris
Cui Gubernatrix diſſuadet huiuſmodi iter. ad Gubernatricem. Et quamuis hæc 3. Febr.
diſſuaderet iter: affirmaretque, infra
Maieſtatem eius videri, ſi ſe poteſtati
Gallorum committeret eo tempore, quo
partim ob Regis ætatem, partim ob fe-
minæ Reginæ conditionem, magna eſ-
ſet populorum libertas erga Dominan-
tes; reſpondet tamen, ſi doceatur ad 3. Mart.
Religionem pertinere, vt ipſe interſit,
decretum ſibi iam tum eſſe, pro Dei
cauſa nullis ſe ſe moleſtiis, periculiſue
ſubtrahere. Tamen permiſſa Regina
vxore, additoque ei comite, Ferdinan-
do Toletano Albæ Duce, qui Torquem
aurei Velleris, Philippi nomine Carolo
Cur nō interfuit Rex Hiſp. deferret, ipſe à congreſſu abſtinuit:
ſiue diuerſis aliò curis, ob nuncium
obſeſſæ à Turcis Melitæ, vt Margaritæ
ſcripſit; ſiue EX LONGINQVO me- 27. Sept.
liùs reſponſa daturus. Quam fuiſſe cau-
ſam crediderim, cur vxori poteſtatem
omnem ademerit quidquam deliberan-
di, ſe per litteras non antè conſulto.
Varia huius colloquij fama. Ceterùm in hoc colloquio litteris om-
nium, etiam poëtarum celebrato, quo
ad Baionam Carolus Rex, ac Reginæ
ſummo apparatu conuenere, adniten-
tibus Gallis Hiſpanum faſtum maiore
faſtu poſthabere; quid demum actum
ſit, quanto ſecretiùs inter eos (Albano
tantummodo præſente) agebatur, tanto
confidentiùs aliqui ſcriptores tamquam
vacuum locum, ingenio explendum
occupant, ac mira imperii arcana inde
deducunt. Ego coniecturis omiſſis, ex
lit-

1565 litteris manu Philippi Regis ad ſororem Quid inco
25. Sept. ſuper hoc colloquio ſcriptis comperta, actum ſit.
hæc habeo. Hiſpaniæ Reginam multis
grauiſſimiſque rationibus, haud dubiè
à Philippo imperatis, laboranti per Gal-
liam Religioni remedium à Fratre, à
Parente, quorum præcipuè intererat,
efflagitaſſe: illoſque quàm optimè ani-
matos erga ea, quæ agitata ſunt, con-
ſilia reperiſſe: præterea de connubiis
nonnullis verba facienti Mediceæ Re-
ginæ, conſenſumque, & operam filiæ
perquirenti; ab ea, atque ab Duce
Albano ambiguè reſponſum eſſe, quò
integrum Philippo arbitrium reſerua-
rent. poſtremò occaſione legati eiſdem
diebus à Solymano miſſi, vt renouaret
amicitiam cum Carolo; ſermonem à
Gallis illatum de ea amicitia renuncian-
da, fœdereque cum Philippo, ac Cæ-
ſare ineundo, aduersùs communem
hoſtem. Sed neque hoc, quamquam
gratum accideret, proceſſiſſe: Hiſpa-
niæ Regina declinante omnia præter
cauſam Religionis: quam quum ite-
rum, Albano ſuggerente, commen-
daſſet, poſt mutuos amplexus atque
oſcula, vtrinque diſceſſum eſſe: trepi- Hæretico-
dis præter modum hæreticis, (quibus rum inde
aliquid fortè ſubolucrat) ne ex eo Prin- metus,
cipum, ceu ſtellarum parum ſibi bene-
ficarum concurſu, fœda aliqua procella
Thuanus ſuo capiti portenderetur. Et verò in- Et multo-
l.39 hiſt. gentem illam Hugonotorum cædem, rum opi-
Ant.Her- ſeptennio pòſt actam Pariſiis, in hoc nio de cæ-
rera l.12. decretam eſſe conuentu multi ſentiunt: de Hugo-
c.2. vitæ id quod mihi neque abnuere, neque notorum
Philip.2. ibi decre-
& alij. ta.

affirmare promptum fuerit, potius inclinat animus, vt credam, & mutua Gallorum in Belgium, atque hinc in Galliam aduersum Religionis Principumque rebelles auxilia, quæ ſæpius ſubmiſſa dein vidimus: & Caroli Regis cum Eliſabetha Maximiliani Imp. filia matrimonium quinto pòſt anno celebratum, ab eo colloquio proueniſſe. Nam Philippus illâ, quam dicebam, epiſtolâ innuit aliquid de huiuſmodi ſubſidiis ad profligandam hæreſim mutuò in poſterum ſubmittendis: & apertè docet, matrimonium non planè reiectum fuiſſe ab Hiſpaniæ Regina, ſed relictas, vt ipſe loquitur, patentes in aliud tempus conſultationi fores, quandoquidem tenera eorum, de quibus agebatur, ætas (quippe Carolus annorum quindecim, vndecim Eliſabetha tunc erant) moram adhuc nuptuiris otiumque permittebat. 1565

SVB initium Martii menſis Mantuam Carpetanorum aduênit Egmontius, præter opinionem mandatumque Regis, qui differri eius aduentum cupiebat: credo, quòd accepiſſet à Gubernatrice, eum libenter iter in Hiſpaniam ingredi priuatæ vtilitatis ſpe. Excepit tamen illum perhumaniter, vti addecebat virum primarium, multarumque palmarum Ducem: audiuitque ſæpius magna approbatione de publicis Belgii neceſſitatibus differentem: immò ad priuata dein commoda trãſeunti in omnibus ferè, quæ popoſcit, indulſit. poſtremò reſponſa, quæ Gubernatrici

Madrid. *15. Febr.*

EGMONTIVS in Hiſpaniã venit.

Reſponſa, & mandata Regia

1565 trici referret, ampliſſimè litteris inſtruxit. 8. April. Ea, certiùs vt deſtinaret, exploranda ſibi duxerat, in iis præſertim quæ ad Religionem pertinent, ex Theologorum, quos ob eam cauſam coegerat, placitis monitiſque. *prius cum Theologis conſultata* In quo doctorum hominum ſenatu admirationi fuiſſe pietatem Regis, vnum eorum, qui interfuere, memorantem audiui. Euocati enim ad ſe primores quíque Diuinæ facultatis interpretes, conſultique, quid de Religionis libertate, *in hunc modum.* quam enixè poſtulauerant Belgarum ciuitatum aliquæ, ipſi ſentirent. quum plerique, perſpecto earum prouinciarum ſtatu, affirmarent, auertendo grauiori malo, quod vtique timeretur ex ciuitatum defectione, iacturaque obedientiæ erga Principem, erga orthodoxam Eccleſiam; poſſe Maieſtatem eius abſque Dei offenſa in libero rerum ſacrarum cultu populis indulgere. negauit accitos à ſe illos fuiſſe, vt docerent, an permittere id poſſet: ſed an ſibi neceſſariò permittendum præſcriberent. Illis neceſſitatem videri nullam aſſeuerantibus, tum Rex in eorum conſpectu, humi poſitus ante Chriſti Domini ſimulacrum, Ego verò, inquit, *Diuinam Maieſtatem tuam oro quæſoque, Rex omnium Deus, hanc vt mihi mentem perpetuam velis, ne illorum, qui te Dominum reſpuerint, vſpiam eſſe me, aut dici Dominum acquieſcam.* Atque in hanc ſententiam firmatus, ſuum, de Religione conſilium aperuit, in iis quas dicebam litteris, Egmontio

Rex de ſymbolis in Granuellanum vſurpatis reprehendit Egmontium. Comiti tradendis. Cui antequàm illas 1565
traderet, hominemque dimitteret, non
diſſimulandum putauit, oſtenſum ſe
non parum fuiſſe nouiſſima Nobilium
conſpiratione, ac veſtium ſymbolis in
Cardinalem Granuellanum expoſitis:
in eoque Egmontii in primis, qui author
habebatur, ſi non fidem, prudentiam
quidem certè deſideraſſe. At Egmontius
omni aſſeueratione quum
affirmaſſet, ludicram illam, ac planè
puerilem fuiſſe ſuper menſam hilaritatem:
immo inſanorum, ſcurrarumque
pileolos idcirco à ſe præſcriptos, vt ſcurrile
quid, ac mera compotantium inſania
deridiculo, non metui cuiquam
foret; non omiſit Cardinalem huius
culpæ principem nominare, quippe
cœtus amicorum quotidie cogentem
contra Nobilitatem, eòque meritum,
qui à Nobilitate paria experiretur. ceterùm
in huiuſmodi congreſſibus (idque
iureiurando ſæpius interpoſito teſtatus
eſt) nihil ſe aduersùs ſincerum
Maieſtatis eius obſequium meditatos.
quin etiam, ſi in aliquo eorum contrariam
Regi mentem deprehendiſſet, futurum
ſe fuiſſe profectò primum, qui
eum, vel ſi frater eſſet, ſtricto pugione
confoderet. Hiſce cum Egmontio Comite
peractis (quorum ſingula priuatis
litteris Gubernatricem Rex docuit) 8. April.
Comiti tradidit legationis ſuæ commentarium
ita inſcriptum, *Inſtructio earum
rerum, quas tu, Princeps Gauræ,
Comes Egmontij, patruelis meus, meique
de imperij iure conſilij, exponere nomine
meo*

Qui ſe purgat; & culpam in Granuellanum reijcit.

Inſtructio à Rege tradita Egmontio.

Mi primo hono

1565. *meo debes Duci Parmenſi, ſorori meæ.* At commentarii ampliſſimè inſtructi ſumma hæc fuit. Reuerſus in Belgium Egmontius, poſt ſalutatam Regis nomine Gubernatricem, actasque gratias ob ſollicitudinem in adminiſtranda prouincia, legandoque in Hiſpaniam viro Belgarum neceſſitatibus vnicè accommodato; hæc ei ab Rege reſpondeat. Principio ſe dolore incredibili perculſum, audito hæreticorum progreſſu: certumque ac fixum animo manere, idque teſtatum omnibus velle, Nullam ſuis in Regnis mutationem Religionis ſe eſſe paſſurum, licet eâ gratiâ ſibi millies occumbendum foret. Proinde optare, vt Gubernatrix ſenatum extra ordinem cogat, in quem aliquot Epiſcopi, ac Rythouius in primis Iprenſis Antiſtes, totidemque Theologi, atque ex conſiliariis ij, qui Religionis, quique patriæ amantiores ſunt, aduocentur, ſpecie quidem de Tridentino Concilio differendi, re autem ipſa, vt rationem commoſtrent, qua populi in auita Religione ſtrenuè contineri, qua pueri ſincerè in ſcholis erudiri, qua in plectendis hæreticis alia iniri via ſine offenſione queat. non vt ab eorum ſuppliciis quidquam ceſſetur, (id enim ſibi conſilium non eſſe, neque exiſtimare, gratum id futurum Deo, aut Religioni ſalutare) ſed vt, in eos dum animaduertitur, ſpes omnis gloriolæ, pro qua ſe impiè deuouent, præcludatur. Præterea quòd attinet ad Senatus ita ordinandos, vt is, in quo expendi-

[Left margin: raria appellatio ab Hiſpanis Regibus tribui ſolita Magnatibus — Conſiliũ ſtatus,]

[Right margin: De religione ſeruanda — & de plectendis hæreticis, — & de ſenatibus ordinandis:]

tur ius imperii, duobus reliquis impo- 1565
natur, hoc eſt iis, qui iuridicundo,
quique publico ærario præſunt; nolle
ſe quidquam certi antè ſtatuere, quàm
conſilia rationesque Gubernatricis intelligat. Sic ille quidem in hiſce litteris
Egmontio traditis: at verò ſeorſim ad
Margaritam ſcribens: negat placere ſi- 8. April.
bi eam augeri ſenatus, (in quo præcipui Belgarum erant) authoritatem,
quæ & poteſtati Gubernatricis officiat,
& principibus viris ærario auctis ad res
nouas fortè moliendas (quod aliunde
ſignificatum erat) viam ſternat. Ad
& de pecunia quam mittit: hæc Gubernatrici teſtetur Egmontius,
curæ ſibi eſſe neceſſitates, quibus Belgium premi illa toties lamentatur: ideoque mittere partim in numerato, partim per ſyngrapham ſexaginta nummùm aureorum millia in milites ordinarios, ducenta millia in præſidiarios
diuidenda: pro adminiſtratione verò
prouinciarum, Magiſtratuumque mercede, centum quinquaginta millia.
Plura miſſurum fuiſſe pro muniendis
vrbibus, proque diſſoluendis nominibus, niſi aduersùs Turcarum claſſem
multis in locis prouidendum eſſet. Huius tamen pecuniæ pars impetrari non
potuit ab argentariis, quòd in Hiſpania ſatisfactum non eſſet. Poſtremò
commendata iudiciorum, ac tribuna-
& de aduentu ſuo. lium integritate, ſpem Gubernatrici,
populisque Belgarum faciat, ſe ad audienda prouinciarum vota, iisque præſentiâ ſuâ conſulendum, profectionem
adornare. Compoſitas in hanc ferme

ſen-

1565 ſententiam litteras quo die Rex Egmontio tradidit, accito Alexandro Octauii Farneſii, & Margaritæ Auſtriacæ Parmæ, ac Placentiæ Ducum filio, *Inter alia*, inquit, *quæ Gubernatrici perferes, hunc quoque adoleſcentem fidei tuæ committo: Tu illi præſtabis operam quam meretur ſororis mea, & Gubernatricis veſtræ filius*. Egmontius oſculatus hoc quoque nomine Regis manum, eo lætior abſceſſit, quo magis Margaritæ gaudium ob legationem proſperè obitam, acceſſione filii iam pridem exoptati cumulaturus erat. Et profectò cumulauit: viſo enim Alexandro tam bene habito, aſpectu alacri viuidoque, temperato tamen ea grauitate, quæ decebat ſub Philippo auunculo nutritum in regnatrice aula; gauiſa præter modum mater, præſertim quòd vnà cum filio, eiuſdem etiam matrimonii tandem ab Rege decreti nuncium attulerat Egmontius; miſſo in Hiſpaniam 20. Apr. domus ſuæ præfecto Theuloiæ Domino, egit, quàm maximas Regi gratias ob collocatum in ſe, Octauiumque virum ſuum grande beneficium, tali vxore filio prouiſa.

Alex. Farneſius à Rege traditur Egmontio in Belgium deducendus.

Gubernatricis gaudium eo viſo.

& nuncio matrimonij accepto.

COEPTVM erat, quadriennio ante hoc tempus, agi cum Philippo Rege, de coniugio Alexandri. Et Octauii quidem Patris ſententia primò inclinauerat in Alphonſi Ferrariæ Ducis ſororem parentibus Hercule Secundo genitam, & Renatâ Ludouici Duodecimi Gallorum Regis filiâ: quod exiſtimaret, INGENS potentiæ firmamentum, vicino-

De CONIVGIO Alex. Farneſij.

Dux Octauius inclinat in ſororem Ferrariæ Ducis.

Quam ob cauſam.

cinorum Principum amicitiam · diceretque,) id, quod à Carolo Cæſare, opinor, inaudierat). Quemadmodum in terræ, ac maris orbem luna plus agit, quàm pleræque ſtellarum, non quia iis potentior, ſed quia vicinior; ita de finitimorum vi cenſendum eſſe. Diſſerebatque, vti ſuſpicor, in eam ſententiam copioſiùs, ob intentatam ſibi per eos dies controuerſiam à Pio Quarto, ſuper Camertium Principatu, quo Federicum Borromcum ſororis filium, tradita ei vxore Virginia Ruuerea Varana, Pontifex augere decreuerat. Ideoque Octauius apud ſe reputans, ſi quam fortè armorum occaſionem lis ea gigneret, quanti referret Ducis Ferrariæ neceſſitudo; eam nexu affinitatis adſtringere opportunum ducebat. Nec diſſentiebat ab eo conſilio Margarita, ideoque & mariti nomine, & ſuo, ſuper eo connubio ſcripſerat ad Regem. Sed is, vel quòd illam affinitatem cum Duce Gallicarum partium non probaret: vel quòd aliam animo deſtinaſſet, iamque mouere aliquid cœpiſſet; Margaritæ reſpondit in hæc verba. *Dux Illuſtriſſima: Iam pridem eſt, quum agere inſtitui de tuo meoque Alexandro (nam habeo filij loco) cum Ferdinandi Imperatoris patrui noſtri filia coniungendo; ratus id tibi, mea germana, id Octauio Duci perquàm gratum. Neque ſententiam mutaui acceptis litteris tuis, aut audito Ardinghello de Ferrarienſi matrimonio. Quam ipſe deſigno, & Cæſaris proles, & noſtri ſanguinis eſt: Ferra-*

[Margin notes:]
1565
Idē ſentit Gubernatrix.
Rex diſſentit;
atque aliā deſignat.
1. Octob. 1560.
Epiſtola Regis.
9. Decēb. 1560.

1565 *rarienſis Ducis ſoror, ac Princeps Alexander ætate vſque adeo diſcrepant, vt malè conuenire poſſint. Laudo equidem Octauium Ducem, finitimorum amicitias in hiſce affinitatibus ſequentem; ſed conſiderare quoque debet, quamdiu ille me fratrem ac patronum habuerit, neminem profectò auſurum ei quidquam negotij faceſſere: ſicuti ſuperioribus diebus obſeruare potuit in ea rerum mutatione, qua Pius Pontifex ab incœpto deſtitit. Poſtquam enim Sanctitati eius ſignificandum curaui conſilium, obligationemque, qua domui Ducis proſpicere partes meæ ſunt, eruntque ſemper; reſpondit, ſe non modo moleſtiæ nihil allaturum Duci, ſed eius familiam non minore quàm ipſe contenderem, patrocinio complexurum. Id autem, quamuis Ducē per Ardinghellum renunciari iuſſerim, communicare tamen tecum ipſe fraternè volui, ſatis vt facerem germanitati noſtræ, teque ſimul rogarem, vt ſententiam hanc meam tuis quoque litteris Viro ſignifices, atque ad me quamprimùm, quid vterque decreueritis, referatis.*

Verùm dum vterque in hiſce affinitatibus optandis hærent; quòd ſplendidiorem ducerent alteram, alteram opportuniorem; Rex nouo conſilio ad Mariam Luſitanam, Eduardi Principis & Iſabellæ Brigantiæ filiam, Regiſque Emmanuelis neptem animum adiecit: exploratoque per litteras animo Margaritæ, Octauiique; coniugium ſimul ab Rege propoſitum, ſimul ab omnibus probatum eſt. Etenim Luſitanorum

Rex nouo cõſilio Mariam Luſitanā proponit.

Eduardus Ioannis Tertij frater, Emmanuelis filius.

Illico accepiſſet.

.no-

Eius nobilitas à genere cum paterno,

nomen ea tempeſtate inclytum erat, magna terrarum orbis parte illorum armis iuxtà piis, ac fortibus patefacta. Et Philippus Rex non modo trahebat inde maternum genus, quippe Iſabellæ filius, atque adeo Emmanuelis nepos; ſed inde quoque ante annos ferme viginti coniugem duxerat Mariam Ioannis Tertii filiam, Emmanuelis neptem. Quamobrem Farneſiæ genti perhonorificum videri potuit, alteram Emmanuelis neptem Philippo Hiſpaniarum Regi, alteram Alexandro Parmenſi Principi collocatam. præſertim quòd hæc, & Philippus ex germanis fratre ac ſorore nati erant, eodemque gradu Philippum, & Philippi vxorem Maria Luſitanà contingebat. Accedebat ex materno genere, Brigantiorum nobilitas, Luſitanorum Regum ſanguini ſæpius immiſta, & ſplendore aulæ Regi non impar. Sed multo adhuc magis eam affinitatem Alexandro Principi optabilem, Mariæ, quàm Maiorum eius claritudo faciebat.

tum materno.

MARIAE propriæ laudes

CELEBRI fama per Hiſpaniam puella volitabat, & par erat ſuæ famæ: prædicabaturque vna ingenio omnia comprehendere. latinâ linguâ expeditè, ac perbene loqui: græcas litteras proximè callere: philoſophiam non ignorare: Mathematicorum diſciplinas apprime noſſe: diuina vtriuſque Teſtamenti oracula in promptu habere. Sed ſuper hæc, innocentia morum, ac ſanctitas erat. Nihil ei ſuauius, & (quo ad licebat) etiam crebrius rerum contempla-

Ingenium eius, & notitia litterarum.

Vitæ ſanctimonia.

tio-

1565 tione diuinarum; habebatque familiares aliquot ex ſacris litteris, ac Patribus ſententiolas; quibus interdiu vel in ipſo puellari opere ſubtractum humanis rebus animum, Deo quàm dulciſſimè repræſentabat. Et operi quidem nulli ſiue textili, ſiue ſutili admouit aliquando manum aliâ gratiâ, quàm vt Sacroſanctæ Euchariſtiæ cultui, aut pauperum vſui deſeruiret, hoc eſt, ipſum Chriſtum Dominum vtrobique contegeret. At verò pudicitiæ curam non habuit modò, ſed etiam prætulit: dicebatq; RELIQVAS virtutes vtcumque diſſimulari feminis poſſe, Caſtimoniâ gloriandum. Itaque contra omnes ſpectaculorum illecebras, quantum impetrare poterat à parentibus, patruoque Rege, ſepſerat ſeſe. Nec minus in Poetis volutandis, (quamuis hiſce ingenioſis voluminibus mirificè caperetur) ne fortè in aliquid amatoriè ſcriptum incideret, animi ſuſpenſa pergebat: quumque Franciſcum Petrarcham in manus aliquando ſumpſiſſet, lectis paucis verſiculis, illico abſtinuit. Et eamdem ob cauſam adduci non potuit, vt cuiuſquam aulicorum bracchio, humeroue niteretur: id, quod nobilibus feminis ſiue ad inanem ſpeciem, ſiue ad firmanda veſtigia operoſè ac ſublatè gradientium ſolenne eſt. His ergo atque aliis virtutibus commendabatur Mariæ Luſitanæ coniugium: eòque nihil morata Belgii Gubernatrix Margarita, quum iam apud ſe Alexandrum haberet; ad ſponſam ex Luſitania deducendam regiè claſſem adornat,

Puellaria eius opera

Pudicitiæ ſtudium,

& cautio q̃ ea ſeruãda

Claſſis è Belgio mittitur ad ſponſã deducendam

ml-

militibus abunde inſtruit, ac Petrum 1565
Erneſtum Comitem Mansfeldium, clarum bello ducem claſſi præficit, addito nobilium feminarum, virorumq; quàm maximo lectiſſimoque comitatu. Mansfeldius vnà cum coniuge Maria Momorantia Comitis Hornani ſorore, ac filio Carolo Mansfeldio ſoluens à Fliſſingano portu, Auguſto menſe; ſub 14. die. initium Septembris, appulit Vliſipponem. Neque pòſt multo ſponſa, comi- Lisbona 21. Sep. tantibus è Luſitana nobilitate quàm plurimis, claſſem conſcendit; non tamen antè vela fieri voluit, quàm in portu aduocatis ad ſe in nauem prætoriam Luſitanis, Sacerdotem è Societate Ieſu, quo ad ſacras conciones, atque ad expianda animi noxas vtebatur, oraret, vt ſe comitesque in prouincia ituros hæreſum peſte afflatas, præmuniret aliquot monitis, tamquam antidotis, quibus ſeſe integros à contagione præſtarent. Quod vbi ab homine eloquente iuxta, ac pio peractum eſt, ſecunda è portu nauigatione diſcedunt. Sed non multum inde proceſſerant, quum ſubito exaſperatis cæca vi fluctibus, volui cœptum eſt mare: ventoque increbreſcente, nauibus aliis aliò diſpulſis, vna in prætoriam, qua Maria vehebatur, incurrit, multisque locis aperta, miſerando ſanè ſpectaculo, non longè à prætoria mergebatur. Enimuerò Maria miſerorum diſcrimine vociferantium manusque protendentium commota, aduocare properè Mansfeldium claſſis præfectum, atque orare, vt admoueret il-

Quæ diſcedit magno comitatu à Luſitania.

Sebaſtianus Morales, qui poſtea Iaponiæ Epiſcopus

Tempeſtate vexatur.

Mariæ commiſeratio, & tutela aduerſus pericliꝺtates

1565 illuc prætoriam, acciperetque quos poſſet viros feminaſque, antequam dehiſcente nauigio tam multi mortales in eius conſpectu fluctibus haurirentur. Præfectus negare id abſque eius Celſitudinis, aliorumque periculo attentari poſſe. idem affirmare nautæ, ac Nauarchus in primis maritimarum rerum prudens, ignarus tamen eius nauigandi artis, quam Diuina ſpes dirigit. Tunc illa, *At ego*, inquit, *videte quid animus præſagit, ſi ad opem ſocijs afferendam ſtrenuè contenderimus, ſpero id Deo gratum adeo futurum, vt propterea ad afferendam nobis omnibus opem, eius bonitas prouocetur*.... Id autem eo ſenſu pietatis, gratoque aſpectu oris elocuta eſt, nihil vt Præfectus aduerſari auſus, illuc obuerti prætoriam statim iuſſerit: quæ per vndarum globos eluctata, tandemque periclitantibus admota, properatò ſcapharum traiectu, opportunum miſeris perfugium fuit: ipſa verò nauis obſecuta iam regiæ Principis voto non poſt multo in omnium oculis, vno ex omnibus deſiderato, ſuperante mari, depreſſa eſt. Quin etiam eâdem horâ (quòd Maria Deo freta ſperare quoque ſe dixerat) ventorum truculentia remittere, quæque diſiecta erat claſſis vndique conuenire cœpit. Quamquam paucis pòſt diebus inhorreſcente iterum mari, atque in læuas Britanniæ oras tempeſtate delati, recipere ſe in eius inſulæ portum coacti ſunt. In quo dum nauigandi opportunitatem opperiuntur, condecere Mansfeldius rebatur, Alia tempeſtate in Angliam defertur.

Angliæ Reginam ſalutatū mittere renuit

à Maria mitti Nobilem aliquem, qui officii causâ Angliæ Reginam, cuius in regnum conceſſerant, ſalutaret. Sed abnuebat illa, quòd diceret, Nolle ſibi quidquam commercii cum Eccleſiæ hoſtibus intercedere. & quamuis obſiſtentem fatigarent alii, affirmarentque, per eam occaſionem tutò poſſe tranſmitti communia illa verborum officia, in ſententia tamen perſtitit, addens, Id verò eſſe & ſibi tutius, & ceteris ad exemplum ſalutarius. Præter opinionem tamen iiſdem diebus perquàm blandam ſe præbuit matronæ nobili hæreticæque, quæ in portum viſendæ claſſis causâ, in magnâ hominum frequentia deſcenderat. Hanc Maria inter alios conſpicata, geminos formâ pulcherrimâ filiolos præ ſe agentem, inuitauit vltro ad ſe perhumaniter, interque colloquendum, quum audiſſet, plurium adhuc eſſe liberorum matrem, rogauit, vt ſibi par illud infantium dono daret, pollicita ſe illis loco parentis non pœnitendæ futuram. Quod eò agebat (quemadmodum ipſa narrauit) quoniam ſuſtinere non poterat, eos innocenti puraque ætatula pueros, qui Cælitum ſpeciem illa oris ſuauitate referrent, hæretica parentum lue conſpurcatos inter informia dæmonum mancipia æternis ſuppliciis addicta computari. Et Maria quidem quos tum optauit pueros, à matre non impetrauit: ſed paucis pòſt annis totidem maribus liberis à Deo donata eſt. Vt non abſurdum ſit credere conatum illum Deo alendæ ſobolis alienæ,

Matronā hæreticā ad ſe inuitat;

ac geminos ab ea filios dono expoſcit.

1565 næ, fuiſſe à Deo ſobole dein propria liberaliter compenſatum. Nec illud omiſerim, quod in eodem portu contigit memoratu dignum. Forte excitato igne ardere prætoria nauis cœperat non procul à puppi, vbi Maria degebat: illucque contendentibus ad opem aliis, aliis conſulentibus ſibi, & pretioſa quæque ſecum aſportantibus; illa è cubiculo proſiliens ad proram abibat; quum paulum ſubſiſtens, At, inquit, meâ ego thecâ ſacris reliquiis inſigni carebo? ſtatimque micantibus iuxtà flammis, ingenti animo regreſſa thecam è ſcrinio abſtulit: gemmarum, quas magni pretii intus habebat, aut immemor, aut contemptrix. Redeunti celeriter è cubiculo (namque ignis nihil remittebat) inter alios, qui accurrerant, vnus propiùs accedens, arreptoq; reuerenter eius bracchio, ſollicitus hortabatur, vt feſtinaret, dum per incendium liceret. At illa ſeuero hominem vultu contuita, Tu verò inquit, manum actutum abſtine. quaſi non minus ab huius, quàm à flammarum tactu timeret ſibi: ac nullo innixa perrexit ad proram: reſtinctoque mox igne, è portu ſoluentes in Belgium

3. die. tranſmiſere. Sub initium Nouembris Fliſſingam appulſa eſt claſſis: ibique excepta deductaque Maria ab iis, quos audito aduentu confeſtim miſerat Gubernatrix, inter equitum peditumque copias, aucto per ſingulas vrbes comitatu, Bruxellas aduênit: eo maiore omnium gratulatione, quo pluribus perfunctam periculis audiuere. Ergo quum

Incendiū in eius naui.

Sacrarum reliquiarū cura maior, quàm gemmarū

Et animæ, quàm corporis maior.

Belgiū appellit.

Bruxellas deducitur.

Celebratur nuptiæ anniverſario die inſtitutionis Aurei Velleris.

1565. 8. Octobr

iam ex Italia, paucis antè diebus, Octauius Parmæ Dux ad filii nuptias aduenisſet; proximis Diui Andreæ ſolenniis à Philippo Burgundiæ Regulo olim inſtitutis, quum ab ſe conditum aurei Velleris ordinem, Apoſtoli tutelæ commendauit, ideoque ab vniuerſa Equitum familia quotannis ſplendidè celebrari ſolitis; nuptiæ Bruxellis actæ ſunt, eâ quidem magnificentiâ, quæ Emmanuelis Luſitaniæ Regis neptem, Caroli que Cæſaris nepotem condecebat: ſed ea ſimul chriſtiana pietate, quam de religioſiſſima Principe iam præcepta opinio, & præſentia omni maior opinione præſcribebat. Fecit in aulæ ſacello Coniugale ſacrum Maximilianus à Bergis Archiepiſcopus Cameracenſis. Interfuit Philippi Regis nomine eius Orator apud Angliæ Reginam Didacus Guſmanus à Silua, huc propterea tranſire iuſſus à Rege: interfuere à finitimis Principibus, officii causâ legati: præter ipſam totius Belgii nobilitatem, & maximè Procerum aurei Velleris, qui equeſtris ordinis ſui primordia, ante annos centum ac triginta quatuor, in Philippi Ducis, atque Iſabellæ Luſitanæ nuptiis inſtituti, conſimili tunc Luſitanæ Principis coniugio, magna lætitiæ ſignificatione, omnique ſpectaculorum genere certatim recolebant: planè vt, obliti querelarum ac partium viderentur. Vſque adeo in ludos ac pompas effuſa Belgarum nobilitas eſt.

Philippus Dux Burgundiæ. 1430.

Emmanuel Rex auus paternus Mariæ. Carolus Cæſar auus maternus Alexandri.

Eius ordinis equitū lætitia.

DISCEDIT è Belgio ſponſa

VERVM poſt hilaritatem nuptialium dierum, ſponſis è Belgio digreſſis, quaſi ceſ-

1565 ceſſantibus induciis, ad diſſidia rediere. A quibus ego diſſidiis, ac triſtium narratione ſtilum parumper abſtinebo, dum de Maria Luſitana ſtrictim aliqua ſubiungam, quæ per ſe ſe illuſtria, in regio ſanguine plus claritudinis habent: & quia cum viro Alexandro, eiusque prole coniuncta ſunt, de quibus multa in tempore memoranda; idcirco perſequi illa hoc loco, hiſtoriæ nonnihil intererit. Igitur vbi Maria venit in Italiam, inſolito excepta eſt occurſu gratulantium. Nam Parmam accedenti bina agmina proceſſere obuiam regali apparatu, nobilium virorum vnum, alterum æquè illuſtrium feminarum; illud Alexandro ſponſo, hoc ſponſi Amita Victoria Farneſia Vrbinatium Ducis cõiuge ductoribus; tanta hinc equorum, inde rhedarum, vtrinque ſtipatorum pompâ concertantibus, rarò vt iis in locis quidquam magnificentius ſplendidiusque ſpectatum ſit. At illa poſt repetitam nuptiarum gratulationem, animo ad ſeria conuerſo, Parmenſi ciuitati poſt paucos menſes, aliam exemplo operâque ſuâ faciem induxit. Popoſcerat aliquoties à Deo propagandæ ſtirpi marem filium, quum fortè ea ſpes animum inuaſit, ſi quem ex derelictis atque expoſititiis infantibus alendum Dei causâ ſuſcepiſſet, haud dubiè futuram ſe voti compotem. domi ſuſcepit, aluitque: ac nono poſtquàm id egerat menſe, Ranucium peperit. Enimuerò Maria non minus ſpe, quàm filio aucta, ſtatuit & alterum à Deo precibus contendere,

In Italia occurritur, ei regia cũ pompa.

Parmæ mores corrigit.

Pium inuentũ impetrandi à Deo filiĩ.

Ranucius Parmæ & Plac. Dux an. 1569.

quo pluribus munimentis conſtabiliret 1565
Impetrat & alterum domum. Quum propterea Dei Genitricem in eius æde, cui nomen à Scala, precaretur: ac fortè eò ſuperueniſſet Princeps Alexander, conuerſa ad illum; *Age*, inquit, *Domine*, *conſociatis precibus Deum obſecremus*, *vti pro ſuo in Virginem Matrem obſequio*, *volens propitiusque filio nobis altero indulgeat*. Coniunxere magna ſpe vota: nec menſis ab eo die nonus effluxit, quum

Alexandri erga illã veneratio. Odoardum mater enixa eſt: Alexandri non maiore lætitia, quàm admiratione, reuerentiaque aduersùs coniugem, qua precatrice vtrumque à Deo pignus acceperat. Inde magis magisque cœpit venerari ſanctimoniam eius: adeo, vt quum in nauali ad Echinadas pugna, fortiùs aliquanto quàm cautiùs in hoſtem ferretur, admonitus ab Ioanne Auſtriaco Duce; reſponderit, Habere ſe domi confidentiæ ſuæ cauſam, ſimul & patrocinium. Et ſanè illa totum id belli tempus inter preces, ac ſupplicia

Odoard. S. R. E. Card.

Educatio filiorum, pro viro tranſegerat. Liberos verò, quòd intelligeret ſingulari à Deo benignitate conceſſos, præcipuo ſtudio, quo ad vixit, imbuere diuinis præceptionibus conata eſt: & morti vicina nihil accuratiùs, quàm illorum educationem

quam moriens viro commendauit, viro mandauit, iis ad Deum vocibus vſa, quas Galliæ Reginam Diui Ludouici parentem vſurpaſſe legerat, *Ego in hoc articulo temporis*, *quod mihi ſupremum eſt*, *te Parens omnium oro quæſoque*, *vt*, *ſi liberi mei grauius in te crimen admiſſuri ſunt*, *tu feſtinata illorum mort*

Blanca Reg.

pulcherrima voto.

1565 *tuæ Maieſtatis iniuriæ anteuertas*. Dignum profectò Regiis matribus votum, quæ ſibi filios eſſe nolint illos, à quibus Rex omnium Deus, patris loco non habeatur. Et Maria quidem vndecimo

1577. poſtquam nupſerat anno, ſublata eſt, claro non minus exitu, quàm vitâ: vt enim hanc agendo fortiter, ita illum ſuſtinendo conſtanter (quod vnum morientibus ſupereſt) illuſtrauit. Tolerantiam eius, aggreſſionesque Dæmonum acerrimas litteris mandarunt, qui interfuerunt. Repertum, paulo poſt eius obitum, in ſecretiore ſcrinio, commentariolum per breue & capitale earum rerum, quas in quotidiana vita, perque horas ferè ſingulas, ipſa ſibi accuratè, hauſtaque diuinitus luce perſcripſerat. In quibus videre licet, (nam hoc quoque cum eius vita editum eſt) quale illius fuerit de Chriſtiana perfectione iudicium, & qualem ſe ad eam perfectionis normam conformaret. talem profectò, cuius pulcherrima imagine, Luſitana, ac Farneſia domus abunde gloriari: & Mariæ Parmenſis Principis exemplum Regiis puellis, nuptisque proponi meritò poſſit.

Tolerantia eius in morte.

Commẽtariolũ quotidianæ exercitationis eius ab ipſa conſcriptum.

IAM verò, vt Belgica perſequamur, cœperat Gubernatrix animum & operam adiicere ad ea Regis mandata, quæ attulerat Egmontius ab Hiſpania. Sed

3. Iun. nouis repentè litteris Vallisoleti ab Rege ſcriptis, in quibus contraria iis, quæ per Egmontium mandata erant, præcipi videbantur, & Gubernatrix inops conſilii retardata eſt, & Egmontius tur-

Res Belgicæ turbãtur.

Egmontii querelæ.

bato præter modum animo querebatur, *Authoritatem, exiſtimationemque apud æmulos ſuos ademptam ſibi eſſe à Rege, ea conſiliorum mutatione: quaſi alia ipſe retuliſſet, alia Princeps imperaſſet. Iuſſe videlicet eam viam Regis conſiliarios, qua ſi porro pergerent, haud dubie adacturos eſſe Prouincias, vt quemcumque rerum ſtatum, quàm præſentem malint: atque in Germanorum, Gallorumue, aut etiam in inferni, ſi libet, hoſtis poteſtatem citiùs adigantur. Sibi quidem certum eſſe, ſi rata nolit ea Rex, quæ in Hiſpania decreuerit; relicta Flandriæ præfectura, domum concedere, atque abſentia ſua teſtatum omnibus facere, Egmontium in hac rerum perturbatione ſeſe operæ, & culpæ ſubtraxiſſe.* 1565

Hæc vti audierat ab Egmontio quum ſcripſiſſet ad Regem Gubernatrix, tribus poſt menſibus litteras Regis accepit Segouiæ ſcriptas in hanc ſententiam. 22. Id.

Regis litteræ, *Falsò queri eos, qui affirment aliud ſecum Egmontio tranſegiſſe, alud per litteras Valliſoleti nuper imperaſſe. Itaque, vt quid ipſe velit, explicatè pronunciet, Principio in plectendis Anabaptiſtis, aliſq hæreticis, quarum illi cumque familiarum ſint, nolle, quidquam aut remitti, aut differri; quum ſatis conſtet experientia, præceps volaticumque malum ceſſatione, atque indulgentia imperitè curari. Dein præcipere, vt Quæſitores cauſarum Fidei (neque nouum in Belgio tribunal, neque non ſummopere neceſſarium) vbique perſanctè retineantur, omnique ope à Gubernatri-* 22. Octob

de ſupplicijs hæreticorum:

de Inquiſitoribus.

ce,

1565 *ce, ac reliquis Prouinciarum Præfectis adiuuentur. Poſtremò, quoniam Concilium Tridentinum iam Belgis imperatum erat, ſupereſſe vt eius decretis, ſimulque edictis tàm Imperatoris quàm Regis pareatur. Orare proinde Gubernatricem, vt in iis procurandis induſtriam ſedulitatemque, quantam poteſt maximam impendat: quum nihil aut ſibi gratius, aut Prouinciis opportunius effici à quoquam mortalium poſſit.* Hæc ſumma earum litterarum, quibus omnem Belgii calamitatem Orangius, aliique acceptam referre conſueuerunt. Et Gubernatrix quamuis moliri vno impetu tam multa, plenum periculi opus exiſtimaret: idque iteratis ad Regem litteris deprecaretur; rem tamen aggreſſa eſt, compoſitoque ad prouincias edicto, quid Rex vellet iuberetque, earum Præfectos admonuit in hæc verba, vti ex edicto ad Erneſtum Comitem Mansfeldium Lucemburgi Præfectum maturè tranſmiſſo cognoſcitur, nam eodem exemplo ſcripta ſunt omnia. *Quum nihil Regi carius tranquillitate ſit harum prouinciarum, velitque obuiam ire ſummis malis, quibus populos ſanè complures mutata ſemel Religione miſerè afflictatos videmus; idcirco Maieſtas eius præcipit, vt edicta tùm Caroli patris, tùm ſua: vt decreta Tridentini Concilii, ac prouincialium Synodorum integrè ſeruentur: vt ſacris Quæſitoribus fauor omnis atque auxilium impendatur, relicta apud eos hæreſum cognitione, quemadmodum humano diuinoque iure ad*

[Margin notes: ac de Concilio Tridentino. — Ex quibus edictũ cõponit Gubernatrix: — 9. Nouẽbris. — Atque ad præfectos prouinciarum tranſmittit. — 18. Decẽbris. — Edicti exẽplar.]

illos pertinet. Hæc Regis in Dei cultum, Belgijque commoda intendentis voluntas eſt: de qua admonitum te voluimus, vt eam ſine vlla exceptione complectaris ipſe, tuæque prouinciæ Magiſtratibus ſtatim promulges: ac ſtrenuè cures, ne quid in ea ſeruanda ab aliquo quadecumque cauſa prætereatur: propoſito contra violatores metu pœnarum, quas in litteris edicto ſubiectis recenſemus. Vt verò hæc faciliùs exequaris, deliges è ſenatu iſto certum hominem, cuius ſit prouinciam luſtrare, ſeduloque diſpicere, an ea, quæ edicto iubentur, à Magiſtratibus, populoque rectè atque ordine fiant. Tuque, delectusque abs te ſenator, tertio quoque menſe ad nos accuratè omnia referetis. Ac noſtrum erit, operam hac in re veſtram omni ope ac ſtudio promouere. 1565

Atque hæ demum partim edictorum, partim earum, quas ſupra memoraui, nuptiarum curæ clauſere annum, qui felici ad eam diem Belgarum nationi tranquillitatis ſuæ ſupremus fuit.

DE BELLO BELGICO

LIBER QVINTVS

1566 ANNVM aggredior aperta conſpiratione Nobilium, ſecuta vulgi ſeditione, turbidis optimatum conſiliis, furiali hæreticorum incurſu, templorum violatione, Religionis clade memorabilem; & ipſis, qui ea patrauere, pudendum. Edictum à Gubernatrice conceptum, tranſmiſſumque, Regis nomine promulgauere prouinciis Præfecti: ſed queſti prius eorum nonnulli apud Gubernatricem, profeſſique continendis illa edicti ſeueritate populis impares ſeſe eſſe. Quin addidere aliqui, nolle ſe in id operam conferre, vt quinquaginta aut ſexaginta hominum millia, ſe prouincias adminiſtrantibus, igni concrementur. Id, quod Regem Gubernatrix admonuit, teſtata quam prouideret animo tempeſtatem.

Præfectorũ prouinciarũ ſententiæ de propoſito Edicto.

9. Ianu. Et prima quidem ſigna tempeſtatis à Brabantia micuere. Etenim Regis edictum Brabantinis quum propoſuiſſet prouinciæ Cancellarius, (neque enim Brabantia Præfectum habet alium præter eum, qui toti Belgio præeſt) illico ciuitates, quæ dicuntur Prouinciæ capi-

Brabantia parere Edicto prima recuſat.

pita, Louanium, Bruxellæ, Antuerpia, & Buſcoducum, coacto ſenatu, compoſitoque ad Cancellarium libello, vehementer iracundèque flagitant, vt ſuorum ratio priuilegiorum habeatur. quibus ea Quæſitorum iudicia, Cæſariſque Placita quum repugnent, non debuiſſe edictum Regis à Cancellario tam facilè proponi, à ſe certè admitti non poſſe. Admonita ea de re Gubernatrix iuſſit afferri ad ſe libellum, recitatoque in ſenatu, & ſi audax poſtulatum pleriſque viſum, voluit tamen annales perquiri, ac monumenta Brabantiæ, præcipuèque commentarios Franciſci Hulſtii Senatoris Brabantini, qui primus Quæſitoris in ea prouincia munus obierat. Quibus inſpectis, reſponſum eſt, Quoniam ab anno milleſimo, quingenteſimo, quinquageſimoque, ea inquirendi ratio vſurpata non fuerat in Brabantia: affirmabatque Rex, conſilium non eſſe, decernere quidquam noui; ideo placere, ne quid immutaretur ea ſuper re, ſed tantummodo Cæſaris Placita, quamdiu de iis Rex aliud ſtatueret, ſeruarentur. Qua reſponſi mediocritate nec Brabantinis ſatisfactum, omnia ſibi polliciti: & Flandrenſes excitati, vt paria à Gubernatrice contenderent. Sed illam trepidus repentè nuncius curis ſanè maioribus implicuit. Certior enim fit ab homine non antea noto, ſed Chriſtophori Aſſonuillii egregii Senatoris operâ ad colloquium clam admiſſo, multos in Brabantia Nobiles, icto inter ſe fœdere de-

1566 Boldsc.

Eique ſatis factum ex parte.

Rumor cōſpirationis Nobiliū aduerſùs edictū

1566 decreuiſſe, ſi Rex inducere in illorum prouinciam ſacros Quæſitores vi vellet, ſe ſumptis armis contra vim ituros. Eam confidentiam occulta niti conſpiratione, quam cum aliquibus externis, præcipuè cum Gaſpare Colinio Gallici maris Præfecto conflauiſſent. Non diſſimilia his ad Gubernatricem Lugduno Batauorum pòſt paulo ſcripſit Orangius. idemque aperuerant Comites Egmontius, & Meganus: addiderantque, Centuriones ac Tribunos à fœderatis clam deſignatos, iiſque milites ſupra viginti millia, ſi res poſtularet, præſto futuros. Verùm quæ conſpiratio hæc fuerit, quæue eius origo, euoluam ipſe in præſentia ex ea, quæ apud me eſt, aliquorum narratione, qui rebus hiſce cognoſcendis per eam occaſionem impoſiti ſunt. Nam quum à Gubernatrice, ſecuto poſt hunc anno, iuſſu Regis miſſi eſſent, qui per ſingulas prouincias curſim in eos inquirerent, qui tumultum huius anni aut excitaſſent, aut fouiſſent; in arcanas inuaſere multorum epiſtolas, codicillos, ac memoriales libellos: queîs in commentarium tranſmiſſis, eius coniurationis exordia, proceſſusque Gubernatricem, ac Regem docuere. Ego, quæ mei operis ſunt, partim inde, partim ex reliquo tabulario mutuatus, rem totam paucis expediam.

Leyden.

29. Mart.

1559. MVLTO ante cladem huius anni ſexageſimi ſexti, nobiles aliquot Belgæ, plerunque iuuenes, quos nominare præter Ludouicum Naſſauium Principis

ORIGO primæ cõſpirationis Belgarum.

Nobiles aliquot iuuenes hæreſim apud exteros edocti,

pis Orangii fratrem, in promptu non habeo: Geneuæ, aliiſque in vrbibus aliquandiu verſati, facilè in hæreticorum fraudes inciderant. quippe auitæ dogmata Religionis hactenus edocti, quoad ſatis haberent, vt catholicè domi viuerent; non autem vt foris, ſi fortè circumuenirentur, diſcrimen veri falſiue dignoſcerent. Et ſanè cum hominibus peſtilenti lue contactis agere deberet nemo, cui paratum non eſſet ab antidoto remedium. Hi ergo hæreticorum diſciplinâ imbuti quum peregrinas religiones, libertatemque viuendi ſæpenumero in patria collaudarent; animaduertêre, ſe apud attentos & cupidos illa commemorare: nec alia eſſe compluriurn vota mercatorum, quibus eâdem hæreſi pridem occupatis grata erat huiuſmodi libertas, qua dum nemini fraudi eſſet, quid quiſque crederet, nemo à commercio, causâ religionis arceretur. Cum his collato demum conſilio agitare clam occœpere, plurium exemplo, de excutiendo paulatim à patriæ ceruicibus iugo catholicæ Religionis, quæ ſola in ciuitatibus dominari velit. Id autem, vti coniicio, cœptum eſt ab anno huius ſæculi quinquageſimo nono, quum profecturus in Hiſpaniam Philippus Rex, edicta Patris ac ſua ſerio ſeruari (quod inter arma minus licuerat) imperauit. Quod quia inciditin illud tempus, quo conſilium iniit Orangius de Hiſpanis militibus Belgio pellendis, ne eorum auxilio Quæſitores ſacri in eas prouincias inferrentur;

Libertatē cōſcientiæ expetūt in Belgio.

Paria mercatorum vota.

Vtrorūq. conſilia, tunc inita, quum Hiſpanos milites Belgio pellere conatus Orangius.

1566 tur; (vt ipſe editâ ab ſe Apologiâ te-
1581. ſtatum reliquit) haud abſurdum eſt
opinari, conſcium earum rerum, quæ
tunc agitarentur, Orangium fuiſſe.
Tamen haud crediderim inter prima illa Nobilium, mercatorumque colloquia, certi aliquid conſtitutum, aut formam fœderis aliquam fuiſſe conceptam. Neque enim veriſimile eſt, plurium conſpirationem per annos omnino ſex occultari potuiſſe: ſed ſparſa tunc aliqua coniurationis veluti ſemina, quæ
1564. poſtea anno ſexageſimo quarto, profecto in Burgundiam Granuellano Cardinali, reuixiſſe per occaſionem Tridentini Concilii, certum habeo, ex illo, quem dixi, commentario. Quin etiam eo anno ſexageſimo quarto, qui Nobiles, quique mercatores vnà conuenerant, haud ignari tantam molem abſque armis ſuſtineri non poſſe; explorandos ſibi hæreticorum Germaniæ Principum animos duxerunt, à quibus aut opem proximè caperent, aut eorum ſaltem nomina prætexerent ad metum Gubernatrici, ac partibus iniiciendum. Eam ob cauſam agebant in Germania Belgarum aliqui, ac ſecreta colloquia cum Palatino Septemuiro miſcebant, referebantque omnia ad Ægidium Clerum cauſidicum Tornacenſem, præcipuum Ludouici Naſſauii adminiſtrum Auguſtæ in hanc ipſam curam vnicè intentum, vt ex quamplurimis eius chirographis, ac libellis compertum eſt.
ſub ial. Ex quibus etiam deprehenſum, eodem
iū 1565. tempore Ludouicum ipſum in Germa-

Diu quieſcunt.

occaſione Concilij Tridētini reſurgunt, & primùm conſpirāt.

Et animos hæreticorum Principum Germaniæ explorant.

nia

1566

nia fuiſſe, vt eumdem lapidem moueret. Hæc autem & ſi ad finem vſque anni ſexageſimi quinti, miro ſilentio agitata ſunt, initio tamen ſexageſimi ſexti, promulgatis quæ dicebam edictis de ſacris Quæſitoribus, de Caroli Quinti Placitis, de Tridentini Concilii decretis, excitatiſque ob eam cauſam multorum querelis; tunc enimuerò qui coniurationem moliebantur, nacti ſpeciem tuendæ patriæ libertatis, ſparſis incredibili celeritate per prouincias libellis, (eos ad quinque millia fuiſſe ſcripſit ad Regem poſtea Gubernatrix) Hiſpanicam inquirendi de Religione cenſuram ludibriis execrationibus, maledictis omnibus lacerare: monere populos; *Ne ei ſeſe tirannidi ſupponerent, cui vbique gentium: ac veluti quodam conſenſu generis humani repugnatum ſit, ne Roma quidem ſine tumultu initia eius extitiſſe: quid agendum eſſe Belgio tot priuilegiis aduersus noua hæc omnia communito?* Auxit hominum ſuſpicionem fama bellicorum apparatuum, quos in Hiſpania Rex, & ſtipendia Regis facere ſolitus Ericus Dux Brunſuicenſis apud Batauos feſtinabant, ad ſtabiliendum, vt vulgò ferebatur, nouum in Belgio tribunal. quum tamen hic (quod poſtea compertum eſt) ad ſui dominatus oppida tuenda inter eos, qui timebantur, Belgarum tumultus: ille ad augenda Melitæ præſidia, Turcarumque alibi conatibus occurrendum, milites conſcriberent. Quod tamen perſuadere multitudini fru-

Promulgatione Edictis tumultuantur:

Atque edictis libellis aduersus Inquiſitionem populos ſollicitant.

Nouis armorum ſuſpicionibus agitatur.

5. April.

Brunſuicenſis.

Rex - Malta.

1566 fruſtra conata eſt Gubernatrix: contrà diſſerentibus hæreticis, affirmantibuſque; conſuetam illam eſſe ludificationem armorum, quę OSTENDVNTVR aliò, aliò inferuntur. Inde hominum voces palàm dictitantium, Vendituros ſe domos ac prædia, amiſſamque patriæ libertatem apud exteras gentes quæſituros. Auditique præterea, qui in fabulantium cœtibus ac circulis (ij paſſim in foro compitiſque viſebantur) haud timidè dicerent, Aduerſus eam edicti ſeueritatem, Ducem ſibi tantummodò deeſſe: quem ſi nanciſcerentur, profectò adacturos ſe Regem, vt Belgarum priuilegia imminutum non iret. Ergo turbata in hunc modum multitudine; ambiguis nutantibuſque Procerum pleriſque, ſtimulantibus, qui edicto petebantur, hæreticis: maturata coniuratio eſt.

Et in edictum mina citer inuehuntur.

Inde coniuratio que maturata.

Gubernatrix Regi 15. Mart.

NOVEM homines è Nobilitate, qui nullum in Rep. munus obtinebant, Bredæ in vrbe Principis Orangii fœdus conſcribunt, quod ceteris proponerent, dictante Philippo Marnixio Sanctæ Aldegundis Domino, calniniana pridem hæreſi corrupto pariter & corruptore. In eo exorſi ab Inquiſitionis execratione; quæ diuinis humaniſque legibus aduerſa, barbariem longè ſuperaret omnium retrò tyrannorum; *Commotos ſeſe* affirmant *ea indignitate Nobiles, ad quos priuilegio nobilitatis pertinet huiuſmodi cura, ſocietatem iniiſſe, qua obuiam irent nefariis illorum conatibus; qui per hæc iudicia, proſcriptio.*

FOEDVS conſcribitur.

Summa verborum fœderis,

ptioneſque, ac cædes, in optimorum ciuium fortunas intenderent. Quamobrem perſanctè iurare, Inquiſitionem ſe nullo modo in Belgio paſſuros: iratumque ſibi Deum, iratos homines precari, ſi aut à fœdere diſcederent, aut ſocijs ob eam cauſam laborantibus ope operaque deeſſent. Ad extremum Superos teſtari, ſe nihil eo conſenſu moliri, præter Dei honorem, Regis amplitudinem, Patriæ tranquillitatem. Atque hæc eſt ſumma verborum coniurationis, quæ ſiue à mutuis, ſiue à multorum promiſſis, vulgò Compromiſſum appellata eſt: ac variis dein linguis, quo vbique vulgaretur, prodiit in lucem, cum hac inſcriptione, vt Britannicè quidem edita præferebat: *Exemplar fœderis à Proceribus, Nobilibuſque inferioris Germaniæ percuſſi, ob Hiſpanicam Inquiſitionem, hiſce prouincijs intentatam.* 1566

Quod Cõpromiſsũ appellatũ.

cuius hæc inſcriptio.

Inde miſſi per ſingulas prouincias, qui communicato conſilio ſollicitarent animos popularium: haud irrito conatu; quippe aggregatis quamplurimis, tanta aliquorum confidentiâ, vt auditâ Hiſpanicâ cenſurâ, ignari quid vltra pararetur, nomina certatim darent. Primi omnium fuere Nicolaus Hames equitum aurei Velleris fæcialis, vulgò Toſondorus appellatus, præcipuum coniurationis inſtrumentum, Baronnius, Ghibercius, Lefdalius aulicus Egmontii, Ioannes Marnixius Toloſæ Dominus, Ghiſella, Meinſerius, & Olhainius, vti ad Gubernatricem ſcripſit Anderlechius Megani Comitis œcono- 24. Mart.

Aggregantur ad illud cõplures.

Atque hi primi.

1566 nomus. Aliorum numerus, conditioque haud facilè teneri omnium potuit: variantibus, qui libello excipiebant nomina, prout famam augere, aut facinus extenuare opportunum erat. Et Hames quidem habere ſe indicem Nobilium ſupra duo millia gloriatus eſt apud Anderlechium, quem in ſocietatem eo numero pertrahere conatus eſt. Sed ille auerſatus animo eiuſmodi cœtus, non modò ad numerum adſcribi noluit, ſed etiam duxit ciuis eſſe boni, Margaritam condocefacere, quidquid ageretur. Quam & ſi reperit multorum non ignaram, ac nullius incurioſam; aperuit tamen aliqua, quæ ipſe, vt erat partium familiaris, clam inaudierat. Inter alia, Adnumerari ab iis inter fœderatos Cliuiæ Ducem, Saxones Principes, Comitem Suartzemburgium, Gaſparem Colinium, aliosque, præter Abbates aliquot in Belgio, Proceresque nonnullos ex aurei Velleris Collegio. Quæ an ex vano iactata ad colligendam factioni famam, incompertum mihi eſt. Certè de Cliuiæ Duce, breuì rumor euanuit, de Velleris aurei ſodalibus creuit; affirmauitque clàm Gubernatrici ipſe eiuſdem ordinis eques Meganus, collegas duos cum ceteris Nobilibus conſpiraſſe, ſibi tamen ignotos. Sed de altero difficilè non erat ſuſpicari: ſenſitque Orangius hanc de ſe hominum opinionem, quum in ſenatu haberi ſe vulgò in numero fœderatorum conqueſtus eſt: alterum aut Comitem Hornanum Præfectum Belgici maris, aut An-

Quamplurimi oſtentati.

Occulti, dubii ne, nulli.

Inter hos Princeps Orange.

& Comes Hornanus aut Comes Hochſtratæ.

 1566

tonium Lalinium Comitem Hochſtratæ deſignabat illorum viuendi ratio ; ex qua plerunq; homines coniecturas trahunt. Nec ego dubitauerim, multos eſſe habitos coniurationis participes (vt præter iam memoratos, etiam de Eliſabetha Angliæ Regina addubitatum eſt) non alio argumento, quàm quia credebatur, eorum intereſſe, ſi res Belgica turbaretur. Nempe valet apud omnes Caſſianum illud: vt CVI bono aliquid vertitur, in eum rectà collineet ſuſpicantis animus. Sed ſuperuacaneum ſit dubios quærere, aut occultos, quum ſat multi palàm agerent, neque pauciores quadringentis ex nobilitate nomina dediſſe conſtet. ex quibus hæreticos ferè centum Gubernatricem docuit Meganus, præter mercatores, aliosque de plebe haud ſatis conſtante numero. Horum omnium duces habebantur Henricus Brederodius, Ludouicus Naſſauius Principis Orangii frater, Florentius Pallantius Comes Culemburgi, quod eſt Hollandiæ oppidum, ipſe à Sequanis oriundus, & Gulielmus Bergenſis Bergæ, quæ eſt in Geldria, Comes. omnes pari propemodum & iuuentæ, & animi vigore magna molituri: præſertim Brederodius, cui primæ in ea coniuratione partes delatæ ſunt, ſiue excellentiâ Belgicæ nobilitatis è priſcis Batauorum Comitibus deductæ, ſiue ob iuuenis ingenium peracre, atque LICENTIVS aduerſùs dominantes, eòque multitudini gratum, ac tumultuantibus opportunum. Porro Nobilium, aliorumque qui

Et Angliæ Regina.

Certi tamē nō pauciores quadrīgentis ex nobilitate

Quorū Duces quatuor.

Burgundia.

1566 qui ſe aggregauerant, non eadem mens ac finis, vti ferme accidit in cœtu plurimorum. Namque alii ſatis habebant, ſi Pontificii Quæſitores arcerentur, minuerenturque Edictorum pœnæ: alii ſuper hæc in libertatem Religionis intendebant; multos nulla Religionis Edictorumue cura, ſed cupido agebat prædæ ac rapinarum: deniq; nonnulli maius interim opus mouebant, ac per eas turbas excuſso veteri Domino, nouum meditabantur. Omnes tamen præſeferebant, poſcebantque ceſsationem Inquiſitionis, atque aliquod edictorum Cæſaris aduersùs hæreticos temperamentum: in eamque ſententiam ſupplicem libellum, quem Gubernatrici offerrent omnium nomine compoſuere. Ita conſilia coniuratorum tum aperta, tum occulta ad Regem per litteras detulit Gubernatrix. Quin etiam ſicuti nihil horum, quæ deſtinabantur, eam latebat: (quippe vagi per vrbes, ac domorum intima EXPLORATORES, ideſt aures oculique dominantium; ſingula excipiebant, reddebantque) ita diſſimulato vbique metu, intendendas ſibi vires putauit, in tantarum expectatione rerum. Itaque populum edicto, Magiſtratum priuatis litteris, muneris ſui admonere: arces vrbiumque mœnia per homines fidos occultè luſtrare; rumores de aduentu Regis in vulgus augere, ſimul Hiſpanos Oratores, qui apud Cæſarem, Regemque Galliæ, ac Reginam Angliæ agebant, properatis nunciis condocere, quæ coniuratio in-

Finis coniurandi nõ omnibus vnus.

25 Mart.

Diligentia Gubernatricis aduersùs coniuratos.

Belgio pararetur, Germanorum, Anglorumque, & Gallorum, vt ferebatur auxilio: denique nihil prætcrire, quo ſe & gnaram eorum, quæ agitabantur, & validam eiſdem propulſandis oſtentaret. Quum certior eodem tempore fit à Comite Megano, Bruxellas aduenturos ſub initium Aprilis, Nobiles circiter quingentos, ſupplicemque libellum aduersùs Quæſitores, atque edicta Cæſaris oblaturos. Addidere aliqui (vt ferme veris falſa permiſcentur) decreniſſe coniuratos, niſi audiantur, illato in vrbem milite Gubernatricem abducere Viluordiam, eoque carcere tamdiu clauſam habere, donec impetrent, quæ volent. Quod & ſi primo illa irriſit, dein tamen dubitaſſe, an relicta vrbe in arcem tutiorem ſeſe reciperet, ex eius litteris deprehendi. Interea conuentum ſolito celebriorem apud ſe indicit ad VI. Kal. Aprilis non tam ſententias aliquorum, quàm affectus exploratura: ſimul ne aduerſarios haberet, quos conſcios noluiſſet. Inde repetitis in Hiſpaniam litteris, quo loco Belgica res eſſet exponit: queriturque, quòd, quum hæc toties prædixerit, audita non ſit.

Nouus rumor de eorum aduentu Bruxellas.

Territa ob id Gubernatrix.

Senatum indicit.

27. Martij

25. Martii 3. April.

ET IAM, qui ſollicitè euocati fuerant prouinciarum Præfecti, atque aurei Velleris equites, ſenatoreſque priuati concilii, frequentes aderant ad præſcriptum diem. poſteroque Senatum ingreſſis, recitatiſque à Philiberto Bruxellio ſenatore multorum litteris, in quîs Nobilium coniuratio, hæretico-

SENTENTIAE ſenatorū exquiruntur, An admittendi fœderati.

rum-

1566 rumque conſilia ſeu vera, ſeu credita, nunciabantur; Margarita Gubernatrix paucis præfata, euocatum ab ſe ampliſſimum ſenatum, vt impendentibus malis illorum conſilio atque operâ mederetur; rogauit primùm, Admittendinè viderentur, qui venturi Bruxellas propediem ferebantur, ductore Henrico Brederodio? Deinde quid eorum poſtulatis (quorum pleraque vulgauerat iam fama) reſpondendum? Poſtremò qua ratione diſſolui ea conſpiratio, noviq; turbidorum hominum motus componi tunc poſſent? Varios illuc animos attulerant Proceres. pleriſque inuiſum erat Inquiſitionis nomen: aliqui occulta conſilia ſecum agitabant: ante priuatam cauſam pauci publicam habebant. Philippus Croius Areſchoti Dux, & Carolus Comes Barlamontius negabant admittendos eſſe intra vrbem ea multitudine coniuratos: *Quid enim opus eſſe quingentis hominibus, vt libellus vnus offeratur? Non ſibi videri eam ſpeciem ſuppliciter poſtulantium. mitterent cum mandatis egregium ex ſuo numero aliquem, minore pompa, atque inuidia. denique aut portas occludendas, quod potius videbatur: aut, quod proximum admiſſos intentis multorum oculis obſeruandos, deque iis, qui fortè licentius quid agerent, ſupplicium illico ſumendum.* Contra Princeps Orangius, qui vtrumque tamquam Cardinalitios auerſabatur, & præcipue Areſchoto infenſus erat, ob vetus inter Croios, & Naſſauios de familiæ dignitate diſſidium;

Sententia Ducis Areſchoti & Com. Barlamontij contra fœderatos.

Principis Orāgij pro fœderatis.

vanos eos timores affirmabat aduersùs homines ſibi non ignotos, & multos amicitiâ, nonnullos etiam ſanguine coniunctos: grauem autem futuram eam iniuriam, ſi nobilibus viris non permitteretur, quod LICET miſerrimo cuique, rogare. Similia his de ſecuritate memorabat Egmontius: præſertim quòd, ſi vi atque armis agendum eſſet, non videret, quo apparatu tunc quidem occurri poſſet hominibus iam pridem armatis, & eâ repulsâ irritandis: TVTVM non eſse, eos lædere, quos perdere non poſſis. At verò Manſfeldius, & ſi Pontificios in Belgio Quæſitores haud probabat, negâuit tamen rectè fieri ab iis, qui per huiuſmodi coniurationes, ac turbas, contumaciùs agerent, quàm vt rogare viderentur. Addiditque, increpitum à ſe peracriter Carolum filium, quem coniuratis immiſtum inaudiſset. Et ſanè eſt apud me eius epiſtola, qua filio, niſi quàmprimum ab illorum ſe ſocietate ſubducat, iram denunciat ſuam, iubetque ſpem omnem abiicere paternæ vnquam gratiæ recuperandæ. Sed hæc monita, minæque adoleſcentem natura ferociorem (an quia credidit, in ſpeciem à patre illa dici?) non ſtatim à coniuratis abſtraxere. Neque aliter eas conſpirationes ac fœdera interpretabâtur Arembergius, & Meganus: quaſi, qui illa oſtentatione virium obſecrarent, coacturi Principem, non obſecraturi venirent. concludebantque, reiiciendam huiuſmodi legationem, aut mitiore vo-

ca-

Margin notes: 1566 — & Com. Egmōtij pro iiſdem. — Com. Manſfeldij cōtrà fœderatos, — 16. Mart. — & Comitũ Arébergij, & Megani contra eoſdem.

1566 cabulo differendam. neque enim, ſi paulum temporis intercedat, duraturam ſubitariæ ſocietati conſtantiam: quum NIHIL diu conſiſtat tumultuario opere compoſitum. Reliqui ferè omnes ambiguè, aut modicè de coniuratis: acerbè, ac palàm contra nouum inquirendi de Religione tribunal: eadem ſed obſcuriùs remiſſiùſque contra ſeueritatem edictorum Cæſaris diſſeruere. Inde gradus ad querimonias factus aduersùm Regem, quas tanto confidentiùs ingerebant, quanto magis opus tunc eſſe ſuâ ipſorum operâ non ignorabant. Et habere ſe, quas apponeret ad veteres querimonias, aiebat Orangius: (niſi fortè nouas offenſiones metuſque fingebat, quò honeſtiùs Regis cauſam deſereret, ſuam ageret) quòd nuper accepiſſet, homines genti Naſſauiæ infenſiſſimos de nece ipſius, deque fortunarum omnium publicatione agitauiſſe cum Rege, Regemque tempus opperiri, quo facinus imperaret. *Hæc nè laborum eſſe præmia, quos in ſuperioribus bellis, pro aſſerendis Regi Prouincijs Belgarum Proceres exantlaſſent? Quamquam expertos iam eſſe ſe, non eo loco Belgium haberi apud Philippum, quo pridem apud Carolum parentem. Nuper miſiſſe Regem quadraginta nummum aureorum millia Reginæ Scotorum ad militum ſtipendia: Belgium in ſumma ærarii difficultate præteriri. Non accuſari à ſe aut importunitatem ſubſidij, aut infelicitatem ſucceſſus, at timendum fuiſſe,*

Reliquorũ ſententiæ.

Querelæ aliquoru contra Regem.

Orangij in primis:

cuius hæc verba.

ne Angli, in quorum capita ſuppeditari 1566
ea pecunia ferebatur, odia furoremque Nam pe-
in Belgas effunderent; præſertim quum rierat po
ſumma illa in manus Angliæ Reginæ cunia, vt
deuenerit, naui ob tempeſtatem in eius diceba-
portum delata. Super hæc addere pa- tur.
rantem Margarita interpellauit: admonuitque, Abſtineret interim à priuatis querelis, vbi res publica vrgeret: neue tantam iniuriam inferret prudentiæ ſuæ vt ea ſibi perſuaderi pateretur de Rege omnium clementiſſimo. certò autem conſtare ſibi, quod de pecunia dicebatur, commentum eſse hominum ſeditioſorum, qui per huiuſmodi artes creare inuidiam Regi apud Belgas ſuos, externoſque apud Principes molirentur. Sed non ille propterea mitigari viſus eſt, quamuis alioqui diſſimulator, ac ſui potens. Sed fortaſse perſeuerandum putauit, ne cœpiſse videretur ſine cauſa: quaſi ſit ARGVMENTVM iuſtæ iracundiæ, ſi non citò deponatur. Eodemque modo neque Comes Hornanus, aliique nonnulli deſtitere, quin ipſi querelas quoq; ſuas expromerent. Quos tamen verbis interea mollibus opportuniſque vtcumque placatos, atque ad ſpem regiæ benignitatis erectos, ad conſultationem iterum Margarita reuocauit: ſuperantibuſque ſuffragiis decretum eſt, fœderati admitterentur omnes, modò inermes, compoſitique ad modeſtiam. In quam ſententiam vt ad eos ſcriberent, negotium datum eſt nonnullis ex iis, qui aderant, Præfectis prouinciarum, per quas illi iter

Quem placare nititur Gubernatrix; fruſtra primùm; poſtea cũ aliis vtcũque mitigatur; ac reſtituta conſultatione de fœderatis admittendis decernitur.

Bru-

1566 Bruxellas facturi credebantur. Præterea portis adderentur custodes, vrbemque vigiles obirent, ac turri maximæ imponerentur excubiæ, ne quid fortè ſuſpenſa ciuitate turbaretur. Reliquorum conſultatio, abeunte iam die, in ſequentem dilata eſt. Quo die coactis in eumdem locum Dynaſtis, ac Senatoribus, verita Gubernatrix, ne aliquorum fraude, iterum per diſſidia & querimonias, deliberandi occaſio corrumperetur; occupauit ad eos in hunc planè modum loqui, ſicuti locutam ſe in ſenatu, ad regem ipſa perſcribit. *Si* Noua conſultatio.

3. Apr. *malis ingruentibus afferre medicinam dolendo querendoque poſſemus, non erat quòd ego vos hodie repetito conſultandi labore fatigarem: quum ſatis querelarum fuerit heſterno die, nec ferè quidquam præter priuatas offenſiones à pleriſque veſtrum in commune collatum ſit. Sed AEQVAE licet querimoniæ, amittunt, ſi importunæ ſint, æquitatis partem. certè auertunt aliò conſultantium mentes, agitatiſque tamquam à fundo eorum animis, veri conſpectum interturbant. Poſtulaturus eſt à me, ſociorum nomine Brederodius, vt Inquiſitionis tribunal amoueatur, ac pœnæ pro Religionis cauſa edicto propoſitæ mitigentur. Ego, quid reſponſi dandum ſit, aueo nunc audire de vobis, quorum fidem, ac prudentiam ſæpe ſum experta. Sed ante ſententias veſtras, præfari me pauca, neque moleſtum vobis, neque alienum à cauſa duxerim. Audio eſſe non paucos, qui Imperatoris Caroli* In qua verba facit Gubernatrix in hũc modum. De edictis

pa-

parentis Dominique mei edicta (nam de Inquiſitione mox ſubiungam) carpere palàm audeant, vti inclementia, barbara, populis non ferenda. Profectò qui ſic obloquuntur, non modò iniuriam faciunt ſapientiſſimo Principi, patriæque amantiſſimo; ſed veſtro, Equites, collegio, ſed Senatorum concilio, immo totius Belgij Ordinibus, quorum omnium iudicio conſenſuque Cæſarem tuliſſe eas leges haud dubiè recordantur aliqui veſtrum: & legere omnes liquidò queunt in anni milleſimi quingenteſimi trigeſimi primi edicto, in quo cetera eius Placita Principis innituntur. Cur ergo in præſentia ſeueritatem Cæſaris accuſant? cur ea nunc damnant, quæ antè aut ipſi probauerant, aut omnium probata ſuffragijs non ignorant? An, quia hoc tempore ſe morbus intendit, idcirco remittenda eſt cura? & quæ ratio perſuadebit, vt exedente nouas quotidie Reip. partes hæreſum contagione, nos ignem ferrumq; molliùs tractemus? Neque aliò ſpectat Eccleſiaſtica aduersùs hæreticos inquirendi poteſtas, niſi vt per eam impiorum hominum audacia aut metu retardetur, aut ſupplicio puniatur. Scio aduersùs hoc tribunal effusè ferri omnium odia: quæ redarguere & contrà tendere conſilium mihi non eſt in præſentia. Quamquam hoc tribunal non eſt in Belgio nouitium inuentum, vti ſcitis: & iam ſexdecim ſunt anni, quum illud in hiſce prouincijs ſtatuit Pater meus. Sed quid, oro, ſeueritatis habet hæc Quæſitorum cenſura, quod edicta

De inquiſitione, quam nec eſſe nouũ inuentum. nec ſeueriorẽ edictis oſtendit.

Ca-

1566 *Cæſaris non habeant? immo ſi rectè vobiſcum reputatis, multo hæc, quàm illa, ſeueriora ſunt. Vt meritò Rex in ijs, quas tribus antè annis hìc ego perlegi litteris, multis veſtrum audientibus miraretur, cur tantopere ab Hiſpanica Inquiſitione timerent Belgæ, qui in eiſdem Religionis cauſis, pœnas longè plures ac maiores in edictis Caroli comprehenſas haberent. Quod ſi ea edicta ſapienter à Principe lata, conſenſuque Ordinum excepta ſunt: non video, cur aduersùs Inquiſitionem, quæ eòdem pertinet, & mitiùs agit; tam acerbè impotenterque homines inuehantur. Hæc porrò non ideo à me dicta ſunt, quaſi vobis præripere voluerim deliberandi iudicia: libera illa per me fuere, eruntque ſemper. Vos, ne libertatem vobis adimat aut ira, aut ſtudium, pro veſtra ſapientia curabitis.* Inde rogatis ſententiis multi cenſuere, Ne quid mutaretur ex Imperatoriis edictis: LEGES, *antequam ferantur, expendendas: vbi latæ fuerint, tolerandas: nec alia re magis labefactari ſtatum ciuitatis, quàm crebra legum mutatione. præſertim quòd fama interſit, in ea congreſſione nihil cedere poſtulatis hæreticorum, qui, SI PRIMA obuenerint, finem poſtulandi facturi non ſint.* Acriùs incitatiùſque plerique contrà diſſerebant: oſtendebantque, *Per illa Imperatoris edicta neque Religioni, cuius ſenſim cultus decreſceret: neque ciuitatum ſecuritati, quas eo ipſo nomine turbatas toto Belgio intuerentur; ſatis conſultum videri.*

Poſt hæc rogatis ſententijs.

Probāt alii, qui edicta mutarique nolunt leges.

Plures improbant, ac mutarē pro re nata volunt.

Et

Et tamen leges ob Religionem tranquillitatẽque ciuium conditas eſſe. neutrum verò ab hiſce Imperatoriis edictis planè præſtari. Cur ergo nefas putarent, demptis inde, aut potiùs mutatis aliquot pœnis, eas mitiores, eòque obedientiæ populorum aptiores efficere? Profectò MAIVS famæ periculum ſubire Principem, ſi manere velit legem, cui multitudo non pareat, quàm ſi eadem ad vſum accommodata, populos in obſequio contineat. 1566

In Inquiſitionem ſeriùs inuehuntur, publicum nempe odium,

Quod verò ad Inquiſitionem attinet, ſatis apparere, eam nulli hominum ordini acceptam eſſe, adeo vt Antuerpiæ nemo ſit tam tenuis fortunæ, qui ſclopum aut haſtile aliquod non oſtentet, mineturque, illo ſe telo vſurum in eos, qui Hiſpanicam Inquiſitionem inferre in vrbem connitantur. Immo & Epiſcopos non leui affectos iniuria videri, dum Religionis cauſa, quarum cognitio ad ipſos iure pertinet, ad poſterius hoc Quæſitorum tribunal transferuntur. Sed hæc fruſtra ad diſputationes reuocari, vbi ſint ad portas coniurati. quorum antequam poſtulata reijciantur, conſiderandum eſſe etiam atque etiam, an ſi illi, ſtimulantibus hæreticis, vim fortè pararent, tantum ſit domi præſidium, quo ſubitæ irruptioni popularium ac finitimorum, qui ſe ad fœdus aggregauerint, obſiſti queat. Atque horum denique ſententia & numero, & quadam concitatione præpotuit. Licet enim non defuerint, qui quod obtendebatur pro animarum Paſtoribus, facilè refutauerint; vix tamen fuit in eo ſenatu, qui

& Epiſcoporum offenſam.

Addunt & metum à coniuratis

& præualent.

op-

1566 opportunum tẽpori exiſtimauerit eiuſmodi tribunal. Quamobrem poſt multas altercationes, in hunc modum compoſita res eſt. Quandoquidem Cæſaris, ac Regis conſilium non aliò ſpectauerit per eas de Fide Quæſtiones atque edicta, niſi vt vetus Religio integrè ſeruaretur; hactenus vſurpanda eſſe illa remedia, quoad huius incolumitati caueatur. Porrò duplex eſſe genus Inquiſitionis, alterum muneri Epiſcoporum adiunctum, alterum certis iudicibus à Pontifice Maximo impoſitum. Querelas atque odia populorum eſſe dumtaxat in hoſce Pontificios Quæſitores: quos licet Carolus Cæſar inuexerit in Belgium, id tamen coactum feciſſe Paſtorum inopiâ negligentiâque. quæ ratio quum in præſentia ceſſet, ſimulque tantopere mortales abhorreant ab externæ huius Inquiſitionis nomine; non debere aduerſantibus populis tam violentum intempeſtiuumque remedium obtrudi. Quare ſine vlla Religionis iactura condonari aliquid poſſe coniuratorum petitioni. Sed ne quid hæreticis ea in re cedere, aut quidquam illorum gratiæ dare viderentur; ita reſpondendum coniuratis. *Non eſſe, quòd de Inquiſitione laborarent: eius vſum intermittendum, quum ipſi Quæſitores detrectent exercere ius ſuum, non petita ab nouo Pontifice poteſtate: quam petere, vt munus ſuum cautiùs obeant conſueuere. Quod verò ad pœnas attinet Imperatorijs edictis comprehenſas aduersùs hæreticos, non eas tollendas, ſed* quum

De vtraq; re decretũ

In quo & inquiſitio re tollitur,

Pius V.

verbo intermittitur.

& edicta Caſ. mitigantur.

quum capitis ferè ſint omnes, ſalubri aliquo temperamento mitigandas. Sic Epiſcopos, ſic iuris humani diuinique peritos, ſic ipſos Quæſitores ſentire, ac dicere: immo ſic Cæſarem Carolum facturum fuiſſe, ſi viueret; quando ipſe ob ſimiles difficultates anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimoque, poſtulante Maria Hungariæ Regina eius ſorore, eaſdem pœnas, quas antè ſtatuerat, emendare ac lenire non inutile aut indecorum arbitratus eſt. Atque in hunc modum coniuratis blandiùs acceptis in præſentia, diſſolutum iri eorum cœtus, (quod plurimum referret,) ac tempus interim capi poſſe, quo abſque huiuſmodi turbis, ideoque maiore cum imperio publica hæc negotia adminiſtrentur. Gubernatrix & ſi meliora deſiderabat, probauit tamen quæ offerebantur: quòd intelligeret, in eo rerum articulo aut condonandum aliquid coniuratis, aut eos vi armiſque repellendos. hoc verò poſterius attentari haud poſſe non ſati prompto armorum duce. quum nec Orangio fideret, & interrogatus Egmontius negaſſet ſe aduersùs aliquem mortalium pro Inquiſitione edictiſue pugnaturum: in reliquis autem Proceribus aut non multo plus fidei, aut longè minus præſidii erat. Itaque vſuram ſe eorum conſilio dixit: ac Brederodio ſociiſque ita reſponſuram, vt ſimul eis ſatisfaceret, ſimul integrum Regi iudicium, quo inconſulto nihil confici in re tanta poterat, reſeruaret.

Decretum cur accipit potiùs quã probet Gubernatrix.

HÆC

1566 HÆC PORRO ſingula per celeres nuncios dum Gubernatrix Regem docet, rogatque, vt quid definiendum ſit, quamprimùm aperiat; eo ipſo die ſub veſperam coniurati Bruxellas aduenere. Erant illi in equis omnino ducenti, forenſi veſte ornati, geſtabantque ſinguli bina ante ephippium ſclopeta. præibat ductor Brederodius, iuxtàque Ludouicus Naſſauius. nam Comites Culemburgius, & Bergenſis nonniſi tertio pòſt die ſuperuenerunt. Retulit Gubernatrici aulicus Mansfeldii non ignobilis Franciſcus Verdugus, in ingreſſu vrbis hæc Brederodium iactaſſe. *Opinabantur enimuero aliqui, non auſurum me Bruxellas accedere: en vrbi ſuccedo, eamque ſed alia ratione mox reuiſam.* Inde ad Orangii Principis ædes Ludouicus frater, ac Brederodius diuerterunt: quò ſe officii cauſa Manſfeldius, ac Hornanus antè contulerant. Ea nocte, remotis omnibus præter Mansfeldium, multis Hornanus egit cum Orangio de remittendo in Hiſpaniam aurei Velleris torque: eamque ob rem iuſſus eſt Verdugus libellum afferre legum eius ordinis, vt inſpicerent, quatenus Regi, quippe ſupremo ſodalitii Magiſtro, fidem eâ cauſâ obligatam haberent. Sed intercedente Manſfeldio nihil decretum eſt. Id verò aliàs ab iiſdem agitatum, Gubernatrici aperuit Anderlechius. Poſtero die Brederodius, dum Culemburgium & Bergenſem opperitur, in Culemburgii, quæ Bruxellis erat, domum ſocios conuocat,

cat,

3. Apr.

Henricus Brederod

De FOEDERATORVM aduentu.

Bruxellas intrant,

Brederodio ductore,

& iactabūdo.

Diuertunt ad Orāgij domum:

in qua cū alijs Proceribus turbida conſilia miſcēt

Poſtea in ædes Culemburgij ſocios aduocat Brederodius 13

 1566

cat, in ſuſcepto conſilio firmaturus. Primùm epiſtolam illis oſtendit Hiſpanicè ſcriptam, ſibi recens traditam, vt aiebat ab Hiſpania: niſi fortè homo non incallidus ſimulauerat, quemadmodum ſuſpicatur is, qui hæc omnia arcanis occulta notis ad Gubernatricem ſubmittebat. qua epiſtola narrabatur, Moronem, hominem in Belgio notum, lento igne viuum in Hiſpania fuiſſe combuſtum: quod plurimum valuit ad animos ſociorum incendendos contra eiuſmodi cenſuræ ſeueritatem. Inde in rem feliciter ingreſſus Brederodius, quaſi aciem luſtraturus, coniuratorum chirographa manu attollit, recitatque vnà cum Naſſauio: ſingulis adeſſe ſe, atque in ſententia manere profitentibus. Pro iis, qui aberant (fuere ad ducentos) præſentes, qui fermè totidem erant, ſpoponderunt. Ad hæc poſtulat, vt ad ſtabiliendam conſpirationem ſcripto iterum nomine, animos conſocient. quod ſinguli fecerunt, ac renouato ſacramento confirmarunt. Iuriſiurandi formula erat. *Si fœderatorum aliquis ob Religionis aut fœderis cauſam conÿceretur in carcerem, illico reliquos poſthabitis rebus omnibus, acturos cum ambobus iis, alteroue eorum, qui per ſingulas prouincias fœdus procurabant, vt confeſtim vniuerſi, ſumptis, ſi opus ſit, armis, ſocio auxilium ferrent.* Atque in hunc modum animatos alacreſque dimiſit, adituros ſequenti die Gubernatricem: Quo die, qui fuit Nonis Aprilis, coacti rurſum in Calemburgii domum

Et nouo iterum iureiurãdo cõiungit,

tali formula.

5. die

mum

1566 mum Nobiles fœderati paulum ſupra ducentos, inde in curiam viâ publicâ ire inſtituunt, tota ad ſpectaculum effuſa ſuſpenſaque ciuitate: pleriſque non ſatis expedientibus, quo nomine haberent nouum illud legationis genus. Nam nec ſupplices videbantur, qui tam confidenter imperioſèque ſupplicatum veniſſent, ducibus præſertim Brederodio ac Naſſauio, rogare haud magnopere aſſuetis: nec tamen factionem, aut vim præſeferebant illa ſimplicitatis ſpecie ingredientes, atque ipſa ſacrorum ordinum agmina imitantes. Bini fermè procedebant, ætate plerunque compoſiti, claudebantque agmen Brederodius atque Naſſauius. Obſeruatum, alterum eorum, qui ordinem ducebat, claudum eſſe; idque cum omine malo, nec ſine riſu exceptum. Aulam ingreſſi Margaritam inueniunt, dimiſſo tunc ſenatu, cum nonnullis Proceribus agentem; cui propius factus Brederodius, poſt officia venerationesque, in hunc modum elocutus eſt. *Nobiles Belgæ, quos hic coram Celſitudine tua vides, aliique eiuſdem ordinis, qui propediem aderunt ſanè complures, ideo mecum vnà conuenere, vt quanto ſtudio à te aliqua petant, ex hac ipſa celebritate cognoſcas. Hæc porrò quæ ſint, dum ſupplici hoc libello perleges, ego te omnium nomine oro, vt in animum inducas tuum, nihil aliud honeſtis hiſce viris propoſitum fuiſſe, niſi Regis obſequium, amplitudinemque, ac patriæ ſalutem.* Hæc fatus libellum obtulit: addiditque, ha-

Inde ordinatim procedunt in curiam.

eorumque nomine ſic Gubernatricem Brederodius alloquitur

& libellũ trium petitionũ tradit.

R be-

bere ſe præterea nonnulla, quæ cum eius Celſitudine conferret, eorumdem ſociorum nomine; ne tamen à propoſita ſibi ſententia fortè aberraret, ſe libenter illa è ſcripto, niſi oneroſum ei eſſet, in præſentia recitaturum. Annuente Margarita; recitauit. Summa hæc erat: *Plurimùm dolere Nobiles, quòd Gubernatrix ad prouincias ſcripſiſſet de hoc fœdere tamquam ope ac ſocietate Gallorum Germanorumque compoſito; ſpecie quidem patriæ ſalutis, re autem vera ſpe populationis ac prædæ. Id autem quemadmodum graui cum iniuria Belgicæ nobilitatis Gubernatrici delatum erat, ita Nobiles enixè eam rogare, vt proferat nomina eorum, qui hoc detulere: cogatque illos accuſationem legitimè ac palàm adornare: quo aut fœderati, ſi criminis conuincantur: aut accuſatores, ſi crimen falsò intenderint, pari ſupplicio caſtigentur.* Ad ea Gubernatrix, curas indignationemque animo vtcumque premens, accepto non grauatè in ſpeciem libello, quo Inquiſitionis abolitio, ac veterum abrogatio edictorum, nouorumque ab Ordinibus Belgicis inſtitutio poſcebatur; *Conſideraturam ſe illorum poſtulata* reſpondit: *& quando nonniſi Regis dignitatem, patriæque ſalutem ſpectabant, haud dubiè poſtulatis ſatisfacturam. Ceterùm, quòd de litteris querebantur ad prouincias datis, non iure illos queri. feciſſe ſe quod muneris ſui ratio poſtulabat, vt quoniam à multis certior fiebat de fœdere neſcio quo cum externis inito, Præfectos ac Magi-* 1566

Hiſce querelis è ſcripto ſuperadditis.

ad quarũ partem reſpõdit Gubernatrix.

ſtra-

1566 *ſtratus commonefaceret, ne per eam occaſionem, non tàm à Belgis, quippe quos Regi fidos experta ſemper erat, quàm à finitimis, quos aggregauerant, aliquid in prouinciis turbaretur.* Nec pluribus elocuta Nobiles ab ſe dimiſit, nulla de delatoribus facta mentione, quod tamen coniurati magnopere flagitauerant. ſiue per ſpeciem obliuionis tranſmittere voluit eiuſmodi quæſtiones, quæ plerunque exitus habent inexplicabiles: ſiue potiùs offenſa, tamquam ab ſe arcana imperii poſcerentur. Immo in veſpertino eiuſdem diei ſenatu, ſuadenti non nemini, vt nomina delatorum coniuratis aperiret; iratior aliquanto reſpondit, Mirari ſe, quòd quum ipſe recuſaſſet indicare de authore, ex quo reſciuerat ea, quæ paulo antè detexerat; nunc contrarium, non ſine multorum diſcrimine, ſuaderet. In eo ſenatu Gubernatrix recitato Brederodii libello rogauit, num de illo, noui aliquid cenſerent. Sed quum iam ſuper ea re conſultatum eſſet, eædem aliis verbis ſententiæ dictæ ſunt. In eo diſceptatum, An requirendum eſſet à coniuratis, vt quoniam in ſupplice libello generatim ſubſcripſerant, Nos humillimi Maieſtatis Regiæ ſubditi; adiungerent ſuum ſinguli nomen: vt in quos beneficium Rex conferret (an potiùs in quos vltionem adornaret?) nominatim ſciret. Sed pluribus contrarium placuit, ne per occaſionem exigendi ab abſentibus nomina, circumlato per vrbes libello, plures ſollicitarentur. Po-

partem omittit.

Dubitat an nomina ſubſcribere ſua debeãt cõiurati.

contrariũ ſatius viſum.

ſtridie reuerſis numero adhuc maiores Fœderatis, (nam Comites Culemburgius, & Bergenſis citatis equis in tempore ſuperuenerant) Gubernatrix libellum reddidit, quem ab iis acceperat heſterno die, adiecta ad marginem reſponſione, qua intermittendæ Inquiſitionis, edictorumque moderandorum ſpem, ſed Rege antè conſulto, faciebat. Id verò quia non perinde omnibus probatum eſt, à conclaui in aulam deliberabundi recipiunt ſeſe: collatiſque ſententiis, ad Margaritam redeunt: atq; omnium nomine Euſtachius Fiennius Eſquerdæ Dominus (nam Brederodius in publico verba facere, niſi meditatus, aut ex ſcripto non audebat,) officiosè actis pro ea reſponſione gratiis; orat, ne grauetur teſtatum facere, quidquid ab eo Nobilium conuentu factum eſſet, pro Regis obſequio vtilitateque fuiſſe. Sed negante id extemplo Margarita, atque affirmante, tempus eorumque facta ſatis hoc omnibus teſtatura; diſceſsere.

1566

Florêtius Pallâtius C. Culemburg. Guliel. mus C. Bergen.

Libellũ cũ reſpõſione adiectã reddit coniuratis.

EXCEPIT eo die Brederodius in Culemburgianis ædibus coniuratos peramplo ſanè conuiuio, ſed infauſto vel ipſis parietibus hoc poſtea nomine ſolo æquatis; fuere conuiuæ circiter trecenti, ideoque confidentiores præſertim ſuper menſam. Inter alia actum de ea ſocietate nominanda; placuitque imponere illi nomen, *Nobilis concordiæ*. Ducem verò, *Inſtauratorem amiſſæ libertatis* appellare. quæ tamen nomina numquam poſt conuiuium audita. ſiue ſo-

CONVIVIVM, quo coniurati excipiuntur à Brederodio.

Inter pocula quæritur cõiurationi, & duci eius nomen.

1566 ſobriis alia mens fuit, appellationeſque inuidiæ & offenſioni proximas reiecerunt: ſiue potiùs ex noua fortuitaque voce excepta maiori ſucceſſu, priora illa cognomina facilè obliterata ſunt. Narrauit enim Culemburgio atque Bergenſi Brederodius, quid ipſe, aliique audierant, qui propiùs ad Gubernatricem acceſſerant, heſterno die; nempe à Carolo Comite Barlamontio vniuerſam illam nobilium virorum coronam, voce Gallica, *Gheuſios* contemptim appellatos. Illum quidem, vt Gubernatricis animum firmaret, ita locutum, quaſi nihil ei à mendicis ac nebulonibus pertimeſcendum eſset. ſe verò libenter appellationem illam, quæ eacunque eſset, accipere: ac Regis patriæque causâ, Gheuſios ſe mendicoſque re ipſa futuros. Mouit ſtomachum ea res Culemburgio, aliiſque, qui aut non interfuerant, aut Barlamontii vocem non exaudierant. Placet tamen nomen illud facere factioni proprium, atq; ex eo petere Inſignia firmatæ conſpirationis. Itaque compotantes (& aderat forte illac præteriens Comes Hochſtratanus) inuitare ſeſe peralacriter, & Gheuſios inuicem compellare: tum vniuerſi ſumptis maioribus poculis, Gheuſio nomini ſalutique fauſtè ac feliciter comprecati, Viuant Gheuſii, plauſu ingenti ſtrepituque conclamare. Denique Brederodius ſub finem conuiuii, manticâ, quæ forte domi reperta eſt, ad collum more emendicantium ſuſpensâ, ligneoque poculo vini pleno manu ela-

Gheuſium nomen exponitur.

& magna compotantium hilaritate ſuſcipitur.

Addunt & inſignia factioni congruentia.

to, conuiuis ſimul omnibus propinat: 1566
agitque gratias, quòd ſe ad eam diem tanta animorum conſenſione comitati eſſent: eòque ſperare, conſeruaturos in poſterum idem voluntatis propoſitum, ſtudiumque: ſibi eamdem profectò mentem perpetuò futuram, quin etiam polliceri, ſe pro ea ſocietate, proque ſingulis ſociorum, mortem, ſi opus ſit, libentiſſimè ſubiturum. Ad ea verba magnis clamoribus ingeminatum, Viuant Gheuſii. Inde Brederodius vino prægustato, cyathum, ac manticam propè aſſidenti tradit: à quo in alios atque in alios poculo illo, atque ſacculo circumlatis, quum ſinguli, reſalutato Brederodio, inter bibendum eodem ferme carmine pro ſociorum ſalute caput deuouerent ſuum, è menſa conſurrexere. Ac Brederodio ligneum vaſculum, & manticam (nam ad illum redierant) parieti affigente, ſequuntur ceteri exemplum: & ſuum quique clauum parieti pangentes, ex vno in alium locum Inſignia illa tranſmouent, deridiculis ſanè cærimoniis initiati. Quo tempore ſuperuenientibus à Mansfeldii domo, vbi pranſi erant, Orangio, Egmontio, atque Hornano, repotatio reſtituta eſt, hoſpitibusque bibentibus, eadem pro Gheuſiis vota, permagnis acclamationibus, renouata. Hæc mihi comperta de hoc conuiuio ſunt ex arcanis epiſtolis & codicillis per eam occaſionem clam feſtinanterque ſubmiſſis ad Gubernatricem ab iis, qui pleraque à Sernapulio ſororis Brederodii marito audiuere.

& deuotiones mutuas:

& repotationem.

1566 re. Addunt aliqui, conuiuas iam madidos ſeſe vino indecorè perfudiſſe, galeros permutaſſe, inuerſos capitibus impoſuiſſe, (mente nimirum de ſtatu iam verſa) atque aliis id genus intemperiis animum laxaſſe, quæ de multitudine & numero & mero corrupta haud difficile eſt credere. Hæc origo nominis Gheuſii fuit: quod nomen per contemptum à Barlamontio ſupplicantibus accommodatum tamquam cateruæ ex decoctoribus mendiculiſque collectæ: ab ipſis in conuiuio temulentis agnitum, acceptumque, ac factioni ſuæ impoſitum, inter inconditas vociferationes, deuotioneſque vel pueris pudendas: poſtea à factione ad hæreſim, vicina ſcilicet cognatione, tranſmiſſum, hæreticorum rebelliumque Belgarum ita proprium manſit, vt quemadmodum Hugonoti per Galliam, ita Gheuſii per Belgium dicantur hæretici. Neque verò intra hæc ſtetit prolapſa ſemel hominum licentia. Etenim non ſolum ſub veſperam eius diei, cenantibus apud Orangium Ludouico fratre, Brederodio, aliiſque compluribus fœderatis, vnàque Hornano Comite, qui apud Orangium diuerſabatur, eadem pro Gheuſiis vota, perſonante toto conuiuio repetita
1568. ſunt, vt biennio pòſt Hornanus ipſe in quæſtione ab Duce Albano habita confeſſu eſt: ſed inde confidentiores effecti, ſtatuunt priuatos extra pârietes non ſine pompa Gheuſium nomen afferre, atque ex nouitate etiam plauſum populi explorare: ſiue quòd animaduerterent,

& temulentiæ laxamenta.

Inter quæ natū Gheuſiū nomen Belgis hæreticis proprium.

In lucem prodeunt Gheuſii.

Procerum nonnullis ea probari: ſiue quòd ſperarent, quidquid clàm fecerant, excuſari, aut etiam laudi poſſe verti, ſi palàm, inſertoque Regis nomine facerent. Ergo per dies inſequentes tota vrbe apparent coniurati veſtibus è panno cineracei coloris induti: alii ligneas laguneulas, ſcutellaſque, & caliculos (quæ pauperum ſuppellex eſſe ſolet) pileis affigunt: plerique nummum primò exculptum è cera, vel è ligno, poſtea excuſum ex auro argentoue inſtar bullæ ſuſpendunt è collo, in cuius altera parte Philippi Regis cælata erat effigies, hiſce cum verbis, ſed Gallicè circumſcriptis, *Fideles Regi*: in altera viſebatur mantica duarum complexu manuum intercepta; circùmque hæc verba legebantur, *Vſque ad manticam*. Poſtremò genas ac mentum raſitare incipiunt, relictis in ſuperiore tantum labro intortis vtrinque productiſque barbulis, Turcarum more. credo vt vilem eam mendicantium ſpeciem ferocitate oris attollerent: ſeque ſimul ſupplices, ſimul metuendos oſtenderent. Suſpenſa interea ciuitas erat, ac ſermonum plena: pleriſque inualeſcente coniuratione lætis, ſperantibuſque per eas turbas conatumque Nobilium, ſe ab Inquiſitionis metu liberatum iri: multis ad ea ſpectacula tantum intentis, ac præſenti theatro geſtientibus, ſine cura reliquorum: paucis, quæ inde ſecutura eſſent mala, reputantibus.

VNVM ex hac coniuratione prouenisse ſub hoc tempus inuenio Chriſtianæ

Margin notes:

1566

cum ornatu, & ſupellectili mendicantium

ſed inſigni cum bulla.

Fideles au Roij.

& raſi Turcarum more.

Iuſque à la beſace. Arnol. Hauen. l. 1. de nouis epiſc. & Franc. Aræus in An. Belg. & Annales Soc. Ieſu in Borg.

Variè circa hæc affecta ciuitate.

Boni aliquid ex hoc malo.

1566 næ rei emolumentum, quod in præſentia paucis euoluere locus admonet. Hallis, Hannoniæ in oppido, inclytum eſt multâ per Belgium famâ, cælitum Reginæ ſimulacrum. Illuc religionis causâ profectus Areſchoti Dux Philippus Croyus, pro ea, quam à Maioribus hæreditariam habebat, in Hallenſem Virginem pietate, (nam ſacrum illud ſignum genti Croyæ acceptum referunt annales Belgii).eius Diuæ imaginem filium Ieſum complexu fouentis exprimendam argenteis aliquot numiſmatis curauit: atque illa, vt ſe recenti Gheuſiorum factioni opponeret, ipſe, quique cum eo erant Nobiles complures, in galeri ſpiram eleganter inſeruere, ceu ſymbolum & piæ peregrinationis, & catholicæ nobilitatis. Quumque Bruxellis, vbi primùm eo cum ornatu Areſchotus apparuit, multi Nobilium ſeu pietate in Dei Matrem, ſeu potentiorum imitatione (vti plerunque fit) in cultu veſtium, huiuſmodi capitis inſignia iam præferrent; gauiſam eo maxime ſtudio Gubernatricem, inter alia, quæ ſubinde Pio Quinto ſummo Pontifici ſcribebat, aiunt hanc Belgarum pietatem illo prĕſertim rerum articulo ſummopere commendaſſe: Piumque, cui perquàm grata res accidit, ad augendam Belgarum religionem, Numiſmata illa rite conſecraſſe: atque (vt Gubernatrici reſpondit) iis, qui ſacros eiuſmodi nummos Cælitum imaginibus notatos piè geſtarent, pro Pontificia poteſtate, noxarum animæ veniam impunita-

I. Lipſ. in D. Virg. Hall.

Floren. Haer. de init. l. 2. & Mich. ab Iſſelt in hiſt. ſui temp.

I. Ant. Gabut. in vit. Pij l. 6. c. 2.

Areſchotus adorata Hallenſi Virgine,

eius, & filij effigié nūmo expreſ ſá galero apponit.

Excipitur imitatione multorum;

& commēdatur à Gubernatrice apud Pontificem Romanum.

qui nūmos huiuſmodi geſtantibus Indulgentias impertitur.

tatemque dilargitum eſſe. Inde factum memorant, vt aucta per Belgium rei veneratione, ac Belgarum exemplo vbique terrarum per Orthodoxorum prouincias certatim excepto; ſacrorum ex metallo numiſmatum religio, per eam quam retuli occaſionem, aut originem duxerit, aut certè ſuam tunc primùm celebritatem deriuauerit. Quod ſi ita ſe res habuit, hoc quoque adſcribi faſtis Belgicæ nobilitatis, interque præcipua gentis Croyæ decora non ſileri par fuit. At Brederodius ante diſceſſum ex vrbe, poſtulata firmaturus ad Gubernatricem rediit, biduo poſt vltimum congreſſum aderant cum illo Bergenſis, Naſſauius, & Culemburgius, ſummates Gheuſianæ factionis; oblatoque nouo libello, vetera poſtulauit. vnum addidit, Moram illam expectandi ab Hiſpania Regii decreti, concitatis furentibusque populorum animis importunam eſſe. ſe quidem pro ea, quam patriæ deberent, caritate, Gubernatrici aperuiſſe Belgarum vota in ſeditiones abſque dubio eruptura. Si nihilominus præcipiti malo remedia tam lenta & longinqua petere obfirmato animo ſederet; teſtari ſe Deum homineſque, quidquid aduerſi contigerit, Belgicam nobilitatem vacuam à culpa futuram. Sed nihil his mota Gubernatrix in ſe recipit, præciſuram tum moras omnes, feſtinatis in Hiſpaniam nunciis: tum occaſionem tumultuandi, admonitis Quæſitoribus, vrbiumque Magiſtratibus, vt rem mitiùs procurent. Vnum ſe ab illis cum cura &

Atq; hinc ſacrorum metallorũ origo, ſeu celebritas per Orthodoxos omnes:

magna Belgarum, & Croiæ gentis laude.

Gheuſij nouum libellum porrigunt:

8. Apr.

& moras Gubernatricis incuſant.

ſed illa blãdis verbis exceptos,

1566 & ſerio flagitare, vt quando ſatis muneri ſuo factum putent, noua ſuper hæc moliri, alios fœderi adſcribere, priuatos conuentus agere deſiſtant: alioqui ſe omnino facturam, quod aſſerendæ in hiſce prouinciis veteri Religioni, regiæque authoritati conuenire muneris ſui ratio perſuadebit. Atque in hæc verba à Gubernatrice, paulo poſt ab vrbe, plerique coniuratorum diſceſſere: relictis, qui clàm in omnia intenti, quidquid Bruxellis agitaretur, ſocios per prouincias edocerent. Brederodius, Gu- *& ſui muneris admonitos dimittit.*

10. April. lemburgius, & Bergenſis ſimul abeuntes cum centum quinquaginta equitum comitatu, exploſis ante portas vrbis militari gratulatione ſclopetis, primus quidem Antuerpiam, reliqui duo in Geldriam ſeceſſere, præmiſſo à Margarita celeri nuncio, qui de aduentu Brederodii doceret Antuerpiæ Magiſtratum, conſiliaque & facta eius obſeruaret. Qui Magiſtratus & ſi modeſtè agere Brederodium retulit ad Margaritam, *Brederodius Antuerpiam abit.*

14. Maii. hæc tamen poſtea Regi ſcribens (facta nempe certior aliunde) narrat, ex Antuerpiana plebe ſupra quatuor hominum millia fuiſſe, qui ad cauponam, quò Brederodius vrbem ingreſſus cum quadraginta tribus equitibus diuerterat, accurrerunt: ipſumque, vbi eam frequentiam affuſam hoſpitio audiuit, à prandio ſurrexiſſe, atque ingenti cum patera è feneſtra conſpicuum, ſubiectam in impluuio multitudinem ita allocutum eſſe. *Antuerpiani, adſum hic ego, vt vos vel cum fortunarum mea-* *Vbi à magna hominum frequentia cõcomitatur.* *Quibus ille ſe ducẽ offert.*

rum,

 1566

rum, vitaque diſcrimine tegam, libe-roſque aſſeram ab Inquiſitionis edicto-rumque tyrannide. Vos ſi mecum in hoc præclaro opere conſentitis, agite, & qui veſtrum ſaluam libertatem, me duce volent, propinatum hoc ſibi poculum, beneuolentiæ meæ ſignificationem genia-liter accipiant, idque manus indicio con-

& accipi-tur.

teſtentur. His dictis, hauſtâque paterâ ipſum ante alios manum extuliſſe, ſta-timque illorum pleroſque idem factitaſ-ſe, elataque manu, atque incerto mur-mure accipere ſeſe illud amoris argu-mentum ſignificauiſſe: atque vrbe po-ſtea excedentem eâdem frequentiâ co-mitatos eſſe.

BRAVS Gheuſiorū

VIX IN vrbes alii alias coniurati re-dierant, quum (ne fruſtra ſuſcepiſſe legationem viderentur) rumorem per prouincias ferunt rei ab ſe bene geſtæ; in eamque ſententiam libellum, Equi-

Mentientiū patrocinium Equitum aurei Velleris, edito libello.

tum aurei Velleris nomine, mentiun-tur: ſiue vt ſuam apud eum ordinem gratiam potentiamque populis vendita-rent, ſiue vt Equitum fidem Guberna-trici ſuſpectandam obiicerent. Libelli verba hæc fuere. *Fides publica Fœdera-tis Nobilibus data Bruxellis ab aurei Velleris Equitibus, ſeptimo Idus Apri-* 7. dic. *lis, anni milleſimi quingenteſimi ſexa-geſimi ſexti. Proceres quotquot hîc ſu-mus, iurati per equeſtris ordinis nomen, viris à Nobilium cœtu delectis, ac iure legitimèque in hanc vrbem miſſis polli-cemur, Eccleſiaſticos Quæſitores, ac re-liquos Magiſtratus ex hoc die non carce-re, non exilio; non proſcriptionibus in*

quem-

6 1566 *quemquam animaduerſuros, ob Religionis cauſam; niſi ea cum populari ſeditione, publicique boni iactura coniuncta ſit: cuius tamen criminis non alij, præter Fœderatos, vindices ſunto. Id verò permiſſum eis volumus, donec aliter à Rege, aſſentientibus totius Belgij Ordinibus, decernatur.* Enimuerò perculit Gubernatricis animum huius libelli primùm fama, mox libellus ipſe properè conquiſitus, allatuſque. Nam & ſi coniuratorum id eſſe impudens commentum non temere ſuſpicabatur, tamen ſummoperè metuebat, ne pronis animis in eam fraudem ſeſe induerent populi: qui facilè credunt quod exoptant; aut CREDERE ſe ſimulant, quo ſecuriùs excuſationem erratis obtendant. Certè intelligebat, anteaquàm dolus detegeretur, multa committi poſſe aduersùs Religionem, authoritatemque Regis, quæ poſteà reuocari, aut corrigi cuiuſquam induſtriâ nequirent. Et ſanè non ea ſpe plerique concinnant eiuſmodi mendacia, quaſi diù fidem habitura; ſed ſatis curant, ſi tamdiu arripiantur, quamdiu homines in errorem inducti conuellere ſtatum ciuitatis ſemel incipiant: ex quo fiat, vt temeritate dein agnita, ſimul deſperatâ veniâ, ſimul gliſcente licentia ac libidine peccandi, tumultum ex tumultu ſerant, feroces, timidique; atque IMMINENTIVM periculorum remedium, ipſa pericula arbitrantes. Nimirum vt ligneis fulturis armamentiſque parietum, ſic mendaciis aliqui vtuntur. Vt enim illa ſuſpendendis fornici-

Trepidat primùm Gubernatrix ad huiuſmodi dolos.

3 April.

qui, antequam reuſ cātur, iam vulnus inflixere.

& hæc mētè ſpargūtur.

temporarijs parietū fulturis ſimiles.

nicibus vſui ſunt: vbi ſuperaggeſtum ædificium ſtetit, abiiciuntur; ita hæc doloſi homines comminiſcuntur non aliâ gratiâ, niſi fraudis, quam architectantur, aliquamdiu ſuſtinendæ. ſi machinatio coaluit conſtititque, facilè patiuntur figmenta ſua non eſſe diuturna, ſed tamquam ſubiices atque armamenta, ſtante iam opere, deponi ac reiici. 1566

Et Margarita quidem nihil cunctandum rata, accitis ad ſe, quos tum commodè poterat, ſodalibus aurei Velleris (nam plerique eorum ob Sanctioris hebdomadæ ferias expiaturi conſcientiam, ad cœnobia, in ſua quiſque oppida, nobilium more, ſeceſſerant) libellum oſtendit, quo inſpecto perſanctè affirmarunt Egmontius, & Mansfeldius, qui primi aduenerant, ab ſodalium ordine nihil eorum ſcriptum, dictumue.

Deinde negantibus aliquot Proceribus id factum à ſuo ordine;

Ideoque ſtatuitur, celeritate vtendum, quum multitudo errore leuiter aſperſa mendacium nondum penitus exſorbuerit: nec expectandum, vt lana atramento infecta nouo inde colori accipiendo impar fiat: edocendos ea de re quamprimùm prouinciarum Præfectos, ac ſingularum ciuitatum pagorumque Magiſtratus, miſſo ad eoſdem libelli, quem fœderati obtulerant, exemplo, cum adſcripta ad marginem Gubernatricis reſponſione; ſimulque admonendos, vt ſi quid prætereà vulgaretur à quopiam, commentum eſſe ſeditioſorum hominum pro certo habeant, & tamquam initia domeſticorum tumultuum, pro eâ, quam à lege ac Principe habent, po-

fraudis admonet prouincias quàm celeriter.

1566 poteſtate coërceant. Hæ quamquam extemplo miſſæ prouinciatim litteræ, non ideo tamen anteuerterunt auditæ multis in locis creditæque iam fraudi, magnâ vtique iniuriâ, vti mox dicam, & auitæ Religionis & publicæ quietis. Quæ res impulit Gubernatricem, vt decretam paulo antè ex Senatus conſulto legationem in Hiſpaniam maturaret. Deſtinatus muneri erat Ioannes Glimæus Marchio Bergenſis, Hannoniæ Præfectus. Sed is, ſiue refugiente conſcientia conſpectum Regis, ſiue itineris moleſtiam Gubernatrici oſtentaturus; onus primùm recuſauerat, dein admiſit, modo ſolus non legaretur. Additus itaque collega eſt, qui aliàs id muneris obierat, Tornaci Gubernator Florentius Momorantius Montinii Dominus. Vterque, quoniam ambigebant, an cordi futura eſſet Regi ea legatio, cum Gubernatrice tranſigunt, vt ipſa nuncio in Hiſpaniam feſtinato, Principem occupet, doceatque de illorum aduentu: ſe interim ita moderaturos iter, donec idem nuncius ab Hiſpania reuertens occurrat in via cum regiis litteris, quibus ſignificetur, ſuſceptæ profectionis laborem Principi non ingratum eſſe. Et tamen hiſce cautionibus, quas veluti præſaga mali mente, ſecuritati veriùs, quàm honori poſcebant, non effugerunt, quo minus in ea legatione vitam vterque reliquerit. Sed aliunde ſignificata eſt improſpera legatio. Etenim biduo ante diſceſſum, Marchio Bergenſis in area Gubernatricis ædium in-

15. April. nec tamen vbique in tempore.

Hinc legationem in Hiſpaniã maturat: nominatis Bergenſi, atque Montinio.

Qui an grati futuri ſint Regi dubitant.

ceu præſagi malorũ

28. April. Bergenſis caſu ſaucius differt abitum.

ambulans, caſu impactâ in tibiam ligneâ pilâ ab ludentibus ex aduerſo, ictu non leui ſauciatur, affixuſque lecto profectionem differre coactus eſt. Crederes id ab illius accidiſſe genio, qui non contentus admonendo aurem ei vellicaſſe, nunc quaſi compedibus iniectis, ne infauſtum iter ingrederetur, attineret pedes. Sed QVÆ vnumquemque manent, præſentire, quàm vitare, facilius eſt. Interim Gubernatrix, quando in celeritate tantum momenti erat, alterum legatorum quamuis recuſantem denique perpulit, vt ſecuturo, vbi conualuiſſet, Bergenſi præiret ipſe, doceretque Regem rerum Belgicarum ſtatum; præſertim poſt Nobilium poſtulata. Ob eam rem præter litteras, ac monita, reliquumque legationis inſtrumentum, libellum ei tradidit decem & octo capitibus complectentem præcipuas quaſque res hoc anno geſtas, quas ita Principi conſiderandas relinquat, vt ad extremum concludat, vnâ Regis præſentiâ quàm minimo impendio componi Belgium poſſe. Ante huius tamen diſceſſum præmiſit Gubernatrix (vti cum ambobus legatis conuenerat) Fabium Lembum Neapolitanum, veterem aulicum fidumque, cum ſecretis mandatis, compoſitoque commentario, in quo multa ex iis, quæ Montinio commiſerat, interpretatur. Præterea exemplar edictorum Caroli Cæſaris mittit, pœnis aduerſus hæreticos ex Senatorum ac Theologorum ſententia paulum mitigatis: docetque temperamentum il-

1566

Diſcedit Montinius.

quem præierat nuncius ſecreta perferens.

1566 illud prouinciarum Ordinibus ob eam cauſam ſigillatim coactis oſtenſum, earumque pleriſque probatum eſſe: non tamen euulgandum à ſe, proponendumque populis, abſque iuſſu Regis. vt verò iubeat, ac ſimul Pontificios Quæſitores ſtatuendi conſilium differat, impenſè precatur. Ita inſtructum præmiſ-
17. Maij ſumque ſextodecimo Kal. Iunias Fabium Lembum, ſecutus eſt decimo poſt
17. Iun. die Montinius, & quintodecimo Kal.
Madrid. Iulias Mantuæ Carpetanorum exceptus quidem humaniter à Rege, audituſque ſæpius; pro rerum tamen definitione expectare Bergenſem collegam iuſſus eſt. introſpecto iam tum Principis animo ea legatione haud facilè permouendo. Et verò ne Belgarum poſtulatis accommodaret animum Rex ſatis ex ſe Religionis ac ſententiæ tenacem; non parum contulit Pij Quinti Pontificis authoritas: qui per Internuncium ſuum Petrum Camaianum Aſculanorum Antiſtitem, in eam Belgarum legationem intentum, aſſiduè monebat, ne pateretur in Belgio quidquam imminui de catholica Religione, ſed turbulentorum hominum perfidiam præſens ipſe, atque armatus vltum iret. Ob eamque cauſam Iulium Paueſium Surrentinorum Archiepiſcopum, quem Maximiliano Cæſari Nuncium allegabat, iuſſit in Belgium diuertere, ac ſuo nomine Margaritam Auſtriacam Parmenſem Ducem pro Religionis ſtudio in Belgarum prouinciis moderandis prolixè laudare, animareque: atque in eam rem pecuniam, at-

Legati poſtulatis non ſatis acquieſcit Rex.

animatus ad vlciſcendas Religionis iniurias, à Rom. Pont.

qui etiam Internuncium ſuum ad Gubernatricem dirigit:

laudans illam, & adiumenta offerens.

atque adiumenta omnia polliceri: verti enim eiuſmodi cauſam, pro qua Tiaram ipſam non dubitaret exponere. Præterea cum eadem Gubernatrice deliberare de litteris Comiti Culemburgio, & Orangio Principi tradendis: quorum alterum Pontifex hortabatur, vt deſertis, in quas tranſiſſe ferebatur, hæreticorum partibus, auitæ Religioni reſtitueret ſe: admonebat alterum, ne in ſuo Arauſienſi Principatu tam multa ab hæreticis impune peccari, magnaque cum ciuitatum, ac præcipue Aunionenſis pernicie regionis ſuſtineret. Sed Gubernatrix, cuius ſequi conſilium iuſſus erat à Pontifice Nuncius, haud probauit, Culemburgio litteras Apoſtolicas committi; ne fortè, vt erat iuuenis ingenio impotenti varioque, eas indecorè ſuſciperet, haberetque minore periculo agi poſſe cum Orangio: præſertim quod ea ſuper re à Pio Quarto admonitus olim fuerat non ſine metu amittendi Principatus. ſe nihilominus occupaturam eius animum, ne imparatum Nuncius offenderet. Ceterùm quod ad opem ſpectat Pontificis nomine liberaliter oblatam, agnoſcere ſe Paſtoris vigilantiſſimi caritatem; eâque gratiâ cupere ſe ad eius repræſentari pedes, ac venerabundam oſculari. Ea tamen ſubſidia admitti à ſe, niſi facta ab Rege poteſtate non poſſe. Pro certo autem Sanctitati eius polliceri, Religionis cauſam ſibi perpetuò futuram, vti ad eum diem profectò fuerat, vitâ ipſâ cariorem. Denique de Epiſcoporum ſtudio at-

[Margin notes: & per eam litteras mittens Culẽburgio atque Orangio; — Gubernatrici tamẽ haud viſũ tradere illi — Sed huic, quem ipſa antè diſponit. — Interim pecuniam à Pontifice oblatã non admittit. — Suas erga Religionẽ curas, & Epiſcoporum mo — Culẽburg — Orang. — 15. Decẽ. 1565.]

1566 atque induſtria (hoc enim quoque ab ea Nuncius exquiſierat) ſcitè partitèque diſſeruit, ſingulorum mores ac vitam, quique obiurgatione ac ſtimulis, quique laude, aut commiſeratione digni eſſent, appoſitè aperiens. Quæ quum vera eſſe, ſimulque congreſſum Orangii procliuiorem (nempe ex Gubernatricis anticipatione) Nuncius comperiſſet, admiratus fœminæ ſolertiam, pietatemque, pollicitus eſt, palàm relaturum ſe Pontifici, Romanæque Aulæ, Religionem, cuius timeri caſus quotidie poſſet in Belgio, Margaritæ vigilantiâ prudentiâque perſtare. Sed non ideo factiones, ac turbæ remittebant. Etenim reuerſis, vti ſuprà memoraui, ſuas in prouincias coniuratis, euulgatâque famâ impunitatis ac fidei publicæ ab Equitibus aurei Velleris propoſitæ; redire paſſim è finitimis locis, qui hæreſis causâ eiecti fuerant: quique clàm in Belgio deliteſcebant, apparere: excipere laudibus Gheuſium nomen, illos appellare vindices libertatis, illis patrocinium ſui commendare. Inde fœderatorum numerus præſertim Antuerpiæ augeri; & Gheuſiorum ornatus, atque Inſignia etiam à mercatoribus vſurpari cœpta. Quin & noua tunc conſpiratio popularium apparuit præferentium in galeris, præter manticam nummis inſculptam, tornata viatorum bacilla in crucem commiſſa: quo credo ſignificarent, abituros ſeſe à patriâ peregrinabundos, ac libertatem alibi quæſituros. Quas coniuratorum alias ex aliis famılias,

res Nūcio demōſtrat *pietatem eius, & prudentiā admirāti.* *Gheuſiorū creſcit audacia ex opinione impunitatis.* *Noua illorum cōſpiratio, & ornatus*

 1566

Vnde exēplum ſum pſerint hæ factiones. lias, ſobolem eſſe eius conſpirationis, quam Dynaſtæ duobus antè annis aduersus Granuellanum Cardinalem cucullis primùm, dein iaculis inierunt, ſcribit ad Regem Gubernatrix. Sed quæ tunc aulæ priuata diſſenſio, atque ambitio paucorum fuit, poſtea in publicum prouinciarum diſſidium verſa eſt. Adeo PRINCIPES viri numquam ſoli peccant: & VITIA dum transferuntur, quaſi contractis per manus ſorditibus, ingraueſcunt. Neque magnopere proficiebant aut Gubernatricis litteræ ad Magiſtratus, de confićto Procerum nominibus libello: aut Regis ad Gubernatricem, ac prouincias per eos dies acceptæ: quibus litteris Rex pollicebatur, ſecurum iam ſe ab Turcarum, ac Maurorum armis, iter adornaturum ad Belgas, ſeueritatemque, ſi qua eſſet, edictorum Patris, coram emolliturum. interea ne quid turbaretur, Procerum virtuti confidere, qua innixus ſicuti neque Parens Cæſar, neque ipſe Rex vllos vmquam hoſtes formidauerit; ita nunc eorumdem operâ, ſeditionem paucorum hominum facilè compoſiturum. Veniam tamen, ſecuritatemque, quam Gubernatrix nonnullis antea per litteras flagitauerat, conſtantiùs fortaſſe, quàm opportunius diſtulit in aliud tempus: quo tempore ingraueſcentibus malis, & tamquam corrupta remediorum tempeſtiuitate, perdidit ipſe beneficium ſuum.

17. Maij; 6. Maij; 21. Maij; 15. Martij 1570.

Quibus parum medetur aut Gubernatricis ſollicitudo, aut Regis litteræ blādæ quidem,

Sed veniā importunè differentes

IRRVPTIO hæreticorum vndique I Belgium.

ET SANE mala non ſigillatim, aut per interualla, ſed nexa inter ſe ſe, atque

1566 que impetu creſcebant; Quippe finitimis è locis intenti hæreticorum magiſtri in Belgarum diſcordias, atque adeo in opportunitatem extrudendæ peregrinæ mercis, nouique Euangelii venditandi certatim effuſi è Gallia, Germaniaque, ex illa Caluiniani, ex hac Anabaptiſtæ, ac Lutheriani, proximas quique ſedes inuadunt. Ac primùm in agris nocturnos conuentus agitare: deinde ſucceſſu blandiente, ſimul metu ne fortè compoſitis controuerſiis amitterent ipſi rei bene gerendæ occaſionem, anticipandum rati, luce palàm oſtendere ſeſe, atque ad accurrentem è pagis oppidiſque multitudinem de Hiſpanorum tyrannide, de corrupta à Pontificiis religione, de puro ſinceroque Euangelio confidentiſſimè concionari. Augebat impudentiam æmulatio, quòd Caluiniani maiore quidem, quàm ceteri concurſu plauſuque, ſed quàm Lutheriani minore aſſeclarum potentia frequentarentur: Anabaptiſtæ Lutherianis numero ſuperiores à Caluinianis vincerentur: vtroſque verò ſectatorum nobilitate Lutheriani ſuperarent. Ex quo fiebat, vt ardenti animorum concertatione per oppida vrbeſque, tamquam vacuam poſſeſſionem inituri feſtinarent, familiæ quique ſuæ intenti, vni infenſi omnes. Qua tempeſtate Belgium multo maximè viſum eſt miſerum, ac luctuoſum: quum eius complures nobilioreſque prouinciæ hinc atque hinc momento interceptæ, in alios atque in alios errores factioneſque diſtraherentur,

clàm primùm,

mox apertè concionabundi,

Tres corã claſſes.

Caluiniani.

Anabaptiſtæ.

Lutheriani.

Catholicis

1566

tur, lacerarenturque: quum homines impuri, fideique humanæ iuxtà ac diuinæ deſertores: quum poſtremi quique apud ſuos, ac Germaniæ Galliæque eiectamenta, regnum ſibi neſcio quod in Belgio pollicentes, per agros, per oppida tamquam emiſſæ ex Inferis Furiæ curſitarent, turbulentis concionibus, famoſis carminibus, ſpe, metu, ſuſpicionibus omnia complerent: quum ad hoſce noui Euangelii præcones audiendos tanta vicanorum præcipuè, paganorumque, dein oppidanorum etiam multitudo, auiditate incredibili conuolaret, vt ſemel in agro Tornacenſi facilè ſuperauerint octo hominum millia, frequentiore adhuc concione prope Inſulas confluxerint, ad Antuerpiam verò vna die tredecim, altera quatuordecim, neque pòſt multo, ſexdecim millia exceſſerint: quum denique graſſante licentia, multis in locis, præſertim apud Valencenam: atque in Flandriæ limite, matrimonia in campis celebrarentur, infanteſque baptiſmo luſtrarentur caluiniano ritu: idque vt tutò peragerent, ad hoſce conuentus concioneſque armati ac minitabundi conuenirent. Scio non mediocriter admiraturos, qui hæc legerit, nam & dum eadem gererentur, obſtupuiſſe Belgas ipſos accepi, vnde populis tantus concionum audiendarum ſubitò iniectus ardor, vt neque edictis Magiſtratuum, neque immiſſis lictoribus, neque vllo reſpectu legum contineri poſſent, quin relictis oppidis raptim in agros ad huiuſmodi cœtus

eorum notæ.

Mira ad eos audiédos frequétia.

Lilla.

& ad ſacra méta ritu hæretico celebráda.

Vnde táta cócionum ſitis?

1566 cum paruis liberis viri mulieresque properarent. Sed, vt in multitudine, non idem omnibus incitamentum. Etenim multi iampridem abiecta ex animo catholica Religione, ad accipienda hæreticorum placita, exercendaque eorum ſacra poralacriter exibant, ſecumque eodem impetu auocabant alios quò porrò pergerent ignaros, ac propè inuitos, ſed qui occurſu multitudinis abrepti, ceu fluminibus innantes non tam ibant, quàm ferebantur. Plures trahebat nouitas rerum, & cupido noſcendi, quid tandem religionis externi homines afferrent è Saxonia, aut Geneua, quibus è ſedibus tam multa eos patrauiſſe per reliquas prouincias ac regna, rumor antè pertulerat. Nec paucos alliciebant cantilenæ, quibus Dauidis pſalmi Gallicis metris ac numeris illigati à Maro-

1561. to, ac Beza, vt olim memorauimus, magnis per agros agminibus canebantur Geneuatum ritu. Sed longè plurimos obtrectationes irriſioneſque rapiebant concionalium miniſtrorum: inter quos, vt quiſque litteris illitteratioribus inſtructus, dummodo ad audendum proiectior, & captare plauſus circulatorium in morem doctior, ita grandioribus figmentis ac nugis Romanum Pontificem, Tridentinos Patres, Eccleſiaſticos Quæſitores, ſanctiſſima quæque, enormiter immodicèque, ſed accommodatè ad animos imperitæ multitudinis vellicabant: applaudẽtibus tamquàm in theatro vniuerſis, & ea quæ dicebantur, non æſtimatione recti, ſed aurium voluptate

Aliquos ſtudium hæreſis trahebat;

Multos nouitas;

Alios pſalmorũ cantilenæ.

plurimos ex obtrectationibus irriſionibuſque voluptas.

metientibus. vt quamuis paulo prudentiores intelligerent, inania ſibi venditari, ac meras fabulas; gauderent tamen decipi, decepturi ipſi mox alios, eademque ceu comperta narraturi. Vſque adeo CALVMNIÆ ac maledicta ſine vllo veri falſiue diſcrimine auidè accipiuntur, auidè communicantur. 1566

Accedebant poſtremò factiones, in quas diſtractis ciuitatibus, dum quæ Gallis finitimæ Caluinum, quæ Germanis Lutherum enixè fouent, conciones ab rerum etiam talium incurioſis, ſolo nationum certamine frequentabantur.

& augebantur frequẽtia æmulatione nationum.

Neque Gubernatrix interea quidquam omittebat, ſi qua via poſſet ingruentibus vndique malis occurrere. Marchionem Bergenſem, recuperata vtcumque valetudine, in Hiſpaniam ſollicitè dimittit, qui quæ oculis ſpectauerit ipſe, ſubiiciat Regis animo. ſuadeatque, vt Inquiſitionis cogitationem intermittat, & ſeueritatem edictorum mitigatam velit: idque quàm celerrimè, ne dum conſulitur in Hiſpania, Belgium penitus peſſum eat. Quod verò Bergenſis iterum morbo implicitus ſubſiſteret apud Pictonas in Gallia, monuit illum, præmitteret interea fidum aliquem aulicorum, qui commiſſas ſibi litteras ac mandata Regi exponeret, quod ab eius Oeconomo factum eſt octauo Kal. Auguſti. Præterea quum reſciſſet à Magiſtratu Antuerpiano, externis hominibus vrbem quotidie compleri; eos edicto ex Senatorum ſententia compoſito abire iuſſit. Quin etiam ſuadentibus co-

qua neceſſitate Gubernatrix Bergenſem in Hiſpaniã impellit.

proq; illo in morbũ relapſo, Poictou

Oeconomũ eius, 25. Iul.

Aduenas edicto ejicit.

1566 eorum multis, vt pœnas per eam occaſionem renouaret in exules, qui Belgium repeterent, in famoſorum carminum ſcriptores, recitatoreſque, in omnes qui hæreticorum conuentus & conciones adirent; quamquam illa diù dubitauit: quòd ex vna parte intelligeret, inſanæ multitudinis contumaciam nequaquam poſſe coerceri abſque milite, cuius tunc cogendi facultas non erat: ideoque SAPIENTIVS eſſe abſtinere à ferendis legibus, quarum iniuriam vlciſci non poſſis: ex altera tamen parte ne ſedendo, ceſſandoque indormire tantis malis, eòque turbas alere pervicacium videretur; vetera edicta instaurauit, auxitque. ſed incaſſum pleraque. Conciones certè nihil propterea intermiſſæ: immo quia prohibitæ, flagrantiori ſtudio quæri cœptæ. VITIO generis humani maiora omnia concipientis, dum vetantur: Antuerpiæ potiſſimùm contumacia graſſabatur: quippe in vrbe Gallos inter Germanoſque media, ideoque factionibus obnoxia. Ex qua paucis diebus poſt edictum, quum ad ſolitos agrarios cætus egreſſi eſſent hinc Lutheri, inde Caluini fautores; quumque hi non pauciores quindecim millibus conueniſſent, auctâ ex numero confidentiâ ſub concionis finem, ipſum caluiniani Euangelii buccinatorem equo imponunt, & tamquam in triumpho, magno equitum peditumque comitatu in vrbem referunt. Magiſtratus nihil tunc auſus contra repentinum malum ſatis habuit Mar-

De concionibus quid præcipuè ſtatuat, ad dubitat.

Renouat eſtra eas edicta.

& creſcũt prohibitæ.

Antuerpiæ præſertim

quò euocata Gubernatrix.

Margaritam properè commonere, ac 1566.
rogare; vt quoniam plerique verebantur, ne per eas turbas aliquo demum tumultu inuolueretur Vrbs; præſentiâ ſuâ Antuerpiæ auxilium ferre ne grauaretur. Et ipſa quaſi iam iam itura Carolum Brimæum Comitem Meganum, fidum fortemque Ducem Antuerpiam præcedere, quantumque opis ac fidei foret in ciuibus ad coercendas huiuſmodi ſeditiones, explorare iuſſit: ne præſens videre cogeretur ea, quæ minore periculo authoritatis audiuntur è longinquo. Verùm viſo Comite, tumultuari ciuitas cœpit, vociferante paſſim plebe, Meganum infenſo Gheuſiis animo veniſſe, ſecuturum paulo pòſt cum duodecim Vexillis Comitem Arembergium, tum verò Gubernatricem occupatâ militibus Antuerpiâ, ſuperuenturam, ac pro arbitratu Pontificium tribunal erecturam Hiſpanica ſeueritate, arcemque valido cum præſidio impoſituram vrbi: quo iugo demum accepto, Brabantinos ea imperia paſſuros, quibus per Italiam Mediolanenſes, ac Neapolitani premuntur, ſimili artificio capti. Hoc autem vulgi tumultu in dies crebreſcente, Gubernatrix Meganum inde amouit, quaſi Geldriæ, præfecturæ ſuæ, pernecesſarium. Quumque Magiſtratus vrbis, repetitis nuntiis, expoſceret à Gubernatrice Orangium, efflagitante illum populo, nec alium facilè paſſuro: & Orangius ipſe ſuam in eo munere fidem operamque ampliſſimè promitteret, Margarita in-

Præmittit Com. Meganum.

Sed aduerſus illū cu multuante plebes

transfertur aliò.

A que à populo efflagitatur Orangius,

1566 inops conſilii, quum intuta omnia videret, tandem ne diffidere eius virtuti, promiſſiſque videretur; atque adeo ne in eo rerum articulo tantum virum inſigni offenſum repulſa penitus abalienaret, Antuerpiæ motus componendos Orangio commiſit. Eunti progreſſus eſt obuiàm ad mille paſſus, magno ab Antuerpia comitatu Brederodius, exploſiſque vtrimque militari ſalutatione ſclopetis, coniuncto agmine proceſſere, tantâ mortalium frequentiâ partim occurſantium per vias; partim proſpectantium è tumulis tectiſque villarum; vt deſerta à ciuibus Antuerpia credi poſſet: Orangio nihil propterea in ſpeciem elato. ſeu pertinere id ad magnitudinem animi exiſtimauit: ſeu potiùs timuit, ne apud Dominantes officeret ſibi immodicus populorum plauſus. Itaque hominum cateruam circa ipſum occinere incipientium Gallica Dauidis carmina, extemplo ſilere iuſſit; aliis ſubinde; atque aliis quamplurimis conclamantibus, Viuant Gheuſii; ſilentium manu ſæpius indixit; immo confertam pro mœnibus vrbis hominum multitudinem eadem pro Gheuſiis vota maiori quàm vſquam plauſu geminantium, quum fruſtra nutibus inhiberet, aliquanto commotior addidit; Viderent, per Deum, quid agerent: ne; ſi pergerent, eos aliquando pœniteret. Sed nihil contumacius; quàm quum Antuerpiam ingreſſo; perque vrbem equitante, multis in locis acclamatum eſt in hunc modum; *En qui nobis libertatem aſ-*

daturque.

Aduentâti occurrit magna mortaliũ multitudo.

Quorum plauſus, & hæreticorum acclamationes ipſe cohibet.

affert: en qui confeſſionem Auguſtanam affert. Non iam opus fœderatis Nobilibus habemus: hunc in poſterum conſectabimur: huic ſupplices libellos offeremus. At ille offendi ſe iis vocibus, præſente maximè Brederodio teſtatus, in curiam deſcendit; eaque nocte cum Magiſtratu agere inſtituit de populo ad obſequium reuerentiamque priſtinam reuocando: de mercatoribus à diſceſſu, quem meditabantur, abſtrahendis. de turbulentis hæreticorum concionibus diſſipandis. his enim cum mandatis venerat à Gubernatrice. Sed dum remedia in Senatu quæruntur, foris per eadem incrementa vigebat morbus: concionesque numquam infrequentiores quatuor hominum millibus habebantur, magno vtique Gubernatricis mœrore, quæ crebris propterea litteris modò Senatum populumque promiſſionis admonebat, qua ſe Regi obſtrinxerant, quum (ne Epiſcopum acciperet Antuerpia) Religionis curam ſe ſe habituros ſupra omnem Epiſcopi ſedulitatem, ſpoponderunt: modò Orangium ob ea quibus ipſe occurrerat, mala collaudabat, animabatque: ſimul in mentem ei reuocabat munus ſuum, fidem Regi, ipſique Gubernatrici in hac expeditione obligatam, aduerſam de illo ſuſpicionem multorum, cuius aut alendæ, aut profligandæ in manu eſſet occaſio. Quum ecce nouus repente motus auocat aliò Gubernatricis animum.

Deq; mali remedijs agitat.

nihil remittentibus per agros concionibus.

ob quæ Senatum Antuerp. meritò increpat Gubernatrix

& Orangiū variè aggreditur.

NVNCIATVR Gheuſios fœderatos noua moliri, eosque (circiter duo millia)

CONVENTVS Gheuſiorū Trudonopoli.

1566 lia) conuenturos Trudonopolim, in eaque Leodienſis Epiſcopi vrbe deliberaturos, an arma ſuſcepturi ſint, animato vbique populo. De armis falsò nunciatum: conſilium conueniendi certum erat, ſcripſerantque ad prouincias ea de re litteras, exeunte Iunio, Brederodius, ac reliqui coniurationis Duces, conuentu ad pridie Idus Iulias indicto. Suſceperat partes rei conficiendæ cum Epiſcopo Ludouicus Naſſauius, miſſo ad eum Villerii Domino, vno ex fœderatis, qui & Ludouici, & ſociorum nomine Trudonopolim habendo conuentui impetraret. Leodienſis, excuſatis Cæſareis legibus, quibus huiuſmodi cœtus per vrbes Imperii vetantur, rem totam Margaritæ ſignificat ſecretis litterarum notis occultatam: ſimul oppidi Præfecto mandat, ne venientes admittat. Sed oppidani, metu ne illi, ſi prohiberentur, infenſi meſſem corrumperent, & villas & caſas per agros incenderent; Brederodium, ac reliquos ſine contentione oppido accipiunt. In hoc conuentu qui medio Iulio menſe cœptus, extremo abſolutus eſt, duo agitata. Primùm, qua ſecuritate cauere ſibi deberent, ſi fortè Rex vlciſci quemquam eorum vellet? deinde petendum nè aliud quid eſſet ab Rege præter id, quod ſuper Inquiſitione, atque Edictis poſtulauerant Aprili menſe? Et ſecuritatem quidem poſtulandam eſſe à Margarita cenſuere omnes, in altero diſſenſere; quum alii affirmarent, nihil vltrà moliendum, impetratis iis, quorum

San Truden ſiue Centròn.

14. die. Gerardus Grosbechus Ep. Leodien.

eam vrbē à Leodiēſi Epiſc. petunt,

qui negat

ſed oppidanis admittentibus,

conuentus in ea cogitur.

In quo de ſecuritate poſtulāda conſenſere omnes.

De libertate religionis diſſeruiſſe. rum cauſâ conſpirauerant: alii, quando prima ſuccedebant, porrò pergendum, poſtulandumque, Ne certa populis Religio præſcriberetur, ſed liberum cuique foret, quam vellet, ſequi. Verùm multis turpi illa ſententia vehementer offenſis, eòque paulatim abeuntibus à fœdere, (inter quos Carolum Mansfeldium Erneſti filium fuiſſe comperio) nihil certi definitum eſt. An verò inter hæreticos ipſos, clam ceteris, agitatum ſit de ea, quæ per Belgium ſecuta eſt, violatione ſacrarum Imaginum; à nobis in loco memorabitur. Dum hæc agebantur, Orangium atque Egmontium, qui coniuratos ab huiuſmodi cœtibus abſterrerent; miſit Gubernatrix; non quòd ignoraret, quantum vtrique credere deberet, ſed vt ea ſignificatione fiduciæ, rerumque communicatione, ſibi eos deuinciret, iiſque occaſionem præberet rei bene gerendæ, ideoque promerendæ Regis gratiæ. Illi Brederodium, ac Fœderatorum præcipuos ad colloquium euocant in pagum Antuerpiæ vicinum, Dufflam appellant: atque inter alia, Gubernatricis nomine eos hortantur, Ne per huiuſmodi cœtus aliquid noui agitent, dum ſuper ea re integrum Regis iudicium expectatur: quin potius populum in dies contumaciorem, ipſi (vti ſpoponderant) pro ſua apud multitudinem authoritate coerceant. Brederodius eius colloquii capita, nouem erant, litteris commiſſa Trudonopolim ad ſocios defert; viſumque omnibus, Ludouicum Naſ-

1566

Diſturbando conuentui mittuntur à Gubernatrice Orangius, & Egmontius;

Non multo poſt.

Qui fœderatos ſponſionis ſuæ admonent

San Truden.

1566 Naſſauium cum duodecim Nobilium comitatu mittere ad Gubernatricem, eique libellum nouem quoque capitibus conſtantem offerre; quo partim ſe perpurgabant adeò non timidè, vt obliuionem præteritorum, quam Gubernatrix polliceri videbatur, omnino reſpuerent, dicerentque, quæ ipſi perpetraſſent prędicatione quàm taciturnitate digniora eſſe: partim expoſcebant, vt Gubernatrix publicis litteris tum ſuis, tum Procerum aurei Velleris, ſecuros eos à vi armiſque redderet, quæ contra eorum ſocietatem parari vulgò dicebantur: præterea vt Orangium, Egmontium, atque Hornanum ſumma cum authoritate præficeret curandis Fœderatorum rebus, componendiſque cum Rege: vt denique generalis Belgicorum Ordinum conuentus indiceretur; ſic enim restitutum iri priſtinam Patriæ tranquillitatem certò ſpondebant, alioqui externa remedia quamuis inuitos poſtremò quæſituros. Gubernatrix perlectis in ſenatu litteris, auditiſque eorum, qui aderant ſententiis Ludouico ſociiſque (qui vulgari ioco duodecim Apoſtoli dicebantur) reſpondet, Septi-
26. Aug. mo Kal. Septembris, Bruxellas adfuturos Equites aurei Velleris, atque vnà cum illis ſuper ea re conſilium inituram. Inter hæc Antuerpiam reuerſus Orangius, quum remedii nihil ea vrbs admitteret, Gubernatricem monet, ſollicitari ſe à ciuibus, vt vrbis adminiſtrationem capeſſeret, ad eiuſque ſecuritatem præſidiarios milites pro imperio

Sed illi nona legatione à Gubernatrice multa flagitant.

Ipſa reſponſioné differt.

Coëreéda Antuerpiæ Gubernatorem ſe nominari cupit Orangius.

adhiberet. Annuente Gubernatrice, non modò milites ſcribit, ſed etiam corporis cuſtodes ab eadem poſtulare auſus, impetrat: vrbisque Gubernatorem lætus agit, mox & Principem acturus. nimiâ profectò Margaritæ indulgentiâ, dum per hæc benefacta ſtudet Orangium aut efficere, aut ſaltem credi Regiarum partium. Sed auxilii tamdiu ab Hiſpania flagitati deſperatio vt metum, ita indulgentiam Gubernatricis intendebant. Quum tandem, Montinii operâ apud Regem agentis, litteræ ab Hiſpania perferuntur, quibus quæ tria toties popoſcerat Margarita, ea Rex omnia, ſed certis conditionibus, dabat. Nam Eccleſiaſticos Quæſitores remoueri permittebat, modò Epiſcopis in ſuas ſedes antè inductis: certum enim ſibi fixumque, Religionem nudare illorum præſidio nolle, qui eius cauſas cognoſcerent, iniurias vindicarent. Edictis Imperatoriis adhiberi placebat modum aliquem à Belgico ſenatu, ſed ab Hiſpano cognoſcendum probãdumque prius, quàm prouinciis promulgaretur. Denique aiebat concedi veniam poſſe coniuratis aliiſque, ſed poſt illa duo in tuto poſita. Verùm hæc remedia ſerò proueniebant ab Hiſpania, quum iam in Belgio, mutata rerum facie, hæreticorum ac popularium furori in templa & ſacra omnia palàm inuadentium, aliâ nempe viâ occurrendum erat.

ET EA quidem clades (qua profectò ſi quis repentinam Religionis iniuriam ſi feſtinantium rabiem, ſi eorum-

Marginal notes:
& nominatur:
impetratis etiam corporis cuſtodibus.
non ſinceſ cedentis culpa.
Regis litteræ annuẽtis petitionibus Gubernatricis:
à conditionibus ingratæ:
& à mora inutiles.
De TEMPLORVM depopulatione.

1566 dem paucitatem obſcuritatemque conſiderem; haud facilè vllam legerit aliquando funeſtiorem) quibus è locis, quorumue conſilio importata ſit in Belgium, non aliter, quàm de cauſis principiiſque exortæ ſubitò peſtilentiæ dubitatum eſt. Ego ex multorum litteris, propius vero crediderim, id malum ab Caluinianis Geneuatibus illatum eſſe è propinqua Gallia digreſſis, an vltrò immiſſis? ſic enim Petrus Erneſtus Manſfeldius Gubernatricem docuit, hæc

28. Aug. Regem; ſic eamdem clàm admonuit Petrus Ceballius Hiſpanus vetus Centurio; Condæum Principem, treſque Colinios fratres Hugonotorum Duces, vt dominante per Belgium hæreſi, firmarent ipſi in Gallia partes ſuas; per emiſſarios quotidie ſollicitare in hiſce prouinciis hæreticos ad audendum, militemque eis & arma abunde polliceri: ac ſimilia Angliæ Reginam oſtentare Belgis. Idque cum eo congruit, quod ab Hæreticis decretum ferunt in conuentu Trudonopoli habito à Gheuſiis fœderatis; quorum in numero quum Præfectus Gallici maris, aliique ex eo regno cenſerentur, facilè inter illos de turbando per eam occaſionem Belgio conuenire potuit. Verùm ad hæc arcana accedebant alia, quæ cernebantur palàm. Namquam populus partim hæreſi corruptus, partim Inquiſitionis metu anxius effuſè fauebat hæreticis, qui illud tribunal euerſum ibant. Multitudinis patrocinium libentiſſimè ſuſceperant Gheuſii coniurati, quòd eâdem

Vnde ea clades immiſſa in Belgium:

Quorũ externorum inſtigatione:

San Trudon.

& Belgæ cur eam adiuuerint,

labe affecti eſſent eorum multi, omnes 1566
verò eſſe ſe populi arbitros gauderent.
Dynaſtæ ac Proceres alii aliò trahebant. quæ pars Religioni ac Regi fida, ea infirmior: quæ validior, ea turbarum palàm conſcia, clàm adiutrix habebatur. Quin etiam conſtare iam ſibi ſcripſit ad Regem Gubernatrix, Orangii conſilium eſſe inter eos tumultus, 28. Aug. Belgii dominatum inuadere, ac ſocios, inter quos id conuenerat, in partem aſciſcere. Ergo peruigilio magnæ Dei Matris cælo illatæ, templorum depopulatio in Belgio cœpta eſt, initio ſumpto ab inferiore Flandria, quæ intra Liſam fluuium, & occiduum mare protenditur. Hîc homines pauci ex infima hæreticorum plebe, quibus ſe prædonum manus immiſcuerat, ad decretum facinori diem, bellum Superis moturi, non alio quàm impietatis ſuæ ductu, conueniunt. Arma illis baculi, ſecures, mallei, ſcalæ, funes, demoliendo quàm pugnando aptiora: pauci ſclopis, gladiiſque muniti. Hoc apparatu tamquam emiſſæ ab Orco Furiæ, in pagos, vicoſque circa Audomaropolim irrumpunt: ſacrarum ædium, ac cœnobiorum aditus, ſi quos reperiunt occluſos, illicò frangunt: cultores ſubita vi conſternatos fugant: aras euertunt, Cælitum ſigna deturbant, ſacras Imagines diſcerpunt: quidquid Deo, Diuiſque dicatum vident, diſijciunt, proculcant, comminuunt. inſtantibus à tergo hæreticorum anteſignanis, atque vt ſtrenuè pergerent, ac vires omnes ad-

Dies Iconomachiæ decretus, *locus,* *conditio iconomachorum,* *arma.* *A pagiscla dem ordiuntur.* *Sant Omèr.*

1566 uerſùs idola profunderent, adhortantibus. Illi ſucceſſu læti, & quoniam velitatio per agros prima ſucceſſerat, proripiunt inde ſeſe, atque vnanimi conſenſu Ipras conclamant. Nempe vrbem Caluinianis non infrequentem, & in quam, præter patrocinii ſpem, attrahebat illos odium aduerſùs Epiſcopum Martinum Rithouium, virum egregiè pium doctumque, iiſque virtutibus iram hæreticorum promeritum. Quare rapido illuc curſu contendunt; aggregante paſſim ſeſe in ſpem rapinarum egentiſſimo quoque. Atque vt niuium globus è montis faſtigio præceps augeſcit nouo ſemper acceſſu niuium, inter quas deuoluitur inuoluiturque; ſic iſti nouis prædæ ſociis ſe per viam addentibus, quo latiùs procedunt, eo maiori minaciorique agmine debacchantur. Quumque circum Ipras, per aliquot minores pagos volitaſſent, ipſo Aſſumptæ Virginis die, apertis ab Iprenſi populo portis, vrbem ingrediuntur, rectàque ad templum maximum, curſum intendentes, diuiſis operis, alii ſcalis admotis pictos templi parietes ac tabulas malleis baculiſque corrumpunt: alii cancellos, ſubſellia, ſuggeſtum ſecuribus perfringunt: alii prægrandes Chriſti Domini Sanctorumque ſtatuas proiectis funibus è ſuis loculamentis affligunt ad terram: ſacra alii vaſa diripiunt, ſacros codices comburunt, ſacris veſtibus aras denudant; idque tanta ſecuritate, tam nullo Magiſtratuum Sacerdotumque reſpectu, vt miſſi illuc pu-

Inde in vrbes.

Ipras intrant.

Aedẽ principem dopulantur.

 1566

blico nomine, ac ciuitatis ære conducti viderentur. Quin etiam eodem furore ſuccenſâ Iprenſis Epiſcopi bibliothecâ, ad reliqua procurrunt vrbis templa, atque coenobia, repetuntque quæ ante patrauerant ſcelera, & quia feliciter euenerant, maiora ſuperaddunt. Integrum diem ea Sacrorum direptio tenuit: populo partim attonito, nec homines illos, ſed hominum ſpecie funeſtas Inferorum laruas opinantes: partim læto, quòd reperti eſſent, qui ſemel ea perfeciſſent, quæ ipſi animo ſæpius agitaſſent. Nec Magiſtratibus, ſenatoribusque maior Religionis cura fuit: ſiue eis ſubita irruptio facultatem conſiliumque præripuit: ſiue communicati antè facinoris conſcientia deſides & incurioſos domi continuit: omnes certè repentinam cladem ſine vlla remediorum prouiſione, quod in procella ac tempeſtate accidit, territi ac vitabundi ſpectabant. Poſtero die aliæ ſacrilegorum cateruæ vel ex compoſito, vel captò ex iis, quæ Audomaropoli perlatæ iam erant, exemplò, impoſita Liſæ oppida Meninam, Cominæum, Virouiacum, aliaque propè Cortracum eodem impetu percurrunt, atque in templis ſacra omnia, quæ tractim poterant, abripiunt: cetera ferro, aut igne diſperdunt. Inde fluuium tranſgreſſi per Inſulenſem agrum ſeſe effundunt, Inſulenſibus ipſis ſe ad prædam aggregantibus: direptoque opulento coenobio, Marquettam vocant, lymphati furenteſque pars Duacum, pars Seclinium pro-

Bibliothecam incendunt:

Sacra omnia violāt

Variè affectis populo,

ac Magiſtratu.

Noua iconomachorū manus per alia oppida:

SātOmer

Menin.

Comines

Veruich.

Lille

1566 properant. Sed obuii Seclinienſes, aliique eius viciniæ coloni, raptis vnde vnde telis, paratos ſeſe ad propulſandam Religionis iniuriam oſtendunt, niſi prædones curſum aliò vertant. Pergentes tamen illos eâdem audaciâ, ac perrumpere conantes, infeſtis armis vndique aggrediuntur ruſtici, cæſiſque eorum pluribus, reliquos palantes ac trepidos fugant, multos in paludes ac flumen præcipites agunt, nonnullos velut per triumphum captiuos in oppidum abducunt. Sed quota hæc pars vltionis, quum eodem tempore, tota fermè Flandria idem bellum Deo Diuiſque omnibus ab impuris Iconomachis inferretur, obſiſtente nullo? Enimuerò furioſæ cladis nuncius præter modum afflixit animum Gubernatricis: quæ ingenti mœrore ad Egmontium conuerſa, qui eam à Sacro & concione redeuntem comitabatur in conclaue; *Audis*, inquit, *Comes, quàm læta perferuntur è Flandria, prouincia tua? Infelicem me, cui Belgium moderanti, tantam Maieſtati Diuinæ, tantam Principi ſuo illatam videre contumeliam contingit. Tu verò de cuius præcipuè virtute, ac fide ſibi Rex pollicitus ſemper eſt omnia, patieris in prouincia tibi commiſſa, tam immania in Deum ſcelera impunè patrari?* Reſpondenti, primam conſeruando imperio curam intendendam eſſe: Religionem facilè dein reſtitutum iri? Negauit non ſine indignatione Gubernatrix, æquum ſibi conſilium ab eo dari: quin potiùs humanis rebus omnibus

quam Seclinienſes inuadunt,

& profligant.

Perculſæ Gubernatricis verba ad Egmontium.

cũ eoque altercatio.

 1566

præhabendum Dei honorem cultumque : qui ſi deſeratur, malum longè grauius id eſſe, quàm cuiuslibet potentiæ fortunarumque calamitatem. ita ſentire ſe, Regemque ipſum, cui nihil ante Religionem habere decretum ſit. Quum ad hæc ſubieciſſet Egmontius; non ita ſentire eos, qui poſſident in hiſce prouinciis aliquid, cuius iacturam timent; eâdem conſtantiâ reſpondit, Optandum quidem eſſe, idque multo fore conſultius, Religionem pariter, ac potentiam poſſe retineri: ſed vbi alterutro carendum ſit, incolumitati Religionis ante omnia caueri oportere, cuius vnius iactura nullo vnquam aut opum, aut imperii additamento repræſentari poſſit. Similia his in ſenatu properè accito diſſeruit. Decretumque, vt Maximilianus Raſſinghemius, qui in Gallicanæ Flandriæ præfectura Ioanni Currierio vitâ functo ſucceſſerat, quamprimùm Inſulas ingrederetur cum duabus cohortibus, & cum Montinii (qui tum in Hiſpania agebat) equitatu: redeuntemque à Sacrorum violatione Inſulenſem plebem non antè in vrbem admitteret, quàm armis traditis, atque in arcem comportatis. Et quamuis id conſilium haud perinde probaretur Egmontio, affirmanti, ſi Gubernatrix iniret armorum viam, non compoſituram eum tumultum, niſi ducentis hominum millibus contrucidatis; non tamen illa deſtitit à propoſito; reſponditque, Satius eſſe, eam mortalium turbam fæcemque, ſi ab hæreſi receſſura non erat,

Ac ſumptū pro tēpore conſiliū

LIIIe

in

1566 in alias terras exigere, aut ferro delere, quàm adeo execranda patrantem flagitia tolerare: non ſine inequ, ne quantum bonorum in Belgio ſit, improbi aliquando aut contagione inuoluerent, aut ſuperante multitudine profligarent.

HÆC DVM in aula parantur, per Belgium nihil remittebat hæreticorum furor, ſed tamquam procella modò in hanc partem, modò in illam impetu delata terrebat omnes: Antuerpiæ in primis, vbi dum Virginis cælo receptæ die (nam ſub Virginis tutela viuunt Antuerpienſes) ſimulacrum eius feſta ſupplicatione, per vrbem ſublatum humeris è templo maximo circumfertur; apparuere indicia illius mali, quod propediem ſecutum eſt. Procaciores aliquot ex opificum plebe ſacram pompam, cachinnis, ac ſibilis primum illudere: dein impiè inuerecundi ipſam Dei Matris effigiem ludicris ſalutationibus, neque obſcuris verborum contumeliis inceſſere: auſuri & manus ſacrilegas inferre, niſi, facinus veriti, qui ſupplicationem procurabant, ſimulacrum non in medio, vt aſſolet, templo locaſſent, ſed in Odæum propere intuliſſent. At poſtero die (nam VILISSIMO cuique creſcit audacia, ſi ſe timeri ſentiat) plures veniunt in templum, ac ludibundi alii ante ſacellum Virginis petulanter interrogant, Quo illa metu tam maturè ſe in nidum ſuum recepiſſet? alii toto excurrunt templo, ariſque & Imaginibus minantur. Ex quibus proiectæ audaciæ ſellularius, ſuggeſtu conſcenſo,

Antuerpiæ iconomachia,

cæpta à cõtemptu ſacræ ſupplicationis,

& à ludibriis,

Chorus.

poſteaquam Concionatorum verba ac gestus ridiculis modis ſannio impurus expreſſiſſet, poſtulato vtroque ſacrarum litterarum inſtrumento, Catholicos ſacerdotes in certamen vocat. Dumque aliorum plauſibus, aliorum iactis rudéribus, lignorumque fragminibus excipitur, & ipſe in circumſtantes eadem reiicit, creſcente tamquam in triuiis petulantia, Catholicus nauta indignatus hominis inſolentiam, è latere ſuggeſtus irrumpit, ac ſcurram complexus, vt prævalidis erat viribus, humi allidit. Sed ipſe gliſcente rixa, intentas in ſe multorum manus declinans, bracchio plumbeâ pilâ traiicitur: reliqui metu ſatellitum, quos adeſſe ſuccIamatum eſt, è templo dilabuntur. Neque propterea ceſſatum in ſequentes dies, quominus eòdem velut in theatrum digladiaturi conuenirent. Donec duodecimo Kal. Septembris, auctæ impiorum cateruæ templum ingrediuntur occultatis telis, quaſi poſt leues aliquot excurſiones præcedentium dierum, de rei ſummâ peracturi: Atque expectato veſpertinarum precum fine, inconditis vocibus conclamant, *Viuant Gheusij*: quin etiam eamdem acclamationem ſecum iterare ipſum Beatæ Virginis ſimulacrum iubent: ni faciat, plagas ei & interitum inſanè minantur. Nec Ioannes Immerſelius Vrbis Prætor, qui ad turbam componendam accurrerat cum aliquot apparitoribus, effecit ne non illi, digrediente populo, ac tumultum declinante, clauſis interea valuis victores tem-

1566

& à rixis & in templo maximo;

quod ſacrilegi excluſis aliis ſoli occupât;

21. Aug.

1566 templum ſoli obtinerent. Ergo vbi ſe loci potitos vident, auditâ hora diei vltimâ, addentibusque animum tenebris, ab eorum aliquo (ne ſcelus non rite fieret) Dauidis pſalmus inchoatur ad Geneuatum modos: eoque veluti claſſico vnà omnes in Dei Matris ſimulacrum, inque Chriſti Domini, Sanctorumque ſigna, emota mente impetum faciunt: alia deturbant ad terram proculcantque, aliis gladios in latus infigunt, aliis ſecuri caput abſcindunt, tantâ in ſcelere concordiâ, prouiſuque, vt partiti inter ſe operas antè viderentur. Nam meretriculæ, vulgare ganeonum prædonumque additamentum, ſumptis è proximis aris atque è Sacrario cereis prælucebant operantibus viris. Virorum alii in aras inſilientes ſacra inde vaſa proiiciunt, tabulas dilacerant, pictos vbique parietes fœdè conſpurcant, ſimul alii ſcalis conſcenſis organorum molem ſanè pulcherrimam, ſpecularia nouo picturæ genere illuminata baculis confringunt: ex epiſtyliis, pegmatibusque ingentes Diuorum ſtatuas reuellunt, præcipitesque comminuunt. Inter quas peruetus ac prægrande Chriſti Domini ſignum è Cruce pendentis inter duos latrones contra aram maximam, inductis funibus moliuntur ad terram, ac bipennibus diſſecant diſtrahuntque: intactis vtrinque latronibus, quaſi eos vnicè venerarentur, optarentque ſibi propitios Deos. Quin etiam auſi in ſacram Panis cæleſtis Arcam inferre pollutas manus, detractum inde Sacroſanctum Domini Corpus,

& ea ſancta violare aggrediuntur:

fractiſque ſacris omnibus depopulatur.

Proh ſcelus!

 1566

pus, adoratum illud formidatumque Cælitibus, Numen pedibus ſubiiciunt mortales impuriſſimi: Pyxidem, ac reliquos è ſacrario Calices vino, quòd fortè reperiunt, per laſciuiam complent, exſiccantque: ſacro Chriſmate calceos inungunt: omnium rerum detrimenta poſtremò ludibriis cumulant. Non mihi conſilium eſt, ne conuicium hîc faciam generi humano, ſed neque hiſtoriæ refert, fœdiſſima quæque memorare, quibus in ea Sacrorum vaſtatione expleuiſſe rabiem in Deum Diuoſque ſceleſtiſſimi perduelles viſi ſunt. Illud profectò mirum: hæc omnia tanta celeritate impetuque peracta, vt in templo per Europam celeberrimo, amplitudine maximo, Signis atque Imaginibus refertiſſimo, Altaribus, quæ ſeptuaginta circiter extabant, ornatiſſimo; à paucis hominibus, (neque enim exceſſiſſe centum pro comperto ſcribit ad Regem Gubernatrix) ante mediam noctem, quum cœptum eſſet veſperi, nihil vſpiam integrum inuiolatumque relictum ſit. Sane ſi non centimani fuere, qui tam breui tam multa demoliti ſunt; non abſurdum ſit credere, (quod aliquos tum ſuſpicatos ſcio) Dæmones hominibus immiſtos operam in id ſuam prævalidè conſociaſſe, aut ſaltem furialem illum impetum, quo ædes locupletiſſima ampliſſimaque intra quatuor horas ſpoliatis Aris, diſiectis Statuis, fractis Imaginibus, ſubuerſis Sepulcris, illuſis Sacris omnibus, direpta, expilata, ac deuaſtata eſt; non aliunde fuiſſe, quàm

Vide quātum templum,

à quā paucis, 23. Aug.

quanta feſtinatione vaſtatū ſit

Vt meritò Dæmonū manibus tributū ſit facinus;

1566 quàm à præſentiſſimo afflatu rebellium infernorumque ſpirituum, qui ſacrilegis hominibus opus omnium gratiſſimum molientibus furorem iuxtà ac vires intenderent. Præſertim quòd in ea feſtinatione conflictuque properantium dum toto bacchantes amenteſque templo curſitant: dum ſcalis in faſtigia certatim enituntur: dum marmora, atque æra ab alto operosè præcipitant: dum optima quæque auidè diripiunt expilantque; nullus ex eo numero aut caſu afflictus, aut ruinâ oppreſſus decidentium ac tranſuolantium fragmentorum, aut occurſu colliſuque feſtinantium cum fabrilibus armis leuiſſimè ſauciatus ſit. Haud leue argumentum (vti dicebam) præfuiſſe operi, Deo ita permittente, Erebi monſtra, eorumque ope ſcelus tàm impium, quàm arduum, præcipitanter atque innoxie, eòque prodigialiter exantlatum eſſe.

maximè ſine ſacrilegorum dãno peractum.

VERVM multo adhuc plura per vrbem patrauere ſacrilegi prædones, auctâ ex ſucceſſu audaciâ. Raptis enim è templo funalibus foras erumpunt, ſolennique & tamquam triumphali carmine, *Viuant Gheusij*, perſtrepentes excipiuntur ab aliis, qui iuxta templum opperiebantur, ex euentu eadem auſuri. Ergo coniuncto celeriter agmine (nam præda inuitabat) proxima quæque templa inuadunt, valuas ſubruunt; Sacra omnia diſperdunt, aut abripiunt. in Religioſorum cœnobia conſcendunt, in interiores ædium partes, in apothecas penetrant, in cibaria inuolant, vino

Ex templo egreſſi vrbem inuadunt,

auctique templa ac cœnobia vrbis omnia deprædantur.

no inundantur, pecuniam, vaſa, veſtem, ſeu ſacra, ſeu profana perinde auferunt: tantâ ſuper ſcelus impudentiâ atque impunitate, vt profectò haud ſciam, an eorum animos, qui hæc legent, indignatio ſubitura ſit maior aduersùm nefarios ganeones, qui nullâ Dei hominumque reuerentiâ, per ædes ſacras, atque aliena tecta debacchantes, templorum ſupellectilem, cœnobiorumque bona pro libidine conſumerent, aſportarentque: an aduersùm ipſos Sacrorum cuſtodes, Religioſaſque familias, quibus inſpectantibus, homines abiectiſſimi pollutis omnia manibus violarent. Sed occupauerat cuncta vbique pauor, intempeſta nimirum nocte, ac ciuitate ſomno arctiore capta, eoque magis exterrita ad repentinos diſſonoſque clamores. Itaque, vt SVBITA quæque ac incerta æſtimari atrociora ſolent; mercatorum multi communem direptionem populationemque veriti, occludere ſeſe, ac firmare domorum aditus: Sacrorum adminiſtri tamquam impares prædatorum cateruis, quarum paucitatem animaduertere non poterant, omiſsâ templorum curâ, ſibi interim proſpicere: nec Religioſis hominibus in ea trepidatione atque aliorum fuga præſentior animus: nec ceteris alia contra hoc infortunium, quàm contra fulmen cura, quod omnes optant ne in ſe ruat, nemo laborat vt prohibeat. Maximè tamen omnium perculſæ exanimatæque Sanctimoniales: quarum clauſtra licentiùs ingreſſæ nocturnæ illæ furiæ,

Incredibili ſecuritate,

& aliorum pauore.

Mercatores domi ſe muniũt;

Sacrorum cuſtodes au fugiunt;

religioſi latent;

reliqui trepidant.

1566 riæ, dum obuia quæque diſſipant, dum ſecretiora rimantur, vna ſalus pleriſque earum Virginum fuit, ſacrilegis irâ occupatis, aut in rapinam intentis, clàm fugam arripere, atque indutis vtcumque veſtibus euolare ad parentum domos: factumque inde, vt rariora ex iis, quæ nocturnas plerunque populationes flagitia comitantur, patrata ſint ab illis; ſuperante cura feſtinandi, continenterque omnia diſcerpendi. Quæ profectò feſtinatio tanta fuit, vt quot quot erant paulò celebriora Antuerpiæ templa ac Religioſorum ordinum ſedes, ante ſolis ortum, complures illi greges infamium balatronum eodem furore præcipites percurrerint, violauerint, diripuerint. Quin etiam adulto iam die, quum viderent, nihil aduersùm ſe parari à ciuitate repentino metu attonita catholiciſque ac hæreticis æquè latitantibus: nempe quòd illi timerent ſibi ab hæreticis, quos victores opinabantur: hi autem gnari referendam in ſe ſe inuidiam facti, Magiſtrátuum iram, catholicórumque impetum vererentur: omnes verò eam vilis plebeculæ licentiam altius habere principium ſuſpectarent; hinc ſacrilegi effractariique alieno pauore ſecuri, luce palàm redintegrant populationem: ad templa, ad cœnobia ferociores redeunt: ſacras veſtes turpificatis ipſi animis corporibuſque indignè ac ſpurcè fœdant: bibliothecarum libros butiro inunctos incendunt: in Diuorum ſtatuas armis per ludibrium indutas haſtis incurrunt, ac deiectis inſul-

Sanctimoniales ad paternas domos euolant.

Sacrilegi verò feſtinant.

& catholicis, hæreticiſque mutuo metu latentibus, illi Sacrorum populationé licentius repetunt.

ſultant: vbique ceu victores capta non minus pietate quàm vrbe, prædas agitant. Tres ipſos dies Antuerpiæ tenuit ea Sacrorum ſtrages, atque direptio, tam grandi iactura operum pulcherrimorum, vt non deſint, qui ſcribant, Vnius principis templi damnum quadringentis circiter aureorum millibus æſtimatum eſſe. Verùm inualeſcente ſuſpicione, ne ſpoliatis iam templis, auctæ improborum cateruæ rapinarum ſpe, poſtremò inuaderent prædiuitum mercatorum domos; (vt PRO FOCIS pugnatur interdum acriùs, quàm pro aris) ciues non vltrà ceſſandum rati, animaduerſâ præſertim vilium capitum paucitate, præ foribus apparent armati, & tamquam vlturi publicam iniuriam, portas vrbis, vnâ exceptâ, occludunt omnes. ex qua videlicet vna proripuit illico ſeſe ea nefariorum colluuies, conceptamque rabiem in ſuburbanis pagis ac vicis, eodem genere ſacrilegæ populationis expleuit.

1566

ac triduo continuát.

expergiſcū tur deniq; ciues:

& armati ſacrilegos terrent, ac fugant.

NEC MINVS, dum hæc Antuerpiæ iuxtàque gerebantur, iiſdem planè diebus Gandaui, Aldenardæ, aliiſque in vrbibus per Flandriam, quæ à Lyſa ad Scaldim ac Tenaram vſque pertinet, idem perduellium furor in templa, & ſacra omnia impune graſſabatur. Quippe terremotui cuncta pariter voranti, quàm contagioni paulatim per vicina ſerpenti ſimilior hæc clades fuit. Siquidem eadem labes ac turbo Religionis ſimul Brabantinos, ac Flandros, ſimul Hollandos, Zelandoſque, ſimul Gel-

EADEM clades eodem tempore,

Terræmotus inſtar,

omnes Belgii prouincias peruadit.

dros,

1566 dros, Friſios, Tranſiſelanos, ſimul
Oueriſſel. Belgium propemodum omne, ſi tres quatuorue eius Prouincias, Namurcum, Lucemburgum, Arteſiam, atque Hannoniæ partem excipias, miſerum in modum inuoluit, ac deuaſtauit. Atque vt olim Tiberii Cæſaris principatu, duodecim Aſiæ vrbes ſimul hauſtæ memorantur nocturno motu terræ; ita in Belgio non vrbes, ſed prouincias totidem, eluctatus ex Inferorum cauernis ſpiritus funeſtauit vſque adeo ſubitâ, vſque adeo ingenti ſtrage, vt Belgium tot vrbibus, oppidis, pagis (ſi qua Europæ alia regio) frequentiſſimum, intra decem dies calamitas vniuerſum comprehenderit, vel in prouincia vna Flandria, quadringentis ædibus ſacris violatis, aut etiam incenſis. Vt profectò non ab re Gubernatrix Mansfeldio iam crederet, eam conſpirationem appellanti certiſſimam vniuerſi Belgii proditionem, ab hæreticarum partium ducibus initam in Gallia, vnde noui Euangelii præcones prouenìebant ferè omnes. eorum quippe operâ turbari Belgicarum vrbium ſtatum, quo faciliùs, veluti confuſa primo funditorum impetu acie, ſuccederent deinde, qui debilitatas hæreticorum vexatione prouincias, inuaderent ſubigerentque. Neque ab hoc diſcrepabant, qui ſentiebant Sacrorum populationem ea conſenſione, ea impunitate peractam, non fortuitum, neque paucorum fuiſſe facinus: ſed antea collatum inter hæreticos, ac Trudonopoli diſtributum; nempe vt per eam

Tac. lib. 2. An.

vix quatuor exceptis.

ſtrage templorũ innumerabilium.

præſertim in Flandria.

Opinio aliquorum de hac iconomachia tã quam de proditione Belgii, inita ab hæreticis tum Gallis tum Belgis

Martinus Delrius in Alterat. Belg. l. 1.

San Trudcn.

cladem cladi anteuerterent, quam impendere ſibi ex Gallorum Hiſpanorumque ad Baionam colloquio metuebant. annuentibus interea Gheuſianæ factionis principibus, quo citiùs à Gubernatrice per eos tumultus exterrita, quæ libello flagitauerant, extorquerent. Sanè cum Gandaui diriperentur templa, atque cœnobia, continuata ad tertium vſque diem ſpoliatione Sacrorum, ſicuti Antuerpiæ eodem tempore contingebat; ſuperuênit à Ludouico Naſſauio, atque à ſex aliis epiſtola ad miniſtros, ad conſiſtoria, & ad mercatores Belgii: (ſic enim inſcribebatur) qua eos monebat; vt quia reformatæ religionis cauſa ſatis videbatur in tuto eſſe; populi petulantiæ, turbiſque opponerent ſeſe, certos in poſterum neminem futurum, qui eis in religionis vſurpatione negotium faceſſeret. ceterùm ei, qui epiſtolam redderet, fidem haberent. Is erat Ægidius Clerus, Tornacenſis cauſidicus, cuius nomen in ea epiſtola notis occultabatur. Quo accepto nuncio à profanandis Gandaui templis ceſſatum eſt. Accedit ad hæc Mansfeldii Comitis cum Gubernatrice colloquium, quod illa ſecretis litteris Regi aperuit. Admonitam ſe à Mansfeldio, vt Ludouicum Naſſauium caueret ante omnes: illum proditorem eſſe mortalium nequiſſimum: cum illo omnia communicare conſilia miniſtros atque antiſtites hæreticorum: in illius manus comportari prædas, ac ſpolia templorum cœnobiorumque: atque huiuſmodi inſtrumento

1566 lib. 4.

conſentientibus Gheuſiorum anteſignanis.

Quod arguunt Lud. Naſſauii primis litteræ;

& eiuſdem patrocinium iconomachis impēſum.

8. Septēbris.

1566 hominem turbulentum ac perditum, aduerſus Regem meditari bellum. Et verò conſtat, Ludouicum (quidquid de ſacris ſpoliis actum ſit) concitatorem turbarum fuiſſe primarium: eiuſque operâ Bruxellis cohiberi nequiuiſſe hæreticorum plebem, quin vrbe contra iuſſa Magiſtratus egreſſi, Viluordiam ad conciones audiendas furiosè conuenirent.

GVBERNATRIX, audita ex omni parte populatione Sacrorum, non minus futurorum metu anxia, quàm præſentium mœrore conſternata, properè ſenatum vocat: conſuetum nempe remedium, ſed plerunque poſthumum & inane. Et aderant Præfecti prouinciarum, ac Proceres propemodum omnes, præter Philippum Croiûm Areſchoti Ducem, & Carolum Brimæum Comitem Meganum: excuſata ab illo valetudine, ab hoc ſuſpicione inſidiarum. Quum Margarita in hæc ipſa verba (quæ ad Regem litteris miſit) orationem habuit, ſuggerente vim authoritatemque dolore, atque ingenita nobilitate. *Quo ſit loco res Belgica, paucorum hominum ſcelere, nos intuemur, abſentes audient, poſteri mirabuntur, ingenti cum meo, veſtroque dedecore. Scio equidem mihi pleraque tributum iri: nam & CALAMITATVM faſti nominibus Principum notantur. Vos tamen tam multa domi foriſque præclara geſſiſtis, vt veſtra iam nomina latere nequaquam poſſint. Nec ita mihi traditum eſt vnicè Belgium, vt vos in eius partem ad*

SENATVM aduocat Gubernatrix.

Areſchot Megan.

27. Aug.

& in eo verba hæc facit,

miniſtrationis curarumque adſciti non 1566
ſitis. Vobis & Præfecturæ prouinciarum, quibus impoſiti eſtis; & aurei Velleris ordo, cui nomina iurati dediſtis: & ciuium Regi ſubditorum fides, in queis principem locum tenetis; onus profectò multiplex tutandæ amplificandæque regiæ ditionis imponunt. Et tamen in veſtris hiſce prouinciis, vobis inſpectantibus, ſacra Dei Cælitumque templa, quæ vetus Belgarum Comitum religio fundauit, quæ Maiores veſtri, voſque ipſi victoriarum veſtrarum Inſignibus exornaſtis; ab ſacrilegis impiiſque perduellibus barbarè incenſa, ac profanata: violata Maiorum veſtrorum ſepulcra: veſtri ordinis vetuſtiſſimæ multis in locis Statuæ, familiarumque Signa confidentiſſimè diſiecta, proculcata, comminuta ſunt. Vt omittam ſacras Deo Virgines, expilatis earum gynecæis diuexatas. Religioſos quoſque ordines, Sacerdoteſque, ad ceteras contumelias, ex ſuis ſedibus, ex vrbibus ferociter exturbatos. At quod genus hominum tempeſtatem hanc tantam Belgio conciuit? quàm infima populi fex, quàm viles abiectique neſcio qui transfugæ Religionis? truculenti ſcilicet aduerſum timidos, mancipia quàm ignauiſſima ſi in Dominos incurrant. Pauci Seclinienſes ac ruſticani, armis fortuitò indutis, permultos ex hiſce Sacrorum populatoribus deleuerunt. Vnus homo heſterna die non nè conglobatos aliquot ex hoc numero proditores ad vrbis portam, arrepto haſtili, protinus à ſacello, cui minari videbantur, im-

1566 *immo etiam ab vrbe longiùs abegit? Vos peſtem hanc impune graſsari, conuelli ſtatum tranquillitatemque ciuitatum, Sacrorum religionem ante oculos veſtros labefactari, externisque hoſtibus per hæc turbamenta ſterni viam patiemini? Quid, quòd hæc patrari ſcelera nonnullis veſtrum non modò non repugnantibus, ſed etiam conſciis iuuantibusque vulgò circumfertur? Non ignoro, voces huiuſmodi ſpargi à ſceleratis hominibus, quò bonos ciues in vindicandà Religionis iniuria ſegniores efficiant; meque ipſam magnis fortaſſe nominibus deterritam ad iniqua eorum poſtulata quoquò modo admittenda compellant. Sed exiſtimationem veſtram quid deceat, vos videritis. Quod ad me attinet, perſanctè iuro, non me cuiuſquam minis adductum iri, vt in hiſce prouinciis cum veteri orthodoxaque Religione nouitia iſtorum figmenta componam. Immo ſi Rex ipſe, cuius ab nutu pendeo, in Religione pro arbitrio conſectanda Belgis indulgeret, (quod ab illius animo quàm alienum ſit, ignorat nemo) illico pedem è Belgio referrem, ne ipſa forem huiuſce interpres indulgentiæ atque adminiſtra. Quod ſi hìc armis iniectaque vi (quod audio vanè interminatos) attinerer, teſtor Deum, cædi me dilacerarique in fruſta potiùs, quàm ritus catholicæ Fidei contrarios eſſe paſſuram. Verùm ne hæc eueniant, agite, oro vos, Proceres, pro veſtra & in Deum Religione, & in Regem fide, & in Patriam caritate. Et quoniam aduersùm*

perditos homines mitiora non valent, ſeque Nobilium fœderatorum patrocinio tutos arbitrantur; vim atque arma, quod mihi ſæpenumero polliciti eſtis, quodque iampridem factum oportuit, aliquando comparemus. Vt quum Rex aderit, aderit autem breuì, pacatas inueniat veſtra ope prouincias: nec minus virtutem veſtram Regia liberalitate, quàm aliquorum perfidiam ſeuera animaduerſione compenſet. Hæc Gubernatricis oratio pro cuiusque ingenio valuit: & ſtudia, quæ reperit in ſingulorum animis, auxit, noua non inſeruit. Itaque Comites Manſfeldius, Arembergius, Barlamontius, fidiſſimi quique Regis cauſæ, obtulere peralacriter in id operam ſuam: Egmontius, Orangius, Hornanus, aliique complures aduerſus arma diſſeruere. Quorum ſententiam confirmare viſus eſt numerus hæreticorum ſupra quindecim millia Bruxellis agentium, quos armis irritare haud tutum videbatur in præſentia. Sed præcidit eam altercationem Gubernatrix: omiſſaque à ſermone, non ab animo armorum mentione, (ſtatuerat enim apud ſe ab armis conſilium petere) de componendis alia ratione turbis, ſententias rogauit. Fuitque eo ac poſtero die, hæc conſultationis ſumma. Obliuionem præteritorum, ſecuritatemque in poſterum Gubernatrix offerret: modò fœderis chyrographum (compromiſſum vocabant) ipſi antè comburerent, ſeque catholicæ Religionis cultores, ac fidos Regis ſubdi-

Ex oratione Gubernatricis varij ſenatorũ ſenſus:

promptis alijs ad arma,

alijs ea incuſantibus

ab omnibus omiſſa altercatione, factum eſt hoc ſenatus conſultum,

1566 tos perpetuò futuros iureiurando pollicerentur.

SED IN his conficiendis Margarita moras nectente, quaſi adhuc ambigua; gliſcebat in horas turbulentorum hominum vis, agitatique ſeditionum vndis etiam quietos impellebant. Audiebanturque voces, inſtigante Ludouico Orangii fratre, Niſi fœderatorum Nobilium ſecuritati caueretur à Margarita: niſi liber cuique aditus pateret ad conciones: ac ſua nemini Religio fraudi foret; Gubernatricem ſuiſmet oculis inſpecturam eſſe templorum, quotquot Bruxellis eſſent, incendia, Sacerdotum cædes, ſuam ipſius captiuitatem. Quæ quoniam palàm verbis, occultè re intentari dicebantur, Margarita Bruxellis clàm egredi, Monteſque Hannoniæ in vrbem inferre ſe ſtatuit: partim, ne ſtragem ſacrarum Imaginum ſpectare Bruxellis cogeretur, partim vt tuto in loco ad iniquas conditiones pertrahi non poſſet. Verùm dum Orangius, atque Egmontius, quibus inſalutatis abeundum illa ſibi non putauit, huiuſmodi conſilium pluribus diſſuadent, re Bruxellis euulgata, ciuium alii portas vrbis occludere, alii Gubernatricem ſupplices adire, orareque, Ne per eam fugam ſceleratis hominibus augeret audaciam, fidamque ciuitatem huiuſmodi notâ quaſi coniurationis conſciam apud Regem damnaret. Nec ideo à propoſito illa mouebatur, quamuis ei relatum eſſet à viro primario, de ea profectione differentem in aula Orangium inter alia

Gheuſiorũ minæ in Bruxellenſem vrbem & Gubernatricem.

Mons.

ſic illa ad Regẽ ſcribit, 28. Aug.

Quibus ipſa permota Bruxellis abire cogitat.

ſed precibus ac vi retinetur.

non ſine Orãg'j quc relis. dixiſſe: Id ſi peragerei Gubernatrix, 1566 remque publicam ea ratione desereret; nolle ſe oppidis, fortuniſque ſuis per cuiuſquam iniuriam ſpoliari: & Flandriæ quidem commodè potituros finitimos Gallos: Arteſiæ vero Hannoniæque iampridem eoſdem ſe ſe profiteri candidatos: reliquis autem prouinciis Dominos non defuturos. Sed eam multo plus impulit qui Bruxellis increbuerat Creſcũt interea minæ in Gubernatricẽ rumor, Per Gubernatricem ſtare, ne Gheuſiorum poſtulatis indulgeretur: poſſe illam omnia per ſeſe, accepta à Rege facultate, quibus videatur conditionibus, tumultus Belgicos componendi: ſi perſiſtat obtendere ab Hiſpania reſponſum, atque huiuſmodi ludificationibus moras trahere; paratos eſſe, qui Gubernatrice capta, vnà cum Viglio ſignatorii annuli cuſtode, atque Vlricus Viglius ipſo Egmontio, vi extorqueant, quod modeſtiâ nequiuiſſent. Quæ talia licet vanas hæreticorum minas ſuſpectaret initio Gubernatrix, atque Egmontium callidè nominatum, vt ipſa coniuratis quæ egredi prohibita, infenſum haberet: vbi tamen id affirmari vidit à multis magnam rerum deſperationem præſeferentibus; tentato & metu correpta remittit aliquid Gheuſijs fœderatis. iterum egreſſu, prohibitaque, ſuperante iam metu ſtatuit ad extremum fœderatis aliqua remittere, quæ Regi poſt alia narrat in hæc verba. *Addenti* 28. Aug. *nunc mihi, quæ poſtremò fœderatis conceſſerim, indigna propoſito meo, indigna religione Maieſtatis tuæ; animum* & Regi ſcribit, quas ob cauſas id fecerit; *profectò exedit dolor, atque ora ſuffundit rubor. Deum teſtor animæ conſcium meæ,*

1566 *meæ, ſæpe multumque reſtiti, noctes complures inſomnes duxi, etiam febri ac doloribus diuexata: tandem, quum ſuper templorum populationes vndique auditas, atrociora impenderent huic vrbi: quumque palàm mibi caneretur à multis, finem non habituram Sacrorum ſtragem, niſi fœderatis, quæ duo peterent, indulgerem; obſeſſa domi, ægra animo, corpore decumbens, aduocatis ad me Orangio, Egmontio, atque Hornano, teſtata conſenſum illum vi extorqueri; veniam, ſecuritatemque fœderatis aſſerui: reliquis verò poteſtatem feci ſuorum conciones audiendi, in iis tantummodò locis, in queis habitæ fuerant ad eum diem: modò inermes, nec infeſti Catholicis conuenirent. addidique, hæc duo tamdiu permitti, quamdiu Rex, aſſentientibus Belgicis Ordinibus, permiſſa voluerit. Vtrumque autem non Maieſtatis tuæ conceſſi nomine, ſed meo: vt liceat tibi quum libuerit, illa reſcindere, integra fide: nempe quam nec ipſe obligaſti, & malè obligatam à me tueri non debes, &, vti ſpero, noles. Immo te ego, Potentiſſime Rex per iſtud; quod tibi vita carius eſt, defendendi Catholici nominis ſtudium, oro atque obteſtor, vt quamprimùm, non expectata verni temporis opportunitate, vltum ipſe venias afflictæ Religionis iniurias quæ in te dolenter vnicèq; conuerſa, ab iſta demũ dextera, fide imperioq; præſtante, malis non alioqui ceſſuris remedium expectat. Equidẽ niſi hæc mihi ſpes vna ſupereſſet; haud dubiè vita, quam in miſerum hunc modũ*

quidquid; dulſerit.

Indulgentiam tamẽ ſuam ipſa damnat:

Regemque orat, ratã ne habeat;

immo Religionis iniurias vltũ veniat.

traho, me breui deſereret. Si tamen ſpes hæc ipſa diutius arcere à me poterit ſupremum diem. Hæc illa quamuis dolore victa ad Regem ſecretò ſcriberet, tamen haud palàm mœrori muliebriter indulſit. quin publico intenta, nominatoque Comite Mansfeldio, qui Bruxellas vicario munere gubernaret: atque aduocato in vrbem nouo equitum ac peditũ præſidio, armatâque aulâ; nihil omiſit ad ſui, vrbisque cuſtodiam. Et verò re ita compoſita cum Fœderatis, paulum ab ea trepidatione reſpiratum eſt. Namque illi Gubernatricis in verba, quà antea diximus, ratione iurati operam ſuam præſtitere, ne quid eo ipſo die (quod moliebantur) aduersùs templa tentarēt Gheuſii; quin etiam reuerſus Antuerpiam Orangius, tribus è Sacrorum violatoribus ſuſpendio, totidem exilio mulctatis, aperto principe templo, iuſſisque in eo Sacerdotibus ritè operari, atque ad populum tutò dicere; Gubernatricem non mediocriter exhilarauit: niſi quòd in ea, qua hæc narrabat, epiſtola, incluſis geminis libellis traditis ſibi à Germanorum natione poſcentium in vrbe templum aliquod exercēdæ confeſſioni Auguſtanæ percommodum; imminuit Gubernatrici gaudium. præſertim quòd vno pòſt die, ex aliis Orangii litteris cognouit, poteſtatem ab eo atque à ſenatu Antuerpienſi factam hæreticis, conciones in vrbe, reliquosque Lutheri & Caluini ritus celebrandi, tribus proptereà locis attributis. Cuius facti rationem Margaritæ, quæ peracriter querebatur, expo-

Margin notes: Ipſa interim vrbi & ſibi cauet. — & reſpirat mutatis paulum rebus, — Opera fœderatorum Bruxellis — & Antuerpiæ Orangii opera. — 3. Septembris. — qui poſtea templa hæreticis attribuendo offendit Gubernatricem. — 4. Septembris. — cui facti cauſas exponit:

1566 exponens tribus continenter litteris Orangius affirmat, Ægrè ſe quidem cum

4 & 7 Septembris hæreticis conſenſiſſe, ſed adductum ob cauſas; primùm quo ſacris ædibus cultus, & cultoribus ſecuritas reſtitui poſſet: deinde quòd, quum non pauciores viginti hominum millibus ad conciones egrederentur, magnopere timeret, ne in vrbem redeuntibus aſſociarent ſe homines facinoroſi, rapinarumque cupidi, ac prædiuitum mercatorum domos, multitudine ſuperante, diriperent: poſtremò quia conciones Antuerpiæ iam habuerant hæretici, eoque nihil aduersùs conuenta peccatum erat, locis ad eas in vrbe conſtitutis. Non ideo tamen factum Gubernatrici probauit Orangius, ſiue quòd illa facilitatem ſuam agnoſceret, ac reprehenſionem timeret in aliena culpa: ſiue quòd re vera Orangius attribuiſſet hæreticis adhuc plura, quàm per conuenta liceret: quibus in conuentis conciones quidem intrà vrbem, non tamen Baptiſmus, Matrimonium, ceteraque hæretico ritu miniſteria permittebantur. Quæ dum obiicit Orangio Gubernatrix, monetque hominem, vt factum

Ant. Lalinius Hochſtratæ Com. 8 Septéb. corrigat; audit Hochſtratanum, Hornanumque Comites exemplum Antuerpiæ ſecutos eſſe, Mechliniæ illum, hunc Tornaci: reprehenſique à Margarita rationem ſui reddidere ambo; Hochſtratanus quidem, Quòd non aliter potuiſſet à ſe modum imponi perbacchanti populo, quem eo ipſo die, quo vrbem intrauerat, repeciſſet templa omnia furioſè ſpoliantem: Hornanus verò (quem culpæ

Nec facil. facit. — Idem peccatur Mechliniæ, excuſante ſe Hochſtratano.

Idem Tornaci, Hornano quoque ſe purgante.

culpæ idcirco propriorem arguit apud Regem Margarita, quia quum Tornacum vltro ſibi popoſciſset, impetraſſetque certis cum mandatis, ex quorum præſcripto rem gereret; iis nequaquam paruiſset) vrbem culpauit tam multis refertam hæreticis, vt ex quinis eius partibus, vix vna Catholicis ſupereſset.

Idem Traiecti.

V recht.

Idem Buſcoduci.

Harcogen Boſſche.

Sed peiora his audit patrari à Traiectenſibus ad Rhenum: & adhuc grauiora à Buſcoducenſibus. quorum illi arcuerant Catholicos à templis: hi etiam Epiſcopũ ab vrbe. Nec multo pòſt Antuerpiæ trecentos è plebe arreptis armis cœnobium Franciſcanorum aggreſsos, eius potiundi ſpe;accurrente illuc Orangio cum militum globo deterritos fuiſſe, ſcribit ipſe ad Margaritam. Felicius tamen ſcelus idem ceſſit Amſtelodami: vbi homines pauci ex vltima hæreticorum fæce, ſed multorum ac potentium ope ciuium ſubnixi, templum domumque Franciſcanorum ſubitò ingreſſi, fractis diſſipatiſque Sacris omnibus, lapidatione ac fuſtuario abire inde coactâ Religioſorum familiâ, ſauciis vrbis Conſule, ac primario ſenatore, qui ſeſe oppoſuerant; cœnobium victores obtinuere. Quo tempore memorandum edidere facinus mulieres Amſtelodamenſes. Dum enim ſacrilegi in reliqua vrbis templa inſanè decurrunt, inchoatâ ſemel victoria vſuri; eorum pars ædem irrumpit ſacroſanctæ Hoſtiæ miraculis per ea loca celebrem. Irruentéſque, ac manus ipſas in cæli Panem intentantes, inſurrexere virili animo feminæ, quæ aram plurimæ circumſtabant,

16. Septẽ.

Franciſcani ab hæreticis periclitantur Antuerpiæ

17. Septẽ.

domo eiiciuntur Amſtelodami,

Pium Amſtelodamẽſium feminarum facinus.

1566 ſtabant, certæque antè commori, quàm ſcelus illud execrandum ſe coram pati, quà minis, authoritateque (erant enim primariæ illarum aliquæ) quà vi, clamoribusque, nefarios balatrones inopinato occurſu perterritos nòn modò ab aræ cõtactu, ſed etiam à templi foribus abſtraxere. Dignæ profectò conſcientiâ, & commendatione poſteritatis: niſi forte earum præconium, virorum conuicium videri poſſit. Sed quantum laudis meruere Amſtelodamenſes, tantum dedecoris eidem generi mulieres attulere Delphis, quæ vrbs eſt in eadem Batauia. Etenim earum complures, haud dubio Dæmonum inſtinctu actæ, communicato inter ſeſe conſilio, repentè bacchantium ac furentium ſimiles, Franciſcanorum templum vnà inuadunt, Diuorum imagines, ac ſacram in aris ſupellectilem pari celeritate ac rabie perfringunt, atque proiiciunt. Inde furiali inceſſu cœnobium irrumpunt, tantoque impetu, velut emiſſæ ab Inferis Eumenides, loca omnia percurrunt, populãturque, vt Frãciſcani omnes, inſolita perbacchantium ſpecie territi, & cædis principium rati (quippe rumor percrebuerat, intra biduũ triduumue ſacerdotes Catholicos interfectũ iri) partim fugâ, partim latebrâ ſibi conſulere coacti ſint. Scio eſſe, qui non mulieres id auſas affirment, ſed viros muliebri veſte occultatos. Huiuſmodi tamen facinora à Batauis mulieribus patrari potuiſſe, non abhorret ab earum ſupra viros audacia: & patrata tunc eſſe, Gubernatrix haud incallida rerum indagatrix aſſeuerauit. Quæ, dum complura hu-

A feminarum Delphenſium impium.

 1566

Remediū poſcit Gubernatrix à Rege ſed armato.

huius generis portenta ſigillatim, multiſque complexa litteris Regi denarrat: 17. Sept. o & 16. Octobr.
ac lamentatur rerum infelicem ſtatum, cui nulla ſupereſſet vltrà remedii ſpes, niſi ab Regis præſentia; illum orat obſecratque: Vt, ſi ſaluam rem Belgicam velit, moras præcidat omnes, exemploque Caroli Patris, qui ſumma hieme per Galliam properauerit in Belgium, vt vel vnā 1539.
ciuitatem tumultuantem pacaret; armatus ipſe in ſummo ciuitatum omnium periculo cum exercitu aduolet, contumacibusque prouinciis iure belli ſubactis, vti Gandauum ſubegerat Pater, eas Gandauum.
leges imponat, quas victor atque vltor volet. Et iam Rex aliis Margaritæ litteris ad arma animum verterat. Itaque binis earum faſciculis menſe Augusto Segouiā miſſis, quantum militum, quo loco, quaque pecunia legi oporteret, illam admonet ſigillatim. In prima tamen epiſtola, antequàm conſilium armorum explicet, certiorem facit de Reginæ partu, quæ filiam biduo antè in lucem ediderat, luſtratamque ſacro fonte à Pontificis Nuncio Ioanne Baptiſta Caſtaneo, qui poſtea Vrbanus Septimus dictus eſt, Claram Iſabellam Eugeniam appellauere. primum ſibi nomen vendicante Diuæ natali die, alterum Iſabella mater impoſuit, tertium honori datum eſt Toletani Antiſtitis martyriſque, cuius ſacrum corpus auectum ex Gallia ſuis geſtauit humeris Philippus Rex, quo die vxorem vtero ferre animaduertit. Atque hæc eſt Iſabella, quæ ſicuti flagrante tumultibus Belgio nata; ita dein Alberto Rodulphi

14. & 14.

& Rex poſt communicatam lætitiam ex nata filia

12. Aug.

Clara Iſabella Eugenia,

Impe-

1566 Imperatoris fratri nupta, Belgii & prouincias, & tumultus dotales habuit. His autem officiis breuiter cum ſorore tranſmiſſis: ei præcipit, tria millia equitum, peditum verò decem millia ſcribenda curet in Germania: eoſque duorum menſium ſtipendiis ſolutis, paratos habeat; ſi accerſendi ſint in Belgium. Ex his equitibus, mille Erico Duci Brunſuicenſi legendoſque tradat, quingentos Philippo eius fratri, ducentos quinquaginta Ioanni Barniſo, reliquos Ioanni Valharti. Pedites in vexilla tria atque triginta diſtribuat, quorum decem Comiti Ioanni Naſſauio Orangii Principis fratri, totidem Comiti Othoni Oberſtenio, octo Tribuno Grembembergenſi; quæ ſuperſunt quinque Centurioni Valderſongio committat. Ad horum autem ſingulos litteras delati muneris teſtes Gubernatrici Rex mittit: ſimulque trecenta nummûm aureorum millia, quos ipſa diuidat partim in hoſce militum Ductores, partim in alios, ſi aut plures, aut alii, nominatorum loco, legendi videantur. in quem vſum pura aliquot folia Regio munita nomine adiungit. Denique, ne quis Germanorum Principum eum copiarum apparatũ ſecus interpretaretur; ad illos quoque conſilii ſui rationem ſcribit, miſſis Gubernatrici litteris. Præcipuè verò Maximilianum Cæſarem & epiſtolâ, & verbis Oratoris apud illum ſui, rem ipſam docet: rogatque pro ea, quæ inter illos intercedit, amoris ſanguiniſque coniunctione, iuuet authoritate ſua eum militum, Ducumque delectum.

armorum conſilium probat.

Docet, quot legendi & quibus ducibus,

Ad quos litteras patentes mittit:

& ad Gubernatricem pecuniam:

& Principibus Germanis rationem reddit apparatus bellicis

præcipuè Cæſari.

Sed

qui diſſuadet arma. Sed Cæſar, quia inaudierat, inter Gubernatricem & Nobiles fœderatos iam cõueniſſe; laudato cõſilio, arma delectumque diſſuaſit: ſiue ne iis militibus ſpoliaretur ipſe aduerſus imminentia Turcarum arma: ſiue decorum putauit, ſe arbitro aliena pacari. 1566

& ſequeſtrum concordiæ ſe offert Gubernatrici, Itaque Gubernatrici perſcribens, operam ſuam vltrò pollicitus eſt, ſi quid componendæ adhuc diſcordiæ ſupereſſet. 13. Octobris. ſimulque ad fœderatos litteras dedit in hanc ſententiam.

& fœderatis. *Magna ſe affectum eſſe moleſtia, audito illorum cum Gubernatrice diſsidio, ſecutiſque inde populorum motibus. qui quòd in finibus Imperij, quòd in dominio Patruelis Regis, quòd in amiciſsimis prouinciis eueniſſent: exiſtimaſſe ad Imperatorem pertinere, opera authoritateque ſua populorum obedientiam Principi aſſerere. Sperare autem eum conatum Catholico Regi non ingratum, ſalutarem quidem certè fœderatis futurum; ideoque illos monere, ne quid interim noui pertentarent, populoſque à turbis pro debita Regi fide coercerent.* Hanc porrò Imperator Epiſtolam, aliaſque Orangio, ac nonnullis Proceribus ſimili argumento ab eodem ſcriptas, ad Gubernatricem miſit, quas ipſa perlegeret, & ſi ex vſu eſſent, reddendas curaret.

ſed Gubernatrix operam Cæſaris orat in delectu militum. Sed Gubernatrix, miſsis ad Regem harum omnium litterarum exemplaribus, reſponſum aliquandiu expectauit: donec gliſcentibus quotidie turbis, iuſſa iterum ab Rege parare externum militem, actis Maximiliano Cæſari gratiis oſtendit, eò iam ventum eſſe, vt armata cum factione nihil

1566 hil componi tutò poſſit abſque armis. Quamobrem expeditis Regis litteris ad Imperii Septemuiros, aliosque, & eos in primis, à quibus legendi erant milites, Cæſarem obſecrat, vt quam operam benignè obtulerat in Belgio, dignetur eam apud Germanos Principes, militumque ductores nunc certè opportuniùs Regique gratiùs adhibere. Et Cæſar quidem non id ſolum præſtitit, ſed vetuit etiam edicto, voluitque capitale eſſe, ſi quis Germanorum militatum iret aduerſus Regem. Quod quàm ægrè tulerit inter omnes Orangius, quamuis cetera callidus tectusque, aperuit ſuper menſa, denudante ſcilicet vino animi ſenſa. Inuitatus enim à Greſſerio Reginæ Anglorum procuratore, poſtquam mero incaluit; inuehi magno cœpit impetu in Imperatorium edictum; *Falli Cæſarem, Regemque, falli quot quot pro Rege, pro Cæſare ſentirent: non ſolos Germanos arma induere, eſſe multas iuxta fines Imperij nationes: non defuturos Danos, non Suecos, non alios, qui fœderatis Belgis opem ferre poſſent ac vellent.* Hæc iracundè minantem cantiuncula ſub finem epularum ad numeros dicta leniuit. At verò litteris, quas dicebam à Rege, atque à Gubernatrice ſcriptis ad Germaniæ Principes, variè ab iis reſponſum eſt. A Treuirenſi quidem, & Moguntino Septemuiris, Magnopere ſibi probari conſilium Regis aduerſus rebelles, & Religionis catholicæ perturbatores: ſeque in ea re operam quoque ſuam poſituros, vti bonos finitimosque Principes,

& impetrat plus quàm orat,

Orangio ægrè id ferente,

ac minans se.

Reliqui per Germaniam Principes variè reſpondent. Regi.

Treuirenſis, & Moguntinus conſilium Regis probant, & tranſitum

cipes,

cipes, & Imperii cuſtodes, & ſocietatem 1566
militibus offerunt. profeſſos Maieſtatis eius. Ideo permiſſuros ſe, ſua per oppida iuriſdictionesque liberum iter iis militibus, qui ob eam cauſam, aſſentiente Cæſare, contraherentur. Similia his reliqui per Germaniam catholici Antiſtites reſpondere.

Idem & alii catholici. & Bauarus in primis, Addiditque Bauariæ Dux, Huiuſmodi turbis, ceu peſti ciuitates exedenti, occurrendum eſſe omnium armis: Regemque, ne quid omitteret in ea cura, etiam animauit. Longè his contraria ab

Contrà Lantgrauius, aliique. hæreticis Principibus ſcribebantur. Nam Lantgrauius Haſſiæ. & Haſſiæ Regulus, & Dux Virtembergenſis excuſata Religione, qua Belgis eadem profitentibus nocere impediebantur, Gubernatricem hortati ſunt, vt depoſitis armis, ab Auguſtana confeſſione, atque à conſcientiæ libertate remedium vnicè quæreret.

& maximè Palatinus. Omnium tamen confidentiſſimè longiſſimèque 11. Nouembris. ſcripſit Palatinus Comes, Fridericus Tertius, qui ſe noui tutorem Euangelii per Germaniam venditabat. Non enim ſolum Belgarum cauſam apud Gubernatricem egit, atque eorumdem innocentiam commendauit; ſed execratus Romanum Pontificem, cultum ſacrarum Imaginum, Inquiſitorum tyrannidem, ad extremum confecit, obligari ſe religione, quo minus fratribus ſuis confeſſionem Auguſtanam, purumque Dei verbum purè ſectantibus aduerſaretur. Neque hoc contenti Haſſus ac Palatinus, etiam perſuadere conati ſunt Brunſuicenſi Duci, ne ſe bello, quod Religionis cauſa ſuſciperetur, implicaret, oblatum

tum

1566 tumque regendorum munus equitum ne admitteret. Admiſit is tamen: nec quiſquam aliorum, qui inuitati ſunt à Rege Ductores militum, ſubtraxere ſe oneri, præter Ioannem Naſſauium Principis Orangii fratrem. Nec minus in Gallia Carolus Rex, rogatu Gubernatricis, infenſum ſe huiuſmodi turbis oſtendit, edicto propoſito, Ne quis ſuorum tueretur armis partes rebellium Belgarum: memor, vt opinor, mutuæ opis apud Baionam decretæ. accedente præſertim metu, ne ſuperantium in Belgio hæreticorum eluuie Gallia inundaretur. Certè ad eum plenas gratiarum litteras Philippus dedit: ſimul Gubernatricem admonuit de aduentu ſuo, quo iam adornato, nihil deeſſe, niſi vt ex tertiana, qua diu laborauerat, conualeſceret: quamquam ne hoc planè expectaturum ſe, ſed è veſtigio Mantuam Carpetanorum petiturum, vt inde compoſitis rebus, ſpreto quocumque vitæ periculo, Belgium proficiſcatur. Is verò nuncius quia occultis etiam litteris Bergenſis Montiniique Legatorum ſcribebatur ab Hiſpania, credi cæptus eſt.

Carolus IX. Rex.

1565.

2. Octobr.

Madrid

Rex Carolus cauſam tuetur Hiſpani Regis,

qui grates Gallo ſcribit.

& Gubernatrici aduentum ſuum.

TVRBATIS propterea multorum animis, Princeps Orangius, Ludouicus eius frater, Comites Egmontius, Hochſtratanus, Hornanusque, Teneramundam oppidum inter Antuerpiam & Gandauum conuenere, quid ſinguli de aduentu Regis accepiſſent, communicaturi, capturique inde de rei ſumma conſilium. Is autem conuentus, quamquam ſecretò indictus, ſecretò coactus,

CONVENTVS Procerum arcanus Teneramundæ.

in quo recenſete omnia Gubernatrice,

non tamen fugit Gubernatricem ſingula in dies anxiè ſuſpectantem. Atque, vt SVSPICACI ſub Principe gliſcit exploratorum numerus, ita non defuere hoc genus homines, arcanorum captatores, æruſcatoresque, & quorum vitæ compendium eſt, SCIRE ac neſciri; qui ſecreta conſultantium dicta, decretaque in eo cœtu omnia penetrarunt. Et quantum ſe indagaſſe ſcribit ad Regem Gubernatrix: multorum ab Hiſpania litteris in illo conuentu prolatis, confirmatum eſt, incenſum irâ Regem ob templorum depopulationem decreuiſſe, armatum prouincias adire, pœnas exacturum ab iis, qui ſcelus aut admiſiſſent, aut diſſimulaſſent. Addebatur ex aliorum litteris, turbarum omnium conſcios fautoresque in aula decantari Orangium, Egmontium, atque Hornanum: ideoque hæc præcipuè capita reſpicere Regis iram. Eodem argumento lectæ ſunt Franciſci Alauæ Oratoris Hiſpani apud Carolum Nonum litteræ, quæ Pariſiis ſcriptæ ad Gubernatricem, interceptæ ferebantur. In iis certior fiebat Gubernatrix de aduentu Regis, valido cum Hiſpanorum Italorumque exercitu: deque nouo fœdere, quod cum Carolo Philippus icerat: quo faciliùs in rebelles, inq; Proceres quatuor animaduerteret, hoc eſt, præter Triumuiros iam dictos, in Petrum Erneſtum Comitem Mansfeldium, vt ipſe ſe audiuiſſe à nonnullis aperuit Gubernatrici. Quæ fictane callidè ſint à coniuratis, ad ſollicitandos populos, veniæ deſperatione irri-

conferunt in commune litteras de Regis ira vltionem adornatis,

11 Nouembris.

in tres Belgarum Proceres.

addunt & quartum.

ſed falsò, & callidè.

1566 irritatos: an verè ab Alaua, atque ab Hiſpania perſcripta; in medio ego quidem relinquo: certè hoc Regi ſignifi-
12. Nou. cans Gubernatrix negat de litteris ab Alaua miſſis interceptiſue, vti dicebatur, adhuc ſe quidquam certi comperiſſe: Mansfeldio autem affirmauit, eſſe illum Regi quàm cariſſimum; & cuius partibus vt abſtraheretur, ea nimirum figmenta ſpectare. Ergo, quum iam ex multorum litteris conſtare de Regis aduentu videretur, conſultatum eſt in arcano illo Procerum congreſſu, quo modo Principi cum exercitu venienti præcludi poſſet aditus in Belgium. Quumque hinc variæ monſtrarentur reſiſtendi viæ: inde bellum longè impar eorum viribus formidaretur: nec deeſſent, qui credendos ſeſe clementiæ Principis exiſtimarent; contra tamen pleriſque illorum viſum eſt. variantibuſque ſententiis in eo conueniebant, Arcere Principem ab ingreſſu prouinciarum, certæ id eſſe contumaciæ; incertæ victoriæ: admittere, periculo propius videri, eo enim offenſiones iam proceſſiſſe, vt EXTREMÆ dementiæ ſit, ſperare clementem, quem iratum armatumque ſuſcipias. Aut vertendum igitur ſolum, vacuamque victori patriam relinquendam; aut nouum in eam Dominum, ſub quo tuti viuerent, inducendum. Hoc poſtremum verò optimum videri: occaſionemque in promptu eſſe, ſi quoniam Maximilianus Imperator operam ſuam obtulit componendis hiſce diſcordiis, per ſpeciem eius arbitrium depo-

Dubitant, armis nè arceant venienté Regem,

vtrumq́ periculoſū

Mutare Dominū decernunt.

ſcendi, clàm interim agatur, vt in Cæ- 1566
ſaris manus hæ demum prouinciæ de-
uoluantur. Id verò & minus expoſitum
contumaciæ: neque enim abigi à ſe Dominum, ſed mutari, præſertim non extra domum Auſtriacam quæſitum. & hoc inde commodi ſecuturum, vt aut nouum Principem ſponte accerſitum demereantur, aut ſi fortè res ſucceſſu careat, conatus ipſe Cæſarem Belgis deuinciat; eorumque patrocinium apud Philippum Regem numquam ille deſerturus ſit. His in hunc modum agitatis Teneramundâ diſceſſere ſolliciti ſuſpenſique, in primis Egmontius: qui ſiue vt cauſam ſuam plurium acceſſione firmaret, ſiue vt incertus animi explorarct amici hominis ſententiam, Manſfeldio ſcripſit epiſtolam: qua reuocans 9. Nou.
illi primùm in memoriam, quid ſub initia turbarum ipſi agitaſſent; queritur, quòd immeritò ille ſe ab eorum amicitia ſecreuiſſet. deinde Gubernatricem accuſat inconſtantiæ in iis ſeruandis, de quibus ipſa fœderatique conuenerant. quin etiam eamdem Regi authorem eſſe, vt huiuſmodi acta quaſi non libera quàmprimùm reſcindat, ideoque huc ſeſe armatus oſtendat, deque ſeditioſis ac rebellibus formidandum poſteris ſupplicium aliquando ſumat. Denique certiorem illum facit, conſtare ſibi ex multorum litteris Teneramundæ collatis, Regi in animo eſſe, abſciſſis quatuor Procerum capitibus, (in iis Manſfeldium ipſum numerari) ceteros in officio continere. Ad extremum addit,

Egmontii epiſtolæ ad Com. Manſfeldium ſumma.

per-

1566 pergratum fore, ſi ſuper iis rebus, quid ſibi conſilii capiendum ſit, ex eius litteris condoceſiat. Hanc epiſtolam Egmontii vbi legendam Gubernatrici Mansfeldius ſecretò dedit, eidem oſtendit eâdem fide, quid homini ipſe reſponderit. quod hoc demum erat. *De ſe queri poſſe meritò neminem, quum à principio non alia ratione cum eo aliiſque conſenſiſſet, niſi quia videbatur Religionis ac Patriæ intereſſe, ſi & Cardinalis Granuellanus Belgio moueretur: & ſublato Quæſitorum Tribunali, temperamentum adhiberetur aliquod Imperatoriis edictis: & venia demum, quibus Gubernatrix popoſcerat, impertiretur: quæ quum ab Rege tributa ſint omnia, nullam ſupereſſe cauſam querelarum. Quo in genere liberè ſe dicturum, quod ſentiret, præſertim ab illo rogatum. Nimiùm iam proceſſum eſſe, magna vtique cum Diuinæ Maieſtatis iniuria, & Chriſtiani nominis offenſione. Eſſe tempus medelam malis aliquam offerendi, eamque inter hæc turbamenta viam ineundi, vt venienti Regi, non obuoluta fronte, nec mente vlli redarguenda, poſſint occurrere. Quod autem de irato Rege, ſuppliciumque ſumpturo dicebatur, ſe quidem extra metum eſſe: ea ſe fide erga Principem fuiſſe, futurumque, vt ad eius nutum in Hiſpaniam aduolaturus eſſet, redditaque factorum ratione ſperaturus à benignitate Regis haud minimum commodi, decoriſque. Neque hæc dici, quaſi non idem prædicare de ſe ſecurè poſſet Egmontius: ſed* Reſponſio.

vt ſecuritatem ille ſibi maiorem in dies paret; occaſiones nempe omnes, ſuſpicionèſque præcidendo: & quando iam Regi totiès ingeſſerint neceſſitates Belgij, deſinant aliquando Principem cogere alieno arbitratu prouincias ſuas adminiſtrare. Poſtremò (ſic enim Mansfeldius concludit) *ſi illum amicè ita monentem Egmontius audierit numquam ſe ab eius amicitia receſſurum: ſecùs verò ſi contingat, decretum ſibi eſſe, honori ſuo humana prorſus omnia poſthabere.* 1566

Quam mittit Gubernatrix ad Regem:

& illi Mãsfeldium commendat,

Viſis hiſce epiſtolis, laudatâque impenſè Mansfeldii conſtantiâ, earum capita litterarum miſit ad Regem Gubernatrix, illum obſecrans, vt quando tantum fidei in Mansfeldio, eo maxime tempore comperiſſet, ne grauaretur, æqua viri poſtulata (quorum indicem ipſa attexuerat epiſtolæ) quamprimùm abunde remunerari. Quæ Margaritæ petitio, ſuſpectas fortaſſe, quas memoraui litteras, facere alicui poſſet, quaſi Mansfeldius, quo gratiam apud Gubernatricem iniret, impetraretque faciliùs, quæ diu auidèque poſtulabat à Rege; Egmontii epiſtolam, certè reſponſionem callidè finxiſſet. Niſi in promptu eſſent multa, quæ huiuſmodi ſuſpicionem planè reprimerent: nempe & ipſum Egmontii chirographum Gubernatrici notiſſimum: & eiuſdem facilitas ab Egmontio verum explorandi, quæ facilitas audaciſſimum quemque ab hiſce figmentis abſterruiſſet: & ſuper hæc, Mansfeldii dignitas, moreſque (qui profectò MORES vnumquemq; 12. Nou.

certa de Comitis fide.

ab-

1566 abſoluunt, aut damnant) longè ab huiuſmodi fraudibus alieni: & denique eiuſdem viri conſtantia, qua Regias partes, eodem ſemper tenore propugnauit. Vt meritò nihil doli ſuſpicata Gubernatrix hominem, quàm maximè potuit, Regi commendatum voluerit. Illud quidem admirata eſt; ea, quæ ad Regem arcanò ipſa perſcripſerat, in epiſtola Egmontii diſertè omnia reperiſſe. Queritur propterea cum Rege, quòd ab eius aula hæc in Belgium ſecreta perferrentur. *Eſſenè ex intimis adminiſtris aliquos, ingenio aut ita incallido apertoque, vt hæc Imperij arcana extrahi ſibi ex ore, ex manibus patiantur? aut ita malo ac perfido, vt abdita quæque conſilia Principis, eius hoſtibus patefaciant? Sibi quidem conſtare, multa litterarum exemplaria, aliqua etiam authographa, quæ à duobus iam annis ad Regem miſerat, in manus Belgarum Procerum deueniſſe: quanta cum pernicie negotiorum? quanta cum iactura Regiæ dignitatis? Orare proinde Regem, vt videat, quæ in poſterum ſcribantur ab ſe litteræ, aut igne corrumpantur, aut per exploratæ fidei miniſtros clam ceteris aſſeruentur.* Et tamen compertum habeo, poſt hæc gloriatum eſſe Orangium apud Chriſtophorum Aſſonuillium, Nullum prodire è Regis ore verbum ſeu priuatè ſeu publicè, quin ad eius aures in Belgium fideliter afferatur. Hanc porrò intimam ſcientiam magnâ quidem ſibi pecuniæ ſummâ comparari: ſed nusquam æra fructuoſius

Querela Gubernatricis de litteris ſuis in Regis aula proditis, & quidem grauiſſima.

nec tamen quidquam profectum Orangio in ſecreta Regis penetrante,

impendi. Quippe HANC eſſe Principum Philoſophiam, conſiliorum ſecreta rimari: naturæ verò abdita otioſis relinqui. Quod ſi ita eſt; & quid vſquam inaceſſum pecuniæ imperuiumque fuerit, quando prudentis adeo circumſpectique Regis aula à priuatis hominibus emi potuit? 1566

Pecuniæ vis.

VERVM haud contenti rebus ambiguè deliberatis Teneramundæ à Procerum cætu Nobiles fœderati, eorum primarii, quique contrahi repentè potuere, conueniunt Amſtelodamum: inſcio, vt ad Margaritam ſcripſit, aut diſſimulante, qui tamen prope Amſtelodamum agebat, Orangio. Creditum eſt, in eo conuentu ſtatutum, omni ope conniti, ne Rex milite inſtructus adueniret: idque aut precibus Maximiliani Cæſaris apud Regem, aut exutâ palam obedientiâ armis impetrandum. Et commodùm Imperii comitia Auguſtæ celebranda tunc erant: in iis orandum Belgarum nomine Cæſarem: ſi renuat ad Imperii Septemuiros confugiendum, Cæſari vt ſignificent, niſi hoc ipſe impetret à Rege, ſe opem ei ferre non poſſe aduersùs Turcam. neque enim decere, dum Rex Belgium luſtret armatus, ſe & milite, & pecuniâ deſtitutos finitimi exercitus iniuriis patêre. Id niſi ſuccedat ex ſententia, extrema omnia retentanda: fœdus cum Heluetiis hæreticis firmandum, eorumque operâ (vti iam ſpopondiſſe dicebantur) Philippo Regi Sabaudiam ineunti aditum intercludendum. immo, vt ſatis negotii Regi ſit do-

NOVO cōuentu Amſtelodamēſi.

ſtatuūt Nobiles, implorandū patrociniū Cæſaris apud Regē:

& Electorū apud Cæſarem:

aut arma tentanda.

ſcto cum Heluetiis fœdere:

1566 domi ſuæ, mittenda Hiſpalim quàm primùm triginta illa Caluinianorum codicum millia, de quibus iampridem conſultauerant: atque addendos Caluinianos aliquot adminiſtros (hi duodecim decreti ſunt,) qui ea per Hiſpaniam volumina diſtrahentes, Regi à longinqua peregrinatione curas interim auertant. Huic autem negotio conficiendo præfectum fuiſſe Hiſpanum Antuerpiæ mercatorem, hominem Catholicis infeſtum turbulentumque, ſcribit ad Regem Gubernatrix: additque, nihil ſe per omnes portus omiſſuram, ne illa morum peſtis nauiget in Hiſpaniam. Sed hiſce conſiliis quippe ſubitariis trepidisque, plus minarum quam malorum inerat. Illud tamen in eo conuentu perfectum eſt. Nobiles fœderati (nam PERICVLI ſocietas perquam facilè homines iungit) cum mercatoribus, reliquaque plebe hæreſi imbutis, ſolenni vtrinque ſacramento conſpirarunt, in hunc modum: Vt illi horum patrocinium ſuſciperent aduersùs omnes, qui libertatem Religionis oppugnatum irent. hi verò pecuniam illis, operamque pro communi ſecuritate ſubminiſtrarent. Ne verò ſectarum varietate diſtraherentur hæretici, egit per litteras cum Antuerpianis Ludouicus Naſſauius, eos adhortans, Vt depoſitis parumper, dum res firmarentur, priuatis de religione ſententiis, in Auguſtanam confeſſionem concederent omnes: ſic enim & Imperii Septemuiros, qui eam profiteantur, ipſorum cauſam impensè actu-

Siuiglia

& turbandã in Hiſpania Religionem deſtinatis illuc Caluinianis libris, & miniſtris.

18. Decembris.

De quo Regem præmonet Gubernatrix & in Belgio vigilat.

Nobiles ac Mercatores ſpõdent ſibi mutuã opem.

Nobiles.

Mercatores.

7. Nou.

& vna cõfeſſio Auguſtana præſcribitur omnibus.

acturos apud Cæſarem, & Germanos 1566
milites non facilè in Belgas eiuſdem religionis ſocios arma ſumpturos. Idque effectum eſt. Quamuis enim Caluiniani ab Auguſtana confeſſione abhorreant, tamen (vt RELIGIO apud hæreticos alieni iuris eſt, ac translatitia) explorato Theodori Bezæ ab vſque Geneua conſilio, probatisque ab eo hiſce religionis induciis; nouæ profeſſionis formulam ad Auguſtanæ ſimilitudinem concepere, Cæſari proximis comitiis offerendam, vnà cum ſupplici libello, quo eius apud Regem operam ac patrocinium orabant. Prætereà conſiſtoria, id eſt ſenatus ac cœtus, multis in vrbibus, ſicuti iam Antuerpiæ cœperant, inſtituerunt: creatis Magiſtratibus, Senatoribusque, quorum conſiliis (ſed antea cum Antuerpiana curia, quam eſſe principem voluere, communicatis) vniuerſa hæreticorum Reſpublica temperaretur. Initum ad hæc fœdus cum Palatino Septemuiro, reliquisque Germaniæ hæreticis Principibus, infenſis Auſtriacæ domui, eòque pronis in eam ſocietatem, qua ſperarent Hiſpanum Regem (vt ei ſcribit Gubernatrix) Belgii poſſeſſione per huiuſmodi turbas euolutum iri. Immo in Saxonia mille ac ducentos equites ſcribi iam cœptos à Veſterholtio, iuſſu Orangii, Gubernatricem clàm docuit Comes Meganus. Quo tempore Hugonotos in Gallia agitaſſe, Gaſpare Colinio turbatore, de ope Belgis afferenda, hoc eſt, vti ferebatur, decem equitum, triginta peditum

Conſiſtoria, & hæreticorum Reſp. conſtituitur.

Fœdus cũ hæreticis Germaniæ Principibus initur.

21. Nou.

& arma offerũtur ex Gallia.

1566 tum vexillis, iisque in Germania contrahendis, ob Caroli Regis edictum ne huiuſmodi delectus in Gallia haberentur; ſecretis ex eo Regno litteris Gubernatrix admonita eſt. Denique ſub hoc idem tempus etiam ab Vrbe Conſtantinopoli (adeo è multis remotisque locis ad defectionem ac turbas, odio ſiue Catholicæ Religionis, ſiue Auſtriaci nominis, incitabantur vltro Belgarum populi) perlectæ ſunt in Conſiſtorio Antuerpienſi litteræ Ioannis Micheſii, hominis præpotentis, ac Turcarum Imperatoris familiariſſimi: quibus ille Caluinianos Antuerpienſes hortabatur, incendebatque: *Properarent in ea, quam fortiter inierant, conſpiratione aduerſus Catholicos. Magna meditari Turcarum Principem in Chriſtianum nomen: breuique Othomanicis armis adeo implicatum iri Philippum Hiſpaniæ Regem, vt de Belgis ne cogitaturus quidem ſit.* Et verò non vanè hæc denunciabat Micheſius. Erat hic genere Iudæus, (iuuat enim de homine ſceleribus illuſtri, quem & Veneti incendii, & belli Cyprii, & aliarum cladium annales ſæpe loquuntur, hæc pauca ſemel cognoſcere) profugeratque adoleſcens ab Hiſpania, metu ne detegeretur malè diſſimulata ſuperſtitio: atque Antuerpiæ diu verſatus, primariis viris, ipſique Mariæ Reginæ tum Belgium obtinenti percarus, rapta inde per ſummam impudentiam nobili puella, Venetias contendit. Ibi auſus cum Senatu agere de attribuenda Iudæis ſede, in aliqua inſularum

4 Nouēbris.

Immò & ipſa Vrbe Conſtantinopoli;

Micheſio inde incitante hæreticos Belgas.

quis iſte Micheſius?

Iudæus profugus ex Hiſpania Antuerpiā

Maria Hūgariæ Reg.

& hinc Venetias ob puellæ raptum;

rum

& Venetijs Conſtantinopolim, vbi Selimũ demeretur

rum Venetiis adiacentium, reiectusque, primum Conſtantinopolim, vbi opulentiſſimæ Iudeæ nuptiis ditatus eſt, dein in Ciliciam ad Selimum Solimani filium venit: nactusque Principem tunc quidem vacuum, aut impatem grauioribus curis, fœdarum certè mancipium voluptatum; ipſe, vt omnes callebat articulos illecebrarum, exquiſitis ad illius ingenium nouis in dies oblectamentis, inter paucos familiarium Selimo aſſumptus eſt: quantumque aſſentandi aucupio, ac voluptatum artificio, tantum apud Principem gratiâ præibat omnes. Itaque facilè à Solimano Turcarum Imperatore, filii operâ, vrbem atq; agrum (quod à Venetis nequiuerat) Iudæis impetrauit. Quin etiam Selimo rerum potito, ad belli conſilia admitti cœpit, ea ferme tempeſtate, qua belli conſilia incæptantes in Hiſpania Mauri, à Turcarum Imperatore opem pro hominibus implorauere, qui iiſdem ſacris obſtricti, Turcici auxilii ſpe arma meditarentur aduersùs Philippum Regem. Nec Selimus aſpernabatur occaſionem inferendi in Hiſpaniam belli: dumque ea ſuper re diſceptatur, Micheſius, quod videret id bellum maximè velle Selimi generum Mehemetem, qui Selimum, ob cælatam incredibili ſolertia apud Seghetum Solimani Patris mortem, ſummo beneficio obnoxium habebat; non dubitauit, rem breuì ſucceſſuram: ideoque eâ, quam dixi, epiſtolâ familiares olim ſuos Antuerpienſes, ſpe nimirum Maurici tumultus animauit. Verùm præ-

& ad opē ferendam Mauris bellum adornantibus ī Hiſpania impellit.

Zighet.

& Belgas rebelles monet.

1566. præualente apud Selimum Muſtaphæ aliorumque ſententia bellum Cyprium ſuadentium; in hanc partem ſe quoque Micheſius transdidit, nutantemque interdum Principis animum vnus ipſe firmauit. nempe Venetis infenſus, à quibus illiberaliter habitum, reiectumque ſe, ſine fine querebatur. Accedebat quoque ſpes, qua ſe Cypri Regem creandum, ex ambiguo Selimi dicto ſuper menſam, ſibi homo vaniſſimus perſuaſerat. Atque, vt huic bello non conſilium modò, ſed operam etiam præſtaret: magni illius Venetiarum incendii, quo turres ſulphurei pulueris receptacula, tanta vi conflagrarunt, vt non ſolum nutantibus vrbis fundamentis, multa circùm ædificia, fœda ſtrage, corruerint: ſed etiam oppida procul vrbesque quatefactis domibus extimuerint ſupremum caſum; authorem fuiſſe Micheſium, eiusque conſilio miſſos à Turcis, qui facinus patrarent, eâque clade attritas Venetorum vires bello impares redderet, affirmant huiuſce belli ſcriptores. Quod ſi, paucis antè diebus, multo pars maior confecti iam pulueris, ex iis naualibus Corcyram aſportata non eſſet; exciſa funditus vrbe vrbium pulcherrima, vnus homo bellum Cyprium momento confeciſſet. Tantum excitare vel in aquis incendium valent accenſæ vnius in pectore odiorum faces. Et apud Belgas quidem non parum Micheſii litteræ, atque hortamenta valuere. Etenim ad eius rei nuncium erectis animis, in Antuerpiæ Conſiſtorio de-

[Margin notes: eidem Selimo in bellū Cypriū conuerſo | faces ſubdit | odio Venetorum, & ſpe Cyprij regni. | Quin & Venetias incēdere per emiſſarios ſuos parat | Ant. Mar. Gratian. de bel. Cypr. | Corfù. | Micheſii litteris animati Belgæ.]

 1566.

decretum eſt, vt quoniam certa iam adeſſet firmandæ factionis occaſio, ab vniuerſa ſocietate, quanta poſſet maxima, pecunia conflaretur, ad ſubita rerum euenta. idque ſumma contentione cæptum eſt agi. Quo tempore, quum à Comite Hochſtratano (qui præerat Antuerpiæ pro Orangio) miſſus eſſet ad Margaritam libellus Comiti traditus ab eius ciuitatis hæreticis, quo facultatem fieri poſcebant ſibi, ceteriſque per Belgium ſociis, ſectas ſuas ſine fraude cuiuſquam exercendi: offerentes propterea Regi tricies centena florenorum millia; creditum eſt, artificium fuiſſe nonnullorum, vt minore ſuſpicione huc atque illuc corrogandæ pecuniæ cauſâ commearent: fallerentque interea ſimul Hiſpanum eâ ſummâ facilè alliciendum, ſimul coniuratorum multos, libentius pro libertate Religionis impetranda, quàm pro bello gerendo æra ſoluturos. Niſi fortè ingens illa pecunia planè in ſpeciem ad oſtentandas partium vires offerebatur: ideoque complura eius libelli exẽplaria per Belgium euulgata ſunt, adſcriptis Nobilium, mercatorumque nominibus, qui ſe perſoluendæ certæ pecuniæ damnabant. nempe vt famam factioni ampliſ colligerent, Gubernatricemque tantæ metu potentiæ deterrerent. Sed illa nihil eo inanis pecuniæ ſonitu mota, ne reſponſo quidem Hochſtratanum dignata, libellum ipſum Regi miſit: quo pluribus irritamentis incitaret Hiſpani Principis moram. 28. Nou.

pecuniam corrogare incipiunt.

quam offerentes Regi quid. callidè moliuntur.

Miliones tres.

Eam tamẽ pecuniam negligit Gubernatrix.

1566 INTERIM ipſa omnium gnara, quæ in huiuſmodi conſiſtoriis, ac cœtibus deſtinabantur: quum animaduertiſſet euulgato creditoque aduentu Regis, aliquos è coniuratis timidiùs agere; adiuuandam artificio hanc partem exiſtimauit: miſſiſque ad eos litteris beneuolentiæ ac fiduciæ plenis, promiſſa quoque per certos nuncios clàm adiecit: ad aliquos etiam, quos ſciret Religioni haud infenſos, epiſtolas dedit ex earum numero, quas illa apud ſe habebat Regis nomine ſubſcriptas, cæterùm vacuas, quas verbis compoſuit tempori accommodatis, eos adhortans ad Religionis cauſam propugnandam, populoſque in priſtina obedientia, modeſtiaque continendos. Has verò ita ſingulis tradendas curauit, vt alios nullo inuitatu præteritos id non omnino lateret; quo inter eos ſuſpicio, atque abalienatio ſuboriretur. Et commodùm accidit, vt eodem tempore Gubernatrix acciperet ab Rege litteras aliquot, ipſius manu exaratas ad Orangium, ac nonnullos Belgii Proceres beneuolentiæ ſignificatione refertas, ideoque mox editas typis, euulgataſque. Ex quibus omnibus factum eſt, vt coniuratorum multi partim metu, ne à Proceribus deſererentur quorum nutare conſilium animaduertebant: partim ſpe, cuius pleni erant, quòd ſe præcipuè appellatos à Rege, honoratoſque videbant: partim offenſione aliorum, quibus ſe ſuſpectos atque inuiſos facilè rebantur; omiſſis fœderatorum cœtibus, aut domos ſuas reuiſerint priuata curaturi, aut

OB FAMAM profectionis Regis, in Belgium coniurati nutant.

quos litteris, ac promiſſis alicit Gubernatrix.

non ſine artificio.

& ſucceſſu.

transſ-

transgreſſi Gubernatricis in partes, gratiam Principis promereri, quàm indignationem experiri maluerint. Qua ſeceſſione multorum, erecta animo ſtatuit Gubernatrix, vim extremaque adhibere omnia ad ſeditioſorum contumaciam ſeriò profligandam. Atque, vt rite caperet à Deo principium, ad ciuitatum omnium, rerumque ſacrarum Antiſtites, Regis nomine litteras miſit, vt ieiuniis, ac ſupplicationibus, aliisque cæleſtis iræ placaminibus clementiam Diuini Numinis implorarent. Simul certos homines in Galliam ad Franciſcum Alauam Hiſpani Regis Oratorem, & ad Cæſarem in Germaniam legat: vt illum quid Hugonoti parent, hunc quid Belgæ petituri ſint in comitiis, quidue Septemuiri Auguſtus Saxoniæ Dux, & Fridericus Palatinus minentur, admoneant. Et ad Cæſarem quidem ſe Mansfeldius obtulerat, pollicitus remoturum ſe Saxoniæ Ducem ab ea mente, aut certè à facultate nocendi, nempe operâ filiorum Ioannis Friderici, qui iampridem Auguſto infenſi ob Septemuiratum Patri ademptum, ſi ad bellum ſpe aliqua ſollicitarentur, haud dubiè illos in arma tracturos Saxoniam vniuerſam: Auguſtumque facturum ſatis, ſi circa ſe faces extingueret, ne dum in alienas terras inferret. Sed quoniam Mansfeldii præſentiâ tunc minimè carere poterat Gubernatrix, ſatis habuit laudare hominis conſilium, illudque & promptum eius animum Regi ſignificare: occaſionem prætermittens omnino nullam, quo Regem

1566

Ex quo erecta Gubernatrix.

ſumpto à placatione Numinis initio,

Regem Galliæ de Hugonotorum apparatu.

Cæſarem de petitione Belgarum in comitiis.

deque minis Electorum monet.

Conſilium Mansfeldii ad hāc rem.

Quod Gubernatrix laudat, non eo vtitur.

1566 ad antiqua Comitis poſtulata pertraheret. Et fortaſſis eòdem ipſe ſpectauit ea pollicendo, quæ plus commendationis apud Principem, quàm laboris apud Saxones habitura tunc erant. Nimirum PLERIQVE homines abunde offerunt operam repudiaturis, præſertim ſi abſque illius vſu ſperant ſe pretium fructumque operæ conſecuturos. Praterea eodem Mansfeldio authore, accedentibus ad eamdem ſententiam Comitibus Arembergio, atque Megano, numerum militum per prouincias auxit, illarumque Præfectos maiori præſidio firmatos ad eas remiſit. Ac ſtatim compoſitis litteris vnumquemque admonuit: *Viderent, ne quid vltra conuenta vſurparent hæretici. Scire ſe præter conciones, quas audire permiſſum vtcumque erat, eos & neſcio quæ conſiſtoria celebrare: & apertis gymnaſiis adoleſcentiam prauis opinionibus imbuere: & matrimonium, ſepulturam, baptiſmum nouo ritu accipere: & libros impuriſsimos euulgare: & picturas contumeliis ludibriisque in Deum, Regemque infames exponere: & in Caluinianis cenis magna eorum multitudine frequentari ſolitis, palàm ſolennibusque verbis profiteri, ſe nuncium Religioni Catholicæ ex animo remiſiſſe, nec aliquando cum earedituros in gratiam, immo quantum poſsint, in illius exitiũ perpetuò conſpiraturos. Et tamen hæc adeo deteſtanda quum ſint; fieri nè poſſe, vt homines modeſtiæ ac verecundiæ omnis obliti affirmare audeant, permiſſa à Gubernatrice tunc eſſe,*

Milites auget per prouincias

15. Decẽ. earumque Præfectis ad tollenda hæreticorum exercitia ſcribit in hunc modum.

quum permiſerit conciones? Se non adeo ſtolidè impiam, vt hæc aut tam inter ſe diſsimilia non diſcernat, aut tam exe-cranda permittat. Itaque Regis nomine Præfectis prouinciarum imperare, vt quoſcumque compererint, præter conciones, hæreticum quid in poſterum vſurpantes; in illos tamquam in Maieſtatis reos, pacisque publicæ perturbatores animaduertant. His autem litteris adiecit edictum, quo ſingula planiùs expendebat, ac pœnas contumacibus irrogabat; aliquanto quàm mitis eius natura ferret, acriùs ſeueriùsque. credo, quòd infixus animo hæreret dolor, quaſi ea mala ex cōcionibus nimio metu indulgentiâque permiſſis emanarent. Quare exemplar edicti ad Regem mittens, ait; illud à ſe ea ratione conceptum, quia hæreticorum exercitia planè deteſtanda, pactisque contraria ita requirerent: ſperaretque, ſi ea tollerentur, etiam conciones, quandocumque eas malè permiſſas Rex pronunciet improbetque, toto Belgio exterminandas. Additque, in edicto conſcribendo, qui aderant in ſecretiori ſenatu, conſenſiſſe omnes, præter Egmontium affirmantem, edictum illud concitandis ad arma Belgarum populis, claſſicum haud dubie futurum. Et ſanè ſiue per eam occaſionem, ſiue quòd multis in locis plectebantur ædium ſacrarum populatores, quique alio, quàm quo cautum erat, loco conciones habebant; armorum conſilia, quæ antea in longum deſignauerant, properata ſunt. Inde frequentiores ad conſiſtoria concurſus

& edictum adiungit, cur aliquanto ſeuerius.

16. Decē.

Egmontio non probante.

Inde feſtinatum à conſpiratis conſiliũ armorum;

curſus

1566 curſus haberi, attentiores celebrari cœtus: crebræ mercatorum ad Nobiles fœderatos, Nobiliumque ad mercatores & conſiſtoriales, Ægidio Clero internuncio, litteræ commeare. Ex his conſilium denique captum, vt quando Gubernatrix vim meditabatur, ipſi quoque arma oſtenderent, militesque partim ex Saxonis, partim ex Palatini prouinciis legerent: priores tamen, quos Palatinus offerebat. Id Henrico Brederodio com-
1567 miſſum: oblataque ei Antuerpienſium mercatorum nomina pecuniam pollicentium, quanta contrahendis militibus ſatis foret. Brederodius nihil cunctatus coactores nominat, & Philippum Marnixium à Sancta Aldegunde ærarium Quæſtorem creat. Cum Auguſto autem Saxonum Duce agendi munus ſuſcepit Lodouicus Naſſauius. Quamquam enim Saxonia implicita tum erat armis inter Ioannem Fridericum Ioannis Friderici olim Septemuiri filium, & Auguſtum patruelem; id tamen opportunum rebatur Lodouicus, quòd ſperaret, Principum Germanorum, qui id agebant, authoritate, rebus breuì compoſitis, ſe inde milites armatos animatosque in Belgium traducturum. Sed quoniam bellum trahebatur, Ioanne Friderico pacis conditiones aſpernante: & Gubernatrix haud ignara conſilii fœderatorum, in Auguſti exercitu Gotam Vrbem obſidentis, fidos aliquot habebat, quos iuſſerat Ludouici conſilia interturbare; idcirco fœderati lēta hæc ſubſidia omittentes, Bredam in oppidum Orangii

Ducibus Brederodio.

& Ludou. Naſſauio: qui pecuniã in Belgio colligunt, militem in Germania lecturi.

ſed Gubernatrix interturbat.

Illi Bredæ cõueniunt.

conuenere: vbi tria hæc potiſſimum decreta eſſe, Gubernatrix per Alphonſum Lopium Gallum admonuit Regem. Vt compoſitis litteris Egmontium ad partes vocarent; ſimulque nouo libello rationem rerum ſuarum Gubernatrici redderent: atque interea militem ex ipſis Belgarum prouinciis feſtinatò contraherent. Et ad Egmontium quidem ſcripſere communi epiſtola Orangius, Hochſtratanus, ac Brederodius: orantes vt fœderi nomen ſuum adderet. hac enim noua conſpiratione conſociati pollicebantur, effecturos ſe, vt conciones toto Belgio conticeſcerent. quo facto, aut Regi occaſionem ſeſe adempturos Belgium cum exercitu adeundi: aut, ſi nihilominus quamquam compoſitis rebus, quamquam rogatus, tamen armatus in prouincias Rex pergeret; iure ſe operam viresque coniuncturos, vt intercluſo Regi aditu, patriam haberent integram à tyrannide, quæ ſuppliciorum acerbitate, arcium molitione, Hiſpanorum præſidiis, prouinciarum expugnatione, Belgio parabatur. Epiſtolam amico Egmontius oſtendit, ſeu familiaritatis ſeu conſilii gratiâ: an potius vt eam Gubernatrici aperiret, & quid ipſe reſponderit, ſimul referret? Nam & reſponſionem eidem oſtendit, qua acceſſurum ſe illorum fœderi pernegabat. Non ideo tamen Egmontius ſe Gubernatrici omnino probauit: quæ, vt omnia iam verebatur, artificium fallaciasque ſuſpicata eſt. At verò ſupplicem fœderatorum libellum oblaturus ipſe Brederodius, petiit

17. Febr. — Conantur ad nouum fœdus Egmontium trahere, ſcriptis litteris.

non perſuadent.

8. Febr.

1567 tiit à Gubernatrice facultatem fidemque publicam veniendi Bruxellas cum quadraginta equitum comitatu. Quod quum illa iampridem offenſa huiuſmodi legationibus illico vetuiſſet, ſimulque imperaſſet, vt veniens, portis arceretur; Brederodius libellum mittere cum priuata querimonia ſatis habuit. Memorabant fœderati, quid ipſi, pro eo ac iurati conuenerant Auguſto menſe, in exarmandis pacandiſque populis laboraſſent. Querebantur, quòd miſſis ab eius Celſitudine litteris ad Magiſtratus, vetita eſſent nouæ religionis miniſteria iis in locis, in queîs conciones haberi fas erat: quum tamen concionum nomine, reliqui quoque ritus comprehendantur. quippe ſolenne id eſſe, vt vbi conciones permittuntur, ibi cetera eiuſdem religionis perinde tolerentur. Ita ſe, ſicuti res erat, populis interpretatos eſſe: eiſque in concionum, reliquarumque cærimoniarum vſurpatione impunitatem promiſiſſe. Qua populos impunitate fruſtratos repetere nunc fœderatorum promiſſa, implorare fidem nouis quotidie expoſtulationibus litteriſque: quarum aliquas cum hoc ipſo libello coniunxerant. Mirabantur denique dolebantque, magnis in dies copiis terreri Belgium, ſe vrbibus arceri, in agris obſeruari, vbique vti hoſtes haberi. Quæ omnia quum fidei dignitatique ſuæ, ac populorum tranquillitati aduerſentur; orare eius Celſitudinem, atque obſecrare, vt (quemadmodum obſignatis litteris fidem ipſa ſuam obligauerat) & fœderatis

Nouum Gubernatrici libellum oblaturi non admittuntur,

Mittunt illum,

multa querentes.

& multa poſtulantes.

tis ſecuritatem afferat, & populis concio- 1567
nes, quæque ſunt concionibus adnexa permittat. Id verò futurum, ſi ipſa, vti ſupplices rogant, milites nuper contractos dimiſerit, & edicta pactis contraria reuocauerit. Hac enim ratione adeo ſe Regi, eiusque Celſitudini obſtringendos, vt fortunas ſuas, ac vitam ipſam vtriusque dignitati poſthabituri ſint. Secùs, præuidere ſe animo magnam populorum cædem, imminentemque patriæ ruinam: quam prædixiſſe, & quantum in ſe fuerit, auertere curaſse, ſatis futurum eſse, vt culpâ, ſi non dolore liberentur. Hæc poſtulata recitauit in ſecretiori ſenatu Gubernatrix: paucisque poſt diebus communicatum cum eiſdem Senatoribus reſponſum Brederodio miſit, ac ſimul typis euulgauit. ideoque paucis hîc mihi attingendū exiſtimaui.

Quibus Gubernatrix reſpondens nihil concedit.

16. Febr. *Non aſſequi ſe*, (aiebat) *qui Nobiles ſint ij, quique populus Belgarum, quorum nomine hæ litteræ mitterentur; quum plerique eorum Nobilium, qui Aprili menſe ſupplicarunt, non modo ſatisfactum iam ſibi conteſtentur, ſed etiam quotidie operam ſuam Regi oblatum veniant. Conciones à ſe tantummodo eſſe permiſſas, idque adeo repugnanter, vt conſtare poſſit, quàm fuerit aliena, poteſtatem vt fecerit conſiſtoria inſtituendi, creandi Magiſtratus, tributa imperandi, corrogandique ſuper vicies centena florenum millia, Catholicorum hæreticorumque matrimonia, atque adeo ſucceſſiones, honoresque confundendi, præter Caluinianas cœnas, & quotidianos cœtus, in quorum pleriſ-*

que

1567 *quequum Principis, & Magiſtratuum authoritati palàm derogetur; ac noua paulatim Reſpublica inducatur; videant quàm veriſimile ſit, hæc (quæ tamen ipſi cæremonias Religionis interpretentur) tanta cum diuinæ Maieſtatis, & Regis iniuria Gubernatricem permiſiſſe. Securitati eorum cautum à ſe eſſe: cautionemque ſeruatam, ac ſeruandam etiam fuiſſe, non tamen in iis, quæ aduerſus Religionem ac Regem exercerentur. Nam cur ii, qui violatam fidem queruntur, ſilentio tranſmittant, poſt pacta conuentaque Auguſti menſis, tam multa perfidè ac ſacrilegè patrata, templa direpta, eiectiſque inde Religioſis familiis occupata: conciones, aduocatis aliunde hæreſum buccinatoribus, eò, vbi auditæ antè non fuerant, vi atque armis inductas: vrbes, atque prouincias ad ſeditionem, defectionemque litteris, aut per emiſſarios ſollicitatas. aliaque, quorum authores fuerint ipſi qui ſupplicent? Horum nimirum patrocinio populum auſum eſſe in tormenta bellica, munitionesque Regis inuadere: Principis adminiſtros expellere; ad tympanorum ſignum in aciem prodire: cœnobia, ædesque Nobilium ferro flammaque vaſtare, vrbes obtinere, Catholicos omnes, ne ſe quidem Gubernatrice excepta, ad cædem deſignare, ingentemque Belgio cladem occultè moliri, niſi interceptis nefariorum litteris ad Valencenates, execrandis adeò conſiliis Diuina bonitas interceſſiſſet. Ex his eos intelligere, quàm importunè poſtulent, vt abrogentur edicta, ac milites exauthorentur;*

 id eſt

id eſt vt exarmata in hunc modum Iu- 1567
ſtitia, improborum iniurijs exponatur. Neutrum ſe, ne ignorent, eſſe facturam: quin nouis ſi opus fuerit, legibus, atque militibus firmaturam: inde Rempublicam: gladiumque, quem portare Principes voluit Deus, hoc maximè tempore non depoſituram. Suadere itaque illis, vt à publicis certè negotijs abſtineant, ac res quique ſuas in poſterum curent: neue Regem breui affuturum ingenitæ benignitatis obliuiſci cogant. Se quidem omni ope curaturam, ne, quam ipſi ruinam comminentur, per hæc vulgi turbamenta Belgium patiatur.

DE BELLO BELGICO

LIBER SEXTUS

1567

SED hæc dum litteris agebantur, iam cohortes aliquot Antuerpiæ contraxerat Brederodius: acceptis verò hiſce Margaritæ litteris, feſtinauit aliunde augere milites; ex iiſque ſupra mille ac quadringentos partim terreſtri itinere, partim ſeptem nauibus impoſitos, quos oneraria ſequebatur armis inſtructa, Vianam traduxit; oppidum ſuum in Hollandia ob eam cauſam paulo antè munitum. Eòque mille ac quingentos equites adducturi dicebantur ex fœderatis Gulielmus Comes Lumeius à Marcha, Euſcaubechius, Villerius, & Malberga. Quin & eòdem ventura, ductore Ludouico Naſſauio, Germanica expectabantur auxilia: vt Vianæ luſtrato exercitu, inde arma in quam ſe cumque partem daret occaſio, promerentur. Lætis ad hæc hæreticis, palàmque iactabundis, Nunc demum curari partes ſuas, quum deficientes à Rege Nobiles ſpem omnem veniæ præcluſiſſent: dubitandum non eſſe, quin prò ipſis iam faceret præter Comites Hochſtratanum, Hornanumque, Orangius ipſe: neque enim

Brederodius milites, atque arma parat.

Alijque fœderati.

Geſtientibus hæreticis.

enim auſurum ea fuiſſe Brederodium, niſi Maiorum gentium Diis innixum. Quamquam is inter eas turbas ad Hollandiæ dominatum iure gentilitio reſpicere, ad eumque repetendum occulta illa Procerum ope credebatur vti. Alebantque hominis ambitionem coniurati propriis interim, quæ quisque deſtinauerat, conſiliis obſequentes. 1567

& multis Brederodium animantibus.

ERGO non multo poſt præcipuæ quæque Belgii ciuitates, Antuerpia, Buſcoducum, vtramque Traiectum, Amſtelodamum, Groninga, Tornacum (præter Valencenam, aliasque) militibus auctæ defectionem ab Rege minitari viſæ ſunt. Buſcoducum Brabantiæ vrbem inuaſerat Brederodii nomine, obtinebatque adiutus hæreticorum dominantium ope, Antonius Bombergius Antuerpienſis: qui nuper à tempeſtate Gallicorum tumultuum, in quibus Condæo Principi militauerat, eiectus in patriam, vt erat irrequieti turbidique ingenii, Belgicarum ſeditionum vndas repetiit, & coniuratorum numerum auxit. At Margarita, miſſis antea Merodio Peterſemii Domino, & Scheiffio Brabantiæ cancellario, qui ciuitatis motus componerent, quum parum profici audiſſet, iuſſit Meganum Comitem cum aliquot cohortibus illuc accedere: ſimulque compoſitis ad Buſcoducenſes, & ad legatos ſuos litteris; illos de milite intra vrbem accipiendo, deque priſtino ciuitatis ſtatu reuocando; hos de eadem re cum Magiſtratu perurgenda, humaniſſimè admonet. Litteræ ad Bom-

DEFECTIO prima ciuitatum.

Boldnch. Maſtrich & Vtrecht

Buſcoducũ inuadit

Bõbergius vnus conſpiratorũ.

Buſcoducenſes.

legatos

ber-

1567 bergium perferuntur. is earum loco alias ementitur, tamquam à Gubernatrice ſcriptas ſuperbè ad ciues, fraudolenter ad legatos: easq; quum Magiſtratui legiſſet, ſparſiſſetque in vulgus prodendam à Merodio, & Cancellario fuiſſe ciuitatem; à furente plebe ambo circumueniuntur, indignisque contumeliis ceu proditores affecti, die noctuque domi obſidentur, donec Bombergius aliud quid ſtatuat. Ipſe autem ardenti populo, quo maximè tempore ſcelera conflantur; perſuadet, Meganum eſſe proditionis Ducem: in eum, dum ſignum expectet inuadendæ vrbis, arma vertenda. creditumque facilè de Megano, quaſi vlturo priuatas iniurias, quibus oppidum Mega à Buſcoducenſibus, vt inter vicinos, & impares, premebatur. Ergo militiæ imperium Bombergius capit, octingentos milites properè ſcribit, ac maiora aliquot tormenta in mœnibus collocata in Meganum inſtructo agmine aduentantem, inopinatò explodit, atque illæſum quidem, ſed irrito acceſſu acriter offenſum ab vrbe procul habet. Meganus quando tunc quidem non erat tantum virium obſidendæ prævalidæ vrbi, Traiectum ad Rhenum arma conuertit: iuſſerat enim hanc quoque expeditionem Gubernatrix tanto impenſiùs, quanto magis vrbi metuebat ob Vianæ vicinitatem, quò coniuratorum copiæ vndique confluebant. Ac Traiectenſes; quòd ipſorum agri à Brederodii milite, quotidie vaſtarentur, excepere vltro Megani præ-

Qui dolo deceptos ciues impellit cõtra legatos Gubernatricis;

& contra Com. Meganum;

quem arcet à mœnibus.

Vtrecht

Traiectũ Meganus intrat.

ſidium:

ſidium: eiusque ope ſubitariam arcem, 1567
ad ripam Leccæ fluminis, Vianæ immi-
& Amſtelodamum Brederodius. nentem excitarunt. Nec ſegniùs inte-
rea Brederodius clàm euocatus Amſte-
lodamum à Cheuſiana factione, rebus
Vianæ compoſitis, mutata veſte in eam
ſeſe vrbem infert, exceptusque ingenti
hæreticorum plauſu, ſpem potiundæ
Batauiæ tunc profectò confirmaſſe vi-
ſus eſt.

THOLOSIVS ad Zelandiæ caput aſpirat. EODEM tempore Ioannes Marni- 2. Mart.
xius Tholoſæ Dominus, vnus ex coniu-
ratis, ſexcentos milites tribus nauigiis
impoſitos Antuerpiâ prono flumine in
Zelandiam ſubuexit, eo conſilio, vt
dum alibi alia turbabantur, ipſe per eas
ſeditionum tenebras inobſeruatus, ſi-
mulque Prætoris Middelburgenſis ope
adiutus, Fliſſingam, totamque Vala- Vuelcheren.
criam inſulam, quæ Zelandiæ eſt ca-
put, inuaderet. Sed anteuerterat Mar-
garita. Nam Catteium, fidum homi-
nem ſtrenuumque Fliſſingæ conſtitue-
rat armorum Præfectum: & ex finitima
Flandria cohortes aliquot ante Vala-
criam, promptis in hoſtem armis, appa-
rere iuſſerat. Itaque vbi venere in In-
reijcitur; ſulæ conſpectum Tholoſiani, facilè re-
iecti ſunt: expectatoque fruſtra Brede-
rodio, quem Meganus Comes nunc
Amſtelodamum, nunc Vianam obe-
quitans diſtinebat: in Brabantiam eo-
dem fluuio remearunt: atque ad Oſter-
Prope Antuerpiá ſe munit. uelam, pagum Antuerpiæ proximum
conſiſtentes, in ripa Scaldis maiora viri-
bus agitantes caſtra ponunt, foſſis at-
que aggeribus communiunt: auctique
in

1567 in dies exulum ac fugitiuorum catervis, tamquam aſylo omnibus patefacto, in vicina oppida vicoſque manipulatim procurrere, templa incendere, ſpoliare, prædis onuſti redire in caſtra, Antuerpiæ ipſi, vt factionibus diſcordi, ita confidentiæ, aut terrori eſſe. Et Antuerpiæ potiſſimum metuens Gubernatrix, ne Tholoſius illato in vrbem exercitu firmaret Gheuſiorum partes, accito ad ſe Philippo Lanoio, Beauorii Domino, nobili impigroque Duce, *Teſtor*, inquit, *Deum ad arma me inuitam atque obluctantem pertrahi: famamque victoriæ (cuiuſmodi cura & feminas non rarò tangit, & mihi aliquem huiuſce gloriæ ſenſum ingenerare potuit Patris inuictus, martiuſque ſanguis) adamatam à me in Belgio meo numquam fuiſſe. Verùm quum apud homines ingenio contumaci, atque implacabiliter improbo, nec diſſimulatione, nec venia quidquam aliud effectum ſit, quàm vt authoritatem nobis, metum illis ademerimus; profectò malè mihi Religionis, Regiſque, ac Patriæ cauſa cordi fuerit, ſi iſtorum ego perfidiam nimia indulgentia inualeſcentem nouiſſimis aliquando exemplis non coerceam: hoſteſque ac perduelles modò procurata hæreſi diſcordiam, modò ſumptis armis defectionem molientes, vi atque armis, veſtraque, qua facilè poſſum, virtute non frangam. Age igitur, Beauori, te enim læſæ Maieſtatis diuinæ, humanæque vindicem hic volo: & quando ad Oſteruelam feſtinatione opus eſt, illuc cum imperi con-*

vnde vicina territat.

In illũ Gubernatrix immittit Beauoriũ, hiſce verbis.

contenac, Tholoſiumque cum tumultuario exercitu impunè prædabundum, & tantum hoſpitibus metuendum, armatus aggredere, nec vllis conditionibus flecti te patere ad clementiam; ſed homines ſceleſtos, atque indeprecabile ſupplicium commeritos ferro, & igni quàmprimùm dele. 1567

Ita Ducem allocuta iubet illum è Bruxellenſi præſidio trecentos ſclopetarios ſeligere: ad hæc Flandricas cohortes è Valacria reuocatas ductore Valentino Pardeo Mottæ domino; præterea Comitum Arembergii, & Barlamontii grauis armaturæ turmas: quin & pleroſque Prætorianos ſuos eidem attribuit, atque hiſce copiis inſtructum aduersùs Tholoſium properè immittit. Senſit Margaritæ conſilium, qui Antuerpiæ moderabatur, Orangius: ac pridiè quàm illuc accederet Beauorius, pontem, quo ab vrbe Oſteruelam tranſmittebatur, excindi iubet, ne Gheuſii Antuerpiâ erumpentes Tholoſianis opem ferrent, vt ipſe per Marium Carduinum Margaritæ ſignificauit: an potius, ne eodem ponte auxilium laturi Beauorio prodirent Catholici, quorum cauſam deſerere ipſe non poterat, tueri nolebat? Eiuſdem quoque iuſſu ſequenti die occluduntur portæ, ignaris, quò ea cura ſpectaret, Antuerpienſibus. Quum repentè vicino tormentorum ſtrepitu exciti procurrunt in moenia: vident ad Oſteruelam infeſtis armis cieri pugnam, agnoſcunt vtriusque exercitus fulgentia per ripam fluminis vexilla, ipſas propemodum cædentium, cæſorumque vo-

Valentinus Pardiù.

Orangius egreſſum prohibet Antuerpienſibus.

Pugnatur ad Oſteruelam,

Proſpectāt è moenibus Antuerpienſes,

1567 voces exaudiunt. Nec iiſdem votis illum martialem ludum ſpectabant omnes, ſed variis tamquam in theatro ſtudiis & clamoribus adſtrepebant, modò alacres hortantesque, modò ſuſpenſi atque incuſantes, manibus innuere, corporibus niti, ceu pugnæ immiſti tela ipſi iacerent, aut declinarent. Donec fugari, proterique Tholoſiani cœpere. Quippe improuiſa Beauorii celeritate circumuenti vix indutis armis ad ſigna concurrere, vix ſuper aggeribus explicare ordines, aciemque conſerere potuerant. Reſtitêre tamen aliquandiu numero primùm feroces, dein abſceſſu in domos ac munimenta ſecuri. Sed admoto domibus igne pars intra tecta combuſti, pauci pugnando in acie trucidati, plures è ripa in ſubiectum amnem præcipites acti, aut dum aquas tranant, pilis certò collineatis à tergo traiecti: ipſe Tholoſius in horreo, quò ſe deſperatis rebus fortè intulerat, crematus eſt. Periere in ea pugna, quæ prima cum rebellibus commiſſa eſt in Belgio, Gheuſiorum mille ac quingenti: capti circiter trecenti, iugulatique pænè omnes Beauorii iuſſu, quòd erupturi Antuerpienſes, opemque reliquiis victæ factionis allaturi crederentur. Et verò vbi ſocios fundi, ac profligari conſpexere Caluiniani, (Lutheriani enim odio Caluinianorum, à quibus longè acriùs quàm à Catholicis diffidebant, non eâ ſanè curâ tangebantur) armis repentè correptis, ad pontem vt laborantibus ſociis adeſſent, rectà iter intendunt.

contrariis votis

Vincuntur Tholoſiani.

Dux ipſe combuſtus

Caluiniani egredi Antuerpia ad opem ſociorum tentant.

1567

dunt. Sed vbi hunc excisum, portas occlusas videre; lymphati per vrbem arma conclamant, quatuorue horarum spatio, quatuordecim hominum millia conueniunt, nullo certo Duce, nec satis certo consilio; eruptionem ne facerent portis vi effractis, an iram in eos, à quibus clausi attinerentur, effunderent. Aiunt ad haſce turbas contuliſſe plurimum Tholoſii coniugem Antuerpiæ relictam. Quippe audita exercitus clade, virique ſui periculo, (mortem nondum reſcierat) mota mente per vrbem volitaſſe, Caluinianos aut ad opem, aut ad vltionem, eiulatu, ac precibus conciuiſſe. Et iam furentibus occurrerat Orangius cum Hochſtratano, ratus Maieſtate tantum, & qua erat apud eos gratiâ, facilè ſe concitatam multitudinem complacaturum: cœperatque cauſas interciſi pontis exponere: ne ſcilicet victor exercitus vrbem inuaderet, additusque partibus omnia permiſceret. Sed inconditis vociferationibus, ac maledictis plura dicere prohibitus, appellatusque palàm partium proditor, expertus eſt: APVD furentem multitudinem parum tutam eſſe Maieſtatem ſine viribus. Quin etiam fuit ex Caluiniana illa fæce, qui minaciter in Orangii pectus ſclopetum tamquam exploſurus admouerit. Vſque adeò CRESCIT ignauo cuique confidentia ex aliorum contagione. Ergo inde euoluere ſe ſatius Orangio viſum: augebatur enim Caluinianorum numerus: atque audacia. Iamque occupato Merio ponte, & cu-

Clauſi in Vrbe, fremunt:

Vxore Tholoſii concitante.

Occurrit Orangius.

Sed periclitatur.

Creſcit Caluinianorũ ſeditio.

1567 curulibus aliquot tormentis illuc ex armamentario comportatis, inuadendam Curiam, Magiſtratum in alios transferendum, Clerum omnem, ac Religioſas quasque familias ex vrbe amandandas inſanè ferociterque conclamant. Nec minùs ex altera parte Orangius periculo ſuo doctus, ſex præſidiariis vrbis cohortibus circa forum, ac monetales ædes diſtributis, ingentem Lutherianorum multitudinem trahens, ad Catholicos ſe ſe adiungit, qui non pauciores octo millibus induerant arma. Ita Catholici Lutherianis immiſti, explicatis ſignis in curiam vadunt, inſidentque, parati armis eam tueri, ſi quid attentarent Caluiniani. Et hi agmine inſtructo iam in conſpectum venerant, diſpoſitisque tormentis pugnæ ſignum expectare videbantur; quum Orangius cuncto Senatu, validoque militum manipulo comitatus Caluinianos adit, imperantique propior monet, Arma deponant, ſi quid poſtulent, ſine tumultu faciliùs impetraturos: ſecùs ſi faciant, hoſtem ſe Caluinianæ factionis perpetuum iurat. Ad ea ſubmiſere animos Caluiniani, quaſi id honori Principis Orangii darent, quum re vera longè impares ſe ſe conſpicerent Catholicorum, ac Lutherianorum copiis, ad quas inſtitores Itali, atque Hiſpani magno armatorum numero ſtipati paſſim confluebant, veriti ne ipſi denique præda forent Caluinianis, eâ gratiâ tumultum aut aggreſſis, aut certè finituris. Itaque data vtrinque acceptaque ſecu-

& arma expedit.

Opponunt ſe Catholici, & Lutheriani:

quorũ armis Orangius Caluinianos terret,

& ſeponit

ritate, certis conditionibus à Caluinianis, atque ab Orangio Principe iure iurando firmatis, tunc quidem ab armis diſceſſum eſt. Ad quæ tamen arma, coniunctis animis, breuì rediere Caluiniani Lutherianique, vbi de obſeſſæ iam pridem Valencenæ periculo nuncium accepere. Et ea quidem res ita ſe habebat. 1566

De VALENCENAE obſidione.

INTER vrbes, quæ poſt Sacrorum depopulationem gerebant adhuc contumaces ſpiritus, Valencena erat, quippe validis hæreticorum factionibus incitata, & ſuapte natura, quemadmodum reliqui Hannoniæ populi, Dominorum impatiens: adeo, vt ſuperbo gentis prouerbio iactetur; *Deo, ac Soli ſubiectam eſſe Hannoniam*. Et pars libertatis erat Galliæ vicinitas, cuius causâ mollius, ſed attentiùs regebantur Valencenates.

Ciuitatis ſtatus.

Atque hinc Margaritæ ſollicitudo, ne Belgicarum ille prouinciarum limes Gallis, ſi quid molirentur, opportunius præ ceteris videretur: præſertim quòd ſciret, Grangium neſcio quem Narbonenſem Caluiniani Euangelii miniſtrum, profeſſoria lingua in ea ciuitate permiſcere omnia: & iam commercia inter Valencenates, & Gallos plurimùm accreuiſſe. Itaque Magiſtratum ea ſuper re ſæpe antè commonitum, poſtremò vbi ſe ſatis viribus firmata videt Gubernatrix, ſcriptis litteris iubet, intra vrbem accipere præſidiarios milites, quos Philippus Norcarmius à Sancta Aldegunde, qui pro Marchione Bergenſi in Hiſpaniam miſſo, Hannoniæ Præfectum agebat, illatu-

Valencenates iubentur à Gubernatrice præſidium accipere.

2. Decem 1566.

1567 laturus erat. eo enim nihil aliud ſpectari, quàm ipſius Magiſtratus authoritatem, & populi concordiam, tranquillitatemque. Norcarmio ad vrbem accedenti occurrere ſub veſperam à Valencenæ Magiſtratu oratores, affirmantes ſe Regi, ac Gubernatrici fidos fuiſſe ad eam diem, atque in poſterum futuros: ſimul interrogantes, quot milites inducturus eſſet: rogantesque, vt quàm pauciſſimis contentus eſſet. Sed manè, quo tempore accepturos ſe præſidium polliciti erant, alii à primis oratores veniunt. narrant, hæreticorum operâ per vrbem ea nocte volitantium, effectum eſſe, vt populus mutatâ ſententiâ decreuerit præſidiarios non admittere, Cauſas Gubernatrici perſcripturus. Enimuerò offenſus eâ inconſtantiâ iniuriâque Norcarmius, vrbique multa interminatus abſcedit, legatos interim ſecum trahens, quos tamen quippe contra ius gentium retentos, Margaritæ iuſſu quarto pòſt die remiſit. Et cauſas quidem non admiſſi præſidii afferebant, tum quòd metuerent, ne ab eo inclementer, ac propè hoſtiliter ob Religionis diſſidium tractarentur: tum quòd ſibi perſuaderent, præſidium illud imperatum eſſe ignaris Orangio, Egmontio, Hornano, atque Hochſtratano: quibus quatuor ſponſoribus ſi ſecuri redderentur, illico ſe imperata facturos. Quæ ſanè verba & Egmontium pupugêre, qui ſolus è quauor aderat, dum hæ literæ legerentur in Senatu, ideoque grauem ſibi collegisque fieri ab illis iniuriam teſtatus eſt: & Margaritæ contu-

Oſtendunt ſe accepturos.

Falluntur.

Has ob cauſas.

Offendunt hæ cauſæ Egmontium

& multo magis Gubernatricem

meliora inprimis viſa ſunt, quaſi poſt illorum Procerum authoritatem haberetur eius imperium. Itaque implacabiliter offenſa, eoque certa armis vlciſci contumaciam; non expectandam Regis ſententiam amplius exiſtimauit: euocatoque ad ſe Norcarmio, vnà cum Creſſonerio, nobili bellicorum operum machinatore; cum his de obſidenda quamprimum Valencena conſtituit. deſignatiſque Tribunis, ac reliquis obſidioni neceſſariis, litteras (qui ſtilus eſt iræ) perbreues ac decretorias Norcarmio tradit, quas Magiſtratui mittat, antequàm militem circa vrbem explicet. In his iubebantur Regis nomine Valencenates, quatuor equitum turmas, totidemque ſigna peditum protinus accipere, ac Norcarmio prouinciæ Præfecto parere: ſi abnuerent, pro Regis, ac patriæ hoſtibus habendos. Illis obſtinate recuſantibus, ideoque edicto Regio proſcriptis, ac bonis eorum publicatis, ſcribit ad ſingulas prouincias facti rationem Gubernatrix: *Sæpe ab ſe admonitos Valencenates, ne paterentur, hæreticos occupatis, contra id, quod cum fœderatis Nobilibus conuenerat, Catholicorum templis, in vrbe concionari: neue ſeditionum principes, ac præcipue Grangium, ſociumque ante annos quinque Tornaci damnatum, apud ſe alerent. hæc ſi minus poſſent ipſi per ſeſe, præſidiarias cohortes ob hanc cauſam à Norcarmio ductas acciperent. vtrumque contemnentes, Regis nomine perduelles ab ſe iudicatos, atque ad frangendam contumaciam obſidione concluſos.*

[Margin: 1567]

[Margin: quæ decernit obſidionem.]

[Margin: Sed antè illos monet, præſidium vt accipiant.]

[Margin: renuentes rebelles prouunciat:]

[Margin: & ad prouincias ſcribit.]

[Margin: 14. Dec. 1566.]

[Margin: Guido Braius Monteſis.]

1567 *Quamobrem edicere, Ne quis conſilio, armis, pecunia, aliaue ope Valencenates iuuet: neve per agrum Valencenatum cum telo incedat, aut cætum cogat intra eorum fines. ſecùs qui ſeſerit, eum aduerſus Regem ac patriam facturum.* Commouit eius rei nuncius vniuerſam Gheuſiorum nationem: & quoniam momenti plurimum inerat in eo euentu ad factiones firmandas, multæ è multarum Conſiſtoriis ciuitatum ad Valencenates illico datæ ſunt litteræ; Forti ac ſecuro animo eſſent, breuì & auxilium obſeſſis ſuperuenturum, & obſidentium copiolas, excitato alibi incendio, diſtrahendas.

Commouentur vbique locorum Gheuſii.

NEC minæ ex vano iactatæ: nam 22. Dece. 1566. paucis pòſt diebus circa Tornacenſem agrum quatuor Gheuſiorum millia ſub ſignis apparuere, duce Ioanne Soreano. Lille. Conſilium iis erat, Inſulas vrbem Gallicanæ Flandriæ principem inuadendi. Et ſpem fecerant conſiſtoriales aliqui mercatores, qui in ea vrbe plures ac ditiſſimi. Reſque ita compoſita, vt certo die, quo Maximilianus Raſſinghemius Inſularum Gubernator abfuturus erat, procederent ad agrarias conciones Caluiniani ſolito frequentiores: in reditu miſcerent ſe, quos dixi, milites Tornacenſes: curam penes mercatores futuram, ne redeuntibus portas occluderent Inſulani ciues. Diſtinendo autem interea Raſſinghemio, cohortes aliquot ex oppido Armenterio deductæ erant, quæ agrum Inſulenſem infeſtæ obtinerent. Horum, quæ parabantur, omnium ad-

TORNACENSES Gheuſii arma capiunt, Inſulas inſidiis inuaſuri.

Conſpirant Armenterienſes.

Detegitur proditio.

monita in tempore Gubernatrix Norcarmio ſcribit, cum parte copiarum, quibus ad Valencenam aſſidebat, occurrat hoſtium conſiliis, remque cum Raſſinghemio antè communicet. Et Raſſinghemius de Armenterienſi milite iam inaudierat: nihilque moratus, ſelectis centum quinquaginta peditibus, & equitibus ſclopetariis fermè quinquaginta, prope Vaterloum pagum pugnam committit. Erant Armenterienſes paulum ſupra trecentos, plerique militiæ rudes, duce rudiori Cornelio neſcioquo Caluiniano Magiſtro, qui ex fabro ferrario factus repentè concionator, ex concionatore miles, non magis peritè tunc arma, quàm Euangelium antè tractauit. Nam primo congreſſu turbatus, relicto prælio fugam lepus galeatus arripuit: ex eius militibus ducenti ac triginta interfecti, ac protinus armis exuti, incruentam Raſſinghemio victoriam conceſsere. Qui læto milite, ac ſpoliis hoſtium onuſto, Inſulas ingreſſus maiorem ciuitati metum ex inopinata clade, quàm ſibi ex hoſtium ignobilitate gloriam peperit. Quamobrē & conſilia conſiſtorialium diſturbata ſunt: et Tornacenſis exercitus, audito Armenterienſium fine, ab Inſularum conſpectu Lanoium diuertit. quod oppidum occluſis munitiſque portis expugnare dum fruſtra nititur eius ductor exercitus Soreanus, ſpatium ſui aſſequendi Norcarmio dedit. Sed antequam Norcarmius ſuperueniret, Raſſinghemius audito ex Armenterienſibus captiuis aduentare

1567. 25. Dec. 1566.

Raſsinghemius Armenterienſes aggreditur.

delet &

et victor Inſulas ingreditur.

Gheuſios

1567 Gheuſios Tornacenſes, collectis quas maximè poterat popularium, ruſticorūque cohortibus, hoſtem adoriri quamprimùm ſtatuit, ignarus ex Valencenati obſidione adeſſe Norcarmium idem agitantem. Acciditque, vt præmiſſi aliquot à Raſſinghemio equites, qui viam viresque hoſtium, vti aſſolet, explorarent, in equites fere totidem inciderint, quos eandem ob cauſam Norcarmius præire iuſſerat. Atque, vt nox & ſuſpicio animos turbant, rati alteri alteros hoſtium exploratores eſſe, exploſis vtrinque ſclopis, vno alteroue ſaucio, terrentes pariter, ac territi receſſere. Ea res dum Raſſinghemium ſuſpenſum habet, Norcarmius aliunde certior factus hoſtē prope Lanoium eſſe, eò confeſtim aduolat; aciemque inſtruere aggreſſus, animaduertit Gheuſios campeſtri apertoque prælio impares, in locum impeditum clauſumque, ac ſaltui proximum paulatim abſcedere. Ergo tres immittit illuc ſclopetariorum cohortes, manipulis aliquot haſtatorum immiſtas, ipſe cum equite ſecuturus. Suſtinuere Gheuſii non inſtrenuè impetum à principio, exploſis aliquot, quæ diſpoſuerant in aditu, minoribus tormentis: quin licet deinde multi eorum caderent, ſubmiſſis tamen aliis atque aliis, facilè inter eas loci anguſtias Norcarmianos ingreſſu arcebant. Sed aperto tandem haſtarum vi aditu, irrumpentibus equitum peditumque ſignis, illicò pedem rèferunt, confuſiſque ordinibus terga vertunt: in fuga, in qua plus periculi, quàm in con-

Idē ad inſequendos Tornacenſes ſe conuertit.

Mutuus exploratorū error.

Norcarmius anteuertit.

cum Tornacenſibus confligit.

ſerta conſtantique pugna, pecorum more cæſi, pauciſſimi ex tanto numero diuerſis per ſaltum itineribus euaſere, cum Duce Soreano. Norcarmius ſex tantummodò ſuorum deſideratis, nouem hoſtium ſignis, viginti campeſtribus tormentis, doliisque duobus nitrati puluеris potitus, opportunitate vtendum ratus, militem ſucceſſu ferocem incitatumque ex ſeſe ad victoriam, Tornacum admouet: miſſoque tubicine, iubet Gubernatricis nomine, Tornacenſes præſidiarium militem protinus accipere: ſi abnuant, aut morentur, ſe armis victricibus vſurum. Tornacenſes, audita ab iis, qui profugerant, ſuorum ſtrage, ac repentina armataque Norcarmii denunciatione perculſi, quum ſpatium rationemque conſultandi & victor ad portas, & intra animos pauor excluderet, Ducis ſe ſe fidei clementiæque committunt. Ille triumphanti ſimilis vrbem ingreſſus, ſtatim populum exarmat, miſſis qui per vrbis domos (quod etiam poſteà per Tornacenſe territorium fecit) arma, telaque omnia inde auferrent, atque in arcem comportarent. dein rebellionis incentoribus in carcerem abreptis, Epiſcopo & clero in locum gradumque reuocatis: poſtremò conſiſtoriis, atque huiuſmodi cœtibus, plerunque ſeditionum officinis ſeriò diſturbatis interdictiſque, hæreticæ factionis neruos in ea ciuitate omnes planè ſuccidit. Exinde iuſſus à Gubernatrice Tornaco præficere, pro Montinio in Hiſpania degente, Ioannem Croium Reuſii Comitem, atque

[Margin notes: 1567 — Ingenti illorum ſtrage. — Inde Tornaco præſidium denunciat. — Paret ciuitas. — eam victor intrat: — 1. Ianu. — punit:]

1567 que octo militum ſigna in vrbe relinquere, præter quadrigentos & quinquaginta arcis præſidiarios, ad Valencenæ obſidionem confeſtim rediit, oppugnationem aggreſſurus, ſi Gubernatrici videretur. Sed hæc Regem conſultura, ſtatim poſt receptum Tornacum, illi ſcripſerat vnà cum victoriæ nuncio, conſilium ſuum de Valencena armis aggredienda: quoniam obſeſſi addentes culpæ peruicaciam, etiam vrbe hoſtiliter egredi, illatiſque interdum præliis Regios quaſi per contemptum laceſſere auderent. Rex etſi obſidionem non improbauit, oſtendit tamen, futurum ſibi gratius fuiſse, ſi incœpta obſidio non eſſet. nunc, quando eò ventum erat, famæ quidem intereſſe, eam non omittere, ad clementiam tamen ſuam, caritatemque erga ſubiectos ſibi populos pertinere, vt à quatienda machinis vrbe, ferroque inuadenda abſtineatur: ne militaris populantium furor innocentes reoſque iuxtà inuoluat. Iniret itaque Gubernatrix vias omnes, quibus ſine pugna ac cæde ad deditionem obſeſſi alliciantur: idque non difficile futurum exemplo Tornacenſium. Quod ſi rebellium obſtinatio non niſi armis frangi poſſit, nolle vrbem oppugnari niſi ſe antè conſulto, ac duabus è Germania legionibus euocatis. Verùm hæc à Rege fruſtra monebantur, gliſcente in dies obſeſſorum contumacia. Quare Gubernatrix Norcarmio mandat, arctiore vrbem obſidione circumuallet, commeatu commercioque intentiùs intercludat, tormenta atque

ad obſidionem Valēcenæ redit

3. Ianu.

ſuper oppugnatione Vrbis Guberna. trix Regē conſulit.

Rex eam abnuit.

5. Febru.

ex quo Gubernatr x oppugnationem differt, & a. ctius vrbem obſi. det.

aciem tamquam aggreſſioni paratas oſtẽtet: ac tempus terrendo hoſtem, fatigandoque trahat, donec euocatæ è Germania legiones, Tribunis Oberſtenio & Scauemburgio, aduenirent. ſimul Regi ſcribit, *Clementia nihil profici. Sibi quidem, ac Senatui neceſſarium videri, vrbem inuadere, dum nullis auxiliis firmata expugnari poſſet Norcarmii iudicio, intra dies octo. Mora verendum eſſe, ne per Belgium frementibus Gheuſiis, finitimisq; Gallis ſpatium daretur exercitus contrahendi.* Neque propterea dimouit à ſententia Regem, feſtinatis præter ſolitum litteris monentem hortantemque, *Cunctarentur adhuc, atque inſiſterent metu potiùs quàm armis adoriri vrbem, tædio fortaſſe ac fatigatione flectendam. Sin iſta ſine armis numquam proceſſura viderentur, (in quo ſtandum eſſe iudicio rem præſentem æſtimantium) hæc omnino ſeruaret in aggredienda vrbe. Primùm admotis aggeribus, diſpoſitisque tormentis, contenti eſſent hiſce quaſi tentamentis; atque præludiis oppugnationis: ſpatiumque interim aliquod pœnitentiæ relinquerent. Deinde ſi deditio non ſequeretur, inuaderent quidem vrbem, quodque militum eſt, agerent: à cædibus tamen non puerorum modò, ſenumque, ac mulierum abſtinerent; ſed ciuium nullus, niſi dum inter propugnandum ſe hoſtem gereret, enecaretur.* His permota Gubernatrix, quamuis intelligeret, hæc dici clementiùs, quàm opportuniùs: quippe per eos dies Valencenâ egreſſus ſacrilegorum manipulus, ali-

Margin notes: 1567 — & Regem litteris vrgẽt. (17. Febr.) — Rex mitiora ſuadet, & modum oppugnantibus præſcribit. (13. Mart.) — Obſequitur Gubernatrix.

1567 aliquot cœnobia non procul ab vrbe ſuccenderat, prædâ Valencenam relatâ; tamen & Regiæ moderationis memor & ſuæ, nihil intentatum voluit. Audierat Valencenates odio in Norcarmium pertinaces eſſe: viſum eſt ad eos mittere è Proceribus duos, Lamoralium Comitem Egmontium, & Philippum Croium Arelchoti Ducem: ſi fortè, qua erant authoritate, ad ſaniora conſilia retrahere illos poſſent. Et hi quidem euocatos ad colloquium Valencenatum legatos blandè hortantur. *Ferociam, ac pertinaciam exuant, non profutura, vbi tormentis quati mœnia imperetur. Quippe ad eam diem ſtetiſſe vrbem non eorum virtute, ſed Gubernatricis Regiſque clementia. Externum verò ſubſidium ſatis expertos eſſe, fruſtra ab ſe expectari. Gallos nihil moliri, & ſi moliantur, eorum vti veterum hoſtium opem nec Belgis decoram, nec ſalutarem fore. Antuerpienſium conſiſtoria factionibus ſciſſa quid adhuc expediſſe? Tornacenſes mouiſſe aliquid, ſed ſimul oppreſſos: Buſcoducenſes, aliosque domi ſuæ ſatis habere, quod curent. Spem omnem in Tholoſio ſuperfuiſſe: at hunc, exercitumque omnem (ne ignorarent) à Beauorio in Antuerpiæ conſpectu cæſos. Quem iam, aut vnde liberatorem aduenturum? Itaque contumaciam pœnitentia redimerent ac Principis indignationi, excidioque patriæ, obedientia, dum licet, atque obſequio anteuerterent.* Hæc præfati, conditiones recitant ſibi traditas à Gubernatrice: Vt Valencenates vrbem dedant,

missis Egmontio, & Areſchotot

Qui Valencenatibus obedientiā ſuadent.

propoſitis conditionibus,

præſidiarum militem accipiant: vrbe dedita, ac præſidio accepto, qui Regi obtemperaturi ſunt, iis Valencenæ eſſe impune liceat: alii ſtatim ab vrbe iam tradita decedant, permiſſa illis omni translatitia ſupellectili. Legati, quæ audierant, referunt ad Senatum populumque occupatum iam obfirmatumque prauorum conſiliis, ac potiſſimum Grangii concionibus, hominis malo publico facundi. Iuuit pertinaciam rumor Tholoſianæ victoriæ, fugatique Beauorii, fictus opportunè ab hæreticis, vt nuncio de Tholoſii clade fidem aut præcluderent, aut tamdiu certè ſuſpenderent, dum legati de reſtituenda vrbe conſultabant. Qui, re infecta, ad Areſchotum, Egmontiumque redeuntes, quum nihil pacati retuliſſent, ab iratis minantibusque Proceribus, quòd nihil ſe factos à Valencenatibus viderent, illico dimiſſi ſunt. Et Egmontius (cuius militarem animum, offenſionique propiorem acriùs irritauerat obſeſſorum pertinacia) eo ipſo die, ſecutaque nocte cum Creſſonerio mœnia contemplatus, atque ipſas vrbis foſſas ingreſſus, Margaritæ affirmauit, breui Valencenam expugnari poſſe. Illa, quoniam admonendo, terrendoque videbat ſatisfactum iam Regi, & aduentare Germanorum copias nunciabant: irata præſertim, quòd inaudiſſet, nocturna nuper eruptione cohortes aliquot Valencenatum ſubitariâ pugnâ caſtris obſidentium inſultaſſe; iubet Norcarmium ſine vlla cunctatione contractis obſidii clauſtris, vrbem,

1567

fruſtra.)

Decernitur oppugnatio.

1567 bem, ſed ex præſcripto Regis, inuadere. Situ non valido minus, quàm amæno fruitur Valencena: paulumque alicubi aſſurgens, cetera æquo planoque iacet loco: mœnibus, turribus, foſſis, & Scaldi flumine mediam perlabente, vnàque cum Ronella riuo mœnia circumuallante, externis propè viribus inacceſſa. Sed Norcarmius haud ignarus imperito cum hoſte ſibi agendum: vbique ceu robuſto corpori ineſſe imbellem animum, luſtratis alicubi anguſtioribus foſſis, campoque per incuriam propemodum exæquatis; magno fidentique animo oppugnationem aggreditur. Et reuocata copiarum parte, quas ad obſidendos viarum aditus, atque ad arcendas commeatuum ſubuectiones, ductore Gaſpare Billio, ſparſim habebat, Montenſis portæ ſuburbium nocte occupat. Inde cum aliquot ſignis Hannoniorum militum prægrandes tubos aſſiduè diſplodentium, dum hoſtem per muros diſpoſitum continenti pilarum procella proturbat, ac diſtrahit; Creſſonerius admirabili celeritate ad mœnia producit aggerem, minimâque ſuorum iacturâ, ante hoſtis oculos ſtationes obſidentium ex caſtrorum diſciplina communit. Ergo diſtributis vrbis partibus inter Maximilianum Boſſuuii Comitem, Carolum Mansfeldium Erneſti filium; & Ægidium Hiergii Dominum, oppugnatio cœpta: primùm decem muralibus ingentibuſque tormentis, dein viginti, præter minores bombardas, tanta impreſſione, vt intra quatuor horas,

diſ-

Situs Valencenæ.

Gaſpar Robles Billij Dominus.

Eius ſuburbium occupat Norcarmius. & agger ad mœnia promouetur.

Vrbs quatitur.

Aegidius Barlamõtius

deiecta, quam in muro conſtituerant, 1567
præcipua munitione; territi eo principio ciues, miſſo Tubicinum pari, Norcarmium rogauerint, Ne grauaretur, audire fide publica Valencenæ legatos de tradenda vrbe mox acturos. Illis permiſſis, vt venirent; nihil tamen à quatiendis mœnibus propterea ceſſatum voluit. Quo celeriùs oratores (viginti omnino erant) ſub veſperam aduenere, deditionem vrbis pollicentes iiſdem conditionibus, quæ nudius tertius ab Areſcoto, Egmontioque fuerant oblatæ. Sed irridens eos Norcarmius, *Quaſi verò*, inquit, *veſtra conditio eadem hodie ſit, ac nudiuſtertiùs. Serò ſapitis Valencenates: ego certè conditionibus non tranſigo cadente cum hoſte.* continuauitque nocte tota oppugnationem, nullo temporis ſpatio relicto ad muros reficiendos, multis in locis adeò dirutos, vt iam foſſa alicubi ruinis exæquata, ſubeundæ vrbis gradum militi præberet. Quum repentè poſt ſecundam diei horam præſto adſunt legati Valencenatum, ac ſe, vrbemque, clementiæ Gubernatricis ſine vlla exceptione dedunt. Tunc Norcarmius, ſigno receptui dato, militem iam iam in muros euadentem, ac prædæ inhiantem pro imperio continuit, admonuitque modeſtiæ, quam Regis nomine imperauerat Gubernatrix. Tenuit ea oppugnatio triginta ſex horas, perpetua contentione. feruntque ter millies exploſas murales machinas, mœnium quàm hominum maiori ſtrage. Eodem die, qui Domi-

Se legatos mittit de deditionibus deditionis:

Illæ nõ accipiuntur.

Ideoq; victoris clementiæ ſe ciuitas dedit.

Quanta oppugnatio hæc fuerit

1567 minicus Palmarum planè palmaris fuit ingreſſus vrbem cum tredecim ſignis peditum Norcarmius; obuiòs per vias habuit mulierum, ac puerorum cœtus, arborum ramos manu præferentium, ſimul miſerabili voce fidem miſericordiamque victoris implorantium. Quibus benignè ſubmotis, ſine cuiuſquam cæde, aut direptione domus, quamuis ciuium opulentia inuitaret, contumacia mereretur; in curiam aſcendit. Ac primùm, vt in mandatis habebat, ciues exarmauit, tormenta bellica (ea octoginta reperta ſunt) ac reliquum belli inſtrumentum, apparatumque ciuitati abſtulit. Dein inſtituta quæſtione aduersùs rebellionis principes, ſectarumque hæreticarum buccinatores: ex illis ſex & triginta in carcerem protinus coniecti: horum nemo capitum quidem potuit, clàm vrbe egreſſi, quamuis portæ aut ſtatim clauſæ, aut inſeſſæ militibus fuiſſent. Sed ad oppidum Sancti Amandi ex fuga retracti, & cuſtodiâ diù retenti, poſtea ciues quidem gladio; hæreſium verò præcones, atque ex militibus aliqui, ſuſpendio necati. Poſtremò Magiſtratus, Quæſtoreſque, ac rerum publicarum curatores gradu omnes moti: ademptisque publicis immunitatum tabulis ac priuilegiis, ciuitas mulctata, donec à Rege illa iterum inſtaurentur.

Norcarmius vrbē victor ingreditur;

& exarmat

& punit

Ciues Miniſtri.

& priuilegijs exuit,

2. April. Hæc, vti geſta erant, omnia Regi perſcribens Gubernatrix, adiectisque eorum Ducum, militumque nominibus, qui in obſidione, oppugnationeque laudem præ ceteris meruerant; rogat, vt

Victores Regi commēdat Gubernatrix.

vt ex reorum bonis Regio fiſco addictis, 1567.
remunerari ſibi liceret illorum virtutem ac fidem: quo fructum victoriæ, modeſtiæque ſentiret miles, atque alii promptiora interim obſequia condocerentur.

Ex huius Ciuitatis ſtatu tum ſacro tum ciuili reſtituto,

Rebus in hunc modum Valencenæ compoſitis, ac ſacris ædibus, earumque cultu rite reſtitutis: euocatoque ob eam cauſam ex Arteſia Atrebatenſium Epiſcopo, atque octo militum cohortibus vrbi impoſitis; vt ille Religione, hi metu populum continerent; mirum, quantâ & Norcarmius inclaruerit exinde gloria: & per omnes rebellium atque hæreticorum ordines mutatio, ſubiectis ſemel Valencenatibus conſecuta ſit. adeo vt hac vna in vrbe, vrbium claues omnium repertæ eſſe vulgò dicerentur.

Laus Norcarmij, & rebelliũ conſternatiõ.

De IVREIVRANDO ex Proceribus Belgij poſtulato.

INTEREA Gubernatrix aliis rurſum litteris admonita, Regi profectionem adornanti Ferdinandum Toletanum Albæ Ducem facilè præiturum; dum res in Belgio fluebant ex voto, vrgendum putauit, quod iam pridem moliebatur de Magiſtratibus, bellique ac pacis adminiſtris adigendis, vt iurati ſponderent; *Se Regi nauaturos operam aduerſus eos, qui Regis nomine deſignarentur, ſine cuiuſquam exceptione.* Quod agebat, non vt exploraret aliquorum animos, ſatis ſibi perſpectos: nec quia ignoraret, NVLLIS conſtringi vinculis poſſe perfidiam, ſed vt eos minore inuidia aut exauthoraret, ſi ſacramentum abnuerent: aut plecteret, ſi fallerent fidem; eoque Belgium nulla impacatum ex parte Regem acciperet. Cœperat id

15. Mart.

Cur illud popoſcit Gubernatrix.

Gu-

1567 Gubernatrix anni huius initio: reque ad Senatum relata, addidit gratiſſimum ſibi fore, ſi Proceres ipſi præirent ceteris, dein faciliùs ſecuturis. Primus rem probauit, promiſitque ſacramentum Comes Petrus Erneſtus Mansfeldius: ſecutique exemplum Areſchoti Dux, & Comites Egmontius, Meganus, ac Barlamontius, vti tunc ſpopondere, ita poſtea iureiurando firmarunt. At Henricus Brederodius, à quo Gubernatrix per certos nuncios, & compoſitis deinde litteris exegerat ſacramentum fidelitatis, tamquam ab eo, qui & in ditione Regis eſſet, & Belgicorum equitum centuriam ex quatuordecim vnam duceret; diu tergiuerſatus, poſtremò, quoniam iubebatur regimen equitum deponere, queſtus agi ſecum inclementer & iniuriosè, centuriam recuſato iureiurando remiſit. Abnuerunt quoque ſacramentum, quamquam paulo ciuiliùs, Comites Hochſtratanus, Hornanusque; quòd dicerent, ſacramentum, quo ſe ſuperioribus annis obſtrinxerant, ſatis eſſe. Moderabatur Antuerpiam Hochſtratanus loco Principis Orangii apud Hollandos agentis, atque ex ea vrbe Mechliniam Præfecturam ſuam adminiſtrabat. Ergo Margarita, quæ iam pridem in Hochſtratanum intenta, minus homini fidebat; Mechliniæ Præfecturam Semerii Domino demandat, viro integræ Religionis ac fidei: ſcribitque Hochſtratano, prouiſum à ſe vrbi, quæ Gheuſiis ad inuadendum nuper deſignata, præſenti Gubernatore opus habebat. Et

Qui Iurarunt.

2. Febr. Brederodius recuſat;

& priuatur equitũ regimine:

& præfectura Mechliniæ Hochſtratanus.

6. Ian.

1567

Qui cum Gubernatrice indignationẽ diſſimulat

Hochſtratanus, perinde quaſi non intelligeret Gubernatricis indignationem, ne ſuam quoque culpam agnoſcere videretur; egit ei per litteras abunde gratias, quòd ſe illo tunc onere liberaſſet: addiditque, In deponenda præfectura, deberet nè coràm conuenire Mechlinienſes, an compoſitis ad eos litteris id officii præſtare, expectatûrum quid eius Celſitudo imperauerit. immo ſi eidem videretur, alium pro Orangio Antuerpiæ regendæ præficere, ſibi hoc etiam beneficii loco futurum. Sed diſſimulationem depoſuit Mansfeldio ſcribens. Quum enim Gubernatrix ſignificaſſet, ſatius ſibi videri, ſi ipſe ſcriptis ad Mechlinienſes litteris, de præfectura depoſita illos admoneret: ad eamque Gubernatricis epiſtolam, quum ſuam quoque Mansfeldius adiunxiſſet, Hochſtratanum pro affinitate (nam Momorantias ſorores duas Heleonoram & Mariam duxerant, Hochſtratanus illam, hanc Mansfeldius) ſollicitè adhortans, vt Gubernatricis indignationi ſatisfaceret; ſubacerbè reſpondit, *Agere ſe homini gratias, qui tam multis negotiis implicitus, quibus Margaritam in Imperii cura magnificè ſubleuabat, proſpicere affini, & conſilium dare voluiſſet: quo tamen conſilio ſe quidem non egere, ſatis per ſe gnarum, quid facto opus eſſet. Interim gratulari occupationibus eius ſupra quàm vellet augendis, aduentu tot catulorum ex Hiſpania, Italiaque.* Tardiùs aliquantò moleſtiùsque cum Orangio acta res eſt. Is enim, recuſato ſa-

12. Ian. (beside "deretur")

15. Ian. (beside "ſatius ſibi videri")

eam tamẽ Mãsfeld.o aperit in hunc modum.

20. Ian. (beside "ret; ſubacerbè reſpondit")

Idem recuſat Orangius,

cra-

1567 cramento, Gubernatrici inter alia ſcripſerat, Hollandis Zelandisque atque Burgundis Præfectum deſignaret; quando ſe hiſce præfecturis cecidiſſe ex Regis ſententia intelligebat. Id verò Margaritæ animum ſuſpendit, quòd apertè inimicum nollet, cui ſubigendo ſatis virium nondum haberet. Mittit igitur ad eum Antuerpiam Ioannem Baptiſtam Bertium à Secretis: qui hominem priuata curantem reperit, oblataque Gubernatricis epiſtolâ, qua Bertii dictis fidem haberi volebat; multis oſtendit, Conſilium deponendi Præfecturas nec Gubernatrici, nec cuiquam Procerum probari: non ſolùm quòd eſſet prouinciarum neceſſitatibus importunum, atque ipſi Orangio indecorum; ſed etiam quòd huiuſmodi præfecturas à Rege traditas nec Gubernatrix alicui poſſet adimere, nec ipſe inconſulto Rege deponere: ideoque reſumeret quàmprimùm publicas curas: cogitaretque, non temerè poſtulari à Rege, vt in communi prouinciarum tumultu, ipſi prouinciarum Præfecti, inſtaurato ſacramento, ſtudium operamque ſuam oſtentarent. Ad ea Orangius (præſente, qui fortè ſuperuenerat, Hochſtratano) reſpondit, Multis ſe grauiſſimiſque de cauſis, quas indicauerat adhuc nemini, ſacramentum abnuiſſe. Primùm quòd ex iis qui præceſſerant, prouinciarum Præfectis, numquam exactum id fuerat: deinde quòd quum fidem ſuam iam pridem Regi iuratus obligauerit, ſicuti Proceres alii, qui Regis in ditione cenſentur;

18. Mart.

ſeque præfecturis vltro abdicat,

Ad quem mittitur à Gubernatrice Bertius;

qui docet, cur ſacramentũ ab illo exigitur,

Orangius nõ audit, promptis cauſis

prima,

ſecunda,

videri poſſet aduersùs promiſſa peccaſſe, 1567
ſi ad ea rurſus iureiurando adigeretur.
tertia. præterea quòd quum iurauerit, ſuarum
ſe prouinciarum priuilegia ſeruaturum,
ſi fortè quid contra illa imperaretur, parêre imperanti non poſſet, impeditus iuriſiurandi religione: & tamen parere deberet, ſi iuraret in præſentia, facturum ſe quidquid Regis nomine aduersùs quoſcumque imperatum ſit. addidit ad hæc,
quarta, in oblata ſibi iuriſiurandi formula Imperatorem non excipi, cui beneficiario iure quum eſſet obſtrictus, numquam ſe in illum arma ſumpturum: (feudatarius.) immò nec excipi filios, aut amicos, vti Cliuiæ Ducem, aliosque non paucos, quibus bellum inferre quî poſſet? adiunxit & hanc cauſam:
quinta, multa quotidie in eos, qui Catholicorum in numero non eſſent, edicta proponi capitalia; quorum ipſe miniſter eſſe nollet, refugiente animo eiuſmodi ſupplicia ob cauſam Religionis irrogari ſolita. quin etiam ex eo ſacramento cogi ſe poſſe, ad vxorem ipſam vltimo ſupplicio mactādam, quippe Lutheri ſacris imbutam, denique &
vltima ex Albano Duce, hoc ſibi cogitandum, poſſe illum, qui Regis nomine aliquid imperaret, eſſe huiuſmodi, cui ſubiicere ſe ſe haud ſanè decorum generi ſuo duceret. Atque hîc Ducem Albanum nominauit indignabundus, ac ſiluit. (Ferdinandus à Toleto Albæ Dux.) Nempe Albani,
eaque ſola verè cauſa vti ferebatur, aduentus hominem turbabat: ceteræ cauſæ in ſpeciem erant, & quia inualidæ, cumulo firmabantur. Neque enim is erat Orangius, quem à prouinciarum adminiſtratione iuriſiuran-

ran-

1567 randi religio remoueret: ſed intutum exiſtimauit, credere ſe ſe Hiſpano Duci, naturâ triſti aſperoque, & pro veteri æmulatione ſuperbiùs imperaturo. Immo vel ſi ſe amicè Albanus gereret, non videbatur Orangius laturus hominem, qui amicitiam loco veniæ imputare poſſet. At Bertius, vt erat ab ingenio, & à mandatis inſtructus, ſingulas à capite cauſas expendens; Mirum non eſſe dixit, quum tanta prouinciarum neceſſitas non ingruerit ſuperiorum Præfectorum tempore, ſi ex eis huiuſmodi ſacramentum exactum non ſit: Iterari iuſiurandum, non ad ſuperius ſacramentum quaſi corruptum, noua profeſſione reſarciendum; ſed ad maiorem alacritatem in nouo periculo ſuſcitandam. In priuilegiis prouinciarum conſeruandis fidem ſuam obligaſſe Regem non minus, quàm Orangium: ideoque, ne quid aduerſùs illa imperetur, Regi curæ futurum. Neque hîc agi de bello in Cæſarem, aut in Imperium, aut in Cliuiæ Ducem inferendo: quos vt ipſe in ſacramento exciperet, Gubernatricem libentiſſimè conſenſuram. Curam edictorum ac pœnarum, quæ in hæreticos ſtatuuntur, non ei committendam: multò verò minus, vt in vxorem animaduertat, illum cuiuſquam imperio adigendum. Sic Bertius rationes Orangii refellere conabatur, omiſſa Ducis Albani mentione, ſiue reſponſi dubius; ſiue quia nominata vxore, interfatus Orangius non expectauit illum deuenire ad eum locũ, addiditq; Se pro certo habere,

Ad ſingulas cauſas Bertius reſpondet.

non perſuadet.

Regem, ſi in Belgiũ aduenerit, nõ paſſurum cuiuſquam vxorem aliis religionibus inhærentem: ideoque decretum ſibi eſſe in Germaniam cum familia migrare, ante Regis aduentum, ne illo præſente eiectus è Belgio, non ſponte ceſſiſſe videretur: vbi tamen cumque locorum eſſet, victurum ſe vti Regi ſubditum deceat: nec quidquam, quod ad eius Maieſtatis amplitudinem pertineat, omiſſurum. Bertius, quando obfirmato hominem animo videt, ad extremum quaſi inducias reiecta pace impetraturus, orat (nam & hoc in mandatis habebat) vt antequàm diſcedat, cum Egmontio, aliiſque nonnullis, quos vellet, Proceribus colloqui ea ſuper re ſuſtineret. Cui libenter aſſenſus, Villebrocum pagum, Bruxellas inter & Antuerpiam, colloquio deſignat. Quò quum hinc Orangius, inde Egmontius, ac Mansfeldius, & Gubernatricis iuſſu Bertius conueniſſent, eademque rurſus ac ſæpius agitaſſent; infecta re abiere. Ferunt Orangium, antequàm inde recederet, cum Egmontio ſeorſim abducto de imminentibus periculis locutum, oraſſe illum, ſubduceret ſeſe, grauidamque cruore tempeſtatem ab Hiſpania impendentem Belgarum Procerum capitibus ne opperiretur. Et quum Egmontius meritis ferox, eòque periculi negligens, contrà diſſereret, ac Regis clementiæ, ſi pacatas reperiret prouincias, omnia tribueret; *Perdet te*, inquit Orangius, *hæc quam iactas clementia Regis, Egmonti. ac videor mihi prouidere animo, vtinam falsò*

1567

Colloquiũ tamen impetrat;

re infecta.

Orangii diſceſſuri verba ad Egmontiũ;

1567 *falsò, te pontem ſcilicet futurum, quo Hiſpani calcato, in Belgium tranſmittant.* Quo dicto tamquam præſagitionis certus, hominemque ſupremum viſurus, arctè, nec ſine vtriuſque lacrymis complexus, abſceſſit. Ac poſtridie datis ad Gubernatricem litteris orauit, *Quæ nunc egiſſet, quosque ſæpe labores domi militiaque, pro Regis commodo, ac dignitate pertuliſſet; benignè interpretaretur ipſa, & Regi in memoriam reuocare dignaretur. Se certè Celſitudini eius, quibus in terris ageret, addictiſsimum perpetuò fore.* Statimque cum vxore, ac familia, præter Philippum filium natu maximum, Louanii ſtudiorum causâ relictum, plurimisque officii causâ comitantibus, Bredam oppidum ſuum petiit: vbi paulum moratus, Cliuiam, poſtremò Dilemburgum antiquam Naſſauiorum ſedem, exeunte Aprili, ſe recepit. At Egmontius & ſi animo pauliſper commoto ob amici diſceſſum, inde tamen lætior; quaſi abſque veteri æmulo vnicè ſecurus partium primarum, adeſſe Gubernatrici, vltro operam expromere, remque curare publicam ſolito intentiùs cœpit. Nam & ſacramentum, vti pollicitus erat, peculiari forma dixit: & diſturbatis per inferiorem Flandriam conſiſtoriis, oppida nonnulla ipſe ſex peditum ſignis comitatus exarmauit: & alienum ſe adeò ab aliquorum conſilio collegarum oſtendit, vt per Hochſtratani Comitis aulicum, qui ſermonũ miniſter erat, hortatus ſit eos, Ne quid aduersùs Religionem, ac Regem, decuſque proprium molirentur: ſi

4. April. (beside "Gubernatricem litteris orauit")

& epiſtola ad Gubernatricem.

Poſt illam Belgio abit Orangius.

Egmontius ſacramentum dicit,

Belgiis partibus ſtudet:

Contrariũ ſe fœderatis oſtendit:

ſecus agerent; ſe illos inimicorum loco 1567
non minus, quàm faſciâ amictos albâ
(quod bellicum eſt Gallorum geſtamen)
habituros. Ex quo factum, vt Hochſtra-
tanus, aliique ſua litterarum libellorum-
que autographa, quæ vnquam Egmon-
tio dederant, repetierint: ſimul illa, quæ
ab eodem acceperant, omnia remitten-
tes. haud dubium diſſolutæ familiaritatis
argumentum: quæ tamen ne forte ad
ſe ludificandam agitarentur, ſubuereri
Gubernatrix videbatur. Sed ea ſiue ex
animo faceret Egmontius, fœderatorum
mores iam exoſus: ſiue Gubernatrici
oſtentaret, aduerſam ſui opinionem ad-
uentante Rege deleturus; certè mo-
menti plurimum attulere Catholico-
rum partibus. Etenim coniuratorum
Nobilium ſanè complures Orangio de-
ſtituti, Egmontio aduerſante conterriti,
diſſidentibusque maiorum gentium
Proceribus, ipſi quoque ſuſpecti inui-
cem, diſparant animos, certatimque per
amicos alii, alii coràm à Gubernatrice
veniam petunt, fœderis compromiſſo
renunciant, ſeque nouo authoramento,
vti rogabantur, obſtringunt. Immo non
multo poſt polliciti ſunt Hochſtratanus
Hornanusque, ſcriptis ad Gubernatri-
cem litteris, ſe ſacramentum præſentē
illa dicturos: atque hic poſterior etiam
iuriſiurandi exemplar vnà tranſmiſit. Hornan.
Comites Culemburgius, ac Bergenſis
Belgio iam ceſſerant: Ludouicus Naſ-
ſauius Principem fratrem ſecutus erat.
Itaque illos quatuor primi fœderis du-
ctores, præter Henricum Brederodium

diſſoluta cum eis amicitia.

Inde magna rerum conuerſio.

Compromiſſo multi renunciant.

Contumaces Belgio abeunt.

ſpei

1567 ſpei retinentiſſimum, omnes timor abſtraxerat. Inde conſternatio, & querelæ mercatorum, hæreticorumque, deſertos ſe contrà quàm conuenerant, proditosque à nobilitate, lamentantium: inde multorum, ac præcipuè concionalium Miniſtrorum fuga: inde Margaritæ ſpes, ac feſtinatio, dum trepidis, ac diſcordibus factionum capitibus, contumaces populi ad priſtinam obedientiam reuocari faciliùs poſſent. — præſertim hæreticis

ETIAM Gubernatricis iuſſu Norcarmius cum viginti & vno peditum ſignis, ac decem muralibus tormentis Traiectum ad Moſam expugnaturus in Brabantiam contendebat. Sed Traiectenſes audita Valencenæ vrbis deditione, concionatores hæreticos, doctoresque eius factionis omnes vrbe protinus expulerant. Dein certiores facti de aduentu Norcarmii, feſtinata ad Gubernatricem legatione, veniam orant, anteacta deprecantur, ſeque in poteſtate Regis, atque Epiſcopi (Traiectum enim partim Leodienſi paret Antiſtiti, partim Brabantiæ Duci) futuros pollicentur. Margarita paucis increpitos ad Norcarmium dimittit, ab eo audituros, quid facto opus ſit. Vix abierant Traiectenſes, quum legati ab Gerardo Grosbecho Leodienſi Epiſcopo ſuccedunt, Gubernatrici affirmantes, Iam ſentinam omnium hæreſum Traiecti exhauſtam: Magiſtratum, ac ciuium pleroſque à lue, etiam quum maximè graſſabatur, integros perſtitiſſe: Nobilitatem, ac reliquam plebem ingenio inſanabili non eſſe

Maſtrich — TRAIECTI recuperatio — Ciues veniã orant Gubernatricem. — Idem per legatos Epiſcopus Leodien. pro Traiecenſibus precatur.

eſſe: idque oſtenſum facili ſubitaque conuerſione ciuitatis, operâ vel vnius potiſſimùm viri è Societate Ieſu illuc ab Epiſcopo Coloniâ accerſiti, qui hæreſum doctoribus ad certamen quotidie prouocatis, quotidie deuictis; priſtinæ & Religioni, & obedientiæ momentum propè omne reſtituerit: ideoque populum, quidquid contagione peccauerit, deleturum acriori obſequio: præſidiumque, modò veniam impetret, non detrectaturum. Quamquã Leodienſi Epiſcopo videri, præſidio non magnopere indigere ciuitatem, turbarum incentoribus iam liberam: aut certè vnam alteramue cohortem, ſi famæ interſit deſtinata non mutare, ſatis loco futuram. Illum quidem (quod ad ſe pertinet) Traiectenſibus præterita condonaſſe: immo pro eâdem veniâ apud Gubernatricem impetrandâ operam ſuam ſpopondiſſe, tanto libentiùs, quanto ſe præter Principem, etiam Patrem meminerat, & Margaritæ clementiam non ignorabat. Ad ea Gubernatrix actis Leodienſi gratiis, ob legationem plenam officii & caritatis; negauit poſſe ſe imitari illius factum, præciſa ſibi ab Rege facultate delicta huiuſmodi condonandi: id tamen ab Regis clementia non dubiè ſperandum. interim neceſſarium eſſe nouâ fidâque militiâ Traiectum communire, conatibusque occurrere perduellium, qui eam vrbem accipiendis è Germania ſubſidiis opportunam non minus, quàm Valencenam è Gallia, ſpe certiſſima deuorauerant. Ideo à ſe miſſum expugnando

1567

Henricus Dioniſius

Gubernatrix cur nõ annuit.

do

1567 do Traiecto Norcarmium, iuſſum tamen conſilia cum Epiſcopo communicare: eamdemque ob cauſam destinatum à ſe Turrium, priuati conſilii à ſecretis, qui ſuſceptæ illum expeditionis admoneat. Subiicientibus legatis, Non eiuſdem conditionis cum reliquis per Belgium vrbibus eſſe Traiectum, in cuius adminiſtratione ius quoque ſuum Leodienſis obtineat: nihil à Margarita reſponſum eſt, nempe ſolita ſilentium reſponſi loco reddere: quòd diceret, NON MALE auritis ſatis reſponderi non reſpondendo. Exercitu interim feſtinante, conſueta victoribus alacritate, & prædandi ſpe. Sed deditionem properauere Traiectenſes, nihil abnuendo ex iis, quæ Gubernatricis nomine Norcarmius imperaſſet. Qui vrbem ingreſſus, acceptis à Magiſtratu clauibus, tormenta maiora, atque omne bellicum inſtrumentum ciuitati adimit: ciuium ſingulos telis atque armis ſpoliat: rebellionis authorem in foro ſuſpendi iubet: ac relicto Ægidio Barlamontio cum parte legionis ad vrbis præſidium, ipſe cum reliquo exercitu, vt ſe Carolo Brimæo Comiti Megano, ex præſcripto Gubernatricis adiungeret, in Bataviā iter intendit.

Traiectenſes ſe Norcarmio dedunt; & puniuntur.

Hiergii Dominus

BVSCODVCENSES ſolliciti quò arma victor inferret, tanto in ſe certiùs iram Gubernatricis extimeſcebant, quanto iuſtiùs meruerant. Etenim illa ob Merodium, & Scheiffium Brabantiæ Cancellarium, nuncios ſuos, à Buſcoducenſibus contumelioſè habitos retentoſque; ob reiectum hoſtiliter Meganum

DEDITIO Buſcoduci & Antuerpiæ.

Timent armatam Gubernatricem Buſcoducenſes.

num; admiſſumque Bombergium; eos grauiedicto hoſtes pronunciauerat, bona proſcripſerat, ac dum nuncios ad ſe liberos non remitterent, priuilegiis omnibus ciuitatem exuerat. Ciues etſi primò edictum contempſere: dein tamen (*& placare ſtudent.*) propiore periculo admoniti, inſcio Bombergio, Gubernatricem rogarunt, vt certis hominibus ciuitatis nomine ad eam venturis, publica fide, caueretur. Negauit Gubernatrix, ſe illos audituram, niſi ducerentur à nunciis, qui Buſcoduci attinebantur. Nec multo pòſt ſoluti Cancellarius, ac Merodius in Curiam veniunt: (*9. April.*) Gubernatrici narrant, Bombergiũ deficiente in dies factione diffiſum, vrbe ceſſiſſe cum militum manipulo; coactis vtcumque ciuibus, eius vt acta comprobarent: expreſſiſque donatiui nomine mille florenis. Hæc enarrantibus preſto adſunt Buſcoducenſium legati, poſcentes omnium, quæ admiſerant, veniam: ſimul vt & reuocaretur edictum, & accipiendi præſidii onere liberarentur. Enimuerò offenſa Gubernatrix ſuperbis legatorum poſtulatis, reſpondit, Non (*non placant.*) eam ſibi videri legationem ſupplicum reorum. remiſitque in alium diem. Nec paſſa iterum audire, per Cancellarium Merodiumque iubet eos redire domum, ac ciuibus edicere, in reddenda ciuitate conditionibus abſtineant; præſidium vti imperabitur accipiant: culparumque memores, ſe reſque ſuas Regis clementiæ committant. Addebant animos Gubernatrici & præteritæ victoriæ, & auxilia iam præſentia Germanicarum legionum:

1567 gionum: iiſdemque territi Buſcoducenſes, remiſſis legatis ſeſe Gubernatrici, ſine vlla exceptione dedunt. tantum orant, vt a rixas inter ciues ac milites præcauendas, ex ſua ipſorum natione præſidium accipiant. Et accepere partem Germanicæ legionis, eiusque Tribunum Comitem Scauemburgium, qui vnà cum ſenatore ad eam rem à Gubernatrice attributo, Remp. ordinauit, abrogato quidem edicto, ſed pœnis iuxtà ac venia, Regis aduentui reſeruatis. Eodem tempore Antuerpienſium legati Gubernatricem adeunt, præteritorum veniam comprecantes, ciuitatemque turbarum concitatoribus vacuam in officio futuram pollicentes. Et verò licet omnium poſtremi ad obſequium redirent Antuerpienſes, primam tamen laudem, ne dum veniam, merebantur. Quippe in expellendo concionalium hæreticorum grege diu multumque optimo cuique deſudandum fuit. Quamuis enim illi ingenio plerunque rudes, ac magis improbi quàm callidi vix vltra popinalem doctrinam ſaperent: tamen vſque adeo & numero iam excreuerant, & factioſorum malæque notæ hominum fouebantur ope, & intimis popularium animis inhæſerant, ciuitatemque obſeſſam atque obnoxiam mordicus obtinebant; vt profectò extrahi inde nequirent abſque ingenti conatu ac turbis, vexatâque miſeris modis Antuerpiâ. Sanè non magis defectum viribus, atque intermortuum relinquunt eum, cuius obſeſſo è corpore deſertores Spiritus importuni-

[Margin notes: ſe dedunt. — 18. April. — Antuerpienſes veniam orant. — meriti ob hæreticos eiectos, non ſine conatu magno.]

 1567

tuniqne hopites exiguntur ſacrorum vi carminum; quàm illa miniſtrorum tranſfugarumque legio diu obluctans ac peruicax, coacta demum abſcedere, ciuitatem omnem minis imprecationibusq; concuſſit. At Gubernatrix, etſi lætiſſimè legationem tantæ ciuitatis excipiebat, diſſimulato tamen gaudio, præterita grauiter incuſat; negat agendum eſſe de venia, priùsquàm præſidium intra vrbem admittatur; admiſſo, ſpondet operam ſuam, quo illorum precibus Rex placetur: ſeque interim ab animaduerſione in contumacem ac rebellem ciuitatem, præterquàm in ſacrarum Imaginum violatores, ac ſeditionum capita, ceſſaturam. Vix hæc reſponſa retulerant Antuerpienſibus legati, quum redire iuſſi offerunt deditionem: affirmant, ciues in poteſtate Gubernatricis eſſe, præſidium imperet, accepturos. Illa conſilio prolixè laudato, addit (quaſi honori daret, quod ſecuritati obtendebat) venturam ſe Antuerpiam, cariſſimique populi deditionem præſentiâ vtique ſuâ cohoneſtaturam. Poſtridie ſexdecim lectiſſimorum peditum ſigna præire iubet, Duce Mansfeldio: qui ne aut exauthorati Antuerpiæ milites, aut factioſi ciues aliquid fortè turbarent, præmiſſis vehiculis militarium impedimentorum, atque ad viarum capita obiectis, veluti pugnaturo agmine vrbem intrauit. Ac diſpoſitis continenti ordine per vias ac fora maioribus minoribusque ſclopetariis, Gubernatricem excepit, extremo menſe Aprili ſecutam, ingenti pompa

Non impetrant veniam, niſi ſe dedant.

Deditionē offerunt Gubernatrici.

Et illa præmiſſo exercitu,

Petrus Erneſtus Com. Mansfeld

1567 pompa non armatorum modò, qui mille ac ducenti fuere, ſed Magiſtratuum etiam, Præfectorumque prouinciarum, ac Procerum aurei Velleris, Conciliique triplicis Senatorum. Ingreſſa triumphi in modum magno mortalium accurſu acclamationibusque rectà principem Dei Matris ædem cum eo comitatu petiit, hauſitque oculis illa furialis veſtigia impietatis, templiq. paulo antè pulcherrimi dehoneſtamenta. Nimirum expreſſit ea ſpecies vbertim lacrimas; quas tamen oblata qualiscumque inſtaurationis occaſio temperauit. Itaque decantato ſolenni Gratiarum carmine, egit ipſa priuatim magnæ Virgini grates, quòd eius ope tantam vrbem ſine prælio ac ſanguine, Religioni Regique reddidiſſet. Inde animum ad ordinandam Rempub. intendit. ac prima Sacrorum cura fuit: euocatoque Cameracenſi Epiſcopo, aræ ac templa, quæ ſacrilegi aut diruerant, aut profanauerant, reſtitui cœpta, ſtatisque cærimoniis expiata, & (quod caput eſt) impigris animarum Paſtoribus attributa. Deinde ad ciuitatis adminiſtrationem conuerſa, quæſtiones inſtituit de rebellionis capite, deque Magiſtratuum ſiue ignauia, ſiue perfidia: ſimul indicem armorum, quibus populum exueret, confici iuſſit.

Vrbem intrat triumphantis in modum.

Te Deum

Sacra reſtituit;

ſtatum ciuitatis ordinat.

QVÆ dum curat impensè Gubernatrix, audit aduentare legatos à Saxone, & Brandeburgico Septemuiris Imperii, à Vitembergenſi Duce, à Marchione Badenſi, atque ab Haſſiæ Dynaſta; à quibus ſupremam nempe opem implorauerat hære-

Lantgrauius Haſſiæ.

LEGATIO Germaniæ hæreticorũ Principum.

hæreſis malè in Belgio accepta & fugitiua. Gubernatrix rata id quod res erat, illico Scarembergium à Germaniæ ſecretis obuiam mittit; qui legatos oret, ne vltrà tendant, illorum aduentum nec ciuitati adhuc tumultuanti, nec Gubernatrici in eam curam intendenti tempeſtiuum eſſe; ſatius interim fore, ſi legationis capita cum ipſo conferant, opportunius deinde redituri. Sed illi negantes ex dignitate Principum ſuorum id eſſe, admiſſi ſunt; additique eis aulici, ac prætoriani milites, per ſpeciem honoris, cuſtodes exploratoresque. Poſtero die, frequenti ſenatu audiuntur: vnusque illorum, poſt ſollennia verborum officia, libellum Germanicè ſcriptũ legit, cuius ſententia, quamuis fusè odioſeque pertractata, hæc demum erat, *Profeſſionem Auguſtanam, Euangelio conſentaneam, etiam ſupra Religionem Catholicorum, in inferiori Germania liberè complectendam eſſe: edictis certè, ſuppliciisque non vetandam. Proinde à ſuperioris Germaniæ Principibus orari Gubernatricem, ne populos cetera innoxios diuexari hoc nomine, Hiſpanicæque cenſuræ minis, ac pœnarum immanitate plecti patiatur.* Hæc omnium, qui aderant, indignatione fatus, libellum tradidit Gubernatrici: quæ amotis legatis, ea de re in ſenatu deliberans (vt erat acriter offenſa) remittendos abſque reſponſione ſentiebat; ciuilius tamen viſum, ſi Scarembergius in hæc verba reſponderet. *Quæ legati de Religione præmiſerint, reſponſo indigna eſſe: Quæ pro excu-*

1567

quam Gubernatrix ſtudet non admittere,

admittit tamen:

auditque hæc in ſũma orãtes.

Ad quæ ita reſponſum.

1567 *excuſanda rebellium impiorumque contumacia diſſeruerint, oſtendere Germanos Principes minus fidei habuiſſe litteris Hiſpaniarum Regis, ac Belgij Gubernatricis, quàm ſeditioſorum hominum querimonijs: contra quos & euerſa expilataque templa, & illata vis Magiſtratibus, & excitati ad arma populi, magnam ſcilicet innocentiam conteſtentur. Proinde Gubernatricis nomine illos, à quibus miſſi erant, admonerent; vt Regnorum curam ſuorum Regi permitterent, neue per ea turbulentorum patrocinia turbas in alienis prouincijs fouerent.* Ad ea ſubiicientibus legatis, ſe tantummodo oratum veniſſe pro ſociis Auguſtanæ confeſſionis, qui culpâ vacui habebantur; nihil vltrà reſponſum. quartoque, ex quo venerant, die redicre, non diſſimulata offenſione, præter Saxoniæ legatum: qui, clam ceteris, indicauit Gubernatrici, Septemuirum ſuum aliorum ſuaſu iniiſſe eam legationem: ſe enim Auſtriaco Regi addictum & eſſe, & haberi velle. Non dum legati ceſſerant vrbe, quum nuncii de coniuratis in Hollandia fuſis, deque eiecto inde Brederodio perferuntur. Hollandiam obtinebant, atque excurſionibus prædisque vexabant rebellium fermè quatuor millia, ducibus Andelotto, Vinglio, atque Leſdalio, nobilibus fœderatis. Horum plerique Amſtelodamum inuaſuri, prodeunte obuiàm Megano Comite, cum tredecim ſtrenuorum militum ſignis, non modò ſpe potiundæ vrbis fruſtrati, ſed etiam, eodem inſe-

& remiſſi legati ſed palàm offenſi.

præter Saxonicum.

Fœderatorum aduerſa per Hollandiam;

ex qua fugantur à Megano.

quente, in Vaterlandiam compulſi ſunt, Hollandiæ partem aquis intercluſam, eòque inacceſſam. Sed neque hic diutius ſecuri ab armis Megani, cui acceſſurus Norcarmius dicebatur, conſcenſis nauibus Friſiam petebant; quum, vento obnitente, in Geldriam delati, diſplicatique alii in alias terras, omnes è Regiis Prouinciis elapſi ſunt. Vna tantummodo nauis, in qua præda omnis ex Hollandiæ templis erepta, centumque ac viginti milites, Dunchero Harlingano nauarcho vehebantur, vnà cum Andelotto, Vinglio, ac duobus Batemburgicis fratribus Gisberto ac Theodorico, ſeu tempeſtatis vi, ſeu nauarchi dolo, deuenit in Erneſti Mulartii manus: quem inſequendis fugitiuis, inſtructiſſimam cum triremi, paulo antè miſerat Arembergius. Milites ſpoliati omnes armis ac prædâ, aliqui etiam vita: Duces, ac primarii quique, partim Harlingæ cuſtoditi, partim in Viluordianum carcerem, Margaritæ iuſſu, traducti, ac paucis pòſt menſibus, Albano Belgii Gubernatore, vltimo ſupplicio affecti. Superearat è coniuratis Brederodius, ſpe recuperandæ Hollandiæ contumax, ac principatu coniuratorum tumidus. Is admonenti Gubernatrici, vt abiret Amſtelodamo, non modò non paruerat, ſed etiam miſſum à Gubernatrice Turrium à ſecretis priuati concilii, qui Regis nomine iuberet illum vrbe protinus abſcedere; non exaudito Regio edicto, legatum litteris & commentariis exutum attinuerat domi. Sed Magiſtratus rei in-

Eorum nauis capitur ab Arembergianis.

Brederodius coniuratorum reliquus diu reſiſtit.

di-

1567 dignitate commotus, & accepta Valencenæ nuper expugnatione perculſus, noctu Turrium vrbe dimiſit, ignaro Brederodio. Qui quum videret vndique fugari, cædiue Gheuſios: dilabi, aut redire in gratiam fœderatos: ſibi vni & periculi, & inuidiæ molem incumbere: tentata incaſſum reconciliatione: audităque demum eorum, qui reliqui in Hollandia fuerant, militum fuga & clade; fractus animo, ſparſoque aduentu Regis exterritus, patriâ cedere, ſpemque Hollandiæ in præſentia deponere tandem ſtatuit. Itaque rebus properè compoſitis, paucisque famulis in arce Vianæ oppidi ſui relictis; cum vxore, ac reliqua familia, Emdam Friſiæ orientalis vrbem, ad Amiſiæ fluminis oſtium appellit. Sed Emdæ parum honorificè ſuſceptus, Bremam in Veſtphaliam contendit: atque inde mutata iterum ſede, incertus animi pariter ac loci, nempe quòd ſe ludificatum ſpe Bataui regni, principemque fœderis vanè oſtentatum ferre non poſſet: dum copias aliquot in Comitatu Schonuuemburgio, & Iuſtum loci Comitem in Belgium ſollicitat, morbo correptus, motaque furiis mente Schonuuemburgi extinctus eſt. Brederodii fugam ſecuta eſt vniuerſæ Hollandiæ deditio. Non enim ſolùm Vianenſes, properatis nunciis, veniam, ac militare præſidium popoſcère, neutro impetrato; quippe in Regis aduentum dilata eſt venia, & nudari Vianam mœnibus, extructamque contra Gubernatricis imperium, deponi arcem placuit;

Tandem animo cadit,

& Belgio abit,

1. Maii

Ex litter. Aſſonuill ad Marg. Farmen. 16. Febr.

& vita.

Hollandia ſe dedit

13. Febr. 1568.

ſed etiam Amſtelodamum, Lugdunum, Harlemũ, Delphi, ac reliquæ ciuitates, volẽtes flagitãteſque, partim à Megano, partim à Norcarmio ducibus præſidiũ acceperè. Idem Middelburgi, aliiſque in Zelandiæ vrbibus: idem Groningæ, idẽ Dauentriæ, totâque Friſiâ factum ab Arembergio prouinciæ Præfecto. Poſtremò nulla per Belgium vrbs, oppidumue nullum, nulla vſpiam arx, aut pagus fuit, qui certãtim eiectis hæreſum magiſtris, ac ſeditionum incentoribus, non ſeſe Regis arbitrio clementiæque tradiderit. Nec ideo ſegnem ſecuràmue reddebat ea proſperitas Gubernatricem, ab ſecundis aduerſiſque rebus annos iam plures eruditam. De firmanda magis, quàm de fruenda felicitate ſollicita, præſidiarium militem deditis vrbibus imponit: ſtipendium, quo miles alatur, mulctæ loco ciuibus imperat: alicubi arces deſignat, Antuerpiæ præſertim, vbi ſitum poſitumque inſpexit ipſa, nec mutauit poſtea Dux Albanus: ſacrarum Imaginum violatores, quotquot inueniri potuere, ac ſeditionum authores, habitis quæſtionibus conuictos, ſupplicio affici: templa refici ex reorum bonis, aut publica ciuitatum rebellium pecuniâ: hæreticorum fana, quæ ſtructa erant multis in vrbibus, deſtrui mandat, tanta populorum in id feſtinantium contentione, vt Gandaui (quod fidem propemodum excedit) vnius horæ ſpatio lutherianum templum ſanè peramplum ſolo æquatum ſit. Diceres, alias fuiſſe ciuitates, alios homines, qui paucis ante

tè

Marginal notes: 1567 | Leyden. | & Zelãdia | & Groninga, | & Friſia. | & quidquid in Belgio nutauerat. | Gubernatrix deditas vrbes præſidijs firmat: | mulctat, | arces deſignat: | reos plectit: | templa catholicorũ reficit: | hæreticorũ deſtruit | idque mira populorum contentione & alacritate.

1567 tè menſibus tanto hæreticorum partes ſuſceperant ſtudio, defenderantque. adeo mutati in earum ſtrages ædium incumbebant; tamquam eo miniſterio ſemet abſoluerent. culparum certè veſtigia, & monumenta delebant, eo in prouincia præſertim Flandria proceſſu, vt ex trabibus decidentium templorum, infelicia conformarent patibula, ex quibus ipſi templorum fabri cultoreſque penderent. Atque in hunc modum incendium illud populorum offenſionibus conceptum, hæreticorum flabellis euentilatum, æmulatione Nobilium enutritum, & Gheuſiano demum fœdere per Belgium omne rebellionibus populationibusque graſſatum; Gubernatrix Margarita extinxit adeo diſtraxitque, vt Religione, atque obedientia vbique reddita: hæreticis aut pœnâ coercitis, aut ſolum vertere coactis: Gheuſiis coniuratis partim in gratiam receptis, partim bonis ac patriâ exutis, atque ad manticam mendicitatemque redactis; hoc eſt verè Gheuſiis effectis; vniuerſo demum Belgio pacem tranquillitatemque priſtinam reſtituerit. Vna res in tanta felicitate Gubernatricem non mediocriter angebat, quòd Belgarum plurimos videret, non impetratâ præteritorum veniâ, ac venturi ab Hiſpania exercitus famâ perculſos aliò commigrare quotidie, ingentique damno ciuitatum, ad finitimos populos opificia, & mercaturas, atque adeo lucra transferre. Idcirco Regem ſæpius admonuetat, vt aut ſibi eam facultatem condonandi, com- po-

Belgiũ denique totum priſtinæ tranquillitati reſtituit.

Gheuſiis verè gheuſiis effectis

Diſceſſio multorum è Belgio angit Gubernatricẽ

Ad cuius remedium Regem orat, in Bel-

gium vt veniat. ponendique omnia, tribueret: aut potiùs ipſe, non tamen adſcita ab armis formidine, ſed innatâ clementiâ, nempe in prouincias ſuas iam pacatas, iam obſequio promptas adueniret. Et Rex quidem hanc poſteriorem viam inituꝛum ſe, repetitis ſæpe ad ſororem litteris, affirmauerat. Verùm cur hoc ſiue conſilium, ſiue conſilii ſpeciem ille mutauerit, ac pro ſe Ferdinandum Toletanum Albæ Ducem miſerit: quoniam res celebris per Hiſpaniam fuit, annumque ea deliberatio tenuit; ego, congeſtis vnum in locum omnibus, non indiligenter expediam. 1567

De PROFECTIONE Regis in Belgiú,

OBTESTATA Regem fuerat à principio Gubernatrix, docueratque malis, quibus Belgium conflictabatur, conflictandumque validiùs in poſterum proſpiciebat, medicinam afferri nullam poſſe niſi ab Regis manu. Et Belgas ipſos habituros beneficii loco curationem à Principe, ne videlicet ſecantem ſeruum patiantur. Nec aliter ſuadebant Hiſpanorum Procerum multi, qui ab Rege in conſilium adhibebantur. Immo Pius Pontifex Quintus & compoſitis litteris, & miſſo Aſculanorum Epiſcopo Petro Camaiano, hortatus eſt Regem, Belgio ſeſe armatus oſtenderet: compoſiturum haud dubiè præſentiâ ſuâ populorum motus, & occulta nonnullorum conſilia maturè diſturbaturum. Sin autem in præcipiti malo aut cunctaretur, aut quemuis ex Regiis adminiſtris rei conficiendæ præficeret; ſe magnopere quidem vereri, ne Belgium Religione, Rex Bel-

quam neceſſariam putat Gubernatrix.

Idem ſentit, & ſuadet Pius V.

& vaticinatur.

1567 gio exueretur. His aliiſque, quæ eadem in Belgio, eadem in Hiſpania, eadem Romæ dicebantur, auditis; profectionem Rex indicit: Tribunos legi, naues inſtrui, familiam deſcribi iubet. Et ne is armorum apparatus Principum aliquos fortè ſollicitos haberet, per Oratores ſuos, quid ſibi conſilii foret ea in Belgas expeditione, illos edocuit. Regem Galliæ etiam tranſitum per Narbonenſem, & Lugdunenſem prouincias orauit. Sabaudiæ verò Ducem Emmanuelem Philibertum, cui multum tribuebat, Ioanne Acugnia illuc delegato conſuluit; Qua temporis, qua viarum opportunitate ſuaderet ingrediendum iter. doceret, quibus loca difficultatibus, inſidiiſue eſſent obnoxia. mitteret ad ſe indicem vrbium atque arcium, per quas ſingulis diebus traduci oporteret exercitum, adnotatis interuallis dimenſionibuſque locorum: ob eamque cauſam cupere ſe, totam eam regionem, quà tranſeundum ſit à Sabaudia in Burgundiam vſque, accuratè delineari atque expingi. propterea venturum eſſe ad illum à Gabriele Cueua Duce Alburcherco Mediolanenſis Prouinciæ Gubernatore, Campinium Centurionem, bellicorum operum intelligentem, vnà cum pictore, menſoreque: ne quid noui, quod oculis non præcurrerit, offendat in via. Hæc autem quantò cumulabantur intentiùs exquiſitiùſque, tanto minus ſecuritati, ſed famæ dabantur: in eaque tam anxia, tam curioſa iam iam proficiſcendi ſollicitudine, nihil profectio-

Aſſentitur Rex, & profectionem parat.

De ea Principes per Europam monet.

Lione.

Et Sabaudū in primis,

à quo doceri cupit, quæ ad iter tutò peragendū.

In ſpecie tamen,

ctionis inerat, præter ſpeciem. Neque 1567
vt reor ob has cauſas enim mihi quis facilè perſuaſerit, Philippum regnandi æquè callidum & cupidum omittere voluiſſe caput arcemque rerum eo tempore, quo in Hiſpania & Mauricæ rebellionis initia ei ſubboluerant aliqua, & aduersùs Carolum Hiſpaniæ Principem multa pater animo premebat. Nam filium duceret nè ſecum in Belgium, & illorum Procerum cauſæ, cui clam fauere Carolus dicebatur, patronum cominus admoueret? an relinqueret, Hiſpaniamque fortè tumultibus inuoluendam eius libertati crederet, cuius ferociæ moderari vix in pace potuerat præſens?
Quid commodi caperet ex ea ſcena Rex. Occultabat hæc tamen Rex, atque nouis in dies argumentis ſpem profectionis alebat; vt ea ſcilicet expeditione & Belgarum Dynaſtas in officio contineret: & Maximiliani Cæſaris operam, cuius arbitrio ſe commiſſuri Belgæ dicebantur, honeſtiùs recuſaret: & reliquos omnes à fouenda Gheuſiorum factione, oſtentato exercitu, deterreret? Et iuuit hanc Regis ſimulationem tertiana febris, qua diù implicitus habere potuit, quò cauſam referret dilatæ dubitatæq; profectionis: præſertim quum eam curam interea nō omitteret.
Non omnibus imponit. Quamquam non deerant ex interioribus aulicis, qui totam illam rerum ſcenam ludificationemque intelligentes, etiam morbum obtendi ſuſpicarentur.
Nouis argumentis profectionem ſuadet: At verò vbi Rex conualuit, ſimulque de rebellione aliquot oppidorum, deque totius Belgii diſcrimine, niſi ipſe accurreret, ex repetitis Margaritæ litteris cognouit; tanto

cùm

1567 cùm dolore, tùm ira ſuccenſus ad expeditionem feſtinauit omnia, vt nemo in aula, ne ipſi quidem Belgarum legati Marchio Bergenſis atque Montinius, qui Regis apparatum, ac fabulam ſæpe irriſerant; iam de profectione dubitarent. Et tamen ne tunc quidem deponebat perſonam, nec ſeriò Rex agebat. Quippe ad alia, quæ diſſuadebant iter, acceſſerant Gubernatricis litteræ, quibus admonebatur, deliberaſſe fœderatos, ſi Rex armatus, vti inaudierant, in Belgium meditaretur; ſe exutâ Principis reuerentiâ, externorum ope adiutos, in ipſo prouinciarum aditu arma Regi oppoſituros. Quæ licet ille diſſimularet, aut palàm contemneret; haud dubium tamen, quin altè pupugerint hominem dignitatis tenaciſſimum ſuæ, quam intelligebat in diſcrimen dari, ſi prouincias armis appetendo, armaret: ſeque propterea palàm à ſuis contemptum oſtenderet finitimis circà Principibus auidè ſpectantibus, aut etiam factioni occultè fauentibus. Itaque in ea conſultatione, quam ſuper hac re poſtremam Rex habuit Mantuæ Carpetanorum, deliberari hoc vnum voluit, Abſque armis nè, quod ſuadebant aliqui; an inſtructo exercitu, quod in primis hortabatur Pontificis Nuncius, ire ipſum in prouincias expediret. Ex conſiliariis, quos vti prima regnorum inſtrumenta, habebat Rex ſanè plurimos; nempe quia illos plurimi faciebat; adhibiti tunc quidem fuere Ferdinandus Toletanus Albæ Dux, & Rodericus Gome-

[Margin notes: & perſuadet. — Quum tamen hic quoque ludere perſuaſum habeam, ex his. — CONSVLTATIO ſuper Regis profectione. — Madrid. — Conſiliarij eorũque Notæ — Albanus,]

Ruigomeſius, meſius à Silua Eboli Princeps, magnæ vterque potentiæ apud Regem: ſed vt æſtimatio poſt gratiam erat, ille præhabebatur, hic præibat. Præterea Didacus Card. Spinoſa ex modicis initiis ſummus cauſarum Fidei Quæſitor, & concilii caſtellani Præſes, tantæque aliquando authoritatis in Philippi regia, vt vulgò Hiſpaniæ Monarcha diceretur. Aderant Gomeſius Figueroa Dux Feriæ, & Io. Manricus de Lara, & Antonius Toletanus Legionenſis Prior ex Equitibus Hieroſolymitanis: præſenti omnes ingenio expeditoque. Sed Ferianus, præter animi dotes, elegantiâ ſuauitateque morum ante alios erat: Manricus ſagacitate pollebat: Toletanum in primis religio commendabat. Aderant Bernardus Freſneda conſcientiæ Principis moderator è Franciſcana familia, Antonius Perezius ſecretioris ſcrinii cuſtos, aliique nonnulli; ſpectatæ plerique fidei ſenatores, quique præ oculis dignitatem Regis ſedulò haberent: quam tamen, vt quiſque naturâ triſtior aut clementior, pro ingenio interpretarentur. Ita enim fit CONSILIA ſibi quiſque attemperat,& iudicium naturâ extorquente, putamus cauſæ tribuere, quod noſtris interim moribus indulgemus. Porrò intereſſe deliberationi Rex voluit: vt apertis perpetuisq; diſſidiis Albani Ducis, & Ebolitani Principis, non minus in ſenatu ſententiis, quàm gratiâ in aula concertantium, præſentiâ ſuâ moderaretur. An potius, vt ſi quis ad eam expeditionem Carolum filium (id quod inau-

Margin notes: Ruigomeſius, | Spinoſa Card. | Feriæ Dux, | Manr. de Lara, Ant. Toletanus | Freſneda confeſſarius, Ant. Perez. | Rex intereſſe cur voluit. | Albanus. | Ruigomez. | Prior de Leon.

1567 Io. Manr. de Lara. inaudierat) deſignaret, ſermonum initia ipſe præcideret? Nec defuit, qui arma ſuadendo, Tiberii Cæſaris meminit externa bella componentis filiorum ductu. Sed illico Rodericus, vt erat Principis intelligens, quaſi probaturus eam partem, qua Regis ſecuritati conſulebatur, ſermonem excepit, ac paulatim eò deflexit, vt *Intempeſtiuum* diceret, *quietos obſequentesque populos armis laceſſere, ſimulque finitimos hæreticos ad opem ſociorum pronos irritare. Cauendum eo maximè in loco belli ciuilis incendium, vbi circà ſint, qui illud alant: procul, qui extinguant. Quamquam ne extingui quidem poſſe ſine ruina victoris. Nimirum inter ciuiles vrbium, hominum, fortunarum ſtrages, adimi demum Principi, quidquid victis perit. Quantumcunque peccatum à Belgis ad eam diem, ab Regis ſorore abunde fuiſſe correctum, ſubactumque: &, ſi quid vincendum ſupereſſet, animos vtique eſſe non corpora, ac illos non armis ſed beneficiis expugnari. Id verò & clementiæ Principis accomodatius, & Belgarum ingeniis. de quibus veriſſimè dictum à Carolo patre, NVLLOS eſſe populos (modò paternè habeantur) qui ſeruitutis nomen magis execrentur, magis patiantur.* Inde digreſſus ad impenſas deducendi exercitus, ad pericula, ad Principum offenſiones, conficiebat ad extremum, *Nihil in Belgio videri adeo implicitum, neque nodum inde offerri implexum adeo, vt abſque ferro ſedatè placidèque diſſolui nequeat: Certè quidquid foris exiſteret,*

Ruigomeſii ſententia.

à Prin-

 1567

à Principe componi è longinquo poſſe, integra authoritate, dilata interim præſentia, quam extremis malis reſeruari ſatius eſſe. Quod Roderici conſilium, hominis erat in aula dominantis, cui pax & quies inprimis curæ, nec quidquam antiquius, quàm ne turbatis bello rebus, penes alios negotiorum arbitria, atque adeo potentia transferantur. Similia cenſuere Bernardus Freſneda, miti rectoque vir ingenio, & Antonius Perezius vbique Roderico addictus, eiuſque fortunæ innexus. At verò Dux Albanus arma & vltionem contendebat vnicum læſæ Religioni, authoritatique Principis remedium. Quippe *Ceteris artibus ac diuturna facilitate nihil aliud effectum, quàm vt Regi obedientia, rebellibus timor adimeretur. Poſtulaſſe principio Belgas, vt Hiſpanus è prouincia miles excederet: id ſcilicet vnum deeſſe conteſtantes ad quietem populorum. Num propterea impetrata externorum miſſione quieuiſſe? An potius, & quidem confidentius, efflagitaſſe, vt è Gubernatricis latere, è Reipublicæ, quem rectum teneret, clauo deturbaretur Granuellanus? nec vnquam deſtitiſſe, donec contumacibus libellis, deridiculis ſymbolis, flagitioſis conſpirationibus ad extremum extorſerint, quod auerent. At vnius fortè naufragio complacatos fuiſſe ventos, qui popularem illam tempeſtatem concitaſſent. Quin immo, vt LICENTIA creſcit facilius quàm incipiat, gradum inde factum, vt homines à noſtra iam facilitate ſecuri, contra auctas ſa-*

Cui Freſneda, & Perez accedunt

Albani ſẽtentia planè contraria.

1567 *ſacrorum Antiſtitũ præfecturas, contra reſtituta Cæſaris edicta, Tridentinas ſanctiones, Pontificios Quæſitores, improbis palàm carminibus inſurgerent, preces ſed armatas aggererent, minis Gubernatricẽ perterrerent, obſtinatis inuerecundè legationibus Hiſpaniam fatigarent. Hìc quoque viſum clementiæ Principis, quì ſe patrẽ cogitaret, ex deſtinatis interim aliqua moderari: viſum Gubernatrici plus aliquanto, quàm debuerit, indigna poſcentibus indulgere. Enimuerò quid ex ea demum indulgentia relatum, niſi vt votorum vbique compotes, non parendo, ſubditos ſeſe obliuiſcerentur, obſequium dediſcerent, atque exuta Principis reuerentia, communicata prouinciatim defectione, tamquam CVLPAE ſocietate tutiores, humana diuinaque omnia contrectatæ ſemel libertati poſthaberent? Præmonſtraſſe profectò Carolum patrem, nationis haud ignarum, quid eſſet Belgarum ingeniis accommodatum: dum contumacem patriam, omiſſis interea mitioribus remediis, armis adortus, obſequio reſtituit. Nunc verò non vnius ciuitatis, ſed prouinciarum conſenſu peccatum eſſe in Deum pariter ac Regem. Nec quia rebelles in præſentia conquieſcant, minus ferociæ animis ineſſe. reſumpturos vtique vires, vbi metum vltionis abiecerint. Nam ſerpentes etiam peſtiferas tutò per hiemem tractari, quibus tamen haud deſunt venena, ſed torpent. Nimirum exploratum iam eſſe, NVNQVAM bona fide hæreſim manſueſcere.* Sic ille pronus ad aſperiora diſſerebat, ea de mi-

Gandauũ

litis

litis legendi ducendique modo, deque tota expeditione ſcitè partitèque ſuperaddens, quæ vetus militiæ Dux, in eo Procerum non ſanè bellicoſorum cœtu, præ aliis diſceptare vnus poterat. Et iuuit hominis ſententiam Spinoſa Cardinalis, ſacrum Inquiſitionis tribunal in Belgio violatum graui oratione conqueſtus. Reliqui eòdem inclinabant, præter Ferianum Ducem: qui ſanguine quàm beneuolentia Albano propior, & ab ingenio mitior, haud grauatè diſſentiebat: non quidem inficiatus, *Egere curatione aliqua Belgium*, (in quo aliquatum à Roderico Gomeſio, cætera concors, diſcrepabat) *ſed curationem à dexteritate potiùs agendi, quàm ab armorum tractatione petendam. Idque & Principi honorificentius tamquam ex facili ſua componenti, nec in partes tranſeunti, ſeque ſibi ſubditis, dum cum iis congreditur, exæquanti: & tutius aduerſùm finitimos æmuloſque, vſuros haud dubiè Belgicis diſcordiis, ad Hiſpanam potentiam ſuis ipſam victoriis atterendam. Neque, quod de Cæſare Gandauum armis aggreſſo obtendebatur, ſatis euincere. Ciuitatis vnius contumaciam facilè tunc frangi potuiſſe, reliquo obediente Belgio: nũc Prouincias nutare propemodum omnes, eòque in communi tum cauſa, tum periculo, ad defenſionẽ ſui conſociandas. Multa expeditionem illam iuuiſſe, quæ hanc hodie retardent. Germanos ad imperium Cæſaris tunc ſpectaſſe, coniunctos fœdere Anglos fuiſſe, Gallos Cæſarem etiam inuitaſſe. Nunc eoſdem nullo*

Spinoſa & plerique cum Albano ſentiunt

præter Feriæ Ducẽ,

cuius orationis hæc ſumma.

aut

1567 *aut dominij iure, aut ſocietatis nexu, pleroſque diſſenſu religionis, omnes conſenſu inuidiæ, vt moram nobis, ita opem tumultuantibus allaturos. Itaque omiſſa in præſens vltionis armorumque mentione, allegatis in Belgium, qui prouinciarum ſtatum propiùs inſpiciant, referantque; quietem interea, ſpatiumque coalituris meliùs Belgarum animis tribuendum, cauendumque, ne arma, quæ toties illi pro nobis induerint, eoſdem exercere aduersùm nos intempeſtiuè doceamus.* Hæc porrò non diſſimulia demum iis, quæ primus attulerat Rodericus, de induſtria, opinor, diſtulit in hunc locum Feriæ Dux, vt per ſpeciem nouæ ſententiæ, Roderici partes, cui plurimum tribuebat, audito Albano, certiùs firmaret. Rex autem interea etſi in Albani ſententiam flecti viſus eſt, tamen ob contraria ſuorum conſilia tandiu definitionem diſtulit, aut diſtuliſſe potiùs credi voluit, donec diuerſas ipſas pugnantesque ſententias, ſua quamque vtilitas conciliauit. Sic nimirum quotidie gignuntur rerum corpora, dum eorũ elementa poſt diuturnum certamen, remittente ac pereunte aliqua ſingulorum parte, coëquantur. Etenim de Rege in Hiſpania continendo laborabat Rodericus: adire cum armis Belgium, licet improbaret ipſe ceu periculoſum, certè ſuperuacaneum; in eo tamen id commodi reperiebat, quòd traditâ Albano armorum prouinciâ, (vti tradendam facilè præuidebat) æmulum ab aula diſtraheret, curis profectò non leuibus

Rex nutare videtur inter contrarias ſententias.

quibus ab vtilitate cuiuſque conciliatis

 1567

implicandum. Atqui Albanus quamquam auebat in primis abducere ab Hiſpania Regem, apud quem non ignorabat armatum ſe vnicè dominaturum: minimè tamen abnuebat, vniuerſam illam expeditionem ſibi à Rege vel abſente committi, relicto qua vellet in parte graduque Roderico: cuius apud Principem gratiæ ſicut poſtponi, merita ſua ægriùs ferebat præſens, ita locum præoptabat, vbi, quos pax & aula æquabat, campus & arma ſecernerent. Ergo conſpirantibus in hunc modum ſententiis, Rex haud vltrà cunctatus, aperit quid ipſe conſilii cœperit. Deliberatum iam pridem ſibi ad Belgas ire: idque in præſentia, quidquid contrà diſſeruerint, non mutaſſe: ſe tamen haud antè profecturum, quàm præmiſſo, qui prouincias delecto cum exercitu ingrediatur. non vt populorum obſequium & pax armis interturbetur, ſed vt affuturi dein Principis ſecuritati decorique, armatorum comitatu caueatur. Nec pòſt multo, accîtum ad ſe Albanum expeditioni præficit, ceteris veterano Duci, multisquæ victoriis claro facilè concedentibus. Statimque, deſignato iam Duce, ſcribit Rex ad Siciliæ, Neapolis, Sardiniæque Proreges; tres Hiſpanorum legiones ex præſidiis legant, triremibus Garſiæ Toletani in Inſubriam tranſmittendas. ad Inſubriæ verò Gubernatorem, vt ad eas vnam ex ſua quoque prouincia legionem adiungat: adfuturum breuì Albanum Ducem cum tyronibus Hiſpanis, ex quibus præſidia veteranorum

Rex decernit, qui profectionem ſuam præcedat,

Ferdin. Toletanũ Albæ Ducem.

Cui parat exercitum ab Italia.

1567 rum per ea regna ſuppleantur. Simul ad Sabaudiæ Ducē mittit, ſicut antea Ioannem Acugniam, ita nunc Franciſcum Ibarram, vt venturo exercitui illē tranſitum, hic annonam procuret. Præterea Comitem Ioannem Anguiſciolam ad Heluetios, & Antonium Mendozam ad Lotharingiæ Ducem legat: vt & de Regis conſilio certos eos faciant, & bonâ illorum gratiâ tranſeuntibus per ea loca Regiis copiis, ne quid turbetur, intendant. Nam Rex iter habere per Lugdunenſem agrum mutauerat, excuſante Carolo Gallorum Rege domeſticos tumultus, atque adeo intutum iter. Etenim rumor Hiſpanici exercitus cùm multos terruerat, tum præcipue Geneuates clam admonitos, egiſſe Pium Pontificem cum Duce Albano, vt in ea expeditione arma in Geneuates facili flexu conuerteret: eamque occaſionem non prætermiſſurum eſſe Sabaudum pro certò habebant. Quam ſuſpicionem ego quidem natam crediderim ex ſubita legatione Bernardini Mendozæ ad Pium Pontificem miſſi ab Duce Albano, dum in Inſubria moraretur. Quamobrem Geneuates non modò à Bernatibus, quorum res proximè agebatur, ſed etiam à Caluiniana per Galliam factione tamquam à Geneuatū Colonia, in primiſque à Condæo illarum partium principe, pro communi cauſa opem implorauere. Et Condæus, cui gratiſſima ea fuit occaſio ſcribendi exercitus, omnia Geneuatibus pollicitus, iuſſiſque aliquot militibus Mombrunio Duce Geneuam ingredi; habere per Galliam

& annonā à Sabaudiā & viæ ſecuritatem per Heluetios, & Lotharingos.

Lione.

Carol. IX

fama regii exercitus terrentur Geneuates;

Bernard. Mendoz. lib. 2.

opemque maximè petunt à Caluinianis Gallis.

Quorum partes ſuſcipit Condæus cum Colinio.

liam delectum ipſe, & Gaſpar Colinius, palàm cœpere, ſimulato apud Regem Carolum metu, ne à tranſeuntibus Hiſpanis, à quibus ipſi habebantur hoſtium loco, imparati opprimerentur. Quin etiam Regi perſuadere conati ſunt, *Arma vt capeſſeret, opportunitatemque ne ſibi pateretur è manibus elabi, qua nullam aliquando maiorem ſors obtulerit, vlciſcendæ nationis Gallico nomini ſemper infenſæ. Eſſe illum quidem exercitum & virtute militum, & claritudine Ducum longè lectiſſimum: poſſe tamen vniuerſum per viarum anguſtias, ac prærupta nitentem, hinc à Gallis, inde à Genenatibus, atque ab Heluetiis quàm facillimè intercipi, atque internecione deleri. Quod ſi fieret, ſi quantum eſt virium Philippo Regi in Hiſpania, Italiaque concideret; dubitandum non eſſe, quin aut aperiretur aditus Inſubriæ recuperandæ, veteranis militibus denudatæ: aut tranſlata in Belgium Gallorum ſigna exciperentur vltro ab iis populis, qui ſe ab iugo Hiſpanorum liberatos Gallicis armis agnoſcerent: &, ſi neutrum ex ſententia ſuccederet, certè in multos annos poſſe non timeri bellum ab iis, qui amiſſo tanto exercitu ſerò vires huiuſmodi reparauerint.* Addidit ad hæc Condæus, ſe quidem ad eam expeditionem, ſi Rex ſcribi militem iubeat, cum quinquaginta hominum millibus affuturum. Sic illi copias, quas in rebellionem clàm intenti cogebant, ſpecioſo Regis nomine venditabant: more Hugonotorum, quibus SECVRITAS Regis appellatur, quùm

[Left margin: & milites legit. — & Regi Carolo arma in Hiſpanos ſuadet.]

[Right margin: 1567]

1567 quum captiuitas eſt. Sed Carolus illorum conſilii non ignarus, ne irritato potentiſſimo Rege, externis armis pariter ac ciuilibus implicaretur; negauit eſſe aut dignitatis ſuæ, aut Gallicæ virtutis, circumuenire Regem affinitate, amicitiaque coniunctum. ceterum, ne quid regno timeretur ex Hiſpani acceſſu, ſe nouo militum delectu cauturum. Simul Philippo Regi ſignificauit, quo loco eſſent ciuiles diſcordiæ, quarum cauſâ tranſeunti exercitui ſecuritatem præſtare non poſſet. Et iam triremibus Andreæ Doriæ, & Coſmi Florentiæ Ducis Genuam appulſus erat Dux Albanus cum tyronibus Hiſpaniæ per Italiæ præſidia tribuendis; quum febri correptus, Mediolani ſubſiſtere coactus eſt. Quo tempore Gubernatrix Margarita certior facta de exercitu, quem Albanus in Belgium ducturus erat, ſecuturo dein Rege, (ſic enim ferebatur) abducere conata eſt Regem ab eo apparatu armorum, quæ nulli iam vſui niſi rebus iterum turbandis futura eſſent. *Belgium vt tunc erat, magna pace frui, Religione, atque obedientia reſtitutis: nec vires, aut militem deeſſe, quibus hic rerum ſtatus vt partus eſt, ita conſeruetur, & præſentia Regis etiam augeatur. At verò nouum maximumque exercitum, quid niſi magnos Regi ſumptus, & parem Belgio paupertatem importaturum? Certè audito externarum legionum apparatu, multas opificum ac mercatorum familias aliò iam conceſſiſſe, plures vbi vicinas copias audierint, conceſſuras: quod intelligant, nauigationibus*

Carolus agnita Hugonotorũ fraude non mouetur.

Albanus deportata in Italiam parte copiarum ægrotat Mediolani.

Gubernatrix Margarita non probat tantum exercitum,

11. Apr.

ac de eo ſic ad Regẽ ſcribit.

 inter

inter arma ceſſantibus, ſe tamen alendis magnis exercitibus damnandos eſſe. Accedere & metum populorum, qui non niſi ad pœnas tot militibus expetantur: & Nobilium indignationem, quorum ſedulà in componendis antè ſeditionibus opera negligatur: & certiſſimam inſtaurationem hæreſis, quæ cum Germanis legionibus Luthero addictis, in Belgium reditura ſit: & (quod ſecuturum ex his animo ipſa proſpiciat) ciuile cruentumque bellum in multas ætates, inexpiabili populorum odio ac peruicacia committendum. Quamobrem enixè orare, vt omiſſo intempeſtiuo armorum conſilio, pacatus in prouincias Patri quàm Regi ſimilior adueniat: rebusque feliciter inceptis addat ipſe præſentia ſapientiaque ſua, quod vnum ſupereſt, perpetuitatem. 1567

Hanc epiſtolam extra ordinem perferendam Margarita dedit Gaſpari Roblæo Billii Domino Philippopolis Gubernatori, quo latoris dignitas plus haberet authoritatis apud Regem. Sed nihil propterea Rex mutauit; affirmans exercitum non aliam ob cauſam in Belgium mitti, quàm ſtabiliendæ paci. Eademque Regis nomine Gubernatrici perſcripſit Rodericus Gomeſius à Silua Ebolitanus Princeps: ſimul de morte commonuit Marchionis Bergenſis, quæ Rege Mantuâ Carpetanorum abſente contigerat.

Philippiuilla.

Rex miſſi exercitus cauſam reddit Gubernatrici.

11. Maii.

DE MORTE Marchionis Bergenſis.

MISSVS fuerat in Hiſpaniam Ioannes Glimæus Bergæ Dynaſta, quod eſt oppidum ad fluuium Somam in extrema Brabantia, vnà cum Florentio Momoran-

Madrid.

Bergen op zoom

1567 rantio Montinii Domino, ſuperiore anno: nec ſatis proſperè legationem obierat, irritato præter modum Rege, ob violationem templorum, defectionemque ciuitatum. Itaque petitâ ſæpius venia in Belgium redeundi, nec impetratâ, (quia Regem clàm admonebat Gubernatrix, inter eos tumultus ne legatos remitteret, quum iam ſatis animaduertiſſet, & conſueta Hiſpanæ aulæ cunctatione, & vana ſpe, quaſi propediem cum Rege profecturus in Belgium, ludificari quotidie ſe, rerum pertæſus, ac Ducis Albani deſignatione perculſus, in morbum incidit. Ac deſperata valetudine, accito ad ſe Eboli- tano Principe, veteri amico, ferunt grauiter queſtum eſſe aduersùs Regem, oraſſeq; vt ei referret hæc hominis verba non vltrà Regem appellaturi. *Magno ſibi mœrori eſſe, quòd nihili æſtimatis, quos pro eius Maieſtate pertulerat ſæpe, laboribus, etiam ſuſpectus haberi, atque obſeruari, infenſo iam animo cœpiſſet. ſperare tamen futurum, vt ſua aliquando fides, & inimicorum perfidia, criminationesque ſera tamen retractatione clareſcerent.* Nec multo pòſt, compoſitis humanis curis, duodecimo Kal. Iunias, fato conceſſit. Sunt, qui veneno ſublatum ſcribant: perinde quaſi nemo Principi offenſus inuiſusque decedat, niſi accerſita morte. Mihi abſque coniectura id affirmare, conſilium non eſt. Fuerat Bergenſis Carolo Cæſari, ac Philippo filio peræque carus. Ab illo Marchionis appellationem acceperat: hic,

Improſpera Bergenſis legatio

Morbus eius;

Ruigomez

Querelæ aduersùs Regem

Mors,

21 Maii

an accerſita.

Munia eius.

poſt nauatam fortiter operam ad Sancti Quintini oppidum, inter Belgarum Proceres comitem aſſumpſerat in Britanniam ad Mariæ nuptias. reuerſum & equitibus aurei Velleris adſcripſit, & venationis ſupremum nominauit, & Hannoniæ præfecit. In cuius adminiſtratione prouinciæ, quòd rem catholicam non ſeriò fouiſſe, vti debuit, viſus ſit, (quamquam ſeriò ipſe catholicus) Gubernatricem nonnihil tunc offendit, & aliquot poſt eius mortem menſibus, habita de eo quæſtione, Maieſtatis damnatus eſt ab Duce Albano. Huius de obitu quàm celerrimè, hoc eſt intra octo dies, à Principe Eboliano, vti dicebam, certior facta Gubernatrix, illico antequam mors eius euulgaretur, Mandeuillium cum delecta ſclopetariorum centuria, Bergam immiſit, compoſitis ad Marchionis vxorem litteris: *Inaudiſſe ſe illius oppidi hæreticos offenſos edicto ſuperiorum dierum, moliri aliquid noui; ideo miſſum extemplo militem eius corporis, oppidique cuſtodem. idque vt gratius accideret, delectum à ſe Centurionem Mandeuillium, ex legione Beauorij eius patrui; iuſſumque in omnibus imperio ipſius ac nutui obtemperare.* De mariti obitu ſiluit, ne beneficium amitteret ſpeciem, ſuſpicionemque moueret eius rei, quæ agebatur. Namque abeunti Centurioni, vt erat notæ iam fidei, explicauerat, eum mitti ad oppidum Regis nomine obtinendum. inſeruiret quidem Marchionis vxori in iis, quæ ad illius præſidium pertinerent: cete-

1567

Granueneur.

Maieſtatis reus damnatus poſt mortē ab Albano.

30. Maij.

Bergã Regis nomine capit Gubernatrix, re diſſimulata.

1567 terùm, ſi illa militem aut abnueret, aut oppido excedere iuberet; negaret id licere ſibi, inconſulta Gubernatrice: interim ſcribendo, ac reſponſa opperiendo moras traheret; donec aliquid certi mandaretur ab Hiſpania. Etenim Ebolitanus Princeps Regis nomine, ac poſtea Rex ipſe Gubernatrici ſcripſerant, cognoſci oportere Marchionis cauſam: &, ſi quidem tumultui rebellionique ciuitatum immiſtus reperiretur, eius bona proſcribenda: ſi ſecus, heredibus conſeruanda. Addideratque manu ſua Rex, Quoniam relicta fuerat hæres à Marchione ſororis filia, quæ haud ſincera Catholicæ fidei documenta ferebatur hauſiſſe domi, conaretur Gubernatrix à patre illam abducere, atque apud ſe tamdiu educare, donec eo cum agnato, quem Marchio teſtamento mandauerat, in matrimonium collocaret. Sed oppidum in poteſtatem illico redactum eſt: de herede tradenda diu parens dubitauit. Et Gubernatrix poſtquam ſupplicationi interfuit delati per vrbem Corporis Domini, quæ tunc quæſitiore, quàm vnquam, apparatu ac pompa, mortaliumque frequentia, cultuque tanto peracta eſt, vt Antuerpiæ ne veſtigia quidem hæreſis extitiſſe aliquando viderentur; relicto ibi Comite Mansfeldio cum tredecim militum ſignis, ipſa, cum reliquis cohortibus, Nobiliumque comitatu Bruxellas rediit, Albanum Ducem exceptura. Cuius aduentum & ægriùs quotidie per ſe ſe ferebat, & multi Albano infenſi inuidiam acriùs cumu-

21. Maij. 30. Maij.

Mandata Regis de bonis, & herede Bergenſis.

Supplicatio celebris Antuerpiæ

Gubernatrix ægrè fert Albani aduentum,

labant, quòd dicerent: Superbo hominem ingenio omnia, quæ tanto compoſuiſſet labore ac ſapientiâ Gubernatrix, repente turbaturum; vt turbas haberet aliquas, quibus ſedandis aduenisse videatur ab Hiſpania: pacatique Belgii laudem vni Margaritæ debitam, ipſe ad bellicos ſuos faſtos glorioſus adiungat. Itaque Gubernatrix non modò per Gaſparem Roblæum, hanc Regi querelam ſignificandam curauit: ſed etiam Albano aduentum in Inſubriam gratulata, oſtenſoque rerum Belgicarum ſtatu, adiecit, *Conſideraret, an conſultius foret, partem ex tanto exercitu dimittere, pacatasq; ac Regi obſequentes prouincias importunis viribus, ac ſumptu non irritare: remedium quidem certè maius malo omnibus videri.* Sed Albanus imperium Regis obtendebat. Et regis nomine Princeps Ebolitanus per Roblæum, qui exeunte Iunio redierat ab Hiſpania, reſpondit: *Regi curæ eſſe ſororis exiſtimationem, quam illa ſibi apud omnes ſumma prudentiâ comparauerat, moderandis ea tempeſtate prouincijs, expugnandisque vrbibus, ac rebellibus edomandis, vniuerſoque demum Belgio Religioni ac Regi ſtrenuè reſtituendo. Nec eò mitti Albanum, vt ex ea laude, quæ tota eius Celſitudinis eſt, quidquam decerpat: ſed vt operam illi ſuam conſiliumque præſtando, & minore Gubernatricis labore ad eam diem acta conſeruet, & nulla eiuſdem inuidia de noxijs ſupplicium ſumat.* Sed nihil eam æquè placauit, atque Regis litteræ à Lopio Gallo poſt

1567.

multis odium in illum augētibus.

Scribit Albano de exercitu minuendo.

15. Iun.

Negat ipſe fieri à ſe id poſſe.

Ruigomez

Cauſā aduentus eius Gubernatrici ſcribit Ruigomeſius:

Et Rex ipſe, aduentū ſuum promittens;

30. Iun. & 1. Iul.

1567 poſt Roblæum allatæ; quibus ille agens ſorori gratias, ob res impigrè ſapienterque compoſitas; addebat; Breui ſe eaſdem coràm acturum maiore animi ſenſu, ſpectatoremque virtutis eius auidè futurum. ac poſt aliquot rerum monita iubebat, naues minimum octo inſtructas habere, quas obuiàm mitteret, quum primùm ſoluiſſe illum ab Hiſpania certior fieret. Et naues quidem Gubernatrix adornauit: ac, decernente Senatu, pro nauigaturo Principe ſupplicationes indixit. quibus tamen illum maris vtique ſecurum non egere dictitabant aliqui, Tiberium Cæſarem memorantes, qui quaſi propediem Româ diſceſſurus, ſimilia pro itu redituque ſuo vota ſuſcipi à municipiis non ſemel paſſus, Romanas prouincias expectatione diutiſſimè ſuſpendiſſet. Sed nimirum Regiæ profectionis opinio, ne ſcena fidem perderet, redintegratis huiuſmodi argumentis, ſuſtentanda erat. Certè Albani Ducis aduentum Nobilitati iuxtà plebique grauem, multo iniquiùs tuliſſent Belgæ, niſi ſecuturum mox Regem, oſtentata ex propinquo ſpe, ſibi perſuaſiſſent.

cui proptereà naues adornátur & vota cõcipiuntur.

Suet. in Tib.

fruſtra omnia.

2. Iun. IAMQVE, recuperata vtcumque valetudine Dux Albanus apud Aſtam luſtrauit exercitum; qui virtute quàm numero maior (quamquam & numerum apud anxios extulerat metus) peditum octo millibus ac ſeptingentis, equitum verò mille ducentiſque conſtabat. Neque enim turbam circumducere, itineris plerunque impedimentum, ſed egregios

RECENSVS exercitus Albani.

 1567

gios quoſque, & manus videlicet, non multa nomina, voluerat Albanus: auſturus dein opportunius in Belgio, & veterano exercitui, ceu corpori magnis oſſibus neruiſque prævalido, quantamcumque carnis molem, tyrones inquam ac multitudinem innoxiè additurus. Peditatum, Hiſpanorum ferè vniuerſum, in quatuor legiones tributum, quippe è quatuor abſtractum prouinciis, Tribuni totidem Hiſpani, bellica omnes laude conſpicui, ducebant. Alphonſus Vlloa Neapolitanam: ea decem ac nouem ſignorum, hoc eſt trium millium ducentorumque ac triginta militum erat. Inſubricam Sanctius Londognius, quæ ſub decem vexillis duo millia ac ducentos habebat. Sicula ſub totidem ſignis, mille ac ſexcentos & viginti numerabat, ductore Iuliano Romero. Eodem ſignorum, & militum Sardorum numero, Tribuno Conſaluo Bracamontio, Sardoa cenſebatur. Equitatui ex Hiſpanis, Italiſque, & Epirotis conflato Ferdinandus Toletanus Caſtellæ Prior, ordinis Hieroſolymitani, nothus Albani filius præerat. caſtris autem Chiapinius Vitellius Cetonæ Marchio, quem multarum palmarum Ducem Philippus Rex ad hanc expeditionem impetrauerat à Coſmo Florentiæ Duce: ſicuti à Duce Sabaudiæ Franciſcum Paciottum Vrbinatem, Montisfabri Comitem, arcium bellicarumq; machinarum peritiſſimum. Tormentorum verò atque armamentarii Magiſter erat Gabriel Serbellonius, eques Hieroſolymitanus, Hungariæ Prior mi-

Tribuni quatuor.

Alphonſus Vlloa.

Sanctius Londognius.

Iul an. Romer.

Cóſal. Bracamótius.

Magiſter equit. Ferdinádus Albani filius

Albaneſi

Præfec. Caſtrorum Chiapinius Vitellius.

Machinator Franc. Paciottus.

Tormentorū Magiſter Gabriel Serbellonius.

1567 militaris ingenii, operumque præclarus.
Melzius l. 1. c. 7. Ad hos belli primarios adminiſtros additus eſt equitatus vniuerſi Commiſſarius: noua militiæ præfectura, quam paulo antè Ferdinandus Gonzaga Inſubriæ armorumque pro Carolo Quinto moderator inſtituerat: ac primus hoc tempore tranſtulit in Belgium Dux Albanus, tradiditque Antonio Oliueræ, à Martino illo Oliuera originem trahenti, quem Petrus Caſtellæ Rex euocarat è Gallia, vnà cum aliquot ordinum ductoribus ad Mauros Hiſpaniâ depellendos. Et erat nouo huic regimini longa armorum tractatione per Italiam Africamque par Antonius: agebatque tunc militum in Inſubria Tribunum, quum generalis equitum Commiſſarii nomen ac munus ab Italia primus eduxit. Nec minus egregii ſingulis quibuſque cohortibus turmisque præfecti numerabantur; Carolus Daualus Vaſtii filius, in Subalpinis Inſubribusque præliis cum Piſcario fratre diù exercitus, bellicamque Maiorum ſuorum in iis præcipuè campis gloriam æmulatus: Bernardinus Mendoza rerum militarium vſu, poſtea & commentatione clarus: Camillus à Monte, Io. Baptiſtæ Marchionis, qui iam in Belgium præceſſerat frater, militiam ſub Chiapinio auunculo ab anno duodecimo viriliter auſpicatus: Chriſtophorus Mondragonius in Italicis, Tunetanis, Germanicisque bellis, Carolo Quinto Imperatore meritus: isque fuiſſe vnus dicitur è decemuiris illis Hiſpanis, qui memorabili auda-

da-

Left margin: 1361 (beside "carat è Gallia"); In Senen. 1553, in Ferrariē 1557. in Finali 1558. in Gerbé ſi 1560. (beside "Africamque … quibuſ-"); 1547. (beside "uiris illis Hiſpanis")

Right margin: Commiſſarius Equitum. Ant Oliuera, qui nouam hanc belli præfecturā in Belgium primus intulit. — Alii belli Duces. — Carolus Daualus. — Bernardinus Mendoza. — Camillus à Monte. — Chriſtoph Mondragonius.

dacia, gladiis ore mordicus arreptis, tranauere Albim: raptiſque ex aduerſa ripa cimbis, atque inter hoſtilium pilarum tempeſtatem retractis ad Cæſarem, tranſmittendæ per eas in pontem firmatas Cæſarianæ legionis, atque inde feſtinandæ Saxonicæ victoriæ primas egere partes. Præterea Sanctius Auila ab Duce Albano puer educatus ad bellum, eiusque perpetuus vel in obitu aſſectator: Curtius Comes Martinenghus, Nicolaus Baſta, Franciſcus Verdugus, aliique veterani ferè omnes, multorumque non magis ſtipendiorum, quàm victoriarum: Luſtratus exercitus, diuiſuſque in partes tres, per Ceniſium montem, Pœninarum Alpium ſummum, in Allobroges mouit. Primum agmen, in quo erat Neapolitana legio cum turmis equitum Italorum atque Hiſpanorum quinque, Albanus ipſe ducebat. Medio, cui attributa Londognii legio cum quatuor Hiſpanorum equitum turmis, præerat Ferdinandus filius. ducebat vltimum agmen ex Sicula & Sardoa legionibus, ac duabus turmis Epirotarum equitum, Marchio Vitellius. Frontem cuiusque centuriæ, nouo inuento, tegebant extra ordinem milites quindeni armati grandibus ſclopis, furciſque bicornibus, quarum fulcro tubi non ſanè manuales librarentur. Antea enim huiuſmodi fiſtulæ tamquam ingeſtabiles, non niſi inſiſtentes ligneo tripodi pro muris explodi conſueuerant, inde tranſlatum earum vſum ad campeſtrem militiam, immiſtoſque, qui eas ferrent, mi-

1567

Sanctius Auila,

Curtius Martinenghus,

Nicol. Baſta,

Franc. Verdugus.

Diſpoſitio tripartiti Agminis,

nouo inuento cōmuniti.

Moſquetta.

1567 minoribus ſclopetariis; momenti plurimum habuiſſe compertum eſt. Præmiſſi cum militum, fabrûmque globo Gabriel Serbellonius, & Franciſcus Ibarra: parando hic commeatui, ille itineri explorando ſternendoque, curauere ex præſcripto Vitellii, vt exercitu tripartitò incedente, vnde caſtra mouebat primum agmen, illic caſtra poneret medium; atque in huius abeuntis locum ſuccederet, ſtationemque haberet vltimum. Atque in hunc modum menſe Iulio, modicis itineribus, per alpes Allobrogeſque in Burgundiæ Comitatum deſcendit exercitus: auctuſque quadringentis equitibus Sequanicæ iuuentutis, per Lotharingiam ſub initium Auguſti in Belgium peruenit, nulli finitimorum infenſus, aut obnoxius. Quamuis armatæ Gallorum cohortes ſeſe oſtenderent in finibus Sequanorum: Tribunusque Tauanius, iuſſu Caroli Regis, cum quatuor peditum millibus, atque aliquot equitum turmis, tuendi limitis cauſâ ad latera Hiſpani exercitus ſemper incederet. Et ſanè haud ſcio, an vllus vnquam exercitus tantum itineris maiori diſciplina cōfecerit: adeo, vt ab Italia in Belgium vſque, non modò oppidorum nulli, ſed ne vni quidem ruſticorum caſæ illata vis à quoquam, aut iniuria memoretur: ſi facinus vnum excipias, quo equites ſclopetarii tres in aditu Lotharingiæ, totidem veruece è grege vicino abegêre; qui ſtatim ab Duce Albano, re comperta, ſuſpendio damnati, ac pecudes remiſſæ ſunt. Quamquam intercedente

Lo-

Eius iter.

Burgūdi.

Summa diſciplina cō fectum.

Militari maleficio non impunito.

Bern. Mēdoz. l. 2.

Lotharingo Centurione, qui Ducis ſui nomine, Albano in limite occurrerat; duorum vitâ, Ducis honori conceſsâ, tertius aliorum exemplo, in furcam actus eſt: talis inter eos ſuper tympanum iactis, fatoque non temere in eum cadente, qui ſociis author extiterat maleficii. 1567

INGREDITVR Belgiũ Albanus. INGREDIENTEM Albanum Theodoniſuillam Lucemburgenſis prouinciæ Comites Albericus Lodronius, Otho Oberſtenius, & Scauemburgius, cum ſuis quiſque Germanis legionibus excepere militari plauſu. Aderantque Carolus Barlamontius, & Philippus Norcarmius, ille Namurci Præfectus, hic Hannoniæ, delecti qui Margaritæ Gubernatricis nomine Albanum primi ſalutarent. Et Albanus præmiſerat Franciſcum Ibarram, idem officii genus cum Margarita peracturum: ſimulque vt cum ea conficeret, quibus in vrbibus eſſent collocandæ legiones. In quo & ſi diſſentiebat ab Albano Gubernatrix: quòd hæc Bruxellas Regi fidelem vrbem excipi ab hoc onere volebat; ille tamen ſecuritatem dignitatemq; Regis obtendens ea in vrbe manſuri, partim in illius ſuburbiis, partim Gandaui, aliiſque in oppidis ſtationes militũ deſignauit. Lodronius verò cum ſua legione (hæc duodecim ſignorum erat, ſingulis verò ſub ſignis milites trecenti numerabantur) miſſus Antuerpiam, iuſſuſque Mansfeldius, quem Germanorum equitum Magiſtrum ex Regis præſcripto nominauerat Gubernatrix, dimiſſis Belgis militibus, Antuerpiam Lodronio tradere.

Theonuilla.

Salutatur à præcurſoribus Gubernatricis.

ad quam ſalutandã ipſe præmiſerat.

Diuidit per Belgiũ legiones.

Nec

1567 22. Aug. Nec multo poſt Albanus multis Nobilibus, qui obuiam ei proceſſerant, comitatus, Bruxellas ingreſſus, rectà ad Gubernatricis ſedem vadit, eiusque manum curſim oſculatus, in ædes Culemburgicas diuertit, Gubernatrice Palatium obtinente. Cui, conſequenti die, legendas miſit, quas tulerat, ab Hiſpania, 19. Martii Regis litteras, exemplumque mandatorum, in quibus ſumma armorum præfectura per Belgium Albano tribuebatur, integra rerum ciuilium adminiſtratione penes Gubernatricem. Eodemque die magna equitum famulorumque pompa ad eam inuiſendam ſplendidè proceſſit: obſeruantibus aulicis, qui offenſum Gubernatricis animum introſpexerant, aut offenſum volebant; qua fronte hæc prima officia tranſigerentur. Et Margarita quidem torminibus, ac febriculâ per eos dies tentata, quum parum ſe ad excipiendum hoſpitem promouiſſet; ſimulatum id, aut certè opportunum ad calcandum Albani faſtum credebatur. Sed ille coràm nihil venerationis omiſit, quæ Caroli Quinti filiam, Regiſque ſui ſororem addeceret. Remotis verò arbitris, ampliora, quàm quæ paulo antè protulerat, mandata Regis exhibuit, non modò bella pro arbitrio adminiſtrandi, ſed arces etiam extruendi, Magiſtratus, ac Præfectos exauthorandi, præteritorum cauſas tumultuum cognoſcendi, plectendique. Et quum à Gubernatrice interrogaretur numquid ſuper hæc haberet; habere ſe pluſcula reſpondit, quæ ſimul omnia in

Gubernatricem magnificè, ac reuerenter inuiſit.

Regias muneris ſui litteras ei oſtendit.

alias adhuc locupletiores oſtenſurus

 1567

eo congreſſu exponi non poſſent: pro re tamen nata ſe cum illa communicaturum. Quo reſponſo nihil in ſpeciem turbata, laudauit tunc quidem Regis conſilium, modò ita tractaretur, ne recens Belgio reſtituta pax, ceu tenera dubiaque adhuc arbuſcula irritaretur violentiori cultu. addiditque, optimum factu ſibi videri, ſi poſtridie Regiarum exempla litterarum in Senatu legerentur: quod & factum eſt. Ad regem tamen ſcribens conqueſta eſt, *Tantum authoritatis, tantum militum Albano Duci attributum: illud exiſtimationi ſuæ, hoc compoſito prouinciarum ſtatui multum officere. Iam enim ex iis, qui aut præſenti hoſpitiorum onere, aut veniæ deſperatione, aut futurarum calamitatum metu in alienas terras profugiebant, ſecumque pecuniam, ſupellectilem aſportabant, centena circiter hominum millia numerari. Vna re ſuſtentari ſe pariter ac populos, aduentu Regis. qui quò certius ſperaretur à prouinciis, quatuor ante diebus Vuachenum pro Hornano maris Præfectum, cum nouem inſtructis milite nauibus in Hiſpaniam properaſſe. Quod ſi, mutata fortè ſententia, differre aduentum in aliud tempus ſatius haberet, orare ex animo, vt ſe nono iam anno moderantem Belgio, diuturna adminiſtratione liberatam velle, pro ſua indulgentia ne grauaretur.* Id verò ipſum vt ardentius multo expoſceret à Rege, repentina Egmontii, aliorumque captiuitas effecit.

Probat illa in ſpeciē Gubernatrix.

Offenſa tamen queritur apud Regem.

8 Septē.

INITIA Præfecturæ ab animaduer-

1567 uerſione in ſuſpectos aliquot Belgarum Proceres auſpicanda ſibi duxit Albanus. quod demiſſis iis, qui eminerent, non habiturus eſſet populus, ad quos facilè conuerteret oculos. Itaque Nobilitati principio ſe perhonorificum præbet: Egmontio in primis, cuius exemplo allicere Hornanum inſtitit, tergiuerſantem initio ac libentiùs primos illos congreſſus procul auditurum. Feruntque, quum Albani conſpectum ceu præſagus auerſaretur, increpaſſe timorem eius Egmontium, atque in ſe recepiſſe, Nihil ei, quod non & ſibi pariter, euenturum. Dicti omen euentu mox ſecuto. Quin vbi Hornanum allectum Albanus videt, Hochſtratanum quoque cum ceteris ad ordinandam Rempublicam Bruxellas euocat. Et hic in viam ſe dederat: ſed recens à morbo dum lentiùs vehitur, aut de induſtria cunctatur; audito quod acciderat, citiùs multo quàm venerat, aufûgit. Reliqui optimates Bruxellis adfuere, quinto idus Septembris. Quo ipſo die mandarat Albanus Andreæ Salazario, atque Ioanni Eſpuccio Centurionibus, vt citra tumultum caperetur Ioannes Caſembrotius Bacherſelii Dominus, qui è fœderatis vnus multorum conſcius habebatur, quippe Egmontio à ſecretis. Simulque datum negotium Comiti Alberico Lodronio, ac Sanctio Londognio Tribunis, vt Antonium Stralium Anturpiæ Conſulem Orangianis conſiliis intimum, eodem die Bruxellas aſportarent. Quod ne turbas fortè conciret ea in vrbe, in qua Stralius gratiâ pollebat

DE CAPTIVITATE Com. Egmontii, & Hornani.

Albanus Egmontiũ allicit.

Et per hũc attrahit Hornanum

Proceres omnes ad ordinandã Remp. vocat.

9. Septẽb.

Alios minores alia via aggreditur.

præcipuè Caſebrotium,

& Straliũ.

opibusque; orauit Albanus Gubernatricem, ſcriberet ad Magiſtratum Antuerpiēſem, doceretque Bruxellas acciri Conſulem, vt de ſtatu illius vrbis ageret cum Albano. Quod ipſa fecit, epiſtolamque Lodronius tradidit Magiſtratui, capto iam Conſule: qui ſibi iā metuens, carro imponi ſe iuſſerat multa ſub veſte, ac telarum inuolucris occultatum. Sed vix dum portâ vrbis egreſſum Lodronius per exploratorem admonitus comprehendit. Hæc dum gererentur, conſultabat in ædibus Culemburgicis Albanus cum Belgarum primoribus, Areſchoto, Egmontio, Hornano, Mansfeldio, Arembergio, ac Barlamontio: aderantque præterea Ferdinandus Albani filius, Vitellius, Serbellonius, & Ibarra. Trahebat autem datâ operâ conſultationem Albanus, de Conſule, deque Caſembrotio captis nuncium opperiens: ideoque Comitem Paciottum de veſtigio formaque arcis Antuerpianæ diſſerturum euocauerat in Senatum. quum, factum eſſe, quod imperauerat, admonitus; Senatum dimittit. Abeuntibus aliis, ipſe Egmontium ſeorſim euocat, quaſi aliquid ſecretò allocuturus. Atque ex aduerſo cubiculo oſtendentibus ſe aliquot Centurionibus; tum Albanus, *Siſte*, inquit, *Egmonti: cuſtodiri te Rex iubet, eiusque nomine gladium pone*. Ille inopinata denunciatione perculſus, armatosque circum ſe complures aſpiciēs, gladium tradidit, addens, *Et tamen hoc ferro ſæpe ego Regis cauſam non infeliciter defendi*. Nec plura fatus à Centurionibus

1567

Conſultant illi inconſultè cum Albano.

Detinetur, atque exarmatur Egmontius.

1567 nibus in conclaue traductus eſt. Eodemque tempore Hornanus ab Ducis Albani filio, à quo honoris cauſâ deducebatur, iuſſus eſt, poſito gladio, ſeſe in poteſtatem Albani, Rege ita imperante, committere. Statimque in aliam ædium partem Centuriones, qui præſtò accurrerant, inermem ſeduxere. Interea Sanctius Auila prætorianorum præfectus, quos Albanus elegerat ſibi lateris cuſtodes, Culemburgicas ædes, atque aditus viarum armatis ſepſerat, ignara ſuſpenſaque ciuitate, quo terror ille pertineret. Vbi verò patuit, Egmontium, Hornanumque attineri apud Albanum; triſti primùm ſilentio populus hærere, mox Albani artes agnoſcere, nimiæque præſertim Egmontii fiduciæ ſubiraſci: multi captum ea Procerum captiuitate Belgium dicere: tantoque magis laudare alii præcautum Orangii conſilium, eique incolumi, ac Belgio per illum non planè deſtituto gratulari. Quin & Cardinalis Granuellanus Romæ audito, quod Bruxellis acciderat, ſciſcitatus ab eo, qui rem denarrabat, an captus quoque fuiſſet Taciturnus, (ſic Orangium nominabat) atque eo negante, dixiſſe fertur, Vno illo retibus non concluſo, nihil ab Duce Albano captum. Hæc porrò quoniam clam Gubernatrice Albanus egerat, ad illam, priuſquàm aliunde reſciret, Manſfeldium ac Barlamontium percaros ei viros Senatu vix dum egreſſos illicò miſit, qui factum exponerent, ac ſilentium excuſarent: id enim cælatum à ſe ex mandato Regis, ne qua pars inuidiæ per-

& Hornanus.

Ciuitatis timor, & querelæ.

Granuellani Card. dictum.

Excuſatio Albani cũ Gubernatrice.

uenire ad illam, quam caritatem apud populos, quibus præerat, valere potiſſimum decebat. Sed non ideo Margaritam placauit. quæ quamquam illis præſentibus indignationem texit, offenſa tamen non leuiter, vereri cœpit, ne ſimilia in poſterum multa prouenirent, & gubernatione apud Albanum tranſlata, perſonam Gubernatricis ipſa referret, nempe vt videretur aliquis Auſtriaci ſanguinis Belgio præeſſe. Itaque quum ſuper hæc, accepiſſet à Rege, differri aduentum eius vltra ſex menſes, hoc eſt ad Veris initium; deſtituta ab ea ſpe, torminibuſque in dies acrioribus conflictata, Machiauellum aulicum ſuum legat ad Regem, deque captis Egmontio, & Hornano breuiter, & citra querelam differens (credo ne inde offenſa videretur) illum obſecrat: *Vt ſibi valetudine curiſque graui liceat abire tandem prouincia, quam adeo contracto at pene nullo cum imperio moderari, an vtile Regi, an decorum ei, quam Rex ſororem appellare non dedignatur; illius meditationi relinquere. Sibi certum eſſe, vitæ momenta ſua ex illius nutu (vt addictam eius Maieſtati famulam decet) perpetuò temperare.* Nec tamē interea Gubernatrix quidquam omiſit, quod ad rerum curam ciuiliū pertineret. Nam ex ſententia Senatus, quē ad ſe vocauit, præſente Albano, Belgarum fugam, quæ numero quotidie gliſcebat, edicto ſiſtere conata eſt. Statimque mercatores decem primarios Tornacenſes è portu Fliſſingano fugam in Britanniam adornantes capi, ac bonis

1567.

Quæ non acquieſcit,

20. Aug.

11. Sep.

Sed petit miſſionem à Rege,

Interim in præſentem adminiſtrationem incumbit,

Edicto reuocat fugitantes è Belgio,

1567 exutos cuſtodiri iuſſit. Paulo que poſt inuiſente eam lecto decumbentem Caroli Gallorum Regis Oratore, ac multum querente, quòd è Belgio plurimi tranſfugerent ad Condæum, aliosque contra Regem arma iterum molientes; inſtaurari edictum voluit aduersùm Belgas, qui rebellibus in Gallia militatum irent. Neque hoc contentus Orator (admonente illum Carolo Rege ab Regni coniuratis pene oppreſſo) ſubitum aliquod è Belgio ſubſidium militarium copiarum Margaritam popoſcit. Et ſanè non immerito poſcere videbatur. Namque Gallici huius belli (quod ſecundùm ciuile ſcriptores eius gentis appellant) etſi non aliæ quàm primi fuere cauſæ; occaſionem tamen arripuere partium ductores Condæus, atque Colinius ex tranſitu exercitus Albani; quem diſſimulato itinere irrupturum in Galliam ad nouæ religionis perniciem affirmabant. Sic enim conueniſse in arcano illo Baionæ colloquio inter Carolum Regem, Matremque Catharinam, & Iſabellam filiã Reginam Hiſpaniæ, præſente Albano Duce. Eò ſpectare vexatam, ac ſubiectam in Belgio hæreticorum factionem à Margarita Gubernatrice. Eòdem Albani aduentum cum robore Hiſpanici exercitus: vt ſimul Carolus Hugonotos in Gallia, ſimul Hiſpanus in Belgio earundem partium homines profligarent. Itaque magnis comparatis copiis, quaſi acceptæ iniuriæ vltores, aut in poſterum cauti; primùm oppida complura vrbesque capiunt; dein Regi ipſi Meldis

Carolus IX.

& punit.

Aliud edictum condit in gratiam Legati Galli

qui etiam auxiliares copias à Belgio poſcit:

contra nouas in Gallia turbas,

Occaſione Albani aduentus excitatas.

& magnis vtrinque cladibus exercitas.

Meaulx.

agenti insidias ſtruunt; vixque noctu elapſum, ac Lutetiæ receptum, valida obſidione, omnique ad commeatum aditu intercluſo in poteſtatem redigere connituntur: denique inſtructa acie commiſſâque apud Sancti Dionyſii oppidum pugnâ, etſi campo exuti fugatique concedere Catholicis victoriam viſi ſunt, cruentam quidem illam, interfecto Anna Momorantio Regii exercitus ductore; tamen maiori adhuc virium apparatu, quippe ſuboleſcente in dies hæreſi, magniſque è Germania acceptis auxiliis, inſtaurauere bellum. Quæ res Carolum mouit, vt præter delectus toto regno habitos, ab Italia, Germania, &, vti dicebam, à Belgio, propugnandæ Religioni ſubſidia poſtulauerit. Et Margarita quidem Belgii Gubernatrix de ſubſidiis dubitauit, non conſulto antè Philippo Rege, remque propterea totam Albano libentiùs remiſit. qui memor eorum, quæ Baionæ agitauerant de mutuis au iliis: ratusque Galli Oratoris poſtulatum & Hiſpano perhonorificum, & alendis Belgas inter & Gallos hæreticos inimicitiis opportunum, dum inſtauratis ſubinde armorum offenſionibus diſtraherentur animi; ex ſententia Senatus, Oratori ſpondet, auxiliares copias, vti rogauerat, præſtò futuras: reque cum Gubernatrice communicata, duo millia peditum Hiſpanorum, & mille ac ducentos equites, pleroſque ex Hannonia, & Arteſia nobilitate, Ioanni Lignio Comiti Arembergio committit. Scribunt aliqui, Albanum obtuliſſe ſeſe ducem

1567 Pariſii.

Dubitat Gubernatrix de mittendis ſubſidiis.

At non Albanus

qui & milites legit, & Ducem, Com. Arembergium.

Thuan. l. 39. hiſt. & alii.

cem

1567 cem expeditionis: ſed eiuſmodi auxilium vti obuium, ita ſuſpectum Gallo fuiſſe: nec tam opem illam, quàm explorationem regni viſam. ideoque, quaſi neutri Regum expediret abſentia eius à Belgio, modeſtè reiectum: tunc alium pro ſe ducem ab Albano ſubmiſſum. Vt vt fuerit, exeunte Nouembri, Cameraco diſcedens Arembergius, triduanis ſupplicationibus pro eius expeditione antè peractis, cum Marchione Villerio coniunctis apud Ambianum copiis, inde ad Regis exercitum profectus eſt, operâ in pugnis aliquot egregiè poſitâ, donec rebus in Gallia compoſitis, ac pace vtcumque firmatis, in Belgium eſt reuocatus Albani iuſſu, tunc maximè eo Duce atque militia indigentis.

Immo ſe offert in eam expeditionem. ſed Hiſpanus à Gallo non admittitur.

Amiens.

30 Octob PER ID tempus Machiauellus ab Hiſpania reuerſus attulit Regis litteras: quibus, poſtquam auctum ſe filiâ tribus antè diebus ſignificaſſet, (hæc Catharina eſt, quæ poſtea denupſit Carolo Emmanueli Sabaudiæ Duci) poteſtatem ei facit, Belgio abeundi: teſtatus, dare id ſe ſororis petitioni, non commodo prouinciarum: quas ob prouincias in ſumma temporum difficultate prudenter ac ſtrenuè gubernatas, agit quæſitis ſanè verbis eius virtuti gratias, cumulatèque relaturum pollicetur. His acceptis litteris Gubernatrix, tradito Belgicæ Præfecturæ diplomate Albano Duci per eundem Machiauellum ab Hiſpania miſſo, admonitisque Philippi Regis apud Imperatorem, Regemque Galliæ, & Angliæ Reginam Oratoribus, qui Princi-

De DISCESSV Gubernatricis.

Poteſtaté à Rege accipit abeũdi.

Tradit Albano Belgicæ Præfecturæ diploma.

Admonet Principes de ſuo diſceſſu.

pes illos de ipſius diſceſſu certiores fa- 1567
ciant; epiſtolam componit ad Belgicos 7. Decem
Ordines, vt quæ coràm dicere in publico
illorum conuentu peroptauerat, ante-
quam è complexu abiret popularium
ſuorum; ea (quando Ordines cogere
per Regem non liceat) litteris vtcumque
ſuppleret. In quarum ſumma, enume-
ratis nec parcè, nec falsò, quæ ferè no-
uennio in prouinciarum adminiſtratio-
ne geſſerat: quaque ratione turbas duo-
bus poſtremis annis excitatas, ante
Aprilis exitum ita compoſuerit, vt Bel-
gium vniuerſum ad obedientiam Regi
debitam, bonorum ciuium conſilio ope-
râque redegerit; orat, vt eum tueri re-
rum ſtatum coniunctis animis connitan-
tur, integra maiorum Religione, obſe-
quioque aduerſus Principem: à cuius
clementia ſperandum eſſe, de ipſis quo-
que perduellibus, quod vnum ſupere-
rat, pœnas quàm mitiſſimè exactum iri.
Se quidem ea ſuper re ſententiam ſuam
miſiſſe iam ad Regem, idemque itera-
turam priuſquàm diſcedat: nec vſquam
in poſterum aliquid omiſſuram, quod
pro Belgarum ſibi cariſſimorum ſalute
ac tranquillitate apud fratrem impetrare
poſſet. Et ſanè haud poſt multo litteras
ad Regem dedit in hunc modum. *Felix* 10. Decéb
Reginæ Dominæ meæ partus, cuius ob
nuncium oſculor Maieſtatis tuæ manus,
affecit incredibili me voluptate, cernen-
tem ſanguinis immortalitate digniſſimi
propagationem. Quod verò mihi abeun-
di poteſtatem dum facis, cumulare bene-
ficium volueris, addendo Ob adminiſtra-
tam

Scribit de eo ad Ordines.

& reſpōdet Regi in hunc modum.

1567 tam à me prouinciam ad votum tuum, eſſe te mihi (ſic enim Clementiæ tuæ viſum eſt loqui) magnopere deuinctum; mihi profectò iucundius accidere nihil potuit: quum in omni negotio ſatis vt facerem tibi, propoſitum ante oculos habuerim, atque ad hanc normam vbique me ac nauiter explorauerim. Quod ſi aſſecuta ſum, præclarè omnino peractum puto cum laboribus meis. Etenim inficias non ibo, in hoc annorum propè nouem ſpatio, labores oppidò multos, & prægraues ſubiiſſe me, inter huiuſmodi conſiliarios conſtitutam, quorum pleroſque aut æmulatione diſcordes, aut fide dubios, aut Hiſpanorum odio inſenſos habui: planè vt eorum ſententiam nec mihi integrum eſſet non audire, nec tutum ſequi. Et tamen inter haſce tenebras, ſuccedenteſque rebellium tempeſtates, in portum tranquillitatemque ſubductam eſſe Reipublicæ nauim, vnius feminæ gubernatione; enimuerò non opis humanæ fuit. eſt omninò quod agnoſcam ac venerer pietatem tuam, cuius gratia me tuis auſpiciis Belgio moderantem diuina Bonitas præſenti ope gubernauit. Iam verò, quando huc Dei beneficio adducta res eſt, nec aliud quàm animaduerſio ſupereſt in eos, qui prouincias turbauerunt; non omittam ſignificare Maieſtati tuæ, quid euertere præſentem rerum ſtatum maximè poteſt. Suppliciorum terror tanto exercitu quæſitus ſicuti iam perquàm multos deſperatione veniæ fugauit in alias terras, magno vtique cum Belgii detrimento; ita vereor, ne reliquos, dum à fuga ſiſtuntur,

intra

intra Belgium concluſos coactosque, in 1567
factiones ac turbas acriùs impellat.
MALE apud Belgas terrore veneratio comparatur. Qui hanc fortè viam ſeueritatis inſtiterint, (vtinam ipſa me fallam) Hiſpano quidem nomini plus acquirent inuidiæ, quàm potentiæ: prouinciis certè & ciuilia bella, & externorum arma, & poſtremò ſolitudinem adducent. Quam ob rem Maieſtatem ego tuam oro obteſtorque, vt Clementiæ diuinæ, ac tuæ memor, vltione in quàmpauciſſimos contracta, tuorum pœnitentiam, quàm pœnam malis. Sic te, Reginamque, Dominos meos, cum recenti prole, Deus Optimus Maximus diutiſſimè fortunet. Intereà

Officia Ciuitatum. euulgato Margaritæ diſceſſu, proueniebant quotidie è toto Belgio honeſtiſſimi quique, publico ciuitatum nomine conteſtantes dolorem, iacturamque prouinciarum ex illius abſentia: iterque illi fauſtum anxiâ, vti fit, curâ comprecantes. Finitimi quoque Principes officioſis tum litteris, tum legationibus idem præſtabant. Superauitque omnes Eliſabetha Angliæ Regina, tam bonæ caræque ſororis, vti ſcribebat, vicinitate in poſterum caritura: ſiue is amor fuit in Margaritam, ſiue ſollicitudo ex Albano ſucceſſore. Illa autem adornato iam diſceſſu, aucta ab Rege quatuordecim millium aureorum reditu, Februario menſe, Albano deducente ad Brabantiæ fines, ac Belgica Nobilitate in Germaniã vſque comitante, in Italiam venit: vbi magnâ occurrentium pompâ ab Octauio marito excepta eſt. relicto apud Belgarum

1568

& finitimorum Principum erga illã: præſertim Angliæ Reginæ.

10. Febr.

Abit è Belgio Margarita, aucta certo reditu à Rege.

1568 rum animos incredibili deſiderio ſui,
quod ſequutæ dein calamitates tantope-
re cumularunt, vt res ab illa geſtas non
dubitarent identidem Belgæ Albano ip-
ſi, ac Requeſeno, multo quàm apud ſuc-
ceſſores conſueuit, honorificentiùs ia-
ctantiùsque denarrare, ac propemodum
1574. obtrudere. immo Duaci quum reſtituto
ſtudiorum causâ Franciſcano cœnobio
ex Margaritæ Parmenſis ære, adiecta
eſſent, vti aſſolet, gentilitia eiuſdem Si-
gna; numquam illac populus præteri-
ret, quin ad eorum aſpectum denuda-
rent, reuerenterque ſubmitterent caput.
Quod deinde ſtudium maximè patuit,
quum ſcriptis ad Regem litteris, Par-
menſem velut vnicum rebus afflictis
modum remediumque efflagita-
runt Belgæ, atque aliquanto
poſt obitum Ioannis Au-
ſtriaci, cum Alexan-
dro filio recepe-
runt.

ac relicto apud Belgas deſiderio ſui;

quod illi conſtantibus argumentis oſtẽderunt.

Ex litteris Io. Gaugerici Franciſcani, & aliorum.

DE

DE BELLO BELGICO

LIBER SEPTIMVS

1568

Malorũ in ſequentiũ propoſitio

HACTENVS res Belgicas, & ſi non pace florentes, haud perennibus tamen turbis agitatas, certè ad extremum compoſitas, priſtinæque tranquillitati propemodum reſtitutas; nunc aperta prouinciarum defectione, magnis vtrinque exercitibus, maioribus odiis, plurima Ducum militumque clade funeſtatas dicere aggredior. Nec ſum neſcius, horum cauſas malorum in Albanum Ducem vulgò referri: nam etiam antequam ad haſce prouincias regendas accederet, eius nomen Belgis ingratum erat. Ferebaturque, quum Carolus Quintus Imperator rebellionem Gandauenſium vlturus petiiſſet ab Albano, quà illos animaduerſione dignos exiſtimaret? reſpondiſſe, Meritam eſſe contumacem patriam, vt funditus euerteretur: offenſumque immitti reſponſo Cæſarem, iuſſiſſe illum in turrim aſcendere, vrbemque inde totam æſtimare: tum interrogaſſe, Quot pellibus Hiſpanicis ad conficiendam æquè grandem chirothecam (hoc enim ſonat Gallicum Gandaui nomen) opus eſſet? neque Albanum, quip-

Quorũ cauſæ vulgò aſcribũtur Albano Duci,

nempe ex odio in illum cõcepto,

ob eius dictum:

Guanto,

pe

FERDINAN·TOLET·ALBÆ DVX
BELGII GVBERNATOR.

BIBLIOTECA NAZIONALE - TORINO

1568 pe Imperatoris offenſionem ex vultu cognouerat, quidquam addidiſſe. Quæ res quoniam cum Principis, & Vrbis laude pariter coniuncta erat; ſeu vera, ſeu ficta, facilè Gandauenſibus credita, ab iisque in reliquum Belgium cum Albani odio propagata. Et auxit ille præſentiâ opinionem ſeueritatis, dum ad prouincias veluti ſubigendas armatus acceſſit: dum Hiſpanos milites in Belgium reduxit, eosque, & arces vrbibus impoſuit: dum captis Egmontio, viro Belgis gratiſſimo, atque Hornano maris Præfecto, vocatisque ad cauſam dicendam Orangio, ac reliquis coniuratis, author Regi fuiſſe dicebatur, ne cuiquam illorum ex nimia facilitate, qua ſatis peccatum erat, aliquid condonaret. Et ſanè (ſicuti nonnulli diſſerebant) ſi poſcenti Orangio, vt ſua ipſius aſſeclarumque cauſa ab Rege torquati ordinis principe, non ab Duce Albano, eiusque concilio, cognoſceretur, annuiſſet Rex; bellum tunc quidem ab iis haud incœptum fuiſſet. Sed irati Regis ſententia per inuiſum miniſtrum, eòque inuidioſè prolata, qua Orangius ſociique Maieſtatis damnabantur, bonisque exuebantur; iuſto nimirum dolore illos ad arma compuliſſe videri potuit: atque adeo belli, quod inſecutum eſt, grauiſſimi ac diuturni, ad Hiſpanos quàm ad Belgas referri potiùs cauſam oportere, aliqui conficiebant: nempe homines ex eorum numero, qui, vti Polybius aiebat, belli cauſas atque principia perinde habent. Ego verò Albani perſeueram, inuiſamque

obreductos in Belgiũ Hiſpanos:

ob dãnatos proſcriptosq; Proceres.

Ex quo deducũt belli cauſam.

L. 3. hiſt.

ſed immerito.

que Belgis adminiſtrationem ſicut fuiſſe belli occaſionem principiumque non abnuerim; ita non fuiſſe cauſam belli certum habeo. Altiùs enim multò hærebat cauſa. Nimirum inſita Orangio dominandi libido indignatione ac dolore ſtimulata: aucta acceſſu hæreticorum, opportunitate partium, omnium ferme ordinum offenſione, hæc profectò fuit cauſa: quæ ſi non hinc ad bellum faces accendiſſet, aliunde materiem incendii quæſitura demum erat. NEC enim deeſſe diù poteſt occaſio improbitati. In hoc autem felix Orangii facinus fuit, quòd ab alterius odio patrocinium habuit. Nactus enim ille occaſionem ex Regis ſententia aduersùm ſe, fratremque, & primarios quamplures lata ab Duce Albano; arma corripuit, tanto honeſtiori ſpecie, quanto ſe tueri, ſua repetere, ſocios, filium, patriam in libertatem aſſerere non æquum modò, ſed etiam glorioſum videri potuit. Hæc autem mihi, qua ſe ratione habuerint, enarraturo; Albani quidem Ducis, & qui ſecutus eſt, Ludouici Requeſenii res in Belgio geſtas breuiore aliquanto circuitu perſequi conſilium eſt, vbi ipſe non habeam aut alia, aut ferme certiora quàm alii. Quæ duo & in Margaritæ præfectura latiùs vt progrederer ſuaſere, & in Ioanne Auſtriaco, atque in Alexandro Farneſio ſuadebunt. Quorum multa, aliis non perinde nota, ex arcanis, quæ apud me ſunt, litterarum monumentis polliceri poſſum. In hac tamen ipſa rerum veluti ſumma, ſi quæ mi-

1568

Aliùde illa deducêa.

Conſilium narrandi præfecturas Albani, & Requeſenii

1568 mihi explorata præ cæteris erunt, & erunt ſanè non pauca, explicatè dicere non grauabor.

ET FVTVRARVM quidem calamitatum prænuncium interpretati ſunt aliqui, puerum Leodii natum bicipitem quadrupedem, quadrimanum: quo portendi canebant monſtruoſum fœdus, complurium populorum viribus conflandum, quod breuì ſanè conflatum eſt. Auxitque metum apud obnoxios iam animos, ſequutum mox incendium Mechlinienſe. Etenim in ſulphurei pulueris molas ignem ſeu caſu, ſeu dolo iniectum ſexaginta confecti pulueris doliola comprehenderunt, tam ingenti quatefactæ motu terræ, atque fragore, vt pleræque Brabantiæ vrbes, exaudito procul tonitru, nutantibus ædificiis trepidauerint. Quamquam, vt arceri ſolent ab vrbe huiuſmodi officinæ, non magna inſecuta eſt hominum pernicies. Minor tamen fuiſſet, & rariores quotidie deplorarentur hæ ſtrages, ſi quemadmodum ſeditioſi inuicem diſparantur, ne ex illorum coitione confletur rebellionis incendium: ita quæ tormentariam hanc peſtem componunt elementa, ſeorſim haberentur. Sed Albanus iactura potiùs, quàm præſagitione commotus, Antuerpiæ arcem fundabat, Paciotti machinatoris ingenio, Serbellonii iudicio, quàmmaxima duorum millium operarum feſtinatione pariter ac ſucceſſu: nēpe quòd vnius artificio, atque vnius conſilio vtebatur. Pentagoni formâ exſtructa eſt moles, propugnaculis ad ſingula

PRÆSAGITIONES futurorum Monſtrum Leodii,

Incendiū Mechliniæ

Arx Antuerpiæ.

Forma eius.

quinque latera. gula latera quàm ampliſſimè proiectis : 1568
quorum quatuor, ab ſe Gubernator appellari voluit, Ferdinandum, Toletanum, Ducem, atque Albam; quintum Paciotto permiſit. Hæc autem arx licet arcibus per Europam poſtea fundatis exemplar diù extiterit; ac Paciottum clarum exinde nomen, eâ potiſſimùm gratiâ Inuentorem nouæ munitionis appellauerint; haud tamen omnibus perinde probata eſt: cùm ob alias cauſas, tùm quòd eo ſitu poſita ſit ad Scaldis ripam, quæ Brabantiam reſpicit, vt accedentes ab Hollandia hoſtes, vrbemque inuadentes arcere non poſſit. arcuiſſet autem, ſi illam in oppoſita vrbis parte, verſus oſtium Scaldis, contra Hollandiam ſtatuiſſent. Excuſant id tamen alij, affirmantes in extruenda mole habitam tunc Albano rationem, qua ſibi potius ab vrbe, quàm vrbi ab hoſte præcaueret. adduntque præterea, ſapienter eo fabricatam loco, quo in arcem inferre ſubſidium ex ſubiectis circâ prouinciis promptum eſſet Hiſpano. quæ ſanè cura fundatoribus arcium prima cenſetur. Huiuſmodi autem opportunitate caruiſſent, ſi Hollandiam verſus, munitionem excitaſſent. Ego verò non hoc potiſſimùm ſpectaſſe Serbellonium arcis magiſtrum mihi perſuadeo. Neque enim, quum fundabatur arx, Hollandia Regi parebat minus, quàm Brabantia : ideoque ſubſidio vtrinque inferendo patuiſſet aditus, ſed arcis ſecuritati conſuluiſſe crediderim eo maximè poſitu. Nam quum omnis latè planities, qua ad Hollan-

Margin notes: Artifex. — Situs non probatur ab aliquibus. — Defenditur ab alijs. — Hier. Conestag. lib. 3. — Adrianus Scoperus cōtra Conestag. — non bene. — Cauſæ cur eo loci poſita ſit Arx.

1568 landos itur, depreſſior aliquanto iaceat, adeo vt aggerum obiectu ſubſtinendus ſit fluuius, ne ſe campis infundat ingenti vel pagorum ſtrage; imperitè ea in parte collocaſſent arcem; vbi hoſtes corruptis facilè obiicibus, illam aquis inuadentibus cogere ad deditionem vltro poſſent, cui obnoxia quidem malo minus eſt in præſentia, ſolo altiore ſita. Quamquam ſecto dein Belgio, redactaque in hoſtium poteſtatem Hollandia, illa quoque extitit, quæ non tum quærebatur, vtilitas inferendi in arcem auxilii ex prouinciis Hiſpano ſubiectis.

EODEM tempore à Duodecimuirali concilio, quod Albanus inſtituit, criminibus præcedentium tumultuum ſine prouocatione cognoſcendis, vulgò ob crebra ſupplicia, concilium ſanguinis appellatum; Gulielmus Naſſauius Princeps Orangius, Antonius Lalinius Comes Hochſtratanus, Florentius Pallantius Comes Culemburgius, Gulielmus Comes Bergenſis, Henricus Brederodius, aliique à Belgio profugi Dynaſtæ, Albani iuſſu vocantur ad regii Procuratoris accuſationes expoſtulationesque audiendas, ſeque ab obiectis criminibus explicandos. Sed illi, miſſo ſtatim libello ad Albanum, cuius concilium negabant legitimum tribunal ſodalium aurei Velleris; procul tueri communem cauſam ſatius habuere. Addidit preces Orangius ad Maximilianum Cæſarem, eiusque, & Principum Germaniæ patrocinium implorauit, vt illorum authoritate componeretur cum Albano contro-

CONCILIVM turbarum.

Ab eo vocantur ad cauſam dicendã Proceres Belgæ.

Non parent.

Implorat Orangius patrocinium Germanorum Principum.

 uer-

uerſia : niſi fortè id agebat, vt per ſpeciem rei componendæ, ſuſpicionem armorum, quæ iam parabat, Hiſpanis adimeret. Nec Cæſar, aut Imperii Principes abnuêre Belgarum patrocinium. Sed Albanus & Maximiliani litteris, & legato Bauariæ Ducis, (quem reliqui Germani Dynaſtæ vt Regi gratum delegerant) non ſuo, ſed Regis hæc fieri mandato reſpondit. ſtatimque feſtinatâ causâ, expectato tamen quem præſcripſerat dierum numero, quum intra eos dies nemo ſe ſiſteret, Albanus pro ea, quam Rex in illum transtulerat ad huiuſmodi quæſtiones, vicaria poteſtate, Orangium, Ludouicum fratrem, ac reliquos edicto compellatos, Maieſtatis reos pronunciat, adiudicatis fiſco eorum bonis. Simul Bredæ, Orangii oppido imponit Hiſpanum præſidium: ſimul eius filium Philippum Gulielmum tredecim annos natum è Louanienſi Academia, in qua litteris operam dabat, in Hiſpaniam mittit; vbi per occaſionem catholicæ educationis, nomen obſidis occultaretur. Id, quod impotentius accepiſſe Orangius viſus eſt: execratus aſſiduis vulgò querimoniis immanitatem erga tredecennem filium, quem neque ætatis innocentia, neque implorata Louanienſis gymnaſii priuilegia ab iniuria texiſſent. Quum tamen plures haud dubiè ſentirent, gratam fuiſſe homini præcallido, omniaque proprio ex vſu metienti, captiuitatem filii apud Regem: nempe, vt ſi res Hiſpana ſuperior foret, eòque ſuis ipſe dominiis exueretur, eſſet

[Margin notes: qui pro reis agunt cum Albano; fruſtra. — Pronũciat Albanus ſententiam — Mittit Orangii filium in Hiſpaniã: — Educator fuit Ambroſius Morales nob. theo ac philoſ. — Execrante id Patre. — Ipſe in Apolog. an 1581. — ſed in ſpeciem.]

1568 ſet in quem Hiſpaniæ moribus innutritum ſuam Rex clementiam oſtentaret. Nam ſi ſecus, vti ſperabat, eueniret, adeſſe ſibi minorem natu Mauritium paternæ fortunæ comitem, & bonorum heredem. Ex eodem concilio duodecimuirali, criminis eiuſdem rei quamplurimi damnantur, quos Albanus emiſſis per prouincias Quæſitoribus comperérat aut templa, & ſacras imagines violaſſe: aut conciones, conſiſtoria, turbulentosque cœtus habuiſſe: aut in Regem ſiue obſcuris ſymbolis, & Gheuſiorum nominibus, ſiue indutis palàm armis coniuraſſe: aut demum iis operam, conſilium, vires præſtitiſſe. Quæ tamen intempeſtiuè parari in populum, prudentiores diſſerebant. Quin potiùs, dum plectebantur capita, blandè corpus haberi, & conſopiri debuiſſe: ne, ſi ſe commoueret, agitatione ſui facilè ictus à capite declinaretur. Eodē impetu funditus excindi Albanus iubet Culēburgii Comitis ædes, Gheuſii quondam nominis natalem domum: excitatâque ibi marmoreâ columnâ, addidit in baſi, & quidem quatuor linguarum, monumentū: *Ea in area ædes Florentii Pallantij ſolo æquatas eſſe, ob exetrandam memoriam repetitæ in illa coniurationis aduersùs Religionem, Eccleſiam Catholicam Romanam, Regiam Maieſtatem, ac patrias Regiones*. Ad hæc terrorem paulo antè addiderant nuncii ab Hiſpania, Carolum Regis filium à patre cuſtodiri iuſſum: ſimulque Florentium Momorantium Montinii Dominum, quem allegatam à

Damnat ex eodem concilio quamplures alios

Diruit Colemburgii domum.

Nouus terror ab Hiſpania.

Ob Caroli Principis infortunia

à Margarita in Hiſpaniam ſuprà narrauimus, in Segouianum carcerem imperio Regis abductum. Credebaturque, huic eadem, quæ Hornano fratri, obiecta eſſe: illi autem Belgarum patrocinium plurimùm obfuiſſe. Et de iudicio quidem Montinii post annum capite damnati dubitatum non eſt: Caroli verò mortis, quæ hoc anno contigit, cauſa, quanto incertior atque obſcurior, tanto auidiùs contumaciùſque à ſcriptoribus inueſtigata: INSITA hominum plerisque libidine, abdita rimandi, obuia prætereundi. Ego, quæ mei operis in Caroli cauſa reperi, iure perſequar ſine cura reliquorum.

1568

Montin.

Carol. Princ.

&Montinii necem.

DE CAROLO Hiſpaniarum Principe.

Indoles eius.

FEROX, ac violentum Carolo ingenium fuit. Idque ſtatim à pueritia obſeruatum: quum oblatos interdum ex venatione lepuſculos ſua iugularet ipſe manu: eorùmque aſpectu palpitantium, expirantiumque frueretur. Quod à Veneto Legato fuiſſe animaduerſum, factamque inde coniecturam indolis videlicet inclementis; non minus quàm de puero eruente oculos coturnicum iudicauere olim Areopagitæ; in commentatione legi rerum Hiſpanarum ab eodem Legato ad Senatum miſſa. Nec verò vanos ipſe coniectores oſtendebat in dies trucibus vaſtiſque moribus, ac mente non vſquequaque ſui compote: vt multa de eo ſcribens ad Card. Alexandrinum Nuncius Apoſtolicus Archiepiſcopus Roſſanus affirmat. Et auxerat puero libertatem Philippi patris abſentia: ſimul indulgentia Maxi-

Deque ea quid coniectum ſit.

Quintil. l.5. c.9.

Educatio.

Io. B Caſtaneus poſtea Vrban. VII. 4. Febr.

mi-

1568 miliani Boëmiæ Regis, qui cum coniuge
Aloy Ca-br. in Ph. 2. l. 2 6. & 8. & Adr. l. 19 & 20 hiſt. Maria Caroli Quinti Filia, pro Philippo Hiſpaniam moderabatur. Idque perſenſit auus Carolus Imperator, quum è Belgio, abdicatis regnis, in Hiſpaniam reuerſus, inſpecto nepotis (erat tunc annorum vndecim) ingenio, atque educatione, vehementer indoluit. At verò Philippus, multis nequidquam in ea cura pertentatis, hoc quoque adiecit; vt Carolum cum Ioanne Auſtriaco, & Alexandro Farneſio, Complutum mitteret: ſi fortè in illa Academiæ celebritate; vt corpus cæli mutatione, ſic animus noua hominum conſuetudine conualeſceret. Sed Carolus ALIBI magis, quàm alius fuit. mentiſque morbum locus non curauit; caſus nonnihil auxit. Nam è ſcalis altè prolapſus, læſo non leuiter cerebro, mox etiam vitâ à medicis deploratâ, propè erat vt deponeretur; quum allato in morientis cubiculum B. Didaci corpore, vouente Philippo, qui Mantuâ illuc aduolarat, enixè aucturum ſe cum Romano Pontifice, vt eius oraculo Sanctorum cultus Didaco liberatori decerneretur; repentè præter omnium opinionem vitæ reſtitutus eſt. Sed non ideo mores mutauit inconſtans animi adoleſcens, patrique per omnia diſſimilis. Quo fiebat, vt & Philippus prædurius illum acciperet, & Carolus nihil haberet patris aſpectu moleſtius. Creuitque cum ætate diſſidium, quum offenſus quotidie magis, diffiſuſque eius moribus Rex, coniugium filiæ Maximiliani Cæſaris Carolo deſti-

[Margin notes: non probata Imp. Carolo. — Aloy. Ca-br. in Phil. 2. 6 — Alcalà. — Complutũ mittitur. — 1562. — morti proximus — Madrid. — B. Didaci ope conualeſcit. — Ex lit. Card. Nũc. Apoſt. ad Card. A-lex. 30. Apr. — Diſſimilitudo eius, & Patris, & auerſio mutuâ: — ob hæc potiſſimùm dato.]

deſtinatæ ſine fine differret: eumque ab rerum cura publicarum procul habe-ret, eo nimirum tempore, quo Carolus permodeſtè ſeſe agere putabat, ſi duo-rum & viginti annorum iuuenis expe-ctaret imperium. Hinc odium eius in familiares & continuos patris, à quibus obſeruari ſe, referrique ad Regem om-nia, atque eorum conſilio differri nup-tias, ſeque arceri à regnorum cura ſuſpe-ctabat, atque interdum etiam minaciter obiiciebat. Hinc quoque patrocinium ſtudiumque in illos, quos patri offenſos eiectosque ſciret: in Belgas præcipuè, quorum Legatos Marchionem Bergen-ſem, atque Montinium ſollicitè comple-xus clàm euocare ad ſe, tuerique illorum cauſam ferebatur ardentius, quàm par erat: pollicitus iis, iturum ſeſe in Bel-gium ad componendos prouinciarum motus. Neque diſſimile vero credide-rim, illam Margaritæ Gubernatricis querelam, qua complures litteras ab ſe grauiſſimis de rebus ad Regem ſcriptas, dolebat ab Hiſpania in Belgium rediiſſe in eorum manus, contra quos ſcriptæ fuerant; ex hac Principis, & Belgarum, qui in aula tunc agebant, familiaritate originem habuiſſe. Certè quum Alba-nus ex aula in Belgium diſceſſurus Ca-roli manum oſculatum iſſet, attinuit il-lum minaci aſpectu Princeps, negauit-que alium præter ſe illuc abiturum. Quumque Albanus, à parente præmitti ſe diceret, vt Belgarum componeret tur-bas, in quas dare ſe filium Regis, vnicum Imperii heredem, haud tutum eſſe; irâ incen-

Ex litt. eiuſdem ad eundẽ 4. Febr.

Odium in familiares patris.

Patrociniũ Belgarum ardentiùs quàm oportuit.

vid. an. 65.

Propoſitũ abeundi in Belgium.

Conatus retinendi Albanum Ducem ab expeditione Belgica.

1568 incenſus, prompto pugione, Ego verò, inquit, hîc te antè confodiam: vixque ictum declinauit Albanus, quum iterum peti ſe à furente iuuene conſpiciens, arctè illum complexus per ſpeciem ſupplicantis, vt à vi abſtineret erga veterem fidumque famulum; quantum poterat, ferocem, ac iuuentâ prævalidum coërcebat: donec luctantium ſtrepitu exaudito, accurrentibus, qui ad velum præſtò erant, Carolus in ſecretiora domus abſceſſit. Ex eoque tempore decreuit in Belgium proficiſci, parente vel inuito; atque inde ad Sponſam in Germaniam. Reque cum Ioanne Auſtriaco patruo, ac duobus aliis communicata, vt ſe comitarentur, orauit. Auſtriacus, quum omnia difficultatibus impedita, atque inexplicabiles exitus oſtendens, nihil perſuaderet: obſeruaretque, Principem pertinaci animo in id incumbere; ratus haud dubiè patrem ab aliis reſciturum, quæ præceps inconſultusque iuuenis agitaret, occupauit ipſe Regis gratiam promereri: præſertim veritus, ne ſilendo, fugæ particeps haberetur. Rex collaudata Ioannis Auſtriaci fide, compertoque dein ex aliorum indiciis filii conſilio: ac poſtremùm à Raymundo de Taſſis, regio tabellariorum Præfecto, admonitus feſtinationis, qua Carolus equos popoſcerat ad longinquum iter celeriter commutandos; in ſumma animi fluctuatione, per omnia vrbis templa preces ac ſupplicia imperauit; ſimul conſilium aliquorum inſignium doctrinâ virorum, quibus vti conſueuerat

Ex eiuſdẽ lit. ad eundẽ 30. April. Marchio. Peſcaræ, & Dux Med. Rioſecci.

Abeundi propoſitũ aperit Ioanni Auſtriaco:

qui primùm diſſuadet;

deinde Regi rem detegit.

Rex à Deo auxilium, & à ſapientibus viris conſilium expoſcit ſuper filio.

rat, exquiſiuit. Et Martini quidem ab Azpilcueta Nauarri Doctoris ſententia, (hanc enim tantummodo vidi ex omnibus) hæc ſummatim fuit. Non poſſe ab Rege, abſque graui animæ noxa, negligi ſalutem regni: negligi autem, Carolo abire permiſſo, qui procul, èoque confidenter apertèque diſſidens à Patre, regnum in ſtudia parteſque diſtracturus eſſet, non minus quàm Carolo Septimo Galliæ Regi contigit, ex Ludouici filii diſſidio, atque ad Burgundos fugâ. Sed patris dubitationem exèmit filii feſtinatio; quem poſtridie diſceſſurum Regi properè aperuit Raymundus. Ergò Rex non vltrà deliberandum ratus, Ebolitano Principe, ac Feriano Duce, aliiſque duobus comitatus, filii conclaue profunda nocte dormientis ingreditur: ereptoque, qui ſub puluino latebat, gladio, ſurgere illum confeſtim iubet: increpitumque, quòd patrem lenibus fruſtratum toties remediis, ad aſperiora, ſed filio opportuna compulerit; ſcriniis apertis, ac libellis inde ſubtractis, remotoque conſueto aulicorum miniſterio; cuſtodiendum certis ab ſe traditis hominibus relinquit. Qua in cuſtodia infelix Princeps, qui ſe paulo antè perpetuâ Procerum vbique apparentium, certatimque adorantium coronâ cinctum viderat: tunc à paucis, iiſque inuiſis, ac verba, nutus, propemodum & cogitata obſeruantibus circumſeptus; poſt menſes omnino ſex, quum nullis aut Europæ Principum legationibus, aut Hiſpaniæ regnorum precibus placaretur immotus

1568

1456. Paul. Æ in Car. 7. & Ararus in Phil. Bono.

18. Ian.

Quem manè diſceſſurum noctu occupat.

Rui Gomez Eb. Pr. Goeſ. Figueroa Dux Fer. An. Tolet Prior Legionem. & Aloy. Quiſciada.

& domi cuſtodiendum ſiſtit.

Eius infelicitas,

1568 motus pater; ex morbo ob alimenta, partim obſtinatè recuſata, partim intemperanter adgeſta, nimiamque nimiumre-frigerationem, ſuper animi ægritudinē, (ſi modò vis abfuit) in Diui Iacobi peruigilio extinctus eſt. Quarto ante obitum die, quum animæ æquè ac corporis curationem ab aliquo iam tempore reſpuiſſet; mutata diuinitus mente, Confeſſarium ſpontè accerſiit, expiatisque magno doloris ſenſu animæ noxis, ac miſſo qui erratorum veniam flagitaret à patre, ſacrum manu cereum tenens deceſſit è vita. Scio hæc, vti enarrata ſunt à me, non placitura iis, qui atrociora quæque auidè arripiunt, ſine vllo veri falſiue reſpectu. Quorum ſi palato ſeruire cura mihi foret; in promptu erat Maurorum tumultus, tamquam excitatus hoc ipſo tempore fuiſſet à Carolo, ſollicitato ob eam cauſam Selimo Turcarum Imperatore per Micheſium Iudæum ex Hiſpania profugum, vt olim narrare me memini. Mouerem ad hæc ſuſpicionem adiutæ à Carolo coniuratorum factionis in Belgio: eamque occaſionem interpretarer fuiſſe arreptam ab hæreticis, in Hiſpaniam deſtinandi multa libellorum millia ex Caluinianis Catechiſmis Hiſpanicè conſcriptis: de quibus admonitum à Gubernatrice Margarita Philippum Regem ſuprà memoraui: & Lugduni, Toloſæque repertas eſſe aliquot illorum arcas, ſcripſit ad eundem Regem Pius Quintus. Nec omitterem Iſabellæ Philippi coniugis mortem, paucis

[Left margin notes:]
Ex lit. Caſtan Nūc. Ap ad Car. Alex. 27. Iul.
Didacus de Chiaues.
an. 1566. in fine.
an. 1566. Lione.
Ant. Gabut in vita Pii l. 3 c. 3.

[Right margin notes:]
& mors,
piè obita.
Cauſæ, quæ ſuper cuſtodia & morte Caroli, inſpici afferri poſſent.
Maurorum tumultus in Hiſpania:
Belgarum factio adiuta:
Nouercæ, & priuigni nimia familiaritas:

cis inde menſibus poſt Caroli obitum ſecutam: quaſi nimia familiaritas inter eos (nam Carolo deſignata vxor antea fuerat Iſabella) vtrique fatum accerſierit. Denique agitatum à Carolo de Parentis nece, ſiue ob regni cupidinem, ſiue ob Regis odium; docerem ex ipſo, qui tunc adeò percrebuit, vulgi rumore, vt in Belgio Ouidianum illud ad hanc rem vſurpatum ſciam, authore, vt aiunt, Opmeio; 1568

Regis mors agitata.

Franc. Ar-ræus Annal.

fILIVs ante DIeM patrIos InqVIrIt In annos:

quo & Caroli facinus, & mortis eius annum, litteris numerorum loco poſitis exprimerent. Sed hæc, vti arcana atque inacceſſa, facilè iis ego Scriptoribus reliquerim, qui per eiuſmodi oraculorum interpretationes, acuti diuinique famã aucupantur. Mihi, ſuper id quòd incomperta ſunt, etiam veris diſſimilia videntur. Namque, vt omittam illud de Caroli amoribus, ad quos diſtrahendos, ſi qui fuiſſent, non vtique diſtuliſſet Rex filii nuptias cum Germana; ſi quid moliri aduerſus Patrem Carolo inſediſſet in mente, profectò aut ipſe quotidie per ſe, ſuaque manu conficere potuiſſet, iuuenis videlicet, firmatusque animo contra imparatum, ac ſenem: aut ſi tumultu excitato, adſcitâque aliorum operâ decreuiſſet vti, multorum haud dubiè manibus eguiſſet. cadente igitur Carolo, non ſtetiſſent, opinor, reliqui: quum tamen Principis mortem nullius exitiũ

Incertæ tamen hæ cauſæ, aut potius falſæ.

I. I. Metam. M D L X VIII.

con-

1568 conſecutum ſit. Quin Rex ipſe ad minuendam ex filii tum cuſtodia, tum morte inuidiam, qua tunc laborauit apud multos, præſertim apud Mariam Auguſtam Caroli amitam, quæ filiam libentiſſime deſponderat tot regnorum heredi; nonne tam ſeueræ animaduerſionis cauſam in ſcelerata filii conſilia retuliſſet? Et tamen ad eandem Imperatricem ſcribens, negat filium vllius ſceleris compertum, ſed ob ipſius, certè ob regni bonum cuſtodiri debuiſſe. Et paucis poſt filii cuſtodiam diebus, miſſo ad Archiepiſcopum Roſſanum Pontificis Nuncium, Concilii Caſtellani Præſide, ſuo Rex nomine illum edocuit, Nouitatis eius cauſam non eſſe aliam, (vt Nuncius ipſe ad Cardinalem Alexandrinum ſcribit, Præſidis verba referens) quam quòd Religionis populorumque conſeruationem ſanguini ſuo præhabere voluerit: coactumque propterea ſe, filium ſibi vnicum ea ratione propemodum ſacrificare; ne, quibus affluebat à Deo, beneficiis nimis quàm ingratè reſponderet. Immo addi Rex poſtea iuſſit in litteris ad Principes, ac Regna; Rumorem alicunde increſcentem, Carolum filium agitaſſe aliquid in Regis caput; ex vano ac falſo eſſe. Sed fuerit hoc duobus Carolis, auo, & nepoti proprium: alterum in deponendo, in amittendo alterum Imperio, ſcriptorum ingenia fatigaſſe. Ergo externo, domeſticoque rigore pariter exterriti Nobiles, populusque Belgarum, vt quiſque culpæ propior, fugam latè capeſſere, pau-

[Left margin notes: 21. Ian. — Didac Card. Spinoſa. — 24. Ian. — Idē Nūc. Apoſt. ad eundem Card. 27. Ian. — Carolus V. Imp. & Carol. Princeps Hiſp.]

[Right margin notes: Philippus de filij cuſtodia quid ſcripſerit, — & quid referri, — & ſcribi voluerit. — Belgarum timor.]

paucì ſperare veniam, plures vim ac vin- 1568
dictam cogitare. parumque abfuit, quin
Albanus ipſe ad Monaſterium Vallis viridis, religionis causâ proficiſcens, ſtructis per ſi ſuas inſidiis, caperetur à Riſorio Nohotio: mox in ipſo monaſterio à Carloio Riſorii fratre, monachi veſtem quaſi ob Albani metum induto, necaretur.

Coniuratio in Albanum.

AT VERO Princeps Orangius hoſtem iam profeſſus, aditis Germaniæ Principibus, ac partim religionis, partim propinquitatis gratiâ ad arma concitatis, præter Belgas, & Gallos; ita rem compoſuerat, vt tripartitò prouincias inuaderent. Ex Iuliacenſi agro tranſmitterent Moſam Nohotii fratres, Duius, Villerſius, aliique, Ductore Hochſtratano. Franciſco Cocqueuillio, qui aliquot ſigna ex finitima Gallia ad exules Belgas adiunxerat, Arteſia attributa eſt: Friſia Ludouico, atque Adulpho Principis Orangii fratribus cum Iuſto Schonuuemburgio commiſſa. Ipſe poſt hæc principia, valido cum exercitu ſecuturus, Brabantiam rerum caput ſibi delegit: magna multorum ſpe, breuì Albanum, Hiſpanoſque è Belgio eiectum iri. Sed Hochſtratani copiæ à Sanctio Auila trans Moſam reiectæ primum, commiſſoque dein prælio cæſæ, Villerſio, ac Duio captis. Cocqueuillii exercitus, in quem Albani rogatu Coſſæum equitum Tribunum immiſerat Carolus Galliæ Rex; intra oppidum Sancti Valerii compulſus expugnatusque, ac Duces Lutetiam traducti, gladioque percuſſi.

EXPEDITIO prima Orãgii ex Germania in Belgium.
Præmittũtur qui bellum inferant.
Ex Iuliacẽſi territorio:
ex Arteſia.
ex Friſia.
Sed vincũtur primi ab Auila.
Secundi à Coſſæo Tribuno,

I. LIGNIVS COM. AREMBERGII FRISIÆ PRÆF.
EXPEDITIONIS HILIGERLÆÆ DVX

BIBLIOTECA NAZIONALE TORINO

1568 cuſſi. Sic & ab Rege Carolo reddita eſt Albano Duci gratia, ob Arembergium cum auxiliaribus copiis miſſum in Galliam: & conceptum Baionæ fœdus vtrinque religiosè habebatur. Longè tamen aliter in Friſia cœpta res eſt. Intrauerat eam prouinciam Ludouicus Naſſauius, cum Adulpho fratre, aliiſque Ducibus: ac Dammo oppido, viciſque aliquot occupatis, conſederat prope ſinum Dullartum: quem olim ſinum memorabili clade, tribus ac triginta pagis ſimul hauſtis, effecerat mare. Huc, ne progrederetur, occurrerat Friſiæ Præfectus Arembergius cum Sardoa Hiſpanaque Conſalui Bracamontii legione, ſuoque cum agmine Germanorum: quibus addiderat aliquot vexilla Hannoniæ, atque Arteſiæ nobilitatis, reducta per id tempus ex Gallia. Et primæ quidem velitationes feliciter obuenerant: animatique in primis Hiſpani ad Dammi conſpectum; (ex quo ante annos triginta Geldrum eiecerat inſigni relata victoria Cæſarianus exercitus) oppidum pari fortitudine recuperant, fugatis Naſſauianis. Quos poſtera die aſſecutus Arembergius, exercitum continuit prope Vuinſchotum, & Hilligerlæum cœnobium: gnarus latere inibi cœcos paſſim hiatus, leui ſolo foras obductos, intus aquis reſtagnantibus fallaces. Ideoque quoniam & loco, & equitatu erat inferior, leuibus prælijs contentus, oblatam à Ludouico Naſſauio vniuerſi exercitus pugnam ſedulò differebat, dum Comitis Megani copiæ, cum Martinen-

glii

Margin notes: beneficio regis Caroli. — Dam — PVGNA Arébergii, & Ludou. Naſs. — 1277. — Arébergii copiæ. — Carol. Dux Geldr. Ductore SchéKio — initio victrices. — Locus certaminis. — Cunctatur Arembergius.

1568

ghi equitatu, quæ Groningæ ſubſtiterant, aduenirent. Sed ob eam moram quum Arembergius tamquam cum Naſſauio tacitè colluderet, palàm carperetur ab Hiſpanis pugnæ cupidis; impar inuidiæ Dux, teſtatus omnia in diſcrimen ea feſtinatione dari, ſalutem rumori poſthabuit. Eductoque milite, aut veriùs militem ſecutus, paludibus quantum licuit euitatis, ſed inſidiis à Ludouico ſub imo colle diſpoſitis tantundem admotus, aciem inſtruit, pugnam capeſſit: ac certus aliquo documento redarguere obtrectatorum voces, conſpicatus Adulphum Naſſauium ſtrenuè redintegrantem ex aduerſo prælium, quanta vi poteſt, in eum vadit. Et quamquam pilâ exceptus, inde tamen ferocior, ſclopeto primùm, ſtricto dein ferro, Adulphum traiicit: ſimul ipſe infeſtis ab Adulpho vulneribus petitus, (renouato Bruti ac Tarquinii Aruntis exemplo) confoſſo priùs equo, exanimis concidit, Adulphoque non procul expirante, commoritur. Reliquus Arembergii exercitus dum locorum ignarus in inſidias ſeſe induit, à Naſſauianis circumuentus, ac magnam partem aut cæſus, aut ſaucius, intempeſtiuæ fortitudinis pœnas dedit. Et quamquam flos ibi cecidit Hiſpanæ legionis, ſeptem eius Signiferis, quinque Centurionibus interemptis: ac præterea ſex Groningenſibus tormentis, quibus nomen à primis Muſices elementis indiderant, ac multo ære ad ſtipendia militum amiſſis; vnius Ioannis Arembergii, quàm reliquorum omnium, iactura

Margin notes: Cō. Curtius Martineghus — Carpitur ab Hiſpanis. — Pugnat. — Ex lit. Mic, Barbanſonij ad Marg. Parmēſē 30. Maij. & Mart. Delr. l. 1. Alt. Belg. Tit. Liu. l. 2. — Adulphum Naſſ. interficit & ipſe interficitur ab Adulpho. — Exercitus Hiſp. cæſus. — Vt, Re, Mi, Fa, Sol, La, — Elogium Arēbergij.

1568 ſtura maior fuit. Erat *is* familia Lignia, Barbanſonii Dominus antè appellatus, quàm in Comitis Arembergii nomen ex dote germanæ vxoris immigraret. belli, ſi quiſquam alius, fideique præclarus: eòque donatus aurei Velleris torque à Carolo Imperatore, atque à Philippo filio Friſiæ, Tranſiſelaniæque prouinciis impoſitus; ac poſtremùm à Maximiliano Cæſare inter Imperii Principes adlectus. Ducis tamen conſtantiam, quam ille ſemper in bello tenuerat, in ſupremo hoc certamine, conuiciorum impatiens amiſit. Quæque cauſa paucis antè hanc pugnam menſibus Momorantium Galliæ Comeſtabilem, virum ſummis patem, exitio dedit: ſcilicet ne videretur, vti aiebant, affini Condæo, cognatisque Coliniis parcere; eadem Arembergium periculi certum, ne fidei dubius haberetur, animoſius quàm prudentiùs in certamen ac mortem extraxit. Sciò id à non nemine aliter enarrari, atque infelicis exitum pugnæ Arembergio tribui: qui ſiue contemptu hoſtium ex pridiana velitatione concepto, ſiue cupidine gloriæ, quàm cum Megano communicatam nollet; fatum ſibi, atque exercitui properauerit: ſicuti & vulgo ſcriptum eſſe, mortem eius non manu Adulphi Comitis, ſed gregarii militis contigiſſe. Sed ego præſentes pugnæ authores ſecutus ſum. Illos autem facilè falſos arguerim, qui ſcribunt, paucis interiectis diebus, dum Naſſauiani victores à Groningenſi obſidione ſubmouentur, ſclopo ictum obiiſſe Comi-

Mors eius aliter ab alijs dicta.

Thuan. l. 41. & alij.

Megani mors non hoc tempore.

mi-

mitem Meganum, qui tamen annos ab hac pugna ferè quatuor, Albani iuſſu, Friſiam gubernauit, Arembergii extincti loco, legiturque Caroli Brimæi Comitis Megani nomen in votiuo monumento, quod ipſo Friſiam moderante poſitum eſt Leouardiæ, poſt enormem illam anni ſeptuageſimi primi ſupra ſeſquimilleſimum, aquarum eluuionem: ac non ante ſequentem annum ab ea exundatione, ſexto Idus Ian. Suolhę, vt Friſiorum annalibus conſignatum reperio, Carolus Brimæus occubuit, vir belli ſanè ſciens, & conſiliorum opportunitate Gubernatrici Margaritæ apprimè carus. 1565

Sed quatuor poſt annos contigit.

An 1572. 8. Ian. Pierius Vifemius l. 2. hiſt. Friſiæ.

SVPPLICIA Nobilium ob Albano.

HÆC porrò Arembergiana clades non magis extulit Orangii, ac Fœderatorum animos, quàm ſtimulauit Albanum Ducem, vt feſtinaret ipſe in Friſiam cum exercitu, Ludouici conatum, antequam cum Orangio conſociaret copias, impediturus. Sed veritus, ne per abſentiam ſuam tumultus cieretur aliquis, captiuorum Nobilium cauſâ, eo ſe metu liberare ſtatuit: irâ præſertim accenſus ob Arembergii cladem, irritatusque præterea, quòd inaudiſſet, à Ludouico Hiſpanos quamplurimos ſuſpendio necatos ob dolorem ex Adulphi nece. Et quamuis amicorum nonnulli, quibus haud perinde probabatur Albani conſilium, perſuadere homini adniterentur; Fruſtra timeri Belgarum tumultum, à quibus ipſe haberet ſecuritatis obſides, dum captiuos haberet. Neque enim magis verendum, ne Belgæ, ſtudio in

Diſſuadet illa amici

reos

1568 reos Dynaſtas, vi attentarent illorum libertatem: quàm ſperandum ob eandem beneuolentiam nihil eos moturos, ne populari culpâ priuatam Procerum cauſam prægrauarent. His tamen Albanus facilè contemptis, quippe à diuturna rerum experientia ſuſpicax, & ſuopte ingenio ab aliorum conſiliis, ſi vltro præſertim offerrentur, auerſus, ac ſidus planè retrogadum: ipſis Calendis Iuniis, vndeuiginti ex Nobilibus coniuratis, Duodecimuirali iudicio, perduellionis damnatos, Bruxellis in foro arenario, capite plecti iubet. Octo ex his catholicè religioſèque, reliqui vndecim, vt erant hæreſim complexi pertinaciter obiere: eòque illorum cadauera humo contecta, horum verò (præter quatuor primariæ nobilitatis) ſtipitibus alligata ſuperaffixis capitibus, per agros relicta. Idque ſecutis quoque diebus ſeruatum eſt. Namque poſtridie, eodem in loco, eodemque ſupplicio Nobiles quatuor damnati. Ex quibus Vilerſius, ac Duius, qui nuper in Iuliacenſi prælio Duces capti fuerant, etſi pari vterque, hoc eſt integra religione, non pari tamen ſenſu deceſſere. Vilerſius enim palàm teſtatus eſt, ſe quidem ob benefacta ab Albano damnatum, ſed illum non diu vindictâ cariturum. Contrà verò Duius, actis Regi Albanoque pro eo fine gratiis, populum orauit, ſibi vt ignoſcerent, ac diuinam tunc maximè clementiam precibus conciliarent. Ad hæc, Viluordiæ, vbi Antonius Stralius Antuerpiæ nuper Conſul, Caſembro-

Margin notes: 1. Iun. — Ipſe non mouetur. — Plectit primùm nouēdecim. — Deinde alios: — Riforius, Carloius, Duius, Vilerſius. — & alios.

tius Egmontii aulicus à ſecretis, aliique candem ob cauſam attinebantur; conſimili per eos dies pœna finiere. Præfuitque horum ſuppliciis pro Albano Ioannes Spellius, celebris ea tempeſtate per Belgium Quæſitor capitalium cauſarum. quem paulo pòſt multorum criminum reum, Albani iuſſu in furcas actum, magna Belgium gratulatione ſpectauit. Verùm hiſce ſuppliciis proludebatur duorum Comitum neci, qui ſupremum funeſtiſſimæ tragœdiæ actum, magno hominum terrore, & maiori (quod author nollet) indignatione complerent. Nouem iam menſes in arce Gandauenſi cuſtodiebantur Egmontius, atque Hornanus. Quo tempore apud Albanum, Regem, Cæſarem, Septemuiros Auguſtales, omnes vbique locorum aurei Velleris Collegas, (quibus videlicet inconſultis damnari poſſe neminem eius ordinis aſſeuerabant) nulla pro reis prætermiſſa comperio officiorum genera: præſertim ab Hornani ſorore Maria Momorantia, atque à Sabina Palatina Bauarica Egmontii coniuge. Et huius quidem libellus per Octauium, & Margaritam Parmæ Duces in Hiſpaniam tranſmiſſus, haud facilè ſine commiſeratione legi à quoquam poteſt: dum aut iura Regi commemorat in cauſis ſodalium aurei Velleris ſeruari ſolita, adnotatis legum capitibus, promptis exemplis; aut dum eidem reuocat in memoriam labores ſingulos, quos vir eius annos nondum octodecim natus pro Carolo Imperatore, ipſoque Philippo Rege, in

Al-

[Margin, right: 1568]

[Margin, right: Io. Groneſt Speel, preuoſt de cāpagna, ò Droſſart reral.]

[Margin, left: Pro Egmōtio, & Hornano multorum preces.]

[Margin, right: Maria Petri Ern. Cō. Māſfeldii coniux.]

[Margin, left: ac Sabinæ in primis pro marito Egmōtio.]

[Margin, right: 1 Octobr.]

[Margin, left: Supplex eius libellus.]

1568 Algerianis, Geldricis, Gallicis expeditionibus, ac bellis, contempta toties morte pertuliſſet: aut poſtremò dum clementiam Principis obteſtatur, ne velit infelicem matrem cum vndecim innocentibus liberis, tanta cum iactura, atque dedecore, miſerum diuturnumque per omnes gentes exemplum circumferri humanæ calamitatis. Sed non ideo minus interea quæſtionibus inſiſtebat Regius Procurator, ex eo nouem menſium ſpatio, menſes quatuor conficiendæ accuſationi accipiens ſibi, quinque concedens ad defenſionem reis. Hæc porrò acta ſi, vti apud me ſunt ingenti explicata volumine, hîc ego per otium referrem; non dubito quin auidis talium in loco ſatisfacerem. Sed ſatius ſit, indicatâ quampauciſſimis eorum ſummâ, hiſtoriæ dignitati, ac lectoris feſtinationi iuxtà conſulere. Obiectum eſt Comitibus Egmontio atque Hornano, voluiſſe illos cum Orangio aliiſque Nobilibus, excuſſo Rege à Belgii dominatu, prouincias inter ſe partiri. Eò ſpectaſſe conatum eiiciendi Granuellani Cardinalis, qui eorum conſilia introſpexiſſet: nec vnquam aut Cucullorum, aut Sagittarum ſymbolis conſpirationem vtique indicantibus ceſſatum, donec Regem coëgerint, Cardinalem è Belgio reuocare. Fœderis non modò conſcios fuiſſe, ſed etiam ab Egmontio Caſembrotium à ſecretis intimum, qui ei aperuerat, ſe nomen fœderi dediſſe, domo non eiectum, immo ad omnia, vti ſolebat, adhibitum. Hor-

Non deſiſtit regius procurator.

Obiicit hæc vtriſque, inter alia quàplurima.

 1568

nanum verò, quum miſſo à Gubernatrice ductori militum Beauorio ad expellendum Tornaco Vilerſium aliosque coniuratos, fauere debuiſſet, vti loci Gubernator, de illo vrbe eiiciendo cum Magiſtratu conſultaſſe. Fœderatis, conſiſtorialibus, mercatoribusque patronos ſeſe ambos præſtitiſſe, pollicitos iis operam vitamque ſuam. Teneramundæ cum Orangio, Ludouico eius fratre, Comite Hochſtratano, & paucis aliquot Fœderatis, de intercludendo Regi aditu in Belgium agitaſſe, ac ſæpe huiuſmodi conuentibus interfuiſſe. Gheuſiis templorum populatoribus, à Flandria Egmontii prouincia Iconomachiam exorſis, non obſtitiſſe: Hornanum, eorum aliquos, ac præcipuum inter incendiarios Ferdinandum Martinum violatæ Religionis cauſâ non ſemel cuſtoditum, è Tornacenſi carcere abire permiſiſſe. Magiſtratibus ciuitatem, quarum ipſi Gubernatores eſſent, opem in ſacrorum violatores efflagitantibus, eos non tuliſſe: mandata Gubernatricis aduerſùs hæreticos, contra ipſius Gubernatricis mẽtem hæreticis explicuiſſe: templa eiſdem ad conciones conceſſiſſe: aliaque (hæc ſanè perplurima numerabantur) contraria hominibus, qui prouinciarum Præfecti, Senatorum intimi, Velleris aurei ſodales, ſubditique Hiſpano Regi forent, admiſiſſe. Ob quæ legitimè obiecta probataque, iure in Egmontium Hornanumque, (conficiebat Procurator) vt in Maieſtatis reos, pronunciandam eſſe ſententiam, eosque fortunis, & capite

Ex quibus animaduertendum in eos conficit procurator.

ple

1568 plectendos. Ad hæc autem Egmontius, atque Hornanus (ſiquidem par erat ferme amborum cauſa) præfati, nolle ſibi fraudi eſſe, ſi ipſi, qui legitimum ordinis aurei Velleris iudicem tantummodo Regem haberent cum eiuſdem collegii ſodalibus; redderent aliis rationem ſui; ita ſeorſim reſpondere, vt pleraque ab ſe facta pernegarent: multa interpretarentur: aliqua non abnuerent, ſed iure patrata confirmarent. Agitatum à ſe de mutando Principe, conſtanter inficiati ſunt: Hornanus etiam querimonias ſuper eo addidit, veluti offenſus. De intercludendo Hiſpanis aditu in Belgium, non negauit Egmontius in Teneramundano congreſſu dictum aliquid fuiſſe à Ludouico Naſſauio, diſſentientibus tamen ceteris: ideoque de colloquio, in quo definitum nil fuerit, non habuiſſe, quid Gubernatricem admoneret. Cum fœderatis Nobilibus quatenus egerint, explicarent. Nempe coniuratis, iconomachis, hæreticis à ſe aliqua permiſſa, ſed neceſſitate ac bono Religionis: quam in Flandria quidem non pauciores ſexaginta hominum millibus, qui conciones armati adibant, abſque dubio extinxiſſent, niſi eis aliquid indultum eſſet, quo templa catholicis erepta reſtituerent, vti factum eſt. Nec minore neceſſitate Tornaci, atque in Tornaceſio condonatum fuiſſe aliquid ſuperanti per ea loca hæreticorum multitudini. In Cardinalem iure ſe commotos, vti prouinciarum regimini perniciosum. Caſembrotium in familia retentum ob

Reſponſio illi ad ſingula.

Egmontii prouincia.

Hornani prouinc.

partes contra ſacrilegos ab eo ſuſceptas. Beauorio non eguiſſe Tornacum ſatis tunc quidem compoſitum, ideoque de illo Flandris præſertim rogantibus tribuendo conſultatum. Sic per alia accuſationis capita (namque omnia vel curſim delibare infinitum foret, ſiquidem vnius Hornani cauſa ſexaginta capitum erat) eo, quo obiecta fuerant, ordine, ſigillatim partiteque ipſi percurrerunt. In quibus quantum crimina eluerint purgauerintque, mihi certò definire promptum non eſt. Scio equidem nonnulla ex iis à Margarita Gubernatrice vtrique obiecta apud Regem; immo conſilium illud partiendi Regias prouincias video etiã Oſnaburgi Epiſcopo in Veſtphalia ſuboluiſſe, ſignificatumque, ab eo Margaritæ per Cobellium eius conſiliarium: idque aiebat, ſe multo antè à Comite Suarzemburgenſi, Orangii Principis affini, atque à Georgio Hollio Tribuno Germano ſub cenam exhilaratis audiuiſſe, quum Daniæ quoque Regem in ea partitione nominarent. Quod & Margarita compoſitis ad Regem litteris non omiſit, vti nos in anno ſexageſimo ſexto memorauimus. Populus tamen ſiue ex odio in Albanum, ſiue in Egmontium amore iudicium ferens, reum abſoluebat, culpamque omnem transferebat in Albanum inuidiæ retinentem aduerſus Egmontium, veterem belli æmulum. offenſumque ſuper hæc memorabant, quòd olim aleâ ludenti multa aureorum millia victor Egmontius abſtuliſſet: ac poſtea in publica lætitia, dum vterque ex-

Aliqua ex his etiam Gubernatrix illis obiecerat.

20. Aug. 1566.

28. Aug.

Populus in noxios habet.

relata in Albanum culpa vti æmulum,

& victum.

1568 explodendo ad ſignum ſclopo ex prouocatione contenderent, ſuperatus eſſet Albanus, ingenti Belgarum plauſu ad nationis ſuæ decus referentium victoriam ex Duce Hiſpano. Quæ quamquam aut vana, aut minora, vulgus tamen commiſerationi pabula vndecumque congerebat. Neque ego alienum à vero crediderim, in hac reorum cauſa congeſtum plus inuidiæ in Albanum, quam ipſe commeruerit. Quin etiam viros ſanè quam graues affirmaſſe legi, poſt allatam ab Hiſpania capitis ſententiam, ſcripſiſſe Regi Albanum, in eius patratione ſupplicii tardiorem effici quotidie ſe, ob ea quæ inde ſecutura præuidebat: Regemque iratum Egmontio partim ob fidem, quam is in Hiſpania dederat, non ſeruatam, partim ob Margaritæ Gubernatricis iteratas de illo querimonias ad Regem, accedente Spinoſæ Cardinalis, qui pleraque tunc moderabatur, impulſu; increpaſſe Albani moram, remque protinus confici, vt pridem mandauerat, imperaſſe: diſtuliſſe tamen Albanum tamdiu ſupplicium, dum Orangio Brabantiam inuadenti obuiam ire coactus eſt. Hæc autem quamquam non perinde apud omnes fidem habitura, ego tamen à plurium in Albanum odio deterreri nequaquam debui, quin, vti acceperam, memorarem. Sicuti neque populari fauore in Egmontium præterire habeo, quod video ei à nonnullis crimini datum: nempe acceptâ illum pecuniâ diſſimulaſſe in prouinciis ſuis aliqua, quæ homo militaris, nec magnopere expen-

Albano quantum culpæ in hac cauſa.

apud Adrianum Stopernũ

vide an. 65.

An diſſimularit aliqua Egmontius accepta pecunia.

dens, quò traherent huiuſmodi momenta Religionis, obfutura ſolido ſacrarum rerum ſtatui numquam exiſtimauerit. Hanc tamen culpam, cuius ego veſtigiũ nuſquam viderim inter accuſationis capita, in quibus nihil vtique per incuriam, aut clementiam prætermiſſum eſt; facilè mihi perſuadeo, nullam fuiſſe. 1568

Sententia capitis in Egmontiũ & Hornanũ ab Albano dicta.

Vtcumque res fuerit, in Egmontium, atque Hornanum, Gandauo, Bruxellas tertio Nonas Iunii aduectos, ab Albano Duodecimuiralis concilii ſupremo, delegata ſibi peculiari ab Rege facultate, quam in Torquatos equites exerceret, capitis ſententia Regis nomine lata eſt: miſſusque Martinus Rithouius Iprenſis Antiſtes, vltimæ neceſſitatis nuncius adiutorque. Et Egmontius quidem, etſi finem meritis ſuis longè imparem doluit, ingemuitque; compoſito tamen animo, vti fortem virum decuit, ſolùm de vxore filiisque ſollicitus, hanc Philippo Regi epiſtolam exarauit: cuius ego exemplar Gallica ſcriptum lingua (ſic enim ille ſcripſit) ad Margaritam à Chriſtophoro Aſſonuillio miſſum hîc latinè reddo. *DOMINE, quando viſum eſt tibi, addicendum eſſe morti humilem fidumque tibi ſubditum ac famulum, qui non aliò vnquam intendit animum ac vires, quàm in obſequium tui; pro quo, vti ſuperiora teſtantur, nec labori aliquando, nec fortunis peperci meis, immo mille periculis obieci vitam ipſam; quam ego vitam numquam profectò tanti feci, vt ſi qua fortè in re officere amplitudini tuæ vel minimum poſſet; non eam liben-*

3. Iun.

Epiſtola Egmontii ad Regem poſt acceptam ſententiam.

2. Iul.

1568 *libentiſſimè cum morte centies commutaſſem. Propterea non dubito, quin vbi exploratè cognoueris ea, quæ hìc ſunt geſta, planè intellecturus ſis, quanta mecum iniuria ſit actum, dum tibi de me perſuaſere id, quod ne cogitauerim quidem. Cuius rei teſtem appello Deum, precorque, vt huic animæ ante faciem eius hodie ſiſtendæ reddat, ſi quid omiſi ex iis, quæ Regi, prouinciiſque debere me credidi. Oro itaque te, Domine, nihil vltrà oraturus, vt pro mercede laborum officiorumque meorum, commiſeratio te capiat aliqua coniugis meæ, atque vndecim liberorum, famulorumque, quos paucis aliquot amicis commendatos relinquo, Id verò facturum te pro tua innata clementia mihi certò perſuadens, vado mortem ſubiturus, quam excipio libentiſſimè, certus hoc meo fine multis ſatisfactum iri. Bruxellis, quinta Iunii, duabus à media nocte horis, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo octauo. Maieſtatis tuæ humillimus, fideliſſimusque, atque obſequentiſſimus ſubditus, ac famulus mori paratus, Lamoralius Egmontius.* Epiſtolâ Regi tranſmittendâ, Iprenſi Epiſcopo traditâ, vitæque noxis apud eum confeſſione expiatis, noctis reliquum placando diuino Numini, firmandoque animo, Iprenſi procurante, tranſegit: idemque præſtitit, eodem Antiſtite, aliisque adiuuantibus, Hornanus. Manè, ipſo peruigilio Pentecoſtes, conſpectum eſt in foro, Iuliani Romeri legione obſeſſo, ferale pegma pullo inſtratum panno, ac duobus puluinis ante argenteam Chriſti patientis

Ad mortẽ ſe tota nocte parat Egmõtius.

marè in forum producitur. tientis effigiem. Quò perductus ſub meridiem Egmontius, comitantibus Iprenſi, ac Romero, poſt aliquot pias preces, exutus per ſe damaſcena toga, abiectoque pileo, ac paulum cum Iprenſi collocutus, in genua procidit venerabundus ante Crucem, nocturnoque capitis tegumento ad oculos producto; à carnifice, qui ſub pegmate latuerat, quemque olim famulum eius à pedibus fuiſſe ferunt, obtruncatus eſt. Secutus deinde Hornanus eadem conſtantiâ ictum carnificis excepit. Vtriusque capita geminis præfixa pilis ferreis duas horas ſpectaculo fuere. Corpora ſtatim auecta in vicina templa, ac poſtridie cum capitibus ad ſuarum quæque iuriſdictionum oppida tranſlata, atque honorificè condita. Funeſtum Egmontii finem (namque hic in omnium amoribus erat) doluere Belgæ odio maiore, quàm luctu. Fuere, qui linteola, contempto periculo, Egmontii cruore conſperſerint, ſeruauerintque, ſeu monumentum amoris, ſeu vindictæ irritamentum. Alii plumbeum loculum exoſculati, vltionem minitari nullo delatorum reſpectu auſi ſunt. Nec defuere, qui acria illa Belgarum ſtudia, execrationemque Albani hominis animaduertentes, affirmarent, ea cæde ſtabilitas tunc primum eſſe Fœderatorum partes: præſagirentque breuì Belgium omne tumultibus, contra quàm Albanus exiſtimauerat, inuoluendum. Creuitque de ea præſagitione inde quoque ſermo, quod ſtatim poſt patratam necem, in agro Louanienſi ſangui-

nem

Margin notes: & capite plectitur. — Idem Hornani finis. — Luctus inſolitus in Egmontii necem — non ſine multorum minis; — & præſagitionibus, — oſtento firmatis.

1568 nem pluiſſe nunciatum eſt: FACILI multitudine ad ea credenda, quibus odiorum ſuorũ cauſa haberi diuinitus rata videatur. Et ſanè ab aliquibus haud dubitatum eſt, quin conſultiùs egiſſet Albanus, ſi clàm punito Egmontio, non eam ſcenam ac pompam ingratæ nimium populo tragœdiæ conquiſiſſet. Etenim MALE admouentur oculi ſpectando illius ſupplicio, cuius cauſam commiſeratio meliorem facere videatur. Sed homo in terrorem, quo tunc opus exiſtimauit, intentus, inuidiam odiumque ſui facilè poſthabuit. Fertur Gallicus legatus, qui ſpectaculo occultus interfuit, ſcripſiſſe ad Carolum Regem, *Vidiſſe ſe in Bruxellenſi foro detuſſum illum verticem, cuius virtute bis Gallia contremuerit*: clades ſignificans illatas Gallicæ Nobilitati ad Sanctum Quintinum, & Grauelingam: quarum prior magna ex parte, poſterior quanta erat, Egmontio debebatur. Deceſſit annos natus quadraginta ſex, relictis ex Sabina Bauarica, quam Spiræ præſente Carolo Quinto Imperatore duxerat, feminis octo, maribus tribus: quorum primus patris virtutes, ſecundus non niſi odium in Hiſpanos relictum ſibi putauit à patre, ex tertio Regi fido ſoboles tantummodo ſuperfuit. Fratrem habuit, qui Carolum Cæſarem ſecutus in Africam, obiit in Italia: ſororem, ex qua nupta Comiti Vadamontio nata eſt Aloyſia Henrici Tertii Galliæ Regis vxor. Nobilitas familiæ peruetuſta: potentia olim maior, quum Geldriam Egmontii Duces obtinebant.

Inde acre odium in Albanum.

Dictum Gallici legati.

Carol. IX Rex.

Elogium Egmontii.

Carol. V. Imp.

nebant. Genti cognomentum ab Egmontio, oppido in extrema Batauia ad littus occidentale, ex quo Comitis appellationem ſemper vſurpauit Lamorallius, quamuis Gaueræ ad Scladis ripam ſitæ, non procul Gandauo, Princeps eſſet. A Carolo Quinto creatus aurei Velleris eques: à Philippo Rege nobiliſſimis prouinciis Flandriæ, atque Arteſiæ præfectus eſt. Vir planè dignus, qui ob heroicas animi corporisque virtutes longè alium ſortiretur vitæ finem. Quamquam illa ipſa mortis infelicitas (vt commiſeratione creſcunt omnia) non parum amplificauit virtutum opinionem, & filiis in paternorum bonorum poſſeſſionem à Philippo Rege reuocatis, fraudi non fuit. At verò Philippus Comes Hornanus, & ipſe aurei Velleris eques, quatuor annis natu maior Egmontio deceſſit: Montinio fratre capitis quoque damnato ob eandem cauſam in Hiſpania, quò eum cum Bergenſi Marchione legauerat Gubernatrix. Neque Hornano minor, quàm Egmontio nobilitas erat ex Gallica Momorantiorum gente; cui ſe parem vtique præſtitit, rebus ad Sanctum Quintinum ſtrenuè geſtis, præfecturisque tum Belgici maris, tum prætorianorum militum magnificè adminiſtratis: quum militiæ rudimenta poſuiſſet ſub Carolo Imperatore, cui ob Hornam Cæſarei iuris oppidum in Geldria ſubiectus erat: ducebatque inde Comitis titulum, quamuis aliorum in regiis prouinciis oppidorum arciumque potiretur. Defleri profectò haud modicè po-

1568

& Hornani

1568. potuiſſet huius viri mors, ſi non Egmontius omnium lacrymas conſumpſiſſet.

EXPEDI-TIO Albani in Lud. Naſſauiũ. HIS IN hunc modum peractis, totò impetu in Friſiam mouere ſtatuit Albanus, præmiſſo cum parte copiarum Chiapinio Vitellio caſtrorum præfecto; Vitellius Groningã defendit. qui Groningam ingreſſus eam vrbem, contra Ludouicum Naſſauium obſidentem, ſtrenuè defendit. Tum ipſe, iuſtis exequiarum, Exequiæ Arẽbergii. mœſtâ militum pompâ, ſolutis Comiti Arembergio; Bruxellis, exeunte Iunio, contendit Antuerpiam: relictoque ibi Gabriele Serbellonio cum octo Germanorum centuriis ad arcis vrbisque præſidium, ſubſtitit Boldue. Buſcoduci, expectato Creſſonerio cum ſeptemdecim curulibus tormentis. Inde profectus ſub initium Iulii, traie- Albani exercitus iter. Arnhem. ctoque apud Grauiam Moſa, Arenacum Oueriſſel Geldriæ, dein Dauentriam Tranſiſelaniæ peruenit. vbi paulum retinuit exercitum, certior ab exploratoribus futurus, an pontes aliquot ſuſtinendis tormentorum oneribus pares forent. Et Exploratores præmiſſi. illi non longiùs multo prouecti, tympanorum ſtrepitu procul exaudito, mox & vexillis quatuor inſpectis, illico ad Albanum redeunt, aduentare hoſtem, inque proximò eſſe referentes. Is, & ſi ægre adducebatur vt crederet: quia tamen à ſpeculatoribus diuerſæ, vti aſſolet, nationis id aſſeuerabatur, properè Tribunos, Præfectosque admonet pugnæ, aciem inſtruit, ſimul alios, qui propiùs obſeruent hoſtium numerum ac vires, immittit. Quibus inde digreſſis

in conſpectum veniunt vexilla quatuor 1568
Eorum ridiculus error. prælata totidem curribus velo ac fronde intectis, in quibus noua nupta, magno agreſtium circumludentium comitatu, in vicinum pagum, belli ſecura vehebatur. Enimuerò re ad exercitum relata, non magis deridiculo fuit exploratorum incuria, quàm ludo ea ruſticorum inter arma ſimplicitas: verſoque proinde in hilaritatem repentino illo pugnæ apparatu, præteriens ante aciem ſponſa, feſto ſcloporum plauſu conſalutata eſt. Manſitque facti memoria in Vuallonica militia, vt procurſatores exploratoresque ſi reditum ad ſuos paulo meticuloſius feſtinauerint, Num ſponſam viderint, militari ioco interrogentur.

Ex quo factum militare prouerbium.

Sed Albanus damnatâ eâ morâ, moræque authoribus acriter increpitis, Groningam intrauit Idibus Iuliis, paulo ante meridiem. eâque ipsâ horâ, vt erat in equo, exploratum hoſtium caſtra, quæ tribus Groninga millibus paſſuum aberant, ipſe paucis comitatus rectà contendit. Reuerſus, ac relicto ad vrbis præſidium Brunſuicenſi Duce, ſequenti die (nam celeritate opus erat) in hoſtem vadit. Erant ei peditum millia fermè duodecim, tria equitum, veterani milites plerique, centuriones præſertim, ordinumque ductores. Nec pauciores pedites Naſſauius numerabat, equitatu inferior erat. auditoque Albani aduentu, ſex inde paſſuum millibus caſtra mouerat, ſubitarioque vallo, & aquis circumſepſerat. Inſecutus illos Albanus iubet Gaſparem Roblæum Billii Dominum,

15. Iulij.

Numerus copiarum Albani.

& Lud Naſſauij.

Huius caſtra.

num, aſſumptis ex equitatu peditatuque, mille ac ducentis ſclopetariis Hiſpanis atque Vuallonibus, bifariam aggredi caſtra, non tam ſpe tunc quidem eorum potiundi, quàm vt exploraret vires hoſtium, eosque moraretur, dum Creſſonerius tormenta promoueret. Sed tantus ſclopetariorum ardor, vel potiùs tanta hoſtium ignauia, ſiue diſſenſio maximè Germanorum fuit, vt deſertis ex vtraque parte munitionibus in fugam ſe vltro coniecerint. reliqui incenſis, quæ poterant, caſtris, ſubtraxere ſe pugnæ. Ex quibus haud pauci, dum nullo ordine, nullo Ducum reſpectu diffugiunt aut foſſis, ac paludibus cum equis hauſti, aut ab inſequentibus, abiectis turpiter armis, proculcati ſunt. Cæſi ex hoſtibus paulo ſupra trecentos, ex Regiis non niſi nouem: maiori haud dubiè ſtrage futura, niſi ſuos Albanus ſigno reuocaſſet, veritus ne obſcuro iam cælo in cæcas fallentesque vbique foſſas, inextricabili errore, ſe ſe milites induerent. Sed quinto pòſt die compenſauit. Etenim iuſſis Cæſare Daualo Marchionis Piſcariæ fratre, & Curtio Comite Martinengho cum aliquot turmis fugitiuos non deſerere, ipſe cum exercitu, vnâ ante mediam noctem horâ, Groningam rediit: ſtatimque euoluta nondum nocte, Dux inquies, & occaſionem haud ſegnis, copias educit, ac duodecimo Kal. Auguſti hoſtem aſſequitur.

[Margin: 1568 — inuadunt Hiſpani. — Fugientibus inde Naſſauianis. — & aliquibus eorũ interceptis. — 21. Iul]

SVBSTITERAT Naſſauius in aditu Friſiæ Orientalis, ad Gemingam pagum, inter ſinum Dullartum, ac flumen Amiſiam.

[Margin: PVGNA ad Gemingam. — Ems fl]

ſiam. Habebat à tergo Emdam, partium amicam vrbem, excepturus inde commeatum per Amiſiam, atque Orangium fratrem è Germania venientem: circùm, paludes crebræ, & confuſa aquis itinera abſterrebant ſubiturum hoſtem: ſolùm à fronte inter ſubiectos inſtabilesque cœno campos, callis vnus contra fluuii tumores latè firmatus eminebat, atque excurrebat in caſtra pagumque, isque tormentis decem oppoſitis inacceſſus. Sic ille caſtris locum delegerat, munieratque. Sed TIMORI nulla munimenta ſatis ſunt. Timorem auxerat iterata Germanorum ſeditio paulo ante priorem cladem cœpta. Quum enim aliquot illorum cohortes, quia ſtipendia non ſoluebantur, Naſſauii Prætorium circùmſtetiſſent, exprobrantes, quòd eorum aliqui cogerentur fame emori, pane biduum non guſtato, ideoq; transfugium minarentur; promiſſis à Iuſto Schonuuemburgio in ſequentem diem viritim ducenis placchis, repreſſa vtcumque ſeditio eſt: quod tamen ſtipendium, ingruente ſubitaria, vti narrauimus ab Duce Albano pugna, perſolui non potuit. Idcirco miles apud Gemingam à fuga conſiſtens promiſſa repetebat, inſtaurata ferociùs ſeditione. Quæ Albano ex captiuis cognita, atque in exercitum de induſtria euulgata, adeo militum animos erexit, vt Centuriones fermè omnes, magno nationum certamine, ſibi expoſcerent inuadendum ipſum tormentorum ſuggeſtum, ~~id eſt~~ periculi ac belli ſummam. Ex quibus Lopeſii Fi-

Situs caſtrorũ Lud. Naſſauij. 1568

Dicco

Timor in caſtris ex ſeditione militari. prius incepta,

Scuta quatuor.

nunc iterata; & Hiſpanis nota.

Batteria

1568 Figueroæ cohors, quæ in campos deſcenderat ad Albani ſiniſtram per fluminis aggerem ducentis exercitum, iuſſa demum eſt id attentare. Habebat hæc cohors pleroſque militum armatos eo prægrandium tuborum genere, quos furcillis operosè librandos, ab Duce primùm Albano, translatos fuiſſe ad vſum campeſtris militiæ ſuprà memorauimus. Hi ergo, dum Albanus quaſi à fronte aggreſſurus hoſtem, obiectis contra eius tormenta vimineis corbibus ſe ſe communit, ac leuibus aliquot prælijs interim proludit; ſtrati prius humi, fuſiſque ad Deum precibus, (Figueroa inſigni erga Dei Matrem fiducia verba præeunte) per cœnum ac paludes eniſi, è latere in accliuem tumulum aggeremque tormentorum inſiliunt, paucis ab ea parte aditum initio propugnantibus, quaſi per ſeſe tutum: mox aliorum accurſu, poſt atrocem dimicationem, tormentis denique potiti, viam, quæ vna aggrediendis caſtris erat opportuna, ceteris aperuere. Qua parte immiſsæ Albani legiones non modò caſtris exutum extra munimenta vallumque pepulere hoſtem, ſed indè palantem vagumque, quantum ad Amiſiam patebat infrà ſupràque campus, continenti ſex horarum internecione deleuerunt. Etenim (vti ſcribit ad Margaritam Auſtriacam Hubertus à Valle, qui prælio interfuit) numquàm maiori aut ignauia, aut contumacia pugnatum eſt: ſi pugna tamen illa, & non veriùs ſtrages fuit. Plerique Germanorum abiectis ad pedes armis

Dieco

lib. 6.

16. Iul.

Mar Par menſis.

Quorū alii qui obliquè vadūt in ipſa hoſtium tormenta.

Alij aggrediuntur à fronte.

Priores tormentario ſuggeſtu potiūtur.

& ceteris aperiunt viā ad necem hoſtium,

quæ maxima, ſi vmquam,

& par ignauiæ hoſtiū fuit.

quaſi ſe dederent, eo promptiùs truci- 1568
dati: multos abſumpſere paludes, in
quas ſe alter alterum in fuga trudebant:
plures ferrum, cui terga dabant, velut
obnoxia virgis mancipia: plurimos verò Emſ.
flumen Amiſia, quò ſe præcipites im-
mittebant, licet nandi rudes, atque ar-
mis graues, eòque ſtatim plerique ab-
ſorpti, paucis exceptis, qui dum aquis
aſſueti tranant, à ſclopetariis in ripa,
tamquam anates, per ludibrium figeban-
tur. Ferunt, viſa ab iis, qui ſinum Dul-
lartum fortè nauigabant, pileorum
aquis innatantium multitudine, (nam
mare, quod certis increſcit, ac decreſcit
horis, in receſſu aquam fluminis, ſimul-
que cadauerum exuuias ſecum attraxe-
rat) intellectum eſse, magnam enimue-
rò pugnam ſtragemque proximis in
campis fuiſse commiſſam: atque ex pi-
leorum forma longè ab aliis diuerſa, qua
Germanæ cohortes ac turmæ pro galeis
vtebantur, iudicatum, penes Hiſpanum
ſtetiſſe victoriam. Quo factum, vt nun-
cius rei bene geſtæ Groningam properè
immiſſus ab Albano, repererit præter
omnem opinionem ac fidem, ciuitatem
rumoris iam plenam, cladiſque ac victo-
riæ non ignaram, nempe ex mercato-
rum nautarumque narratione præmoni-
tam. Sic olim confligente cum Sabinis
Romano exercitu Anienis ad ripas, viſa
Romæ in Tiberi, in quem deuoluitur
Anio, cognitaque fluitantia Sabinorum
arma victoriæ gaudium nunciis præri-
puere. Cæſorum numerus ab iis, qui
interfuere, variè proditus. Propius ve-

Victoriæ fama miro modo Groningā perlata.

Bern. Med. lib. 3.

Simile quid apud priſcos Romanos.

T. Liu. l. 3.

Numerus cæſorum.

1568 ro habitum, ex hoſtibus non pauciores ſex millibus: ex regiis non plures ſeptuaginta deſideratos. Quamquam duodecim millia paſſuum oppletus cadaueribus hominum equorumque campus immenſam oculis cædem latè ſubiiciebat. Nec parum prædæ fuit: viginti hoſtium ſigna, decem maiora tormenta, ſexque illa muſica Arembergio nuper ablata, ingens Naſſauii, Hochſtratani, & Schouuemburgii ſuppellex, impedimenta demum omnia in manus Hiſpanorum deuenere. Hochſtratanus pridie quàm pugnaretur, à caſtris æger abierat. Schonuemburgius ſub pugnæ principia cladi ſe ſubduxit. De Naſſauio incertus primùm rumor emanauit, relatis ad Albanum armis ac veſtibus, quas illo ipſo induerat die: dein reſcitum eſt alio veſtitu procul ab hoſtium conſpectu fluuium tranaſſe, intellectumque veſtes conſultò reliquiſſe, vt pro mortuo habitus quæri deſineret. Planè renouari viſa eſt, in hac Friſiana prouincia, Cæſaris Germanici olim victoria ex Arminio ad Viſurgim, alterum Friſiæ amnem: adeò cum barbaris ad Romanorum ſatietatem ludumque cæſis, cum ſtrage tranantium Viſurgim, cum Arminii non agniti fuga, cum prælio totidem horarum ad noctem producto, cum campo totidem millia paſſuum cadaueribus ſtrato: hæc, quam dixi ad flumen Amiſiam, pugna conſenſit. Nec diſpar vtrobique victoriæ monumentum ad poſteros erectum à Ducibus ex hoſtium ſpoliis, niſi quòd in Trophæi dedicatione modeſtè

Margin notes (left): Thuan. l. 41. hiſt. a t ex regijs octo ſolum obijſſe, alii quindecim. — Tacit. l. 2. ann. — De hoc Trophæo infra, & in princi pio lib 8.

Margin notes (right): & præda. — Callida Lud. Naſſ. fuga. — Similitudo huius victoriæ ex Naſſauio, & Cæſaris Germanici ex Arminio, in hoc eodē loco.

omiſſam ab Romano memoriam ſui, Hiſpanus liberaliter adiecit: ideoque Germanici appellationem in titulo famæ ſubſtituit, Albani nomen inuidia citò deleuit. Scio hanc victoriam miraculi loco aliquibus habitam, & Pontificis Pii Quinti precibus, qui Albanum & litteris & pecuniâ in Gheuſios animauerat, attributam. Certè Chriſtophorus Aſſonuillius, qui Albanum intimus conſiliarius comitabatur, rem vti erat geſta perſcribens, affirmat: Conſideranti ſibi delectum à Naſſauio locum, ex vna parte adeo & ſitu & ingenio munitum, vt longè maiorem, quàm Albani exercitum contémnere tuto poſſet: ex altera tam repentè, tam facilè à paucis expugnatum meritò hanc victoriam miraculi ſimilem videri. Et Albanus, ipſa quæ pugnam excepit nocte, nihil prius habuit, quàm vt victoriæ nuncium mitteret ad Pium Pontificem. Qui, vt preces pro euentu certaminis ad Deum ſollicitè fuderat, ita votis compos, trium dierum ſupplicatione ad tres vrbis Baſilicas, non ſine feſto tormentorum ſono lætisque per vrbem ignibus, diuinæ clementiæ grates perſoluit. Ego verò, etſi affirmare non habeo, diuinitùs hoc factum: quum longè minor in acie ſeditio & conſternatio afferre plurimum momenti quotidie ſoleat, tamen quum ad facinus reſpicio Hiſpanæ cohortis, quæ in apertum diſcrimen itura, admonente Lopeſio Figueroa aduocandos eſſe Superos in ſocietatem communis cauſæ, humi proſtrata, imploratoque etiam ſu-

Marginal notes: 1568 — Attributa hæc victoria precibus Pij V. — 17. Iul. — Qui pro ea grates Deo agit ſolemni ritu. — An hæc victoria dicenda diuinitus conceſſa. — Pietas Hiſpanæ cohortis.

1568 ſupra vſitatum morem, multis precibus ac votis, magnæ Dei Matris, Diuique Hiſpaniæ tutelaris auxilio, intrepidè feliciterque inter hoſtium tormenta victoriam inchoauit; profectò aſſeuerare non dubitauerim, ſi quid in ea pugna diuinitùs contigit, Hiſpanorum quoque pietatem meruiſſe è cœlo victricem illam opem, & eiſdem ad victoriam humana vi comparandam non defuiſſe virtutem.

FVROR Sardoæ legionis, vlciſcentis Arembergianã cladem,

IN reditu victoris exercitus, audax ſceleſtumq; facinus admiſſum eſt, quod Albani aliorumque lætitiam magnopere interturbauit. Ibat poſtremo in agmine Sardoa legio, quæ vt in eius loci conſpectum venit, vbi pridem multos commilitonum cum Arembergio Duce infeliciter amiſerant; inſurgente ira, ſocios vlciſci decernunt memorabili furoris exemplo. Nàm cœpta nondum luce, in proximos vicos ignem coniiciunt, ducto à villa principio, ad quam confugientes à pugna Hiſpanos, à ruſticis proditos fuiſſe Naſſauianis victoribus inaudierant: inde in alias circà domos ac pagos diuerſi peſtem extendunt, tanto ſucceſſu ob tecta flammis obnoxia, vento præſertim in ſcelus conſpirante; vt à ſinu Dullarto in Orientalem Friſiam quantum oculi ſpectare poterant, ferali omnia incendio conflagrare conſpicerentur. Perculſus relucente latè flamma Dux Albanus, hoſtiumque fraudem facilè ſuſpicatus, vbi ſuorum ſcelus, & cauſam comperit; ſiſti repente incendiariam legionem ab vniuerſo exercitu

incendio pluriũ pagorum.

Mulctatur ab Albano incendiaria hæc legio

 iu-

iubet, accitoque illius Tribuno Conſaluo Bracamontio, increpitoque, quòd eo permittente tantam Friſiæ Regique cladem intuliſſent; (nam & pagi aliquot arſerant Regii patrimonii) quòdque in Arembergium contumaces, fortiſſimum Ducem ad pugnam importunè compuliſſent; militum alios, qui ſcelus incœptauerant, eodem loci temporiſque veſtigio ſuſpendi; alios, præſertim qui ſupplendæ legioni adiuncti erant, eòque culpæ immiſti videbantur, ipſumque Bracamontium Tribunum, mutare militiam imperat. Nam hoc quoque militaris animaduerſionis genus retentum eſt ex antiquorum diſciplina, qui equitem ſæpenumero in peditem, hunc in funditorum numerum, ignominiæ causâ tranſcribebant. Quamquam huiuſmodi pœna non magnopere milites affecit, in aliis deinde legionibus parum immutato gradu receptos. Centuriones, Subcenturiones, Signiferos, & ſuper omnes, Tribunum ea ignominia pupugit, quibus in ordinem redactis ad gregarios milites deſcendendum erat. Itaque eorum aliqui, ac Tribunus inprimis, abire militiâ, quàm illo dehoneſtamento militare maluerunt. hunc tamen Albanus eâ notâ placatus in gradum non pòſt multo reſtituit. Exauthorata in hunc modũ mulctataque legione, ſed non ideo iacturâ prouinciæ compenſatâ, quæ decies centena florenũm millia exceſſiſſe credita eſt; victor Albanus Groningam, ipſo D. Iacobi peruigilio, cuius opem in acie ſenſerat, ingreſ-

ſus

1568

veteris animaduerſionis genere

Val. Max lib. 2. c. 2 de diſciplina milit.

Quanta ex Incēdio iactura ſuerit.

Albanus Groningã victor. edit

Quadraginta ſeu totum millia.

1568 ſus eſt: iuſſiſque Groningenſibus Gniffium deſignatum pridem loci Epiſcopum, & Meganum Comitem pro Arembergio prouinciæ Præfectum accipere; vtrique ſtatui firmando arcem Antuerpianæ perſimilem, Vitellii, ac Paciotti operâ inchoauit. Quibus ita ordinatis per Hollandiam, Bruxellas rediens obuium habuit Federicum filium natu maximum, Oſchæ Ducem, magnum Calatrauæ ordinis Commendatorem, cum duobus millibus, & quingentis peditibus ab Hiſpania deportatis, regiaque pecuniâ, opportuno nempe ſubſidio aduersùs Orangii apparatum.

e usq; ſtatum componit.

Aduentus Federici Albani filii.

ETENIM Orangius ingenti cum exercitu in Germania collecto properabat: hæreticis aliquot Principibus odio in Auſtriacam Hiſpaniæ domum facilè conſociatis. Iuuitque conſpirationem audita, cum omnium execratione, Egmontii, atque Hornani mors, auctaque propterea in Albanum inuidia; quam edito etiam libro aduersùs eius tyrannidem inſcripto cumulauit Orangius. Erant ei in exercitu apud Aquiſgranum luſtrato, militum octo & viginti millia. ex quibus Germanorum peditum ſexdecim millia, equitum octo: Gallorum verò Belgarumque equitum duo millia, totidem ferè peditum. Et Germanis quidem legionibus quadrimeſtre ſtipendium ſpoponderant Comes Palatinus Septemuir Imperii, Virtembergenſis Dux, & ciuitas Argentoratum: Belgis autem & Gallis tria talarorum millia in ſingulos menſes ſoluturum ſe confirma-

EXERCITVS Orágij.

Germanorum Principú conſpiratione collectus.

Quantus hi: exercitus.

Vnde ei ſtipendia.

Straſburg Mille & octingéta ſcuta.

uerat prædiues Antuerpiæ mercator Hiſpanus: alendum verò equitatum in ſe receperant partim Orangius ac frater, partim ipſi equitum ductores Caſimirus Palatini filius, Comes Suarzenburgicus, duo ex Ducibus Saxoniæ, Comes Hochſtratanus, & Gulielmus Lumeius ex Comitibus à Marca. Qui quidem poſtremus, homo catholico nomini ſæuè infenſus, barbaro ſe obſtrinxiſſe voto ferebatur, (vti olim Cl. Ciuilis Batauorum quoque ductor aduerſus Romanos) non poſiturum ſe antè capillum, quàm Egmontii, atque Hornani mortem vltus eſſet. Cum hiſce copiis, ac viginti campeſtribus tormentis Orangius opinione celeriùs tranſmiſſo Rheno, poſitiſque caſtris ad Moſæ ripam haud procul Traiecto, ingenti Belgium fama ac terrore compleuit. Quam profectò famam adeo in ſpeciem contempſit Albanus, mirus bellicorum diſcriminum diſſimulator, quique nihil magis timebat, quàm ne timere videretur; vt Centurioni copias hoſtium ſollicitè denarranti, amplificantique conſpirationem tot Principum Regumque, nam ex Dania quoque, & Britannia adeſſe auxilia memorabat; placidè reſponderit, Scire ſe quantum illud demum fœdus eſſet: nec magnopere timendum ab ea rebellium coniuratione, contra quam Rex fœdus longè maius inierit. Conueniſſe enim cum Hiſpaniarum Rege Reges Neapolis, Siciliæ, Sardiniæque: conueniſſe Inſubriæ Ducem: Burgundorum, & Belgarum Principem; præter Peruuii, Mexici, Phi-

Margin notes: 1568 — Votũ Gu'. Lumei. — Fama exercitus Orãgian, quã contemnit Albanus. — Maſtrick — Dictũ eius de fœderatis Principibus aduerſus Regem.

1568 Philippinarumque Reges. Hoc autem differre vtrumque fœdus; quòd in illo, nationum ingeniorumque diſſimilitudo, & (ſi cetera deſint) propria cuiuſque vtilitas diſſenſionem, mox & diſſolutionem ſocietatis eſſent allatura; in hoc, omnibus lubere, quod vni lubeat, eòque æternum fore. Et ſanè Albanus non tam externum pertimeſcebat hoſtem, quàm Belgas ipſos, quorum multis haud ignorabat inuiſum ſe; neque ab re ſuſpicabatur, auſurum numquam fuiſſe Orangium inferre arma in Belgium, niſi inuitatu, atque ope Belgarum, præſertim quum iam infeſta vbique itinera latrociniis, ac cædibus haberentur ab exulibus Gheuſiis, quos quia ſaltus obſidebant ac ſiluas, ſiluestres Gheuſios appellabant. Auxêre metum viſæ illuſtri nocte geminæ per cælum acies bello paratæ, haſtiſque coruſcantibus infeſtæ. Quibus prodigiis, quoniam multis è locis narrabantur eadem, fides habita: ideoque plura in dies nunciabantur. Quo intentior Albanus, munitis quæ in limite erant; & quibus præcipuè timebat oppidis, Traiectum ad Moſam cum exercitu properauit; vt ex ea vrbe occurreret Orangii conſiliis, illumque à tranſmittendo flumine, diſpoſito per Moſæ ripas milite, deterreret. Sed vicit Orangii ſagacitas & confidentia, fuitque hoc primum eius facinus bellum in Belgium inferentis, quo, quantus Regi hoſtis pararetur, haud obſcurè monſtrauit. Inuento enim per equites vado, inter Ruremundam, ac Tra-

Timor Albani à Belgis.

Augent timorem ſiluestres Gheuſii

& cæli oſtenta.

Christ. Aſſonui. vltima Septemb.

Ipſe Traiecti conſiſtit occurſurus Orangio.

Maſtrich

Sed Orangius Moſã traiicit,

miro artificio acceleratis

Traiectum, quà fortè Moſa aquæ tum modicus fluebat; arte fortunam adiuuat in hunc modum. Equitatum, qui vim fluminis refringeret, tranſuerſum adſtringit, quàm latè álueus patebat, (quod in tranſuehendis per Ligerim Sicorimque copiis olim fecerat Iulius Cæſar, aliique poſt illum) ſimul per extenuatum ea ratione retentumque amnem feſtinare ſub veſperá ſilentio pedites iubet: eâq; nocte, regiis excubiis inobſeruabili celeritate, aut potiùs incredibili auſo deceptis, exercitum incolumem traduxit. Idque adeo inopinatum obueniſſe Albano ferunt, vt Barlamontium renunciantem, tranſiſſe iam hoſtes interrogauerit, Num putaret, hoſtium aciem, phalangem auium eſſe, quæ Moſam tranſuolaſſet. At Orangius Brabantiam ingreſſus, auſuſque caſtra ſex paſſuum millibus admouere Hiſpano exercitui, eductis poſtridie copiis, occinentibus tubis, ac tympanis præliarem in modum conſtrepentibus, Albano certamen indicit. Et Chiapinius quidem Vitellius Caſtrorum præfectus, qui ſtatim ab aquis madidum, feſſumque viâ militem, antequàm caſtris locum caperet, inuadendum cenſuerat; ne nunc quidem detrectandam omnino pugnam exiſtimabat: quòd famæ intereſſet, hoſtem tranſmiſſo flumine præſultantem, aggreſſione aliqua, virtutis Regii exercitus admonere. Sed Albanus, quòd animo prouideret, tanto exercitui ſtipendia non diu proceſſura, adeoque nec concordiam, hieme præſertim ingra-

Margin notes: 1568 — l. 7. bell. gall. — l. 1. bell. ciu. — contra Albani opinionem. — 5. Octob. — Offert Hiſpanis pugnam. — accipiendam Vitellius exiſtimat. — non Albanus;

gra-

1568 graueſcente; iam ſtatuerat, quàm minimo ſuorum periculo, conatus hoſtium eludere, vnicè intentus, ne illi vrbe aliqua potiti prædas pro ſtipendiis haberent. Nullus tamen præteribat ferè dies, quin (vt modico diſtantes interuallo incedebant exercitus) aliquibus inter ſe velitationibus, aut etiam præliis, pabulationis potiſſimùm causâ, laceſſente plerunque Orangio, pugnaretur. Quæ porrò prælia, quibus vtrinque viribus, quoue ſucceſſu quotidie agitarentur, poſſem hîc ego diurna tamquam acta denarrare omnia. Illa enim in ſingulos dies accuratè perſcripſit, qui præliis interfuerat, Raphael Barberinus Sancti Stephani eques, mathematicarum bellicarumque artium apprimè gnarus, eaque Romam ſubmittebat è caſtris ad fratres ſuos Franciſcum Barberinum Protonotarium Apoſtolicum, & Antonium Barberinum, Vrbani Octaui Pont. Max. Parentem: quo ſub Principe non litterarum minus arbitro quàm Sacrorum, hæc litteris tradere, ego quidem in parte felicitatis duco. Verùm ex iis epiſtolis, quarum exempla deuenere in manus meas, conſultius hoc loco habui delibare tantum aliqua, reliquis omiſſis, quæ aut ſimili, aut non ſanè memorando in partem vllam exitu contigerunt.

Leuibus præliis cõtentus.

Horũ præliorũ diariũ vnde.

TERTIO poſtquam Moſam traiecerat die, caſtra ad Tungros Orangius promouit. Cui ſtatim oppido tegendo conuertit illuc exercitum Dux Albanus, nec congrediens, nec abſiſtens, tantùm quid conſilii eſſet in horas hoſtibus, ſine

Tongeren.

fine

1568

VITELLIANI intercipiũtur.

Vitellius euadit.

Dolor eius & minæ ob equam ſauciam.

Orangianos aggreditur,

& cædit,

equis eorũ pluribus captis.

Dictum eius.

ſine ſollicitus. Acciditque, vt Vitellium primis tenebris ad exploranda Orangii caſtra cum duobus equitum ſignis profectum, ex inſidiis repentè hoſtis inuaſerit, ac cæſis aliquot ex Vitellianis, reliquos effusè fugauerit, Vitellio ad ſuos incolumi redeunte, equâ tantummodo, qua vehebatur, non leuiter ſaucia. Quam quia is vnicè caram habebat, quippe beſtiarum incitatiſſimam, noctu ſuper cœna cum Raphaele Barberino, veteri amico & contubernali anxiè diſſerens de illius iactura, minatus eſt, ſi dies ſibi craſtinus illuceſceret, effecturum profectò ſe, vt hoſtes equæ ſauciatæ pœniteret. Nec vanè iactatum. Poſtridie, dubia adhuc luce, ſelectis aliquot equitum ſclopetariorum, ac lancteariorum turmis, ex Hiſpanis præcipuè, Burgundisque; animaduertens Orangii poſtremum agmen ab reliquo exercitu procul incedere, diuiſis illico turmis cum Camillo Gonzaga Nouellariæ Comite, tanta celeritate impetuque hoſtem bipartitò aggreſſus eſt, vt interfectis ex eis ferme quadringentis, quum tamen ipſe non niſi quindecim amiſiſſet; præter plauſtra complura militari ſupellectile onuſta, centum quinquaginta hoſtium equos domum victor abegerit. Quibus ad Albanum gloriosè adductis, *En*, inquit, *mihi quot equos equa vna peperit*. Non ideo tamen deſtitit Orangius, ſecuto poſt hæc die, diſpoſito exercitu, ad belli aleam Albanum prouocare. Verùm is haud ignarus, hoſti commeatum pecuniamque citiùs, quàm audaciam deſu-

1568 futuram, cunctatione vires frangere tutiſſimum habebat. Quo ille ferocior modò tranſuerſis itineribus in Albanum incurrendo, modò eos, quos ad laceſſendum immiſerat, ſimulato metu reuocando, modò villas ac pagos ſub oculis incendendo, irritare Hiſpani mores nitebatur. Sed repererat hic ſcilicet Annibal cunctatorem Fabium, qui neque deſperato furore hoſtium, neque ſuorum vocibus ac penè conuiciis, (nāque huic Dictatori ſuus non defuit Magiſter equitum pugnæ cupidus) neque vllo rei bene gerendæ inuitamento moueretur. Quin, vt erat futuri prudens, nullis rumoribus ante ſalutem poſitis id agebat, vt quam ex hoſte fracto eiectoque victoriam ſibi pollicebatur, ſeram mallet ac ſecuram, quàm dubiam cruentamque. præſertim quum iam in Orangianis caſtris inaudiſſet, non leuium ſigna diſcordiarum apparere. Nec eum fefellit opinio. Etenim Orangius, vrbibus aliquot fruſtra tentatis, ex quibus pecuniam & commeatum ſibi ſpoponderat, vix menſem egerat in Brabantia, quum ſeditione coorta, interfectoque à furente militum manipulo Malburgio Centurione, ipſe ſclopo appetitus, gladii capulo pilam repellente, periculum euaſit. Gliſcebatque in caſtris malum haud facilè ſiſtendum, niſi opportunus Gallici auxilii nuncius Orangio ſpem, turbatoribus metum attuliſſet. Ergo ad eam legionem quingentorum equitum, triumque peditum millium excipiendam, quam ducebat ex Gallia Franciſcus

Orangius ad pugnā variè irritat Albanū.

Qui non mouetur, cūctando victurus.

Chiap. Vitel.

ſeditio in Orangianis caſtris

Orangii periculū.

Nouum ei ſubſidium ex Gallia.

ſcus Hangeſtus, Ienliſii Dominus, factio- 1568
nis Condæanæ Tribunus, exercitum quamprimùm mouit.

DE PVGNA ad Getam fluuium.

IN ITINERE Orangius, captâ Trudonopoli, agri Leodienſis, ablatoque inde copioſo ſanè commeatu, ac ingenti auctus præda ex loci Abbate, atque aliis primariis viris grandi ære mulctatis; Tillemontem rectà contendit, vt ſe cum Ienliſio coniungeret, qui aberat ab eo loco tria circiter paſſuum millia. Sed quoniam inter vtraſque copias intercedebat amnis Geta, vt tutò eum trāſmitteret, diſponit in tumulo, qui ripæ imminebat, aliquot leuis armaturæ turmas, ſclopetariorū manipulo immiſtas. Sequebatur à tergo, qui numquam hoſtem omittebat Albanus, exercitum ferme ſexdecim millium bellatorum trahens. eratque primo in agmine Vitellius, qui animaduerſo Orangii conſilio, properè ad Albanum ducentem poſtremum agmen, equitem Barberinum mittit, qui quo loco eſſet hoſtis, quàmque facilis in traiectu amnis victoria, Ducem admoneat. Albanus abſtinere prælio iubet, dum exploratius aliquid ex hoſte referatur. At hoſtis fluuium ingreſſus cum parte exercitus iam tenebat vlteriorem ripam. reliqueratque ſub Tribuno Philippo Marbeſio, Loueruallii Domino, duo ſclopetariorum peditum millia, & quingentos equites, pleroſque Vaſcones, Vuallōneſque, ex omni exercitu delectos, qui Regios aſſiduis leuibuſque velitationibus, dum traiicerent ſocii, diſtinerent. Vitellius indignatus eripi è mani-

San Trudeo.

Tienen.

Orangius capto Trudonopoli, diſponit fluuium tranſmittere ad excipiendum Gallicum auxilium.

Albani exercitus.

quem mouere contra Orangium prohibetur ab Albano Vitellius.

Orangius amnem traijcit, relicta exercitus parte.

1568 manibus, Ducis cunctatione, victoriam; in legionem ab reliquo exercitu ſeiunctam, magna parte agminis mouet: ſimul Barberinum feſtinare ad Albanum iubet, nunciareque quid conſilii capiat. Nec abnuit Albanus, potiùs quia factum erat, quàm quia factum vellet. conuerſusque ad Federicum filium, *Vides*, inquit, *tumulum illum equitibus inſeſſum? eò tibi contendendum eſt. Promoue illuc, nam potes ex hoc aduerſo colle, campeſtria tormenta ſex: aſſumptisque cohortibus aliquot Hiſpanorum peditum, equitumque ala, ſtatione hoſtem pelle.* Et verò plus adhuc, quàm pater imperauerat, Federicus effecit. Nam & tumulo exêgit hoſtem, & Vitelliano agmini adiunctus, conuerſis eò tormentis, plurimum contulit ad victoriam. Etenim iuſta iam propemodum acie, non tamen æqua pugnabatur. Quippe ſubita impreſſione trepidi, qui nondum aquas traiecerant Orangiani, veritique ne vniuerſo in eos exercitu Albanus incumberet, modò amnem & fugam reſpectabant, modò in prælium, meliorum ductu redibant, eòque inter pugnæ fugæque conſilium plures cadebant. Adeo vt Vitellius non dubitaret, ſi omnibus copiis tranſmiſſo amne contenderetur, quin eo die hoſtis deleri poſſet: idque ſignificandum Albano, qui ex editiore loco ſubmittebat perparcè militem, ſollicitè curauit. Nec Barberinus & Vitellii iuſſu, & ſua ſponte prælii cupidus quidquam omiſit, quo Duci ſuaderet opportunitatem capeſſen-

dæ-

In eam impetum facit Vitellius,

& immiſſus ab Albano patre Federicus,

collem capit.

Pugna.

Vitellius perſequi hoſtem vltra amnem cupit.

Idque iuſſus ſignificare Albano Barberinus.

dæ pugnæ; *Cæſos iam hoſtium ferociores: ex alijs victam magnam partem videri, victis pauore animis; atque adeo ſi porrò pergatur, ſignisque in hoſtem omnibus incurſetur, antequam Gallorum acceſſione reſumat vires, haud dubiè debellatum eſſe*. Iratus enimuerò Albanus feſtinatione Vitellii, quaſi prælium extorquentis, vt erat ſui tenax, atque adeo alieni conſilii impatiens, *Ergo vos*, inquit, *moderari me bello non ſinetis arbitratu meo? Abi hinc actutum ad Vitellium: iube illum in ripa continere militem, neque deinceps ad me de pugna interpellatum mittere. Nam ſeu tu, ſeu quiuis alius importuni monitores acceſſeritis, per caput Regis adiuro, viui non redibitis*. Ea denunciatione Vitellius, ac Federicus, coërcito vtcumque milite, iram omnem in obſtantes, pugnamque Hochſtratano duce alicubi ſtrenuè reſtituētes effudêre. Nec erat vna prælii facies apud hoſtem. alibi conſternatio, & fuga, & vtrobique ſtrages: alibi ex deſperatione ferocitas, & pugnæ reparatio, & victoriæ mora. Conglobati Orangiani aliquot manipuli apud Tribuni Louernallii vexillum, noui auxilii ſpeciem ferentes in aciem redeunt: impetuque, quantus ſolet eſſe morituris, in Vitellium vadunt, denſam circa eum cohortem aperiunt, proturbantque. Vitellius nihil inde animo, aut loco motus Tribunum Louernallium ante alios dimicantem excipit, illoque grauiter ſauciato, in Signiferum, quanta vi poteſt, inuehitur: ereptumque ei hoſtile vexillum manu attollens non

1568

Sed vetat iratus Albanus.

Pugna redintegratur in ripa fluminis.

Clades Orangianorum.

Vitellii virtus,

1568 non tam inclamauit, quàm abſoluit, nouo ſuis, addito ardore, victoriam. Ferunt delato exinde ad Albanum ſigno, quum is ſtantem in eo columnam intuitus circumlegiſſet, *Neſcit labi virtus niſi virtute ſuperetur*; multis audientibus dixiſſe, *Profectò à virtute Vitellij ipſam eo die ſuperatam fuiſſe virtutem*. Cæſi intra duas ferme horas, non pauciores duobus hoſtium millibus, plerique gladio, qui finis plerunque certaminis. Capti nobiles aliqui, interque eos Tribunus Loueruallius, tribus vulneribus ſaucius, poſtea vltimo ſupplicio Bruxellis affectus. ipſe verò, cuius iacturâ ſuper omnem cladem Orangius indoluit, Antonius Lalinius Hochſtratæ Comes, globo traiectus, raptimque mutato equo ad ſuos relatus, haud ita pòſt multo, Fidem catholicam palàm profeſſus, occubuit. Ex Regiis vulneratos quidem permultos, non plures tamẽ octoginta cecidiſſe ſatis conſtat. Supererant ex hoſtium legione centum quinquaginta milites, qui ſe fortè in vicinam domum è pugna incluſerant; certi non niſi per colloquia, & conditiones ſe dedere, quaſi Antuerpiana in arce forent. Quumque inde à Regiis aliò properantibus extrahi non poſſent; militari veluti corona ambiri domum, atque incendi, ab Duce Albano iuſſum eſt: ſtatimque fœni plauſtro illuc admoto à binis militibus, ipſo plauſtri obiectu ſecuris, ac ſcintillantibus ſcloporum funiculis ſuccenſo; arſit facilè domus, atque ineuitabili ruina defenſores inuoluit. Erat-

Laudata ab Albano

Numerus cæſorum

Oppidum in Brabantia.

Com. Hochſtratani mors.

Franciſ. Haræus in Annal.

Reliquiæ legionis victæ circumſiſtuntur

Succenditur eorum domus

que ferox miſerandúmque ſpectaculũ, dum alii flammis ambuſti cum parte domus conciderent: alii eruptione facta, in intenta militum ſpicula, velut in venabula erumpentes è latibulo feræ; furioſè procurrerent. Fuere, qui conuerſis in ſeſe ſclopis aut gladiis, nempe vt Hiſpano qualemcumque præriperent ſeu gloriam, ſeu lætitiam; alter alterum mutuis impeterent ictibus, transfigerētque: Quin interea qui gladiatoriam illam inſaniam ſpectabant, pars miſeraretur, alii ſibilis aſtreperent, quodque eo labore, pulueriſque & pilarum iactura liberarentur, grates per iocum agerent, eundémque in hoſtes ſuos glorioſum ſcilicet exitum deuouerent. Fuit in Regio exercitu plurium opinio, ſi vniuerſa, vti Vitellius optabat, acie dimicatum eſſet, hoſtium vires, ea pugna profligari potuiſſe. Sed Albanus, præter inſitam homini tenacitatem, de locorum ſitu, deque Belgarum fide dubius, cauta vbique præhabebat. Sub hæc Orangius Gallico auctus auxilio reparaſſe haud dubiè cladem videbatur, ni breui intellexiſſet, militibus quidem, ſed etiam difficultatibus auctum ſe, quum tanto maiore in dies annonæ penuria premeretur. Itaque ſpe deiectus, qua ſibi ſuiſque perſuaſerat, ſi Brabantiam cum exercitu intraſſet, ciuitates illico plures, prono in partes ſtudio rebellaturas: immo eas expertus æque infeſtas ac munitas: quum nouies ac vicies caſtra mutaſſet, ac ſemper lateri incedentem haberet Albanum, qui militiæ vetus, captato

Ipſi variè cadunt.

Aliqui mutuis ſeſe vulneribus conficiunt.

Opiniones de hoſte abire permiſſo.

Orangius auctus Galliciſcopiis

& annonæ ſimul inopia;

Mirum. quoties mutatis caſtris vrbē aliquam, aut Albanum cir-

1568 ptato vbique potiore ſitu, prohibere aggreſſiones vrbium poſſet, extrahi ad periculum vniuerſæ pugnæ nulla arte, nulla vi poſſet; ſuadente Ienliſio, reliquiſque Gallicis Ducibus, ſtatuit Condæo ſe adiungere tertium ciuile bellum in Gallia reparanti. Præſertim quòd Leodii Princeps Gerardus Gronsbecus non modò tranſitum in Germaniam negabat, ſed etiàm expoſito in mœnibus milite, exploſiſque inde tormentis, Orangium à ſuburbiis abſterruerat. Quā ille iniuriam, incenſis aliquot cœnobiis, ferociter vltus, in Hannoniam exercitum deportauit: Vbi quum ſolito inclementiùs in aliquorum Nobilium, qui Compromiſſo nomen dederant, pagos ac prædia deſæuiret, intellectum eſt, id ab eo fieri, quòd ii ſeſe milites polliciti, bello non adfuiſſent. At apud Quercetum cum inſequente Albano, ſemperque aliquid nouiſſimi agminis carpente, commiſſo pluſquam velitari prælio, fugatis aliquot Hiſpanorum Germanorumque ſignis, ac multis eorum peremptis: Sancio Auila, ac Cæſare Daualo ſuorum fugam inhibentibus haud leuiter vulneratis; ſuperiorem cladem vtcumque compenſauit. Sed in aditu Galliæ, ab Arturo Coſſæo militum Tribuno, qui cum Gallicā legione limitem ſeruabat, iuſſus mīnaci Regis Caroli denunciatione, Galliā cum armis abſtinere; dum nihilominùs vltrà tendit, atroci in caſtris ſeditione, mutare ſententiam coactus eſt: milite in Regem Galliæ arma detrectante, ſtipendiumque promptis

Cumuenire tentauerit. Fruſtra ſemper. In Galliā cogitat.

Epiſcop. Leodienſis.

A Leodiēſi excluſus.

vaſtat eius agrum:

& aliquot Hannoniorum pagos.

Quenſoy

Infert aliquam Albano cladem.

Prohibetur Galliam intrare.

ptis in Centuriones gladiis expoſcente. 1568
In Germaniam ſpe fruſtratus abſcedit.
Quamobrem tot ſimul aduerſis conflictatus, quum ſæuiente præter modum hieme, huc atque illuc volitanti nuſquam conſiſtere liceret, nec pecunia, vti conuenerat, perſolueretur; quod vnum ſupererat, partim diuendita, partim oppignerata ſupellectili, ac reliquo bellico apparatu, eâque ratione pacatis vtcumque militibus ac dimiſſis, ipſe in Germaniam cum parte copiarũ, exeunte iam anno profectus eſt, bellum melioribus auſpiciis reparaturus.

POST eiectum Orangium Albanus mittit in Galliã Mansfeldium copiarum ducem.

ATVERO Albanus belli interim 1569 ſecurus, mittit in Galliam pro Carolo Nono aduersùs hæreticos duo equitum, tria peditum millia, duce Erneſto Mansfeldio: relaturus Regi gratiam, ob Orãgium hoſtis loco habitum. Nec ſanè parum ad eam victoriam apud Monconturium à Catholicis relatam Mansfeldius contulit; incenſus præſertim æmulatione Ludouici Naſſauii, cui mediam eo die Hugonotorum aciem ducenti, ipſe qui contrarium agmen in medio quoque poſitum moderabatur, obiectus, equitatum Naſſauii, quamuis pila dexterum brachium traiectus, repreſſit primùm, mox & fugauit.

Petr. Ern. Co. Manſfeld.

Non ſine operæ fructu.

Bern. Mẽdoz. l. 4.

Triũphans ingreditur Bruſellas.

Albanus autem, eiecto extra Belgium, citra vniuerſum certamen, vti deſtinarat, Orangio, multis hoſtium, paucis ſuorum amiſſis, triũphanti ſimilis, Ianuario ineunte, Bruxellas intrauit, indictis per Belgium ob rem benè geſtam publicis ſupplicationibus.

A Pontifice donatur Galero & Gladio.

Addidit homini gloriam perhonorifica legatio, qua Pontifex Pius Quintus Galerum

PET·ERN·COM·MANSFELDIVS LVCEMB· GVB·
GEN·CASTR·PRÆF·EXPEDITIONIS GALL· DVX

BIBLIOTECA NAZIONALE
TORINO

1569 lerum & Gladium auro margaritisque diſtinctos, ac Pontificiis precibus ſolenni ritu ſacros, Albano tamquam Catholicæ Religionis propugnatori ab Vrbe tranſmiſit. Ille grandia munera, Archie- Magna &
20. Mart. piſcopi Mechlinienſis manu, ſub matu- ludorum tinum ſacrificium in templo reuerenter celebritas accepit. Reliquus dies ludicro haſtarum
1 Maii. ſpectaculo, feſtisque decurſionibus tranſactus eſt: non ſincerâ omnium lætitiâ, multorum certè dolore, aut inuidiâ, & inuidia. qui victum Orangium, non victorem Albanum volebant: auctâ præſertim indignatione ex ipſo ludorum campo, ſuperioribus menſibus Belgarum Procerum cæde funeſtato. Accedebat & illud ad inuidiam cumulandam: quòd eodem Trophæũ ſibi ſtatuit tempore Trophæum ſanè ſuperbũ Antuerpiana in arce ſtatuendum, ex tormentis bellicis Ludouico Naſſauio ereptis in Gemingenſi prælio, conflari ſibi iuſſerat, homo in gloriam apud poſteros intentior, quàm ex præſentium offenſione timidus. Erat hæc armata eius Quod nam effigies, nudo capite, dextero bracchio illud. inermi, & in vrbem intento: pede ſtatuas ex ære duas premens, hoc eſt duos ex tribus Belgii Ordinibus, Nobilitatem Eius interpretatio. Populumque, ſicuti & operis inuentor Arias Montanus affirmaſſe dicitur: &
In Apolog. an. 1581. Orangius interpretatus eſt, Albani faſtum irridens, qui ſibi ſtatuam erexerit ipſe, pede conculcantem Ordines ac populum omnem Belgarum. His verò geminis ſignis manus inerant plurimæ, libellis, crumenis, ſecuribus, facibus armatæ: ora laruis tecta: aures & colla

pendentibus granata caliculis manticu- 1569
liſque, Gheuſiorum ſupellectili. In baſi
Inſcriptio. marmorea Elogium inſcriptum, *Ferdinando Aluarez à Toledo Albæ Duci, Philippi Secundi Hiſpaniarum Regis apud Belgas Præfecto: Quòd extincta ſeditione, rebellibus pulſis, Religione procurata, iuſtitia culta, prouinciis pacem firmauerit; Regis optimi miniſtro fideliſſimo poſitum*. Baſis latera vario Emblemate figurata: infra additum, *Iungelingi opus ex ære captiuo*. Quod ſanè ſimulacrum, mirum quanto omnium odio inuidiaque ſpectatum ſit: Belgis quippe frementibus, quaſi eo in monumento quotidie vinci, quotidie in triũphum duci eorum natio videretur: & Hiſpanis ipſis homini indignantibus, qui ſibi glorioſum acroama canere, quàm audire maluiſſet. Nec alia crebrior ſermonis materia in Regis aula, irridente in primis Roderico Gomeſio, veteri æmulo, *fideliſſimi* appellationem *miniſtri*; nempe qui gloriam Principi ſuo debitam interuerteret, ad ſeque transferret. tantoque magnificentiùs aliqui efferebant in cælum modeſtiam Regis; qui aliquot antè menſibus, quum ei nobilis ab Italia Statuarius obtuliſſet, impoſiturum ſe portis vrbium per Inſubricam præfecturã Inſignia & Simulacrum Regis abſque vllo Regiæ pecuniæ diſpendio, laudata hominis voluntate reſpondiſſet, *Malle ſe artificem, qui quantacunque impenſa ſuum in cælo ſignum collocaret*. Quod aſtu aulico effuſè laudabatur in Principe, vt ad magni nominis

Artifex.

Iacobus Iungelingus.

Magnum indè odiũ, Belgarum, Hiſpanorumque, Aulæ quoque Hiſpanicæ irriſio,

Alo. Cabr l. 8. c. 11.

Ruigomez de Silua.

aucta ex comparatione modeſtia Regis.

Ant. Herrera l. 3. par. 2. hiſ

1569 minis præconium illuſtriùs vapularet Albanus. Immo nec Philippo Regi gratam fuiſſe eiuſmodi molem ferunt, cuius iuſſu, quadriennio pòſt ſublata eſt: ſiuè Belgarum offenſioni Rex hoc dederit: ſiue potiùs ſuæ, quaſi ægrè paſſus, aliis excitari monumentum victoriæ Regiis auſpiciis, ac ſtipendiis reportatæ. Et ſuboluiſſe Albano indignationem Regis inde coniectum eſt, quòd is alteram ſtatuam (nam geminas aiunt ab eodem artifice eâdem formâ fuſas) in Hiſpaniã mittere, vti deſtinarat, omiſerit.

& Regis indignatio

Mich. ab Iſſelt in hiſt. et Meter. l. 3 hiſt. Belg

Albano nõ ignota.

SED nihil æquè odium Albano Duci, Hiſpanoque nomini cumulauit, ac noua tributi ratio. Ea erat, vt rerum mobilium quoties venderentur, decima, immobilium vigeſima; omnium verò centeſima ſemel à Belgis penderetur. Sic enim poſſe aiebant exhauſto bellis ærario prouideri, atque adeò prouinciarum ſecuritati. Namque ab Hiſpania diuturno Maurorum bello implicita, claſſemque magni vtique ſumptus in communem hoſtem meditante, profectò parum opis expectandum. Nec æquum eſſe, Philippi Regis curas, atque impenſas in Chriſtianæ rei tutelam vnicè intentas, aliò intempeſtiuè nunc diſtrahi. Sed Ordines ob eam cauſam Bruxellis coacti, quod ad decimam quidem attinet, repugnabant, *Internecti eo tributo commercia, & vnicum Belgij alimentum. Quo enim paſſuros modo mercatores atque opifices, vt pro eadem re ſæpius decimam ſoluant? quippe antequàm panni, tapetes, quæque alia textilia conficiantur,*

DE TRIBVTO Decimæ, Vigeſimæ, & Centeſimæ

Cauſa imponendi.

Decimam Ordines deprecantur:

tur, diſtrahanturque, ſoluendam eſſe decimam pro lana; inde pro filo, tum pro textura, tincturaque, ac pluribus huiuſmodi artificijs: ideoque auctis mercium pretijs, emptores abſterrendos: aliò potius opifices migraturos, ſumma interim egeſtate prouincijs relicta. Reputaret animo Albanus quantum compendij quæſtusque Britannis additum ſit, ex quo Belgæ ante annos ducentos, eluuionibus natali ſolo pulſi transtulere pannorum texturam in Britanniam, eius artificij rudem. Opificia in Belgio adhuc ſupereſſe, quorum affuſi circà populi expertes ſint, haud modicè ditandi, ſi illuc artifices commigrauerint. Sed nihil efficiebatur apud armatum, victoremque, ac nullo ab hoſte ſollicitum, eòque Belgas obſequii faciliores habiturum. 1569

Immoto Albano.

Lis inter Albanum & Angliæ Reginam: occaſione interceptæ pecuniæ.

INIECIT tamen interea non parum ſollicitudinis Angliæ Regina, nouique rurſum belli occaſionem Albano præbuit. Cantabrica nauis, & minores quatuor aduehentes ex Hiſpania in Belgium ad ſtipendia copiarum Albani Ducis, magnam auri vim (ducenta nummûm aureorum millia ſcribunt plerique, quadringenta nonnulli, aliquis etiam octingenta) ſeu tempeſtate, ſeu piratarum metu ſubduxerant ſe in Angliæ portum. Regina eam pecuniam certa in Belgium non remittere, primò in tabulas referri iuſſit, dein extractam è nauibus, ærarii ſui fecit, cauſata regni neceſſitatem: nequidquam reclamantibus Guerrao Deſpæo Philippi Regis Oratore, ac Stephano Serra Hiſpanis nauibus præ-

M. Iſſelt in hiſt. & Meteran. l. 5. & Thuan. l. 44. & Meurſ. l. 5. l. B. Adr. l. 10. & Aloyſ. Chabrera l. 8. H. Conelt lib. 3.

Naues Anglorum ac bona in Belgicis Hiſpaniſque portubus attinentur:

1569 præfecto. Inde offenſo acriter Albano, ac mercatores Anglos, eorumque naues ac bona per Belgium attinente, vti etiam in Hiſpania factum eſt; viciſſim & Angla in Belgas Hiſpanosque paria agitante, nihil propius erat, quàm vt arma vtrinque expedirentur. Et allegatus quidem ab Duce Albano in Angliam Chriſtophorus Aſſonuillius ad repetendam pecuniam, componendamque controuerſiam, offenſam adeo Reginam furentemque compererat, vt interdictum ei fuerit, mandata vltrà perſequi; abnuente Angla cum Albano, aut quoquam alio, præterquàm cum Rege conditionibus diſceptare. Nempe hos ei ſpiritus intendebant (vt legi in litteris Aſſonuillii) & renaſcens Maurorum in Hiſpania tumultus, & nouus per Germaniam belli apparatus in Belgium, & quotidianæ in primis ſuorum prædæ ex Belgicis Hiſpaniſque nauigiis. Quin per eoſdem planè dies Luſitanorum naues quatuordecim, Indicis onuſtæ mercibus, dum ignaræ inter vtramque nationem diſſidii, ſecurè illac præteruehuntur, ab Anglis captæ, inque inſulæ portus abductæ, mirum quantum amorem auxerant continuandæ tam quæſtuoſæ litis. Quo impenſior Hiſpano cura reconciliationis. miſſusque propterea in Angliam Thomas Raggius, cuius prudentiæ dabat tunc plurimum Albanus, poſtea Rex ipſe fidem viri expertus regiũ quæſtorem habuit. Hic & ſi Reginæ non flexit animum retinendæ pecuniæ obfirmatum, aures certè ad eam diem occluſas

Margin notes: & Belgarũ Hiſpanorumque pariter in Anglicis. — Legatus Albani à Regina reiicitur. — 10. & 14. Maii. — Naues Luſitanæ cum Indicis mercibus capiuntur ab Anglis. — Theſaurarius generalis

 1569.

occluſas ita occupauit, vt non ſurdam ſe componendæ rei præberet. Inde Marchioni Vitellio, cum Raphaele Barberino, ac Turrio à ſecretis, quos poſtremò allegarat Albanus, honorificentiùs acceptis; Angla palàm aperit, Certiorem ſe factam pecuniam non ad Regem, cui facere iniuriam numquam fuiſſet in animo, ſed ad mercatores Genuenſes pertinere; eâ ſibi tunc opus eſſe, redituram dominis non ſine vſura ac bona fide. Reſponſionem ad Albanum referens, Hiſpani Legati, ac Vitellii nomine Barberinus; etſi ſubdolam Reginæ mentem non ignorabat; quum nullus vſquam mercator, qui pecuniam repeteret, appareret; tamen reputandum Albano ſignificauit, quanto Belgis quàm Anglis impendium maius allatura eſſet ea controuerſia. Numeraſſe ſe octoginta & vnam Belgarum, & Hiſpanorum naues in Anglicis portubus detentas: inſpexiſſe earum merces quotidie deteriores, & rapinis expoſitas. Proinde videri Legato, ac Vitellio, non augendas nouis offenſionibus diſcordiæ cauſas: ſperare enim fore; modo moræ aliquid intercedat: vt exſatiatâ iam irâ per mutua ſcilicet incommoda; paulatim commercium pari vtrinque diſſimulatione redintegretur. Id autem quo plus momenti haberet apud Albanum; commentarium ei tradidit à ſe breuiter appoſitèque conſcriptum de controuerſiæ ſtatu. Hæc porrò quamquam verè dicebantur: vti tunc patuit, quum compoſita demum lite, repertum eſt dam-

num

Noua Albani legatio.

Reginæ reſponſum.

Relatio Barberin.

Commentarii exemplar eſt apud me.

1569 num Belgis Hiſpaniſque illatum mercatoribus tantùm excedere commune intertrimentum, vt ſupra ducenta florenûm millia rependere coacti ſint Angli; non tamen Albanus deſiſtendum ſibi putauit, aut ab vlciſcenda perſequendaque Anglorum iniuria, aut ab exigendo, quod iàm cœperat, Belgarum tributo, quòd illud ad Regis exiſtimationem pertinere arbitraretur: hoc autem licet incommodum tunc quidem intelligeret turbatæ mercatorum reipublicæ, ſperaret tamen eorum iacturam breui reparandam, ſe certè ære ab Anglis interuerſo vacuum videns, æquius putaret opem à prouinciis petere prouinciarum denique bono ceſſuram. Quare quum ad poſtulationes ac monita, minas Albanus adderet: Ordines verò neceſſitatem populorum obiicerent: nec deeſſet, qui Albano per epiſtolam ignoti nominis ſignificandum curaret, *Si ille Themiſtoclem ageret, duas pro exigenda pecunia Deas afferentem, Suadam, & Violentiam: eſſe ſe Andrios, qui ne eam perſoluant, totidem intercedant magnæ quoque Deæ, Paupertas, & Aporia.* Quumque propterea hinc ſupplicibus libellis & querimoniis, illinc mutatis aliquoties edictis, imperioque certaretur: & tamen inter eas contentiones circumagente ſe anno, exitum res haberet nullum; indignatus ad extremum

1570 Albanus prouincias monet, *Rempublicam ſibi commiſſam ſibi curæ futuram: interim parerent æqua imperanti ac meminiſſent, ciuitates ex eis nonnullas perduel-*

Octogīta ſcutorum millia.

Lis interī non componitur.

& Albanus redit ad tributum exigendū à Belgis.

Qui repugnant.

Plutarch. in Themiſt.

Impoſſibilitas.

Februar. menſe.

At ille iratus prouincias ſcripto increpat.

1570

duellium conſiliis implicitas, ab ſe mulctari poſſe longè grauiori pœna; itaque culpam prompto nunc obſequio redimerent. præſertim quum eam ipſe pecuniam non ſibi conquireret, aut in Hiſpaniam Regi tranſmittendam ſed prouinciarum ſecuritati contra temporum aduerſa munimentum pararet. Simul contumacioribus aliquot ciuitatibus priuilegia adimit, aliis præſidia imponit, omnibus metum iniicit. Quo factum eſt, vt prouinciarum pleræque centeſimam conſenſerint: aliquæ hoc tributum præſenti ære commutauerint. Nonnullæ tamen quaſi ampliùs deliberaturæ, in Hiſpaniam legatos mittunt, decimam deprecantes; centeſimam, ſupra quam nihil poſſint, offerentes. Quam profectò prouocationem quamquam Albanus iniquiſſimè tulit, veritus æmulorum potentiam apud Regem; diſſimulandam nihilominus exiſtimauit: atque ad demulcendos populorum animos, generalem culparum veniam ob proximas turbas, quam diu diſtulerat, hoc demum tempore promulgare ſtatuit.

& re caſtigat.

Transfigũt aliquæ cũ Albano.

Aliquæ in Hiſpaniã mittunt.

Trai ectũ ad Rhenũ Vtrecht.

GENERALIS culparum pro Belgis venia,

FLAGITAVERAT illam à Rege condonationem tribus antè annis Margarita Parmenſis: quòd videret, quotidie Belgarum plurimos ſuppliciorũ metu anxios, aut aliò commigrare, aut turbarum ſocios in Belgio ſibi adſciſcere, quaſi tutiores ob numerum, Quippe MVLTITVDINI facilius condonatur: &, vbi omnes delinquunt, nemo plectitur. Sed Rex miſſo, non niſi poſt biennium, veniæ diplomate ad Albanum,

25.Mart. 1.6Iul.

à Gubernatrice Parmenſi olĩ petita:

A Rege ſerò miſſa ad Albanũ

1570 num, & is additâ vnius anni morâ ad eius promulgationem; vterque magnam gratiæ partem, cunctando corrupêre. Nihil tamen Albanus omiſit, quo magnificè id beneficium Belgarum populis exhiberet. Nam profectus Antuerpiam, indictamque ſupplicationem ad primarium Virginis templum ſuperbo ipſe ornatu comitatus, poſt concionem ab vrbis Epiſcopo Belgicè habitam, ſacrificanti Cameracenſi Archiepiſcopo cum regio Senatu interfuit. Sub finem Sacrificii ab eodem Cameracenſi perlectæ ſunt Pontificis Pii Quinti litteræ, quibus hæreſi implicitos abſoluebat. Addidit Atrebatenſis Epiſcopus ſuper eodem argumento Gallicam orationem, populum cohortatus, grates vt Deo ageret pro ea Pontificis, Regiſque clementia, & Albani Gubernatoris operâ. Quæ dum pluribus extolleret, repentinis doloribus correptus, atque è ſuggeſtó ſublatus, multis ad ſuperſtitionem omnia trahentibus inauſpicatò dixiſſe, ſucceſſuque non fauente ſuſcepiſſe cauſam viſus eſt. Ad veſperam verò Albanus Nobilium ſtipatus agmine in forum maximum venit. forum infinita hominum multitudo oppleuerat, diſpoſito ad capita viarum milite, ac multitudini paſſim immiſſo. Ipſe conſcenſo ligneo theatro, conſpicuum auro ſolium ſublimis inſedit, ſacro accinctus gladio, & galero tectus, quos religione gemmiſque pretioſos à Pio miſſos ante memoraui. Tum præconem iuſſit, propè ſtantem recitare diploma Regis, quo præte-

rito-

& ab hoc et à dilata

Promulgationis cæremonia matutina.

Supplicatio,

Cōcio Belgica,

Sacrificiũ,

Litteræ Pij V.

Oratio Gallica,

interrupta

Pompa veſpertina.

Theatrum in foro,

Albanus I ſolio,

Ex litteris Com. Mensfel. 9. Aug. ad Marg. Parm.

Regis litteræ à præcone gallicè belgicè, que recitatæ,

ritorum obliuio, turbarumque venia Belgarum populis tribuebatur. Quod ille Gallicè Belgicèque præſtitit, adeo rauca compreſſaque voce, vt quàmpaucissimis perceptus ſit: ſiue id caſu euenerit, ſiue Albani ſtudio quæſitum, qui malebat beneficium ex ea pompa, ſparſoque magnificè de generali venia rumore, quàm ex ipſo veniæ diplomate, cui tam multæ exceptiones inerant, à Belgis æſtimari. Sed planè contrà accidit. Namque ex ipſa apparatus magnificentia, ſibi ſumma quæque polliciti, quidquid infra opinionem accepere, detractum ſibi querebantur. Acceſſit quòd multitudo, quæ procul à theatro ſpectabat, ignara quantum cuique condonaretur, facilè ab iis, qui conſultâ operâ beneficium Regis extenuabant, in errorem inducta eſt. & eorum non pauci, qui propiùs aſtiterant, ob ea exceptionum capita, non ſatis ſibi adhuc tuti videbantur. Certè obſeruatum eſt, pleroſque domum ſuſpenſo animo rediiſſe, nec vllum feſtis in nocte facibus ignibuſque, contra quam Albanus ſibi perſuaſerat, ediediſſe gratulationis argumentum. Interea in Belgium venit Anna Maximiliani Imperatoris filia, quæ poſt Caroli Hiſpaniarum Principis mortem, cui deſtinata coniux fuerat, Philippo Patri deſponſa tunc erat: perpetuo Caroli fato, vt vxores ſibi deſignatas pater aut viuo præriperet, aut in mortui locum duceret. Hanc vt in Hiſpaniam Albanus ipſe comitaretur, enixè flagitauerat à Rege: honorificum ratus,

tus,

[Left margin notes:] ſed paucis auditæ; & nō multis grata. Anna Philippi Regis ſponſa. Deducere illam in Hiſp. cupit Albanus,

[Right margin notes:] 1570. Ex litteris Aſſonuilli 17. Iul. ad Marg. Parm. 11. Aug. Iſabella Henrici Regis, & Anna Maximiliani Imp. filiæ.

1570 tus, per eam occaſionem abire Belgio ſatis ab ſe in præſens repulſis hoſtibus conſeruato, ac fundatis arcibus, vti putabat, in poſterum communito. Et quamquam initio Rex aſſenſus non eſt, dein tamen offenſus aliquibus, quæ in adminiſtratione Albanus egerat, quòdque turbarum veniam non vti mandatum fuerat promulgaſſet, (ſi comperta ſcripſit ad 15. Septembris. Margaritam Parmenſem Ducem, Manſfeldius Comes, Albano pridem alienus) reuocare illum è Belgio ſtatuit, ſucceſſoremque nominauit Regiæ nobilitatis virum Ioannem à Cerda, Medinæ cæli Ducem, Nauarræ Proregem, qui tamen non niſi biennio pòſt Belgium adiuit, ac breui remiſſa aliis ea bellorum mole, rediit in Hiſpaniam. Quo tempore venturam ad regendas prouincias, cum Granuellano Cardinali, Mariam Luſitanam Alexandri Farneſii coniugem, toto Belgio peruulgatum: quamquam omnium vota in eius ſocerum Margaritam Auſtriacam Parmenſem Ducem conuerſa erant. At verò Albanus (quando ſucceſſor non dabatur) relicto negotio deducendæ in Hiſpaniam Reginæ Maximiliano Boſſuſio, maris Belgici Præfecto: additiſque pro ſe Ferdinando Toletano filio, Cæſare Daualo, & cũ ſua legione Mondragonio: (breui dein reuerſis in Belgium præter Daualum, qui Ioanni Auſtriaco in Actiaca pugna, ac Tunetana expeditione magnis functus muneribus adhæſit) ipſe interim ad exactionem decimæ, vigeſimæque rediit, conditionibus, ſæpe ab ſe mutatis, à popu-

& abire Belgii præfectura.

Rex aſſentiebatur,

nominauitque ſucceſſorem qui diu ad uentũ diſtulit,

Interim ſponte ſ deducẽdæ negotio alijs dato,

pu-

pulis ſæpe reiectis, pari vtrinque perti- 1570.
nacia. Pertinaciam Belgarum augebat rumor de Albani ſucceſſore, populis optatus, eoque creditus. vnde iis minora cadente metus, ac maior Albano indignatio, tamquam fini eius præſultarent.

Ipſe ad ceſſationem decimæ redit,

INVNDATIO per Belgiũ,

ACCESSIT & alia diſſentiendi ab Albano cauſa, ex noua ſubitaque prouinciarum calamitate. Etenim nocte ante lucem, Sanctorum omnium venerationi ſacram, intumeſcens præter modum Oceanus, atque aggeres alicubi ſupergreſſus, alibi demolitus, tam prodigioſa, ac ſupra omnem Belgarum memoriam alluuione contexit aliquot Zelandiæ inſulas, magnam littoralis Hollandiæ partem, totam ferè Friſiam, vt exundationem illam, quæ ante annos quadraginta tumulaſſe dicitur pagos omnino duos ac ſeptuaginta, vnius altitudine pedis exceſſerit. Strage non modò fortunarum planè incomparabili ſed hominum vel in ſola Friſia viginti millium, quos mare hauſit acceſſu receſſuque iuxtà ſæuum, quorum, iumentorumque cadauera vnà cum domorum ſupellectili, fractorumque tabulis nauigiorum, per campos nullo iam maris ac terræ diſcrimine fluctuantia, non aliam ferunt obtuliſſe oculis imaginem, quàm percuntis olim Noëtica eluuione orbis terrarum. Inuenio in Friſiorum annalibus, à cimbis per inſecutos dies à Magiſtratu immiſſis ad colligendas naufragii reliquias, mortalium permultos collibus atque arboribus ſuperſtantes,

1. Nouẽbris.

ſupra omnem memoriam.

1530.

Strages.

Apud Picer Vuinſemium l. 2. hiſt.

tes,

1571 tes, extremumque pænè ſpiritum trahentes, in tempore exceptos fuiſſe. interque eos Snecenſi in colle repertum infantem, illuc cum fele cunis aductum, placidiſſimè dormientem, diluuii naufragiique vnicè ſecurum. Hac igitur Albanus maritimi Belgii iacturâ permotus, menſes aliquot abſtinuit à ſuſcepta contentione, non ſatis animi certus, quid ſibi vniuersè agendum exinde foret. Namque in eius quoque aula opinionibus ſciſſa, variè diſſerebatur. prudentioribus palàm affirmantibus, *Falli rationes Albani, qui ſibi perſuadeat, ærarium ſupplendum eo tributo, quod ad egeſtatem prouincias redacturum ſit, ideoque nec diu proceſſurum. Perperam illum gloriari, ſcriptis etiam ad Regem litteris, compendio vectigalis pecuniæ reperiſſe ſe Peruanas auri venas in Belgio. Nempe euenturum ei, quod Antigoni Regis procuratori: qui enato repentè apud Edepſum riuo ægrotis perquàm ſalubri, quum vectigal aquas bibituris impoſuiſſet, eluſa ſtatim auaritia, ſcatebra ſimul & vectigal exaruit. Profectò mercaturam quoque ſimili tributo damnatam, abituram è Belgio, atque adeo tributum ex ea omne ceſſaturum, Quanto conſultiùs feciſſe Carolum, qui quum agitaſſet de centeſima mercibus imponenda, iacturæ admonitus, quam ex alienatis inde mercatoribus, ac tranſlatis aliò commerciis acciperet; nouitatem abrogauit? & quid Belgio ſupereſſe mercatura exuto, niſi à paupertate ſolitudinem, & à locupletatis circà populis*

Mira res

Ob hāc calamitatem quieſcit Albauus ab exactione,

Aliqui illam omnino diſſuadent.

Athen. l. Dipnoſ.

 1572

Alij æquã & neceſſariam contendunt,

ſeruitutem? Non tamen contrà deerant, qui ærarium memorabant exhauſtum bello non ſponte Hiſpanorum geſto, ſed iniecta neceſſitate à turbatoribus prouinciarum: ideoque par eſſe prouinciarum pecuniâ tanto tunc quidem opportuniùs ſuppleri, quanto propiùs Anglorum arma oſtentarentur. Nonnulli, vt decimæ authores Albano fuerant, ita propoſiti conſtantiam aſſerebant: ſpecie retinendæ dignitatis, re autem vera vt ei apud prouincias inuidiæ atque odii ſummam conficerent, cui ſuccumberet, Quorum conſilia, quia ingenio conſentanea, homo ad aſperiora pronus arripiebat. Itaque contemni Maieſtatem Regis ea Belgarum tergiuerſatione minaciter queſtus, noua edictum moderatione temperatum remollitumque, Bruxellenſibus, à quibus præſens ipſe promptum præ ceteris obſequium ſperabat, promulgari iubet, nihil vltrà mutaturus. Sed ij coniunctis vſque adeo animis repugnarunt, vt clauſis inſtitorum officinis, toto eo die piſtores, lanii, tabernariique ab opere ceſſauerint. Enimuerò iræ præceps Albanus, quòd videret, ſe coram, in principe vrbe, ac terroris domicilio, tantam plebi confidentiam eſſe; illa ipſa nocte ſuſpendi imperat ex eis aliquot pro foribus tabernarum. Iamque miles in armis, lictor cum laqueo præſtò erant; quum nuncius de Brila à Gheuſiis capta, tamquam Deus è machina, implexæ funeſtæque tragœdiæ nodum ac laqueum repentè ſoluit. Nam perculſus inopinata clade Albanus,

Aliqui Albanũ ſaltuat.

Ipſe edictũ denuo moderatur,

ac tertiò proponit.

Non recipiunt Bruxellenſes, inſigni cõtumacia.

Aprili menſe.

In quos vi & laqueos parat Albanus.

Sed aliò repentinus nuncius hominẽ auocat.

plura Orang. in Apolog. an. 1581.

nus,

1572 nus, omittit tandem odioſam quæſtionem, duos ipſos annos non alio fructu agitatam, quàm vt auctâ in Hiſpanos inuidiâ, defectionis agitandæ conſilium maturaret. Et ſanè patuit, quàm acre telum ad rebellandum tributa ſint, quum grauiora populis aliunde commotis imperantur. Etenim Belgarum querelæ de Albani ſeueritate ſuperbiaque, non vltra execrationem atque odium fuere. Certè venienti nuper Orangio cum exercitu nihil auxilii ab offenſis Albano ciuitatibus allatum eſt. Nam ſupplicia denique paucorum ſunt, quantumque multitudinem odio ſtimulant, tantum metu retardant. At verò tributum propria cuiuſque iactura ducitur, qua qui ſe grauiùs premi vident, cum re proiiciunt quoque metum, nullâque futurorum diſcriminum curâ, auertendæ præſenti tantummodo iniuriæ detrimentoque Ducem quærunt. Id verò cùm aliis gentibus, tùm maximè Belgis vſitatum, quorum pleroſque, ac Hollandos in primis, exemptos olim oneribus & collationibus, inque vſum præliorum ſepoſitos à Romanis velut tela atque arma, legimus in eorum annalibus. Nec alia rebellandi cauſa Belgarum populis quondam fuit, Tiberio Principe, niſi quòd Olennius regendis iis terris impoſitus tributum antea modicum augeret, auctum inclementiùs exigeret, apud quem quum nihil preces queſtusque valuiſſent, remedium ex bello ſumptum; quod multis exinde luſtris obſtinate cum Romanis ducibus

& cogit emittere tributa.

Et magis nocuere Albano, & Belgis occaſionē potius fuere rebellādi, quàm ſupplicia.

Hollandi olim immunes à tributis.

Tac. de mor. Germ.

Idem lib. 4. Annal.

& ob ea rebellarūt à Romanis.

geſtum eſt. Ac mihi quidem in Orangii conſilia inſpicienti, quæ parando illę dominatui, tentatâ ſæpius aleâ, dirigebat; tunc videlicet admota fuiſſe ſpei videntur, quum hæc tributorum occaſio denique oblata eſt. Etenim mouit is aliquid ſub Margarita Parmenſi, per eas Epiſcoporum, Quæſitorumque, & Concilii Tridentini turbas. Quibus tamen Regis indulgentiâ compoſitis, pleriſque Optimatum Gubernatrici addictis, veritus in primis Egmontium non paſſurum ex amico Principem; non vltrà tunc quidem progredi eſt auſus. At Albano ſupplicia exercente, abalienata nobilitate, coniectus ipſe in reorum numerum damnatuſque; communem, vt videri voluit, cauſam cum priuata vltro coniunxit, atque arma palàm induit, quaſi famæ ſecurus, quòd haberet, cuius odio bellum imputaret. Sed ciuitatibus ſubitâ illa pœnarum ſeueritate perculſis, expertus eſt Orangius, inter initia timor s, (cuius nempe acceſſus validiſſimus eſt, diuturnitate verò minuitur, excutiturque) fruſtra populos crudis adhuc humoribus inualidos ad defectionem ſollicitari. Verùm vbi moleſta tributorum quæſtione ciuitates Hiſpano fidæ pariter ac dubiæ vrgeri cœptæ ſunt, gliſcente omnium odio, metumque ſuperante, auctâ præſertim ex Albani diſceſſu populorum audaciâ; tunc enimuerò intellexit Orangius maturandæ rebellionis, fundandique, quod diu moliebatur, imperii tempeſtatem adeſſe. Itaque dum totus in eam 1572

Et nunc ob eandē ſollicitat Belgas ad defectionem Orangius.

Tentatis ſæpe aliis ad rebellandum viis.

Nunc demū ſevoci eſſos

pópulis ac dacioribus ob creditū Albani diſceſſum è Belgio.

1572 eam curam Albanus enixiùs incumbit, imminens occaſioni Orangius populos ab Regis obſequio retrahendi, firmatus occultis complurium ciuitatum conſiliis ad defectionem iam ſpectantium, lecto per otium milite, eas belli faces intulit Belgio, quæ tot annorum ſpatio nullis vrbium concidentiuui ruinis opprimi, nulliſque cruoris extingui fluminibus potuere.

COEPTVM eſt à Batauico mari bellum: quaſi iam tum vires ſuas præſenſerint, & qua parte dominaturi aliquando eſſent, principio intellexerint. Et ſanè quum in eam rebellionem intenderint, attentauerintque ſæpenumerò Gheuſiis, tum qui in vrbe degentes, vrbanique dicti: tum qui ſaltus obſedêre, ac ſilueſtres nominati; ſoli demum aquatiles (ſic enim, & maritimi quoque anſeres vulgò appellati ſunt) felici rem audacia confecere. Horum Dux aquatilium Gheuſiorum fuit Gulielmus Comes à Marcha, Lumæi Dominus, odium in Albanum profeſſus, depictis in vexillo decem monetis, ad decimi nummi memoriam inuidiamque militibus inſerendam. Commilitones fuere primi, Gulielmus Bloſius Treslongus, Lancellottus nothus Brederodii filius, Bartholomæus Enteſius, Sonoius, aliique complures: quibus mandauerat Orangius, prædatoriis nauibus oram Hollandiæ, Friſiæque infeſtam haberent. Illi Hiſpanorum odio, ac prædarum cupidine, quarum quintam Orangio partem pendebant, quantum ab

CLADES à mari Albano illata.

Aquatiles Gheuſij.

Dux eorũ,

& primarij comites.

Piraticam exercent.

Amiſiæ fluminis oſtio ad fretum vſque 1572
Britannicum patet, piraticis excurre- Ems.
bant nauigiis: habebantque, ſi quando
aut ab occurſu plurium, aut à tempe-
ſtate declinandum erat, in Britanniæ
portubus plerunque perfugium. Qua
Portubus Anglicis prohibêtur demum ſtatione ceu communes hoſtes
prohibiti Reginæ iuſſu ab Duce Albano
rogatæ, dum Cantabricam inuadunt na-
uium, atque diripiunt, aduerſa vento-
rum vi in Vornam Hollandiæ inſulam
Brilam capiunt. deferuntur. Ibi pro mercatoribus ha-
biti tempeſtate illuc eiectis, diſcrimine
in audaciam verſo, Brilam inſulæ por-
tum adoriuntur, &, priuſquam oppi-
dani bellum aduehi non merces intelli-
gerent; inſperabili ſucceſſu, nemine
obſiſtente capiunt Dominico Palmarum 1 Apr.
In res ſacras debacchantur. die: ac Lumæio præeunte, fractis Di-
uum imaginibus, nullaque omiſſa in
res ſacras, ſacrumque ordinem irreue-
rentiâ; portum ità communiunt, vt ac-
currentem Albani iuſſu, cum aliquot
Auxilium Hiſpanorũ repellunt. ſignis, Boſſuuium Comitem, Hollan-
diæ Præfectum, non modò ſtrenuè re-
pulerint, ſed etiam nonnullas eius na-
ues ab aliis forte ſeiunctas ductore Gu-
lielmo Treslongo, inſigni confidentia, Gul. Bleſius Treſl.
in hoſtium conſpectu ſuccenderint. Ad
captæ inſulæ famam, tanquam ad ſi-
gnum prouinciis elatum; mirum profe-
ctò, quanta per Belgium repente mu-
Hinc mira rerum mutatio. tatio conſecuta ſit. Quippe ciuitatum
complures Fœderatis vltrò fauere,
nonnullæ etiam inuitare: aliæ inter
vtroſque mediæ nec Albanum pati, nec
ab Rege deficere; pauciſſimæ obſequii
me-

1572 memores pro Hiſpanis arma libenter induere. Namque Dordracum, primaria Hollandiæ vrbs, confugienti ad eam Boſſuuio, ingreſſumque militibus ſuis petenti, ſparſo callide rumore, aduentare Hiſpanos decimum nummum exacturos, portis hoſtiliter occluſis, pernegauit. Fliſſinga, Zelandiæ portus, & Oceani clauſtra, ipſo Reſurgentis Domini die, Parocho inter ſacrificandum, (vt fortè erat ab Hiſpanis alienus) ad libertatem populum, qui Sacro intererat, adhortante; Hiſpanum præſidium eiecit, eo furentium tumultu, vt Tribunum Aluarum Pacechum Albani propinquum ſuſpendio necauerint, imperatâ eiuſmodi mortis ignominiâ à Treſlongo, vlciſcente (vt ipſe aiebat) Ioannis fratris necem capite damnati ante quatuor annos à Gubernatore Albano: eandemque vrgentibus idcirco hæreticis, ne videlicet veniæ locum tanto facinori ab iuſta Gubernatoris ira Fliſſingani ſperarent. Nec multò poſt Enchuſa Friſiæ obiecta, qui vnus ſupererat è præcipuis Hollandiæ portubus, ab Duce Albano defecit. Enchuſam ſecuta ſunt Horna, Alcmaria, Edamum, aliaque Borealis Batauiæ oppida. ad Auſtrum verò Gouda, Veteres aquæ, Lugdunum, Goricomium, ac præter Amſtelodamum, & Schonouiam Hiſpanis fida, omnis ferme Hollandia, ac magna Zelandiæ pars Albanum deſeruere: excuſſo vſque adeo viri metu, atque inludum pæne conſumpto, vt iocularibus eum libellis vltro laceſſerent; & captâ

Dordracũ ab Hiſpanis deficit.

& Fliſſinga,

Io. Treslongus.

& Enchuſa

& omnis ferè Hollandia,

Oudeuater. Leyden.

& magna Zelandiæ pars.

abiecto Albani metu

 ſta-

atque in ludum ex Brilæ appellatione conuerſo.

ſtatim Brilâ, Albani effigiem grandibus irridendam conſpiciliis, quæ ei à tergo Lumæius imponebat, paſſim expingerent. Nempe vt, quoniam Brilla à Belgis conſpicilia vocantur, idemque apud eos facere dicitur, naſo ocularia vitra ſuſpendere, ac ori frenos iniicere: infrenatam iam eſſe Albani ferociam eo deridiculo commoſtrarent: ignati, quanta ſibi ab Duce inanium videlicet contemptore, malorum Ilias immineret.

Rebelles ciuitates Orangio ſe dedunt.

Et quamuis ex iis, quas memoraui ciuitatibus, initio nutauerint aliquæ, certæ quem fugerent, incertæ cui ſe dederent; tamen partim diffiſæ ſuorum magnitudine ſcelerum aduerſus Sacra, Sacerdotesque: partim nouum tributi onus obfirmatis iam animis haud vnquam paſſuræ, ad Orangii tranſiere partes, in eiusque tanquam Regii Præſidis verba, Lumæio curante, iurarunt: ab eo præſidiarios milites, naues, arma: ab eo locorum præfectos, ac leges: ab eo redditus ex ſacri Ordinis cenſu præreptos accepere.

Noua ex illis Reſp.

prædatoriis nauibus ſupra modum aucta,

tanta confluentium ex Gallia, Britanniaque, multitudine, prædarum ſpe; vt quatuor intra menſes, Hiſſingano in portu ſteterit inſtructa, centum quinquaginta nauigiorum claſſis, auſa Hiſpanorum partium oppida, ac naues frequenter inuadere: cum quibus & proſpero tunc ſucceſſu ſæpe pugnaſſe, & deinde intra decennium (quo tempore aliquoties bellatum eſt mari) Hollandos ſemel victos, victores fuiſſe ſemper, Hiſpani ipſi ſcriptores affirmant. Vt profectò iis iam tum prolu-

& mari plerunque victrix.

Bar. Méd. l. 16.

1572 ſiſſe victoriis videantur, quibus hac tempeſtate, nimis quantum maritima Hollandi potentia per Oceanum excreuit; Atque in hunc denique modum noua hæc extitit ab aquis Reſpublica, parente ambitione, obſtetrice hæreſi, terrore ceu tonitru ante tempus emiſſa. Sanè quum de hac poſtrema rebellionis occaſione quereretur, ſcribens ad Margaritam Parmenſem Ducem Namurcenſis Epiſcopus, ad extremum conficit, Hoc decimæ vigeſimæque pretio emptas eſſe Orangio maritimas prouincias, nouumque Principatum. Verùm hæc adeo multiplex, ac repentina ciuitatum defectio, etſi Albanum, auditis aliis ſuper alias cladibus, magnopere commouit: namque in Zutphania, Tranſiſelania, Geldria, Friſiaque non minores interea processus habebat affinis Orangii Guilielmus Comes Bergenſis, vrbibus oppidisque partim vi captis, partim ſponte, aut metu deditis. Tamen, vt Hiſpanus intenta erat in Gallos curâ, timebatque Belgio tempeſtatem à terra non à mari, nihil æquè hominē perculit, ac nuncius de Montibus, principe Hannoniæ vrbe, à Ludouico Naſſauio ope Gallorum captis. Verebatur enim, ne belli principium id eſſet, quod Carolus Galliæ Rex, Ludouici Naſſauii, Gaſpariſq; Colinii ſuaſu, illaturus vulgò ferebatur. Etenim Carolus pace cum Hugonotis vtcumq; compoſita, eorumque primoribus in gratiam aulamque reuocatis, à Colinio illorum duce perſuaderi ſibi paſſus dicebatur, vt pro Naſſauiis arma ſubmit-

Marginal notes (left): 24. Iul. an. 74. — Doesburgum, Zutphania, Haideruicum, Oldenſelia, Campi, & alia. — Mons 23. Maij.

Marginal notes (right): Occaſione ex tributo ſumpta. — Deficiunt & aliæ ciuitates. — Montes à Ludouico Naſſ. capiuntur à Gallis adiuuantibus.

mitteret in Belgium. Iamque legebatur per Galliam miles: Coliniusque, quoniam dux expeditionis deſtinatus erat à Rege, florem hæreticæ nobilitatis Pariſios euocauerat, ſpecie Nauarræas nuptias honorificentius concelebrandi, re vera autem vires acceſſu Nobilium confirmaturus. ægrè eorum nonnullis, & quidem callidioribus, in poteſtatem Regis ſeſe committentibus, mirantibusque, Colinium, qui paucis antè annis Regis nomine inuitatus in aulam præcautè reſponderat, *In Gallia non eſſe Comites Egmontios*; nunc tantâ confidentiâ ſe ſociorumque præcipuos Regia in vrbe, Caroli arbitratu, concluderet. Ipſe tamen, quòd iam videret, occupatis à Gallo Montibus, læſam cum Hiſpano pacem, ictumque eâ gratiâ fœdus cum Angliæ Regina; belli nequaquam dubius auxilia quanta poterat à Germaniæ Principibus contrahebat, Belgarum Nobilium fidem pertentabat, ipſumque caſtrorum in Belgico exercitu Præfectū per certum hominem aggreſſus, primos ei in Gallica militia honores fructusque pollicitus eſt, ſi ad partes Caroli Regis iam iam potituri Belgio maturè tranſiret. Quumque ſemel reiectus non deſiſteret animoſus non minus fidei emptor alienæ, quàm venditor ſuæ; indignatus acceptis eodem internuncio litteris Vitellius, atque in ignem, vt erant obſignatæ, illo præſente coniectis, faceſſere ab ſe protinus hominem iuſſit, & factum reſponſi loco ad Colinium referre.

ADMONITVS à Vitellio Dux Alba-

Colinio authore.

Qui ſe nimium confidenter Regi credit.

Sollicitat Belgas ad defectioné. Vitellium pertentat.

Huius præclarum facinus.

1572

Ch. Vitellius.

1572 Albanus, ſimulque ab Hiſpano apud Carolum Oratore certior factus, quid in horas Pariſiis moliréntur hæretici, quamquam initio hoſtem Carolum non crediderat, quippe conſcius (vti aliqui ſcripſere) quid aduerſus hæreticos agitaret animo Rex; tamen auditâ Montiũ iacturâ, non vltrà Regi fidendum ratus, neglectâ maritimi belli curâ, Federicum filium, & Chiapinium Vitellium cum parte copiarum obſidendis Montibus præmittit: ipſe cum reliquo ſtatim exercitu ſecuturus. Venientem Federicum egreſſæ Montibus ſelectæ aliquot Gallorum cohortes ſubitariâ excepere pugnâ, ne caſtris locum caperet Hiſpanus obſiſtente nullo. Certè ad famam pertinere exiſtimarunt, ſpecimen ſui aliquod præbere hoſti à mœnibus procul habito. Quamuis autem in ea velitatione ſauciatus à plumbea glande Vitellius in ſiniſtra tibia, curam haud leuẽ Regiis incuſſerit, caſtra tamen, quo ipſe deſtinauerat loco, poſuere. Et altero quidem, poſtquam ea locauerant, die, repertæ ſunt per ſtationes militum, Montenſes aliquot mulieres ab vrbe digreſſæ, per ſpeciem olera vendendi, Hiſpanorum agmina & conſilia explorantes: quæ Federici iuſſu, decurtatis paulum ſupra genu veſtibus (militari huius ſexus ignominiâ apud Hiſpanos, antiquiſſimæ Ammonitarum conſuetudinis non abſimili) per caſtra primùm traductæ exſibilatæque, dein Montes cum eo dehoneſtamento remiſſæ ſunt. Nec multo pòſt Eſpinenſe cœnobium, quod

Left margin: I. B. Adrianus l. 18. & Thuan. lib. 56. — Ber. Med. lib. 6. — 2. Reg. cap. 10.

Right margin: DE MONTIBVS ab Albano recuperatis. — Federicus Albani fil. ad obſidẽdos Montes contendit. — Pugnat cũ Gallis diſturbatoris caſtrorum poſitionẽ. — Caſtra tamẽ ponit. — Mulieres exploratrices plectuntur. — Eſpinenſe cœnobium expugnatur.

quod vrbi proximum Montenſes inſederant, bis ab Hiſpanis tentatum, demũ eiectis inde acri pugna præſidiariis, captum eſt. At non ſegnior interea Coliſnius liberandæ obſeſſæ vrbi pedites equitesque in limite conſcribebat, præfecto ſubitæ expeditioni (Regis, vt aiebat, iuſſu) Ioanne Hangeſto Ienliſii Domino, Franciſci Ienliſii nuper extincti fratre. Is, quamquam per expeditum nuncium admonitus à Ludouico Naſſauio, ne pugnam iniret, antequam venienti Orangio ſeſe adiungeret; impatiens moræ, atque conſortis, cum quo communicaret laudem liberandæ vrbis: ac militum (ſex ſeptemue millia erant) alacritate fretus, cum Federico nullam impigri partem ducis omittente, ferocius quàm cautius collatis ſignis apud Sanctum Giſlenium non procul ab obſeſſa vrbe, magna ſuorum ſtrage, profligatus eſt. Quo ſane die admirationi fuit Vitellii audacia. Qui recens à vulnere quum ingredi, aut conſiſtere non poſſet, & tamen abeſſe à pugna non ſuſtineret; obuiâ fabrûm ſandapilâ geſtari ſe voluit: in eaque ſemiſtratus aciem cum Federico duce diſpoſuit, inſidias ſtruxit, quæque Præfecti caſtrorum ſunt, peregit omnia. Tum primo in agmine, inter dimicantium tela conſpicuus, voce, manu, præſentiâ ipsâ, plurimum profectò valuit ad victoriam: quæ tamen illi, recrudeſcente poſt vulnere, ac deſperatâ valetudine, tantum non attulit ſupremũ diem. Deſiderati dicuntur ex Ienliſianis mille ac ducenti, quum ex Hiſpanis triginta

Exercitus à Coliſnio ſubmiſſus,

cum Federico confligit.

vincitur.

Vitellii audacia.

Barella.

cæſi.

ginta tantummodo cecidiſſent. Ipſe Ienliſius, ac ſexcenti milites, inter quos Nobiles ferme ſexaginta, in manus Hiſpanorum deuenere: ex iiſque partim in vicinas arces abducti, partim ſuſpendio necati. Reliquos, qui ex infelici prælio in ſiluas ſaltusque profugerant, locorum ignaros ruſtici paulo ante crudeliter ab eis habiti, pari crudelitate confecere. At Federicus, cuius ab ea pugna virtus inclaruit, reducto victore exercitu in proximum pagum, ad agendas publicè gratias Diuæ Leocadiæ, Toletanæ vrbis tutelari (cuius ibi corpus tunc quidem aſſeruabatur) diem militari pompa tranſegit. &, quo rei famam per Hiſpaniam augeret homo & patratione operis, & oſtentatione magnificus, miſſo Centurione Bobadilla, victoriam Regiis armis auſpiciisque relatam Philippo Regi gratulatus eſt.

Thuan. l. 52. Hiſpanos viginti cæſos numerat eo tidem lo. Meurſius L. 7. & Ber. Mendoza

captiui.

Reliqui a ruſticis trucidatæ.

Victoris exercitus lætitia.

Relatum eſt Toletum an. 1587.

INTEREA Princeps Orangius rebellium prouinciarum ſpe famaque auctus, ſecundam in Albanum expeditionem confidentiùs adornauerat. trahensque ſex millia equitum, peditum vndecim millia, ineunte Iulio, tranſmiſſis Rheno ac Moſa, expugnatâque crudelem in modum Ruremundâ; Brabantiam infeſtus ingreditur, Hannoniã, liberando Ludouico fratri, petiturus. In via paulùm diuertens, Louanium fidam Regi vrbem aggreditur, acceptisque ſexdecim aureorum millibus, à vi abſtinet. Mechlinienſes recuſato paulo ante Hiſpanorum præſidio, eoque impares ſponte ſe dedunt. Idem fatum fuit

EXPEDITIO ſecunda Orangii è Germ. in Belg. ad liberandum Lud. fratrẽ

Ruremundam expugnat.

Louanium mulctat.

Mechliniã capit.

Niuel-

Niuellarum, Diesthemii, Sichemii, Tillemontis, aliorumque oppidorum ad partes metu aut ſtudio tranſeuntium. Bruxellæ obſequii conſtantes Orangium repulere. Teneramunda, atque Aldenarda vi captæ, direptæque. Pagi plerique aduerſus arma inualidi, oblatâ pecuniâ hoſtilem iniuriam redemerunt. Et profectò miſerum, ſi vnquam, hac tempeſtate Belgium fuit, quatuor exercitibus hoſtium, à mari, à terra pariter appetitum. Quum prouinciarum maritima Lumæius, Gallis finitima Naſſauius, Germanis contermina Bergenſis, media vexaret Orangius. Neque tantummodò ſubigerent vrbes; repugnantesque trucidarent, ac domos militari licentia, auaritiaque diriperent; ſed barbara immanitate, nullius ætati, pudoriue parcerent: in ſepulcra, & requietem mortuorū deſæuirent: omnes æquè noxios haberent: in Sacra præſertim Sacerdotesque fanatici furerent, eosque (nec vllum vitæ pretium erat) quæſitis ad ignominiã cruciatibus mactarent. Quam ſacri ordinis carnificinam à Gheuſiis, & à Lumæio Gheuſiorum immaniſſimo, pleriſque in vrbibus peractam, fuere qui non minore iſtorum conuicio, quàm illorum præconio, litteris conſignarunt. Et quamquam alicubi Regii milites, ſi Sacrorum iniuriam excipias, inclementer & ipſi victoriis poſtmodum vſi ſunt: quia tamen id à Gheuſiis ad Brilam eſt cœptum, direptâ etiam contra fidem iureiurando obſtrictam, Amorfortiâ; Hiſpanorum ferocia quaſi ab exemplo veniam

Et alia in via, præter Bruxellas.

Quatuor hoſtiles exercitus Belgium vexat.

& in res ſacras, & in ſacerdotes deſæuiunt.

1572

Dieſt. Thienen.

Guliel. à Marcha - Ludouic. Gulicl.

Guliel Eſtius Gorcomianus de crudelitate in 21. martyres Gorcomienſes. Surius in commét. Arnol. Hauéſius l. 5. de ecl. epiſ.

1572 niam mereri aliquam videri potuit. Certè hoc nomine Orangii militia, ex hæreticorum annalium confeſſione, per Belgium infamis fuit: & quem ſuſcepiſſe arma crediderant aſſerendo aduerſus Albani dominationem Belgio; nunc verò nullo amicorum hoſtiumue diſcrimine infenſum omnibus, atque adeò ſe in plures ac truculentiores incidiſſe Dominos querebantur. Sed Orangius, ſpreto interim ciuitatum odio, Hannoniam in conſpectum obſeſſæ vrbis venit, medio Auguſto menſe: reperitque Albani, qui illuc aduolauerat, copiis obſeſſos opinione grauiùs laborare: miratus caſtrorum munitiones non magis obſidendæ vrbi validas, quàm auxiliarium aggreſſionibus imperuias. Pleráque tormenta è colle portam Bartimontiam impetebant; vnde ad læuam ducto aggere foſsâque præmunito vrbs pæne claudebatur, crebris per interualla caſtellis mutua ope tutis, & interiecta militum ſtatione firmatis. Hæc porrò munimenta dum Orangius copiis ſuis è vallo eductis fruſtra perrumpere conatus, leuibus interea præliis decertat; (nam de rei ſumma non agere certum Albano erat) audit, in Hiſpanorum caſtris, ſub primas tenebras, ingentis lætitiæ ſigna hoſtes edere, ſcloporum exploſione ter repetita, læto tympanorum tubarumque cantu, ac toto circùm vallo teſtis ignibus collucente; ſollicitusque quid illud eſſet, clàm ab exploratoribus certior fit, duobus antè diebus, Pariſiis patratam eſſe, Regis Caroli iuſſu

Io. Meurſ. in Orang. l. 7. & alii

Inde malè audire cæpit Orangii militia.

Sed ipſe Mōtes prō perat.

Miratur Albani caſtra obſidentis vrbem.

Fruſtra ea perrūpere conatur.

Lætitia in caſtris Albani,

ob nunciũ cædis Hugonotorũ. 1572

ſu, memorabilem illam Hugonotorum cædem: quam, quòd in nuptiis peracta eſt Henrici Nauarræi Regis,(qui poſteà Galliæ Rex fuit) & Margaritæ Caroli ſororis, ipſa Diui Bartholomæi nocte; Bartholomæanas noctes, ſeu Pariſienſes nuptias appellarunt. Ingens profectò facinus, ſed meritum coniuratæ in Regem factioni ſupplicium. certè de eo admonitus à Lotharingo Cardinali Romanus Pontifex, egit in D. Ludouici templo, quò ipſe inſtituta ſupplicatione ſe contulit, vltori Deo grates: edito ampliſſimæ indulgentiæ diplomate, ad Regi regnoque cæleſtis opem Numinis implorandam. At verò conſternatus inopinato caſu Orangius, deque belli euentu dubius, quando interfectis Colinio, & reliquis hæreticorum principibus, nulla ab Rege factioni aduerſo ſperare poſſet auxilia; quamprimùm tentandam cum Albano aleam exiſtimauit, antequam rei fama permanaret ad milites. Sed Albanum militiæ prouidum munitis ſeſe caſtris continentem, atque ex eis vrbem tutò verberantem, quum neque inuadere, neque inde pertrahere in aciem poſſet, veritus ne Gallorum Duces, præcipuum robur exercitus, audita Pariſienſi cæde, mutato conſilio dilaberentur; Ludouico fratri ſignificat, rebus ſuis vt conſulat, fatiſque cedat. ſimul ipſe Mechliniam exercitum reducit, non ſine clade aliqua, vt in receptu euenire ſolet, accepta. Namque ſelecti Hiſpani pedites ferme ducenti, atque octingenti circiter equites, omnes, quo

Henr. IV.

Gratiæ Deo redditæ Romæ ob eandẽ cauſam.

Gregor. XIII.

Orangii deſperatio

& abſceſſus à Montibus,

Eius caſtra noctu inuaduntur ab Induſiatis Hiſpanis,

se

1572 ſe per tenebras internoſcerent, induſiati, hoſtium caſtra noctu repentè adorti, trucidatis primis ſtationariis, vicina contubernia, ſtragem terroremque circumferentes, inuadunt: ac priuſquàm ad arma conclamaretur, non paucioribus quadringentis hoſtium iugulatis, aut igni ſuccenſis, (nam & ignis in caſtra ſtramineis ſparſa tuguriolis iniectus eſt) victores abſcedunt: maiori haud dubiè ſtrage ſecutura, niſi illud ipſum incendium, quod primò metum incuſſit, dolum citiùs detexiſſet: eâ causâ nõnullis Hiſpanorum, vt erant albo præſertim integumento conſpicui, faciliùs interemptis. quorum aliquos ſeorſim à ſociis auſos in tentorium vſque progredi Principis Orangii, ipſe à catella, quæ eodem lecto cubabat, contentiùs adlatrante, vnguibusque faciē Heri vellicante expergefactus, accurſu militum oppreſſit. Inde noctis reliquo cum trepidatione & curâ traducto, prima luce caſtra mouit, ac magnis itineribus, tranſmiſſo Rheno, Delphos in Hollandiam conceſſit. Nec 19. Sept. multo pòſt Ludouicus, quem potiſſimũ perculit Colinii cædes, cui videlicet author ipſe fuerat, vt ſe crederet Regis fidei; vrbe non aſpernandis conditionibus Albano relicta, Dilemburgum petiit, primariam ſedem Naſſauiæ Comitatus. Potitus vrbe ante menſem obſidionis tertium Albanus, quamuis eodem tempore obſideret Vrbem, ipſe ab Orangiano exercitu obſideretur, eòque plus claritudinis adeptus apud hoſtes vtrobique victos; quidquid erat in

Horum audacia.

& Orangii periculum.

Montes Albano redduntur.

Albani laus ab ea victoria.

Recuperat Albanus quidquid ab Orágio captum.

Flandria, Brabantiaque ab Orangio captum, maiori celeritate, quàm clementia recuperat: oppidorum aliis pecuniâ mulctatis, aliis populabundo militi permiſſis. Et quidem Mechlinia, vrbs in primis elegans, atque opulenta, paulo antè Orangio dedita, Regii furorem exercitus, tridui populatione experta eſt. Sed nec ea calamitas bonis exemplis caruit. Prædam fere omnem miles attulerat Antuerpiam, viliſſimoque, vt fieri aſſolet, venditabat. Quum Sacerdos è Societate Ieſu, gratus apprime Antuerpienſi populo, conuentis amicis aliquot mercatoribus occaſionem lucri pulcherrimam, dignamque Chriſtianis negotiatoribus commonſtrat; ſi ex Mechlinienſibus ſpoliis, quæ miles planè prodigeret, ipſi quantum poſſent, pecuniâ ſuâ redemiſſent, dominis eodem pretiô reddituri. Sic enim & miſeris quàm minimum ſentiendam fortunarum iacturam, quas ſi mercarentur ante propôlæ, vtique multo cariùs recuperarentur: & mercatoribus ipſis nihil interim pecunię deperiturum, quin famæ acceſſurum apud homines perſanè multum, apud Deum certè huiuſmodi mercaturam iis futuram longè quæſtuoſam. Placuit ea negotiatio piis mercatoribus. Prædatritiæ merces magna ex parte & quidem minimo coëmptæ; inſumpta videlicet in iis viginti circiter florenûm millia, quæ ferme centum millibus æſtimarentur: ac dominis eodem pretio redditæ, aliquæ etiam dominis non apparentibus, inter inopes diſtributæ. Immo (vt ineſt quædã in

Populatio Mechlinienſis.

Pietas in ea mercatorum Antuerpienſiũ

1572

Petrus Trigoſius

Ios Buter. in vita Albani, & ex Hiſtoria Societ. Ieſu an. 1572.

1572 in ſubleuandis miſeris voluptas) iidem mercatores, collato certatim ære, magnam alimentorum copiam eiuſdem Sacerdotis miniſterio comparant, oneratamque iis nauem Mechliniam egentibus ſubſidio tranſmittunt. Quo in nauigio (id quod mirandum eſt magis) à militibus eodem hortatore permotis, impoſita comperio centum ampliùs pretioſiora veſtimenta, præter aliam ſupellectilem, quæ religioſis præſertim viris feminisque gratuitò redderentur. Sed non ideo Albani nomen lacerari vulgò deſiit ex ea populatione: quamuis ipſe vulgatis ſtatim litteris cauſam contulerit in Mechlinienſium perfidiam, qui quò neceſſitatem obtenderent dedendi ſe Orangio, Regium paulo antè præſidium conſultò recuſaſſent. At non ſtrenuè minus, quàm celeriter, paulo etiam, quàm Albanus pater, inclementiùs agebat in Geldria Federicus: expugnatâque Zutphaniâ, ac pariter direptâ, tantum reliquis circà prouinciis terrorem iniecit, vt fugiente Bergenſi Comite paulò ante victore, oppidis omnibus dilapſo præſidio vacuis intra menſem potitus ſit. Nec minus interea in Zelandia Mondragonius Tribunus, cum bis mille ex omni exercitu ſelectis militibus, auſus Oceanum pedibus tranſmittere, quinque circiter paſſuum millia, admirabili fortitudine Goëſium ad Scaldis oſtium obſidione liberauit, vniuerſamque inſulam Zuytbeuerlandiam, exercitu hoſtium partim cæſo, partim fugato, cœpit. Quod viri facinus ſanè quàm egregium

Margin notes: & militum. — Inuidiam populationis amoliri à ſe conatur Albanus. — Victoria Federici, — 10. Nou. — & Mondragonij, — Ter Goes 20. Octob

ac ſingulare quoniam geminum eſt ei, quod idem Mondragonius ad Scaldiam Zelandiæ quoque inſulam audaciori ad huc traiectu patrauit, illius commemoratione, huius magnitudinem exponere ſuperſedebo. At verò excidium Nardêmi, quod eſt in limite Hollandiæ, longe alio ſucceſſu Federico victori ſtetit. Nã etſi id oppidum, ob fœdam defectionem, ſuſceptumque contempta atque illuſa Religione patrocinium hæreticorum, ſingularis animaduerſionis exempla meruerat, ſuper hæc tamen vltio viſa eſt: & trucidatis omnibus quamquam imbellibus inoxiiſque, conſumptis incendio domibus, mœnibus ſolo exæquatis, non pœna illa, ſed flagitium fuit. Itaque nuncius cladis, Gheuſiorum aſtu in maius auctæ, tanto Hollandorum omnium non terrore, ſed odio aduerſus Hiſpanum nomen numquam deponendo auditus eſt: vt obfirmatis deſperatione animis, extrema omnia perpeti, quàm Albani iuſſa facere maluerint.

1572

an. 75.

Nardemi excidium,

Michi. ab Iſſelt in hiſt. ſui temp. Frã. Har. in Annal. Belg. & alij ferè omnes.

ex q°d odium in Hiſpanum nomen.

DE HARLEMI obſidione.

CERTE Harlemum, nobilis Hollandiæ vrbs, quò bellum deportauerat Federicus, Amſtelodami fidæ vrbis opportunitate inuitatus, non modò oblatam ab eo veniam ſuperbè reiecit, ſed recepto nouo partium præſidio, & vt omnem reconciliationis ſpem ſibi præcideret, exuta palàm veteri Religione, fractis ſacris imaginibus, ac violatis direptiſque templis, octo menſium obſidionem tulit, pari hoſtium viſæque contemptu. Vt iam Federicus deſperato ſucceſſu adornaret in Brabantiam redi-

1573

Deſperat ſucceſſum Federicus,

1573 tum, niſi Albanus increpitâ filii inconſtantiâ, per litteras monuiſſet, *Si locum deſerere ei in animo eſſet, ſe quamuis lecto decumbentem in caſtra venturum: aut (ſi morbo in horas ingraueſcente impediretur) accerſiturum denique ab Hiſpania ipſius matrem, quæ bello impoſita, filij partes abeuntis expleret.* Sed quamuis euerberatus eo conuicio iuuenis pluribus inde aggreſſionibus admoueret omnem expugnandæ vrbi machinam; illi tamen robuſtiore in dies audacia nihil omittebant, quo & aggredientium vires armis repellerent, & eorum neglectum nouis quotidie contumeliis præ ſe ferrent. Nam ſæpe in mœnibus Hiſpani complures, qui captiui in vrbe attinebantur, in obſidentium conſpectu è furcis pependere. Quumque è Regiis caſtris proiectum eſſet in vrbem abſciſſum hominis caput, cum elogio, *Caput Philippi Coninx, qui liberando Harlemo cum bis mille auxiliaribus aduenit*: Itemque aliud, titulo fronti adnexo, *Caput Antonij Pictoris, qui Montenſem vrbem Gallis prodidit*; Harlemenſes captiuis vndecim obtruncatis, eorum capita dolio incluſa, noctu in caſtra deuoluunt, circumiectâ dolio inſcriptione, *Albano Harlemenſes, ne ob decimum nummum adhuc non ſolutum perſequatur bellum, decem capita perſoluunt: ac pro vſura dilatæ ſolutionis vndecimum ſuperaddunt.* Ad hæc, impiè ludibundi aras in editis mœnium tumulis conſtituunt, ſignis Diuûm exornant, ſupplicantium hymnosque concinentium more

Increp atur à patre.

Harlemenſes irritant nouis contumelijs Hiſpanos.

Hiſpanorũ in Harlemenſes militare conuicium.

Harlemenſiũ reſponſum.

Eorundem in res ſacras ludibria.

more circumeunt ſacris veſtibus induti : 1573
mox ludo in furorem verſo ſtramineas Sacerdotum, Monialium, Hiſpanorumque icunculas manu prælatas flagris cædunt, confodiunt, amputatiſque capitibus in caſtra deiiciunt. Nec deerant, qui eadem Sanctorum, Chriſtique Sanctorum Principis ſigna pilis Hiſpanorum impetenda è mœnibus obiicerent, atque impetentibus religionem per iocum incuterent. Sed non impunè ſacrilegis ludionibus ea fuere. Quippe obſeruatum, ex illo res Harlemenſium cœpiſſe in peius ruere: donec fame miſerum in modum abſumpti, dedita tandem vrbe arbitrio Victoris, ſenſere vltorem Deum. Conſtat enim, ex mille ac ſexcentis præſidiariis (ad quem numerum redacti erant vbi ſe dedidere, quum quatuor millia obſidionis initio numerarentur) vix ſeptingentos ſuperfuiſſe. reliquos nongentos cum oppidanis ferme quadringentis, pleriſque rebellionis incentoribus, præſertim hæreſeos adminiſtris, Federici Toletani ſententiâ, continuato multorum dierum ferali ſpectaculo, aut ferro, aut laqueo, aut demum aquis enecatos, eluſi impiè Numinis perſoluiſſe pœnas. Fuit hæc obſidio multis ſanè memorabilis. Namque in ea repetitum ex antiquitate miniſterium columbarum litteras perferentium. Paulo enim antequam clauſa fuiſſet nunciis via, Harlemenſes ex vrbis columbariis ad Orangii claſſem, & vicina ſociorum oppida columbas aliquot cicures aſportarunt: quæ deinceps, vbi opus fuit, cū

Non impunè.

Capitur vrbs.

1. Auguſt.

Supplicio affectis quam plurimis.

Feder. Albani F.

Memoratu digna in hac obſidione.

Columbæ litteras perferentes

litteris

1573 litteris ſubter alas alligatis emiſſæ, tecti quæque ſui proliſque memor, Harlemũ reuolabant. ac per aërios hoſce tabellarios Orangius ad perferendam tribus poſtremis menſibus obſidionem ciues obfirmauit. donec earum vna, dum ab volatu defeſſa caſtris inſidet, à milite artificii ignaro fortè tranſfixa, litterarũ arcana patefecit. Quo factum, vt quot quot exinde tranſuolarent per aëra columbæ, quamquam innoxiæ, certatim à militibus figerentur. Fuit illuſtris mulierum manipulus Harlemenſium, reficiendis ac defenſandis alicubi propugnaculis cum virorum ſedulitate certantium. Præerat his Kennaua, maris animi femina propè quinquagenaria: cuius ductu, auſæ pro mœnibus munia militum obire, interque ſclopetarios caſtra Hiſpanorum laceſſere; non minus incitamento ſuis, quàm hoſtibus admirationi fuere. Nihil tamen admirabilius ciuium pertinaciâ. qui quamuis tribus magnis exercitibus exuti: quamuis lacera mœnia, ac decem millibus (vt memorant) ac trecentis ſexaginta ictibus perterebrata malè tecti, non tamen dedendæ vrbis audire conditiones paterentur: redactiſque propugnatoribus ſanè ad quam pauciſſimos, ipſi multorum munia vſque adeo aſſidui dies noctesque in mœnibus explerent, vt quouis temporis puncto quiſquis è Regiis caſtris paulum ſupra munitiones attolleret caput, illico ex vrbe ſcloporum pilis, & quidem pluribus è locis certatim peteretur. Ex quo (vti accepi) ſæpenu-

Mulierum pugnantiũ manipulus

Obſtinatio & ferocia ciuium.

mero Hiſpani milites partim ludificaturi hoſtem, partim puluerem ei tormentarium abſumpturi, galeas ſtipitibus imponentes, è propugnaculis ſemiconſpicuas oſtentabant, ac deſtinatis hoſtium globis momentò figi videbant. Denique quamuis fame duobus ſupremis menſibus ad deuorandos mures, calceos, obſcœna quæque adacti; non dum tamen ferociam deponerent, certi in confertos hoſtes irruere; pugnanteſque mori potiùs, quàm tradita in vrbe, pecorum more iugulari, feciſſentque, niſi iam iam portis egreſſuros liberi vxoreſque miſero eiulatu complexuque retardaſſent. 1573

Similitudo huius & Sancerranæ obſidionis.

Poſtremò acceſſit obſidioni Harlemēſi celebritas à ſimilitudine Sancerranæ obſidionis. Eodem menſe Sancerra in Biturigibus, eodem Harlemum in Batauis obſeſſa ſunt. vtraque ciuitas aduerſùs Regem Religionemque rebellis: vtraque, quòd à Regiis fruſtra initiò oppugnaretur, omiſſa agreſſione conſultiùs obſideri cœpta. par vtrobique mulierum alacritas arma tractantium: & ſua Sancerranis Kennaua non defuit, quæ ceteris hortatu manuque præiret. par vtrobique ciuium pertinacia, illic à Rupellanis, hîc ab Orangianis ad octauum vſque menſem, vana ſpe auxilii, ſuſtentata. vterque populus fame demū ſuperante, eodem Auguſto menſe, eodemque propemodum die, ille tamen certis conditionibus, hîc victoris arbitrio deditus. Sed in illa obſidione plures fame, atque omnino ſupra quingentos periere: adeo vt triennis puella panilo

1573 Thuan. l. hiſt. 55. lo antè mortua atque humata, à parentibus ipſis, deteſtabili exemplo, refoſſa deuorataque ſit; in hac verò ferrum multo plures, nec pauciores tredecim millibus, ac nobiliores abſumpſit. Nam ex Regiis deſiderati Grauelingæ gubernator Creſſonerius, bellicorum operum clarus, rei tormentariæ caſtriſque muniendis in hac expeditione præfectus. Nec impar artificio Bartholomæus Campius Piſaurenſis, præſentiſſimus machinator; cuius ingenium cùm aliàs 1562. ſæpe, tùm præcipuè in expugnatione Rhotomagi experta eſt Gallia. præter ſaucios ac ſemimortuos è pugna relatos, Norcarmium Hannoniæ Gubernatorē, Valentinum Mottæum Creſſonerii ſucceſſorem, Iulianum Romerum, Gaſparem Billium, Rodericum Toletanum, primarios Tribunos, & ipſum expeditionis ducem Federicum Albani filium, præter Centuriones fermè duodecim, ac milites omnino plurimos; ex quibus non pauciores quatuor millibus cecidiſſe fatentur Hiſpani. Ex Fœderatis perempti Gulielmus Bronchorſtius Dynaſta Batemburgicus Orangii legatus, Vibaldus Riperda Harlemi & militiæ Præfectus, Lancellottus Brederodius, Derdeindius Gallus, & Petrus Ianſonius militarium operum conficientiſſimi, Hadrianus Ianſenius, Martinus Pruſius, Lambertus Virtzenbergius, aliique ordinum ductores. Quibus & Gulielmi à Marca Lumæi Comitis exilium adiungi poteſt. Hic enim, vt ADVERSA nemo imputat ſibi, quum infeliciter ad

Rcauo.

Mortui aut ſauciati ex regiis.

Ber. Méd. l. 9.

Mortui ex fœderatis.

Lumæius ſuis offenſus.

Har-

Harlemum pugnæ alea ceſſiſſet, conie- 1573
ctâ in ordines culpâ ſtipendia malignè
ſuppeditantes, eis minari, quaſi in
Hollandos conuerſurus arma, viſus eſt.
Itaque iuſſu Orangii, qui non æquis,
opinor, oculis hominem videbat Hollandiæ
liberatorem iactantem vnicè ſe,
legati munere exutus, ac ſuccedente
ab Orãgio redigitur ĩ ordinem: Gulielmo Batemburgico redactus in ordinem,
cum Enteſio, aliiſque aſſeclis Bartol. Enteſius
conijcitur in carceré, in carcerem coniicitur. Sed emiſſus, &
mox compertus moliri aliquid aduersùs
Ordines, à quibus ingratè acceptum ſe
publicato etiam libello querebatur, quòd
ſibi, qui primus maritimis prouinciis
author libertatis fuiſſet, docuiſſetque
Hiſpanos vinci poſſe; ea videlicet ab
Hollandis gratia rependeretur: ex Orangii
pellitur in exilium: ſententia, ſed omnium odio damnatus,
abire Belgio iuſſus eſt. Quumque
quatuor poſt hæc annos, iterum arma Arnol. Hauéſius l. 1. de nou. Epiſ.
in Ioannem Auſtriacum induiſſet, victus
Gemblacenſi pugna, Leodium
profugit: vbi rabidi morſu canis appeti- Ant. Carnerus in hiſt. Belg l. 5. & Franciſc. Haræus in Ann.
tus, ſeu veneno epulis iniecto, homo
moritur. impiè ferox interiit. Recepti Harlemi
victoria, vt in diuturnis obſidionibus
euenire ſolet, plus famæ, quàm fructus
Hiſpano attulit. Namque imminuto
Alcmariá fruſtra tétat Federicus. non parum exercitu, ac ſeditione aliqua
retardato, digreſſus inde ad inuadendam
Alcmariam, Federicus hiemante
iam anno, obſidium ſoluere coactus eſt.
Boſſuuirs Hiſpanæ claſſis ductor mari vincitur. Nec melior mari fortuna ceſſit, capto à
Gheuſiis fœderatis, nauali prælio, Maximiliano
Henninio Boſſuuii Comite,
Hollandiæ Zelandiæque, & maritimæ

Bel-

1573 Belgarum oræ præfecto, viro militiæ impigro, gratoque in primis Albano. Ferunt in eo certamine ſolam Boſſuuii Prætoriam nauem (Inquiſitionem Hiſpanicam vocitabant Hollandi) à cetera claſſe deſtitutam, octo & viginti horarum ſpatio contra viginti hoſtium nauigia ſtrenuè depugnaſſe, redactamque è trecentis claſſiariis ad octoginta, eosque, præter quindecim, ſaucios fermè omnes, hoſti ſe ad extremum dediſſe. Compenſata hæc tamen clades, aliquot in auſtrali Hollandia oppidis expugnatis, captoque apud Hagam Comitis, Philippo Marnixio Aldegundio, primariæ apud Fœderatos exiſtimationis ac loci, adeo vt pollicitus ſit Orangius, quæ audiret Aldegundio fieri ab Hiſpanis, paria ſe Boſſuuio relaturum.

Heuter. apud Hareum in An. Belg.

ſtrenuè pugnans,

Aldegundius Orangio intimus capitur,

INTEREA Belgium aduenerat à præfectura Inſubriæ Ludouicus Requeſenius, cum duobus tantummodo Italorum equitum vexillis, ductoribus Mutio Pagano, ac Petro Buſto: ſucceſſor Albano ſubſtitutus ab Rege, quoniam Medinæ cæli Dux Ioannes Cerda prouinciam detrectauerat, deſperatâ eius curâ: onereque pariter, & inuidiâ Albano relictâ. Et is cum Federico filio Bruxellas illico reuerſus, prouinciâque & exercitibus Requeſenio traditis, cœpto Decembri menſe in Hiſpaniam conceſſit, Belgio ſexennium adminiſtrato. Albani diſceſſum non perinde habuere omnes hæreticarum partium Duces: quum ægrè id ferrent eorum aliqui, verſam hominis fortunam credentes, nec

17. Nou.

ALBANVS ſucceſſori tradit prouinciam

& abit;

De eius diſceſſu ſenſus hæreticorum;

 1573

vllum potentius telum ſollicitandis ad defectionem populis, quàm Albani odiū exiſtimantes. Orangius tamen, qui virum palàm oderat, & clàm admirabatur: eo ſe liberum gaudebat, quo nimirum hoſte numquam proſecuturum ſe deſtinata ſperaret. Neque Catholicorum idem omnium ſenſus erat. Namque diſceſſum eius inter proſpera numerabant aliqui, Albano implacabiles, quòd Belgium, vti aiebant, à Margarita Parmenſi Duce quum pacatum accepiſſet, iis Nobilium ſuppliciis, ac tributorum quæſtionibus turbatum infenſumque relinqueret. ac verebantur, ne ſicut arrepta inde occaſione Zelandus Hollandusque rebellauerant, ita reliquæ circà prouinciæ eâdem contagione corruptæ Religionem pariter ac obedientiam breuì exuerent. Sed alii mediâ quaſi viâ, quemadmodum de Auguſto Cęſare dictum eſt à Romanis, Illum aut non naſci, aut non mori debuiſſe; ſic optandum eſſe affirmabant, Albanum aut numquam adiiſſe Belgium, aut non eo tempore deſeruiſſe: quo tempore adulta feliciter Orangii conſilia nec iam poterant cuiuſquam benignitate flecti, nec vllius armis certiùs frangi, quàm eius, à quo bis è prouinciis, tanto inſtructus exercitu prudenter iuxtà ac fortiter eiectus eſſet. At verò in Hiſpania à Philippo Rege, contra quàm Belgæ exiſtimabant, Hiſpanorumque aulicorum multi cupiebant, perbeneuolè acceptus eſt. Qua tamen ſpecie nihil aliqui mouebantur, gnari id moris Philip-

[Margin notes: & Orāgij: / & Catholicorum. / Sex. Aure in uita. / In Hiſpana benignè accipitur à Rege. / Aulici nō credunt:]

lip-

1573 lippo eſſe, vt Miniſtrorum cauſam apud alios tueretur: ceterùm iram Principis, quæ tum quidem conderetur, aliquando erupturam: erupiſſe verò, quum aliquot pòſt annis Vzedam amãdatus eſt. Ego libentiùs exiſtimauerim, aut ea quæ geſſit Albanus in Belgio, geſta magnam partem ex præſcripto Regis, eòque indignationem eius non meruiſſe: aut quidquid ille peccauerit, inferius viri meritis viſum Regi, cuius ad gratiam quàm difficilis ac rarus acceſſus, tàm eiuſdem firma fuit ac diuturna poſſeſſio. Neque cauſam relegationis aliam fuiſſe conſtat, quàm quòd Federicus filius nobili puellæ è Reginæ gynæceo ſe maritum pollicitus, aliam ex Albani conſilio duxerat: inde iuſſu offenſi Regis Vzedam fuiſſe deportatum. In quo ſanè infortunio (quo quid accidere grauius homini potuit ſummum aulæ faſtigium obtinenti?) ſpectata eſt, præter omnium opinionem, mira eius æquabilitas animi, atque altitudo: ac magnus licet is habitus fuerit antè dum ſtaret, in caſu tamen ac iacens, ceu proſtratus humi diſiectusque paries, maior apparuit. certè promeruit, vt hæc ei calamitas in gloriam poſtremò verteret. Etenim mortuo Henrico, Regum Luſitanorum vltimo, moturus illuc arma Philippus Rex, anceps quem tanto exercitui præficeret, poſthabitis multis in eam ſpem erectis, elegit Albanum: non ſine plurium admiratione, quòd homini ob diuturnum exilium irritato eam expeditionem, qua nullam ſuſcepit vnquam arden-

& falluntur.

Vera exilij eius cauſa.

Aequitas animi in ea calamitate.

& gloria ex ea.

Reuocatur ab exilio ad Lusitanam expeditionem. dentiùs, tutò committendam putaret. 1573.
Immo Albanus ipſe gloriabundus reſpondiſſe ferebatur ei, qui ab exilio illum euocabat, *Admirari ſe; quòd ad Regnum ſubigendum, opus Regi fuerit catenato Duce*. Quod hominis dictum multis ſuperbius viſum, quàm exulem addeceret: Rex tamen ciuiliter accepit: quippe qui FACTIS intentus facilè verborum licentiam condonabat. Neque Regis opinionem fefellit Albanus, bello in magna Luſitanorum diſcordia feliciter adminiſtrato, adactisque in Philippi verba Magiſtratibus, regnique Primoribus. Quæ dum Vliſſippone anxius curat, ſimul tentata leuiter, ſimul deſperata valetudine, Regis ſæpe inuiſentis alloquio recreatus, atque à Ludouico Granatenſi Dominicanæ familiæ viro diſertiſſimo religioſiſſimoque, Sacramentis ritè munitus, fato conceſſit. Cuius dum morte, & multis, quæ in ea felicitate obuenêre, funeribus indoleret Rex; auditus eſt quum diceret, *Numquam ſe meliùs expertum rerum humanarum vices: quòd videlicet, quo tempore tot regnis augebatur, tunc & primogenito regnorum herede, & Regina vxore, & ſummo fidoque militiæ Duce orbaretur*. Et ſanè Albanus bellica in domo natus militarem prudentiam pœne hæreditariam habuit. Pater illi Garſias, qui Africano bello claſſi præfectus à Ferdinando Catholico, dum in Inſula Gerbenſi, vbi tria circiter Hiſpanorum millia ſiti aut ferro cecidêre; vna cum Petro Nauarræo copiarum Duce fugam ſuo-

Dictum eius.

Vincit & moritur

Lisbona.

1582.

Dictum Regis.

Didacus Hiſpaniæ Princeps

Anna Maximil. f.

Elogium Albani.

Pater,

1510.

1573 ſuorum ſiſtit, arreptâ gregarii militis haſta fortiter dimicans à Mauris interemptus eſt. Auus verò Federicus Ferdinandi Catholici conſobrinus, Garſiæ filio vt annis viuacior, ita factis illuſtrior fuit. Nam & Granatenſe bellum Bætici exercitus Imperator ſtrenuè confecit: & eadem virtute Perpinianum, totamque oram illam aduersùm Gallos ſæpe defendit: & Nauarræ denique regnum ad Hiſpanum imperium feliciter adiecit. Sed longè quàm Maiorum ſuorum quiſquam, imperatoria Albanus laude præcelluit. Immo Ducum omnino nullus ea tempeſtate aut tamdiu, aut tam variis in locis arma tractauit: vulgaremque illam inter milites vocem, DVCEM belli, ſi bonus ſit, haud poſſe perdiu vitalem eſſe; redarguerunt illo æuo gemini in primis Duces, ex Gallis Annas Momorantius regni Comeſtabilis, ex Hiſpanis Ferdinandus, de quo dicimus, Albæ Dux. Vterque à pueritia ad vltimam vſque ſenectutem, illc paulo minor octogenario, hic quatuor annis ſeptuagenario maior, continenti militiæ gloriam extendentes. Ille ſub quatuor Galliæ Regibus, octies collatis ſignis, quater ſummo cum imperio dimicauit: hic Imperatoris Caroli, eiuſque filii Philippi Regis auſpiciis, in Germania, Hungaria, Africa, Italia, Belgio, Luſitania maximis expeditionibus præfuit. Sed alter à gentis genio animoſior, à ſuo infelicior, quippe rarò victor, ter captus, ad extremum cæſus: alter cunctando ſæpius, quàm manus conſerendo, ex re-

Ipſe maioribus ſuis maior.

Cõparatio eius & Annæ Momorant.

Momor. Alban.

Momor.

Alban.

rum geſtarum ſucceſſu glorioſior; bellica virtute pares magis quàm ſimiles habiti ſunt. Cæterùm Albanus non minor in aula miles, quàm in acie. Licet enim & à natura, & ab armorum tractatione aſper, officiorumque aut militariter incuriosſus, aut ſuperbè contemptor offenderet apud aliquos; tamen HAVD ingrata Principi miniſtrorum aſperitas, tamquam fraudibus blandientium intractabilis. & militari illa Albanus libertate, quaſi Regis cauſam non minus domi, quàm belli propugnaret, auxit vtique ſibi Regis gratiam, quam ſumma in illum fide, ac diuturna militia promeruerat. Quamquam ab huiuſmodi gratia plus intimæ æſtimationis, quàm ſpecioſæ beneuolentiæ retulit. Certè ab exilio vocatus ad Luſitani belli adminiſtrationem, quum enixè peteret, vt ſibi liceret in itinere Regem adire, dextramque eius oſculari; veniæ adhuc ambiguus non impetrauit. Quumque per eos dies ad præſtandam ſolenni pompa Didaco Hiſpaniarum Principi ſacramentum, regni Proceres euocarentur, Albanus quamuis id percuperet, eâdem Regis ſeueritate admiſſus non eſt. Tantum homini Rex tribuebat, vt crederet, poſſe & illum gratiæ incertum, & ſe fidei ſecurum eſſe. Cuius obſequii illud meruiſſe præmium viſus eſt: vt & in ſumma Regis gratia, inque eius regia, ac pæne inter amplexus eiuſdem expiraret: & bello ex animi ſententia confecto, inter victoriæ plauſus, ſuo in triumpho conderetur. Vir magnis ac priſcis

haud

Bonus quoque Albanus in aula.

Principi gratus,

Intimè magis, quàm in ſpecie.

Quantum eius fidei Rex tribueret.

1573

1573 haud dubiè Imperatoribus militari ſciẽtia conferendus, niſi odium ex nimio rigore, ſuperbiaque, & aliorum deſpicientiâ promeritum, vt virtutum vim apud præſentes, ſic earum famam apud poſteros eleuaſſet.

famæ eius quid obfuerit.

DE
BELLO BELGICO
LIBER OCTAVVS

REQVESENIVS Belgij præfecturam init.

INITIO anni ſeſquimilleſimi ſeptuageſimi quarti, 1574
Ludouicus Requeſenius, magnus equitum Sāĉti Iacobi in Caſtellæ prouincia Commendator, haud dubia multorum ſpe præfecturam iniit: quòd in pace, atque inter arma, ciuilem iuxta militaremque prudentiam magnis functus muneribus oſtendiſſet. Et ſuper hæc, facilitate ac modeſtia, in quas virtutes, Albani comparatio intendebat, conciliaturus ſibi Belgarum animos credebatur. Nec ipſe famæ deerat, partim de induſtria, partim ex Regis præſcripto clementiam præ ſe ferens. Quam ſtatim vulgò laudem eſt conſecutus, coërcita præſidiariorum aliquot militum licentiâ, in primiſque depoſitâ, remotâque è conſpectu armatâ Ducis Albani ſtatuâ: mox & ſtatuâ eiuſdem alterâ, iuſſu quoque Regis in Hiſpaniam miſſâ, incredibili Antuerpienſium gratulatione. planè vt aliqui gauderent, pridem erectam homini molem, quo nunc pœnam eius in deiectione deportationeque ſpectarent. Sed non ideo Requeſenius à Middelburgi obſidione

Spes de illo.

Mar Delr l. 1. Belg. Turb.

Statuam Albani de medio tollit, magno Belgarum gaudio.

re-

LVD. REQVESENIVS MAGNVS CASTELLÆ COMEND. GVBERNATOR BELGII

TECA NAZIONALE
TORINO

1574, remouit arma rebellium. Eam vrbem non Valacriæ dumtaxat, ſed Zelandicarum omnium inſularum caput obtinebat adhuc Tribunus Mondragonius: & crebris eruptionibus minutisque prælijs oſtentatione fiduciæ magis quàm virium conſcientia, iam propè biennium ſtrenuè defenderat aduersùm Zelandos. Ad quos mitigandos (namque Albano infenſi, in nouum Gubernatorem haud malè animati dicebantur) quum & litteras caritatis plenas, & nuncios Regiæ ſponſores clementiæ ſubmiſiſſet aliquoties Gubernator; parum vtique profecerat apud eos, qui potiti iam aliquot circà pagis, alliciente ſucceſſu, plus à contumacia, quàm ab inani Regis indulgentia ſperabant: vſitatoque plus nimio multorum more, meliùs habebant mercede delinquere, quàm gratis honeſta ſequi. Itaque Requeſenius à Mondragonio nuper admonitus, fame ſe ad deditionem cogi: inſtructam Antuerpiæ claſſem ſexaginta nauium, liberando Middelburgo properè mittit. Et quoniam viis adiri duabus ea vrbs poterat, quas Scaldis bifariàm ſectus facit; claſſem partitur inter Auilam & Glimæum, qui mortui Beauorii loco vicariam maris præfecturam gerebat, addito huic Iuliano Romero: iubetque Auilam ad læuam per Hontam, (ſic illud amnis diuortium à latratu vocant Belgæ) & Glimæum ad dexteram, prono Scaldi, Middelburgum petere. Re intellecta idem conſilium Orangio fuit. Nam bipartita claſſe, partem eius ipſe in anchoris te-

Middelburgum premunt Zelandi.

Ad illud liberandũ claſſem mittit Requeſenius.

Hõt Belgis eſt canis.

nuit ante Middelburgum, Auilam ex- 1574
Committitur prælium. cepturus: partem ad Tholam inſulam direxit Ludouicus Boiſottus Hollandici littoris Gubernator aduerſus Romerum Glimæumque. Boiſottus (nam Orangius & Auila procul ſpectauere pugnam) viſis ad Bergenſis oſtii fauces Hiſpanis, concurrentibus nauigiis prælium committit, initio quidem improſperum ſibi cruentumque, amiſſo ſtatim oculo ab hoſtili pila, diſcerpto prætoriæ nauarcho, ac promptiſſimis quibusque ſauciatis. Sed vt Zelandi, nauium magnitudine numeroque, ac nautarum peritiâ potiores erant, Regii à pluribus circumuenti, Glimæo interempto, Romero ſcaphâ vix elapſo, nauigiis partim vado hærentibus, partim iniecto igne conflagrantibus, ipſo proſpectante Requeſenio infelicis exitum prælii ex aggere Bergenſi, caſumque ſuorum miſerante, ad extremum ſuperantur. Hoſtium victoriam deditio Middelburgi, quæ vna fermè ſupererat Zelandiæ vrbs illico eſt conſecuta: claro ex ea deditione Mondragonio, laudemque, qualis rarò aliàs legitur, conſecuto. Quum enim is pactus eſſet, ſi milites, nautæ, machinatores, cum bellico inſtrumento: ſi religioſæ familiæ, clericique, ſacra cum ſuppellectili: & vtrique cum domeſticis præterea rebus atque impedimentis exirent, ac tuti in proximam Flandriam Zelandicis nauigiis aſportarentur; ſe apud Requeſenium effecturum, vt captiuus Aldegundius (quod auebat Orangius) tresque inſuper alii, Aldegundii ar-

Bergobzom.

Vincitur Hiſpana claſſis.

18. Febr.

Deditur Middelburgum.

Laus Mõdragonii.

1574 arbitratu, remitterentur in Zelandiam ſex intra menſes; & ni rem cum Gubernatore conficeret, ſe intra idem tempus in poteſtate hoſtium futurum; tantum eius dicto habitum eſt fidei, vt admiſſa conditione, nullis quamquam obſidibus firmata, non dubitarent, ſi fortè pactum reſpueret Requeſenius, quin hoſtibus ipſe ſe ſiſteret Mondragonius: cuius videlicet vnius captiuitate multos compenſandos Aldegundios non ignorabant. Et res quidem, annuente Requeſenio, proceſſit ex ſententia. Nam libertate protinus donati ſunt & Aldegundius, & huius deſignatione Simonius, atque Pettinius Tribuni militum, ac Centurio Cittadella bellicus machinator. Erat hic Franciſci illius Cittadellæ pronepos, qui, quoniam Lucenſem arcem, cui Paulo Guiniſio Principe ipſe præfuerat, illo dominatione exuto, patriæ reſtituit; ab ea voce, quæ Italis arcem ſonat, omiſſo Iacobiorum cognomento, appellari vulgò cœpit: inſeruitque familiæ facti memoriam, à qua poſteri nominarentur ſimul ac laudarentur. At verò ciues Middelburgenſes, vti conuenerant, populationem redemêre trecentis florenum millibus Orangio perſolutis: quem tamen ex vænalitiis aduenatum mercibus confeciſſe florenum decies centena milliâ compertum eſt. Sed cladem hanc mari acceptam, terrâ melior Hiſpanus ſtatim reddidit.

Cui mirâ quantum hoſtes tribuerint,

cum Mondragonio permutantur Aldegundius treſque alii.

Iacobus Simonius. Io. Pettinius Franciſc. Cittadella.

1430.

Largil. ad Mar. Parm. 3. Mart.

Orãgii lucrum ex capto Middelburgo.

Quadringẽta ſeſtertiũ milia.

MOCHENSIS pugna

DVXERAT è Germania ſeptem millia peditum, quatuor equitum Ludouicus Naſſauius Principis Orangii frater.

Lud. Naſſauij copiæ & conſilia.

ter, vnà cum Henrico fratrum minimo, & Chriſtophoro Bauaro Palatini Septemuiri filio: tentatoque nequidquam Moſæ tranſitu, conſtiterat in Geldria, ſpecie quidem Germaniam repetendi, re autem vera Neomago intentus, eâque in vrbe Orangium è Bomeliana inſula excepturus. Sequebatur illum ex altera Moſæ ripa Hiſpanus exercitus, ductore Sanctio Auila, veterano milite ex Albani diſciplina. Qui opportunum ratus, antequàm ab Orangio miles, qui expectabatur, adueniret, aggredi Naſſauianos ad Mochemum pagum, inter Vahalim ac Moſam tumultuario aggere communitos, deportatis trans flumen repentè copiis, inſtructiſque, bellum pariter ac ſtragem intulit. Quæ ſanè ſtrages, Regiis ob iram ex ſuperiori clade conceptam præter modum ferocibus, tanta duarum ſpatio horarum fuit, vt exercitus propemodum omnis partim cæſis, partim captis hoſtibus deletus ſit: treſque ipſi exercitus Duces Ludouicus Naſſauius, eiusque frater Henricus, & Chriſtophorus Palatinus ſeu pugnãtes interfecti, atque equis obtriti, ſeu paludibus hauſti, (neque enim vnquam reperti) miſerum in modum vnà perierint. Inuenio qui ſcribant, Ludouicum, quum aliquandiu inter cadauera iacuiſſet, è cæſorũ aceruo clàm prorepſiſſe ad Moſam vſque, ibique à ruſticis illac prædabundis repertum vulnera lauantem, nec agnitum, barbarè interemptum ſpoliatumque. Virum ſanè pugnacis animi, militariſque facundiæ: ſed turbidum

Nimeghé

Auilæ aduersùs illũ celeritas.

Mouic K ſeu MoocK

Naſſauiani exercitus clades.

Mors triũ Ducum.

Mors Ludouici aliter narrata.

Franciſc. Har. in An. Belg.

vio-

SANCIVS AVILA ARCIS ANTVERP. PRÆF.
MOCHENSIS EXPEDITIONIS DVX.

TECA NAZIONALE
TORINO

1574 violentumq; ac Orangio fratri vt amore geminum; ita prudentia longè alium ac diuerſum; quique inconſulte ferox, impetu magis quàm conſilio arma circumferens, fortunam plerunque aduerſam merito ſuo expertus ſit. Signis, tormentis, caſtris, omnique præda, pauciſſimis ex ſuis deſideratis, abunde potiti ſunt Hiſpani. Porrò victoriæ decus tantæ (vti fit in rebus proſperis) mirum quàm multi ſibi vindicarint: militibus in ſumma nationum contentione ductores certatim ſuos præhabentibus. Hiſpani, Auilæ Duci primas haud dubiè tribuerunt; ſignis præcautè iuxta ac feſtinanter illatis: Belgæ, Ægidio Barlamontii Comitis filio, Hiergii Domino; qui cum equitum ala extra ordinem poſita, nutantem alicubi aciem opportuna impreſſione reſtituerit: Itali, Ioanni Baptiſtæ Marchioni à Monte; qui lanceariorum equitum, quibus præerat, agmine in plures paruasque turmas præſenti ſolertia diſtributo, atque à latere ſæpius incurrens, longè ſuperiorem numero hoſtilem equitatum aſtu ſuperauerit. Ego, ſicut in campeſtri certamine locum eſſe complurium virtuti non dubito; ita magnam laudis in eo partem meruiſſe Montium facilè mihi perſuadeo, quippe donatum hoc nomine à Philippo Rege, annuo reditu quingentorum aureorum. Quamquam iniquè agitur cum militibus, dum omnia transferuntur ad Duces. Perinde ac ſi ſolis oculis tribuenda ſit pugnæ laus, quod primi deſignauerint in hoſte vul-

Huius victoriæ decus cui tribuendum.

Nō excludenda militum virtus à communione laudis.

neri locum: prœliaribus vero decretoriiſque victoriæ manibus nihil debeatur. Explotatum habeo, Petrum Antonium Perottum Sentinatem, virum non minus à familia, quàm à ſe nobilem, contuliſſe perſanè multum ad eam victoriam. Idque Hiſpanorum peditum Tribunum Franciſcum Valdeſium, & patentibus & priuatis ad Regem litteris teſtatum reperio, egregiè hominem collaudando, quòd ante omnes Mochenſem pugnam fortiter iuxtà ac feliciter inchoauerit. Ducebat hic eo die Camilli à Monte, qui alibi curabat, equitum centuriam. Pugnabatque in fronte Naſſauiani exercitus, agmen quingentorum equitum: quorum fermè trecenti ex eo erant Raitrum genere, quos à pluribus breuibusque ſclopetis, atque aliis ferreis telis, Ferreolos vocant. In hos educturus Io. Baptiſta à Monte, quas partitus erat, turmas; iubet Perottum cum vna ex iis ante alios in hoſtilem equitatum incumbere. Ille è ſua centuria turmam viginti quinque lancearis conſtantem tanto impetu opportunitateque impulit in aduerſi agminis latus, vt loco motis in fronte ſclopetariis, (qua ſæpe de cauſa maximæ factæ ſunt inclinationes prœliorum) ſexaginta ex eis ab reliquo agmine abſtraxerit: abſtractoſque facilius aggreſſus, noua præſertim auctus accurrente turma, licet illi & militum numero, & pilarum procellâ niterentur ad ordines ſe recipere, intercluſo tamen haſtis reditu, omnes ad vnum contrucidauerit. Quæ

1574

Pet. Ant. Perottus Saxoferratenſis.

Principiũ victoriæ.

Lud. etiã Melzius l. 4. c. 2. aliquid de Peroto.

Raitres loco moti.

res

1574 res diſſoluto turbatoque præter modum agmine, primus haud dubiè ad victoriam gradus fuit. Namque ab aliarum ſubinde turmarum incurſu magis magisque diſtractis equitibus, ac fugam circumſpectantibus, dum auxilio aduolat ſelecto cum agmine Ludouicus Naſſauius, interceptus ipſe à Bernardino Mendoza, atque ab Antonio Oliuera, qui agmina coniunxerant; non modò trepidationem ſuorum non repreſſit, ſed eorumdem fugâ inuolutus, inuadentium hoſtium ſuccumbere impreſſioni coactus eſt. Sunt qui ſcribant, in ea primùm pugna viſum, vt ſoli equites lanceis armati ſclopetarios equites profligauerint. Ego tamen prælio ad Renteium caſtrum in Arteſia cômiſſo, annis ante Mochenſem cladem fermè viginti, Cæſarianos Raitres eodem armorum genere pugnantes, ab haſtatis Gallorum equitibus ſuperatos obſeruare me memini. At verò Perottus in eo quoque primas tulit inter ſuos, quòd fractâ in hoſtem lanceâ, educturus gladium, quum ſenſiſſet deeſſe manubrium pilis hoſtilibus excuſſum, vicinum Raitrem ferociter amplexus, ferrum è manu abſtulit, eoque ſuis armis interempto, ſtrenuè, quà maior ingruebat vis hoſtium, pugnabat; quum traiectus pilâ per renes, nec pugnâ ideo relictâ donec ambiguè certabatur, abſolutâ verò, exanimis reductus in caſtra, ac penè comploratus eſt. Conualuit tamen haud multo pòſt, eo maiori ſociorum plauſu, quo pluribus eum laudibus propè funerauerant. Quam ille in exer-

Margin notes: A Naſſauio fruſtra adiuti; A lanceârijs, quod rarû, profligati. Ber. Méd. l. 2. Renty. 1554. Perotti facinus.

citu famam vſque adeò cumulauit rebus ſub Alexandro Farneſio fortiter dein geſtis, vt (quòd ingens ipſe virium atque animi foret) militari cognomento, Italiæ Paladinus appellaretur.

SEDITIO prima Hiſpanorum aduerſus Auilam ſtipendia non ſoluentem.

TAM proſperæ victoriæ fructum atrox Hiſpanorum ſeditio planè perdidit. Multis ſtipendia multa debebantur, plerisque annorum trium. Ea Sanctius Auila liberaliter antè certamen pollicitus, illo confecto differebat, vacuus ipſe tam grandi ære, & natura perſeuerus. Enimuerò miles & à victoria, & à cauſa ferocior, quàm promptus antè ſubierat pugnæ aleam, tam deinde mercedum pactiones implacabilis expoſcebat. Ergo in centuriones inſurgere, miſcere manipulos, Auilæ accurrenti increpantique, minaciter obſtrepere. *Vbi promiſſorum fidem? vbi Ducis curam non modò commoda militum non procurantis, ſed etiã eorum poſtulata faſtidientis? At profectò militarem obedientiam à Tribunis, à Ducibus magnificè prædicari, exigique. Illorum arbitrio eundum aduerſus ignea tormentorum ora: excipienda conſtanter vulnera mortesque non alio interdum pretio, niſi vt hoſtis cædendo necandoque fatigetur: ipſas ſæpenumero foſſas, ſi deſint virgultorum faſces, ſuorum aggeſtu corporum exæquandas. Adeò nihil militum anima vilius haberi. An licere Duci à militibus vitam in horas expoſcere, non licere autem militibus à Duce alimenta vitæ in menſes efflagitare? Ecquod genus artificum operarumque iuſtius repetere laborum ſuorum pretia,*

Ex litteris Episc. Namurcenſis 24. Iul. ad Margaritam Parmenſem.

Seditioſorum voces.

quàm

1574 *quàm ſe, qui non qualemcumque operam ſudoremque, ſed ſanguinem, ac vitam alienæ dominationi locent?* Hæc quoniam verſis in Ducem armis, obiectabantur, impar gliſcenti multitudini Auila, quum nullis pollicitationibus ſemel decepti placarentur Hiſpani, pedē inde trepidus auerterat. Tunc collatis inter ſe capitibus tria ferme veteranorū millia nouum ſibi Ducem (Electum vocant) ex ſeditioſorum more creant; nouam ordinant ipſi Remp. ac partiti inter ſe belli munia instructo agmine Antuerpiam petunt, melioribus nequidquā obſiſtentibus; quin etiam ſpretis, quos re audita, cum certa ſtipendiorum ſpe obuiàm miſerat Requeſenius. Quorum vni è Societate Ieſu delecto, (is erat Petrus Trigoſius Hiſpanus, vir apprime facundus, ac militi acceptus) quum anxiè in eam ſententiam, infinitèque declamaret; paucis reſpondiſſe feruntur: *Numeraret antè pecuniam, mox concioni attentos habiturum. Satis iam datum eſſe verborum: pecuniam poſtulare ſe, quorū ſanguis pro Rege fuſus ſi in altera lāce, in altera argentū ab Rege debitum penderetur, facilè illum prægrauaturum.* Inde hominem plura additurum tympanorum ſtrepitu interpellantes, infeſtis ſignis Antuerpiam (Hiſpanis, qui in arce erant, haud grauatè admittentibus) ingrediuntur: partitique ſibi ex militari deſignatione opulentiorum domos, Requeſenio, qui eorum poſtulatu minisque vrbe iam emiſerat, VVallonum præſidium, ſuperbè denunciant, Niſi ab eo ſti-

Auila fugit.

Illi Antuerpiam infeſti cōtendunt.

Spernunt miſſos à Requeſenio:

& pecuniā ſolūm petunt.

Antuerpiā intrant.

ſtipendia illico ſoluantur, ſe ſibi ſuo arbitratu ſoluturos. Quumque promiſſa in certum diem adhuc differrentur, nouo furore, quaſi ludificarentur, impulſi, ante curiam, vbi Electus agebat, armati conueniunt: ibi ſubitariam attollunt Aram, peractoque in ea Sacrificio, omnes iureiurando ſe obſtringunt, Electo ſeſe obtemperaturos, nec quieturos ante, quàm ſtipendia ad aſſem vſque numerarentur. Id verò ita non tumultuosè in eo tumultu, ſed ritè atque ordine peragunt, nihil vt per ſeditionem facere viderentur. Vſque adeo vel armatus FVROR ordinandus eſt, fruſtra ne furat. Quin etiam erigunt inibi patibulum: edicuntque Electi nomine, Eo ſupplicio afficiendum, quiſquis in poſterum rapinæ, aut furti compertus eſſet. idque ſeuerè adeo ſeruatum à milite, duobus illico ſuſpendio mulctatis, vt nullum exinde crimen huiuſmodi Antuerpiæ auditum ſit. Et valuit ea modeſtiæ ſpecies, & præteritorum moderatio, vt partim Antuerpiani, imperatâ ſibi certâ pecuniæ ſummâ, partim ex Regis ærario Requeſenius, argento etiam ac ſupellectili ſua oppignerata: additis præterea ſtipendii loco à mercatoribus (nam pecunia ſatis adhuc non erat) pannis ſericis, laneiſque; militem poſt quadrageſimum ac ſeptimum diem abunde placauerint. In quo illud vtique memoratu dignum nō omiſerim, præſertim mihi traditum ab iis, quorum operâ peractum eſt. Perſoluerat militibus ſtipendia Requeſenius, quum ad eos grandi pecunia ditatos acceſ-

Forum minæ; & ſolenne ſacramentum;

& edictum contra fures.

Stipendia illis perſoluuntur.

Pia ſeditioſorum liberalitas

1574 ceſſere, vti mos eſt, pauperum complures, & præcipuè emendicantium ordinum Religioſi; ſtipem in tempore corrogaturi. Et militum plerique in magna tunc quidem nummorum affluentia, (quippe trium annorum ſtipendiis, aliqui etiam quatuor aucti erant) ſiue pro innata genti pietate in Religioſas familias, ſiue quod OMNIS oborta repentè copia vilior habetur; liberales adeo erga ſupplices fuere, vt ſola Franciſcanorum familia quatuor florenûm millibus donata ſit. Verùm vbi animaduertêre milites, inter Religioſos propemodum omnes ope aſperſos aliqua, è Societate Ieſu adeſſe neminem: cui tamen ordini, ob aſſiduos in caſtris labores, atque impenſa in ægrotos milites miniſteria, plus ſe quam ceteris debere fatebantur; ſubmiſere aliquem ex ſuis, qui Patres animaret, ne in ea publica largitione ſolos ſeſe immunes paterentur. Sed Patres actis homini gratiis, quũ paulùm tergiuerſati, denique negaſſent, quidquam ſe accepturos ab iis, antequàm malè ablata dominis redderentur; illi nihil inde offenſi aut retardati, duobus è ſuorum numero deſignatis, haud exiguam nummorum ſummam coëgerunt, miſeruntque ad Societatis domum: haud ignari, PRÆSENTEM pecuniam non periſide repudiari, atque promiſſam. Enimuerò admirationi Patribus fuit ea militum conſtantia, quos ſuperiori potiùs reſponſo ſuboffenſos opinabantur. Et quando officiis certabatur, partes ſuas duxerunt eſſe, homines

Sexta mille ac ſexcẽta.

Franciſcanis quantum dederint.

Inuitant Ieſuitas.

Hi cur abnuunt.

Illi mittunt ad horum domum pecuniam.

nes præpoſtere pios condocefacere, ex 1574
eorumque mentibus aut errorem, aut contumaciam amicè depellere. Itaque adit illos è Patribus vnus militi perquàm gratus, eòque liberiori oratione admonet, *Eorum liberalitatem non reijci ab ſe, quaſi Familiæ ſuæ neceſſitatibus non opportunam: ſed CORDI non eſſe Deo largitiones ex alieno. Meminiſſent, quamdiu ſeſe, quàmque lautè apud Antuerpienſes occupatis eorum domibus ſuſtentauerint: quàm minaciter ac prædicenter initio ſeditionis in ciuium fortunas inuaſerint eorum aliqui. Cur igitur, dum homines accerſunt, in quos vltro pecuniam congerant; illos, quibus iure debetur, iniurioſè prætereunt? Quin potiùs in ea partitione curam ac methodum adhiberent: ac tenuiorum ciuium indigentiam ſubleuantes, offenſæ ciuitatis gratiam inirent, animæque ipſe ſuæ ac famæ conſulerent.* Non fruſtra hæc dicebantur apud milites, qui præteritorum neceſſitatem excuſare hoc quoque liberalitatis argumento cupiebant. Quare ab illorum primariis vel religione tactis, vel ſeditionis ignominiam abolituris, nouo certè exemplo, multa in ciues diſtribui, nec pauca, quæ vi abſtulerant, cœpta ſunt reddi: tanta Magiſtratuum admiratione plauſuque, vt laudari publicè militem, & exponi populo adhibitam in ea re à Patribus Societatis operam, eorumque commendari continentiam pro concione voluerint. At Requeſenius non ideo militibus fidendum ratus, condonatis & obliuione conſepultis,

Patrum ad illos adhortatio.

& fructus.

Multa in ciues diſtributa à ſeditioſis, & multa addita.

1574. quæ obuenerant, omnibus, eos ad obſi-
Leyden. dionem Lugdunenſem, quam ſuperio-
re Albanus anno inceperat, omnes im-
miſit: magno ſane metu, curiſque liberatus, in quas homo plus nimio ſibi de ſuorum obedientia, vana opinione pollicitus, ſe pariter ac ciues imprudenter induerat. Niſi forte id conſulto permiſſum fuit, ad præſentem inopiam Regii ærarii ſubleuandam: vti ſuſpicatos tunc eſſe aliquos, ſcribit ad Margaritam Auſtriacam Parmenſem Ducem, Epiſcopus Namurcenſis. Ergo Hiſpani Bruxellis à Requeſenio paululum retenti, dum ipſe coactis iam prouinciarum Ordinibus, generalem noxarum veniam ab Rege traſmiſſam promulgauit, minore quàm Albanus apparatu, ſed ampliore liberalitate, fructu tamen ob intempeſtiuitatem non multo maiore; Lugdunum Batauorum animoſius quàm felicius rediere, Franciſco Valdeſio ductore.

Suſpicio de rapinis ſeditioſorum.

14. Iul. Epiſc. Namurcē. 8. Martii. 6. April.

Promulgatio veniæ generalis.

24. Iul.

ET principio quidem Valdeſius, expugnatis hoſtium munitionibus, mox aliquot caſtellis circumpoſitis, & interclùſo vndique commeatu, vrbi habitatoribus frequenti extremam propè neceſſitatem indixit. Addidit tamen ad Lugdunenſes clementer epiſtolam, qua gnarum ſe illorum inopiæ oſtendens, molles nihilominus dedendæ vrbis conditiones offerebat. Sed illis contemptim ferociterque reſpondentibus, *Alimenta ſibi non defutura, donec læuum bracchium reſtaret: hoc eſuros, dextero ad libertatem tuendam reſeruato;* Valdeſius feſtinatis per iram acceſſibus, ar-

De OBSIDIONE Lugdunēſi.

Valdeſius ad deditionem inuitat Lugdunenſes.

Illi ferociter abnuūt.

Approcci

ctio

& acrius ideo premuntur.

ctiorique in dies obſidione Lugduno imminens, vſque adeo grauem in vrbe tumultum,ciuibus fame paſſim expirantibus, excitauit, vt plebs vltimum tolerantiæ iam experta,in Conſules deditionem properarent, patefacturam ſe hoſti portas,palàm minaretur. Notum id Valdeſio: ideoque nutantem eâ diſcordiâ ciuitatem impulſurus, aggreſſionem ab vniuerſo exercitu imperat in tertium diem. Interea Hagam, propinquam vrbem, itare non omittebat, amore captus illuſtris eo loco feminæ: quam,quia coniugem animo delegerat, (duxitque non poſt multo)aſſiduis illam obſequiis, atque amatorio ambitu, Belgica libertate, ſectabatur. Forte in eum diem,qui oppugnationem vrbis præcedebat, celebre iam antè conuiuium in feminæ gratiam deſignauerat Hagæ Valdeſius: intereratque, quum triſtiorem illam conſpicatus, ſciſcitatusque anxiè cauſam; reſpondentem audit, Non poſſe ſe non grauiter mærere,obuerſante ſibi ob oculos Lugduni imagine direptionibus ac cædibus in ſequentem diem deſtinati. Tot enim funera familiarium carorumque, quos publicâ ruinâ inuolui neceſſe erat,an non ſatis eſſe, vt ſola tunc quidem conſideratione metuque, omnem exuerent animo lætitiam: & audito deinde ſucceſſu, inſanabile pectori vulnus imprimerent? Valdeſius, ne coniugii ſpem incideret, exhilarato illam animo eſſe iubet, ſecretò promittens, omiſſurum ſe aggrediendi conſilium, eiusque amori condonaturum obſtinatæ ciuitatis

1574

Oppugnationem decretá cur Valdeſius omittit.

Haga Comitis.

uitatis

1574 uitatis ſtragem. Quod is tanto liberaliùs pollicebatur, quanto certior erat, caſuram per ſeſe vrbem eſſe ſine cuiuſquam impulſu, ſine inuadentium ſanguine: expreſſura videlicet deditionem fame. atque adeo imputandum gratiæ putauit, quod vſui commodoque vertebat. Et ſanè altero poſt omiſſam oppugnationem, die, gliſcente acriùs inter plebem vrbanosque milites tumultu, de mittendis ad Valdeſium oratoribus agitari cæptum eſt. Quum periculo diffidioque Lugdunenſium audito à vicinis populis in vrbis auxiliũ intentis, quando iam nulla proceſſerant adhibita liberandæ vrbi remedia, à deſperatione conſilium capere conſtituunt. Lugdunenſem agrum, adiacenteſque Lugdunenſi campos crebri paſſim nili euripique variis mæandris ac flexibus pererrant: vrbem ipſe interſecat, ac ſparſim alluit Rhenus: Iſela & Moſa, hic ad Roterodamum, ille ad Goudam procul quidem excurrunt, ſed prõptis inde aquarum corriuationibus accedunt. Horum porrò fluminum, maiorumque canalium alueos, ne, quam intumeſcentis iram oceani ſentiunt ipſi, in campos effundant, certis aggerum quaſi lineis circumſcribit hominum induſtria. Igitur Hollandi, conſilio cum Lugdunenſibus, columbarum operâ, communicato, perfoſſis diſiectiſque, quas annorum plurium labore ſumptuque contra maris ac fluminum eluuiones oppoſuerant, molibus: Moſâ, atque Iſelâ, ipſoque Oceano, tamquam ſubitariis copiis, in campos immiſſis; paternos la-

Lugduni ſitus.

Ferox vicinorum conſilium.

Fractis aggeribus omnia aquis inundantur.

tè fundos, ac vicinos pagos aquarum inundatione texêre: nempe vt per eas ſtrages (non minoris ſeptingentis florenûm millibus æſtimatas) facta nauibus per agros via, obſidentium Hiſpanorum caſtra & munitiones alluerent: ac Lugdunum quadraginta milliarium itinere (quod fidem excêdit omnem) intrepidè cum cibariis ac milite adnauigarent. Et verò noua illa ſpecies maris inter arbuſta ac villas repentè nati, nauiumque per ſiluas emergentium multitudo, potuiſſet vel Hiſpanorum oculos oblectare, quaſi in Romanorum theatris illa ſpectarent aquarum miracula ſiluis ſuccedentium, ac ludicras concurrentium nauigiorum pugnas: ni ſimul viderent, inſolito ſe demum ſpectaculo peti, atque auxiliares illas è coniurato elemento copias aduersùm ſe dirigi, atque adeo importato tot oneratiis nauibus ad obſeſſos commeatu, ſpem ſibi omnem præcludi potiundæ vrbis. Cuius profectò vrbis auxilio, haud facile dictu eſt, quàm multa per eam opportunitatem è viciuis vndique inſulis ac portubus apparuerint: inſtructa militibus bombardiſque nauigia, ſumma omnium conſpiratione parique aduersùs Romanam Religionem odio: quod multi etiam præferre gloriabantur, Lunulis pileo præfixis, atttexto cum carmine: *Turca magis, quàm Papa placet*. Conſtat non minorem fuiſſe claſſem centum quinquaginta nauigiis, omni bellico inſtrumento munitis: neque claſſiarios infra mille ac ducentos, præter nautarum miniſteria

1574. Ducenta octoginta ſcutorum millia.

In ſiluis mare.

Claſſis hoſtium per agros nauigat Lugdunum,

Quæ,

& quanta ea claſſis.

1574 ria, enumeratos. Et tamen non cadebant adhuc animis Hiſpani: coactique, ſuperante mari, deſerere aliqua humiliore ſitu caſtella, alia tamen pertinaci adeo labore mordicus obtinebant, vt alicubi ad aggerem contra vim aquarum, atque hoſtium attollendum, quum ligones, atque huiuſmodi ferramenta deficerent; terram pugionibus foderent, ac loricis galeiſque comportarent. Quod ipſum feciſſe olim accepimus ſimili neceſſitate in eodem Belgio Nervios hyberna Quinti Ciceronis obſidentes, gladiiſque (quod alia deeſſent) molientes humum, ac ſagulis exhaurientes. Verùm maiore in horas periculo excreſcentium præter modum aquarum, quas in plenilunio, continuato longiùs æſtu, flante præſertim cauro, congerebat mare; Hiſpani obſeſſi veriùs quàm obſidentes, repentino Valdeſii metu ſerò vtique damnantis omiſſam potiundæ vrbis opportunitatem, intempeſta nocte, depreſſis in proximas foſſas maioribus tormentis, obſidionem quarto pòſt menſe deſeruere. Nec fuga ipſa ſine clade fuit: inſequente illos hoſte harpagonibus armato, ideſt perticis ferro adunco præfixis, aut vncis per oblongos funes immiſſis, quibus grauiter Hiſpanos ſauciabant, ac multos eorum captos in naues attrahebant. In quo mirum, quod de Petro Ciacconio Borgiæ Subcenturione commemorant. In hunc, quòd paulo ab aliis diuerſus accurrerat ad defendendum pontem, inuectus hoſtium lembus, immiſſiſque quatuor harpagonibus,

Obſidentes Hiſpani obſidentur.

Eorum conſtantia,

Ber. Men lib. 12.

Antiquorũ gemina.

Cæſ. l. 5. de bell. Gall. Paul. Oroſ. l. 6.

Sprincflut vocant Belgæ.

Hiſpanorum diſceſſus;

non ſine clade.

Ciacconii facinus.

BerMen. lib. 12.

nibus, hominem mordicus arripuit, traiectumque vncis, atque adeo mortuum vti videbatur, attraxit. At ille nauigio impoſitus, vbi eos videt (ſex ſeptemue erant) expiſcandis aliis intentos, à tergo exurgens, elatâque, quæ forte ante pedes erat, ſecuri, quantâ maximâ poteſt vi (namque arrepta tantum veſte tractus fuerat, corpore integer propemodum erat) vnum, alterum, tertium proſternit: reliqui inopinato rediuiui hominis furore perculſi in aquas deſiliunt, Ciacconius nauigio potitur, vtque erat onuſtū frumento, laboranti ciuitati deſtinato, ad ſocios qualecumque victis ſolatium deducit. 1574

SEDITIO Hiſpanorū altera, in Valdeſium ceu dubiæ fidei in obſidione.

OBSIDIONIS infortunium nouo tumultu auxere Hiſpani milites, ſpe videlicet fruſtrati Lugdunenſis prædæ, ſtipendiorum loco deſtinatæ. Incenditque ſeditionem rumor, quaſi Valdeſius cius expeditionis ductor, acceptâ à Lugdunenſibus pecuniâ, paratam vrbis oppugnationem diſtuliſſet. Quod quamquam à Valdeſii moribus abhorrebat aduerſus auaritiam incorrupti: nec congruebat Batauorum ad eam diem ſimplicitati; creditum tamen, aut potius compoſitum ab iis, qui cetera ignari, improſperum rei exitum imputari nolebant ſibi: & occaſionem repetendi tamquam à pecunioſo Duce ſtipendia conquirebant. Certe exarſit illico ſeditionis flamma, comprehenditque militum ferme quatuor millia. Qui capto conſtrictoque Valdeſio, Electoque in eius locum ſubſtituto, quamuis acceptæ

Capiunt illum.

pecu-

1574 pecuniæ rumor illicò euanuiſſet, ſignis tamen Traiectum ad Rhenum verſis, aggreſſique vrbem, non antè quàm ipſius Valdeſii operâ repræſentarentur à Requeſenio ſtipendia, ſedati ſunt. Sed Hiſpani amiſſum iterata ſeditione, & Lugdunenſi fugâ decus, haud poſt multò
1575 redemêre, expugnatis ad Iſelam, & in Geldriæ finibus, ductore Hiergio eius Prouinciæ Præfecto, Burâ, Monfortio, Aquis veteribus, atque Schonhouiâ: vti paulo antè in Hollandia, duce Vitellio, inter fluuios Vahalim & Leccam, Lerodamo, vicinisque Lerodamo, Aſperâ, & Huchelio, & contra Gorcomium, VVorcomio, aliisque circà oppidis arcibusque, magno vtique incremento Regiarum partium: quas eodem tempore commodùm auxerat Annibal Comes Altempſius, legionem quatuor millium peditum trahens è Germania, Requeſenii iuſſu, qui compertæ hominis fidei: bellicæque virtuti plurimum tribuebat. Erat hic Pontificis Pii Quarti ſorore genitus: imbutusque iam tum nouennis puer ab auunculo Meleniani Marchione militaribus præceptis, primam ætatẽ Auſtriacis armis authorauerat: ac multa ſub Carolo ac Ferdinando Cæſaribus, multa ſub Philippo Rege ſtipendia fecerat in Germania, Italia, Belgio, atque in Africa. Acciditque aduentus eius inde quoque gratior Requeſenio, quòd cæſum illum in itinere, profligatamque, quam ducebat, legionem fama vulgauerat: nec tota ex vano. Namque, dum ipſe legionem, paucis ſuorum comitatus

Vtrecht.

Oudeuater.

Mich. ab Iſſelt in hiſt. ſui temp.

Clara Medicea. I. Iacobus Mediceus. Marignani Marchio

Accepta pecunia pacantur.

Res Hiſpanorũ proſperæ.

Nouum illis auxiliũ ab Altempſio.

bono & veteri milite

Periculum eius ab hoſtibus.

antecedit, à militibus ferme ſexcentis, 1575
ex iis qui à Mochenſi clade profugerant, in Belgii limine circumuentus, ac duobus vulneribus ſancius, medios tamen per hoſtes viam ſibi ſtrenuè dimicans patefecit. Ergo Requeſenius hiſce copiis ad Brabantiæ præſidium opportunè relictis, quando pacis negotium Bredæ agitatum ab Regiis Orangianisque legatis, adnitente, Cæſaris nomine, Guntero Com. Suarzemburgio ſororis Orangii marito, penitus euanuerat; curas omnes in expeditionem maritimam, quam dudum moliebatur animo, feſtinanter intendit.

ZELANDICA expeditio,

ETENIM quum Requeſenius animaduerteret, hoſtibus à continenti magnam partem excluſis, Zelandiæ inſulas perfugio eſſe; bellum Scaldiam vſque deportare ſtatuit: non quidem per apertum liberumque mare, (tantum enim haud erat nauium, quibus ſe cum hoſtili claſſe committeret) ſed per interiecta inſulis freta, quæ pedibus alicubi tranſmitti poſſe inaudierat.

Cur ſuſcepta à Requeſenio.

Etenim Zelandi à fluminibus Scaldi & Moſa in inſulas ſecti, aquis non altè ſtagnantibus alluuntur: & Oceanus, qui confuſo cum amnibus nomine illas interfluit, in receſſu vſque adeo alicubi ſubſidit, vt ipſa interdum culmina pagorum, quos aliquando terris ademit obruitque, miſerabili aſpectu aperiat: atque adeo nauibus per ea quidem loca viam interdicat. Igitur terreſtri militia Sanctio Auilæ, maritima Chriſtophoro Mondragonio commiſſa, Vitellio caſtrorum

Zelandiæ ſitus.

Duces expeditionis Auila, Mondrag. Vitell.

Præ-

1575 Præfecto vniuerſam expeditionem moderante; Requeſenius horum maximè conſilio, & Goêſianæ traiectionis exemplo animatus, milites qui præirent, & iter præeuntibus deſignauit. Milites quatuor millia fuere: iter Bergas indictum, inde Tolam, ex hac in inſulas Philippolandiam, inde Duuelandiam, poſtremò Scaldiam, Zelandiæ & expeditionis caput. Et quoniam notitia præcipienda locorum erat, quæ nauibus, quæque pedibus tutò adirentur; datum negotium Ioanni Arandæ, ſignifero ingentis animi, vt per homines fidos ac gnaros exploraret vada; Raphaêli autem Barberino, equiti ſtrenuo ſolertique, vt maris ſtagnorumque menſus altitudinē, apta locis nauigia compararet, deportaretque. Et Aranda quidem edoctus à nautis ac piſcatoribus, ſub aquis eminentias & colles eſſe, in quorum iugo præalta illa, quæque inacceſſa videbantur, maria, pedum veſtigio tranſmitti poſſent: exploratum iter Requeſenio abunde retulit, eumque ad expeditionem ſecurè capeſſendam confirmauit. At Barberinus non modò ad tranſuehendos milites actuarias fabricauit naues, & lembos planioribus carinis, & pontones, & trabibus intextas rates, ſingula æſtimatis antea æſtuariis accommodata: ſed etiam, correpto perleui febricula per eos dies Præfecto caſtrorum Vitellio, eius iuſſu aliquot ſubitarias munitiones & caſtella in aditu Zelandiæ, ad capita & flexus Euriporum excitauit: & itinera, cibariorumque in-

Sub Alba no 1572.

Scouuen.

Milites.

Iter faciēdum.

Aranda iuſſus explorare vada.

Barberinus comparare nauigia illius relatio:

Huius opus.

Vitellii loco multa peragit Barberinus.

uectiones in caſtra communiit : & complura, quæ Vitellii muneris erant, tanta opportunitate confecit, vt ei Vitellius ſimul facienda præſcriberet, ſimul gratias pro factis ageret : ac re dein bene geſta, amico ſcribens haud inficiatus ſit, multa ſibi in ea expeditione laudi data, quæ profectò Barberini ingenio induſtriæque deberentur. Rebus in hunc modum impigrè curatis, milites Antuerpiâ ſoluentes, ſecundo Scaldi flumine, Bergas ad Zomam, inde in Tolam inſulam Brabantiæ proximam, ex hac aliis nauigiis impoſiti in Philippolandiam deſertam inſulam tranſiere. Hinc verò in Duuelandiam hoſtili præſidio validam alia ſcilicet tranandi ratio ineunda fuit. Diſtat hæc inſula (quæ ante annos quadraginta mari hauſta, non multo pòſt, excluſo, gentis induſtriâ, truci elemento, incoli cœpta eſt) freto quatuor millium paſſuum à Philippolandia. Hoc fretum, quoniam æſtu remittente, nauigia non vbique ferret, atque adeo inacceſſum hoſtium claſſi foret; pedibus tranſmittendum erat, ea quidem parte, qua vadum à peritis monſtraretur. Nam licet alicubi veſtigia intra vndas apparerent altioris ſoli, ea tamen ſemita perpetua non erat; ſed inobſeruabiles lacunæ, cæcique ſubterlabentium riuorum occurſus paſſim intercedere ferebantur. Huic ergo traiectioni certatim obtulere ſeſe ex omni exercitu milites, oſtentatione quadam martialis animi, atque ex periculo gloriam accerſentes: ſelecti tamen primarii ferme

1575

Cum Vitellii commendatione.

Milites in Philippolādiam deſcendunt.

tranſmiſſuri in Duuelandiam.

Quantum, & quale fretum inter vtramque inſulā.

Et quantæ molis illud pedibus trāſire.

Offerunt tamen ſe certatim milites.

Seliguntur

1575 ferme Centuriones, ac veterani quique, præſertim ii, vti aſſolet, qui expeditionem impenſiùs probauere, Iſidorus inquam Pacechus, Hieronymus Seroſquequius, hic Bergarum, ille Goëſii Gubernator: Oſorius Vlloa vetus peditum ductor, Barberinus, Aranda, Guiraltus, atque alii omnino mille ſeptingenti, & quinquaginta, Hiſpani plerique, Belgæ non pauci, Italique, reliqui Germani, (præter foſſores fabroſque ferme ducentos) magnæ omnes animæ, vitamque gloriæ poſthabentes. Nec minus interea explorato Requeſenii conſilio Princeps Orangius, euocato ad ſe Boiſotto Zelandiæ præfecto, cohortes cum eo aliquas partim Duuelandiam, partim Ziriczæam, quæ loca bello petebantur, properè immiſit. Quin & circa Duuelandiam, qua parte procul ab anguſtiis freti præaltum eſt mare, iuſſit nauigia complura eouſque accedere, quoad poſſent traiicientes Regios tormentis ac miſſilibus inuadere. Denique & illud excogitauit, qua ratione in ipſo æſtuario repentinum veluti caſtellum tranantibus opponeret. Namque aliquot onerarias naues militibus ac telis inſtructas, increſcente mari, ad ea impulit vada, per quæ Regiis tranſitum fore præuidebat, eo conſilio, vt mari abſcedente, ad eminentias terræ & tamquam ad ſyrtes impactæ certam interea tranſmittentibus inferrent & ab eo lignorum obiectu moram, & ab armatis illic militibus cladem. Hiſce tamen delecti milites aut ignoratis, aut potiùs deliberato iam animo con-

Margin notes: Numerus omnium. — Vaſtatores. — Orangius contra parat, — Milites, — & nauigia — & nouum in aquis caſtellum: — miro, & audaci cõſilio. — Non terrẽtur Regij.

contemptis, quoniam appetere nunciabatur hora ſubſidentis freti; exuti armis, ac cetero veſtitu, contenti calceis, ac femoralibus, binas aut è collo, aut è ſummis haſtilibus, ne aquis immadeſcerent, ſuſpendêre manticas; nitrato alteram puluere, alteram nautico pane, caſeoque refertam: geſtantes præter gladium, multi haſtam, nonnulli præpilatas ſecures, plerique ſclopum, alii ligonem, bipaliumue. Hoc ornatu, deducente reliquô exercitu, ad locum acceſſere, pleni palàm quidem vocibus adhortantium, clàm verò miſerantium deuotam morti legionem. Et profectò in mortem ibant, quibus & præſens ab immiti elemento periculum erat: &, ſi mare pepercisſet, expoſiti ſupererant hoſtium telis, quorum per mediam claſſem nullo alio, quàm corporum vallo munitis penetrandum erat: & vtroque demum diſcrimine perfunctis, vltima reſtabat cum inſulæ præſidiariis è tuto riparum atque aggerum expectantibus, iniqua planè dimicatio; quam niſi ſubito conficerent, intumeſcente interea mari, in hoſtis ſedentis ridentisq; conſpectu abſorberentur. Vt hæc ſanè tranſmiſſio non modò committi cum celebri olim Cæſarianorum militum traiectione queat, quum illi ex aqua capite ſolo extantes, eo impetu tranſiere Thameſim, vt hoſtes vim legionum equitumque non ſuſtinentes, ripas desererent, ac ſe fugæ mandarent: ſed tanto horum virtus, Cæſarianorum fortitudini præhabenda videtur, quanto Hiſpani pauciores, nec

Forum veſtitus,

& arma: Alabarde

Accingũt ſe operi,

diſcriminum, & mortis pleno.

Huius cũ Cæſariana tranſmiſſione cõparatio.

Cæſ. l. 5. bel. gall.

1575. vllo equitum comitatu nixi, nec liberum amnem, ſed inſeſſum hoſtibus Oceanum aggrediebantur; quanto, ſi fortè aduerſa contingeret pugna, minori ſpe ibant recedendi, per irremeabilem niſi remis viam: atque adeo quanto certiùs, quum à fronte hoſtis, à tergo hoſte truculentius vrgeret mare; ſi non illico vincerent, vincebantur. Et iam magnanima legio, ſubſidente mari, ſub mediam noctem, iter ingreditur. Ducebat primum agmen, animi magnitudine par agmini ſuo, Ioannes Oſorius Vlloa: vltimum Gabriel Peralta Marchionis Falceſii frater, ingenio ac manu promptus. illud mille ac ducentis, hoc quingentis militibus conſtabat; foſſores, cum ſclopetariorum centuria, medii inter agmen vtrumque claudebantur. Et quoniam monſtrati ſub aquis fuerant à vadorum ſcitis, inter valles voraginesque, colles aliqui ac tumuli, quorum dorſo plures pariter inſiſtere haud poterant; idcirco bini terniue procedebant, incredibili audacia per aquam pectore tenus enitentes. Stabat in littore Requeſenius, iuxtàque Sacerdos propitium vadentibus Numen, ac præſentem opem à cæleſtis militiæ Principe, cuius diem nox illa excipiebat, indeſinenter implorans. Nec fruſtra. Cœcam enim intempeſtamque noctem accenſæ per aëra trabes, rutilantesque tractim faces, quæque alia oſtenta conflagrantis cæli, præter omnium opinionem repentè colluſtrarunt. Quin etiam viſa ſimul flamma inſtar coronę in Requeſenium inclinan-

Deſcenſus in aquas Regii.

Primũ agmẽ Vlloæ.

Vltimum Peraltæ.

Medium foſſorum.

Ordo incedentium.

Michael Hernãdes è Soc. Ieſu

Requeſenius in littore.

& Sacerdos cum bonis precibus.

Iſſelt in hiſt. Belg. Thuan. l. 60. Meteran. l. 5. Meurſ. in Orang. 10.

Proſpera cæli oſtenta.

nan-

1575

ſtantis, attraxit auide ad ſeſe militum oculos talium ignaros, ſpeque non dubii ſucceſſus erexit. Quia opportunitate Oſorius arrepta, conuerſus ad ſuos, *Ecquid videtis, Commilitones, exire manipulatim nobiſcum in expeditionem militiam cæli, conſociare nobiſcum arma, præmonſtrare in hoſtem viam, ſignare minaciter vltionem? Equidem antequàm huc deſcenderem, reputata animo periculi magnitudine, Deum anxius adoraui, popoſcique (fateor) non tàm victoriam, quàm honeſtam & non inultam mortem. Nunc verò plenus animi, vota ipſe mea corrigo, extendoque: nec quidquam imperuium nobis, aut inſuperabile iam duce. Magnum ſit licet, quod audemus, Socij, quodque vix credi poterit, homines audere potuiſſe: intraſſe pedibus mare, firmis etiam nauigijs infidum: nec alio quàm corporum remigio ad hoſtium inſulas importaſſe bellum. at non iam temerarium inconſultumque iudicabimus, ſi non ſe quiſque ac vires ſuas æſtimet, nec præſens ab increſcente mari aut dehiſcente periculum metiatur: ſed erectis in cælum oculis, numeret auxiliares inde copias, ac volitantia belli ſocialis ſigna; videat diſpoſitos cælo ignes, quos in hoſtem eiaculatos marini fluctus haud extinguant. Vicimus, Socij, dum non cæli minus intereſt, quàm noſtra viciſſe. Cordi eſt Deo noſter hic labor: tantoque Auſpice ac Duce ipſi nobiſcum victoriam ferimus, cauſamque victoriæ.* Enimuerò alacres ad ea milites, quibus eadem perſuaſio cæleſtis auxilii mentes inuaſerat,

Ex quibus occaſio Viloæ animandi ſuos.

M. Hernandes retulit de corona.

Et animat milites feſtinant.

1575 rat, inſolito aſpectu, ac propè inuitamento Superûm animati, dum, cælo faces præferente, ſequi tutò licebat viarum duces; Duuelandiam verſus, quammaxima celeritate, ne mare excreſceret, properabant. Sed quæ feſtinatio eſſe poterat, duobus propemodum hominum millibus per eas anguſtias gradientibus, quæ quaternis raro paterent? Nec parum auocamenti afferebant apparentes iam ex aduerſo mari hoſtium naues: quę licet procul, atque adeo incertis ictibus iacularentur, exilientes tamen ab eis audaciſſimi nautarum, per nota ſibi vada cum Regiis congrediebantur, nouum inſanumque miſcentes pugnæ genus: dum vtrique per vndas ſemiconſpicui: nunc eminus ſclopis per aquas ſcintillantibus impetebant ſeſe: nunc cominus haſtis & contis è veſtigio eminentioris ſoli ſe certatim proturbabant, reſupinabantque in proximos hiatus, voragineſque. Sed illa longè grauior ineuitabiliſque pernicies à tranſuerſis, & hærentibus vado nauigiis: quorum cum milite ſclopis atque vncis infeſto dum alii ex Regiis raptim congrediuntur, alii interim prætereunt; profectò nonniſi cum magna agminum mora, nec ſine congredientium clade ſuperari hoſtiles hoſce ſcopulos, atrocemque tempeſtatem neceſſe fuit. Quamobrem æſtuante atque inſurgente iam freto, vltimum Peraltæ agmen parum viæ progreſſum, aqua collo tenus inundante, reuerti coactum eſt: &, qui medio inerant, foſſores, additusque foſſoribus Belgarum militum ma-

Sed retardant eos anguſtiæ viarum.

& è nauibus proſilientes hoſtes:

& hærētia vado nauigia.

Vltimum agmē cogitur reuerti.

Medium agmē foſſorum partim obruitur,

manipulus, dum deſperato reditu porrò pergunt, primoſque aſſequi connituntur, partim pelago hauſti, partim ab iis, quas dicebam nauibus iter inſidentibus, immo ab ipſa hoſtium claſſe per auctum iam mare propius facta, adeo ſecura obnoxiaque cæde intercempti, vt interfectores ipſos quaſi commortalis naturæ conditione commotos miſeratio caperet aliqua tam infeliciter ac proiectè morientium. Exaudiebanturque increpantium voces: *Quò miſeri contenderent? Quorſum improtecta inſanè corpora vulneribus obucerent? Aut quis furor, quæue merces locare animas Hiſpano, vt velut aquatici canes per vndas immiſſi hoſtibus ludos facerent?* Sic illi & feriebant, & miſerebantur. Superfuere ex hac media ducentorum & quinquaginta hominum acie, tantummodo nouem. Ex aliis primo in agmine deſideratis, (fuere duodecim aut tredecim) Iſidorus Pacechus memorabili exitu finiuit. Namque in pectore traiectus pilâ, dum cadit, ad eumque accurrunt, qui circa aderant, milites Centurionem ſuum humeris ſublaturi; collecto vtcumque ſpiritu, *Ite*, inquit, *Commilitones, ite: neque dum mei vnius, qui iam vixi, cura vos angit, ſociorum veſtrorum iter intempeſtiuis in me officiis interturbate. Ego fortiter audendo morior non indecorè, ne verò infeliciter, vos, vti ſpero precorque, vincendo facietis.* Sic viro forti, deficiente vita, tantum abundabat animi, vt etiam moriens alios animaret. Profectò non ego vetera ſic extulerim, noſtrorum incu-

Marginalia: partim cæditur ab hoſte, — in hunc modū increpante. — Numerus pereuntiū. — Pacechi virtus. — Eius ſupremæ voces. — Eiuſdē cū Cæſariano Cēturione cōparatio.

1575 curioſus; vt hunc Petreio illi Centurioni Cæſariano facilè poſthabeam: qui in Gergouienſi oppugnatione acceptis vulneribus proſtratus, repudiato manipulariorum ſuorum auxilio, *Fruſtra eos conari* dixit, *opem ferre illius vitæ, quem iam ſanguis vireſque deficerent. Irent potius ad ſuos, ſeque incolumes reliquæ legioni, dum licebat, adiungerent*: Nam vt ſimilis fuerit in vtroque vitæ contemptus, par cura publicæ ſalutis, eædem in extremo ſpiritu voces: Hiſpanus certè, quàm Romanus grandius quid agebat, dum hic ab vrbis oppugnatione reiectis effugium commonſtrabat, ille cum Oceano luctantibus expugnationem prouinciæ ſuadebat. At verò cum reliquo agmine Oſorius nullâ iacturâ perterritus, illuceſcente die, Duuelandiam demum tenuit. Ibi properè ordinata, eo videlicet animo, quem ſuperata pericula faciebant, aggreſſione: quum ſocios ad victoriam paucis animaſſet, (quid enim difficilè erat perſuadere iis, quibus & mori perſuaſum fuerat?) ſignum procurrendi in aggerem exemplo dedit: conſertâque illico pugnâ cum hoſte admiratione audaciæ iam capto, licet is integer, atque ex vallo, Regii verò feſſi, ac reciprocantibus vndis inſtabiles dimicarent; incredibili tamen fortitudine, quam acuebat ipſa ſpei deſperatio, (quippe reditu aquis interclusſo, & hoſtium nauibus obſeſſo) non repulere modò illos ex aggere, fugaruntque; ſed cæſo inter primos ipſo Carolo Boiſotto Zelandiæ Præfecto, atque inde

Cæſ. l. 7. bel. Gal.

Petreius.

Racechus

Primũ agmen Duuelandiã appellit.

Pugnat.

Vincit.

 1575

inde consternatis ad Ducis caſum reliquis, totâ ſtatim inſulâ potiti ſunt. Vſque adeo NVLLVM eſt telum ad vincendum potentius neceſſitate vincendi. Id autem vbi proſpexit, quæ in propinquo excubabat, hoſtium claſſis, Scaldiæ timens, quam ſciebat ab hoſte tot laboribus peti, in eamque inſulam ex Duuelandia traiectionem multo breuiorem eſſe; continuò verſis illuc nauibus, liberum reliquit iter iis, qui in Philippolandia ſubſtiterant Ducibus, Auilæ, Mondragonio, Peraltæ, ceteroque exercitui, vt in Duuelandiam properè adnauigarent. Quò appulſis, ac magna ſocios tamquam vitæ redditos gratulatione complexis, prima in ſaucios impenſa eſt cura, qui præſertim ex Nobilitate permulti numerabantur. Hi poſtquam nauigiis & curribus impoſiti, ex Vitellii præſcripto tranſmiſſi ſunt Amſtelodamum: tum verò ad reliquum maris tranſnatandum, in locum ſupplementumque ſauciorum cæſorumque, certatim alii, maiore quàm vnquam alacritate, quia priora ſucceſſerant, obtulere ſeſe. Ac Mondragonio Goëſianæ traiectionis olim duce, in aquis præeunte, ſuperatis, eadem obſtinatione ferociaque, voraginibus ac vadis; Scaldiam, præcipuam Zelandiæ inſulam, in hoſtium conſpectu admirantium, ac monſtra illos marina compellantium, peruenere. Reiectisque in inſulæ ingreſſu, dubio aliquandiu marte, præſidiariis: ac munitionibus aliquot eodem impetu expugnatis: amiſſo interea Gabriele Peralta, ani-

Claſſis hoſtium in Scaldiam auxilium transfert.

Victorum gratulatio

Et ſauciorum cura.

1572.

Noua Regiorũ trãſmiſſio in Scaldiam.

Pugna cũ Scaldianis

Mors Peraltæ.

1575 animi nimio, fortiusque quàm cautiùs in hoſtem inuecto; hæſere paulum apud Bommenæam, ſitu ac defenſoribus validam. qua demum ſubacta, Ziriczæam vrbem inſulæ principem ac belli caput, coniunctis omnium copiis contendunt. Cuius ab acceſſu (namque vrbs & ab loci natura, & ab recente ſubſidio è nauibus expoſito munitiſſima erat) ſæpius repulſi, ex Vitellii conſilio, ac Requeſenii iuſſu, qui iam aduenerant, obſidione illam quàm arctiſſimè cingunt: ferreamque immenſi operis catenam, ne quis pateret auxiliaribus onerariis in vrbem acceſſus, ad portus oſtium circumducunt. Ac poſt grauiſſima hiemis incommoda, ſæpe etiam apertis ab hoſte fluminum emiſſariis pæne in caſtris obruti: tandem reiecto, qui capta Crimponia munitione, victor ab Hollandia, huc aduolarat, Orangio: ac refectâ immanioribus circulis catenâ, quam hoſtium naues proris ad carinam vſque ferratis perfregerant, ipſo ſubmerſo Ludouico Boiſotto, eius expeditionis ac maris Præfecto; Ziriczæam nono pòſt menſe, fame prius domitam, ac Mondragonio deditam ſubegerunt, quæſtu gloriæ maiori, quàm prædæ.

Regij magnam inſulæ partem expugnant.

Ziriczæā obſident.

Crimpen

1576

2. Fe r.

2. Iul.

Denique capiunt.

ET Requeſenium quidem, atque Vitellium, qui eam tantopere victoriam expetierant, paulo antè mors abſtulerat. Vitellius dum in Scaldia, obſidioni perintentus huc atque illuc recens adhuc à morbo geſtatur, ſellâ fortè (an dolo?) euerſâ, ex aggere decidens, eoque caſu, vt erat ætate corporeque gra-

CHIAPINI Vitellij mors.

uis; repente exanimatus, in caſtra primùm, mox inualeſcente morbo in proximam delatus eſt arcem: vbi animæ ſanitate, quæ ſola ſupererat, Chriſtiano ritu procurata, anno ætatis ſuæ ſexto & quinquageſimo deceſſit, haud ita magnâ in exercitu mœſtitiâ: pertæſus quippe miles diuturnam prægrauemque obſidionem, Vitellium authorem auerſabatur. circumlatum tamen in caſtris cadauer eius, ac militari pompa defletum eſt. Maiori luctu, vt iacturæ propior, Requeſenius excepto Antuerpiæ cadaueri iuſta perſoluit. Sed omnes vicit Antuerpienſis Senatus, Populusque, funere publicâ pecuniâ decreto, perque virtutum eius præconia celebrato, tàm procul ab adulatione, quàm à neceſſitate. Poſtremò deportatum cadauer in patriam, peractis quàm magnificentiſſimè parentalibus, in gentilitium Franciſcani templi ſacellum intulere populares ſui. Natus eſt Chiapinius Vitellius Tipherni in Vmbria, parentibus Nicolao Vitellio, & Gentilina à Staffa Peruſina, in militari planè domo; quippe cui & armatam ſclopis maioribus equitum turmam, & edoctam in cochleæ morem decurrere peditum phalangem, bellica debet Italiæ diſciplina. Et ille quidem quantum martialis animi traheret à Maioribus ſuis, primum eius ſpecimen oſtendit aduersùs Hariadenum Othomanicæ claſſis Præfectum, maritimam Senenſium oram rapinis ac cædibus euaſtantem. In eum enim properè immiſſus à Coſmo Florentinorum Du-

1576

Cur ea miles nõ multùm indoluit.

At multũ Requeſenius.

Plurimùm Antuerpia funere publica pecunia procurato.

Cadauer ĩ patriam relatum.

1510. Città di Caſtello. Nicolaus Secũdus. à Camillo Vitellio. à Vitellotio Vitellio Nicolai primi filijs.

Maiores eius.

Primum Vitellij militare facinus;

Hariadenus Barbaruſſa Rex Algerij.

CHIAPPINIVS VITELLIVS CETONÆ MARC·
GENER· CASTR· PRÆF·

BIBLIOTECA NAZIONALE - TORINO

1576 Duce Vitellius equitum Præfectus, Orbatellum oppidum, cui ſuperbus incenſo Herculis portu Hariadenus imminebat, non modo, deſperata ab aliis defenſione, defendit ipſe; ſed toto barbaros littore propulſos ad mare, Etruriam deſerere coëgit. Acclamatusque propterea ab eius oræ accolis, Etruriæ liberator, Florentiæ militari exceptus eſt plauſu: datumque ei ab Duce, vt quadrigâ, quam primam Florentiæ viſam perhibent, per vrbem tamquam in triumpho veheretur. Quibus ille initiis honoribusque parem deinde ſe præſtitit Etruſcis in bellis, modò peditum, modò equitum Tribunus: modò Hiſpanarum ſimul ac Germanarum legionum ductor. In expugnatione præſertim Herculis portus, oppidique munitione. Quam poſtremam victoriam, hoc eſt Senenſis acceſſionis ſtabilimentum, ſicut virtuti potiſſimùm Vitellii acceptā retulit Coſmus, ita illum magnanimus munificuſque Princeps donatum Cetonâ, agri Senenſis oppido, Marchionem dixit: ac paucis pòſt annis inſtitutâ equitum militiâ Diuo Stephano Pontifici ſacrâ, cuius nempe die eam victoriam reportauerat; inter primos Vitellium, & quidem magnum Ordinis Commendatorem ſupremus ipſe militiæ Magiſter adlêgit. Inde inclareſcere viri virtus, expetique magnis propoſitis præmiis cæpit: adeo vt Dux Albanus in Paulum Quartum moturus, Vitellio obtulerit equitatus vniuerſi præfecturam, ab eo tamen non admiſſam: quòd diceret: obſtrinxiſſe

ex quo liberator Etruriæ acclamatur.

& primus quadriga Florentiā inuehitur.

Aduersùs Strozzianos, & Gallos.

Belli munia per eū administrata.

1554.

Honores ei à Coſmo habiti

1556.

1561.

ſe voto iam tum concepto, quum primùm militiæ nomen dedit, *Numquam ſe arma aduerſùs Sedem Apoſtolicam induturum*. At reuerſus è Melitenſi bello, quò eum defendendæ Inſulæ Philippus Secundus Hiſpaniæ Rex immiſerat duum millium quingentorumque militum honorariorum Ducem; eiuſdem Regis inuitatu, Albano in Belgium proficiſcenti Caſtrorum Præfectus additus eſt: eo ſucceſſu, vt in Belgico Regis exercitu, in eo Martis campo, ineundis expediendiſque, ſiue in caſtris, ſiue inter arma, conſiliis, præſtantior Vitellio nullus eſſet. Et verò mirum fuit, hominem obeſitate prætumidum, ea valuiſſe non modò vi mentis, ſed etiam corporis expeditè ſeſe inflectentis agilitate: vt in prælijs, ad Ducis prudentiam, non magnoperè in illo deſiderares bellatoris dexteritatem. Quòd enim ſub mediam fermè ætatem, increſcente adeo mole, vt faſciâ è collo demiſsâ ſuſtinendus venter eſſet immodicè proiectus, videret tardiorem quotidie reddi ſe ad belli munia; homo ad militiam cuncta referens, vino ſua ſibi ſponte interdicto, acetum exinde bibere ad vitæ vſque finem perſeuerauit: effecitque, vt detumeſcente abdomine, defluenteque ventris pelle, quâ ipſe ſe thoracis inſtar inuoluebat, octoginta ſeptem librarum decreuiſſe pondo compertus ſit. Sed quantum is Italicæ militiæ gloriam auxit apud Belgas, tantum apud eoſdem Italico nomini famam pudicitiæ ac pietatis imminuit.

1576

Præclarū eius votū.

Caſtrorum Præfectus ab Albano in Belgiū ducitur.

Vis animi eius,

& agilitas corporis,

in ſumma obeſitate.

hanc quo modo, quātumque coercuit.

Quid in eo culpatum.

1576 VITELLII funus, paucis interiectis diebus, excepit Ludouici Requeſenii mors: viri, in quem & paterna Zuniceæ domus, & materna Requeſeniæ decora confluxere. Nam à Ioanne Zunica patre, magno equitum S. Iacobi Caſtellanæ prouinciæ Commendatore, idem equeſtre munus: à matre verò Stephania Requeſenia, Dominatum ac nomen accepit; Vnica hæc erat Requeſeniæ familiæ, quæ Catalauniæ quidem ſedem fixit: alteram enim; quam ex eodem ſtipite Bernardus Requeſenius Siciliam tranſtulit, quum eò Prorex venit, Antonii Requeſenii Pantellariæ Principis domus priſco adhuc ſplendore conſeruat. A matre autem Ludouicus non magis gentile nomen, quam maritimi hauſit belli peritiam, Requeſeniæ gentis dotem. Quippe eius proauus Galceranus Requeſenius Catalauniæ Gubernator, Aenarium bellum Præfectus claſſis Ferdinandi Regis, victis mari Torelliis inſulæ Dominis, planè confecit. Et Galceranus alter prioris filius, Triuenti & Auellini Comes, eiuſque frater Berlinguerius; ille Neapolitano in Regno, hic in Siculo, Regiæ claſſis Præfecti ſuceſſere patris oneri gloriæque. Et Berlinguerii filius Ludouicus, paternæ quoque præfecturæ ac virtutis heres, Araiſii Solimani claſſem apud Pantellariam profligauit: vexillis, quæ Araiſius ex Pontificia Iulii Secundi trireme victor abſtulerat, ad Leonem Decimum remiſſis. Quibus inter alia imbutus exemplis is, quo de loquimur,

Lu-

Margin notes: REQVESENII elogium. — Maiores eius. — ex Annal Arag. Hier. Zuritæ, & aliunde. — 1449. Iſchia. — bello præſertim maritimo clari. — 1480. — 1515. — Eadē eius militia.

Ludouicus Requeſenius, creato maris Præfecto Ioanne Auſtriaco, delectus eſt à Rege, qui adoleſcentem, Vicarii nomine, moderaretur. Mox eiuſdem deſignatione Regis, in Granatenſi bello partes ſuſcepit defendendi maritimas Hiſpaniæ oras aduersùs Maurorum incurſiones, & Selimi Imperatoris auxilia, milite ab Italia deportato. Et in nauali ad Echinadas prælio, Ioanni Auſtriaco legatus à Philippo Rege datus eſt tanta cum authoritate, vt huius ille conſilia in primis audire, ac ſequi iuſſus ſit. Hæc quamuis impigrè feliciterque geſſerit inter arma Requeſenius; meliorem tamen in toga, & pacis artibus vulgò habitum non ignoro. Quam ei opinionem cùm mite modeſtumque ingenium, tùm grauiſſima ab Rege munia legationesque, & Inſubriæ præfectura conciliauerant. Quamquam diſſenſiones aliquot inter ipſum, Sanctumque Carolum Mediolani Antiſtitem, nonnihil offecêre illius nomini: creditusque non nemini propterea rem Belgicam infeliciter adminiſtraſſe, ac præpropera morte finiiſſe. Addúntque, Requeſenium in eo morbo ſollicitè miſiſſe ad Carolum; vt ab illo, quem virum Sanctum appellabat, ſalutari expiatione Crucis impertiretur. Quæ mihi non perinde comperta memoraſſe non aſſeruiſſe, animus fuit. Illud paulo exploratius habeo. Diſcedentem Mediolano in Belgicas prouincias Requeſenium nulla cum offenſo Antiſtite reconciliationis palàm curâ, (nam cum Eccleſia in gratiam

[Margin, right: 1576; 1569.; 1571. Ant. Mar. Grat. de bel. Cypr. l. 4. & Thuan. l. 48. hiſt.; An. 1564.; An. 1571.; Carol. à Baſ. S. Petri l. 3. c. 2.; Io. Petr. Guſſan. lib. 3. c. 3]

[Margin, left: Munera pacis. Diſſenſiones inter ipſum & S. Carolũ. Veniam à S. Carolo abſẽs petit]

tiam

1576 tiam redierat, ex Gregorii Tertiidecimi diplomate) in itinere tactum religione allegaſſe è ſuo comitatu primarium hominem, qui à Cardinali Antiſtite piè ſubmiſsèque depoſceret præteritorum veniam. Quam bonus Paſtor libentiſſimè obtulit, deprecatoremque ſe pro eâdem à Deo impetrandâ vltro ſpopondit. Ceterùm non ego facilè inter infelicia numerauerim Requeſenii adminiſtrationem, in qua ille ſæpius victor, & quæ omnibus retro victoriis admirabilior fuit, captâ poſt memorabilem maris traiectionem Ziriczæâ, ſeparatisque inter ſe Hollandia Zelandiaque, atque adeo faciliore vtriuſque prouinciæ recuperatione Regiis partibus effecta, contractiores multo debilioresque, quàm offenderat, hoſtium vires ad extremum reliquit. Vnum culpæ datum ei non negauerim: quòd ad motus ſeditioſorum militum compeſcendos Belgarum populis arma conceſſerit, ægrè in poſterùm deponenda. Sed Requeſenii ſucceſſibus nulli obfuere magis quàm milites ſui: qui ſtipendia importuniùs, quàm iniquiùs expoſcentes, intra biennium ter aut quater ſeditione renouata; & victorias ipſi ſuas corrupere, & Requeſenii fato attulere cauſam. Etenim Regium equitatum ob dilata ſine fine ſtipendia in Brabantia tumultuantem, quum Requeſenius, qui Ziriczæam obſidebat, trepidus inaudiſſet, veritus, ne aliquot peditum cohortibus idem attentantibus magnorum motuum principium id eſſet, dum eò protinus con-

Non videtur infeliciter adminiſtraſſe Belgium.

Quid illud in quo nō parū peccauit.

Plus tamē multo Hiſpani tot ſeditionibus.

Et hæc quidem tertia ſeditio occaſio mortis eius fuit.

1576

tendit, altero quàm Bruxellas attigit die, ſpe omni vitæ deſtitutus eſt. Ac properè, ne detrimenti aliquid prouinciâ pateretur, Philippum Comitem Barlamontium, & Petrum Erneſtum Comitem Mansfeldium, hunc armorum Ducem, illum Belgii Gubernatorem dixit: iuſſitque legitimas eius rei tabulas confici, atque ad ſe referri. Sed relatæ quoniam antequam legerentur ſignarenturque, Requeſenius vitâ exceſſit, nulla eſt habita illarum ratio: manſitque, pro gentis more, penes primarium Senatum, cui à Statu nomen, Belgicæ adminiſtrationis ſumma, quoad Regi videretur. Et Rex aliquandiu dubitauit, an eam confirmaret regiminis formam. Etenim Gregorius Tertiusdecimus, quem inter & Philippum Regem conuenerat, captiuæ Scotorum Reginæ opem ferre; deſignaturus expeditionis Ducem (Pontificis enim, non Regis nomine ſuſcipiebatur expeditio, ne videlicet æmuli Hiſpaniæ magnitudinis irritarentur) nominauerat Ioannem Auſtriacum, maritimis clarum victoriis Imperatorem. Ideoque Regem hortabatur per Ormanettum Internuncium, vt in Belgium à Gubernatore vacuum, fratrem immitteret: qui & Belgarum populis ob Caroli patris memoriam perquàm carus foret, & inde in Angliam cum claſſe traiicere, feliciterque, ſi quis alius, rem gerere proculdubio poſſet. Quin eidem author erat, vt Regina, (ſi annuente Deo vindicaretur in libertatem) deſponderetur Ioanni coniux

Moribūdus Gubernatorem nominat, & armorum Ducem.

Ex relat. Chriſt. Aſſonuillij.

Sed non confectis planè tabulis,

5. Martii an. ætat. ſuæ 50.

Imperij ſumma māſit apud concilium Status.

Rex dubitat de ea forma regiminis.

Maria Scotorū Regina.

Et Pōtif. ex proponebat Io. Auſtriacum.

Nicolaus Ormanettus Epiſcopus Pataninus.

Has ob cauſas.

cum

1576 cum dotali Angliæ regno: ad cuius aggreſſionem honeſtior inde titulus armis Auſtriacis adderetur. Neque Rex abnuebat. immò (licet expeditionem magis, quàm Ducem probaret) in Belgium iam tum decreuit Auſtriacum, ſpopon-ditque Nuncio ſe miſſurum. Tamen non ab re putauit, dilata paulum miſſione, Belgis interea Belgium remittere; permotus videlicet oratione Ioachimi Opperii hominis Belgæ, rerumque in Hiſpania Belgicarum à ſecretis: qui apud Regem diſſeruerat, Haud dubiè Belgarum Proceres traditam ſibi Rempublicam curaturos attentiùs: quamque toties exquiſierant à Rege, facturos iam ipſos per ſeſe malo medicinam. ſimulque Regem, oſtenſa ea ſecuritate, prouinciarum animos ſibi in poſterum deuincturum: præſertim quòd Senatorum præcipuos, Ducem Areſchotum, Comites Mansfeldium, ac Barlamontium, ipſumque Senatus Præſidem Viglium Zuichemum, Religioni, ſibique Rex addictos non ignoraret. Sed ea plurimum gubernatio (vt nihil interim prudentiam Regis ab euentu accuſem) importuna tunc erat: & TVRBATIS maxime rebus præſentiſſimum remedium ab vnius imperio peti ſolet. Certe hanc Principis indulgentiam plus obfuiſſe Belgio, quàm eiuſdem ſeueritatem, ſecuta inde prouinciarum pernicies breuì aperuit.

Rex tamẽ Belgico Senatui adminiſtrationẽ permittit, permotus hiſce rationibus Opperij.

Conſilium intempeſtiuum, & Belgio infelix.

ETENIM populus ab Hiſpano Rectore liber nouam in eiſdem Senatoribus perſonam nondum agnoſcebat; aut

INTESTINVM Belgarũ bellum.

aut potiùs diuiſam in multos diminutãque potentiam non magnopere formidabat. Et Nobilitas imperium ſuorum, vti parium, contemptim habebat, eorum mandatis plerumque diſcordibus facilè eluſis. Diſcordiam alebant Senatorum aliqui Hiſpanis offenſi, atque vltionem meditantes: in primiſque Brabantiæ atque Hannoniæ Delegati, quos Requeſenius Bruxellas nuper euocauerat. Hi enim, vt erant occultis Orangii artibus delecti, pro ea quam habebant à prouinciis authoritate, Senatum impotentiùs diſtrahebant. Ac licet vtraque pars nomen & cauſam Regis obtenderet, adeo tamen ſtudiis conſiliiſque in diuerſa tendebant, vt iam aliqui eorum Hiſpanienſes, alii vulgari nomine Patriotæ dicerentur. Vtque patriæ vocabulum apud populum libertatis imagine falſum fallentemque magnificè iactabatur, dubitandum non erat, quin Belgarum plerique, ſi armis ageretur, in hanc denique partem diſceſſuri eſſent. Nec diu defuit, quæ malum maturarit, occaſio. Captâ poſt Requeſenii mortem Ziriczæâ, Germanis Hiſpaniſque ſtipendia certatim expoſcentibus, (namque ex ea Inſula pecuniæ parum corradebatur) viſum eſt ſupremo, quem dicebam, Senatui, ad prouincias externæ militiæ onere leuandas, perſolutâ pecunia dimittere Germanicam legionem Annibalis Comitis Altempſii: quòd hunc inter & Antuerpiæ Gubernatorẽ Federicum Perenottum Campinii Dominum, exortas ſuper vrbis præſidio ſimul-

1576

ab exigua Senatorũ authoritate,

ab eorundẽ diſcordia:

Deputati prouinciarum.

à ſeditione Hiſpanorum, quæ fuit quarta

Occaſio, ſtipendia Germanis oblata, non Hiſpanis:

Ex relat. Chriſt Aſſonuillij.

1576 multates, verendum eſſet, ne publica pernicies ſequeretur. At milites Hiſpani, qui Tribuno Mondragonio Ziriczæã obtinebant, vbi præteriri ſe, ſibique promiſſa multorum menſium æra in alios ſpargi animaduertunt, rem longè aliter (nec falsò, vt aliqui affirmant) interpretati, quaſi odio nationis id fieret, turbarumque inde neceſſitas imponeretur; primùm Mondragonio, ni ſuorum cauſæ proſpiciat; interminantur: mox auditis Altempſii querelis, qui Bruxellis in Senatu palàm teſtatus eſſet, dimitti ſe nullo vrbis Antuerpiæ periculo, nulla ſuorum importunitate pecuniam efflagitantium, quos ſemeſtri adhuc ſpatio ſuſtentari à ſe poſſe pollicebatur; ſed ſolo Campinii aſtu odioque, qui excluſâ militiâ Regi fidâ, eoque debilitatis Hiſpanorum partibus, traditurum ſe vrbem Orangio ſperaret. enimuerò & publico periculo ſolliciti, & priuata iactura tanto ferociùs irritati, quanto ob exantlatos inauditæ fortitudinis in maris traiectu labores æquiora depoſcebant; intētatis in Centuriones manibus, ipſi Ducem ſibi pro Mondragonio conſtituunt: præſertim exemplo equitum moti, acceſſuque partis Valdeſianæ legionis aucti. Inde Bruxellas ad Senatum litteras mittunt, pecuniam minaciter orantes. Neque Senatus abnuebat, quippe magna eius parte Regi addicta. Sed Hannoniæ, Brabantiæque Delegati, vti aiebam, Orangio iam pridem empti, publico prouinciarum nomine intercedebant, ærarii difficultatem obtendentes.

Qui iniuriam agnoſcunt,

MarDelr. l. 1 Turb. Belg. & ;a. l. ii.

confirmati ex Altempſij querelis.

Inde in ſeditionem verſi,

debitam pecuniam à Senatu flagitant.

ſed ſtipendijs aſtu dilatis,

tes. Dumque Senatores partim illorum denunciationibus deterriti, partim conſultationibus impliciti ſtipendia differunt; Hiſpani minas contemni ſuas rati, raptis illico ſignis in Brabantiam furioſè conclamant. relictâque paucis Vuallonibus Ziriczæâ, relictâ vniuersâ Scaldiâ Duuelandiâque, quas modò inſulas tantâ nominis Hiſpani gloriâ ſubegerant; nullo ſatis certo conſilio hac atque illac minitabundi per Brabantiam diſcurrunt: trepidis circà oppidis, ſuſpenſiſque in quam videlicet partem ea tempeſtas incumberet. Donec reiectis primùm conditionibus, quas propè Aſcam obuiàm factus attulerat, Senatus nomine, Comes Mansfeldius: ac deinde Iuliano Romero ab Hiſpanis miſſo ob eandem cauſam, ne audito quidem: Franciſco autem Montesdoca, concuſſis ferociter armis & ſcloporum minis abſiſtere iuſſo; Aloſtum Flandriæ vrbem Bruxellis haud procul ſitam inopinatò intercipiunt, Regio illius miniſtro, qui ſollicitè occurrerat, ante portam è furca ſuſpenſo: palàm teſtati, Aloſtum pignoris loco à ſe teneri, dum ſtipendia ſoluerentur. Id verò ſimul ac Bruxellas perlatum eſt, addita, ſed falſò, ciuitatis depopulatione ac cædê ciuium; tantus Bruxellenſium animos furor inceſſit, vt Hiſpanos ad necem tota vrbe conquirentes, obuium fortè famulum Hieronymi Rodæ Hiſpani Senatoris ante alios Belgis inuiſi, quòd & Requeſenio Gubernatore pleraque adminiſtrauerat, & Regias tunc partes intrepide ſuſtinebat in

1576.

In Brabantiam hoſtiliter contendunt

Oblatas conditiones reijciunt.

Aloſtum vi capiunt.

25. Iulij.

Tumultus Bruxellis.

Hiſpani Senatoris famulus interficitur

Scribam Rodæ nominat Franc. Haræus in An. Belg.

1576 in Senatu, mulctato fœdè corpore contrucidauerint, Rodam ipſum aggreſſuri, Alphonſumque Vargam, & Iulianum Romerum, ni ſe protinus in Curiam, admonẽte periculo, ſubduxiſſent. Quin etiam auditis Hiſpanorum minis, qui ex Aloſto Bruxellas inuaſuros ſeſe affirmabant, niſi pecunia penderetur; publico Senatus decreto (neque enim aliter ſedari poſſe multitudinem aſſeuerabant) rebelles hoſteſque Regis ac patriæ, Hiſpani, qui Aloſtum obtinebant, milites renunciantur: & arma Bruxellenſi populo ad vrbis tutelam permittuntur. Quo exemplo complures Brabantiæ Flandriæque ciuitates, quòd eadem timere ſe dicerent ab Vuallonibus ac Germanis præſidiariis ſuis; pari Senatus indulgentia, & Delegatorum inſtinctu, induêre arma. Hoc autem Hiſpani per Belgium Duces veriti ne contra nationem vniuerſam conſpiratio prouinciarum foret, dum ipſi quoque intentiùs militiam procurant, ſuſpecti ſimul ac ſuſpectantes, augent inuicem odiorum cauſas: ac dum mutuo metu hoſtes ſeſe eſſe ſuſpicantur, hoſtes fiunt. Quum enim Sanctius Auila, qui militari ſcientia, & Antuerpianæ arcis præfectura ante alios erat, compoſitis ad Senatum litteris aliquanto acriùs queſtus eſſet, armari ciuitates, ac turbas ſub remedii nomine foueri: quumque paria à Senatu reſponderentur de auctis ab Auila, Senatu inconſulto, præſidiis: ideoque, vt ea Hiſpani dimitterent, Auila admoneretur; in apertum breuì diſſidium erupêre.

Milites Hiſpani à Senatu hoſtes pronunciantur.

Arma in eos permittuntur.

Auilæ querela aduerſùs Senatũ.

Et Senatus aduerſùs Auilam.

Nam

1576

Nam & à Senatu, nouo edicto, Ne quis ope, conſiliouè ſeditioſos apud Aloſtū Hiſpanos adiuuaret, imperatum eſt: & ab Auila quamquam ſeditioſis irato, ne tamen illi circumuenirentur à Belgis, tormentario puluere, ac tribus campeſtribus bombardis adiuti ſunt. Verùm opportunè per eos dies, reuerſus ab Hiſpania Carolus Croius Marchio Hauræus, Areſchoti Ducis frater, cum litteris Philippi Regis ad Senatum, quibus breuì affuturum ſpondebat Ioannem Auſtriacum Belgio præfectum; non parum ciuilis belli principia retardauit. præſertim quum, ne imputarentur ea ſibi, vtraque pars ſtudioſè caueret. ideoque, miſſis extemplo nunciis, occupare noui Gubernatoris animum vtrinque certatum eſt. Sed has velut inducias quoniam trahi à ſe longiùs haud poſſe, aduerſis prouinciarum Delegatis, animaduertebant Senatores Regiarum partium; poſt Io. Baptiſtam à Boſco propetare iuſſum in Hiſpaniam, Maximilianū Raſſinghemium & Franciſcum Vaſſeurum ad Regem ſollicitè allegant, conteſtantes: *Authoritatem Senatus inferiorem eſſe populorum odio in Hiſpanos adeo gliſcente, nullus vt ferme ſit in opificum turba, nullus in agris colonus, coëmendis galeis aut ſclopis non intentus. Nec coërceri multitudinem à præſidiarijs militibus, qui ſtipendijs deſtituti, ac prædarum ſpe illecti, oppida paſſim diuexando, ac Belgium omne minis perterrendo, turbas immenſum augeant. Aerario ne nummum quidem ſupereſſe ad ſtipendia.*

Edictum Senatus contra Aloſtanos.

Auxilium Auilæ pro Aloſtanis.

Ciuilis belli principium retardatur ab Hauræo.

Litteræ Senatus ad Regem.

Ex relat. Chriſt. Aſſonuillij.

in fine Aug.

2. Septē.

Vaſſeur. Moriencarti do

Ex rela Chriſt. Aſſonuilli

1576 *Accepiſſe ſe ab eius Maieſtate, Marchionis Haurai manu, ſeptuaginta nummûm aureorum millia: ſicut & paulo antè totidem acceperant. Sed hanc deniquè ſummam ab Hiſpania intra ſex menſes Belgio ſuppeditatam, vix vnius menſis ſtipendio ſatis eſſe. Suſtentatam à ſe tamen vtcumque Rempub. ad eum diem Regis promiſſis, ac nuper oſtentato Auſtriaci Gubernatoris aduentu. Qui ſi paulum cunctetur, erupturum haud dubiè malum in publicam irreuocabilemque perniciem Nimirum fluctuanti ac fatiſcenti Belgio hactenus ſubuentum, dum vni rimæ alteriue occurri potuit. Iam ſi pluribus in locis laxari pergat ac cedere; verendum, ne dehiſcenti nauigio ſera ſit omnis Gubernatoris induſtria* Hæc porrò libera Senatorum denunciatio etſi Regem tunc quidem impulit, vt Ioannem Auſtriacũ in Belgium citatis equis feſtinare iuſſerit; ea tamen celeritas, vt ſæpe ab Hiſpania, ſerò vtique parabatur, atque adeo non abſque rerum exitio publicarum. Siquidem MAGNO in morbo numquam certior imminet interitus, quàm quum parcè remedia, eaque non tempeſtiuè adhibentur: ſi præſertim externa non deſint, quæ corruptos à calore immodico humores euentilando, intus ignem acriùs intendant. Etenim Orangius, qui nihil oblatum ſibi fortunatius intelligebat eâ Regiorum diſcordiâ Gubernatorum; vertebat ſe in omnem partem, crebriſque ab Hollandia litteris ac nunciis ad libertatis conſueta vocabula, dominationis ipſe percupi-

Ioannem Auſtriacũ in Belgium feſtinare Rex iubet.

Interim Orangius diſcordiis Regiorum vtitur.

cupidus, Præfectos prouinciarum, Senatoresque ſollicitabat. Ferebaturque, per emiſſarios ſuos prætentaſſe Areſchoti Ducis animum; vt quandò in Senatu præ ceteris poſſet, (namque à Rege, quum in demandando Senatoribus Belgio, recenſitus eſſet primo Areſchotus loco; veluti Princeps Senatus habebatur) eam potentiam patriæ commodaret, pulcherrimumque Liberatoris Belgii titulum opportunè capeſſeret. Neque id difficile futurum volenti conſilia ſecum conſociare: cum quo certius vt vinculum intercederet, matrimoniis poſſe mutuis amicitiam firmari, ſi Orangii primogenito Burano Comiti, Areſchoti filia: huiusque primogenito Cimacio Principi, filia Orangii deſponderetur. Adduntque, ex eo tempore Areſchotum ab Hiſpanorum partibus abalienatum. Sed quidquid id fuerit, ſatis conſtat, Nobiles complures, Senatoresque nonnullos dubio in Hiſpanos animo, recente Aloſtanenſium militum progreſſu commotos, (cœperant enim Licherchianam arcem Bruxellis haud longè ſitam) clàm iniiſſe cum Orangio ſocietatem. Idque ſtatim patuit in Senatu, qui auditis Hiſpanorum nouis prorioribusque minis, ſollicitè cum Brabantiæ Hannoniæque Delegatis eſt coactus. Quum enim ſuaderent alii, tam crebras ſeditiones Hiſpanorum, ac poſtremas aduersùs Regium Senatum minas armis aliquando compeſcendas: alii contrà differerent, debitâ potiùs pecuniâ mitigandas; prædicerentque, arma fu-

Præfectos prouinciarum vrget in Hiſpanos.

Areſchotũ allicit.

MarDelr. l. 1. Turb. Belg.

Senatus de Aloſtanis.

Aliqui cenſent armis compeſcendos.

Alij non vltrà irritandos.

1576

1576 ſuſcipi in eos, qui carò pellem venderent: neque paſſuros Hiſpanorum Duces, qui pleriſque arcium potiebantur, ea conſpiratione affligi populares ſuos, ſeque & Regem præcipuo veteranarum legionum robore nudari: immo Regem indignè laturum, ſe inſcio, bellum geri aduersùs militiam ſuam. Enimuerò incredibile dictu eſt, quò Delegatorum Senatorumque nonnullorum ſtomacho, ac pæne conuiciis, horum ſententia reiecta ſit. Quin etiam eâdem ex Senatu ad Bruxellenſem plebem callidè euulgatâ, quaſi Senatores aliqui, fœdere cum Hiſpanis inito, deditionem vrbis agitarent; eo omnes furore ad arma conclamarunt, vt protinus creari Bruxellarum Gubernatorem, Gulielmum Hornanum Heſii Dominum, iuuenem nomini Hiſpano apprime infenſum, iuſque illi armorum illico tribui poſtulauerint. Atque is per ſpeciem placandæ multitudinis, re vera partes ſuas firmaturus, iubet Glimæum Brabantiæ Vuallonicæ Præfectum, cum militum cohorte improuiſò Curiam ingredi, fractiſque aulæ foribus, Comites Manſfeldium, ac Barlamontium, Viglium Præſidem, Chriſtophorum Aſſonuilliũ, Aloyſium Delrium, aliosque nonnullos Senatores, Hiſpanienſes vulgò appellatos, ex Senatu ipſo abripi, certaque domo cuſtodiri: ne pernicioſa, vti aiebant, conſilia contra publicam quietem inita promouerent. Quo facinore non magis in primarios viros, quam in Senatum ipſum, adeoque in Principem, cuius perſo-

& hi vaticinabantur.

Sed tamen explodũtur vti patriæ proditores.

Nouus creatur Bruxellarum Gubernator.

Iuſſu eius Senatores habiti partium Hiſpanarum è Senatu in cuſtodiam trahuntur.

4. Septéb.

ſonam ille ordo ſuſtinebat, iniurioſè imperioſèque peracto; omnis planè concidit Senatus authoritas: atque ille demum dies Regiorum imperio Senatorum ſupremus fuit: iactaque tunc primùm ſunt eius fundamenta regiminis, quod penes Ordinum Procuratores per Belgium Regi ſubtractum, hodieque perdurat. Nam licet aliis, in eorum qui capti erant locum, ſubſtitutis, viuere adhuc ac mouere ſe Regius Senatus videretur: vis tamen omnis apud prouinciarum Delegatos erat, quorum videlicet arbitratu aſcriptitius ille cœtus, tamquam lignum alienis mobile neruis agebatur. Inde hoſtilem in modum pleraque adminiſtrari cœpta: Senatus conſultum de Hiſpanis toto Belgio eiiciendis furioſè conditum: conuocati prouinciarum omnium Ordines: imperata populis arma, atque vnius aurei mulcta recuſantibus impoſita.

Regij Senatus authoritas cadit.

Noua regiminis forma per Deputatos.

Statuum Deputati

20 Sep.

Ab his edictum de Hiſpanis Belgio expellendis GANDAVENSIS fœderis initia.

Ex relat. Chriſt. Aſſonuillij.

HÆC autem quamuis fierent Rege non ſolum inconſulto, ſed etiam, vti non ignorabant, inuito, (quippe qui Ordines cogi ſæpe vetuerat) atque adeo ad rebellionem ſpectare non obſcurè viderentur: eo tamen prouinciarum conſenſu excepta ſunt, vt paucos intra dies Brabantia, Hannonia, Arteſia, Flandria, miſſis ob eam rem Procuratoribus Bruxellas, inter ſe conuenerint, mutuamque aduersùs Hiſpanos opem iureiurando condixerint. Quin eodem impetu nobiles viros oratum auxilia contra Hiſpanorum, ſicuti aiebant, tyrannidem allegauere ad finitimos Principes: in-

Prouinciæ quatuor contra Hiſpanos opem offerunt.

Contra eoſdem auxilium orant finitimorum.

Gal-

1576 Galliam primùm, Angliamque, deinde in Cliuiam, poſtremò & in Hollandiam ad Orangium, inituri cum eo fœdus, ſi miſſis Gandauum, cuius arcem Hiſpani obtinebant, cohortibus aliquot, ac tormentis, vires conſociaret. A quo quàm celerrimè ſubminiſtratis quæ petierant omnibus, arce in poteſtatem recepta, eique propterea pignoris loco, Neoportu, maritimo Flandriæ oppido interim tradito: ad alias, quas nominaui, catholicas prouincias, Hollandia, Zelandiaque hæreticæ factionis, adiunctæ ſunt: interque omnes de fœderis ineundi capitibus, nullo ſupremi reſpectu Principis, Gandaui cœptum eſt agi. Aduenerant in hanc vrbem Regii Senatus inuitatu, non modò finitimorum Principum, earumque, quas memoraui prouinciarum, ſed ſacrorum etiam per Belgium Antiſtitum legati. Qui quamquam diuerſarum factionum Religionumque, quamquam odiis inter ſe paulo antè ad necem vſque diſſidentes, recentique adhuc ſanguine in Hollandiæ Zelandiæque bellis aſperſi; tamen in illud caput, quod ex vigintiquinque, erat præcipuum, *Vt milites Hiſpani, externique omnes, coniunctis perpetua pace, ac fœdere Hollandis Zelandiſque cum ceteris prouinciis, quamprimùm Belgio eiicerentur*: vſque adeo conſenſere, tantumque ſperatæ inde libertatis deſiderium apud eos valuit, vt omnes, etiam nonnulli Regiis addicti partibus, etiam ex ſacro ordine complures, maiori ſanè ſtudio quàm conſilio, in illud fœdus iureiurando

Et cum Orangio paciſcuntur; a quo adiuantor ad recuperandum Gandauum.

Aliæ prouinciæ accedunt.

Conuentus Gandaui incæptus.

Mira contra Hiſpanos concordia,

etiam Regiarum partium,

& Eccleſiaſticorum,

do nomen dederint. Planè vt iidem eſſe hodieque Belgæ viderentur, quos olim in ſe expertus eſt Cæſar: dum coacto de Romanis eiiciendis concilio, tanta vniuerſi Belgii conſenſio fuit libertatis vindicandæ, vt neque beneficiis, neque amicitiæ memoriâ mouerentur, omneſque & animo & opibus in id bellum incumberent. Iuuit conſpirationem ſollicitudo ex primæ velitationis euentu, qua Glimæus Ordinum ductor aggreſſus confidenter Hiſpanos inter Louanium ac Tillemontem ab Alphonſi Vargæ equitatu fuſus fugatuſque eſt, tantò quidem maiori dedecore, quàm clade, (neque enim plures trecentis Glimæanorum cecidere) quanto certiùs ſibi ſpoponderant de Hiſpanis victoriam, ad quorum ſpectandam haud dubiè cædem vicinos inuitauerant. Sed multo adhuc magis perculit nuncius Gandauum paulo pòſt allatus de Traiecto ad Moſam ab Hiſpanis recuperato, non ſine ciuium cæde, fortunarumque direptione. Vix enim Traiectenſes corrupto abductoque in partes Germanorum præſidio, eiecerant vrbe Hiſpanos milites, fraude retento ac vincto Franciſco Montesdocha eorum Tribuno; quum à Martino Ayala Montesdochæ vicario, Vuiccham obtinente, (quæ eſt altera trans Moſam pars vrbis ponte coniuncta) confeſtim admonetur, quo res loco Hiſpana eſſet, Ferdinandus Toletanus, qui à Dalemio cum aliquot peditum ſignis illac fortè con-

Marginalia (left): Similis olim concordia in eijciendis Romanis. — Auget concordiam Belgarum audita Glimæi fuga, cladeſque: — & Traiectū ab Hiſpanis recuperatum ac direptum.

Marginalia (right): 1576 — lib. 7. de bel. Gal. — 30. Sept. — MarDelr. l. 1 Turb. Belg. — Maſtrick — MarDelr. l. 1 Turb. Bel. & Chriſt. Aſſonuill. in relat. — Dalem.

1576 contendebat: atque in tempore exceptus Vuicchæ, coniunctis copiis ambo procurrunt ad pontem. Sed eius caput diſpoſitis tormentis validum intuentes, id conſilii raptim ineunt. Captas, quas potuere, loci mulieres ante ſe ſtatuunt, obiiciuntque: atque eo promoto veluti vallo ſubeunt pontem muliebriter clypeati, ſclopos ſubter earum brachia axellasque in hoſtem collineantes. In quos dum explodere ciues trepidant, ne conſanguineas affineſue, populares certè ſuas, antequam Hiſpanos, impeterent; audiunt, ex altera Traiecti parte Alphonſum Vargam, inducto per inceſam Bruxellenſem portam equitatu, penetraſſe in vrbem. Inde ad tuendas domos ſuas plerisque eorum dilabentibus, pons expugnatur, Germani ſe dedunt, Traiectum capitur.

Militaris aſtus.

HÆC vbi Gandauum perlata ſunt, metu ne idem contingeret Antuerpiæ, intermiſſo paulisper, quod dicebam, fœderis negotio, Bruxellas aduolant Ordinum Delegati, vnàque cum Senatu, nouos imperant militum delectus. Et commodùm per eos dies aduenerat à Germania Philippus Comes Egmontius Lamoralii filius, ingenti Brabantinorum Ordinum gratulatione Bruxellis exceptus. Huic ergo vti futuro necis paternæ vindici, maiorem exercitus partem, partem Marchioni Hauræo, partem Goignio, Caprio, ac Berſelio tradunt: eosque Antuerpiam cum Germana Oberſtenii legione iungendos properè immittunt. Eam vrbem Federicus Pere-

DE ANTVERPIA depopulatione.

Pro ea vrbe ſolliciti Ordinũ Deputati copias eò immittunt

Ex aula Cæſ. vbi fuerat à nece Patris an. 8.

1576

nottus Campinii Dominus, vrbanam verò militiam Otho Comes Oberſtenius regebant, recentibus odiis, Hiſpanorum partibus offenſi, eòque proniùs excepere miſſos ab Delegatis Ordinum milites: qui, præter Vuallonum Egmontii legionem, tribus & viginti peditum ſignis, equitum quatuordecim continebantur.

Antuerpiani contra arcem vallum ducũt.

Quo aucti præſidio Antuerpiani præmunire ſtatuunt viarum capita, vnde ab arce aditus in vrbem: & (quoniam Hiſpani arcem obtinebant, indeque vrbem territabant) ex Campinii conſilio vallum ac foſſam ducere aduersùs arcem tanta celeritate orſi ſunt, abſolueruntque, vt intra vigintiquatuor horas aggerem in ſexdecim cubitorum altitudinem quibuſdam in locis extulerint: viris, mulieribusque ſupra duodecim millia inſudantibus operi.

Hiſpani vndique Antuerpiã accurrunt.

Nec ſegniùs ab Auila arcis præfecto euocati qui Liræ, quique Bredæ, quique aliis alii in oppidis propiùs aderant Hiſpani, Burgundi, aliique, pedites equitesque, ducibus Iuliano Romero, Antonio Oliuera, ac Franciſco Valdeſio, Antuerpiam protinus aduolarunt.

Maſtrich

Quin & eodem tempore à ſuperiore Traiecto Alphonſus Vargas cum equitatu, quum tamen ad eos nuncius adhuc nullus perueniſſet:

Subſidiũ tormentorum & pulueris,

Etiam ſeditioſi ab Aloſto.

& eâdem propemodum horâ, quaſi eam condixiſſent, qui Aloſti erant Hiſpani, non quidem nouo cuiuſquam inuitatu, quem reiecerant ſemper, ſed vti arbitror, ſubſidio ab Auila paulo antè miſſo prouocati, ſuo cum Electo, præter opinionem affuerunt.

Excipiun.

Exceptique omnes arce, non

ſine

1576 Chriſt. Aſſon. in relat.

ſine certa animi perſuaſione, à Deo videlicet illuc euocatos maturè ſe, quo Regis cauſam à Regio Senatu proditam vlciſcerentur ipſi; paratis ab Auila cibis corpora pauliſper curant, egreſſuri mox in prælium. ſoli tamen, intereos, Aloſtanenſes, quamuis iter quatuor & viginti milliarium ieiuni confeciſſent, vix epoto vini cyatho, truces adhuc implacatique iurarunt, *Nuſquam ſe niſi capta in vrbe cenaturos*. Dicti ferociam virtus æquauit. Nam dato ab Auila egrediendi ſigno, erumpentes ab arce omnes, (erant quinque circiter millia, præter equites omnino ſexcentos) calonibus à tergo lixisque ſtramina ac faces, ſpargendo vbi opus eſſet incendio, deferentibus, tanto impetu vallum aggrediuntur, arce interim in valli defenſores fulminante, vt foſſa atque aggere, quem armatorum ſex ferè millia propugnabant, incredibili præſertim Aloſtanenſium audacia ſuperatis, tripartitis copiis in vrbis interiora penetrauerint. Ibi conſternatis ſubita irruptione ciuibus, nec ſatis concordibus inter ſe præſidiariis, dum ſinguli ſeorſim conſulunt ſibi neglectâ publicæ rei curâ, priuatam ſimul omnes amiſere. Et quamquam his, qui Michaelianâ viâ irruperant, obtulit intrepidè ſe ſua cum legione Comes Egmontius, collectitium tamen ac tyronem militem ductor ipſe non vetus, ægre continuit contra veteranas Hiſpanorum cohortes: à quibus in Diui Michaëlis cœnobium magna ſuorum clade compulſus, captusque à Iuliano Rome-

tur omnes arce.

Seditioſorum ferocia.

Hiſpani ex arce in vrbem vadunt:

vallum expugnant.

vrbem intrant.

Præſidiarii diſcordant, capiuntque.

Egmontius conatur aliquid; & capitur.

ro, atque inde in arcem protinus abductus, animoſius nempe quàm fortunatius prima poſuit militiæ rudimenta. At renouata apud Curiam dimicatione, dubio aliquandiu marte Hiſpani pugnauere. Namque oppidani, quos ad defenſandos patrios lares acriùs multo ſuæ quemque res, quàm peregrinum emptumque ſtipendio militem, vilis nempe merces extimulat; quum Magiſtratuum ædes inſediſſent armati, infeſta exploſione è tuto Hiſpanos impetebant, ſimulque inde manipulatim erumpentes, prompto regreſſu pugnabant; Hiſpanis aliquot, interque eos Damiano Morali Centurione non inſtrenuo trucidatis, Donec ab Alphonſo Varga, qui Georgianâ viâ, ſtratis vbique propugnatoribus, cum equitum turmis illuc aduenerat, immiſſo in hoſtium turbam ad forum vndique accurrentem equitatu, partim cæſi obtritique, partim in Curiam ac vicinas domos repulſi ſunt. Quibus è locis dum adhuc infeſti curſum victoriæ retardant, à binis repentè lixis, non alia re quàm exiguo ſtramine, iniecto in Curiam igne, quamuis ſolido conſtratam marmore, cum ingenti mortalium ſtrage, celebre illud, ſi quod aliud per Europam, ædificium, atque octoginta circiter domus, pleræque mercimoniis opulentæ conflagrarunt: prædâ inter victores ignemque diuisâ. Tum verò captis iam præcipuis ducum, ac militum fortiſſimis in prælio cæſis, dum reliqui aut commiſſas ſibi ſtationes turpi fuga deſerunt, aut turpius ad victores præda-

Oppidani acriùs reſiſtunt apud Curiam.

Sed eam denique incendunt Hiſpani.

Com. Egmontius, Caprius, Goignius

tores-

1576. toresque ſeſe aggregant; Hiſpani deſertâ à defenſoribus Antuerpiâ potiti ſunt. In quâ quidquid ira atque auaritia in ſummâ armorum licentia perſuadent; id inimica ac prædiuite in vrbe, per cædes ac rapinas agitarunt. At rerum ignari ſecurique Ordinum Delegati ac Senatores, quaſi iam Antuerpiæ præcauiſſent, Gandauum reuerſi, formandæ pacificationi certatim intendebant: quum repentè audita Antuerpienſi populatione, enimuero aucto immenſum odio in Hiſpanum nomen, turbidi atque in vltionem intenti Gandauenſe fœdus feſtinanter abſoluunt: hoc vno LÆTI, quia cogi videbantur. Miſſoque ſtatim ad Regem in Hiſpaniam, qui recens inde aduenerat, Raſſinghemio, expoſita Hiſpanorum militum ſeditione atque immanitate, compoſitum in eos commune fœdus excuſant: in quo quum prouinciarum ordines ſacer æquè profanusque conſenſerint, vnicumque pacificandæ patriæ remedium exiſtimauerint; non dubitare ſe, quin eius clementiæ pacem tranquillitatemque ſuorum exoptanti, pro ratione temporis probandum ſit. Nec minus de Regis animo ſolliciti Hiſpani duces, eodem tempore ad eum allegant, qui callida Belgarum Procerum conſilia, vim Regiis Gubernatoribus in Senatu ipſo illatam, vſurpatam à prouinciarum Procuratoribus adminiſtrationem, conuocatos Ordines, imminentem Belgii defectionem ob oculos ponat. *Peccaſſe quidem Hiſpanorum cohortes, ſtipendiorum loco, Aloſto inter*

[Left margin: 4. Nouem — beside "id inimica ac prædiuite in vrbe"; 7. Nouem — beside "quia cogi videbantur"]

[Right margin notes: & Antuerpia potiuntur. / At deputati de fœdere Gandaui agitant, / Audita clade fœdus abrumpunt / Et in Hiſpaniam allegant, qui Regem hæc doceat, / In Hiſpaniam quoque mittūt Hiſpani duces, / hæc Regi memorantes.]

intercepto; ob idque facinus, ac præcipuè ob diuturnam inexpugnabilemque pertinaciam, vti hoſtes, Hiſpanis Tribunis non abnuentibus, iudicatos. Quamquam non ignorare ſe, eam occaſionem induendi in Hiſpanos arma à nonnullis Belgarum primoribus auidè arreptam, & ſolutis Germanæ legioni non Hiſpanæ ſtipendiis, aſtu quæſitam. Sed quo id cumque conſilio factum ſit, ſe vtique diſſimulaſſe. At vbi audierint, iſtum in Hiſpanos omnes furiale fœdus, euocata in Belgium Galliæ Britanniaque Principum arma, pacem cum Orangio, Religionis Regisque ac patriæ ipſius hoſte compoſitam; profectò partes ſuas exiſtimaſſe, coniunctis omnium viribus conniti, ne Fœderati, eiecta è Belgio Regis militia, Regis imperium (quod iam moliebantur) excuterent. Populationem Antuerpiæ omnibus quidem accidiſſe luctuoſam, ſed ciuitati meritam, admiſſis in eam, contra fidem Sacramento obligatam, militibus Fœderatorum, & arce ab iiſdem oppugnari, iam cœpta: à quorum aggreſſione quo potuiſſe modo Hiſpanos ſe atque arcem tueri, niſi commilitonibus aliunde in vrbem euocatis? Quamquam ne euocatis quidem eorũ pleriſque, ſed iniecta diuinitus mente ſimul accurrentibus. Qui ſi in arce defendenda, excludendisque ab vrbe hoſtibus, ferociùs ſeſe rapaciùsque geſſere; miſera id neceſſitate factum ab iis, quibus aut ſubeunda, aut inferenda mors eſſet. ÆGRE autem cont.neri manus iter arma, dum victoria vindictam pariter & prædas 1576

1576 *oſtenter*: Sed excuſauerint illi, vt libet, militarem licentiam: non abſoluit publica eos fama quàm in expugnanda vrbe fortes aduerſùm viginti defenſorum millia, tàm in diripiendo tribus continenter diebus opulentiſſimo Europæ totius Emporio inexplebiles: coactis ditioribus ciuibus ac mercatoribus merces ſuas domeſticamque ſupellectilem, ac nomina ſyngraphasque numerato ſtatim pretio redimere. Ex quo vicies centena nummûm aureorum millia inde contracta eſſe: ac militum multos pugionum gladiorumque manubria ex auro ſolido, immo ex auro galeas, ex auro loricas, ſed colore, ne agnoſcerentur, infuſcatas, confici ſibi curaſſe; & quam vrbem pauperes ipſi diuitem ingreſſi eſſent, diuites pauperem reliquiſſe, odioſo enimuerò Hiſpanæ fortitudinis præconio, litteris conſignatum eſt: ſi modo ad gentis inuidiam, vt aliàs euenit, aggeſta non fuere multa. Quamquam non ignoro, hæc ipſa à gregariis plerùmque militibus, ac Centurionibus patrata: Tribunos ac Duces, culpæ, quæ eacumque fuit, omnes quidem immiſtos, prædæ verò non omnes. Certè compertum habeo, Sanctium Auilam arcis Præfectum plurium furorem militum imperio ac pœnâ frenaſſe: & Camillum à Monte, qui inuadendæ vrbis pars magna fuerat, Florentinis præſertim mercatoribus in tuto ab ſe collocatis, quum ingentem ex ea rè pecuniam deriuare poſſet, nihil ex præda tam grandi præter catellam accepiſſe, quaſi tan-

Inuidia Hiſpano nomini ex ea populatione.

Millio-nes duo.

Quáta illius populatio.

Et à quibus præcipuè patrata.

Camilli à Monte continentia.

 1576

tantæ populationis culpam eâ continentiâ, expiaturum. Neque illud me fugit, Antuerpiæ cladem non fuiſſe tantummodo facinus Hiſpanorum: ſed Belgas quoque in tragica illa conflictatione partes ſuas, Burgundos atque Italos ſuas, ſuas & Germanos, & horum quidem aliquos, etiam quàm Hiſpanos, luctuoſiùs peregiſſe. Sanè pecunioſos aliquot ciues ab Hiſpanis captos, à Cornelii Vanindemii militibus ad prædam accurrentibus, eamque eripere fruſtra conantibus; deſperatione atque inuidiâ crudeliter interfectos accepimus. Quos inter commiſerationi fuit Ægidius Smiſſartus, inſignis ea in vrbe Gemmarius, eoque auidiùs à prædabundo milite conquiſitus: qui demum repertus, ac florenum millia planè decem pro vita fortuniſque Hiſpano pactus; ne ſic quidem mortem vitauit: ſuperueniente enim illuc Germanorum globo eundem quæſtum inhiantium, ab vno eorum, exortâ iam pugnâ, à tergo haſtâ transfoſſus, infelici diuitiarum fato expertus eſt, quanto FACILIVS inſidiantium manus fugiat, quiſquis inuidentium oculos non allexerit. Nempe N V D V S expeti ſpoliorum cauſâ non poteſt; & MINIMA quæque paruitate ſua tuta ſunt. Porrò de cæde, deque mortuorum numero infinitè variant, qui ſpectarunt, quod ad Hiſpanos attinet: quorum minimùm ducentos aliqui affirmant, ipſi verò nonniſi quatuordecim. At ex Ordinum militibus ciuibuſque, exceſſiſſe omnino ſex millia mirè conſentiunt Bel-

Infelices diuitum caſus.

Numerus interfectorum.

1576 gæ Hiſpanique: niſi fortè illi odioſè, hi ſuperbè numerum augent. Ex hoc autem numero, ferro peremptos tradunt ferme tria millia: incendio, ac ruinâ combuſtos, aut obtritos mille ac quingentos: totidem in fuga aquis vrbem alluentibus, & Scaldi amne ſubmerſos. In quo illud memorant, equitem Belgam inſequente Petro Taxio fugientem vt erat lancea armatus, incitato equo è mœnibus in vrbis foſſam ſanè præaltam immiſiſſe ſe, aquam cum equo tranaſſe, incolumemque ne haſtili quidem fracto, euaſiſſe. Et tamen eodem tempore fugiens Comes Otho Oberſtenius, Germanorum Tribunus, vrbanæque militiæ Præfectus, dum loco ex æquo cimbam ſaltu petit, fallente veſtigio, aquis momentò abſorptus eſt. Vſque adeo SPERANDVM, ac deſperandum eſt nihil: quando & ſtantes plana præcipitant, & præcipitia cadentes deponunt.

Felix ſors equitis Belgæ.

Infelix Oberſtenii.

DE
BELLO BELGICO
LIBER NONVS

Io. Auſtriacus in Belgiũ venit.

QVO die capta eſt ab Hiſpanis, externiſque militibus Antuerpia, Belgium intrauit non ſanè in tempore Ioannes Auſtriacus Caroli Quinti Imperatoris filius, itinere per Galliam duobus tantùm comitibus feſtinato: Quorum vni, (is erat Octauius Gonzaga Molphetani Principis frater) mancipium ſe finxerat, infuſcato ore, vibrato capillo ac barba, Æthiopis in modum. Sed Lucemburgi, amica in vrbe, depoſitâ eâ perſonâ, Gubernatorem Belgii miſſum ſe à Philippo Rege primùm aperit: auditaque Antuerpienſi clade, compoſitis illico litteris, Bruxellas ad Senatum, ad Hiſpanorum Tribunos Antuerpiam; illum de aduentu ſuo, deque commiſſa ſibi ab Rege prouinciarum adminiſtratione certiorem facit: his verò, vt ab armis interim abſiſtant, pro imperio mandat. Et Hiſpani quidem paruere: Senatores autem Delegatique Ordinum, ſiue recenti iniuria exacerbati, ſiue imperium ægrè depoſituri, de admittendo nouo Gubernatore dubitarunt: præſertim Orangio, delphico partium oraculo, nondum con-

1576 4. Noucb.

In itinere ignotus:

Lucẽburgi ſe detegit.

Senatores de eo accipiendo dubitant.

IOANES AVSTRIACVS CAROLI V. FIL.
BELGII GVBERNATOR.

BIBLIOTECA NAZIONALE
TORINO

1576 ſulto. Cuius auditâ ſententiâ, Auſtriacum cum imperio ne admitterent, neue redemptam ſanguine libertatem nouo iterum Domino venderent: aut certè Gubernatorem non antè ſuſciperent, quàm eiectis è Belgio Hiſpanis, exterinisque militibus, Gandauenſem pacificationem ſacramento ipſe confirmaret; Senatores hanc poſteriorem partem ſecuti, ad Ioannem Auſtriacum eâ ſuper re Iſchium allegant, mandatis inſtructum ſuperbis adeo & inurbanis, vt is offenſionem Regii iuuenis non ab re veritus, de obeunda legatione dubitaret. Feruntque, quum hanc animi moleſtiam nobili cum hoſpite Iſchius domi ſuæ conferret, doluiſſe hoſpitem amici ſortem non euitaturi in eo munere indignationem aut Auſtriaci, ſi eiuſmodi mandata exponeret: aut Senatus, ſi quidquam omitteret. addidiſſe tamen, iniri à ſe poſſe rationem, qua nodus ille feliciter explicaretur. Iſchio percontanti, quid tandem id eſſet; *Gladium*, inquit, *Alexandri tibi ſuadeo ad hunc Gordij nodum. Nempe vbi Auſtriacum ſolus ſolum conueneris, ſtricto non timidè ferro, virum fraudulentum perniciemque Belgio apportantem confode, ſecurus à mortui offenſione, certus gratiæ à Senatu.* Sed Iſchius hominem indigna ſuadentem, veteraque Chii Theodoti conſilia Ptolemæo Regi data, impia oſtentatione renouantem, vultu ac verbis acriter auerſatus, Ioannem Auſtriacum adiit: expoſitisque, quanta maximè potuit moderatione, Ordinum mandatis, nec Au-

Monentur ab Orangio, ne accipiant, niſi certis conditionibus,

Mittunt arrogantes ad Auſtriacum.

Quid huic Nūcio ſuaſum ab amico non amicè.

Mar. Delr l. 1. Tur. Belg.

Plut. in Pomp.

Nuncius modeſtè agit cum Auſtriaco

ſtriaci

 1576

ſtriaci patientiam læſit, nec muneri defuit ſuo. Quamquam, vt fuerat Auſtriaci amore captus, magnis in eum laudibus apud Senatum importunè congeſtis, multorum odium incurrit. Valuit tamen ea virtutum commemoratio apud pleroſque, vt noua legatione priorem corrigentes, Ioannem Funchium cum longè modeſtioribus mandatis ad Auſtriacum mitterent, deque illo ſuſcipiendo, modò Gandauenſi pacificationi ſubſcribere dignaretur, officioſè tranſigerent.

Delegati per alium Nuncium petunt ab Auſtriaco, vt pacificationi Gādauēſi ſubſcribēs dimittat Hiſpanos.

DE HISPANORVM miſſione.

Conſultat Auſtriacus.

AVSTRIACVS animi dubius ſpatium ad conſultandum accipit: Hiſpanorum enim miſſio mentem verſabat. aduocatiſque ad ſe Octauio Gonzaga & Ioanne Eſcouedo, conſiliorum intimis, & arcanorum arbitris; quid ſibi authores ſint, anxiè ſciſcitatur. Et Gonzaga quidem promptè negauit, id aut conducibile, aut decorum eſſe. Nam, *Si Orangius*, inquit, *in conſilium adhiberetur hodie nobiſcum, quid aliud credimus ſuaſurum, quàm vt remiſſis in patriam Hiſpanis, Belgarum regimen Belgarum caritate, non externæ inuiſæque militiæ terrore firmares? hoc eſt, vt tuorum exarmatus præſidio, faciliùs hominum turbulentorum fraudibus inſidiiſque pateres: accepturus videlicet imperium nunc quidem precarium, mox ad quamcumque motæ multitudinis auram omnino nullum. Fallimur, ſi gentem hanc non morum, non linguæ, multos nec Religionis commercio nobiſcum coherentes; omnes verò recenti noſtrorum efferatos victoria,*

Gonzaga negat dimittendos.

ſpe-

1576 ſperamus ingenio ſuo, non armis noſtris
contineri poſſe. Vt Gubernatorem ad-
mittant, conditiones tibi præſcribunt ar-
mato: quid facient inermi? Sentiant Ca-
roli Cæſaris adueniſſe filium, imperio non
animo, patre minorem: cuius ſit, condi-
tiones imponere, non accipere. Sed illis,
ni ſibi in hanc conditionem indulgeatur,
decretum eſt, Belgio Præfectum non ad-
mittere. Cogantur. An forte, ſi armis
decernendum ſit, alius erit noſtris & il-
lorum militibus animus, quàm qui eſſe
victoribus & victis ſolet? Præpropera eſt
ſi quæris, iſta benignitatis laus, nec diu-
turna apud ſuperbos, & à modeſtia no-
ſtra peruicaciores. HONESTIVS cum
victoria venient hæc humanitatis & in-
dulgentiæ nomina, quum non neceſſitatis
illa, ſed moderationis argumenta erunt.
At enim boni quique ciues Regijſque ad-
dicti partibus hanc peregrinæ militiæ di-
miſſionem non auerſantur. Ego verò per-
uelim ſcire, quinam ſint Belgæ iſti Regia-
rum partium: nam multos audio nobiſ-
cum in aula verſari, qui mente animo-
que in Hollandiæ littore cum Orangio de-
gunt. quorum quo maior conſenſus cona-
tuſque Hiſpanos eiiciendi, eo cautius à
nobis ſuſpectandus eſt. Certè frater tuus
Philippus Rex, quum adhuc in Belgio eſ-
1559. ſet, Belgis pollicitus abitum Hiſpano-
rum, vbi conatum eorum obſeruauit con-
iunctis omnium animis in eam eiectio-
nem incumbentium; ex ipſa conſpiratio-
ne cunctatior factus, promiſſa tandiu di-
ſtulit, dum Gubernatricis Margaritæ
precibus victus eſt. Et tamen rebelles ab

Rege animos tunc quidem Belgæ non gerebant. Quid tibi tunc & promiſſione nulla nexo, & populos palàm infenſos armatosque nacto faciendum ſedulò ſit, prudentiſſimi Regis exemplo vides. Et hæc quidem à me ſunt dicta, quaſi extrahere milites noſtros è præſidus, atque amandare protinus è Belgio, effectu promptum ſit, atque ſub manu. Quid ſi, vbi intelligant, exilio ſuo paciſci tecum Belgas, in ſeditionem verſi, cui plus nimio inſueuere, arces atque vrbes deſerere non ſuſtineant; profecto & apud tuos, quippe Belgis poſthabitos, reuerentiam amiſeris: & apud Belgas, quaſi abs te ludificatos, inuidiam auxeris. Denique vt in Regis prouincias iniquioribus conditionibus Regis frater ingrediaris, quàm Albanus ac Requeſenius Regis adminiſtri accepti ſunt; author vtique non ero. 1576

At longè alia mens erat Eſcouedo. Vtque in Auſtriaci animum fortè introſpexerat, eo ſecuriùs in hunc modum exorſus eſt. *Ego, Auſtriace, quid ſentiam, quàm quid ſuadeam, promptius apud te dicere conſueui. Nam & tu libertatem probare ſoles conſiliũ mei, & ego admirari in deligendis conſiliis ſapientiam tuam. Nunc tanto id liberiùs exequar, quanto veriora, credo videbuntur ea, quæ hominem Hiſpanum coegerint aduersùs nationem ſuam arbitrari. Sed neceſſitas ante patriam eſt. Neque ſemper in conſultationibus rationi permittitur eligere: interdum neceſſitate circumſcribimur, quo tempore QVÆLIBET ſtatio ceu tempeſtatem fugientibus pro portu habenda*

Eſcouedus dimittendos cenſet.

1576 *da eſt. In Hiſpanorum miſſionem conuenere ex Gandauenſi pacificatione prouinciæ ferme omnes, ſacer æquè ac profanus ordo, ſacramento adacti, Non paſſuros quemquam Belgio imperare, niſi externa militia antè dimiſſa, idque fixum adeo immotumque, vt deſperanda nobis ſit, niſi per hanc ſemitam, in Belgium via. At aperiendum armis hunc aditum, Gonzaga, commonſtras. Facis tu quidem quod aſſuetum militiæ Ducem, apud inuictum præſertim Imperatorem, polliceri decet. Nec dubito, ſi res ferat, quin animosè præſtiteris, quæ magnificè ſuaſeris. Sed ego, qui timidius fortaſſe, non incautiùs certè circumſpicio præſentem ſtatum, experiri priùs omnia, quàm vim atque arma inferre opportunius exiſtimo: Tuque ipſe votum id eſſe mandatumque Regis haud ignoras. Nam quid, obſecro, ad hanc diem noſtris armis effectum cum hac gente? Albanus tot copiarum fama Belgium ingreſſus, tot victoriis, tantoque Belgarum ſanguine formidatus, ad extremum amiſſis maritimis ac validioribus prouinciis, Belgium quod integrum accepit, ſciſſum reliquit. Et tamen cum Albano, eiusque cum ſucceſſore (cuius haud felicior euentus fuit) pleraque tunc prouinciæ ac Belgica nobilitas pro Rege arma geſtabant. Nunc verò quanta circa nos ſolitudo Belgarum ſit; vides. Duæ ex omnibus prouinciæ nobiſcum agunt: reliquæ, ſi vis intendatur, conſociatis ſacramento animis, condixere bellum. Atque hoc ipſum eſt, quod Orangius cupit: hanc belli occaſio-*

nem occultus quærit: idque vnum, ſi huic 1576
intereſſet conſultationi, nobis vtique ſuaderet; non autem Hiſpanorum expulſionem; hanc enim, mihi crede Auſtriace, idcirco perſuaſit ille prouincijs; quoniam quum nihil magis timeret, quàm ne ipſe à Belgis admittereris; eam Gandauenſi fœderi conditionem inſeri non incallidè curauit; quam ſperaret à te neutiquam accipiendam: ideoque tibi à Belgij præfectura excluſo imponendam illico neceſſitatem armorum; qua homo in dominationem intentus, pro arbitrio adminiſtraret. Sed eludenda eſt machinatoris aſtutia: probataque interim, contra quàm putauit, Gandauenſi pacificatione, capeſſendum Belgij regimen: ad quod ſemel admiſſus efficies omnino tu clementia comitateque tua, quod alij per ſeuero armatoque imperio nequiuere. Notum eſt Liuiæ conſilium ſuadentis Auguſto, medicos vt imitaretur: qui vbi vſitata remedia non procedunt, conuertunt ſeſe ad contraria. ſic ei, qui ſeueritate nihil adhuc profeciſſet, tentandum quomodo clementia ſuccederet. Paruit vxori Cæſar: nec vllis inde appetitus inſidijs; fidos obſequenteſque Senatum ac Populum Romanum perpetuò habuit. Et ſanè ſi quis eſt hominum, cui tentanda ſit hæc via maiori ſpe ſucceſſus, tu vnus es, Auſtriace. Omitto, quod te vti orſum in Germania, vti Belgæ Principis filium, alio videlicet animo, quàm Gubernatores Hiſpanos, Belgæ complectentur. Fama rerum à te geſtarum, mores tuis quibus quantum in animos hominum

Senec. l. 9. de Clemen. Dio in Augusto.

va-

1576 *valeas, expertus es: aſpectus iſte etiam hoſtibus amabilis, conciliabunt haud dubiè tibi populorum obedientiam, ſtudium, amorem. Sic eſt Belga: mollibus plerunque remediis meliùs ſanatur: contra vim pervicax obnititur: ſequiturque faciliùs, quàm ducitur. Adde quòd Primores ipſi in obſequium feſtinabunt, præteritas rebellium culpas alienæ ſuperbiæ non contumaciæ ſuæ imputaturi. Vnum eſt, quod tibi borum beneuolentiam penitus extinguat, externus, ſi apud te retinueris, miles. Hæret adhuc in Belgarum oculis Antuerpiæ conflagratio, ciuium cædes, fortunarum prædæ. Implacabile in Hiſpanos odium te quoque, ſi tecum erunt, comprehendet. NEQVE enim qui tuos oderint, te amauerint. NEQVE tu tutus vnquam eris inter illos, qui à tuis ſe tutos non exiſtimant. Nempe SECVRITAS ſecuritate mutua paciſcenda eſt. Itaque ſi Belga remoueri ſibi ab oculis recentium odiorum cauſam abs te rogant, indulge: & quod illi armis fortaſſe peruincent, fac beneficium tuum. quo beneficio & tibi Belgarum animos immortaliter deuinxeris: & Philippi Regis gratiam bellorum curas ſumptusque pertæſi, pacato abſque armis Belgio, promerueris. Nec magnopere verendum, ne probante Rege externorum diſceſſum, impetrata facturi non ſint Hiſpani milites: quod enim obſequiũ*
1560. *Parmenſi Gubernatrici præſtitere olim Belgio abeuntes, id in præſentia tibi Regique ipſi procul dubio non negabunt: Quod ſi profectis hinc Hiſpanis, periculum ſit, ne Belgas ſollicitante Orangio*

 1576

breui capiat obliuio clementiæ tuæ; num idcirco nos fraude circumuentos, ſimul & armis oppreſſos exiſtimabimus? Num prouinciarum, quas fidas habemus, qualicumque auxilio ſuſtinere primos tumultuantium impetus tamdiu nõ poterimus, dum videlicet & è Burgundia proximè, & è Germania non longè miles aduocetur? Tunc autem tanto quàm nunc de belli exitu ſperare felicius licebit; quanto maioribus à Rege copijs, mandata nempe ſua defendente ſubmiſſis, rebellium perfidiam iuſtiùs vlciſcemur. Quare, vt verbo abſoluam, non ego negauerim, ab externo milite ſeu retento ſeu dimiſſo periculi aliquid imminere; ſed, quum videam inde certum bellum, non dubiam Regis offenſionem, exitum nullum: hinc oblatam regiminis poſſeſſionem, ſpem pacificandi Belgij, Regis gratiam opemque, atque adeo ſi bellum ingruat, momenti plurimum ad victoriam; hoc illi anteferre conſultius habui. Auſtriacus, quamquam nudari ſe ægrè ferebat Hiſpanorum militiâ, ad illorum tamen dimiſſionem occultius aliquid, præter ea quæ dicta erant, mentem eius impellebat. Nam, ſi fortè prouinciarum pacem, cuius ineundæ rationem ſuper omnia commendatam ſibi meminerat à Philippo Rege, retentis ipſe exercitibus interturbaſſet, vereri admodum poterat, ne tamquam nouæ potentiæ, perque eas armorum occaſiones, maioris fortunæ cupidus inſimularetur apud Regis aures huiuſmodi ſuſpicionibus obnoxias. Præterea inſederat altè in animo Britannica

[Margin: Ex retento milite ex dimiſſo]

[Margin: Auſtriacus inclinat in hanc partem. Cauſæ, Timor à Rege: Cupido Britannicæ expeditionis:]

[Margin: *vid. l. 8 poſt medium*]

1576 expeditio, quam, ſi Belgico implicaretur bello, elapſuram ſibi e manibus prævidebat. Accedebat & pertinax quædam perſuaſio, poſſe Belgarum animos ſuperiorum Gubernatorum armis oneribusque exaſperatos contrariis artibus conciliari. Itaque more humani ingenii, plus ſibi ac moribus ſuis, quàm fraudibus hoſtium tribuens, auidusque vnicè referendi inconceſſum aliis titulum Pacificatoris Belgii, probare demum Gandauenſem conuentum, conditionibusque eius ſubſcribere decreuit. Præſertim quòd in iis ſibi quidem ſatis videretur eſſe conſultum Religioni Regique, dum fœdus in poſtrema hæc verba ſancitum eſſet: *Nos Ordinum Delegati, qui Ordines conſicimus, hìc ſubſcripti, promiſimus promittimusque iſtum hoc fœdus perpetuò retenturos, ad ſacroſanctæ noſtræ Fidei, & Apoſtolicæ Romanæ Religionis conſeruationem: ad huiuſce Gandauenſis Pacificationis perfectionem: ad Hiſpanorum, eiſque inhærentium eiectionem: obedientia Regiæ Maieſtati debita interim ſemper ſalua.* Placuit nihilominus Auſtriaco, rogare antè ſententias virorum omni doctrinæ genere præſtantium: an ex illis capitibus, quæ accuratè omnia expendenda tradiderat, detrimenti aliquid capere videretur Orthodoxæ Fidei, Regisque dignitas. Quumque ii nullum inde periculum affirmarent, præcipue nouo ſi additamento caueretur, nihil in eorum ſingulis aut vniuerſis ſancitum placitumue aduerſùs Religionem Catholicam, ac Principis

Spes pacificandi Belgij.

Admittere ſtatuit Pacificationē Gādauēſ.

1577 Initio Ianuar.

Motus etiā hac Ordinum ſubſcriptionē.

Expendēda proponit fœderis capita.

authoritatem; Auſtriacus horum ſententiâ firmatus, ipſa eorundem conſulta, Epiſcoporumque litteras in eandem ſententiam miſit ad Regem. quo annuente, ſimulque fidem ſuam obligantibus Rodulphi Cæſaris, Leodienſis Antiſtitis, ac Ducis Cliuiæ oratoribus: noua pacificatio, Edictum perpetuum, appellata, Marchæ in famina, quod eſt oppidum Lucemburgenſis prouinciæ, concepta eſt. In qua & ab Legatis Auſtriaci, Hiſpanorum miſſio, totumque Gandauenſe fœdus confirmatum: & ab Ordinum Delegatis, præter cetera, Religioni, atque Obedientiæ aduersùs Regem, quas ſe perpetuò retenturos iureiurando affirmabant, iterum, ac diſerte cautum. Tunc vero Auſtriacus Pacificatione Bruxellis primùm, dein Anturpiæ, aliiſque in vrbibus promulgari iuſſa, obuiis Belgarum Proceribus, magnâque Nobilium frequentiâ, Lucemburgo egreditur: ac Louanii, ineunte Martio menſe, Belgii Gubernator, ſumma omnium gratulatione ſalutatur. Ibi commorandum ſibi aliquandiu duxit, vt ex ea vrbe feſtinaret, qui tarde procedebat, abitum Hiſpanorum. Etenim graue iis iniurioſumque videbatur, tot arces vrbiumque præſidia, quæ magnis ipſi diuturniſque præliis obtinuerant, Belgarum arbitrio ſimul omnia repente deſerere. Accedebat, quod eorum multi annos iam plures in Belgio verſati, vxoribus impliciti, liberis aucti, agris ditati neſcio quam caritatem ſenſumque veluti natalis ſoli paulatim hauſerant. Nec dee-

1577

Miſſa ad Regẽ Rex probat.

Ex iis noua Pacificatio componitur.

17. Febr.

Cui vtrinque ſubſcribitur,

promulgatur.

Et Belgij Gubernator acclamatur Auſtriacus.

Vrget diſceſſũ Hiſpanorum, ægrè parentium

1577 decerant, qui turbidos incenderent: *Eamnè laboribus ſuis, ac fuſo toties ſanguini honeſtam miſſionem dari? Sic denique ora cicatricibus interciſa, trunca membris corpora, fractos ac fatiſcentes artus, pro quiete ac fomento, ingrata ſuorũ obliuione, aut neglectu, publico certè Belgarũ odio & execratione compenſari? Quid dicturos Gallos? quid Italos? quid ceteras nationes? niſi militem Hiſpanum nuſquam locorum tolerari poſſe. Ante ſexdecim annos, Margarita Auſtriaca Gubernatrice, Hiſpanos è Belgio miſſos: nunc Gubernatore Auſtriaco, iterum expelli: tanto nunc quidem maiore cum dedecore quanto tunc illi quaſita ſaltem ſpecie abeundi in Africam ſupplendis legionibus euocabantur à Rege; nunc verò palàm publicoque edicto, perduelles videlicet, ſe hoſteſque Regis ac Belgij, (qui tamen Regi Belgium aſſeruerint) ideo communi fœdere prouinciarum eijci, quoniam ſimul incolere Belgium non poſſint Pax, & Hiſpanus.* Hæc quamquam dolentiùs, quàm minaciùs iactabantur: gliſcente tamen, vt aſſolet, ira ex occurſu aliorum, & communicatione querelarum; quanto propior aderat profectionis dies (quum videlicet acrior doloris ſenſus) tanto aduersùs imperia contumaciùs obnitebantur: præſertim Antuerpiæ, vbi & numero, & recenti victoria ferociores non facile videbantur arcem omiſſuri. Sed valuit Tribunorum huc illucque volitantium cùra, & Regii ſanguinis reuerentia apud fidas quaſque cohortes, & veteri diſciplina imbutas, vt

Eorũ querelæ.

Mar. Delr l. 2. Turb. Belg.

Et principium ſeditionis.

vt amor obſequii paulatim rediret. & 1577
Antuerpiæ tumultuantiũ animos Ioannes Eſcouedus, homo apprime ſagax, ab Auſtriaco propere illuc miſſus, appoſita oratione ſedauit. Recitatis enim Regis litteris, in quibus imperabatur Hiſpanorum miſſio; exorſus ab eorum ſeditionibus ac turbis, citra querelam commemoratis; admonuit, *Poſſe illos, ſi quid fortè licentiùs ab vltimis hiſce annis egiſſe Principi viderentur, præſenti obſequio non tantùm eluere, ſed eius etiã abunde promereri gratiam, à quo longè plura manſuraque, quàm quæ in Belgio ipſi relinquerent, ſperanda eſſent. An fortibus viris exercendæ virtutis copiam alibi non eſſe? REGIBVS latè dominantibus nec requiem vnquam futuram à bello, nec defutura præmia bellatoribus. De aliorum autem opinione ſuper eo diſceſſu illos immeritò eſſe ſollicitos: conſtare, quorum hominum conatu, quoue artificio illa cuderentur. Nempe QVOS timeant, eorum præſentiam pati non poſſe: nec mirum, ſi minores, expertique ſeſe non ſemel impares, timerent. Spectaſſe finitimos, longinquos audiuiſſe, quoties Hiſpani cum rebelli hoſte conflixerint: iniſſe expugnationum & victoriarum numerum: obſeruaſſe, ex omnibus prælijs toto decennio terra commiſſis? (nam mari variatum) ſemper Hiſpanos, vna excepta Arembergenſi clade, victores extitiſſe: immo nec illud ignoraſſe, in tanta hoſtium cæde, quam non minorem triginta hominum millibus Belgæ faterentur; ex Hiſpanis adeo non multos occubuiſ-*

Quã componere conatur Eſcouedus,

appoſito ad Hiſpanos alloquio.

1577 *buiſſe. vt DENI QVI QVE Hiſpanorum ſingulis hoſtium millibus profligandis ſatisfuerint. Stragem profectò miſerandam, ac ſilentio inuoluendam, ni pro Religione ac Rege contra vtriuſque rebelles edita fuiſſet. Quòd ſi hoc ipſum rebellis nomen in tumultuatos nuper Hiſpanos, furiali Ordinum Edicto, collatum ſit; abunde nunc ab Auſtriaco prouiſum eſſe, nouo Edicto ab ſe compoſito, veterique illo damnato. Sic eorum meritis conſultum, & obſequium prouocatum: quo videlicet honorificentiùs imperata facientes non magis fortitudinem aduersùs hoſtem, quàm fidem erga Principem coluiſſe: & ſiue indutis armis vrbes atque arces obtinendo, ſiue prompto inde obſequio, abeundo; pari vtrobique cum laude, Regi ſuo Belgium conſeruaſſe dicendi ſint.* Mouit hæc poſtrema potiſſimùm pars orationis nutantes militum animos, quippe ſeditio magis quàm ira reſederat: inſpectoque perhonorifico de ſe Edicto multis in locis affixo: traditis in Ordinum manus arcibus Antuerpiæ, aliarumque vrbium; Traiectum ad Moſam abiere omnes. Ibi primùm redditi vtrinque captiui: ab Hiſpanis quidem Egmontius, Goignius, Caprins, ſexque alii, in Antuerpiæ expugnatione victi; ab Ordinibus verò quinque, in primiſque Billius Friſiæ præfectus, inter eas prouinciæ turbas à militibus ſuis præfecturâ exutus, & à Georgio Lalinio Villæ Domino in Leuardianum carcerem traductus: ac præterea Mondragonii vxor, quam in Gandauenſis arcis obſidione,

Pacantur Hiſpani. Et arcibus

Maſtrich

& captiuis redditis

Gaſpar Robles.

Renneberg ii Comes po. ſtea ap. pellatus.

dione,

diore, abſentis viri partes viriliter obeuntem victores cœperant, & tamquam in triumpho duxerant Ordinum duces. Poſt captiuorum libertatem, ſtipendia ſolui cœpta ſunt, quæ pacti erant Ordinum Procuratores ſexcenta florenûm millia: ex quibus tunc quidem numerarentur trecenta millia, totidem per teſſeras collybiſticas Genuæ repræſentarentur. Sed poſt centum millia perſoluta, reliquam pecuniæ ſummam non expedientibus Ordinum Delegatis, Auſtriacus ære ſuo ducenta florenûm millia, reddenda videlicet numquam, mutua dedit Ordinibus, Hiſpanorum abitum, ne retinere videretur, impellens. Sic exeunte Aprili menſe, Hiſpani, quique erant Itali, quique Burgundi Belgium reliquere, ductore Petro Erneſto Comite Mansfeldio: quem deligi placuit, dirimendo nempe diſſidio inter Alphonſum Vargam, Sanctium Auilam, Iulianum Romerum, & Franciſcum Valdeſium, honeſtiùs externo Duci quàm alterum alteri pariturós. Ibat ea migrantium multitudo, quàm lætis accurrentibusque ſpectaculo Belgis, tàm ipſa triſtis atque infenſa ſpectantibus: quantoque plures erant, (nam præter milites, ac militaria impedimenta, equi curruſque mulierum ac liberorum, continenti agmine implebant vias: nec pauciores triginta capitum millibus, homines ac iumenta numerabantur) tanto ægriùs ferebant, obſeruari ſe, longumque per vrbes præbere ſpectaculum. Quamquam inter eos non deerant, qui, perſpectis

1577.
MarDelr l. 1. Turb. Belg.

& accepta ſtipendiorum partes

Ducenta quadraginta ſeu torû millia.

Idem l. 2. & Chriſt. Affonuill. in rel.

Belgio abeunt,

ductore Mansfeldio.

Abeuntiũ ſenſus,

& prædictio,

1577 altius Belgarum conſiliis; ſopitum illud armorum incendium breui exarſurum, eique reſtinguendo Hiſpanos denique milites euocatum iri præcinebant. Interim ipſi, relicto Belgio, nec impetrato apud Ioannem Auſtriacum aditu illum de via ſalutandi; (quod magnopere doluere, quaſi ea ſeueritate damnari viderentur eorum acta) per Lotharingiam, Burgundiam, ac Sabaudiam, in Italiam deſcenderunt: atque Inſubriam ingreſſi, à Marchione Ayamontio eius prouinciæ Gubernatore, per Liguriæ montes (Langas vocant) iuſſu Regis, vti obtendebatur, diſtributi ſunt: vbi graſſante per æſtatem morbo correpti, & rerum inopia, & ægritudine animi, quod ab Rege contra quàm meriti eſſent, ea ſe perpeti rebantur; eorum, & quidem veteranorum non pauci occubuere.

Al. Cabrera in Philip. 2. l. 11 cap. 15. Mar Delr. l. 2. Turb. Belg.

Iter eorum in Italiam

& diſtributio per Liguriam.

Idem in eod. lib. Turb. Bel

AT VERO Auſtriacus, quo tempore Hiſpani Belgio excedebant, ingenti ſanè pompa, medius inter Pontificis Internuncium, & Leodienſem Epiſcopum quàm apparatiſſimo omnium Ordinum comitatu Bruxellas ingreditur. Augebat ipſe pompam decorus aſpectu, iuuentaque duos & triginta nondum annos attingente, famà bellorum terra marique inclytus, patremque Carolum Cæſarem, gratum Belgis ac populare nomen repræſentans. Atque hæc ipſa, vt primum adminiſtrationem ſolenni ſacramento ſuſcepit, incredibili clementia, benignis alloquiis, omni officiorum genere, inauditaque vel in homines ſibi infenſos liberalitate cumulauit: adeo, vt

INGRESSVS Auſtriaci Bruxellas.

1. Maij.

Pompa, & ipſe omni pompa maior.

Benignitas eius.

Populorũ gaudium & amor erga illũ.

vt capti ea morum ſuauitate ciues, contra quàm animo conceperant, aut fando inaudierant, effuſi in eius laudes, cuius præſertim beneficio liberos ſe ab externorum militum onere aliquando videbant, rediiſſe cum Auſtriaco priſtinam Belgio felicitatem ſibi gratularentur. Non pauci tamen in eo ipſo prudentiam hominis requirebant: quòd ſe inermem in manus Ordinum armatas, tantâ ſui fiduciâ tradidiſſet. quem dimiſſis Hiſpanis inualidum, ac traditis arcibus intutum ſi ſubitò inuaſiſſet Orangius, quâ ille vi repugnaret, quò ve confugeret? Et ſane breui conſtitit, quantum nimiâ illâ indulgentiâ peccatum ſit, quantoque ſapientiùs eundem Belgarum conſenſum flagitantium emiſſionem Hiſpanorum ſuſpectum habuiſſet olim Philippus Rex. Etenim Orangius, qui certò ſibi perſuaſerat, Hiſpanos nunquam emittendos ab Auſtriaco, ideoque nec præfecturam Belgii capeſſendam; vbi audiuit Hiſpanos Belgio ceſſiſſe, Auſtriacum Bruxellis magnâ omnium lætitiâ inauguratum eſſe, eique à finitimis Principibus aduentare quotidie gratulationis nuncios; nam & ipſa Angliæ Regina in id officii deſtinarat Eduardum Horſeium Vettæ inſulæ præfectum: ad hæc vbi miſſis ab Auſtriaco, atque à Senatu legatis, exigi à ſe vidit, vt Edicto perpetuo ipſe, Hollandique, & Zelandi, qui ſupererant ſoli, ſubſcriberent; homo nullis conditionibus depoſiturus quam iam manu teneret, dominationẽ; reſpondet, religione impediri fœderatas

1577.

Aliorum iudicium improbantium indulgentiã eius,

1559.

Orangius dolet admiſſum Auſtriacũ.

24. Maij.

Negat ſe eum prouincijs ſuis edicto ſubſcripturum.

ſecum

1577 ſecum prouincias, ne de Romana fide retinenda cum aliis conſentirent. Vrgente Areſchoto Duci (is enim miſſus fuerat) vt commune prouinciarum fœdus ratum vellet; negauit id fieri poſſe, cauſamque diſſidii, Caluinianam profeſſionem ſignificans, nudato capite ſubridens, *Vides*, inquit, *hoc caluitium? ſcito me non magis capite, quàm corde caluum eſſe.* Dein verò totus huic intentus curæ, clàm Senatores, Ordinum Delegatos, amicos quoſque, litteris, nunciiſque commonere, miſerari, ſubiraſci; *Quid agerent? quò illis animus, quòue conſilium excidiſſet? Admiſſum ab iis fuiſſe Auſtriacum, non modò non auctis, ſed nec firmatis iureiurando priuilegiis prouinciarum. Adeonè vana illa humanitatis ſpecie captos, vt aucupii genus fallendis dulcedine cantus auiculis non animaduerterint. Satis iam compertum, A B Hiſpania alios aduenire homines, non alios mores: in ea quippe officina vno omnes exemplo conflari. Hunc verò præ ceteris cauendum, quo magis animum gerat Cæſaris ſanguine, & armorum imperio tumidum: quem ſi nunc ille ſubmittat, priuatorumque in mores ciuiliter inflectat; quanto hæc magis inſolita homini ſuperbo imperioſoque, tanto citiùs exuenda, inque maius ſeruitium eruptura. NVLLVM vnquam ſuperbum ſeruire niſi dominandi ſpe. Cur enim cuſtodes corporis ſui milites delegit, ſi homo popularis omnia in ciuium caritate collocauit? An dubium cuiquam eſſe, quò ſpectent immodica lar-*

Conatur auertere animos Belgarum ab Auſtriaco.

gitiones ac promiſſa, quibus corruptor animoſus immeritos meritosque iuxtà onerat? Et tamen reperiri, qui, quum videant, emi obuia iſta munificentia Belgij libertatem, non vile ducant liberis animis pretium ſeruitutis. Proinde intentis hominem oculis circumſpiciant, ſibique perſuadeant, amari Belgium non poſſe ab eo, qui Carolum Hiſpaniæ Principem Belgarum Proceribus fauentem, Philippo parenti prodidit, perdiditque. Neque his contentus Orangius, per excurſores ſuos, ac præcipuè per Teronium Vaſconem, recens partium additamentum, rumorem clàm ſubdit, Milites Hiſpanos externosque, quos abiiſſe tantopere geſtirent Belgæ, (ne errarent) partim in Lucemburgenſi prouincia deliteſcere, partim in Burgundia ſubſtitiſſe, partim aduersùs Hugonotos militare in Gallia, in iiſque locis expectare illos Auſtriaci nutum in Belgium reuolandi. Addidere his fidem litteræ Auſtriaci & Eſcouedi ad Philippum Regem in Gallia interceptæ, ac Bruxellis per eos dies euulgatæ: quibus (vt aiebant) & querelæ aduersùs Ordines, & belli gerendi neceſſitas, & pecuniæ ad eam rem poſtulatio continebantur: quæ variis commentationibus in maius auctæ ab Orangianis, atque in lucem editæ, tantum authoritatis ac beneuolentiæ Auſtriaco ademerunt, vt quidquid is ageret, ſiue beneficentiam intenderet, ſiue remitteret, captis ſemel ſuſpicione animis, omnia ſecus interpretarentur. Illi ipſi paulo antè perofficioſè ab eo habiti, hono-

rum-

Margin notes:

1577

Rumor ſparſus ab Orágianis,

Litteræ Auſtriaci interceptæ,

Decreſcit Belgarum amor erga illum,

Creſcit ſuſpicio & abalienatio.

1577 tumque gradu, immo & cenſu nummorum annuo donati, verſa ſtatim mente, non modò conſpectum illius fugitare, ceu perforato animo ac tranſmittente, accepiſſent omnia: ſed etiam palàm obloqui, conuicia in eum iacere, & ARGVMENTVM nihil debentium, odio quærere. Vſque adeo INSINCERAS animas, ſicut impura corpora, quo magis nutrias, eo magis fœdas. Neque hic ſeſe deſerebant hæretici, dicta factaque eius vti ſubdola criminantes. Quin apud multorum animos nimia hominis facilitate ſuſpenſos occultè ſermonem ſerere; *Non eſſe quòd magnopere iuri iurando confiderent, quo Auſtriacus Edictum perpetuum tam libenter admiſerat. Nempe in Hiſpania illum antè iuraſſe, nihil ſe in Belgio contra Regis commoda conſenſurum: quo ſacramento obſtrictus, & tamquam occupatus, poſterius velut priori contrarium nihili ſibi faciendum religioſus animus exiſtimauerit. Inualuiſſe hanc in aliquorum aula doctrinam, & principalem morem iam factum. Sic ludificatos à Carolo Octauo Gallorum Rege Florentinos quibus iuratus ſe illis quamprimum Piſas redditurum; fidem dein repetentibus reſponderit; ſe prius Piſanis iureiurando contrarium promiſiſſe.* Quæ vbi ex animi ſententia fluere animaduertit Orangius, ratus poſſe Auſtriacum armorum præſidio, & populi beneuolentiâ deſtitutum facilè opprimi; negotium dediſſe ferebatur Philippo Marnixio à Sancta Aldegunde, quem propterea

Heſius in primis

Ex relat. Chriſtop. Aſſonuill.

Vide etiã Guicciar. l. 2. hiſt.

S. Aldegundis gẽtilitius Marnixii pagus.

Obliuio beneficiorum in odium vertitur.

Hæretici ignem ventilant.

Conſilium Orangii de Auſtriaco capiendo: hiſce miniſtris.

Bruxellas immiſerat, & Guilelmo Hornano Heſii Domino, pollicitis captum, ſeu vi ſeu dolo Auſtriacum in Zelandiam ſe deportaturos. Quod ſanè facinus & ſi non abhorrebat a reliqua vita aut Aldegundii, hominis ingenioſiſſimè nequam, qui Caluinum puer docentem audierat, ſenex iam alios ipſe docebat: aut Heſii, cui bono vertebat abſtrahi quoquo modo Bruxellis Auſtriacum, eòque gubernandam ſibi vrbem relinqui: quique capite poſtea damnatus, idem aduerſus Alexandrum Farneſium prætentaſſe creditus eſt. tamen, an illi re ipſa moliti hoc ſint, vt Auſtriacus multis authoribus exiſtimauit: an potiùs, ex Orangii conſilio, famâ tantummodo, incuſſoque eius rei metu contenti fuerint, affirmare non auſim: quum ad ſerendas inimicitias inter Auſtriacum & Belgarum primores (quod auebat Orangius) tantundem eſſet, ſiue is captiuitate, ſiue captiuitatis opinione prouocaretur: immo illud inuidioſius videbatur, & ab Rege vindicandum: hoc verò dubium, nec facilè aſſequendum, & fortaſſe ab Auſtriaco belli cauſas quærente ſimulatum credi poterat. Et ſanè proceſſiſſe Orangii artificium compertum eſt.

Aldegũdio

& Heſio.

Dubium, an tentatũ hoc fuerit.

DE FVGA Auſtriaci.

ETENIM Auſtriacus, vbi authoritatem ſuam quotidie imminui, odium augeri, telatis conſpirationibus ſe peti ſenſit; non vltrà Bruxellis moraturus, locum circumſpectare cœpit aliquem, ex quo repellere, aut etiam inferre vim poſſet. placuitque Namurci arx, munitione

1577. tione ac ſitu valida, excipiendoq; externo militi peropportuna. Ergo nouis inſidiarum indiciis maturarâ fugâ, Mechliniam ſpecie dirimendæ litis, inter legiones Germanicas, & Ordinum Quæſtores ſuper ſtipendiis exortæ, clàm Bruxellis abſcedit. Neque ibi, vt ſibi videbatur, adhuc tutus, occaſionem nactus occurrendi Galliæ Regis ſorori ad aquas Spadanas proficiſcenti; (ſi modò hiſce ſub aquis aliud non latebat, vt in loco ipſe aperiã) magno Nobilium comitatu Namurcum venit. Quam vbi perhonorificè excepiſſet, abeuntemque proſecutus eſſet; poſtridie quaſi venaturus, ex compoſito arcem Namurci obequitans, laudare locum numquam antea æſtimatum impensè cœpit: inuitatusque ad eum introſpiciendum à Barlamontii eius Prouinciæ Præfecti filiis, non inuito arcis Gubernatore, ipſe comitesque ingreſſi ſunt, ſtatimque occupatis munitionibus, mutatis præſidiariis, Gubernatore nihil vereri iuſſo, quòd diceret, Non aliena ſe violenter inuadere, ſed quæ Regis eſſent, ea repetere; conuerſus ad comites, gratulatusque hunc primum regiminis ſui diem, ad quem vſque diem nihil ex ea gubernatione præter titulum habuiſſet, facti rationem expoſuit: queſtusque de illatis in ſe ſuosque ſæpenumero contumeliis, ac binis præterea litteris oſtenſis, in quibus de inſidiis ſibi paratis admonebatur; in eam ſe arcem contuliſſe affirmauit, vt ſecuritati ſuæ conſuleret, non vt quidquam ex compoſito rerum ſtatu mutaret. Simul ſcriptâ ad

Mechliniã contendit ſpecie Germanos cõponendi.

5. Ionij.

Margarita Nauarræ Regis vxor Spà.

Inde Namurcũ alio prætextu.

ArcemNamurci occupat.

Aegidius Dominus Hiergij. Lãcellottus Megæ Comes, Florus Floionus, & Claudius Haultepennius.

Exponit ſocijs facti rationem.

Idemque ſcribit ad Ordinum Deputatos.

Delegatos Ordinum epiſtolâ, ac miſſo ad eos cum iiſdem inſidiarum indiciis litteris, Maximiliano Raſſinghemio, partium vtrarumque nuncio perpetuario, cauſam diſceſſionis, ac ſecurioris in poſterum digniorisque regiminis ſui rationem edocuit. Id verò Ordinum Delegatos Senatoresque variè habuit. Multi ſublatam inde ſpem reconciliationis omnem dolebant. Plerique lætabantur, eo velúti claſſico, quod Auſtriacus ipſe cecinifſet, ad arma cogi ſe aduersùs Ducem militibus exutum: laudabantque propterea peropportunũ Orangii Principis aſtum, cuius operâ inſinuatum Auſtriaco eiuſmodi fugæ conſilium dictitabant. Omnes tamen, metu ne renouatum fortè bellum illis imputaretur à Rege, repetitis continuo litteris ad Auſtriacum nunciiſque, Repentinam mutationem queruntur: inanes metus ac ſuſpiciones vti deponat, comprecantur: ac Bruxellas reuerſo pollicentur, ſe in inſidiarum, ſi qui ſint, reos accuratè inquiſituros. Negabat Auſtriacus rediturum ſe, donec Heſius multa aduersùm ſe impiè ingratèque molitus (namque annuo ſex millium florenûm reditu illum nuper auxerat) arma cum Bruxellenſi populo non deponeret: donec Aldegundius ac Teronius, quos ad ſe circumueniendum miſſos ab Orangio conſtabat, Bruxellis agitarent: donec ipſi Ordinum Procuratores, renunciatâ Orangio, cum quo colludere viderentur, amicitiâ, illum æqua poſtulata recuſantem, ſeriò non cogerent Gandauenſi

fœderi

Varius Deputatorũ ſenſus.

Horum litteræ ad Auſtriacũ.

Auſtriaci reſponſum.

1577

Iul. & Aug menſibus

Mar. Del. l. 3 Turb. Belg. Aloyſ. Cabrera in Philip 2. l 11. c. 13. & c. 16.

1577 fœderi, Edictoque perpetuo, vti conuenerant, omiſſis ludificationibus, obtemperare. In quam ſententiam compoſitâ ad Prouincias epiſtolâ; ac nominatis tum eorum nonnullis, à quibus adornatas ſibi inſidias affirmabat; tum honeſtis aliquot ac primariis viris, interque eos ipſo Areſchoti Duce, à quibus id genus multa compererat; non inanes, aut ſimulatos ab ſe metus oſtendit; ſimulque Orangii fraudes opprimere per eas diſcordias, vnicè conantis Religionem Catholicam, ac Regis authoritatem, abunde, nec falſo, aperuit. Sed interea detecto Auſtriaci conſilio Antuerpianæ arcis in poteſtatem ſuam redigendæ: ne aut Orangii emiſſariis, vti inaudierat, aut Ordinibus traderetur: capto Ludouico Bloſio Treslongi Domino, arcis Præfecti vicario, eiectiſque non ſine cæde, qui Auſtriaco fauebant, militibus; in Ordinum manus Antuerpiæ arx, aliæque nonnullæ deuenerunt. Quo facto exacerbatis vtrinque animis, ac ſparſis vltro citroque minacibus libellis: quum Ordines Deū hominesque teſtarentur, concordiam à ſe optari, ab Auſtriaco belli cauſas ficto inſidiarum metu quæri: Auſtriacus contrà ſatis oſtendiſſe ſe diceret, quo animo eſſet aduersus pacem, qui dimiſſis Hiſpanis, ac reliquâ militiâ ſpoliatus, omnem ſibi viam bellandi præcluſiſſet; vtrique à ſe belli, ſi quod ſequeretur, amoliri cauſas & odia conabantur: atque ideo reconciliationis interea curam, ſeu curæ ſpeciem non omitte-

Litteræ Auſtriaci ad prouincias.

Arx Antuerpiæ tentata ab Auſtriaco,

in manus Ordinum venit.

Ordines Auſtriacū accuſant velut inſidias fictè timentem.

Auſtriacus veras inſidias oſtendit.

bant: adnitentibus antè omnes Vernero Gimnicho, ac Leuino Torrentio, Iuliacenſis Ducis, ac Leodienſis Epiſcopi Legatis. In id verò operoſiùs intendebat Auſtriacus, quippe imparatus incertùsque Regis animi: trahebatque propterea moras, dum litteræ ab Hiſpania, quò Eſcouedum miſerat, afferrentur. Aduenerat haud ita multò antè Philippus Sega Apoſtolicus Nuncius in Belgium, quò illum ex Picentina præfectura properè allegauerat Gregorius Tertius decimus: vt, quoniam inaudierat, Ioannem Auſtriacum cum Belgarum prouinciis diſceptare de conditionibus, in quas antè iuraret quàm adminiſtrationem capeſſeret; Nuncius, cuius prudentiæ plurimùm Pontifex tribuebat, in tempore adeſſet Auſtriaco, ne quid incautè aduersùs Religionem confieri pateretur in earum conceptione legum. Simul vt, vbi pacem cum prouinciis compoſitam videret, illum ad Britannicam expeditionem, vti inter Pontificem Regemque conuenerat, animaret. Verùm quùm iam reperiſſet Nuncius, Auſtriacum ſubſcriptis conditionibus in Edictum perpetuum conſenſiſſe, & turſum turbatis domi rebus, inque bellum propediem erupturis, ſpem nullam apparere externæ traiectionis; quod reliquum erat, firmare inter ea turbamenta iuuenem inſtitit non optimis modò conſiliis, ſed, quod pluris tunc erat, quinquaginta nummûm aureorum millibus, quã Gregorius ſummam Britannico bello deſtinatam ei ſtatim offerri iuſſit: ſubſidium

Margin notes:
1577
Leuinus vir doct. & poſtea Epiſc. Antuerp.
Epiſc. Ripatranſonæ, poſtea S. R. E. Card.
Nuncius à Pont. ad Auſtriacũ.
cur miſſus.
conſilium ei,
& auxiliũ offert.

1577 dium eo ſanè gratius, quo Duci opportunius à milite, atque à pecunia deſtituto. Neque Delegatos Ordinum Senatoresque Nuncius prætermiſit: ſed Bruxellas Namurco digreſſus, Pontificias, vti iuſſus erat, litteras exhibuit, ac benigna Patris hortamenta ad reſumendam concordiam, retinendamque priſtinam obedientiam erga Religionem ac Regem magnificentius excepta quàm obſequentius: ſcilicet obſeptis iampridem multorum animis ab hæreſi, refractario ac pertinaci malo, quodque faciliùs excluditur, quàm expellitur. Interea litteris ab Rege iuſſus Auſtriacus, ſi nulla poſſet iniri pacificationis via, Catholicam Religionem, Regiamque authoritatem ſtrenuè tueri, milite non defuturo: audit, Orangium Bruxellas ab Ordinibus accerſitum, Conſeruatoremque Brabantiæ, repetito veteri vocabulo, Ruuartem prouinciæ creatum. Erat is Magiſtratus Dictatori Romanorum, aut Leodienſium Mamburo non abſimilis. quem periclitante Repub. deſignare, partes eſſe ſuas, ex Introitus læti priuilegiis, dictitant Brabantini. Quamquam (vti apud eorum annales obſeruatum legi) præter Antonium Philippi Burgundi Ducis filium, Ioannâ Venceslai Ducis viduâ Brabantiam gubernante, delectum à tribus prouinciæ ordinibus Ruuartem: ac præter Philippum S. Pauli Comitem, diſſidentibus inter ſe Ioanne Duce, & Iacoba coniuge, ab armatis in Ducem Brabantinis Ruuartem quoque nominatum; non alias ego quidem re-

Delegatos Nuncius aggreditur

Initio Septemb.

Ruuartes creatur Orangius.

Quid hoc munus ſit: & qui olim eo inſigniti.

M. Delr. l. 4. Turb Belg.

Philip. Audax. 1404.

Ioan. IV. Dux Brabantiæ. 1420.

peri ea vſos authoritate Brabantiæ populos. Horum autem vterque quoniam à Ruuartis nomine, ad Ducis dein munus imperiumque traſiere; ſpes ſcilicet Orangio ab exemplo intendi poterat, rejectis aliquando temporariæ modeſtiæ vocabulis, Brabantiæ ſeſe Ducem genti Naſſauiæ præiturum. Quo acriùs ingratiùſque Auſtriacus ea ſuper re non deſtitit, internuncio Gaſpare Schetzio Grobendonchii Domino, ciuitatem atque Ordines increpare. Quin etiam acceptis haud multo pòſt aliis ab Rege litteris, operâ Philippi Segæ feſtinatis, (quem, per eos dies è Belgio in Hiſpaniam tranſtulerat Pontifex pro Ormanetto Nuncium) in quibus Rex volebat Ordinum Delegatis edici, arma vt deponerent, Orangium ne admitterent, Edicto perpetuo obtemperarent; Auſtriacus, miſſo ad eos litterarum exemplari, ſeriò admonuit, ſibi maturè conſulerent, ac iuſtam Principis iram in ſui patriæque perniciem experiri ne vellent. Sed quum reſponſionis loco nonniſi querelæ ac minæ, (quippe moderante cuncta Orangio) redderentur; ad vim ac bellū animum applicuit, vt multi interpretabantur, non inuitus. Fruſtratus enim ſpe pacificandæ per indulgentiam liberalitatemque prouinciæ; (quā ille laudem à ſuperioribus Belgii Præfectis amiſſam recuperaturum ſe crediderat) vbi animaduertit, irritam eſſe beneficentiam, Magiſtratuum authoritatem inualeſcere, ſuam contrahi, ac planè ſe precariò regere, immo iniuriis

Grobendonchius Theſaurarius Regis.

4. Octob.

Ordinibus quid imperat Rex

& quid addit Auſtriacus.

Illi non obtemperant:

& Auſtriacus ad bellum reſpicit,

non inuitus.

ob has potiſſimùm cauſas.

1577 atque inſidiis perditorum hominum caput ſuum quotidie patere; vir contumeliæ inſolens, magnisque aſſuetus exercitibus imperare, quum belli æquè ac domi obligatas ſibi manus videret; pertæſus huiuſmodi vitam, oblatam occaſionem haud illibenter arripuit, apertumque bellum maluit, quàm miſeram intutamque pacem.

ET VERO magnum offenſi irritatique animi argumentum fuit, virum militiæ ſanè non rudem voluiſſe eo tempore armis decernere, quum vires ei longè impares erant. Nam ex ſeptendecim prouinciis, queis Belgium conſtat duæ tantummodo, Lucemburgum, Namurcumque tuebātur Auſtriacum. Ex nobilitate, Sacroque ordine, ac Magiſtratibus, ſi paucos excipias, omnes inito inter ſe fœdere ſequebantur Ordinum partes. Non quòd Religionem, aut Regis obſequium exuiſſent, (quamquam ex huiuſmodi deſertoribus non deerant oppidò pauci) ſed alii iactatione apud populum libertatis auidum, & dominantibus infenſum: pars ab Orangio promiſſis empta, eique affinitatibus adnexa: multi Auſtriacum inermem, & fugitiuum reputantes, tutiora Ordinum arma ſectabantur, non pauci etiam honeſtiora credebant, rati fictos ab Auſtriaco metus coniurationum, quò bellum iuſtiùs capeſſeret; eumque propterea compoſitis ad Regem litteris incuſauerant, vanis Belgium ſuſpicionibus implicantem. Vſque adeo verum eſt, PRINCIPIBVS de coniura-

STATVS rerum ex vtraque parte.

Duæ tantū prouinciæ pro Auſtriaco.

Nobilitas & ſtatus Eccl. pro Ordinibus

Cur?

ratione non credi, niſi peremptis. Nec militia conferenda tunc erat. Siquidem hinc pauca Germanorum ſigna de induſtria ab Auſtriaco retenta in Belgio, reuocatique ex Gallia manipuli aliquot Hiſpanorum ibi militantium, ac delectæ præterea nonnullæ Vuallonum Burgundorumque centuriæ, vix quatuor armatorum millia conficiebant: quum illinc non pauciores quindecim hominum millibus iam tum numerarentur. qui ſi, vti deliberauerant, atque à Gemblaco propterea mouerant, Namurcum illico aggreſſi eſſent, haud dubiè Auſtriacum militiâ viribusque inualidum, vrbe atque arce depuliſſent. Sed, vt plura inter capita, dum tempus diffidendo in castris terunt, nouis ſe ſe firmandi auxiliis opportunitatem Auſtriaco præbuere. Nimirum Ruuartes Orangius ordinandæ Brabantiæ poſthabebat omnia, quo vicinæ Hollandiæ præcaueret. Ille Bruxellis, atque aliis circà oppidis nouos Magiſtratus ad Hollandorum exemplar inſtituebat. Illius conſilio arx Antuerpiæ, qua parte proſpectabat vrbem, diruta eſt, tanto populi gaudio, operarumque ſponte accurrentium frequentiâ, vt neque primariæ contineri mulieres domi poſſent, quin noctu operi interuenirent: donec ob flagitia in eo compotantium colludentiumq; tripudio fœdè admiſſa, nocturnum opus edicto ſublatum eſt. Sed nuſquam effuſior geſtientium licentia, quàm ad Albani Ducis ex ære fuſili triumphalem ſtatuam, quam ſepoſitam in parte arcis aggreſſi, in

Militia Auſtriaci, & Ordinũ. hæc maior, & victrix, ſi concors.

Orangius moderatur omnia.

Eius conſilio Arx Antuerp. diruitur, magno populi tripudio.

præſertim in Albani

1577

Gemblac.

in fine Aug. menſis. Mar. Del. l. 4. Turb. Belg.

1577 in aream deuoluunt, ferro inſtant, ſecuribus ſæuiunt: & tamquam ad ſingulos ictus dolorem incuterent, ac ſanguinem elicerent, imaginaria illa cæde fruebantur. Fuere, qui lapidum fragmenta è comminuta baſi domum aſportarunt, appenderuntque ceu fracto ex hoſte manubias, ac ſumptæ qualiſcumque demum vltionis ad poſteros documentum. Metallum ſicut antea ex tormentis bellicis in Albani ſignum, ſic poſtea ex ſigno eiuſdẽ in tormenta refuſum, ac naturæ ſuæ redditum eſt. Aegrè id vnum ferentibus nonnullis, quaſi Albanus ſanè totus ex terrore conflatus, ideoque ſat formidatus ad eam diem; iam in huiuſmodi machinas conuerſus videretur, quibus vel abſens perpetuò Belgium territaret. Exemplum Antuerpiæ non minori ſtatim alacritate ſecuti Gandauenſes, Traiectenſes ad Rhenum, Inſulani, Valencenates, aliique, excuſſo arcium iugo, ceu primos libertatis dies agitauere. Quæ quoniam ad rebellionem populorum; & (quod acriùs angebat aliquos) ad nimiam Orangii potentiam ſpectare videbantur, Procerum complures, quibus integra adhuc in Regem fides, præſertim Areſchoti Dux ob veteres cum Orangio controuerſias; de eligendo nouo Belgii Gubernatore verba fecerunt, ſpecie quidem firmandi Ordinum partes acceſſu maiorum virium, re vera vt ipſi ſubtracti Ruuartis imperio, cui parebat ægrè Nobilitas, apud nouum Principem exæquarentur. Quumque ab aliis Angliæ Regina, ab aliis Franciſcus

Statua confringenda.

Refuſa demũ in tormenta bellica.

Vtrecht Lilla.

Demolitiones allorum arciũ

Proceres infenſi potentiæ Pr. Orangii,

de nouo Be'gij Gubernatore cogitant.

Orãgius.

Tres proponunt.

ciſcus Hercules Dux Alenconius frater Galliarum Regis, ab aliis Rodulphi Imperatoris frater Matthias Archidux Auſtriæ nominarentur; facilè illam vti hæreticam, ac per Vicarium dominaturam reiecere Catholici: Alenconium verò ob aſſiduas inter Belgas & Gallos inimicitias, plerique poſthabuere Archiduci, qui ex familia petitus, minus offenſurus Philippi Regis animum videretur: niſi fortè aliqui, vt Auſtriacos inter ſe bello committerent, ad Archiducem reſpexere. Miſſi Viennam Oratores non difficilè perſuaſere iuueni, quod auebat: cumque noctu egreſſum vrbe quàm pauciſſimis comitatum in Brabantiam opinione celeriùs adduxere, inſcio Rodulpho Cæſare, fratremque (vbi reſciuit) à fuga per inſequentes equites, mox à propoſito per litteras retrahere fruſtra conato. Quin etiam increpitum peracerbè à Rodulpho Maximilianum fratrem, nõ dubiis authoribus accepi: quòd is communicatum ſibi conſilium à Matthia, in tempore non aperuiſſet. quum tamen Maximilianus iuſiurãdum obiiceret, quo adactus fuerat à fratre, ne rem ea ipſa nocte ſibi proditam, cuiquam mortalium detegeret ante veſperum conſequentis diei. Sed non ideo Cæſar effugit aliquorum ſermones, longè ſecus interpretantium Archiducis fugam. Certè haud clàm fuit, ſuſpicatos tunc eſſe nonnullos, iuuenis conſilium in adeunda Belgii præfectura eò ſpectaſſe, vt per occaſionem patrocinii, aliquando inſereret in ſtirpem Rodulphi Auſtria-

Matthiam Archiducẽ præferuãt

& ex Germania in Belgium deducunt;

3. Octob.

improbãte id Rodulpho Cæſ.

& Maximiliano rei conſcium obiurgãte.

Suſpicio multorum de Cæſare non feriò agente:

1577 camque Germaniæ domum, Belgicum patrimonium! vti de huiuſmodi ſuſpicione diſſeruit, cum aliquot Germanicis proceribus Bartholomæus Comes Portia Pontificius ea tempeſtate Nuncius apud Cæſarem. Et Ioannes ipſe Auſtriacus dubitaſſe de Rodulphi animo viſus eſt; dum ad Alexandrum Farneſium Parmæ Principem ſcribens, inter alia: *Venit* Ex de re Io. Auſtriaci epiſtola

25. Octob *ad me*, inquit, *heſterno die ab Imperatore nuncius cum eius litteris, quibus admonet de fratris diſceſſu, vti ſuſpicatur, in Belgium, ſe neque gnaro, neque probante. Offenſus profectò ſum ea re non mediocriter. Nam etſi non ignorabam, anno ſuperiore id quoque ab Ordinibus attentatum; perſuadere mihi tamen nunquam potui, aut Archiducem ſuſcepturum huiuſmodi prouinciam, aut Imperatricem matrem, fratremque Cæſarem conſenſuros. Quamquam de Imperatrice, quam reor huius conſilij prorſus ignaram, non ſanè miror: potiùs angor eius cauſa, vereorque ne leuitas filij triſte aliquid apportet matri. De Imperatore quid iudicem, incertus adhuc animi ſum. Quippe id agitari quum ipſe non neſciret, non modò negotium non diſpulit, ſed neque de eo Regem, vti par erat, admonuit. Ego quum primùm Archiducem reſciero in Belgium intuliſſe pedem, cum illo, quemadmodum conuenire vtrique noſtrum arbitrabor, ſedulò agam, ne ſe Ordinibus adiungat implicetque: recuſantem hoſtis loco iure habebo.* Sed iam ille in Belgium intrauerat, non tamen regimini ſtatim admotus: quippe Ordi-

nes

nes non ſatis antè conſulti, atque Orangius, moras ex induſtria nectebant, deque conditionibus Archiduci offerendis anxiè agitabant. Quibus denique non paucioribus triginta & vna propoſitis, conſtrictoque iis Archiduce, ac tantùm non in ordinem redacto, fundamenta iaciebant eius popularis imperii, quo iidem olim Belgæ, diuiſa ex æquo cum Rege adminiſtratione, regebant, regebanturque. In has porro conditiones quum Catholici pariter ac hæretici, nouo inter ſe icto fœdere, iuraſſent, Matthias Antuerpiæ primùm, poſtea Bruxellis, ſupremus Belgii Gubernator, magna ludorum gratulatione, ſalutatur. Viceruntque Orangii aſſeclæ, vt Archiduci adderetur ipſe, qui iuueni nondum vigeſimum annum ſupergreſſo, rudique rerum Belgicarum, Vicarii nomine moderaretur.

1577

Matthias Belgium intrat.

Ac multis conditionibus acceptis,

Caſ. l. 1. belli.Gall

17. Decemb

Gubernator prouinciarum inauguratur:

Orangio Vicario.

PRIMVM facinus noui regiminis fuit mutatio ſecretioris Senatus, abdicatis dubiæ in Ordines fidei Senatoribus, nouis adlectis: à quibus ſtatim hoſtes patriæ renunciati quicumque Auſtriacum ſequerentur: mox ipſe Auſtriacus eiuſdem pœnæ interminatione compellatus, ni Belgio excederet: poſtremò ab eodem Senatu, Ordinumque legatis compoſitum iuſiurandi carmen, quo ſacer iuxtà ac profanus ordo perſanctè pollicerentur, *Obtemperaturos ſe Archiduci Matthiæ, ſupremo Belgij Præfecto, eumque fortunis ac ſanguine defenſuros, donec alius ab Rege, atque Ordinibus crearetur: cum Ioanne autem Auſtriaco, vti cum*

1578

NOVVS Senatus

hoſtes pronũciat Io. Auſtriaci aſſeclas;

& ipſum Auſtriacũ.

propoſita hac iuriſiurãdi forma.

1577 *cum hoſte, acturos.* Hæc verò propoſita lex, atque alicubi impotenter exacta non paucis Nobilium fraudi fuit, aliquos etiam afflixit. Principium Antuerpiæ ſumptum ex Patribus Societatis Ieſu, vt quorum magna erat ea in vrbe authoritas, eorum aut exemplum, ſi ad partes accederent, alios inuitaret: aut, ſi abnuerent, animaduerſio deterreret. Vrgebantque id inprimis hæretici, non dubia ſpe, Patres (quorum conſtantiam ſemper oderant, hic amabant) per eam occaſionem, quam ſibi laudi vertere conſueuerunt, è Belgio interim amandandos. Negotium itaque in ſe ſuſcipit Guilelmus Heſius: aggreſſusque Balduinum ab Angelo, qui Societatem in Belgica prouincia temperabat, hortatur, vt in concepta legis verba, nomine ſuorum, iuret. Is, qui ſciret illam iurandi formam ab hæreticis compoſitam aduerſùs Catholicorum partes: excuſata inſtituti ſui ratione, qua Patribus interdicitur ciuilibus hiſce curis; firmatus animi ſacramentum eiuſmodi reſpuebat, neque precibus, neque minis adigi ad illud poterat: eòque, quum per aliquot dies aſſiduis hæreticorum iniuriis atque incommodi exagitarentur Patres; tandem ipſo die Pentecoſtes, armato hæreticorum globo templum ac domus obſidetur: perfringuntur fores: ſacra, profana, omnia diripiuntur: Patres domi impetu exturbantur, atque Hollandorum cimbis impoſiti, magno furentium ludibrio, alio tranſmittuntur. Acciditque inter hæc facinus memoratu dignum.

ad quam inuitantur Ieſuitæ.

Sed illi abnuunt.

Obſidentur ab armatis hæreticis.

Diripitur eorum domus.

ipſi eijciũtur vrbe.

Eii-

Facinus egregium vnius è Societ. Ieſu.

Eiiciebantur è foribus Patres, ſclopiſque in pectus obuerſis, ne quid aſportarent, excutiebantur; quum ex iis vnus Andreas Boccatius (decet enim viri nomen egregiè fortis ac pii poſteris tradere) admiratione ſui Catholicos, hæreticoſque in ſe conuertit. Quum enim ſubiiſſet animum, in ara maxima Sacroſanctam Euchariſtiam argenteo in vaſe relictam; repentè è militum ſe proripit oculis, templumque ingreſſus hæreticis debacchantibus refertum, conſtanti gradu ac vultu ad aram accedit, adoratumque de genu Dominum è loculamento reuerenter extrahit: ſed inſpecto vaſe breuium Hoſtiarum pleno, quum tam multas illico abſumere arido atque hiante ore non ſuſtineret, vir præſentis animi fideique, argenteam pyxidem manu elatam per media ſacrilegorum arma, nullo eorum quidquam auſo, aſportat ad Socios; ſiue attonitis hæreticis miraculo confidentiæ, ſeu potiùs Deo conceptam de ſe ſpem pietatemque hominis comprobante. Nam ſi Romanæ ſcriptor hiſtoriæ, Caii Fabii non abſimile facinus commemorans, qui ex obſeſſo à Gallis Capitolio, per medias hoſtium ſtationes egreſſus in Quirinalem collem abiit rediitque ſacra manibus gerens, addidit, Speraſſe illum propitios ſibi Deos fore, quorum cultum ne mortis quidem metu prohibitus deſeruiſſet; quid ni ego non paulo ſapientiùs diſſeruerim, Et hunc certò ſperaſſe, affuturam ſibi in eo miniſterio cæleſtem opem, qua ope ille ipſe Dominus in Hebræorum olim conſpe-

Annal. Soc. An. 1578.

Simile quid apud veteres Rom.

T. Liu. l. 5.

1578. ſpectu, quum voluit, inobſeruabilis, tunc quoque ſimilium inimicorum oculos, aut certè manus eluderet? & ſimul Dei beneficio remunerantis excellentem viri fiduciam factum eſſe, vt vnus trecentos inter armatos (neque enim pauciores erant, qui templum, quique templi aream ſtrictis gladiis obtinebant) Euchariſtiam ab hæreticorum contumeliis, argẽtum à militum rapacitate conſeruaret? Additur ad hæc aliud, quod attexere hoc loco, Religionis intererit.

Tilmannus Bredenbachius; l. 7. c. 62. col. la. ſacr.

Mira res domi Ieſuitarum.

Eiectis vrbe Patribus, inter eos qui vacuas eorum ædes inuiſebant, partim auide inſpecturi, vt fit, alienas domos, præſertim Ieſuitarum, partim (namque horum plerique hæretici erant) vſurpaturi oculis gaudium ex inimicorum infortunio: fuit è Caluini triuio ſcurra, vt ſibi videbatur, non infacetus: qui ludum populo daturus, haſce ædes ingreſſus, faſciculum ſtraminis, albæ innexum virgæ, pro foribus è feneſtra ſuſpendit, quaſi populum domeſtici funeris ac peſtilentiæ, more gentis, admoniturus. Mouit ea ſpecies prætereuntibus admirationem, nonnullis & riſum, quo Caluinianus Apelles ceu poſt tabulam fruebatur. atque ex eis vni fores importunè pulſanti, ille intus exclamans, *Quid, malum, hic pulſas?* inquit, *An non præfixa mortis inſignia, virgam & ſtamen inſpicis? Quotquot haſce incolebant ædes, peſtilentia ſublati ſunt.* Mirum dictu: eodem die, quum nuſquam eſſet in vrbe contagio, impii deriſoris domum peſtis inuaſit; coegitque illum do-

mi ſuæ flere id, ex quo riſum in aliena captauerat. At Societatis Patres non diſſimilia his, quæ Antuerpiæ acciderant, Tornaci, Brugis, ac Traiecti ad Moſã perpeſſi, ex iis vrbibus exulare ob eandem cauſam coacti ſunt: habueruntque exilii comites alibi Franciſcanæ familiæ Patres, alibi honeſtiſſimos Sacerdotes, ac Paſtores animarum; quorum abſceſſu quantum Catholica res illico cecidit, tantum graſſari cœpit vbique præcipiti curſu hæreſis. patuitque, quàm magno cum publicæ rei bono adeſſent ij, quibus abſentibus tantum mali certatim prorupit: auſis non poſt multo Caluinianis, libellum Archiduci atque Ordinibus offerre pro religionis in Belgii prouinciis libertate firmanda. Et quamquam primò reiecti, adnitente tamen Orangio, nouis libellis maiori confidentia conſcriptis, eandem libertatem ſimul expoſcere, ſimul exercere, occupatis aliquot Catholicorum templis, occœperunt. Adeo, vt Ordines turbarum metu ob eam cauſam enaſcentium, vrgente præſertim belli negotio, quò verſæ erant omnium curæ; liberum promiſcuæ religionis arbitrium in multis Brabantiæ, Geldriæque, ac Flandriæ ciuitatibus aliquando permittere Archiduce Catholicisque incaſſum reclamantibus, coacti ſint.

[Margin: 1578 — Aliunde eijciuntur Ieſuitæ, — & Franciſcani, aliique. — magna cũ pernicie catholicæ rei; — Iunio menſe. — templis occupatis ab hæreticis, — Iul. mẽſe.]

AT VERO Ioannem Auſtriacum, exeunte iam anno, Alexandri Farneſii Parmenſis Principis aduentus cum veteranis ab Italia copiis, magnopere confirmauit. Iuſſi erant à Philippo Rege

[Margin: HISPANI ab Italia reuocãtur, cum Alexãdro Farneſio. — Decembr mẽſe an. 1577.]

Hi-

1578 Hiſpani milites ex Genuenſium finibus, quò ſeptem ante menſes ab Auſtriaco miſſos eſſe memoraui, Belgium quamprimùm repetere, magna vtique Tribunorum ac Centurionum alacritate, nempe reuocationem illam ad Regis gratiæ, exiſtimationiſque ſuæ redintegrationem referentium. Quamquam repentina Iuliani Romeri, veteris primariique Tribuni mors, qui, dum milites ad diſceſſum inſtruit apud Cremonam, equo delapſus, illico expirauit; Hiſpanorum lætitiam, quibus perquàm carus fuerat, aliquantulum interturbauit. Hæ autem copiæ, aliæque in Italia conſcriptæ; (namque ex Hiſpanis non pauci obierant) Alexandrum Farneſium, vt erat ab Rege imperatum, partim præceſſere, partim ſubſecutæ ſunt. Ad celeritatem enim, prouinciarumque ſecuritatem, per quas iter agendum erat, ſatius viſum eſt, per manipulos ſeparatim, quàm inſtructo agmine, exercitum ſex armatorum millibus conſtantem incedere. Ipſe autem Alexander, exiguo comitatu, iuſſoque Fabio Farneſio cum parte familiæ ſubſequi, magnis itineribus Lucemburgum aduenit Decembri menſe.

Iul. Romeri mors.

die 18. Cuius cauſam aduentus antequam expediam, operæ pretium exiſtimo, quæ mihi comperta de Alexandro, tanto quàm in aliis executus ſum Ducibus, ampliùs à principio memorare, quanto hic grandem annalium partem impleturus occurret ſæpius legentibus: quibus haud ingratum fuerit, Alexandrum ante Belgicam expeditionem cognitum

DE ALEX. Farneſio, ante eius aduentū in Belgium. cum eodem Belgium moderante, quaſi magni corporis membra vbique magna coniungere. 1578

NATVS eſt Alexander Octauio Farneſio Parmæ ac Placentiæ Duce, viro non dubiè adnumerando inter exempla virorum regnandi artes apprimè callentium. *Pater eius Octauius.* Quippe ingenium illi ad pacis belliquè artes à natura promptum: ab aui ſui Pauli Tertij, ſocerique Caroli Quinti ſchola pereruditum; à fortunæ variantis diſciplina perfectum. *Octauij ingenium, & artes.* Eminebat in eo comitas, & beneficentia; non magis naturæ dotes, quàm hominis artes, nouo nutantique imperio accommodatæ. Quin & amatorios ludos, quibus indulgere paulò intemperantiùs videbatur; retuliſſe, Auguſti Cæſaris exemplo, ad arcana domorum exploranda, certum habeo. *Sueton. in vita.* Nihil illo in priuatorum cauſis audiendis, in promiſcuis ſalutationibus, in omni vita, ciuilius. *Popularitas in primis,* Specioſa venerantium obſequia, certantesque blanditias mutuò mentientium, ceu perſonatas magnificè nugas cum riſu ſpectabat; ac REBVS intentus officiorum inania tranſmittebat, effecitque æquitate, ac indulgentiâ, laxamentisque popularibus, quibus ipſe ſe priuato non abſimilem, immiſcebat, atque in primis liberalitate, qua etiam votis adeuntium obuiàm ibat; vt inter *& beneficentia,* Principes ea tempeſtate populorum ſtudiis ac beneuolentiâ claros, meritò haberetur Octauius. Nec minor ei à militia claritudo, cuius vt tyrocinium ſub Carolo Imperatore adoleſcens ac penè *Octauij militia,*

1578 puer poſuit; ita primam eidem operam præſtitit, vndecim millium bellatorum ex Italia Ductor, quos Religionis, atque affinitatis cauſa Paulus Tertius trans Alpes miſit ad Cæſarem, non leue momentum eius victoriæ, qua Germania omnis, inter Danubium, Albim, & Rhenum, Imperatoriis armis ſubacta eſt. vti Cæſar ipſe, viſo illo exercitu, negauit nobiliori vnquam delectu copias equitum peditumque ex Italia proueniſſe; & ſpectata virtute, magnam eis victoriæ deberi partem affirmauit. Octauium propterea generum inſigni caritate, & aurei Velleris torque complexus.

in Germania,

Ex litteris Epiſc. Poggij Noncij Apoſt. apud Cæſarē ad Alexand. Car. Farneſium.

At vero in Italicis poſtea bellis Octauius pari fortitudine, & Parmam contra Pontificios ac Cæſarianos exercitus, annua obſidione, defendit: & Philippi Regis Hiſpaniarum partes cum Placentiæ reſtitutione demandatas, aduerſus Gallicos Duces variis aggreſſionibus promouit, Depoſitisque exinde armis, quæ nulli vnquam niſi laceſſitus induerat; reliquum vitæ, vir amœni ac ciuilis ingenii, firmando fruendoque imperio tranſegit. Hoc igitur parente Alexander (namque de matre eius Margarita Auſtriaca Imperatoris Caroli Quinti filia, & retuli ſupra non pauca, & in loco ſuperaddam) natus eſt Romæ, eo ipſo anno, quo Pontifex Paulus Tertius paternus Proauus, inchoato Tridenti Concilio, ac maternus Auus Carolus Quintus Imperator, comparato in Germania exercitu, Chriſtianam Rempublicam, aduerſus Lutherianam hæreſim, ille

atque in Italia

Tempus natalis Alexandri.

ſanctiſſimis legibus armabat, hic armis triumphalibus aſſerebat. non vanum tunc quidem præſagium orienti proli, poſtea verò incitamentum ad idem aliquando monſtrum, tamquam auitum hoſtem, hæreditaria virtute debellandum. Acceſſit Pauli Pontificis prædictio: qui allatos ad ſe Alexandrum, & gemellum fratrem Auſtriacæ parenti gratulatus, impoſita ſuper Alexandri verticem manu, addidiſſe ferebatur, illum, ſi quid veri præſentiret animus, magnum armorum Ducem aliquando futurum. Credo ex nominis occaſione Alexandrum alterum auguratus: nam aliunde diuinationem trahere, vanum habeo. Et auxit domi lætitiam creatus per eos dies Parmæ ac Placentiæ Dux, Octauius Pater: quaſi noua naſcenti ſoboli dominatio pararetur. Sed nihil æquè felicitatem oſtenderat, ac gemina vno partu proles, ingenti Romæ gratulatione excepta, continuatis per dies complures ab Romana nobilitate omnium generum ludis ſpectaculiſque; relicto etiam lapideo ad poſteros monumento raræ vtique fortunæ in regnatrice domo. Quum interim Octauius, non vt ob ſimilem geſtiiſſe felicitatem dicitur olim Tiberius, iactaſſeque glorioſè in Senatu; Nulli antea Romanorum eiuſdem faſtigii viro geminam ſtirpem virilis ſexus editam: ſed imitatus Carolum ſocerum; qui ad nuncium Imperatricis enixæ marem filium, illico ad Diui Pauli cœnobium, quamuis imbri effuſè intetim decidente, ſe contulit pedes, grate-

1578

Pauli III. de ea prædictio.

Romæ lætitiæ ex gemello partu.

In portícu Diui Euſtachii

Octauii moderatio longè alia quàm Tiberij.

Tac. l. 2. Ann.

Carolí V. ſimilis.

Philip. 2. Hiſp. Rex

1578 teſque Deo ceu prima gaudii libamenta perſoluit; ſic ipſe, audito Margaritæ vxoris partu, non prius gratulantium officia Procerum admiſit, nec in publica lætitia laxauit animum, quàm domo egreſſus, rectà ad ſacram accurrit Chriſti Domini è Cruce pendentis imaginem à ſodalibus eiuſdem nominis magna Romanorum veneratione in Diui Marcelli templo ſeruatam: cuius ad pedes prouolutus (præcipua enim religione illam colebat) egit ex animo grates diuinæ beneficentiæ, complexuſque illud vitæ ſignum, ſub illius vmbra liberorum ſalutem fortunamque depoſuit. Dignus profectò, qui filium dein viderit, illud ipſum triumphale Crucis vexillum per Belgas explicantem, in eoque Signo gloriosè vincentem. Tertio poſt menſe, in Baptiſmi fonte (ad lætitiam enim magnis ſpectaculis repetendam, aliquantum differri placuit luſtralem diem) abluente illos Ioanne Dominico Cardinale de Cuppis, ſacri Senatus Principe, prior natu Alexander; poſterior, Carolus: hic ab Imperatoris, ille à Pauli ante Pontificatum nominibus appellati ſunt. Sed Carolo non diu ſuperſtite, omnis in Alexandri educationem cura conuerſa eſt. Infantiam in Auſtriacæ matris ſinu indulgentiaque, pueritiam apud Præceptores, quos tulit ætas illa præſtantiſſimos, exegit: fructu tamen perexiguo, certè impari cùm docentium induſtriæ, tùm diſcentis ingenio. Quippe is natura inquies igneuſque, litterarum compedes oderat: ſaltuque, &

Pietas Octauij.

Alex. Baptiſmus.

Educatio.

Propenſio ad arma.

1578

equeſtri diſciplina, & gladiatorio ludo, corpus quam animum libentius exercebat. Fouerüntque, aut potiùs indiderunt hanc puero mentem eæ, in quas naſcens incurrit, armorum imagines, domeſticaque ſuorum ſtudia: à quorum primo veluti afflatu, veriùs multo quàm à natalium poteſtate ſiderum, mores hominum plerumque finguntur. Siquidem bellicus patris apparatus trans Alpes ad Cæſarem properantis, omniaque armis domi ſtrepentia, ita naſcentem excepere, vt profectò prius ille tubarum cantum, quàm nutricum nænias audierit: habueritque pro crepundiis tympanorum ſonum: & quam primam hauſit oculis lucem, armorum fuerit. Quin ſecuto ſtatim anno reducis è Germania patris ſpolia perſtrinxere iterum infantis oculos: nec poſt multo, magnorum exercituum concertationes ad Parmam, vbi obſeſſus ſexennis puer inter muralium tormentorum fragores educatus eſt: atque alia ſubinde ex aliis parentis bella; quo magis in primos incidere ætatis annos, eo altiùs impreſſis militarium ſimulacrorum notis, martialem planè animum formauere. Pueritiam nondum egreſſus in Belgium mittitur à matre ad Octauium Ducem, à quo traderetur Philippo Regi, tamquam redintegrati authoramentum obſequii in Auſtriacam domum: ſimulque vt ea teſtificatione abſtracti à ſe vnici pignoris, demererentur Auunculi animum, permouerentque (quod maximè ſpectabant) ad arcem Placentiæ, recepta iam vrbe, re-

vnde illi indita & aucta.

Puer in Belgium mittitur ad Phil Regem.

1557.

1578 reſtituendam. Et Philippus, quoquo puer animo traderetur, libẽter excepit, delectatus quidem ſororis ſuæ, quam ſummopere diligebat, imagine; ſed in primis habiturus illum veluti obſidem ad Farneſiorum in ſe ſtudia confirmandã. In Belgio ſeſquiannum cum Rege ſubſtitit, eã captus armorum ſpecie, quibus tunc maxime Belgium conflagrabat. Feruntque, quum à Rege duceretur ad exercitum apud S. Quintinum, ſummis Alexandrum precibus petiiſſe, quo die oppidum copiis omnibus oppugnatum captumque eſt, vt armis indutus ad oppugnationem mitteretur: reiectumque a Rege inter admirationem ac riſum, quippe vndecennem puerum, ægrè in caſtris, fuſiſque vbertim lacrymis ſe continuiſſe. Inde profectus cum Rege in Hiſpaniam, egit ibi annos ferme octo, educatus cum Carolo Hiſpaniæ Principe, ac Ioanne Auſtriaco, partim Compluti, quò Carolum litterarum causã Pater immiſerat: partim Mantuæ, in aula ſub oculis Auunculi Regis, adeo illi acceptus, vt filii loco haberi ac diligi à Philippo hic Alexander videretur. Intendebatque ei Regis beneuolentiam Caroli comparatio, ſolutis aſperiſque moribus à paterna grauitate diſſidentis. Neque hæc ei gratia (quod rarum in Aula) fraudi aliquando fuit apud ceteram Nobilitatem: quam aut anteibat Caroli Quinti nepos, aut ſibi demereri ſtudebat adoleſcens ore eleganti proboque, officiis impiger, largitionibus immodicus, eoque domui ſuæ gratus: armo-

Mirum eius poſtulatum.

Alcalà.

Man uæ Carpetanorum Madrid.

A Rege ducitur in Hiſpaniã.

Amor Regis erga illum.

& fauor aliorum,

ob has præcipuè cauſas.

mo-

 1578

morum verò tractatione, ludisque præſertim equeſtribus, quos certatim Carolus Princeps, & Ioannes Auſtriacus, militari animo iuuenes ſæpe dabant, adeo decorè modulatèque ingrediens, & aduersùs pericula ſecuro improtectoque interdum corpore decurrens; vt inter ea præliorum ſimulacra fauore plaudentium exceptus, voluptati iuxtà ac timori eſſet. Annum vigeſimum agenti vxorem decreuit Rex Mariam Luſitanam Eduardi Principis filiam, Regis Emmanuelis neptem, famâ ingenii ac ſanctimoniæ, illa tempeſtate, inclytam. Vtque honori Margaritæ ſororis ſuæ Belgium adminiſtrantis hoc daret, miſſo ad eam Alexandro filio, euocataque illuc Sponſa cum Regia claſſe ab Luſitania: ac profecto ab Italia, magno apparatu, eandem ob cauſam Octauio parente, celebrari nuptias Bruxellis voluit, quas ſuprà meminimus, gratulatione prouinciarum. Inde Parmam digreſſus, ſuſceptis ex coniuge pluribus liberis; quorum tres, Margarita Mantuæ olim Princeps, ad feliciores poſtea nuptias cæleſti cum Sponſo tranſlata, Ranutius Dux, Odoardusque Cardinalis parentibus ſuperfuere: vbi firmatam iam prole domum, ſeque vacuum à publicis curis vidit, (quippe Octauius pater, quo erat ætatis animique vigore, facilè vnus cuncta regebat) ſuſpirare foris bellum, animoque circumſpectare cœpit, ſi qua ſibi armorum alicunde naſceretur occaſio. Interea cupiditatem illam, feras in ſiluis conſectando, haſtis in vrbe decurrendo

[Margin notes: Coniugiũ eius. — an. 1565. — Nam diſſoluto matrimonio … onialis facta. — Armorum cupido.]

1578 rendo, aliiſque ſpectaculorum generibus, quaſi prœliorum imaginibus, paſcebat ſimul fallebatque. Quamquam ad hæc, vt feroci erat ingenio, addebat interdum aliqua, gladiatore quàm Principis filio digniora. [Nocturnæ gladiatoriæ pugnæ] Namque armis ſub mutata veſte firmatus noctu vrbem pererrabat: [Tac. l. 13 An.] non vt Cæſar ille diſſimulatâ & ipſe perſonâ per tenebras circumiens, globo tamen ſeptus gladiatorum, qui rixas à Principe cœptas, modicas quidem ſinerent, ſi verò à leſis validiùs ageretur, arma inferrent; [Neronianis confidentiores,] ſed Alexander incedere plerumque ſolus, aut vno interdum comite, obuios ferro ſiſtere, manus conſerere, illorum ſuique periculum facere, [ac temerariæ.] atque, vt FELICITATE gliſcit temeritas, eò proceſſit, vt ſi quem inaudiſſet digladiandi famâ commendatum, non antè deſiſteret, quàm noctu aggreſſus, ſuas cum eo vires artemque componeret. [Hadrian. C. Taurel.] Feruntque, quum aliquando Comitem Taurellum, nobilem virum manuque promptum, inter tenebras offendiſſet, eo ſtatim loco, (quod pridem optauerat) prouocaſſe: conſertâque pugnâ; quum Taurellus ad facem illac fortè prætereuntis, Alexandrum Farneſium agnouiſſet, proiecto ad terram ferro, veniam oraſſe, ſi ſuum in Principem, neſcius licet ac laceſſitus, arma temeraſſet. Quo euulgato, factum eſt, vt plerique occurſum eius euitarent, ne ſcilicet amitterent apud Principem aut victi exiſtimationem, aut victores gratiam.

[an. 1571.] SED interim oblata eſt ei tandem

occa

1578

occaſio, arma honeſtius induendi, compoſito nobili fœdere Chriſtianorum Principum aduersus commune hoſtem. Ad eam expeditionẽ multa inuitabant, & pugnæ cauſa, & nobilium virorum eò confluentium celebritas, &, ſuper hæc, belli Imperator Auſtriacus, amore ac ſanguine æquè coniunctus. Nec pater abnuebat; à militari indole filii magnum aliquid ſperans, certè ferociam eius inter belli diſcrimina edomandam: ſed repugnante, cui plurimum tribuebat, Auſtriaca matre, negauit inconſulto Auunculo Rege quidquam agi oportere. Interim Auſtriaca litteras, ſicuti curauerat, accepit à Rege, quibus videri ſibi differendum Alexandri abitum reſpondebat. At is inuitatu Ioannis Auſtriaci præter modum incenſus, expugnatâ tandem matre, exoratoque Rege, ad bellum ſe quam magnificentiſſimè, vt primo in egreſſu, comparauit. Octoginta duos è Placentinâ, ac Parmenſi nobilitate ſecum traxit ad bellum: adhibitis prætereа, veluti prætorianâ cuſtodiâ, militibus ferme trecentis à Paulo Vitellio militiæ claro conquiſitis non vſitato delectu: quippe eorum pleriſque aut olim Centurionibus, aut Subcenturionibus, aut Signiferis, aut alio perfunctis munere ſupra gregarios. Hoc Alexander Farneſius comitatu, obtulit ſe voluntarium militem auunculo Duci, à quo exercitum fortè luſtrante auidiſſimè complexus, eius permiſſu quum quadringentos ex Regis claſſiariis elegiſſet; duabus Genuenſis Reipublicæ tri-

AD BELLVM ſacrum aſpirat Alexander,

prono Octauio parente,

non Auſtriaca matre.

2. Febr. 1571.

Ille tamẽ abit

cum delecto Nobilium & militum comitatu,

15. Octob

triremibus Genuenſibus impoſito.

1578 triremibus impoſuit, Comite Carolo Scotto, ac Petro Franciſco Nicello regēdos: ipſe cum Vitellio legato, & parte ſuæ nobilitatis ac militum, eiuſdem Reipublicæ Prætoriam inſedit. Quamquam in itinere totoque ante pugnam tempore, ab Auſtriaci latere in Imperatoria triremi numquam abſceſſit: idque bono vertit vniuerſæ claſſis. Exortâ enim inter Auſtriacum, & Venerium Venetæ claſſis Præfectum, diſcordiâ perquàm atroci, Chriſtianasque Reipublicæ vires haud dubiè, ciuili prælio, commiſſurâ; primos Auſtriaci furentis impetus, quibus imminutam ſupremæ Præfecturæ maieſtatem vltum ibat, vnus Alexander, (quum tamen non deeſſent, qui ardenti ſatis iuueni faces aggererent) qua erat apud auunculum gratia, tamdiu ſuſtinuit, donec Marcus Antonius Columna Pontificiæ claſſis Imperator, ac Venetorum legatus, Auguſtinus Barbaricus, ſapientiâ ſua adhibitâque opportunè Farneſii operâ, imminentem claſſi tempeſtatem, opinione celerius diſcuſſere. Quo nomine, quum Romam dein venit Alexander, laudauit illum coram Purpuratis aliquot Pius Pontifex, ſeque & Chriſtianam Rempublicam eâ gratia debere illi plurimum teſtatus eſt. At verò vbi ventum eſt ad pugnæ locum Actiacâ olim victoriâ ab Cæſare Octauiano relatâ percelebrem: inſtructâ vtrinque acie, ipſe apud Marci Antonii Columnæ triremem in media claſſe, ſuam conſcendit, ponè adſtantibus duabus reliquis Genuenſibus. Ac poſt effu-

Plurimnm confert ad Ducem diſcordiam ſedandam.

Laudatus propterea à Pontifice.

Pugnatur.

 1578.

effuſam eminus ſagittarum pilarumque procellam, concurrentibus iam nauigiis, Alexander in Muſtapham exercitus Quæſtorem intentus, eius triremem quanta vi poteſt inuadit, conſertiſque manibus eam longè validiorem, quàm putauerat, expertus eſt. Ærarium illa vehebat, eòque prætorianis militibus ſupra trecentos, pleriſque veteranis ac pugnaciſſimis firmata erat. Quumque diutiùs ancipiti marte pugnaretur, ſignis modò illatis, modò repulſis; pudore ſimul iràque ſuccenſus Alexander, arrepto (cui vibrando aſſueuerat) prægrandi gladio, in hoſtilem triremem ſaltu ſe proiicit: ac furenti ſimilis, circumducto vtraque manu ferro, latam per hoſtium ſtragem aperuit militibus ſuis viam, exemplo ac periculo Ducis vſque adeo incitatis, vt iam promptiſſimis quibuſque Turcarum cæſis, reliqui deditionem facile pararent, niſi aducto illuc valida cum triremi Scanderiæ Præfecto, auctis hoſtium copiis viribuſque, redintegrata paululum fuiſſet pugna. Sed recentes à tergo milites vna ex Alexandri triremibus ſubmittente, quum Victorum impetum non vltrà ſuſtinerent hoſtes, confoſſo multis vulneribus Muſtapha, ſaucioque Scanderiæ Præfecto, mox etiam capto; non modò Quæſtoria illius triremi, ſed huius etiam auxiliari nauigio Alexander potitus eſt: tantâ militum ſuorum prædâ, vt complures fuerint, qui ſultaninorum (monetæ genus eſt haud minoris aureo Venetorũ nummo) duo millia, aliqui etiam tria,

Ipſe Muſtapham inuadit.

ancipiti marte.

Illum demum, & Scanderianum vincit, capitque.

Præda ex victoria.

1578 ex naui ſanè Quæſtoria ſecum abſtulerint. præter ea, quæ reliquæ duæ per ſe triremes, ex triremibus hoſtium duabus, totidemque biremibus expugnatis captiſque, ſpolia & manubias reportarunt. Ferunt Ioannem Auſtriacum, cui poſt finem pugnæ multa de Farneſio Principe narrauerant; inter gratulantium officia, ſuſcepiſſe quidem illum ſingulari beneuolentia atque præconio, cum ea tamen exceptione laudaſſe, Quòd euentu meliore, quàm conſilio ſeſe in hoſtes confertos, & adhuc validos, dubio regreſſu, coniecisset. Quam ille culpam ſibi quidem laudi ducens collatâ confidentiæ causâ in Mariæ Luſitanæ coniugis ſanctimoniam, cuius ad Deum precibus tectũ ac tutum ſe crederet, auunculi admonitionem feſtiuè tranſmiſit.

Io Auſtriaci de Alexandro dictum.

& Alexandri reſponſum.

an. 15. Nec minorum animi impetum, ſecuto poſt hæc anno, (quamquam minori ſeu fortunâ, ſeu veriùs concordia nationum) Alexander oſtendit. Redintegrato enim fœdere, ad victoriam apud Echinadas partam in Peloponneſo perſequẽdam, ſeriùs aliquanto rediere Chriſtiani Duces. Reparauerat iam vtcumque claſſem nouus maris Præfectus Vlucialis, eamquê vt occurſui Fœderatorum ſubtraheret, huc illucque deportatam, prope Methonis denique portum propugnaculo firmatum continebat. Inde dum extrahere hoſtem Auſtriacus, oblato ſæpius certamine, conatur; expugnando terreſtri aggreſſione Nauarino haud procul ſito præficit Alexandrum. Ille acceptis ſecum bellatorum millibus om-

Renouato ſacro fœdere,

mittitur ab Auſtriaco ad expugnãdum Nauarrinũ

Vrbem aggreditur,

omnino ſex, bipartito exercitu, arcem 1578.
maioribus tormentis oppugnare cœpit,
conatu ſanè maiori, quàm ſucceſſu.
Quippe ſaxeo ſcopuloſoque in loco moliri humum ad aggeres ægrè poterat miles: nec dolia corbesque terrâ & ſaxis oppleta, oppoſitaque aggerum loco, ſatis firma erant munimenta aduersùs hoſtilium tormentorum ictus. Continuabatur nihilominus oppugnatio: egreſſique interdum Nauarinenſes, nec ſine cæde repulſi, haud procul eſſe â deditione credebantur; quum noctu introducto in arcem, Farneſianorum ſiue indiligentia, ſiue ignoratione viarum, Turcico præſidio: ſimul vndique ad opem confluentibus Barbarorum equitum peditumque copiis, veritus Alexander, ne interclusô reditu obſiderent, deſperata expugnatione ſatis habuit, ſi incolumem cum tormentis exercitum in hoſtium conſpectu reportaret ad naues. Et Auſtriacus, quando claſſis Othomanica vniuerſi certaminis vitabunda, elici è portu nullo iniuriarum irritamento poterat, contentus incuſſo hoſtibus metu, expreſſaque veluti confeſſione conceſſi vbique maris: diuiſa fœderatorum claſſe, animisque, ipſe in Siciliam, alii aliò diſceſſere. Atque hoc fuit Alexandro militiæ tyrocinium, quod ei & in illo martialium virorum flore, & abſentes apud Principes, Pium præcipuè, ſucceſſoremque Gregorium, ac Philippum Hiſpaniæ Regem, ſicut opinionem conciliauit futuri aliquando ſummi Ducis; ita Regem poſtea mouit, vt in Belgium,

ſed irrito conatu
recedit.
& fœdus diſſoluitur
Pius V. Greg. xiij

1578 quò tunc belli moles incumbebat, cum vltro deſtinauerit.

ALEXANDER cum matre deſtinatur in Belgium à Rege.

ETENIM Belgarum querimoniis aduerſus Ioannem Auſtriacum oneratus quotidie Rex, pacandique Belgii abſque armis ne Victori quidem innoxiis perquàm cupidus, prouinciarum votis annuere, eòque ſororem Margaritam Auſtriacam cum Alexandro filio ſubmittere decreuit: ſperans aut illius

Marg.

prudentiâ, gratiâque apud Belgas, rationem concordiæ aliquam ineundam: aut

Alex.

huius virtute, ſi armis opus eſſet, bellum ſtrenuè adminiſtrandum. Igitur Granuellano Cardinali Romæ agenti mandat, vt Margaritæ ad Belgas reditum perſuadeat. Is Aquilam in Samnitibus ad Margaritam profectus, opportunè cum ea nactus Alexandrum, recitat vtrique litteras, & conſilium Regis, Quamquam vt cum Alexandro ſeorſim ageret, imperatum ab Rege fuerat Præfecto Inſubriæ Marchioni Ayamontio.

Agit cum vtroque Card Granuellanus Regis nomine.

Dubitat Margarita.

Et Margarita quidem, quaſi ampliùs deliberatura, ambiguè reſpondit: ſeu verita, vti præſeferebat, Ioannis Auſtriaci offenſionem; ſeu per eam moram ſpeciemque recuſantis, profectioni ſuæ pretium additura.

Non Alexander.

At Princeps Alexander nihil cunctatus, obſecuturum ſe Regi perlibenter affirmauit, modò non diſſentiente matre. Certiùs aliquanto

4. & 11. Nouemb. 1577.
11. Septemb. 1577.

reſpondit binis in eandem ſententiam litteris ab Ayamontio, qui lecto æger attinebatur, per Raphaëlem Manriquium miſſis, vnà cum Regis epiſtola: qua, pòſt doloris officia, ob Mariæ Ale-

xandri coniugis mortem; exponit illi ſuum de Belgica expeditione conſilium: *Certus*, inquit, *eo audito, te prompto magnoque animo ſatisfacturum ſpei de te meæ, amorique quo te vnicè complector, æſtimoque virtutem tuam, illuſtriſſime Princeps*. Verùm quum de Margarita Ioanni Auſtriaco ſubroganda Rex ſtatim mutaſſet, ob Archiducis Matthiæ in eas prouincias aduentum; addubitatum eſt Parmæ, an deceret in Belgium ire Principem Alexandrum, militaturum ſemper alieno ductu. Quæ quidem ille præ Regis obſequio, bellicæque amore gloriæ, facilè contemnebat: præſertim confirmatus arcanis Granuellani verbis grandia pollicentis. Acceſſit Gregorii Tertiidecimi authoritas atque adhortatio: qui re accepta ex Cardinali Farneſio, conſilium impensè laudauit, addiditque, ſuo nomine Parmenſi Principi ſcriberet, *Expeditionem Deo cordi futuram: eam proinde tanto auſpice, ſeque hortatore volens libensque capeſſeret*. Quod à Pontifice tantopere commendatum arbitror; non ſolùm Hiſpani Regis, ac publicâ Religionis cauſâ; ſed peculiari etiã Pontificii Imperii commodo. Quum enim eſſet in fide & clientela Sedis Apoſtolicæ Princeps Parmenſis; è re Pontificis videbatur, ſi beneficiarium ſuum erudiri alieno in campo, ex quo ad Eccleſiæ Romanæ ſubſidium referre Imperatorias artes aliquando poſſet. Ergo tribus intra paucos dies epiſtolis ab Ioanne Auſtriaco acceptis, quibus ad belli, gloriæque (vt ipſe loquitur) ſocie-

Regis ad hunc epiſtola.

& Gregorii Pont. adhortatio.

Et plures I. Auſtriaci inuitantis eum litteræ.

1578

14. & 25. Octob. & 25 Nouemb. 1577.

1578. cietatem, magnis æque precibus ac pro-
miſſis euocabatur; rebus quanta licuit celeritate compoſitis; duodecimo poſtquàm Parmâ diſceſſerat die, Lucemburgum venit, ad Ioannem Auſtriacū. A quo incredibili exceptus lætitia, miratus contrà dicitur Alexander, viſo Auunculo, attenuata non magis valetudine, quàm ſpecie illa maieſtateque fortunatiſſimi Imperatoris. Vſque adeo verum eſt, RERVM aduerſarum ſenſum feliciſſimo cuique acerrimum eſſe. Vt hinc profectò credibile ſit, Auſtriacum non inuitum, aut tantummodo iuſſum à Rege, Parmenſem Principem euocaſſe: neque in ſpeciem illo præſente geſtiiſſe, cuius videlicet in fide atque virtute iampridem nota plurimum ſibi polliceri poterat ad rerum quidem publicarum ſtatum, ſed præcipuè ad vitæ ſuæ tot hoſtium inſidiis expetitæ ſecuritatem. Inter primos congreſſus mandata Regis illi aperuit Auſtriacus; vt belli pacisque negotia ei communicaret: vt mille nummos aureos in ſingulos menſes eidem ſeponeret. Lætus vtroque Farneſius, præſertim quòd hoc poſterius nonniſi Proregibus, Præfectiſque Prouinciarum, aut exercituum Imperatoribus perſolui ab Rege conſueſſet, admiſſum per aliquot dies ſtipendium (quamdiu videlicet in vulgus emanaret honorificum Regis iudicium) actis dein Regi per litteras gratiis, gloriæ nimirum quàm pecuniæ auidior, recuſauit: addens, ſibi quidem mercedis loco illud non deberi nondum quidquam emeri-

Abit Alex. in Belgiū.

Qualem reperit Auſtriacum.

& quàm verò cupidum aduētus eius.

Stipendiū Alexandro ab Rege attributum

24. Decēb 1577.

ab illo recuſatum.

to, & inuitamento opus non eſſe.

1578.

A T V E R O ad res belli domique noſcendas, cuncta ex imperio Auſtriaci moderaturus Alexander, animum operamque impigrè aduertit, reperitque rerum ſtatum ſanè quàm arctiſſimum: quippe ad duas pro Rege Prouincias redactum: in reliquis paucas, quæ ſupereſſe fuerant, arces ad Ordines quotidie deficientes. Quin & in Hollandia ipſum iam nutabat Amſtelodamum: & in Brabantia Bergæ ad Somam, militibus Tribunum ſuum Carolum Fuggerum conſceleratè prodentibus, venerant in Ordinum poteſtatem. ſed adhuc ſceleratiùs Bredæ præſidium hoſtili deceptum fraude non multò antè ſuo cum Tribuno ſe geſſerat. Etenim Bredam obſidentibus Ordinum Ducibus Philippo Comiti Holachio, ac Federico Perenotto Cãpinii Domino, reſtiterat haud inſtrenuè; qui pro Auſtriaco vrbem intrauerat Georgius Fronsbergius Germanicæ legionis Tribunus: ſed gliſcente in dies, quòd æra non procederent, militum in vrbe diffidio, Fronsbergius per hominẽ compertæ audaciæ fideique ad Auſtriacum litteras mittit; *Feſtinaret opem: ſuos implacabili ſeditione, diſcordes obſidionem non vltrà laturos.* Sed nuncius ab Holachio detectus, an ipſe exuta fide ſe prodidit? compertis litteris, attinetur in caſtris: expectatoque donec ad Auſtriacum iſſe rediiſſeque, fidem faceret probabilis mora; tum eius loco ſubmittitur alius in vrbem, qui excuſato prioris nuncii morbo, reſponſum attulit

STATVS prouinciarum qualis

Breda obſidetur à Fœderatorum ducibus.

Car. Granuellani frater.

Nuncius cũ litteris ad Auſtriacũ detegitur.

1578 tulit quaſi Auſtriaci manu compoſitum; *Ne dubitarent, honeſtis modò conditionibus, vrbem dedere: breuì ſuperuenientibus copijs, quas in præſentia expedire promptum non erat, certò recuperandam.* Habetur litteris ac nuncio fides, vrbſque deditur, addito ad Tribuni errorem militum flagitio: hi enim, dum ſuper conditionibus agitatur, ſiue corrupti, ſiue infenſi, Fronsbergium furioſè conſtringunt, vinctumque in manus Holachii, Campiniique, hanc conditionem præ ceteris expoſcentium, perfidè tradunt; interim ipſi & ab hoſte, dum vrbe egrederentur, illuſi: & conſpecto non procul inde, quod ab Auſtriaco mittebatur, auxilio, feſtinationem perfidiamque pertæſi. Non ita feliciter Holachio cecidit alea ad Ruremundam: ad quam inuadendam profectus ipſe ingenti ſpe, ſubmiſſum illuc reperit ab Auſtriaco cum quatuor peditum millibus Aegidiũ Barlamontium Hiergii Dominum: ſimulque egreſſo ex vrbe Poluillerio præſidiariæ Germanorum Legionis Tribuno, ab obſidione ſtatim pulſus, amiſſaque munitione, nec ſine cæde, fugatus eſt. Et tamen interea pacis negotium, commeantibus hinc atque inde nunciis, operoſè agitabatur: quaſi ſpe aut cupiditate ſucceſſus, & non potiùs vt VERBA verbis redderentur, alterique iuſtiùs alteris arma induiſſe videri poſſent. Nec aliò ſpectabat Angliæ Regina, per eos dies ceſſatione armorum ab Auſtriaco poſtulata; niſi vt, ea legatione facilè neglecta, ad opem Ordinibus fe-

Aliæ litteræ ſupponuntur.

Vrbs deditur.

Militum perfidia.

Ruremunda defenditur cõtra Fœderatos.

De pace agitur.

Angliæ regina ceſſationem armorum poſtulat ab Auſtriaco.

rendam, coactam ſe videlicet oſtentaret: auſa ob id Auſtriaco Regique, ad quem nuncium miſerat de pacis conſilio, conteſtari; Si conditiones abn uerent, ſe quidem in poſterum nullo cuiuſquam reſpectu, quod in rem expediret, executuram. Sed intellectis, quò tenderent, minis, remiſſa eſt ab Rege pariter, atque ab Auſtriaco ad alteram partem, cui depoſitis armis obedientiam ſuum erga Principem opportuniùs ſuaderet. Quamobrem reiectis vtrinque, vnà cum conditionibus, etiam conditionum internunciis, ſublato omni commercio ineundæ concordiæ, ſpes vna pacandi Belgii in armis reliqua erat. Et cometes quidem, qui per eos dies adeo ferali effulſit aſpectu, vt nullum eo minaciorem ad illud vſque tempus illuxiſſe differerent Mathematici; belli ſignum in cælo elatum, pronis iam ad bellum animis creditus eſt.

non ſine minis

Non auditur.

Concordiæ ſpes euaneſcit.

Cometes.

Nouembri & Decembri. an. 1577. & Ian. 1578.

PRIMA memorabilisque pugna apud Gemblacum fuit, nono à Namurco milliari, in ingreſſu Brabantiæ: vtrinque luſtratis antea exercitibus, Catholico apud Marcham Lucemburgẽſis prouinciæ oppidum, hoſtili ad Templæum pagum à Namurco haud longè ſitum. Atque ille quidem opinione minor, hic autem maior compertus eſt. Namque viginti duo millia peditum adeſſe Auſtriaco fama percrebuerat: quum tamen ne octodecim quidem recenſita notauerit, qui cum Auſtriaco præfuit, Princeps Alexander. Contrà, Ordinum copiæ viginti circiter millia numeratæ ſunt, quum

DE PVGNA Gemblacẽſi.

Gemblũ

Luſtratur vtriuſque partis exercitus.

10. Ian.

Exercitus Auſtriaci minor.

Hoſtium maior.

1578 quum paulo antè non niſi ſeptemdecim haberentur. Nempe horum numerum augebant ſubitarii quotidie milites prædandi licentiâ: ab Auſtriaco ſpes anguſtior erat, eoque nonniſi ſtipendio legebantur. Et tamen hi, licet pauciores (nam equitatu quoque, qui duobus conſtabat millibus, aliquanto inferiores erant) quia virtute longoque bellandi vſu anteibant; multo acriùs conueniendi hoſtis, pugnæque conſerendæ copiā flagitabant. Auxere militi animum redditæ iis ferme diebus litteræ Gregorii Tertiidecimi exercitui bene precantis, noxarumque veniam Chriſtiano ritu ampliſſimè largientis. Qua vſi opportunitate Duces, omnium animis à culpa expiatis, multò alacriùs in hoſtem ferebantur. Accedebat & illud, ex quo non vltrà cunctandum exiſtimauit Auſtriacus, certior videlicet factus ab exploratoribus, Philippum Comitem Lalinium, Robertum Melodunum Vicecomitem Gandauenſem, hunc equitum, illum peditum Ductorem, & Valentinum Pardeum rei tormentariæ Præfectum à caſtris abeſſe, ſpecie nuptiarum, quæ magno Bruxellis apparatu celebrabantur, re vera (vti aiebant) alienato non parum animo ab Orangii conſiliis: præter alios nonnullos, quos hiemis inclementia, æſtiuos nempe Duces, à campo in vrbem auocauerat. Moderabatur Ordinum copiis Antonius Goignius, Vendegiæ in ſilua Dominus: vetus ſanè Dux, militiam ſub Carolo Quinto adoleſcens auſpicatus, inde haſtatorum

Marginal notes (left): 6. Ian. — Pardiù Mons de la Motte. — ab anno 152

Marginal notes (right): ſed ille melior: — & audacior, — ob hanc, — & hanc cauſam. — Goignius Fœderatorum copiis legatus.

equitum ductor ad Sanctum Quintinum, 1578
poſtea legatus auxiliarium copiarum, quas Philippus Rex in Galliam miſerat 1567.
Arembergio duce ad Carolum Nonum. donec duos ante annos, ciuiles illæ Hi- 1576.
ſpanorum Belgarumque diſcordiæ, à Regis militia magis operam eius, quàm animum abſtraxere. Conſilium Ducibus Ordinum fuerat, Auſtriacum Namurci agentem aggredi, in eumque iam mouerant: quum audito, longè validiore illum exercitu quàm ipſi putarant, Namurco egredi pugnam oblaturum, mutatâ ſententiâ Gemblacum repetere ſtatuunt, conſilium, exploratis inde hoſtiū viribus, ſedatè capturi. Subſtiterat ea nocte Ordinum exercitus ad Diui Martini pagum, quinque ferè milliaribus procul ab Auſtriaci copiis ad Namurcū conſidentibus: Inde dubia adhuc luce, ſuccenſis caſtris, Gemblacum verſus inſtructo in hunc modum agmine inceſſit. Anteibant Emmanuel Montinius, & Guilelmus Heſius cum ſuis legionibus, quarum latera Villerſius & Freſnoiius ſclopetariis equitibus præfecti tegebant. Mediam aciem Germanicâ Vuallonicâque legionibus, tribus Gallorum, tredecim Scotorum Anglorumque cohortibus conſtantem Maximilianus Hennitius Boſſuuii Comes, relictis haud multo antè Regis partibus, & Federicus Perenottus Campinii Dominus ductabant. Poſtremam, in qua equitum robur, Comites Philippus Egmontius Lamoralii filius, & Lumæius à Marcha moderabātur: adequitantibus hinc atque inde

Exercitus eorum in hunc modum inſtructus.

cum

1578

Goignius Locum-tenens Archiducis in hac expeditione.

cum ſelectis equitum alis, Marchione Hauræo Areſchoti Ducis Fratre,& Goignio caſtrorum Præfecto, vniuerſi exercitus Legato. Ante principia foſſores operasque locauerant, globo militũ adſociatos. In medium acceperant impedimenta exercitus, ac tormenta aliquot campeſtria. Terga, quibus inſecuturo ab hoſte plus timoris, denſatis ferreolorum turmis, ac bellatorum fortiſſimis communierant. Nec ſegniùs, cœptoque nondum die, mouit Auſtriacus à Namurco; præmiſſis Ant. Oliuera, & Fernando à Coſta, cum aliquot equitum ac peditum cohortibus, qui itinera ſiluasque itineribus vicinas explorarent, inſederentque. Partem exercitus poſt ſe reliquit ad Moſæ ripas, Carolo Mansfeldio parêre iuſſam: maiorem validioremque ducebat ipſe in hunc fermè modum. In fronte exercitus equitatu firma, præcedebant ſclopetarii leuiter armati: hos certo interuallo lancearii: in vtrorumque ſubſidium loricati plenioribus ordinibus ſequebantur. Ductores iuxta ſuam quiſque turmam: aliqui ante ſigna paulum ab acie ſeparati cum paruis expeditorum equitum globis præcurrebant. Medium occupabant gemina peditum ſclopetariorum atque haſtatorum directa in quadrum agmina, ex Hiſpanis potiſſimum Germaniſque, Tribunis ante agmina pariter incedentibus. Claudebat aciem quadrata ex Vuallonibus legio: cui currus atque impedimenta, ſclopetariis Burgundis interequitantibus, pro munimento erant. Frontem

Exploratores & inſidiæ ab Auſtriaco diſpoſitæ.

Catholicus exercitus inſtructus in hunc modum.

Octa-

Octauius Gonzaga, terga Erneſtus 1578.
Mansfeldius, caſtrorum hic, ille equitum Magiſter moderabantur. in medio curabat Auſtriacus cum Parmenſi Principe, prætoria cohorte comitante: vnde Regium vexillum eminebat, in quo Auſtriacus, vt animo hauſerat inſolitam opis diuinæ fiduciam; iuſſerat ad triumphalem Domini Crucem ſubiici hæc verba, *In hoc Signo vici Turcas, in hoc Hæreticos vincam*. Iamque aliquantum proceſſerat, quum in hoſtium haud longè præeuntium conſpectum venit: cognitiſque Fœderatorum conſiliis ex captiuorum pari, quos leuibus aliquot præliis cum hoſte commiſſis adduxerat Oliuera; ſtatim lancearios ſclopetariosque ſelegit ex equitatu fermè ſexcentos, permiſtosque peditibus mille haſtâ aut grandiore ſclopo armatis, ac bipartitò diuiſos, Octauio Gonzagæ, & Chriſtophoro Mondragonio attribuit: imperauitque Gonzagæ, hoſtium tergo infeſtus inſiſteret, modò non temerè vniuerſam aciem prouocaret, dum ipſe cum Parmenſi Principe, ac reliquo exercitu non adeſſet. Et ille quidem initio parebat, leuibusque carptim præliis fatigabat extremum agmen. Donec Perottum Sentinatem, qui primam ductabat eo die Camilli Montii turmam, ardore pugnæ eò iam progreſſum Gonzaga conſpicatur, vt veritus, ne totam hoſtium vim, non expectato Auſtriaci ſubſidio, in ſe importunè laceſſeret; feſtinatò illuc miſerit, qui Perotto imperaret, vt pedem illico retraheret, neue ſe equitatumque

Vexillum regium.

Auſtriaci iuſſa.

Leuia primùm prælia inter vtramque aciem.

Perot. Saxo ferratus.

1578 in diſcrimen adduceret. Is verò (nam mandata ſuperbè nunciabantur) indignatus, perinde quaſi timoris argueretur; faceſſere ab ſe hominem iubet cum importuno imperio; & Gonzagæ referre. Numquam ſe in acie terga vertiſſe, nec tunc poſſe, etiam ſi velit. Erat in latere velitantium copiarum decliuis ſemita, cæno & aquis inacceſſa, foſſæque quàm viæ ſimilior: eam hoſtes in receſſu declinantes, itinere paulò anguſtiore procedebant. Accurrerat illuc Princeps Alexander, quo res loco eſſet, propius inſpecturus (attinebatur enim ab Auſtriaco, ne pugnam capeſſeret, quaſi opus illo haberet ad inſtruendas copias, ac pugnantibus opportunè ſubmittendas) atque animaduertens, hoſtilem equitatum ſiue iniquitate loci, ſiue feſtinatione Gemblacum accedendi, turbato non parum agmine incedere: id quod ex fluctuantibus illorum haſtis implicitiſque inter ſeſe atque tranſuerſis coniiciebat; non vltrà moratus, arreptâ protinus ab armigero lanceâ, conſcenſoque, quem Camillus Montius alterum habebat, expeditiori ad pugnam equo, oculis atque ore bellum ſpirans, armigerum intuitus, *Abi*, inquit, *ad Auſtriacum Ducem: refer Alexandrum veteris Romani memorem, ſe in foſſam immittere, relaturum inde, Dei ope, Auſtriacæque Domus auſpiciis, certam hodie magnamque victoriam.* ſimul oſtendens iis, qui circumaderant, quanti referret ſi paulum progreſſi, tranſmiſsâ celeriter foſsâ, in latus turbati hoſtis incurrerent

Locus pugnæ.

Alex. Farneſii de hoſte coniectura.

Curtius.

Eius verba ad armigerum.

Conſilium ſuum cum circumſtantibus ducibus communicat.

eodem

eodem impetu exemploq; ſecum traxit 1578
fortiſſimos quoſq; equitũ ductores Ber-
nardinum Mendozam, Ioannem Bapti-
ſtã Montium, Ferdinandum Toletanum, *Henr. Viſnius Ceurauij Dominus.*
Martinengum, Ceurauium, Mondra-
gonium, aliosque: tum ipſe immiſtus
equitibus Mutii Pagani, qui primam
& cum ijs foſſam primus traijcit. in Mondragonii agmine turmam duce-
bat, hiatum ſubit, inſequente fortium
manipulo: paucisque eorum tardiùs
eluctatis, quum plerique locum felici-
Hoſtilem equitatum ſimul omnes inuadunt; ter ſuperaſſent, campumque laxandis
equis nacti eſſent; mutua adhortatione
firmati paulum conſiſtunt, dum con-
ſerti cohærentesque vna veluti fronte
pariter æquarentur. Inde ſumpto im-
petu, Alexandro præeunte, tanta vi
lanceas impulere in aduerſum agmen,
incumbente dein cum altera equitatus
parte Gonzaga, recentesque, quos apud
ſe habebat, Auſtriaco ſubmittente; vt
hoſtilis equitatus, perculſis qui in eo
latere erant, non expectata impreſſione,
& fundunt. equos circumagere illico pararent: niſi
Ducum adhortationibus, miniſque, ac
meliorum exemplo aliquantulum reſti-
tiſſent. Sed pauore ſemel offuſi, animiſ-
que iam victi, vertêre demum terga: in-
que pedites ſuos, qui ponè adſtabant,
Strages Fœderatorum exercitus. præcipiti fuga incurrentes, turbatis or-
dinibus, obtritis eorum non paucis, om-
nes ſuperuenienti hoſti trucidandos de-
ſeruere. Et verò nudatas equitum præ-
ſidio legiones, (præſertim quæ in medio
locatæ, ſuorum fugam & hoſtium impe-
tum excepere primæ) aggreſſi à tergo
atque à lateribus Regii exercitus equi-

tes,

1578 tes, inchoatáque iam victoriâ ferociùs incurſantes, miſerabili ſtrage, nequidquam reſtituere ordines Goignio ſæpè conato, deleuere. Rarò alias à paucioribus minorique iacturâ plus ſanguinis fuſum, ac celeriùs debellatum. Rarò meliùs compertum, quanta ſit in equitatu vis in vtramque partem: ſiquidem à ſexcentis equitibus (tot enim incœpere, aucti dein ad mille ac ducentos, confecere pugnam) peditum millia omnino decem partim cæſa, partim capta; ac reliquus exercitus non minor octo bellatorum millibus, ſeſquihoræ ſpatio, deſideratis ex Regiis tantummodo nouem, profligatus eſt. Relata hoſtium ſigna quatuor & triginta: captæ campeſtres machinæ: currus atque impedimenta ferè omnia: ipſe belli Dux Goignius, ac Nobiles aliquot in poteſtatem venerunt: ceteri cum omni ferè equitatu initio dilapſi, pars Gemblacum, plerique Bruxellas, fœdâ ſanè fugâ contenderunt. Nec Gemblaci, quamuis munito in loco, ſecuri, admoto illuc victore exercitu, multi non expectata aggreſſione profugerunt in interiorem Brabantiam: reliqui deditionem certis conditionibus pollicebantur. Sed non acceptis, Auſtriaci clementiæ ſe oppidumque dedidere. Neque hæc contemnenda victoriæ appendix fuit. Quippe Gemblacum belli ſedem ſtatuerant hoſtes, ac multorum menſium commeatu, armiſque ac telis, ac cetero belli inſtrumento communierant: quæ Victorum in manus deuenere omnia. Oppidum, quod

Ianuar. 31.

Aſſonuil. in Rel. ait Auſtriac. cord ſingulos decem Fœderatorum ſuffeciſſe

Victoria ab equitibus parta.

Quanta ea fuerit.

Mar. Delr l. 5. Turb. Bel. duos cæſos ait Mich. Iſſelt & Leo belg. decem. 8. Feb.

Gemblacũ à victoribus obſidetur,

Deditur.

 1578

quod prædæ militum quaſi pro loci fato deſtinabatur, (nam plurimis, vſque ab Domini anno nongenteſimo, cladibus, incendiis, ac populationibus nobilitatum eſt) Lamberti Gemblacenſis Comitis Abbatiſque apud Alexandrum Principem, atque Alexandri apud Auſtriacum agentis operâ, à direptione iniuriaque liberum ſtetit. milites armis exuti, iuratique, Belgæ quidem numquam militaturos ſe aduerſus Hiſpaniæ Regem; ceteri verò per annum; incolumes dimiſſi ſunt: retentis obſidum loco duodecim ex eorum primariis, atque ad Namurcenſem arcem tranſlatis, vnà cum Goignio Duce. qui ante diſceſſum, ad Auſtriacum deductus, petiiſſe fertur victricem illius manum exoſculandam, eâque porrectâ Auſtriacus addidiſſe, *Sic frangi à Deo illorum contumaciam, qui aduersùs Religionem ac Regem ſuum impiè rebellant. vno illo prælij ſucceſſu, profligato à pauciſſimis tanto exercitu, condoceri eos vtique poſſe, quantùm ſit cordi Deo iuſta Regiæ Maieſtatis cauſa.* Nec ille aliud, niſi ſe quidem numquam arma contra Religionem induiſſe reſpondens, cum aliis captiuis amotus eſt. Inde Auſtriacus ad ſuorum præconia conuerſus, vnumquemque Ducum ac primariorum militum comiter appellando, ſuam cuique virtutem, ſuum facinus grandibus verbis, pleniſque gloriarum magnificè repræſentauit. Quos inter Alexandro Farneſio primas deberi non ignorabat; tamen quanto magis intentis in eum oculis, decantari mar-

Marginalia: Clementer cū oppido actum: — Et cum captiuis. — Ad Goignium captiuorum ducem Austriaci verba. — Victores ab Austriaco laudātur: — Farnesius in primis,

1578 martialem viri vigorem ab exercitu cer-
nebat, tanto impenſiùs exiſtimabat, ca-
ritatis ſuæ imperiique partes eſſe, eius
fortitudinem, cui fauebat ſimul timebat-
que, non ſine cautione & cura commen-
dare. Ideoque reuocato illi in memo- non ſine admonitione.
riam nauali diſcrimine, Ducis officii eum
admonuit: miſſum illuc ab auunculo Re-
ge ad rem bellicam non manu & militari
gregariorum periculo, ſed conſilio du-
ctuque adminiſtrandam; reſponden-
temque Farneſium, Exiſtimaſſe profe- Farneſij reſponſio.
ctò ſe, Ducis munia impleri non poſſe,
ab eo, qui prius militem ſub tanto præ-
ſertim Imperatore fortiter non egiſſet;
militum plauſus, & ipſius Auſtriaci com-
plexus excepit. Sed Alexander in Au-
ſtriaci laudibus ad Regem ſine vlla ex-
ceptione ſcribendis, multo (non tamen
vltra merita) liberalior fuit. Cum litte-
ris enim Gemblacenſis victoriæ nunciis, Eiuſdem litteræ ad Regem in Auſtriaci laudem.
5. Febr. ad Regem ex Argentona miſſis ab Au-
ſtriaco ſuas coniunxit, Gratulatus eius
Maieſtati victoriam illi à Deo partam,
ac ſecundum Deum Ioannis Auſtriaci
prudentiæ virtutique debitam, *quem ſi-
cut in certamine fortiſsimum Imperato-
rem experti ſint hoſtes; ita poſitis armis
Victorem clementiſsimum, eiuſque Maie-
ſtatis imitatorem ſubacti ſenſerint; ideo-
que ſperari, eam victoriam, qua nullam
in Belgio maiorem aliquando relatam
omnes affirment; expugnationes multa-
rum vrbium ſecum breui tracturam.*
Ant. Per. 4. Febr. Marc. Al. mazá, & Eiuſdem victoriæ nuncium cum aliquot
Hiſpaniæ Proceribus, quibuſcum fami- & ad alios de eodem,
liariter olim egerat, officiosè communi-

cauit: ſingula verò ad matrem Auſtriacam fuſè compoſuit; paulo contractiùs ad Octauium patrem, patruumque Alexandrum Cardinalem. in quibus eadem ſemper de Auſtriaco: de ſe nihil vnquam addidit, ſiue magnitudine animi, quaſi maiora promittens, qui hæc vti parua ſileret: ſiue non ignarus ad eoſdem cuncta perſcribi ab aliis multo ſibi glorioſiùs. 1578 Marc. A-yamont. 15. Febr. 13. Febr.

De ſe nihil.

Ordinum Deputati victoriæ ignari cõſultant.

At verò Bruxellis, nondum audito ſuorum infortunio, conſultabatur coram Archiduce: inuadendus nè Auſtriacus, an expectandus? cuncto exercitu, an distributo decernendum? Quum triſtis repentè tota vrbe rumor inualeſcere; Pugnatum infeliciter cum Auſtriaco: cladem acceptam; quantam Hiſpanus cruore ſatiatus voluerit. Id, quum ab aliis atque ab aliis in vrbem ſeſe ex pauore ac fuga per interualla recipientibus confirmaretur; adderetúrque; hoſtes Gemblaco potitos; captum exercitus Legatum, pedites internecione deletos: nec deeſſent, qui affirmarent (vt PROPIORA ſibi mala fingit timor) Auſtriacum victore cum exercitu mox ad portas affuturum; adeo Bruxellis trepidatum eſt; vt poſtero die, relicta vrbe præſidio vtcumque firmata, Orangius cum Archiduce Antuerpiam, traducta illuc Aula, Senatuque, conceſſerit. Et alienus vtique non erat Auſtriacus à Bruxellenſi aggreſſione, deque ea in bellico Senatu verba fecerat. Sed obſtante exiguo militum numero, quem augere niſi miſsâ ab Rege pecuniâ non poſſent; viſum eſt, antequam ſe à metu colligerent hoſtes,

Eorum trepidatio audita clade.

Archiducis & Orãgij fuga.

1578 ſtes, huc atque illuc arma & victoriam in celeritate poſitam circumferre potius, quàm militum alacritatem obſidionis morâ conſumere. Iubentur itaque Octauius Gonzaga, ſelectis quingentis equitibus, & aliquot peditum cohortibus, Louanium ac Mechliniam, pronas in Auſtriacum ciuitates, extemplo aggredi: & Aegidius Barlamontius cum Caroli Mansfeldii Gallica legione, quatuorque Vuallonum ſignis, Bouiniacum petere. Et Louanium quidem, non expectato qui deditionem imperaret, eiecto Scotorum præſidio, ſponte ſe Gonzagæ tradidit. Idem fecere & Iudoignia oppidum ſalubritate cæli, quàm ſoli munitione nobilius, ideoque alendos illuc mittere liberos ſuos Brabantiæ Ducibus mos olim fuerat: & Tillemons: & aliquanto poſt, nec ſine vi Areſchotum. Mechliniam, atque Viluordiam nouo Ordinum præſidio munitas Gonzaga ſerò tentauit. At Bouiniacum, vrbs bellicis aggreſſionibus aſſueta, hoſtiumque iniuriis nunquam fruſtra tentata, ſæpe etiam diruta, ſemper tamen popularium conſtantiâ reſtituta, non antè quàm magna murorum parte labefactata, certis conditionibus Hiergium accepit.

Hiergij dominus.

5. febr.

Tienen. 7. Febr.

17. Febr.

15. Febr.

Dedunt ſe Auſtriaco Louaniũ,

& Iudoignia,

& Tillemons, & Areſchotum, & Bouiniacum.

AVSTRIACVS, dum res ex ſententia ſuccedunt, in reliquam Brabantiam progreſſurus, Dieſtemium Orangii Principis vrbem Alexandro inuadendam committit. Ille cum parte copiarum eò profectus, ne à tergo Sichemium relinqueret Dieſtemio proximum, arcem

Sichemiũ ad deditionem inuitatur.

quidem; (nam poſtea diruta eſt cum magna oppidi parte) ac Demeræ fluuii opportunitate non contemnendum; mittit illuc cum Germanica legione Lancellottum Barlamontiū Megæ Comitem. Sed Sichemienſes & loco, quem haud inſcitè munierant, & numero freti; reiecto de deditione colloquio, defenſionem ſedulò parabant. Quum Alexander eò accurrens, veneratus antè in vicino colle Dei Matrem è quercu iam tum mira prodentem; Sichemium ipſe perluſtrat, ſuperque veteri hortorum muro contra Louanienſem oppidi portam, octo ſemimuralia tormenta diſponit. tum cæpta ſub primam lucem non acri minus, quàm conſtanti ad medium vſque diem verberatione, apertaque multis iam locis turri; ad oppugnationem inſtruit aciem, nationum æmulatione validiorem. Germanos Megani Comitis contra portæ aditum medios locat: ad dexteram Hiſpanos, ad læuam Lotharingos, ſub Tribunis Mondragonio ac Samblemontio diſtribuit. Præterea manipulos aliquot Vuallonum ſcalis armatos iubet, vbi ſignum audierint, ad auertendos hoſtes, in contrariam murorum partem ſcalas circumferre. Tum ſigno dato, animatiſque militibus non tàm à gloria prædaue, paruo ex oppido non magna vtique expectanda, quàm ab ira in præpoſteram confidentiam, atque à dedecore victoris exercitus, ſi apud Sichemium hæſiſſe diceretur; ſumma vtrinque contentione pugnari cæptum. Dumque hi nullo ſuorum

Recuſat,

Virgo Aſpricollis.

Oppugnationem parat Alexander,

21. Febr.

diſpoſitis copiis in hunc modum.

Pugnatur.

Regii

1578 rum iuxtà cadentium metu in muros emicant: illi ruinis ſuperſtantes, obiectu corporum morantur ſubeuntes, dubio parumper euentu concertatū eſt. Sed qua parte curabant Hiſpani, amiſſis duobus Centurionibus, tanta eos ex dedecore indignatio ac furor inceſſit, vt acuente vires ira, coniectis in fugam defenſoribus, in oppidum penetrauerint primi. Simul alibi non vltra ſuſtinentes inuadentium vim oppidani, exauditoque Vuallonum ex aduerſo ſcandentiū muros rumore perculſi, defenſionem vnà omnes omiſere. Et oppidani quidē milites, poſitis armis, pleriquе dedidere ſe: è præſidiariis verò, intendente ſe iam nocte, alii (hi fuere circiter ducenti) recepere ſe protinus in arcem: alii ferme centum quinquaginta, per eas tenebras ac ruinas elapſi, in equitatum trans fluuium propterea ab Alexandro diſpoſitum incidêre; omneſque, ne vno quidem ſuperſtite, contrucidati ſunt. Oppidum prædæ militum, vti hoſtibus minatus erat, tradidit Alexander: ſaluo feminarum pudore, ſacrarumque Virginum Gynecæo, præſentiâ ſuâ cuſtodito. In oppidanos veniam, aut gladium adhiberi voluit, prout ipſi cedendo, aut repugnando alterutrum eligerent. Reſtabat arx, non alio magis ſecura, quàm peruicaciâ defenſorum. peruicaciam ſpes alebat, haud poſſe obturatâ oppidi portâ ab aggeris obiectu, tormenta illico induci; ideoque nec arcem quati, nec ſe ad deditionem tam citò cogi, vt non interim ſubſidium mittere-

Sichemienſes. Petrus Henriquez, & Barajaz. Capitur oppidum. Fugientes trucidātur. Diripitur oppidum. Arx ſe defendit.

tur ab Dieſtemio. Et fauebat obſeſſis inopia foſſorum fabrûmque, quibus aperiendo, aut exæquando aggeri opus erat. Sed Alexandri celeritas peruicit omnia. comportatis enim quotquot in exercitu erant huiuſmodi ferramentis; arrepto ipſe ligone, intuitusque præcipuos, qui aderant, copiarum Duces, moliri terram primus occœpit. Ac ſtatim facinus æmulatos ingenti alacritate nobiliſſimos quoſque ordinum Ductores, tum demum Centuriones, ac reliqui milites, qui auerſari opus initio videbantur, tanta contentione ſecuti ſunt, vt ea ipſa nocte, quamuis fatigati diurnâ pugnâ, quatuor horarum ſpatio non modò tumulum portæ obicem, depreſſerint, ſed illâ eâdem aggeſtâ intrâ oppidum terrâ munitionem aduersùs arcem collocatis in ea tormentis extruxerint. At defenſores manè conſpectis ab arce in noua munitione tormentis, admiratione metuque exanimati, protinus ſe Principi Alexandro, imploratâ victoris clementiâ, tradidere: ſed fruſtra. Quòd enim ij omnium primi contumaciam nonniſi expugnati fractique poſuiſſent: quòdque eorum plerique, contra fidem in Gemblacenſi pugna iureiurando firmatam, arma iterum induiſſent aduerſùs Regem; Alexander, omiſſa intempeſtiua benignitate, in perduelles animaduertendum ratus, arcis quidem Præfectum, & militum primarios incentoresque ex ipſa arce luce palàm ſuſpendi; reliquos (centum circiter ac ſeptuaginta) noctu iugulatos in ſubiectum

am-

Marginal notes: 1578 — Sed Alexãder munitionem diruit; — & nouam erigit. — & arce potitur — Suppliciũ ex victis

1578 amnem proiici iubet. Sic hoſtilem perfidiã vlciſcens Dieſtemio documentum ex
24. Febr. alieno periculo proponebat. Et mouit exemplum Dieſtemienſes. Iuſſi enim deditionem facere, licet initio recuſauerint ſpe auxilii ab Antuerpia, Lyraque; *Dieſtemiũ terretur.*
Demera. vbi tamen ſparſo trans flumen Regio equitatu, ac munitis aliquot agreſtium domibus, vident eam teneri ab hoſte partem, vnde ſperabant externam opem; ſimulque ad alteram partem ſumma celeritate cis flumen aggeres attolli, ac tormenta comportari, vicinorum infortunio admoniti non ſerô ſapere, tranſactis cum Parmenſi Principe conditionibus, Regi ſe vrbemque reſtituunt. Et Alexander, vt inter horum obedientiã, aliorumque contumaciam diſcrimen haberet, Dieſtemienſes quàm humaniſſimè ſuſceptos incolumes integroſque eſſe voluit, ne vna quidem imminuta illorum domo. Milites verò (trecenti circiter erant, plerique Vuallones) cum armis ac ſupellectili, relictis tamen vexillis, vti conuenerant, dum dimitteret; æſtimatâ ex apto firmoque corpore militaris animi notâ, ſignificandum eis curauit, poſſe inter Regios accipi, ſi vellent: aſſentientes, Regi nouo ſacramento obligati, receptis ſignis, legioni Vuallonicæ immiſti ſunt. Nec alius, quàm Dieſtemii exitus Leuiæ fuit. Quod oppidum inter Tillemontem ac Dieſtemiũ ab Auſtriaco iuſſus aggredi Alexander,
27. febr. eo quo aduênit die, iiſdem quoque conditionibus recepit: eorumque militum centuriam alteram vexillo adempto di-

Deditur.

Clementer accipitur.

Loci præſidiarios in Regis militiam tranſcribit Alexand.

Leuiam recipit.

 mi-

miſit: alteram in Regis militiam ſacramento tranſcriptam, reddito honoris causâ vexillo, retinuit. 1578

NIVELLAM aggreditur Manſfeldius,

CAPTIS intra ſeptem dies, tribus hiſce oppidis, Alexander reducto victore exercitu ad Ioannem Auſtriacum, cum eo Niuellam profectus eſt, vrbem in aditu Hannoniæ ſitam ad Brabantiæ fines, quam Iuſtus Villerſius cum ſex peditum, duobus equitum ſignis, pro Ordinibus obtinebat. Miſerat illuc Auſtriacus cum Gallica legione Comitem Carolum Mansfeldium: qui & tormentis, & conſertis manibus illam aggreſſus, bis repulſus à mœnibus fuerat, improſperè magis, quàm inſtrenuè. Sed aduenienti Auſtriaco cum Alexandro Farneſio reliquoque exercitu, impares tot copiis Niuellenſes, compoſitis ad Auſtriacum litteris, Excuſant deditionis moram, non contumaciâ in Regem, aut Regis fratrem, ſed odio aduersùm Gallos: quibus ob veteres cum gente contentiones ſuccumbere indecorum videretur. Dum ſuper conditionibus diſceptatur, in Auſtriaci caſtris turbari cœptum, causâ ab Germanis ortâ. In eorum legione, cohortibus aliquot debebatur menſium duorum triumue ſtipendium: nactus inde occaſionem ferocire miles, miſſoque ad Auſtriacum nuncio, niſi vrbis prædam pro ſtipendio tradat, ſeditionem ſuperbè minari. Auſtriacus, qui clementer vrbem accipere decreuerat, diſſimulata indignatione, dimittit non ſine ſpe nuncium. tum ſegregaturus à contagione ſeditioſarum cohor-

Repellitur

Cùm Auſtriaco paciſcuntur Niuellenſes

Seditio in caſtris Catholicis.

Auſtriacus ſeparat.

tium

1578 tium reliquam legionem, iubet Comitem Meganum legionis Ducem, fidum ſtrenuumque, cum hac parte, quæ culpæ immiſta non erat, aſſumptis aliis militum manipulis, protinus itinera Bruxellas atque Antuerpiam versùs, quaſi hoſtes inde timerentur, inſidere. Qua abeuntium ſeceſſione nudatas ſociorum ope cohortes omnis ſtatim exercitus infeſtis armis circumſiſtit. Ac primùm arma deponere, dein ſeditionis authores illico tradere iubentur. duodecim tradidere. Ex his militari ſortitione ſecernũtur octo: ex quibus eodem fortunæ arbitrio, quatuor neci adiudicantur, tot enim plecti Auſtriacus imperauerat, variarum tamen ambitu nationum pro ſingulis deprecantium, duobus è mortis confinio liberatis, ad duos denique ſupplicium ſortitò contractum eſt. Sed horum altero, veteri ſanè milite fidoque ad eum diem, dum ad necem cum ignauiſſimo compoſitus cicatrices oſtendens, ac merita non falsò commemorans raperetur; exorta omnium commiſeratione, nobilibus aliquot Hiſpanis deprecatoribus condonato; vna demum hoſtia ſcelus omnium expiauit, ſeditionemque compreſſit. Inde ad conditiones cum

11.Mar. Niuellenſibus reditum eſt: quæ facilè firmatæ in hunc modum. Ciues ſaluis omnibus in gratiam recepti; præſidiarii relictis (præter gladium) armis, teliſque, atque omni impedimento, abire permiſſi. Ea porrò arma, & ſupellectilē dono dedit Auſtriacus Gallorũ cohortibus, ſolaturus illorum iacturam: in

Authores ſeditionis poſcit.

Morti adiudicat ex eis aliquot ſorte arbitra.

Vnus denique plectitur.

Niuellenſes ſe dedunt.

Armis exuti dimittuntur præſidiarii.

1578

vrbis aggreſſione factam : ſimulque vrbis prædam, ad quam inhiauerant, vtcumque compenſaturus. Exitio tamen multis hæc fuere dona. Namque Galli certatim in Magiſtratus curiam, vbi illa ſeruabantur, irrumpentes, in iiſque diripiendis, ſpreto Præfectorum imperio, digladiantes; non pauci vulnerati ſunt. & decidente fortè ſcintilla è ſclopetarii militis igniario funiculo in vaſculum ſulfurei pulueris, ſubitâque illa flammâ ſuccenſis foculis ſcloporum, quos aceruatim congeſtos, pleroſque inſertis pilis temperatos reliquerant hoſtes; centum ferme ac viginti aut protinus interfecti, aut miſerè debilitati, repentina domum ſtrage fuheſtantes, temeritatis ac præcipitis auaritiæ pœnas luerunt. Renouato planè infortunio, quod in eadem prouincia, Gallis quoque militibus acciderat. qui, dum eorum Duces de Cimaci deditione cum oppidanis agerent, in mœnia feſtinato ad prædam aggreſſu perrumpentes; in ipſo captam per arcem diſcurſu, tormentario puluere ignem concipiente; propè ducenti ex prædabundis militibus conflagrarunt. At verò ad Niuellam cetera Gallorum legio, incertum qua potiſſimum de cauſa, miſſionem ab Auſtriaco flagitauit: ſiue ſibi ipſis infenſi, quod re infeliciter geſta in vrbis oppugnatione, commilitonum conſpectum ferre non poſſent, quaſi tacitè exprobrantium: ſiue ſpe fruſtrati deprædandæ ciuitatis, cuius causâ aggreſſionem ante aduentum exercitus ſoli feſtinaue-

Arma donat Gallis militibus Auſtriacus

Sed ea exitio Gallis fuere.

Mar. Del. l. 5. Turb. Belg. ducentos mortuos ſcribit.

Similitudo infortunii.

an. 1552.

Pont. Heuterus lib 13. Thuan. l. 10.

Galli miſſionem ab Auſtriaco petunt.

naue-

1578 nauerant; ideoque Auſtriaco indignati, qui tranſactis properè conditionibus, ad colligendam ſcilicet clementiæ famã, vrbi merito ſuo expugnandæ pepercisſet: ſiue denique (vti potiùs crediderim) inducti ab Ordinum emiſſariis, qui venturo in eas prouincias aduersùs Auſtriacum Alenconio Duce Regis Galliarum fratre, facilè Gallis eam militiam perſuaſerint. Certè horum pleroſque, duobus pòſt menſibus, ex Gallia hoſtes rediiſſe Hiſpani experti ſunt. Sed quæ ea cumque fuerit cauſa, libenter abire illos Auſtriacus eſt paſſus: quibus etſi ſtrenuis militibus, diſciplinæ tamen ſub Hiſpano præſertim Duce intolerantibus, ægrè moderabatur: cupidiſque ac magna poſcentibus, ipſe, vti fit, ad ſuſpiciones auertendas, plus interdum dabat, ne minus dare videretur. Sed horum fermè ſexcenti, qui non pòſt multo hoſtes è Gallia rediere, nõ meliore vtique ſucceſſu, quàm conſilio vſi ſunt. Nam pagis aliquot in aditu Hannoniæ occupatis, dum hoſtium ſecuri epulis indulgent, aggreſſus inopinatò Camillus à Monte, qui ad celeritatem trecentos equites, ſingulos poſt ſe ſclopetarium peditem vehentes adduxerat, illata prius cæde quàm pugna, ex eis circiter ducentos interêmit. reliqui vicinam in arcem Auenenſem ſtrenuè dimicantes recepere ſeſe, ductore Pandulpho Cenamio Lucenſi. Ad quem miſſus à Camillo Laurentius Tuccius, vt pro veteri amicitia, (contubernales enim in Gallia cum Sarra Martinengo & Sacro-

facilè impetrant.

Redeunt Galli contra Auſtriacum.

Pars eorũ improuisò trucidatur.

1573

Pars arce ſe tenet,

reiectis eõ ditionibus ſeſe dedendi.

Sacromoro Birago militauerant) homini ſuaderet arcis deditionem; poſt breue colloquium non ſine iurgiis abruptum, hoſtilem in modum à Cenamio quamquam ſaucio ac ſanguinem perpluente, ſed vitam prius dediturum quàm arcem clamitante, reiectus eſt. Ex quo iratior Camillus iã milites ad oppidi aggreſſionem educebat, quum arce nouo Gallorum ſubſidio firmata, non auſus abſque muralibus tormentis oppugnationem, copias ſuas ad exercitum reduxit, eodem tempore per Hannoniam mira celeritatẽ victorem.

OPPIDA Auſtriacis deditae:

Bincium,

ETENIM poſt Niuellam captam, dedidere ſe Regi, intra quindecim dies Arces eiuſdem prouinciæ complures: Bincium Mariæ Hungariæ Reginæ olim deliciæ, Henrici Secundi Galliarum Regis odium expertæ. feruntque repertum inibi ſaxum, quod Henricus villæ ſuæ à Maria vaſtatæ vltor inciderat, in hæc verba, *Inſana Regina, Folembræum memoria repete*. Ad hæc Malbodium Sabi impoſitum: Reuxium, Bellomontium, Soigniacum, Barlamontium, aliaque oppida modica quidem illa, ſed explicandis per Hannoniam copiis opportuna: Cimacum Areſchoti Ducis Principatus, vi captum, arx in haſce conditiones dedita, Vt arcis Præfectus in equo cum gladio ac pugione; milites (ſexcenti numerabantur) eodem ornatu, ſed pedites, relictis ceteris armis ac ſupellectili incolumes abirent. At verò ad Philippopolim, nouam quidem Hannoniorum vrbem, nec niſi tres ac viginti annos natam,

an. 1554.

Malbodiũ, Reuxium, Bellomontium, Soſgniacum, Barlamontium:

Folebræum.

Cimacum vi capitur.

Arx deditur.

15 April.

Philippopolis obſidetur.

Philippeuilla.

1578 tam, ſed ſitu operâque aduerſus Gallorum incurſiones apprime validam; multo quàm alibi operoſiùs ab vniuerſo exercitu laboratum. Iacet planitie in magna, humo paulum extante, Philippopolis, ambitu perexigua, ſed quinis porrecta propugnaculis, incincta mœnibus perquàm altis, terrâque ad eludendas pilarum emiſſiones latè oppletis, ac prælargâ circùm foſsâ communitis. Hæc æſtimanti Auſtriaco viſum eſt, omiſſa oppugnatione, hoſtem adoriri ligone muris admoto, nempe vetere ac fido expugnandis arcibus tormento: quo nec hodie, poſtquàm in mutuam perniciem ingenioſi auximus ſupra omnem antiquitatem inſtrumenta mortis, certiorem mœnibus ruinam parare ſolent bellorum duces, minus plerunque formidandi à fulminantium tonitru machinarum, quàm ab lento hoc ſurdoque foſſoris telo, inualuitque militare prouerbium, LIGONEM palamque eſſe demum illa, quæ arcem extruant deſtruantque. Ergo poſt circumducta oppido caſtra, valluinque non procul à foſſa promotum iubet Auſtriacus foſſores oblongis craſſiſque ſub tabulis in teſtudinis modum conformatis, crudo corio contra ignes intectis (vineas olim ac porticus appellabant) foſſam intrare, ac ligonibus dolabriſque murorum ima ſubruere. Quod dum illi militibus aſſociati ſtrenuè moliuntur, procurrentibus ex vrbe defenſoribus, ſimul aliis ſaxa ignesque ex alto ſpargentibus, crebrò nec ſine multo vtrinque ſanguine dimi-

Situs eius.

Inuaditur.

Apud Caeſ. T. Liu. & alios ſæpe.

 1578

catum eſt: Auſtriaco nullam interea partem aut Ducis, aut militis omittente; adeo, vt in opere faciendo, cum gregariis quibuſque decertaret INSTANS pariter & accinctus. Tandem obſeſſi nutantibus non minus iam animis, quàm mœnibus; partim inteſtina diſſenſione, cuius cauſâ Florinæum vrbis Præfectum Regi fauentem vinculis adſtrinxerant, dein ſoluerant: partim auditâ eorum fugâ, quos in auxilium è Gallia euocabat Orangius; inito colloquio poſtularunt, vt vrbe incolumi, tranſituris in Regis caſtra militibus ſtipendium trimeſtre ab Ordinibus debitum ſolueretur ab Auſtriaco: reliquis abire cum armis liceret, ad tympanorum ſonitum, ſub vexillis, ſolitaque cum pompa militum, defunctas nempe vrbes efferentium.

Auſtriaco ducem ac militem agente.

Deditur in has conditiones.

Poſtulatis admiſſis, præſidiarii ferme quingenti militiam mutauere: abiere cum vna equitum turma, planè totidem: vrbs, continuatâ Florinæo Præfecturâ, Philippo Regi reſtituta eſt. 19. Maij.

DE

DE BELLO BELGICO

LIBER DECIMVS

1578 INTEREA Ioannes Auſtriacus, aucto ab hiſce diurnis nocturniſque laboribus, ſtomachi morbo, ac totius corporis languore, Namurcum curationis cauſâ petiturus Alexandrum Farneſium bello impoſuit: habitoque prius militari conſilio de Limburgo, vnde Lucemburgenſi Prouinciæ timebatur, inuadendo; expeditionem Alexandro commendauit. Suſcepit eam ille perlibenter; eo potiſſimùm nomine, quod ſperaret, ſe cum Ioanne Caſimiro Septemuiri Palatini fratre, qui ea parte ingreſſurus in Belgium cum exercitu ferebatur, acie dimicatúrum: ad abolendam (vt ipſe cum primariis belli Ducibus communicauit) euulgatam aliquorum litteris opinionem, Regios milites hoſtium vitabundos experiri nolle Ordinum vires, ſed declinato congreſſu, hucatque illuc formidanda videlicet oppidulis ac pagis arma circumferre. Ergo Alexander præmiſſo Gabriele Niгnio, ſtrenuo Hiſpanorum Tribuno, cum ſeptem ſclopetariorùm ſignis: iuſſoque Camillo Montio ſubſequi cum equitatu, vt Limburgi

LIMBVRGENSIS expeditio Alexandro committitur ab Auſtriaco ægrotante. Cur eam libenter ſuſcipit Dlex.

Pars militum præmittitur.

ſuburbia inuadenti Nignio adeſſet à tergo; mouit ipſe ſub mediam noctem, cum peditibus Hiſpanis, atque Vuallonibus: relicta Fronsbergii legione, quæ decem murales machinas tardè procedentes comitaretur. Et Nignius in fugam acto, qui primò occurrerat, armatorum manipulo, dein expugnatis non ſine aliqua ſuorum iactura ſuburbiis, magnâ pecoris & commeatus prædâ potitus eſt. Sed vrbem vt obſidere tardum, ita oppugnare per quàm difficile videbatur. Quippe in edita rupe Limburgum, prærupta circum valle, eòque ab omni ferè parte, præterquàm aſſurgente ad meridiem ſolo, inacceſſum erat. Accedebat externæ opis opportunitas ab amne Veſa vrbem ſubluente. Nihil tamen in ſpeciem deterritus Alexander, æſtimato ſæpius loco, diſponendis tormentis ſelegit iugum collis, quem inter & vrbem clementior vallis intererat. A iugo ad vallem iubet foſſores viam oblique aperire, atque à valle perducere ad vrbis aſpectum: inde vſque ad propugnaculum præſtructum portæ vrbis, obliquato rurſum acceſſu, promouere foſſores item alios alia in parte, procurrentem ex arce turrim cuniculis petere. Plus vtrique terroris, quàm diſcriminis vtroque in opere parabatur. vix enim pedes duos egerebatur humus, quum ſaxa & cotes feſtinantibus obſtabant: crebris tamen virgultorum ac ramalium faſcibus, aggerum modo præmuniebatur via, contra pilarum iactus è mœnibus: inſtante operi Alexandro, modò foſſoribus, modò

Marginal notes: 1578 — I. Iun. — Expugnantur ſuburbia. — Limburgi ſitus. — Veſt. — Opera ad oppugnationem. — Riuelli- ns A. procei.

1578 dò cuniculariis immiſto His addidit benigna ad deditionem inuitamenta, miſſis per tubicinem litteris ad Limburgenſes,

Litteræ Alex. ad Limburgēſes.

à minis abſtinens, ac propior admonenti, quaſi victoriæ ſecurus, ac de Regis vrbe, Regique ſubditis ferro perdendis tantummodo ſollicitus. Illi, acceptis ad portam à tubicine litteris, ac palàm recitatis, redire illum iubent eâdem horâ poſtridie.

Illi reſpōſum differunt.

redeunti reſpondent, ſe nihil certi ob ciuium militumque diſcordias expediuiſſe: rediret adhuc craſtina die, reſponſum ſinè vlla cunctatione daturos. Alexander non ignarus, huiuſmodi ludificationibus moram trahi ab obſeſſis, reuerti nuncium vltrà vetuit: ratus infra dignitatē Regii exercitus id eſſe, & imbecillitatis confeſſionem viſum iri.

indignante Alexan.

Quin intentiore cura, hinc aggerem, inde cuniculos promoueri ad vrbem inſtitit: opus nauiter adurgente Comite Cæſio, viro forti induſtrioque.

Qui vrget opera.

C. Nicolaus Cæſius.

Ipſe munito iugo vallorum ac faſcium loricà, ſtatuendis in eo vimineis corbibus, terràque ac cæſpite, quæ procul egerebantur, opplendis: ac bombardis in hoſtium conſpectu aſſiduè fulminantium comportandis, noctem vnam atque alteram inſumpſit, illam effuſâ præter modum è cælo pluuiâ, hanc emiſſâ ex mænibus pilarum tempeſtate pariter infeſtas.

& oppugnationē à colle aggreditur.

At oppugnatione ſub primam lucem, nouem prægrandibus tormentis, ab iugo incæpta: vbi ſumma vi quati mœnia, eorumque partem intra quatuor horas procubuiſſe non minorem triginta cubitis:

ſimul-

cum ſtrage murorum. ſimulque ducto per montis aſcenſum vallo (quod numquam putauerant) tecta iam meare milites viâ, aggreſſionemque ad portam adornare conſpiciunt Limburgenſes; miſſo properè ad Alexandrum nuncio, enixè precantur, oppugnationem tantiſper inhibeat, horæque vnius ſpatium ab armis quietum extremæ conſultationi donet. Alexander, etſi iucundiſſimus ei nuncius fuit, quòd non ignoraret, vrbem, niſi ipſa ſe dederet, ſerò ſubigendam: ne fortè tamen facilitas annuentis, virium diffidentiam indicaret aliquam, adſeuerato ad terrorem vultu, hominem obiurgat, quòd iam ſatis itum foret reditumque: nec eſſe militibus ſuis id emendum ab aliorum deliberatione, quod mox ipſi armis facturi erant iuris ſui. tamen vt minis clementiam admiſceret, nunciare Limburgenſibus iubet, Non negari ab ſe horariam moram: quam tamen conſultando ſi protraherent, ei ſe finem, magno conſultantium malo, impoſiturum. Vix à verberatione ceſſatum, quum ſuper mœnium ruinis mulierum globus apparuit, paruulos ſuos geſtantium, manuſque ad minaces circà milites protendentium, ac de genu veniam pacemque comprecantium. Secuti eâdem horâ Legati Limburgenſes, quamuis reclamante arcis præfecto, ſaluis ciuium ac militum vita fortuniſque; vrbem atque arcem Parmenſi principi tradidere. Milites omnes (circiter mille) nouo adacti ſacramento tranſiere ad Regis caſtra; ſolus cum vxore Præfectus ſuorum ignauiam

Oppugnatores ad portam.

Limburgenſium nuncius ad Alex.

Alex. reſponſum.

Horarium ſpatiũ concedit Limburgenſibus ad cõſultãdum.

Eorũ mulieres in mœnibus ſupplices.

Vrbs deditur; 16. Iun.

1578 auidum ſine fine deteſtans Aquiſgranum dimiſſus eſt, Hiſpanorum turmâ præſidii causâ comitante. Et verò Alexander ingreſſus dein vrbem, contemplatusque nouas intus munitiones, defenſionum receptacula, tumulos, veluti caſtella, ex herbido cœſpite ſudibusque firmatos, ac reliqua ab ingenioſo loci machinatore fabrefacta: præter ænea tormenta maiora quindecim, minora quamplurima, apparatumque belli atque annonę haud exiguum; tunc æſtimata victoriæ magnitudine, egit ipſe, agique ab exercitu ſolenni pompa voluit Deo Imperatori grates, cuius nempe beneficio præualida vrbe, quam ſine diuturno opere ſumptuque, ac multorum meliorumque (vti aſſolet) iacturâ militum expugnare non potuiſſet, tam facile incruenterque, ignarâ virium ſuarum potitus eſſet.

quamuis munita, & par protrahendæ obſidioni.

Grates à victoribus Deo redditæ.

EODEM die Alexander reliquis prouinciæ oppidis ſubigendis, Duces aliis alios deſtinauit, quibus intra paucos dies deditione patuere omnia, præter Dalhemium vim expertum. Hùc Camillum Montium ab Alexandro miſſum cum epiſtola, qua redire Dalhemienſes hortabatur ad obſequium Regis; Hollandi Geldrique milites, qui non plures ducentis quinquaginta obtinebat arcē, tormentis arcuerant, nulla ratione paſſi aut iniri colloquium, aut epiſtolam oppido inferri. Re cognita Farneſius, miratusque tantum confidentiæ oppidulo eſſe, aduocato ad ſe Henrico Viennio Ceurauii Domino, *Abi Dalhemium,* inquit, *litteraſque meas in oppidum*

DALHEMIVM ad deditionē Alexander inuitat.

Reijcitur.

tormentis immitte. Ille ſex muralibus machinis eò celeriter auectis cum ſua Burgundorum legione, additis quatuor Germanorum ſignis, oppidanos exterruit: obuerſiſque in arcem tormentis, quò confugerant milites vitam potius deſerturi quàm arcem, oppugnationem acrem illam quidem ſed irritam cœpit: murorum quippe non minor quàm hominum contumacia facilè pilas eludebat. Donec Burgundi, recepto in ſe ſcandendæ arcis periculo, ſcalis ex duabus partibus admotis, incredibili audacia, conſertâ per muros pugnâ, pulſi pellenteſque, decem ex ſuis deſideratis, vulneratis permultis, arce demum atque oppido potiti ſunt: tanta propugnatorum, ex quibus ne vnus quidem ſuperfuit, atque oppidanorum ſtrage; vt nullo diſcrimine ætatis aut ſexus, æquè in omnes iram effuderit, torrentis inſtar, diu coërcitus ſubmotuſque miles. In quo illud accidit ſacrilegum æquè ac barbarum. Confugerat in templum, cum cetero imbelli ſexu, puella ſexdecim circiter annorum, Gubernatoris in pugna interempti filia, inter exempla infelicis formæ futura. In eam perelegãti ore ornatuque conſpicuam, militum par, Germanus alter, alter Burgundus, coniectis oculis ſtatim inuolant. exortâque inter eos ob prædam rixâ, diſtrahebatur infelix, nequidquam loci reuerentiam obiiciens, Deique Diuorumque, quod vnum ſupererat, opem inclamans. Quin, vt erat digladiantibus implicita, ſiue caſu, ſiue eius, qui cede-

Arx oppugnatur.

Fruſtra.

Burgundi illam ſcãdunt:

& capiunt, 20 Iun.

magna cũ Dalhemicẽſium cæde.

Infelix puellæ caſus,

quam prædam par militum inuadit;

& præ riualitate barbarè accipit.

1578 re validiori cogebatur, inuidiâ, non leuiter collo icta ad terram vbertim cruore conſperſa proſternitur. Vltum ibat iniuriam alter: quum acceſſu plurium illuc irrumpentium, ne fortè ereptâ ſibi prædâ quiſquam alius potiretur, furore amens, puellæ fugam circumſpectanti, manusque ad mitiores, vt videbantur, homines protendenti graue ſecundùm aures vulnus infligit: ictumque repetiturus erat, ni ex eis, qui accurrerant, vnus, (is fuit eques Paulus Rinaldius ex Alexandri Principis contubernio) ſublata cum ferro voce, barbarum in tempore abſterruiſſet, vtque Alexandro intimus habebatur, vtrumque authoritate ac metu fugaſſet. Relatam inde puellam in paternas ædes curare quidē perquàm humaniter Rinaldius, accito properè chirurgo, cæpit: ſed illa curationi iam impar, lecto vix impoſita expirauit. relictâ ſanè perquàm fœdâ catholico exercitui maculâ, nefariorum ſanguine vtcumque delendâ, niſi illi execratione omnium damnati, quæſitique ad necem, ſubitâ è caſtris fugâ ſupplicium præuertiſſent. At Alexander viginti dierum ſpatio, totidem ferme ſuorum amiſſis, tantula iactura, totam Limburgenſem prouinciam Regi reſtituit. Grande vtique Regiis tunc partibus additamentum, non prouinciæ quidem magnitudine, quæ modica inter reliquas habetur, ſed opportunitate aditus intercludendi hoſtibus è Germania illac faciliùs ingreſſuris. præter priuatum quoque commodum finitimis Dynaſtis, præ-

Saucia ac ſemimortua eripitur ex eorū manibus.

Sed mox emoritur.

Ex Limburgenſi prouincia recuperata fructus.

ſertim Epiſcopo Leodienſi, ac Iuliacenſi Duci procuratum: cuius cauſâ, vterque Princeps decreta ſeorſim legatione gratulatus Alexandro felicem victoriarum curſum, egit pro ſe quiſque gratias, ob deletos aut remotos ex Limburgo præſertim ac Dieſtemio eos præſidiarios, quorum aſſiduis latrociniis vrbes agrosque ſuos intutos habere cogebantur. At verò Antuerpiæ apud Ordines varii ſuper ea victoria motus extitere. mœror initio, audita Limburgenſi expugnatione: ingens dein lætitia, ſparſo per vrbem rumore, euulgato etiam libello, Limburgenſem arcem, ſuccenſo nitrati pulueris receptaculo, funditus exciſam ac ſublimè excuſſam: ſtragem Hiſpanorum Ducum editam ſanè miſeram meritamque: Parmenſem Principem, Mondragonium, Hiergium, reliquos Tribunos, militiæque primarios incendio pariter hauſtos, ac ruinâ conſepultos: Ioãnem Auſtriacum iacturæ impatientiâ furere, ac receptui à Belgio canere decreuiſſe. Hæc in Orangii ſcilicet officina cudebantur: quò ille faciliùs animos multitudinis ex Auſtriaci victoriis abiectos, ficta hoſtiũ clade (quamdiu vera nõ poterat) ſuſtentaret: ſimulque reliquũ pecuniæ, quam ab Archiduce dudum imperari curauerat; nunc per occaſionem feſtinandi exercitus in Auſtriacum ab Ducibus deſtitutum, expediret. Vſitato nimirum hodieque nonnullorum artificio, qui contraria iis, quæ euenere, componunt: partim vt primo illo lætitiæ impetu, & quaſi flore defraudent aduer- 1578

& gratiæ Alexandro redditæ à vicinis Dynaſtis;

& mœror fœderatorum ob eãdẽ cauſam.

mox & lætitia ob rumorem de Alex. mortuo, aliisque.

Fictum ab Orangio.

Cur hæc ſæpe finguntur.

1578 ſam factionem, cui languidius dein-
gaudium futurum ſit, forſitan & impro-
ſpero aliquo ſucceſſu (vt ſunt humana)
miſcendum: partim vt breuem illã tem-
poris vſuram, qua ſuperiores ſe credi
ſatis habent, rebus ſuis quæſtuoſa anti-
cipatione ordinandis accomodent; FV-
TVRVM ex mendacio dedecus præ-
ſenti vtilitati poſthabentes. Verùm il-
lud Orangii aliorumue commentũ non
planè hauſtum ex vano fuit. Nempe
vt adulterina inſinceraque moneta ſem-
per aliquid auri argentiue admiſtum
habet; ita PLERVNQVE mendacium
aliquã portione veri aſperſum eſt. Ete-
nim ſecuta diem nocte, quo die capta
eſt Limburgi arx, tormentario puluere,
qui vno ex propugnaculis aſſeruabatur,
incenſo; (fortè an dolo incompertum)
diſiectis propugnaculi lateribus, ſupe-
riorique parte in altum expulſa, ma-
gnam ſane partem ædium arcis, rela-
bentia deinde ſaxa proſtrauere: quatuor
iiſque gregariis militibus ruina inciden-
te ſubito elifis, ſex ſeptemue ſauciatis.
Inter hæc aliquid obuênit, quod mira-
culi habitum loco ſcribit Alexander
Farneſius ad Auſtriacam parentem. Re-
liquerat Alexander arcis vrbiſque præ-
ſidio Chriſtophorum Mondragonium
cum Hiſpanorum centuria: ipſe iniecta
diuinitus mente, ea nocte ad caſtra re-
dierat. Inflammatur interea puluis, pars
arcis euibratur; ædes oppreſſæ corruunt,
cubiculum Mondragonii, ſuperiorum
ſtrage tectorum incidente ſuccumbit.
Accurrunt manè, vbi ſe à metu collige-

Quid veri habuit ille rumor?

Mira res.

30. Iun.

 re,

re, milites, fata ſuorum inſpecturi, ſortemque Mondragonii Ducis fortiſſimi optimique, cuius conclaue propugnaculo proximum nouerant, lamentantes. Mirum dictu aſpectuque: vident, aperto ab ruina laqueari, atque in diuerſa collapſo; excuſſis circa lateribus, quin pauimento ipſo ac ſolo deiecto; tantum pauimenti ſubſtitiſſe, quantum Mondragonii lectus, ac prope lectum arca tegebat. læti, ſollicitique vacuo quaſi pendentem aëre Ducem, incolumem illæſumque deponunt: arcam (hæc populationum atque incendiorum iniuriis ſubtracta fuerat in eum locum ab ipſo: crediderim, Mondragonio) multis Diuûm reliquiis, ſacroque templi argento plenam conſpiciunt. intelliguntque, inde videlicet innocentis extitiſſe ruinæ reuerentiam: ac SACRA piè ſeruata cultores ſuos opportunè ſeruaſſe. At verò Namurci vitâ functis per eos dies Comiti Carolo Barlamontio, ac Lancelotto filio Comiti Megano (contraxerat hic in Philippopolis obſidione morbum, illi ſenectus impoſuerat ſupremam manum) Auſtriacus ingenti bonorum luctu iuſta perſoluit. Et ſanè Carolus, ſi quis in Belgio, Religionis ac Regis partes domi æquè ac belli ſtrenuè conſtanterque defendit ipſe, docuitque eaſdem artes liberos ſuos. Ex quibus Hiergium, militarium tormentorum Magiſtrum, Vuallonumque Tribunum: Meganum, Tribunum Germanicæ Legionis: Floriorem, Hiergianæ legionis Vicarium: Altapennium, equitum centuriæ Ductorem

Mors C. Barlamôtii, & C. Megani.

Philippeuilla.

Barlamôtii encomium.

Aegidius.
Lancellottus.
Florus.
Carolus.

1578. ctorem vidit: primumque ex his in Namurcenſis prouinciæ, & in Regii ærarii præfecturis ſucceſſorem habuit.

HACTENVS Auſtriaco feliciter euenere propemodum omnia; perculſo inde non parum Archiduce, Ordinibusque iam palàm incuſantibus Orangium quaſi aliò intentum. Sed ille ſuũ fundabat imperium ad Batauicum mare, vnde in Brabantiam explicaret. Cuius conſilii moram cùm videret Amſtelodamum eſſe, vrbem Hollandiæ opulentiſſimam, Religioni ac Regi pariter addictam; totus in eo erat, vt illam ſeu vi, ſeu dolo in poteſtatem aliquando redigeret. Et vis quidem fruſtra fuerat. Nam & exeunte anno a vrbe ad forum vſque ab Orangianis capta, ciues armati Gheuſios victores expulerant, magna hoſtium ſtrage; nec ſine illuſtri feminarum aliquot facinore, quæ priuato conſilio prægrandem colubrinam editum in locum comportantes, explodentesque, Gheuſiorum multos diſcerpſerant: & nouis dein copiis terra marique circumuenti obſidionem diu ac ſtrenuè tolerauerant. Donec Orangio, quæ ad catholicam Religionem ſpectant, omnia pollicenti, dedidere poſtremò ſeſe. Ille tamen vrbem cautione ſecuram validis præſidiis atque hæreſum adminiſtris (contra quàm pacti erant) inductis: eorumque operâ euerſis ſacris, eiectis ſacerdotibus, atque adeo hæreſi procurata (id quod Orangio ad continendas contra Hiſpanum ciuitates, omni præſidiario milite certius inſtrumentum erat) abunde firmauit:

[Left margin: 1577. Nouẽbri, menſe. — Mar. Del. l. 4. Turb. belg. — Febr. menſe.]

[Right margin: Proſpera Auſtriaci aduerſarios turbát. — AMSTELODAMVM tẽtatur ab Orangio. — reſiſtit: cum peculiari mulierũ laude. — Deditur, ac decipitur.]

cladem que apud Gemblacum ſuperiori menſe acceptam, Amſtelodamo potitus, diuturniori profectò clade compenſauit. Inde accerſendis è Germania militibus intentus, Archiduci Ordinibusque ſuaſerat, vt aliquot intereà menſium inducias cum Ioanne Auſtriaco pangerent. Redierat enim ab Hiſpania Ioannes Sellius, Regis nomine curaturus omni ope concordiam. traditisque ea ſuper re Auſtriaco litteris, Antuerpiam contulerat ſe, atque Ordinum Procuratoribus aperuerat arcana quædam mandata Regis ampliſſimè pollicentis, ſatisfacturum ſe illorum votis: ac, modò veterem Religionem debitamque Principi obedientiam reſumerent, reuocaturum ſe ex Belgio Ioannem Auſtriacum, eiusque loco impoſiturum aut Alexandrum Farneſium Parmæ Principem, aut Archiducem Ferdinandum Cæſaris patruum, aut etiam Matthiam ipſum confirmaturum, aliis tamen ab ſe latis, vti à Principe, conditionibus. Sed occluſerat iam Procerum aures ad concordiæ voces tùm guſtata ſemel imperandi poteſtas, tùm perſuaſio multorum, nihil pacati ſperandum eſſe ab offenſo Hiſpano. Inſtabatque rerum arbiter Orangius, Regis promiſſa cauillando, Hiſpanorum tyrannidem, Belgarum patientiam, exorientem libertatem extollendo: conficiebatque, Sellio reſpondendum, Vſuros ſe liberalitate Principis, petere proinde, ad conſulendas ea ſuper electione prouincias, armorum interea ceſſationem. Procuratorum reſponſum antequàm cum

Inducias ſuadet Orangius.

Sellius Regis nomine cũ Deputatis agit de concordia.

10. Mart.

fruſtra,

Orangio tantum inducias admittente.

1578 Auſtriaco Sellius communicaret, detexit Alexandro Regis animum ad Belgii Præfecturam illum deſignantis: acturusque eum, Auſtriaco de requiete ab armis aliqua, impenſè rogauit, vt ipſe pro ſua apud Auunculum gratiâ, conſilium Regis concordiam peroptantis adiuuaret. Sed Aleſander negauit in eo operam ſuam; teſtatus huiuſmodi inducias è re aut Religionis, aut Regis, eo tempore nequaquam eſſe. Quin etiam

Non probat illas Alexander.

25. Mart. ad Octauium parentem ſcribens, oſtendit, neque Præfecturam Belgii gratam ſibi futuram, ſi eiuſmodi concordiæ ratio, qualis cum Auſtriaco inſtituta fuerat, iniretur: cauſamque ſubiiciens, *Id enim (inquit) eſſet, in horum hominum manus tamquam in vincula conuci me, vitamque mihi præſcribi obnoxiam, deſidem ingloriam, genio certè meo infeliciſſimam: quippe qui ad immortalitatem nominis, armorum gloria comparandam me trahi naturæ vi ſentiam, in eorumque tractatione perficiendum me ſupra communem modum diuina ope confidam. Id autem liberius præmefero, quòd Regis intereſſe credam, quas ille partes cuique ſuorum attemperatè committat.* Neque alia fuit Ioannis Auſtriaci ſententia de induciis: quas quum poſtea Cæſaris quoque, aliorumque Principum Legati poſtularent, Ordinum nomine; tanto impenſiùs negauit Auſtriacus, coniecta ex inſolito conatu neceſſitate poſtulantium.

Eius epiſtola ad Octauium Parmæ Ducem.

Neque Auſtriacus illas probat.

ET AVXIT ſpem opportunus in caſtra complurium acceſſus. Eodem enim tem-

NOVI ab Hiſp. Proceres

1578

Petr. Toletanus, tempore, præter omnium opinionem conuenere ab Hiſpania Petrus Toletanus Garſiæ Proregis Siciliæ filius: & Lopius Figueroa Hiſpanicæ legionis tribunus, quam ipſe legionem ex veteranis Italiæ præſidiariis ſecum trahebat: & Alphonſus Leua Sanctii filius Nauarræi Proregis, ſelecta cum centuria nobilium Hiſpanorum, in qua frater ipſe Alphonſi Sanctius Leua Subcenturionem, Didacus Hurtadus Mendozius, eiuſdem Alphonſi auunculus Signiferum agebant. Nec multo antè redierat Gabriel Serbellonius, ex Tunetana captiuitate in libertatem aſſertus à Gregorio Tertiodecimo, commutatione captiuorum, qui naualis victoriæ reliqui Adrianæ mole attinebantur: charum in primis Auſtriaco ac partibus caput, exactæque non magis ætatis, quàm diſciplinæ militaris exemplum; præſertim quòd legionem ducebat duorum millium Italorum in Mediolanenſi præfectura, Auſtriaci iuſſu, contractam. Sed nihil æquè confirmauit exercitum, ac Billii reditus ab Hiſpania, quo illum per occaſionem Gemblacenſis victoriæ Auſtriacus allegauerat, noua ab Rege ſubſidia petiturus. Et retulit ille quidem: nam Ioanni Auſtriaco trecenta nummûm aureorum millia in ſingulos menſes Rex attribuit, quibus triginta millia peditum, ſex equitũ alerentur; teſtatus hanc eſſe ſummam, quam in Belgicæ militiæ vſus conferre poſſet ac vellet, præciſa omni ſpe maioris auxilii. Parmenſi Principi obtulit iterum, iuſſitque accipere annuum cenſum duo-

Margin notes: Lopius Figueroa, | Alph. Leua | Gab. Serbellonius; | Noua ab Rege pecuniæ ſubſidia miſſa. | 21. Ian. | ad Io. Auſtriacum, | ad Al. Farneſium,

1578 duodecim millium aureorum, ac pro eius contubernalibus, ſtipatoribusque militibus, duorum millium: pecuniâ ab eo die, quo Belgium Alexander attigerat, numerandâ. Octauium Gonzagam Magiſtrum Equitum confirmauit, ſtipendio ſingulorum menſium, quingentis aureis donatum. Christophoro Mondragonio, & Franciſco Verdugo, Hiſpanis Tribunis; illi aureos octingentos, huic quingentos: & Antonio Oliueræ ſupremo equitum Commiſſario trecentos conſtituit in annos ſingulos. pręterea Comiti Carolo Mansfeldio ſexdecim aureorum millia largitus eſt, aliaque in alios donatiua diſtribuit. Quin eiſdẽ diebus ad Auſtriacum perfertur, in Italia, iuſſu Regis, nouum pro Belgio militem conſcribi, nominatis ab Inſubriæ Præfecto Tribunis Alphonſo Comite Sommaiæ Mediolanenſi, Vincentio Carafa Hungariæ Priore Neapolitano, Pyrrho Maluetio Bononienſi, ac Stephano Mutino Romano, nobilibus iuxtà militaribusque viris. Id tamen pupugit Auſtriaci animum, indignè ferentis, exercitus ſui duces arbitrio Regiorum Miniſtrorum legi. Itaque properatis litteris, poſt actas Regi gratias ob pecuniam militesque in Belgium miſſos, docet haud opus ſibi aliis ab Italia copiis; quippe tradito antè negotio Comitibus Altempſio ac Poluillerio, veteranis fidisque Tribunis, cohortes aliquot è proxima Germania deportandi, partemque earum aduenisse: ſtipendium autem ſibi definitum ægrè copiis iam conſcriptis, ne

ad Octau. Gonzagã.

ad Mõdragonium, & Verdugum,

ad Ant. Oliueram,

& ad Car. Mansfeldium.

Alius delectus in Italia,

ſub hiſce Tribunis.

Aegrè illud fert Auſtriacus.

ne dum conſcribendis ſuffecturum. Sic ille Italici auxilii delectum interturbauit: famam tamen nouarum ab Italia legionum, in Belgico exercitu iam præceptam abunde aluit, quò metum hostibus, animum ſuis adiiceret. Et ſanè Regiis haud minori opus erat alacritate ad ea quæ parabantur. Nam ex Germania collectum iam exercitum, Ordinum nomine, tranſiiſſe Moſam, atque apud Nouiomagum conſediſſe: & Galli Regis fratrem Alenconiū Ducem (de quo multa in loco memorabimus) cum Gallico exercitu Montes, præcipuam Hannoniæ vrbem, aduentare: & Ioannem Caſimirum magnas trahentem copias Nouiomagum versùs, per Geldriam iter inſtituiſſe, certi vndique nuncii detulerant ad Auſtriacum: qui rogatis Ducum ſententiis, partem hoſtium inuadere, atque ad pugnam elicere quamprimum ſtatuit. Sed aut huius cunctatione, aut hoſtium celeritate factum, vt prius fœderatorum copiæ cum auxiliaribus Germanis prope Lyram Mechliniamque conuenerint, quam Auſtriacus reuocatos è præſidiis milites ad ſigna cogeret, luſtraretque. Tamen congrediendi cum hoſte opportunitas, non voluntas Auſtriacum deſeruit. præſertim quum habito rurſum belli ſenatu, pronos videret in eandem pugnam reliquos Duces, præter Alexandrum Principem non ſine omnium admiratione diſſentientem. Quod Alexander animaduertens, ſententiæ ſuæ rationem attulit in hunc modum, vti ipſe iiſdem planè perſcriptam verbis

& interturbat.

Hoſtium tres exercitus:

Fœderatorum,

Alenconii Ducis,

& Caſimiri Bauari.

Bellicum conſilium de inuadẽdo hoſte.

10 Iul. Nimega.

19. Iul.

17. Iul.

Oct. Gonzag. Mansfel. Hiergius Oliuera, Montinius, ac Mondrag

1578 verbis ad Samaniegum miſit in Hiſpa-
18. Aug. niam. *Video, belli Proceres, admirationi* Diſſuadet Alexander.
fuiſſe vobis diſſenſionem meam, quippe hominis, quem confidentiæ interdum multi, timoris quidem certè nemo adhuc arguerit: Quo æquiùs eſt æſtimare vos, magnis vtique me cauſis adductum, ab hoc prælio præter ſolitum abhorrere. Eas ego cauſas, quamuis agendo quàm diſceptando promptior, in præſentia paucis expediam. Hoſtem inuadimus numero validum, ſitu ac ſubſidiorum opportunitate tutum, munitione vallatum, ſiluis adiacentibus interſeptum. Si, vbi in conſpectum venerimus, ille noſtri ſecurus, atque adeo contemptor, aggeribus ſeſe caſtriſque contineat, qua eum vi ad pugnam, qua extrahemus arte? Quod ſi oſtentato tantùm exercitu, atque ante hoſtis oculos tranſducto recedemus; quid profuerit, illuc tanto incommodo contendiſſe, atque vrbes præſidiis nudatas, eòque inualidas Gallorum aggreſſionibus obiectaſſe? At illos pugnæ detrectatio minores oſtendet. Et cur non potius irritus noſtrorum conatus diſceſſuſque, inexpugnabiles prædicabit? Addo, NVNQVAM ſine aliquo diſcrimine reuocari exercitum, ac receptui ſignum dari, quãuis id ſcitè & militariter peragatur. Sed deſcendat hoſtis, vti optamus, vltro ad pugnam: aut à noſtrorum virtute in caſtris ipſis inuadatur. Nunquid illico nobis victoriam pollicebimur? Profectò ſapientis eſt Ducis non ſua tantùm vota vireſque, ſed & hoſtis expendere: ſecumque ſedulo, & quaſi ſubductis ratio-
nibus

nibus reputare, quem ſibi, quem hoſti fructum afferre poſſit ſecunda aut improſpera belli ſors. Equidem ſic arbitror, non eandem hoc tempore noſtram & illorum eſſe conditionem. In Regio exercitu, quem hic ſub ſignis habemus, vis noſtra ſita eſt omnis: eo profligato, quod Deus omen in hoſtes vertat, quonam milite contra Victorum arma defenſabimus hoc reliquum Belgij? Illis verò non tantumdem iactura timendum eſt ab aduerſa pugnæ fortuna: quum exuti illo, in quem nunc vadimus, exercitu, redintegrare continuò bellum queant, hinc Alenconij copijs, inde Caſimiri legionibus, & Germanicis, quæ in dies accreſcunt, auxilijs. Sed fac (quod à Dei bonitate, noſtrorumque fortitudine ſperandum eſt) Catholicum exercitum, vt cauſa, ita certamine ſuperaturum. quanto noſtrorum ſanguine, quanta meliorum iactura neceſſe eſt conſtare nobis victoriam pugnaturis ante ipſorum caſtra cum recentibus inde copijs integriſque. Quod ſi nos debilitatis in hunc modum viribus victores, Gallus in occaſionẽ intentus aggrediatur; quam vereor, ne victoriam hanc noſtram longè maius excipiat infortunium: ac prælij fama penes quidem nos, fructus autem penes alios manſurus ſit: atque, vt verbo complectar vno, ne pugna victores, bello vincamur. Quamobrem quum in hac, quam ſponte ſuſcipimus, expeditione, par propè diſcrimen nobis ſeu victis, ſeu victoribus timeri meritò poſſit; cenſeo ab huiuſmodi aggreſſione temperandum, atque hoſce ſpiritus, magnos potius quàm 1578

vti-

1578 *vtiles, in præſentia contrahendos.* Hæc Alexandri oratio vera magis, quàm magnifica Ioanni Auſtriaco viſa: ideoque illam, præter Gabrielem Serbellonium, quem tamen & parentis appellatione colere, & conſilium eius præ aliis habere conſuerat Auſtriacus, ex omni illo Procerum cœtu ſecutus eſt nemo. præpoſuitque Ducis propoſitum inuadendi Ordinum caſtra, antequam nouis copiis augerentur. Quippe ad Regii exercitus pertinere famam Mansfeldius caſtrorũ Præfectus exiſtimabat, ſi intra ipſa latibula ſcrutarentur hoſtem, loco magis atque armis, quam animis communitum. Addebat equitum Magiſter Octauius, obſequendum alacritati militum, priuſquàm morâ langueſceret: ſequendum victoriæ omen, illo pugnandi ardore, conſenſuque monſtratum. Et erat, cur eo potiſſimùm tempore proſpera omnia ſperarent ab hoſtium diſcordia. Nam Federicus Perenottus Campinii Dominus, Orangii iuſſu, Gandaui in carcerem tractus erat, eiuſque domus Bruxellis direpta: quòd rediturus in Regis gratiam diceretur, quaſi à Granuellano Cardinali fratre ſollicitatus: ac ſimul offenſus Orangio, à quo contemni ſe præ Aldegundio querebatur. Idem in Gulielmum Heſium, idem in Glimæum ab Orangio, ſed fruſtra tentatum. Dicebanturque hi audita Orangii cæde (cuius rumorem ſpargi ipſe per ſatellites ſuos, malo ſcilicet omine, curauerat, exploraturus aliquorum fidem) non dubia lætitiæ ſigna prætuliſſe. Itaque

Serbellonius ſententiam Alex. ſequitur.

Reliqui omnes cũ Auſtriaco ſentiunt inuadendũ hoſtem.

Pe. Ern. C. Mansfel.

Oct. Gonzaga.

præſertim audita inimicitia Campinii cum Orangio.

& Heſii & Glimæi ſ eodem.

Mar Del. l. 4 Turb. belg.

exem-

exemplo Gemblacenſis pugnæ in conſimili diſcordia ſuſceptæ, aggrediendum eſſe quamprimùm deſtitutum hiſce Ducibus,ſciſſumque exercitum: expectandumque à Dei clementia parem exitum, conficiebat Auſtriacus. Ergo decretâ iam pugnâ, Mutius Paganus, & Amator Abadienſis equitū ductores, exploratum miſſi hoſtiū caſtra, locumque certamini opportunum, referunt, Ordinum copias haud procul Mechliniâ caſtra poſuiſſe; eorum terga, Rimenantâ pago; latera ſiniſtrum, dextrumque, ſiluâ & ſaltibus: frontem, præſtructo inter vtrumque latus aggere defendi: ante aggerem patêre ampliſſimè campum, eliciendo ad pugnam hoſti accommodatum, ceterùm aggrediendo pago aditum apparere nullum, niſi viam prope ſiniſtrum nemus, ſex ſeptemue hominum capacem. Rebus ita exploratis, Auſtriacus remiſſis aliquot millitum manipulis ad præſidia in limite aduersùm Gallos, Tillemonte ſigna conuellit; ac traducto per Areſchoti pontē exercitu, ſecundis caſtris in hoſtium conſpectum venit; agnitaque planitie, quā retulerant exploratores, aciem illico inſtruit, duodecim millibus peditum, quinque equitum conſtantem. Tunc Alexander ordinanti exercitū Auſtriaco enixè inſtitit, popoſcitque locum in acie, ſi collatis eo die ſignis decerneretur, ante militum Tribunos, in fronte agminis Hiſpanorum peditum, à quibus prælium incœptandum erat, oſtenſurus, opinor, ſibi tantundem animi eſſe ad eam expeditionem promouendā, quantum

Pugnam decernit.

Situs hoſtilium caſtrorum à Regiis exploratus.

Mouet illinc Auſtriacus.

Tienen.

Aciem inſtruit. Quan. acc.

Frontē ſibi depoſcit Alexander.

1578 tum conſilii antea fuerat ad improbandam. Miratuſque Auſtriacus pugnacem vſque adeo virum, ſuique ſemper impauidum, tergiuerſatus initio, ad extremum annuit: quòd plurimum referre intelligeret, cuius ductu pugnam auſpicaretur illud agmen, ex quo victoriæ omen capiendum eſſet. Dum tamen prælium ab acie non committeretur; equitare apud ſe, ſibique adeſſe voluit. Ipſe interea paratas certamini copias in campi aditu explicat, ac ſolito tympanorum tubarumque cantu hoſti bellum indicit. Expectatoque trium horarum ſpatio, quum ille ſe caſtris, nullo inuitamento laceſſitus, contineret; aduocato ad ſe Alphonſo Leua, qui pedites ſclopetarios expediti extra ordinem agminis ducebat: *Age*, inquit, *Alphonſe, in anguſtum illum, quem vides, tramitem, inter ſiluam & aggerem, cohortes tuas dirige, quaſi per hoſtis contemptum intraturus pagum. Occurret haud dubiè hoſtis: tu occurrentem, ſenſim recedendo, in campum extrahe.* Simul Marchioni à Monte imperat, cum tribus equitum loricatorum, ac lanceariorum ſignis, eòdem incumbat, ac Leuæ cohortes à tergo fulciat. Moderabatur, Archiducis Ordinumque nomine, vniuerſo exercitui Maximilianus Henninius Boſſuuii Comes, vetus cautuſque miles. Hic, quoniam decreuerat, Auſtriaci conatus aut ſpectando eludere, aut aſtu intercipere; iubet Ioannem Noricium Anglorum Tribunum, qui aditum illum tuebatur, obuiàm hoſti procedere: ita

Ad pugnā prouocat Auſtriacus hoſtem,

non reſpōdentem.

Squadrō volante.

Mittit qui laceſſat, & extrahat.

I. Bapt. à Monte.

Dux Fœderatorum.

ſimili arte Regios eludere cōnatur.

tamen, vt non inde longiùs abripi ſe 1578 pugnando pateretur. Ergo inter Hiſpanos Angloſque prælium initur, perleue quidem initiò; nam neque Leuæ, neque accurrenti Noricio vltrà progredi conſilium erat. donec ad Anglorum auxilium, quoniam hi plures cadebant, inferenti ſe Egmontio Comiti cum delectis equitum turmis; illico ſuum Montius equitatum oppoſuit. Quin & aduerſùs Rubertum Stuartum cum aliquot Scotorum peditum manipulis accedentem, Auſtriacus Ferdinandum Toletanum cum reliquo expedito agmine, cuius ductor erat, immittit: additque, qui ponè ſequeretur, Camillum à Monte cum duobus equitum ſignis. ipſe aciem, vti erat inſtructa, propiùs admouet, ſpe conferendi ſigna cum laceſſito iam hoſte. Simul Alexander Farneſius equo deſiliens, quem depopoſcerat inter Hiſpanos pedites locum adiuit, atque anteſignanis immiſtus, primo in ordine, miles haſtatus apparuit. Iamque à præmiſſis vtrinque copiis non velitantium more, ſed quaſi de ſumma rei, ſummis pariter animis agebatur. Quum Leua, ſclopetariis ſuis inter arbuſta feliciter collineantibus, ſiniſtro nemore potitur, aditumque raro iam defenſore ingreſſus Toletanus, vterque magno impetu, equitatu adnitente, aggerem irrumpunt: hoſtemque modò recedentẽ, modò relato pede pugnam inſtaurantẽ, ad extremum, quanta vi poſſunt, in pagum vſque compellunt. Neque ibi conſtiturus videbatur à fuga, ſed, quòd caſas,

Prælium initio leue:

creſcit magis,

ac magis.

Alexander locum inter primos adit.

Regij propellunt hoſtem.

Irrumpunt in aggerẽ:

& in pagũ.

1578 ſas,vnde abibat, incenderet; haud dubiè relicturus caſtra pagumque credebatur. Tum verò Toletanus ac Montius, miſſo Comite Cæſio, Auſtriacum admonent, feſtinaret cohortes immittere; victoriã in manu eſſe. Sed Alexander, quoniam obſeruauerat, hoſtem nimis quàm facilè caſtra deſeruiſſe, fugamque compoſitè & quaſi ex meditato captaſſe; ſuſpicari cœpit, non neceſſitatem illam, ſed dolum eſſe. Itaque properè Auſtriacum conuenit: vtque dubitantem reperit de ſubmittendo milite, ſuſpicionem auget: exponit, Sibi certum videri, ea caſtra, quæ tam expeditè hoſtis reliquiſſet, nec vllis, vti fit, tormentis campeſtribus ante firmaſſet; callidè ab eo in ſpeciem delecta, ad Regium exercitum inani ſpe victoriæ captandum, atque in inſidias, fugæ ſimulatione, deducendum. quare optimum factu, ſi anteaquam exploratè locus æſtimetur, milites ab hoſte inſequendo ſiſtantur. Et ibat Cæſius, ab Auſtriaco, qui ſuſpicionem hauſerat, imperaturus militibus moram. Sed iam illi pagum præteruecti, hoſtemque effusè fugientem inſectantes, campum Mechliniam versùs intrauerant, hinc Demera fluuio, denſâ inde ſiluâ circumſeptum. tantoque pugnandi ardore ferebantur, vt aſpectum præripiente pulueris nube, ante intellectam fraudem, procurriſſe ſe ad vera hoſtium caſtra conſpexerint. Erant illa in tumulo ſita inter amnem & ſiluam, vallo circumducto, tormentiſque in fronte diſpoſitis validè munita. Ibi ſuam armorum ſedem hoſtes fixerant,

[Margin notes: C. Nicol. Cæſ. — Subſidia petunt ab Auſtriaco ad inſequendum hoſtem. — Dubitat Alex. de fugientium dolo. — Et author eſt Auſtriaco, vt ſiſtat ſuos. — Sed illi ante vera hoſtium caſtra peruenerant. — Caſtrorum ſitus. & numerus hoſtiũ.]

non pauciores duodecim peditum millibus, ſeptem equitum, in agmina, Mechliniam vſque diſtributi. Nec ideo ceſſere animis Regii: ſed curſum inhibentes, (namque Noricius milite auctus è vicinis caſtris prouolante, ſuos à fuga reuocauerat;) agmen vtcumque componunt, raptim inſtruunt aciem, pugnã nouo ardore capeſſunt. Erant hi pedites quinquies mille, ſclopetarii omnes, ac ferè Hiſpani: equites ex Italis Hiſpaniſque ac Belgis circiter ſexcenti, lanceis aut ſclopis armati. hoſtes peditatu pares videbantur, equitatu ſuperabant. Sed vtraque acies maioribus, quàm pro numero viribus dimicabat: & animi ſupra vires erant. Illos fraudis ſucceſſus, & caſtrorum vicinitas: hos ex ludificatione dedecus, & quædam quaſi deſperatio proiectiores ad pugnam animoſioreſque committebat. Spectaculo fuere manipuli Scotorum, qui ſiue oſtentatione audaciæ, ſiue potius æſtus intolerantiã, quem & curſus, & dies cælo ardente flagrantiſſimus intendebat; reiectis veſtibus, ſolo induſio contenti, aliqui hoc etiam exuto, atque ad femora contorto, nudi inter armatos volitabant. nec erant inde plerique eorum minus tuti, quàm ceteri armis tecti, atque ideo graues: quos & declinandis telis impromptos, & à caſu tardiores, & in receptu poſtremos, ſæpe hoſtis aut ictu cæderet, aut equo proculcaret, aut manu caperet. Sed malè Regios habebant hoſtium tormenta è ſtationibus crebrò tutòque fulminantia; à quorum pernicie quum tueri

ſe

[Margin notes: 1578 — Pugna redintegratur. — Quanta vtraque pugnantium acies. — Fœderati. Regij. — Nudi pugnant Scotorũ multi — 1. Aug. — Regij laborãt tormentis expoſiti.]

1578 ſe nuſquã poſſent, quòd nulla ferè pars campi extra ictum foret, vna ſalus videbatur, ſi in caſtra extremo conatu contenderent. Sed & illa contra vim munita; & ipſi vix ſuſtinendo, ne dum aggrediendo pares erant. Retulerat Cæſius ad Auſtriacum ſuorum ſtatum: atque orauerat, vt, quando illi nec retrahere pedem ſine certa ab inſecuturis clade, nec ſuſtinere campeſtrium machinatum impetum diù poſſent; feſtinaret ipſe auxilia, cum iis haud dubia ſpe ſtationes hoſtium inuaſuros. Auſtriacus, dolore atque ira correptus, quamquam abruptè negauit, vel vnum militem ſe miſſurum ad illos, qui longiùs, quàm imperatum fuerat, prouecti, in eas ſeſe plagas, & nexus induerant; curſim tamen audire ſententias libuit Alexandri Principis, Octauii Gonzagæ & Comitis Mansfeldii. Qui quum vnà ſentirent omnes, tutum quidem non eſſe alios ſubmittere, ſocios periculi magis quàm auxilii futuros: haud tamen deſerendos videri tales viros, tanta cum militum exiſtimationisque iactura: ſed inſpecto propius loco, conſilium in re præſenti capiendum: Id curæ Alexandro datum; qui eò celeriter inuectus, pugnantium diſcrimen campique receſſus omnes oculis contemplatus, animaduertit, in planitiei flexu, inter ſepimenta hortosque arboribus conſitos, patêre aditum, quà poſſe pedites extrahi non deſperaret. Conſilium cum Auſtriaco, & Gonzaga communicat, anceps quidem illud, &, vti non negauit, propè temerarium:

Mittunt ad Auſtriacũ pro auxilio.

Qui primùm iratus negat:

Mox deliberat.

& inſpiciendum locum decernit.

Inſpicit Alexander, & modum reuocandi ſuos excogitat.

addidit tamen, IN præcipiti malo temeraria interdum remedia non imperitè à medicis adhiberi. Laudato conſilio, ipſe reuocandi milites negotium, aliis facilè concedentibus, in ſe recepit, confecitque in hunc modum. Capita ſepium ſclopetariis attribuit, iuſſis inſequentem hoſtem ſubitâ glandium procellâ inde remorari: ſimul Gonzagam admonuit, collectis equitibus animatiſque, terga recedentium tegeret, atque acriori pugna, dum ſe pedites reciperent, diſtineret hoſtem: tum recepto inter ſepes peditatu, ipſe cum equitibus, viâ quà intrauerant inter pagum & ſiluam, anguſtâ quidem illâ, ſed expeditâ, & equitibus aptâ, rediret ad ſuos. Nec minore interim cura exercitum circumuectus Ioannes Auſtriacus, Tribunos ac Centuriones hortabatur, continerent loco militem, redeunteſque à certamine ſocios ſeruatis ordinibus reciperent: ne, quod hoſtibus exitio fuit in Gemblacẽſi pugna, dum illorum equitatus actus in fugam peditatum omnem interturbauit, affixitque; idem Regio exercitui fortè contigeret, ſi ex acceſſu commilitonum, diſtractis agminibus perculſum, ſuperueniens hoſtis ex aliena trepidatione ferox inuaderet. Rebus ita diſpoſitis, Alexander antequam pugnantes reuocaret, iuſſit pedites partim veluti cedentes, partim euoluendo militariter orbem quaſi redituros in prælium, ad partem campi Alphonſo Leuæ commonſtratam paulatim flectere: tum receptui clàm ſignum dedit: Gonzaga equites aduerſùs

1578

& exequitur,

Auſtriacus aciem ad ſeruãdum ordinem hortatur.

ex Alex. cõſilio pedites pugnãdo recedũt.

ſùs

1578 sùs hoſtem inſtauratâ pugnâ continuit, quibus Auſtriacus recentes alios in loco ſubiecit: Toletanus in ſepimenta ſclopetarios immiſit: Leuæ milites retulere pedem, eo ſucceſſu, vt initio, quidem hoſtium oculos celeritate præuerterint. At detecto peditum receſſu, tum verò atrox, ſi vnquam aliàs, prælium fuit: & quid virtus, quidue neceſſitas poſſet, apparuit. Regii & pauci admodum erant, (pleriſque peditum in tuto collocatis) & conuerſis in eos ex aggere tormentis, eminus ſimul & cominus petebantur. Tamen fortitudine æquiore quàm loco, ſeptingenti dumtaxat equites, ductoribus Io. Baptiſta, & Camillo, Montiis fratribus, non ſuſtinuere modò multorum millium in eos incumbentium vires, ſed repulere interdum, ſtabilique vſque adeo gradū contulere manus, vt Noricium Tribunum, eo die omnium pugnaciſſimum, tribus ſuffoſſis equis, certare peditem coëgerint, & ceteras cohortes ſui ſollicitas ancipiti tamdiu marte fatigauerint; quoad pedites omnes, poſtremò ſe reliquos, ante hoſtium munitiones, periculo ſubduxere. Quos inter equites, haud dubiè primam illa meruit laudem, quæ campo extrema perſtitit Camilli turma à Perotto Centurione ducta, ex lectiſſimis viris Annibale Gonzaga, Flaminio Delphino, Ioãne Manriquio, Lepido de Romanis, Laurentio Tuccio, Nicolao Cæſio, aliiſque hîc militibus, alibi ducibus. Quorum profectò omnium memoriam exempli intererat ad poſteros nominatim extendi,

& equites perſtant in pugna,

quæ acerrima, peditibus iā digreſſis.

Mira virtus Regij equitatus.

I. Noricius Anglorum Trib.

Et in primis turma Camilli à Monte.

Præcipuorum in ea equitū nomina.

di, ſi mihi æquè promptum fuiſſet, eorum ſcire nomina, ac admirari virtutē. Hi, ne quà hoſtis irrumperet, denſatis equis, tamquam vallum oppoſiti, aduerſùs ingruentium vim telorum tormentorumque, texere ſocias turmas, eâ conſtantiâ contemptuque mortis, vt cadente ſuorum aliquo, ceu diſiectam valli partem, alio ſtatim, qui ponè adſtabat, ſuccedente, reficerent. id, quod Lepido contigit pilâ traiecto extinctoque, ac Delphino, dum huic auxilio accurrit, ab hoſtibus capto: nec tamen Caſio, ne in Delphini locum ſuccederet, cuiuſquam morte aut captiuitate deterrito. donec ipſi, ſeruato demum equitatu, nouiſſimi exceſſere campo: meritòque veluti peractâ Martis fabulâ actores optimi retulere plauſum. Sic prælium, reuocatis à Boſſuuio Duce militibus ſuis vanq inſidiarum metu, finiuit: maiore vtrique ſuſceptum apparatu, quàm partium clade geſtum. quippe vix quadringētis vtrinque deſideratis, æquatâ propemodum iacturâ; niſi quod ex Regiis plures ſaucijati captique, ex aliis cecidere aliquanto plures. Meruitque eo die contrariam planè notam vtriuſque exercitus Imperator. ſiquidem Auſtriacus capeſſendi belli temeritatem, adminiſtrandi cautione redemit: Boſſuuius, initia cautè prouidit, ſed omiſſa opportunitate omnibus copiis inſequendi hoſtem, victoriæ extrema corrupit. Quo maiori acceſſione prudentiæ fortitudiniſque, celebris fuit per omnem Regis exercitum Alexander Farneſius; qui & expeditionis

Summa eorum cōſpiratio:

& fortitudo par.

Quanta vtrinque clades.

Nota vtriuſque Ducis,

Laus ab exercitu collata in Alex.

1578 nis illius momenta prorſus omnia mirabili euentorum anticipatione præmonuit, & in ea diſcrimina iam prolapſam exercitus partem, reliquamque in exitium facile trahendam, pari conſilio ac virtute ſubleuauit. Vt ſanè ſolitus ad illud tempus perparcè ſuis de laudibus ad alios ipſe perſcribere, tunc haud ſibi tēperauerit, quin ea de re datis ad Auſtriacam parentem litteris, adderet: Qui eam ſe meritū non diſſimulat,

7. Aug. *Non mediocriter illo quidem die de Rege meritum ſe videri, cuius exercitus quo propior exitio fuerat, eo præſentiori fuiſſe animo illius liberatorem. Certè veteranos quoſque Duces, viſo illorum diſcrimine, qui circumuenti ab hoſtibus tenebantur; de ſumma rei palàm dubitaſſe: atque adeo illorum neminem reuocandi eos, quos deploratos habebant, recipere in ſeſe prouinciam voluiſſe. quo maiori gloriæ ducendum ſibi ſponte id ac feliciter auſo. Hoc autem militariter à ſe iactari apud matrem, cui referre generoſos, quos ab ea traxerat, ſpiritus non indecorum putaret.* Sub ea Ioannes Auſtriacus reſtitutum exercitum, pugnæque (ſi fortè hoſtis à tergo inſequeretur) intentum, Areſchotum mouere cœpit: ſed quum hoſtis, ſeu perculſus inſolitâ Regiorum confidentia, ſeu veritus, ne ſimili caperetur inſidiarum arte, nuſquam appareret; ſolutiore cura Tillemontem regreſſus eſt, plus gloriæ adeptus apud alios, quaſi pago caſtriſque potitus, quàm apud ſuos aleam expertos,

4. Aug. & conſcios. Hæc dum gerebantur in Belgio, eodem tempore à Luſitanis infeliciter

præſertim ad Auſtriacam matrem ſcribens,

Auſtriaci cura in reducendo exercitu.

Ob mortē Luſitani Regis,

citer pugnabatur in Africæ ora. cladiſque, & ſuper omnem cladem, interfecti Regis nuncium primus ab Hiſpania Alexander accepit. Miſſoque propterea in Luſitaniam Fabio Farneſio ad Cardinalem Henricum Sebaſtiani Regis patruum, ſuum illi in communi iactura priuatum ex affinitate mærorem, ſimulque ob ſuſcepta Regni ſolennia lætitiã, ſubita affectuum, tamquam veſtium in fabulis, mutatione teſtatus eſt. 1578 19. Sept.

mittit Alexander officioſã legationem in Luſitaniam.

AT VERO nouis è Germania Galliaque copiis auctæ Ordinum vires aliã indidere Auſtriaco mentem: auditaque Areſchoti proditione, eius Gubernatore Mutio Pagano, viro forti fidoque, qui æger è lecto ad tumultum accurrerat, interempto: & Camillo Schiaffinate magni animi Subcenturione reſiſtere nequidquam auſo; vereri cœpit, idem ne pluribus obueniret oppidis, quibus auxilia ſubmitti non poterant, quin diſtractis copiis vires extenuarentur. Itaque ſatius habuit arces aliquot humi deponere, oppidaque deſerere, ac reuocatis inde præſidiariis vnum in locum exercitum contrahere; donec ab Rege pecunia, ab Italia Germaniaque miles adueniret. Verùm pecuniæ militumque loco, acceptis ab Hiſpania litteris, quibus iubebatur Auſtriacus experiri omnes ineundæ concordiæ vias; lectis vtrinque legatis, iterum negotium pacis incaluit. Sed relatis ad Auſtriacum tribus, quæ Ordines depoſcebant, capitibus; Vt Archiduci Matthiæ procederet Belgii Præfectura iiſdem conditionibus, in quas

Areſchoti opp. iactura.

M. Pagani mors.

Auſtriaci difficultas.

Pacis negotium agitatur: hiſce conditionibus propoſitis ab Ordinibus.

1578 quas iurati conſenſerant: Vt paci conuentiſque Dux Alenconius, & Caſimirus insererentur: Vt Limburgi prouinciam, & quidquid in Brabantia Hannoniaque, vi aut deditione Auſtriacus cœperat, ante Auguſti exitum Ordinibus reſtitueret; enimuerò ſuperbis hiſce poſtulatis præter modum offenſus, cum Parmenſi Principe, vti ſolebat, dolorem ſuum contulit. Ille & ſi periniquas profectò conditiones non negauit, addidit tamen, *Durius multo futurum, ſi Ordines deſperata cum Hiſpano concordia, in manus traderent Gallorum Regis finitimas illis expetitaſque prouincias. Cogitandum, ægrè potuiſſe Carolum Quintum (& qualem Imperatorem?) ab iis regionibus propulſare ſola Gallorum arma. quid facturas hoc tempore Regis copias, Duce quidem Caroli filio, ſed longè minore militum numero, contra eandem Gallorum gentem, duoſque præterea ingentes exercitus? Sibi itaque videri ſuſtentandos concordiæ ſpe legatos, dum Regis arbitrium ſuper iis conditionibus audiatur. quas ille conditiones ſi fortè admiſerit, dubitandum non eſſe, quin pro ſua prudentia, fratris honori aliunde conſulturus ſit: ſin ſpectata earum indignitate reiecerit, profectò acriorem poſthac inituram belli rationem fratrem certè, eiuſque exercitum quaſi armorum cupidos nō incuſaturum.* Auſtriacus etſi non magnopere timebat hoſtem multitudine ip a laborantem. Iamque audierat, Caſimiri copias ab Ordinum exercitu ſeorſim locauiſſe caſtra, quòd Comiti Boſſuuio

Alex. conſilium ſuper iis conditionibus.

Auſtr dubitat de conſilio accipiendo mox accipit.

uio Ordinum Duci parere abnuerat Caſimirus; coactus tamen pecuniæ & militum inopiâ, ſuper ægritudinem animi corporisque, quæ res duæ magnos quoque ſpiritus frangunt, ac vel inuitos abiiciunt ad ea, quę aliàs impauidi deſpexiſſent; ſtatuit Alexandri conſilio tunc vti. ſcriptisque quamquam paulo acriùs ad Regem litteris, conditionum inſolentiam expoſuit: queſtus *Ab Hiſpania foueri hanc rebellium audaciam. ſibi promiſſam ab eius Maieſtate opem ſine fine differri: poſcentique pecuniam, verba demum remitti, quibus vtique bella non geruntur: niſi ſi putent, artem ſibi eſſe, qua ex verbis aurum extrahat. Proinde orare, aut expugnari hoſtem velit, aut ſaltem indecorè adeo paciſci regii Ducem exercitus ne permittat.* Interea munitionem, quam paulo antè deſignauerat haud procul Namurco, perurgere Serbellonium ſedulò iubet. Elegerat eam Auſtriacus in Bugæo colle, ad fluuium Moſam, loci opportunitate inductus, atque exemplo patris, qui quum ab Henrico Gallorum Rege tribus magnis exercitibus peteretur, in hũc locum, quas trahebat modicas tunc quidem copias, traduxit: caſtrisque hîc poſitis, ac munitis ſecuras tenuit. Iamque Serbellonius, excitandis, ac defendendis arcibus æquè promptus, magna ex parte aggerem ac foſſam munitioni circumduxerat, operâ Scipionis Campii Piſaurenſis, in machinali ſcientia, Bartholomæo patre, qui in Harlemenſi obſidione obierat, haud minoris; quum ſiue laboris feſtinatio-

ne

Marginal notes: 1578 — & ad Regẽ ſcribit. — Munitionẽ parat, — 19. Aug. — Carol. V. Imp. 1554. — Serbellonii cõſilio — & Campii opera. — Serbellonius morbo corripitur,

1578 ne fractus, ſiue cæli peſtilentiâ correptus, grauem in morbum incidit. Eodemque tempore Auſtriacus, inducto iam in caſtra exercitu, præter equites, quos Octauius Gonzaga diſtribuerat in proximis pagis; ingraueſcente morbo, illuc deferri ſe iuſſit. Decumbebat vterque ſimili acceſſionum deceſſionumque circuitu, ſed Medicorum prædictione longè diſſimili. Medici quippe omnes (& aderant complures) Auſtriacum vim morbi ſuperaturum, ſeu falſi, ſeu fallentes affirmabant: de Serbellonio actum eſſe pronunciantes. Et credibilia loquebantur: quum hic ſeptuagenario maior eſſet, ille tres ac triginta non dum expleſſet annos. Et tamen quo die iuuenis occubuit, ſenex conualuit. Quo pluris haberi tunc cœpit Hippolytus Pennonius, Alexandro Farneſio additus valetudinis cuſtos ab Octauio parente, auſus contrà quàm decreuiſſet medicorum turba, Serbellonio ſanitatem, mortem Auſtriaco præſagire: diu propterea irriſus, eoque in vulgus notior, ac maiorem inde claritudinem adeptus.

In munitionem exercitũ inducit Auſtriacus,

& ſe ægrotum

Medicorũ prædictiones de Auſtriaco, & Serbellonio,

Serbell. Auſtriac.

vtræque falſæ,

Pennonii Med. laus,

21. Septẽ. DIE Matthæo Euangeliſtæ ſacro, quo die ante annos viginti Carolus Imperator obierat; Auſtriacus, perinde quaſi ex ea recordatione, confatalis ſibi temporis admoneretur, exutis humanis curis, in Alexandrum Parmenſem Principem ius omne tranſtulit pacis ac belli: eumque (ſi quidem vitâ ſibi abeundum eſſet) Belgii Præfectum, armorumque Ducẽ, quoad Regi videretur, appellauit. Et Alexander quidem, an id oneris ſubiret, ali-

AVSTRIACVS Præfectũ Belgii deſignat Alexandrum.

aliquandiu dubitauit: nõ ignarus, quàm 1578
Qui dubitat primū de onere ſubeundo. afflictæ acciſæque ea tempeſtate res forent: ac præterea quanto dedecori futurum, ſi fortè Rex ratum in poſterum non haberet delatum Imperium. Quippe TVRPIVS eſſe de gradu deturbari,
poſtea ſubit; quàm ad eum non attolli. Hoc tamen famæ periculum ſe poſthabuiſſe fidei erga Deum Regemque, ſcribit ad Auſtriacam parentem: Deum teſtatus, ſibi viſum eſſe, proditorem haberi potuiſſe merito ſe, ſi Regis exercitum, gliſcente hoſtium numero perculſum, amiſſoque Duce dilapſurum deſereret ipſe, in eo rerum articulo, quo quidquid in iis prouinciis ſupererat catholicæ Religionis, haud dubiè cum Regis obſequio peſſum iret. Quod tamen conſilium quoniam Alexander non magnopere probauerat Octauio Duci, qui de cauſis accepti à filio regiminis ob Auſtriaci morbum cõmonefactus, non ei aſſenſus erat, ideoque nec deſtiterat præfidentem eius animum redarguere; reſpondet in hæc demum verba. *Quod Excellentiæ tuæ viſum prudenter eſt, admonitum me velle, quaſi plus nimio progreſſum in eo munere capeſſendo, quod vt à Regio Belgarum Senatu adminiſtraretur, curare potiùs debuiſſem; aio id quoque mihi veniſſe in mentem, vti quum de Ioannis Auſtriaci morbo ſcriberem Excellentiæ tuæ, ſignificaui. Verùm quum recordarer, poſt obitũ magni Commendatoris, exitium omne prouinciarum inde promanaſſe, quòd earum habenas Rex moderandas Senatui tradidiſſet: quam facilè cladem (vt hic*

& cauſam ſcribit ad matrem Auſtriacã: (6. Octob.)

& ad Octauium patrem non probantem filij conſilium: (7. Octob.)

con-

1578 *conuenit inter omnes) paſſa res Belgica non eſſet, deſtinato protinus ſucceſſore. Praterea quum catholici huius exercitus ineuitabilem ſine Duce iacturam liquidò proſpicerē, ob aliquorum Nobilium offenſiones, diſcordeſque eorum animos, aliò-que & aliò trahentes, atque in tuendis Regijs partibus quotidie remiſſiores: &, quod pluris eſt, ob vnum alterumue ex primarijs hiſce in exercitu viris non obſcurè in Regis obſequio nutantes, & fortaſſe, ſi res apud nos turbarentur, ad Ordinum partes inclinaturos; Ego ob huiuſmodi cauſas propitium mihi Deum antè precatus, ſtatui ſubire potiùs quodcumque dignitatis meæ periculum, quod imminere mihi cernebam, ſi aut à Principe mei forſitan immemore præterirer, aut rebus infeliciter geſtis ab euentu damnarer: quàm reiecto, quod imponebatur onere, ob nimiam mei ſecuritatem circumſpectionemque deſerere hoc reliquum Belgij in hoſtium vtique manus nullo ſatis obſiſtente conceſſurum: ſpe non dubia firmatus, Deum, qui vnicè nouit ideo admiſſam à me ancipitem hanc aleam, vt Regi meo mea nunc opera egenti præberem me ſtrenuè fidum, ac periculorum omnium eius cauſa contemptorem; res ita meas pro ſua clementia moderaturum, vt nihil interea non dignum aut prudenti Excellentiæ tuæ voto, aut ingenti meo erga Principem animo perficiam.* Præter has tamen cauſas, incitatum non parum ſe confeſſus eſt ipſe ab ea quoque ſuſpicione, ne videlicet inter eas ſuorum anguſtias, exultantibus circà hoſtibus, cam-

Alia cauſa cur onus admiſerit.

poque

poque dominantibus; detrectaſſe,illorũ metu, prouinciam videretur. Acceſſit & militum præcipuè ſtudium vno ore conteſtantium, ſine vlla deſignatione ſe ſua ſponte decreturos fuiſſe vni Alexandro armorum imperium. Ipſe interea, diuiſo curis animo, nunc auunculo aſſiſtere, nec verbis modò illum, ſed re iuuare: quippe in eam occaſionem ſuppeditaſſe aliquot aureorum millia compertum habeo. nunc militem in officio continere, hoſtium conſilia explorare,Ducis partes nauiter obire. ſimul Regem de Auſtriaci morbo, cuius obſeruati momenta omnia, atque in ephemeridem referri iuſſerat, admonere tam anxiè ſollicitèque, quaſi non vnus homo, vt idem ſcribit,ſed militaris ipſa virtus, arteſque Imperatoriæ omnes vno in homine periclitarentur. At verò Auſtriacus,redeuntibus paulatim viribus,quum vitæ reſtitui crederetur, repentè concidit: ac duodetrigeſimo Septembris die, expiatis totius vitæ noxis, acceptoque à Sacerdote ante eius cubiculum ſacrificante, cæleſti viatico, verſa ſtatim mente furere militariter cœpit,inſtruere aciem, compellare ordinum ductores, expeditos equites immittere: modò incuſare circumuentos, modò oculis, manu, voce inclamare victoriam. Obſeruatumque eſt,quum per eas belli imagines inſanientem nulla ſiſteret amicorum induſtria, nulla medicorum ars; ad Ieſu tantùm ac Mariæ nomina ita reuocari atque inhiberi ſolitum, vt iis auditis & illico interquieſceret, & quidquid eorũ gratiâ

Margin notes (left): & alia. — Alexandri ſollicitudo in Auſtriaci cura: — in regimine exercitus: — & in Rege ſigillatim admonendo. — Auſtriacus deſperatur. — Sacramentis munitur. — Furiosè delirat. — Coercetur ad Ieſu & Mariæ nomina.

Margin notes (right): 1578 — à Doctore Ramiro. — 28. Sept.

1578 gratiâ rogaretur, cetera contumax & inexorabilis, non grauatè faceret. TANTVM eſt, piis aſſueſcere dum ſapis, vt etiam deſipiens non poſſis eſſe nō pius. Donec Kalendis Octobris, quem ille menſem, ob Actiacam ac Tunetanam victorias, feſtum agitare conſueuerat; ex inſperato, mentis integritati redditus, recurrenteſque animo labes iterum cōfeſſus, ſub meridiem, magna vtique pietatis ſignificatione, deceſſit. — *ſibi redditur, & piè moritur.*

Feſtum S. Matthiæ 24. Febr 1545. NATVS eſt Ioannes Auſtriacus Ratisbonæ in Germania, ſortitus eundem, qui parenti Carolo Cæſari fuerat, natalem diem. Mater ei Barbara Blomberga Ratiſbonenſis, formâ ac genere iuxtà nobilis. Ex qua ad Carolum inducta, vt mœrorem cantu alleuaret, filium ille ſuſcepit, iam pridem viduus Iſabella coniuge, ante annos ſeptem amiſſa: nāque ea viuente, ſeruaſſe Carolum perquam ſanctè cōiugalem fidem, fama eſt. Quin etiam ſollicitus, ne quid in ea vrbe reſciretur, infantem expleto nondum anno, matri abreptum, Aloyſio Quiſciadæ, Imperatoriæ aulæ Præfecto, quem expertus erat arcanorum cælantiſſimum, tradidit in Hiſpaniam deferendum: vt à coniuge Magdalena Vlloa, honeſtiſſimis ſanctiſſimiſque moribus matrona, educaretur: caueretque, ne cui mortalium ſuboleret pueri pater. id, quod egregiè præſtitit Aloyſius: allatumque Villamgarſiam, ſuæ ditionis oppidum, ita coniugi commendauit, nihil vt aliud, niſi amici, deque ſe optimè meriti filium expreſſerit. Quod mulieri ſuſpicionem — *SVMMA vitæ eius. Patria. Mater. Infans in Hiſpaniā defertur à Quiſciada tantum rei cōſcio. Educatur à Mag. Vlloa Quiſciadæ vxore patris ignara.*

aliquandiu mouit, ex marito genitum : eoque cariùs educauit. Quamquam maius adhuc aliquid ſuſpectare cœpit, animaduerſâ in viro pluſquam paterna, ſuper infantis educatione, vigilantia. Fortè ignis arripuerat ædium partem, vbi Magdalena & Ioannes puer noctu cubabant. Crepitabatque iam circa lectum flamma, quum ſommo excitus, qui iuxtà aderat Aloyſius, illuc repentè aduolat nudus, ereptumque incendio puerum aliò transfert: tum, quaſi iam ſecurus, ad coniugem periculo eximendam redit. admirante illa præter modum, quæ quũ non ignoraret à viro plus oculis ſuis amari ſe, grãdius exinde aliquid de pueri patre opinari perſeuerauit. Et ſanè indoles eius præcelſa, mores grauiter officioſi, inceſſus ipſe atque aſpectus, priuato maiorem arguebant. Ad æqualium puerorum greges ita ſe addebat, vt egregius ipſe, & tamquam ductor haberetur: Cyrum diceres inter paſtores. Cum iis luctatione, aut curſu, aut iactu ſudis, aut alio campeſtri ludo eatenus congrediebatur; dum videretur ſibi victoriæ ſecurus, ideoque libentiùs indulgebat equitandi ſtudio, quòd in eo facilè omnibus anteiret. Manè hæc prima ſurgenti cura, equum inſcendere, turmam puerorum ducere, haſtas ad manubrium vſque perfringere, aut ſuſpenſum in annulum rectâ inſerere. Ex quibus ille decurſibus quum omnium plauſus perpetuò victor auferret; valuit puerilis æmulatio, vt communi conſilio pecuniâque, in oppidũ conducerent equitandi

Margin notes:

1578

Pueri periculum ab igne:

Magdalena ipſa hoc narrabat.

Simile periculũ idem Io. ſubijt aliquot poſt annos Madridii.

& in eo ſollicitudo Quiſciadæ

Indoles eius, & mores,

Qualis in ludis cum gregalibus

Herod. lib. 1.

ac præcipue in equitandi ſtudio;

In quo ſemper victor.

1578 tandi magiſtrum, à quo equum flectere condocefacti, palmarium hunc concertatorem aliquando ſubmitterent. Et gaudebat Aloyſius, homo militaris, illa armorum indole, ac rudimentis, vt aiebat, magnorum operum. Donec ab Imperatore Carolo admonetur, vt filium mitioribus artibus imbutum ad ſacri ordinis amorē præpararet. Sed, vt ÆTAS prima poſt tincturam voluptatis ægrè alium colorem bibit; difficilè iam deſerebat ludicra illa oblectamenta puer: & Carolus haud ita multo pòſt fato conceſſit. Quo quidem ſupremo tempore aperuit Cæſar Philippo filio Hiſpaniæ Regi, (namque antea clam illo id habuerat) Ioanni, qui apud Aloyſium Quiſciadam Villægarſiæ educabatur, eundem ac Philippo patrem eſſe: proinde aduocaret apud ſe puerum, haberetque non minus curâ & caritate filium, quàm ſanguine germanum fratrem.

Iubetur ab Imp. ad ſacros ordines inſtitui.

ſed ſerò.

Morti vicinus Imp. detegit Phil. Regi Ioannem filium, & commēdat.

SED Philippus Rex duos adhuc annos ab Cæſaris obitu expectauit, quò interim Carolus filius Hiſpaniæ Princeps adoleſceret. Tum fratrem agniturus, Valliſoleto ad Spinæ cœnobium venandi gratiâ magno Nobilium comitatu proficiſcitur. Ad eum locum iubet è Villagarſia occurrere cum venatorum grege Aloyſium, ſecumque Ioannem trahere. Aloyſius inſtructa venatione, equum ſuperbè phaleratum inſcendit ipſe, Ioannem vulgari iumento inſidentem poſt ſe ducit, venatorum globo immiſtum. Quumque ad Toroſium montem acceſſiſſet, (quem circa locum ve-

AGNITIO Ioann. Auſtriaci.

Rex venatum abit:

& iubet ad ſe venire Quiſcladā & Ioannem alibi venantes.

nari proſpectabat Regium comitatum) 1578
ex equo repentè deſilit, idemque vt faciat, Ioanni ſignificat. Paret ille: ſimul Aloyſius ante eum prouolutus in genua, *Porrigat*, inquit, *oſculandam mihi manum Celſitudo tua. Noui quid habeat veneratio hæc mea, mox ab Rege, qui te acceſſiuit, intelliges. Nunc equum inſtratum tibi; hoc ornatu ſcande*. Reſtitit ad ea puer ſubita nouitate attonitus: tradidit tamen manum, atque equum ſubiit. ſuſpenſis admiratione qui aderant, & tamquam in ſcena, quem exitum ea cataſtrophe habitura eſſet, intentis. Quum ecce in conſpectum venit Philippus Rex cum venatorum equitatu: illico Ioannes ad pedes, præeunte Aloyſio, ſe demittit, Regemque in id officii decorè compoſitus, de genu veneratur. Tum Rex manu puerum attollens, Num ſatis teneat, quo patre ſit genitus, blandè interrogat. Quumque is reſponſi dubius hæreret, quòd illum, quem patris habuerat loco, amiſiſſe iam ſe videret; Rex equo depoſitus *Macte*, inquit, *animo puer, prænobilis viri filius es tu: Carolus Quintus Imperator, qui cælo degit, vtriuſque noſtrum pater eſt*. In quæ verba puerum fraternè complexus, in equum repoſuit: iuſſitque illi famulos accedere, vtque ſanguinis Auſtriaci, ac Cæſaris prolem addecet, inſeruire: feſto interim venatorum clamore perſonantibus latè campis, ac læto inprimis Procerum plauſu diem illum fauſtum Regi, fauſtum nouo Regis fratri certatim effuſèque gratulantium: Rexque ipſe ſolitus eſt dicere,

Quiſciada ſe non patrem Ioannis oſtẽdit noua illũ appellatione venerando.

Pueri admiratio.

& expectatio omniũ

Rex Ioannem interrogat de patre.

eumque fratrem amplectitur: famulis attribuit.

in magno venatorum plauſu.

Regis. Dictum

1578 *Numquam ſe iucundiorem venando prædam, quàm eo die retuliſſe domum:* Sic agnitus Ioannes Auſtriacus educari cœptus eſt in aula cum Carolo Hiſpaniæ Principe, atque Alexandro Farneſio, quem ab Italia non multo antè à parentibus traditum auunculo Regi, in loco memorauimus. Et erant ætate propemodum pares, annum quartumdecimum nondum ſupergreſſi: non tamen par omnibus ingenium, aſpectusque, aut mores. Carolus, præter colorem & capillum, ceterùm corpore mendoſus: quippe humero elatior, & tibiâ alterâ longior erat. nec minus dehoneſtamentum ab indole feroci & contumaci. Alexandro vehemens quidem ac præliare ingenium, ſed obſequio promptum, & ad omnem vrbanitatem aſpectu decoro elegantique temperatum. Longè tamen anteibat Auſtriacus & corporis habitudine, & morum ſuauitate. Facies illi non modò pulchra, ſed etiam venuſta: ſubflauus capillus, prænitentes oculi argutique, membra omnia inter ſe aptè lepidèque nexa. Et augebant mores formâ, ſimul & ipſi à forma mutuò augebantur. Eminebat in adoleſcente comitas, induſtria, probitas, &, VT IN nouæ potentiæ hoſpite, verecundia. Quæ virtutum ac formæ commendatio, Caroli comparatione, intendebat illi à principio amorem, mox inuidiam, quaſi propria in domo Principem inumbranti. Tetigitque nonnihil Philippum Regem Ioannis abalienatio à ſacris ordinibus, ad quorum initia, ſerò videlicet, vrgebatur

Principio huius anni.

Transfertur in Regis aulam Ioannes.

Educatur cum Carolo Principe & Alex. Farneſio.

Comparatur.

Carolus,

Alexander,

& Ioannes,

Forma huius

& mores:

Offendit Regem ob alienationem à ſacris ordin.

ex preſcripto patris. Auxit verò indi- 1578

& ob diſceſſum ad Melitenſe bellum.

gnationem repentinus eius ab aula diſceſſus: quum Melitenſis belli cupiditate inflammatus non facta ab Rege poteſtate, (quam ſi ſperaſſet, vtique non eluſiſſet) celerrimè Barcinonem iter arripuit, comitante Nobilium globo, & erat tunc annorum duodeuiginti. Addi- 18.

ditque leuitati contumaciam, non audito Aloyſio Quiſciada, qui eum iuſſu Regis inſecutus fuerat.

Sed mitigat feſtinato reditu:

Sed nauim Barcinone conſcenſurus, acceptis ab Rege litteris reditum minaciter imperantibus, opinione celeriùs Valliſoletum reuerſus, offenſionem Regis, feſtinato obſequio, non parum leniuit:

& detectis Caroli cõſilijs.

nec pòſt multo planè deleuit, quum noua Caroli Principis conſilia ipſe ante alios aperuit patri.

Mauricum bellum adminiſtrat.

Ob id præfectus expeditioni Granatenſi aduersùm Mauros, dum bellum ſanè moleſtum diuturnumque feliciter abſoluit, quod præmium videbatur, gradus fuit ad noui decoris authoramentum.

Naualem victoriam reportat.

Nam compoſito ſociali fœdere, vniuerſæ claſſi, quæ Chriſtianæ Reip. vires ac ſpem vehebat, Imperator impoſitus, commiſſo ad Echinadas prælio, victoriam poſt Othomanici memoriam nominis longè maximam de communi hoſte reportauit.

Tunetum, & Biſertã expugnat.

Inde conuerſis ab Oriente in Africam armis, Tunetum Libyci maris Regiam, Turcis aufugientibus capit, Biſertam vi expugnat,

Regem capit.

captiuumque Amidam Regem cum duobus liberis ſecum trahens, victor in Italiam redit:

Noua Phil. Regis offenſio.

offenſo altiùs Hiſpano Rege, quòd Ioannes non modò Tuneta-

nam

1578 nam vrbem, contra quàm iuſſum fuerat ab Hiſpania, mœnibus non denudaſſet; ſed etiam munitionẽ addidiſſet; præfectoque Gabriele Serbellonio præſidiaria cohorte firmaſſet, quaſi illa in vrbe regiam ſibi deſtinaret ſedem: vti tum maximè Rex credidit, quum eodẽ tempore egi ſecum vidit Gregorii Tertiidecimi nomine ab eius Nuncio, de Ioanne Auſtriaco, ob res in Africa geſtas, Tunetani Regis appellatione decorando. Quod Philippo ſuſpicionem intendit, elatum victoriarum curſu iuuenem non diù laturum priuatam fortunam, & regna nunc rogare, aliquando inuaſurum: ideoque remotis iis ab Auſtriaci latere, quorum conſiliis agitari illa ferebantur, noua miniſteria, & Ioannem Eſcouedum à ſecretis adiecit, nempe aliis nominibus eadem ingenia. Et auctam iuueni fiduciam ſpiritusque, ex eo quoque Rex animaduertit, quòd ab Italia reuocatus in Hiſpaniam, vt decretam ſibi Præfecturam Belgicam adiret; Regiam non ingreſſus, ad Antonii Perezii villam diuertit: interim exploraturus, an ei Rex attribueret conſidendi locum, quem Regiis Infantibus ſolet, intra velum. Sed Rex, qui vrbe tunc aberat, ne quid contra iuuenis ſpem ſtatueret ſuper loci dignatione; eodem conſilio, ingreſſu vrbis abſtinuit: exceptumque cariùs, quàm magnificentiùs in Pardi villa, inde confeſtim in Belgium, exaggerata nec ſanè falsò prouinciarum neceſſitate, dimiſit. Quin etiam huc ſpectare videtur id, quod inter monita abeunti

& ſuſpicio

Familiam ei Rex mutat.

Ipſe locum & honorẽ regiorum Infãtium depoſcit.

Sed Rex occaſionẽ loci declinat.

Belgicam præfecturã adminiſtrare illũ ſine armis cupit.

abeunti data, primum ac ſupremum fuit: Vt, omiſſis armis, prouincias quibuſcumque conditionibus, ſalua Religione atque obedientia, pacaret. Nam licet Rex damnoſi vtique belli iam pertæſus, vnicam illam præoptaret viam componendi Belgicos tumultus; tamen crediderim, Principem, cui TVTA quæ ſuſpecta, cauere voluiſſe, ne continuato apud eundem armorum imperio, potentiam aliquando irreuocabilem firmaret. Hinc ſubminiſtrata ad bellum, vbi opus bello fuit, ab Hiſpania perquam parcè pecunia. Hinc pronæ Regis aures ad Belgarum querelas Auſtriacum ceu percupidum belli aſſiduè criminantium. Quin ad hanc quoque ſuſpicionem Regi confirmandam haud ſanè dubitauerim aſpexiſſe Orangium, ſcriptis ad amicum litteris In Galliam, quibus Io. Auſtriaci, atque Anglæ Reginæ coniugium ſignificabat; addebatque, pro ſua in eam rem opera, ſpem ſibi ab Auſtriaco factam liberæ per Belgium Religionis, id, quod à Varga, Hiſpano apud Gallum oratore in arcana quæque intento ſollicitè admonitum ferunt Philippum Regem, ſecuta interea nece Ioannis Eſcouedi rerum talium incentoris. Quæ de Auſtriaco ne credam quamuis deſperatione interdum agitatio turbidoque multis adducor. commenta potiùs Orāgii per hæc abalienantis à fratre Regem ſuſpicari libet. At mortis Eſcouedi cauſas, cœptasque inde per Hiſpaniam tragœdias, equidem ipſe tamquam ſcenis aptiora, ſcriptoribus hæc auidè arripientibus

1578

Dubitat de eius animo.

Coniugiū Auſtriaci & Anglæ Reginæ ſpargit Orangius.

Al. Cabrera in Phil. 2. l. 12. c. 3.

Io. Vargas Mexia.

Mors Eſcouedi.

tibus

1578 tibus relinquo. Nec illud aliò ſpectauit, quod auditum quoque in Hiſpania, de obiata nuper Auſtriaco Belgica dominatione. Fuit enim è Belgarum Nobilibus, qui velut expeditam pacandi prouincias rationem Auſtriaco monſtraturus, vt ipſe Belgarum imperium capeſſeret, hortatus eſt; operamque in id ſuā obtulit apud nobilitatem, non dubio, vti ſpondebat, euentu. Quod quamquam ille vſque adeo eſt auerſatus, vt promptum illico pugionem, non ſicut olim Germanicus Cæſar in ſeſe quaſi ſcelere contaminatum verteret; ſed in hominē intentaret perfidum & fraudulentum, à quo ſua in Principem fides tam impudenti conſilio pertentaretur. res tamen, quia clam arbitris acciderat, opinionibus erat hominum deteriora ſequentium obnoxia: & SVSPICIONES interdum aliquas nulla ſatis diluit innocentia. Crediderim autem eò pertinuiſſe audax callidumque inuitamentū, non vt Belgium in manus Auſtriaci traderetur, ſed vt Regis euerberarentur aures ad huiuſmodi rumuſculos perattentæ, admonerenturque, Non ſemper modeſtiam retineri; atque adeo SPECTARE ad prudentiam Principis efficere, vt, quod moderatio ſemel noluit, numquam poſſet. Nec erat magnopere docendus huiuſmodi ſuſpicandi artes Philippus Rex, potentiæ nō minus retinendæ prudens, quàm felix amplificandæ. Et introſpiciebat Auſtriacus, nouis quotidie argumētis, ſuſpicacem Regis animum, nulloque placabilem obſequio priuatæ vitæ tamdiu

Mar. Del. l. 2. turb. Belg.

Tentatur Auſtriacus oblata prouinciarum dominatione.

Excandeſcit in ſuaſorem.

Tac. l. 1. An.

Al. Cabr. in Phil. 2. l. 11. c. 15. ait nō intentaſſe, ſed ſauciaſſe.

Quem ad finem tentaretur.

Moeror Auſtriaci ob ſuſpiciones Regis.

diu toleratæ. Auditâque ad hæc Ioannis Eſcouedi nece, quem in Hiſpaniam miſſum ad pecuniam, aliaque belli ſubſidia contrahenda toties ac tam anxiè repopoſcerat; maioribus in dies preſſus anguſtiis, ac deſertus, vti palàm querebatur, à Rege, traditusque hoſtium ludibrio, ingens animi ſpeique Princeps, ac paterni generis nimiùm memor, ex mœrore contabuit. An verò ad hoc, quo ſatis extingui potuit, venenum, aliud cuiuſquam dolo ſubiectum fuerit (namque in defuncti corpore extitiſſe non obſcura veneni veſtigia affirmant, qui viderunt) equidem nihil ipſe ſtatuerim, vt in re præſumptæ ſuſpicioni plerunque obnoxia. Quamquam non defuiſſe, qui eius capiti vbique inſidiarentur, certum habeo ex Alexandri Farneſii litteris ad Octauium patrem. Ac ſatis conſtat, eodem quo obiit Auſtriacus menſe, depræhenſum Anglorum par, qui in eius conſpirauerant necem. quos haud ità pòſt multo, ſubiectos quæſtioni, ac ſceleris manifeſtos, Parmenſis Princeps vltimo ſupplicio affecit. Sed vnde vnde feſtinata mors fuerit, inſolita certè commiſeratione luctuque excepta eſt: ac rarò milites effuſiore virtutum commemoratione defleuere Ducem. Erant, qui Auſtriacum, Germanicumque componerent, decore formæ, annorum ætate trium ac triginta, bellorum multis per vicina Batauiæ loca geſtis, ſuſpicionibus apud Dominantes, rumore properatæ mortis. Propiùs alii cum Carolo patre illum conferebant. Vtrique eundem natalis,

Left margin notes:
& ob Eſcouedi necé.
atque ex mœrore mors.
An veneno accelerata
Supplicio affecti, qui mor em ei moliebantur.
Luctus militum, cóparantium illum cum Germanico Cæſ.
& cum Carolo V. patre.

Right margin notes:
1578
Mar. Del. l. 7 turb. Belg.
10. Aug.
Decemb. menſe.
Germanicus Cæſ. Druſi F.

1578 talis, ac propè mortis diem; ſimiles terrâ marique, in Mauros, inque Turcas expeditiones: idem Tunetanum regnũ ab vtroque ſubactum: & Muleaſſem Regem à Carolo in poſſeſſionem regni reuocatum, eiecto Hariadeno: à Ioanne Regem Amidam Muleaſſis filium ſed patris expulſorem, eodem regno expulſum, ac Mehemete impoſito, inter captiuos ac ſpolia relatum. Plura patrem bella confeciſſe, nam & plures vixiſſe annos: filium, vna victoria nauali, numerum alterius adæquaſſe. Quod ſi penes hunc rerum arbitrium fuiſſet, regniſque & exercitibus vnus imperaſſet, haud dubiè claritudinem patris aſſecuturum. Addebant & illa, quamuis pleraque inania, & comparantibus quæſita. Vtrumque iiſdem officiorum artibus ſuſtentaſſe ſuorum ſpes: ſed oblatis illum prælargè titulis nobilitatem amplificaſſe: hunc militum virtutem immodicis, quòd alia non ſuppeterent, verborum præconiis, detractoque interdum ſibi pileo aut pugione donare præſenti alacritate ſolitum: certè gregarium quemque nomine compellando, memoriam loco muneris promptam habuiſſe. Ab vtroque inducta ad corporis cultum aliqua, & præcipuè ornatum capitis immutatũ. Primum Carolum, quum ad imperii coronam capeſſendam veniret in Italiam, minuendo capitis dolori cæſariem depoſuiſſe: exemplo ab aulæ primoribus certatim recepto: ac more, qui per ea retroque ſæcula tantopere vigebat, alendæ comæ, imitatione vnius, apud omnes

In die natali morti ſque.

In expeditionibus bellicis.

In tractatione militum.

Caroli. V

I. Auſtr.

In cultu capitis.

1529.

abo-

abolitō. Et primum quoque Ioannem Auſtriacum, quòd ad læuam temporum partem, erectum naturâ capillum haberet, omnem à fronte crinem reuocare manu cœpiſſe: quòdque placeret illud porrectæ frontis additamentum, inde vſum deriuatum eſſe retorquendi ſuſtinendique capillamenti, adeo vt qui eo ſuggeſto capitis vtuntur, vulgô geſtare Auſtriam alicubi dicantur. Denique & in poſtremo vitæ actu ſimilitudinem patris optaſſe Auſtriacum: vtque ille abdicatis regnis, in Diui Iuſti ſolitudinem abdiderat ſeſe; ſic ipſum paucis ante obitum menſibus decreuiſſe, inter Serrati montis Eremicolas ei demum inſeruire Domino, qui (vt aiebat) plura quàm Philippus frater & poſſet, & vellet. quod vnicone pietatis ſtudio, an rerum improſperè ſuccedentium tœdio meditaretur, haud facilè ſeparauerim. Illud ego in Ioanne Auſtriaco, citra omnem patris comparationem, non omiſerim. Munditiem animæ, cuius amorem à puero indiderat educatrix Vlloa, vſque adeo coluiſſe per omnem ætatem, vt nullam paulo grauiorem noxam Deique offenſam apud ſe ferre diutiùs poſſet; atque ideo bis ſingulis menſibus (quod illi perpetuum fuit) conſcientiæ labes ſollicitè confeſſus excuteret, animo vere principe, qui turpiſſimæ ſeruituti nequiret inſueſcere. Immo nec expeditionem aliquando ſuſcepit, aut ſigna cum hoſte contulit, quin ante præliarem diẽ, accuratiſſima confeſſione, Dei clementiã propitiauerit. Quod ſanè ſtudium ſui in

In ſolitariæ vitæ amore.

Eius ſtudiũ emundandæ animæ.

Magdalena Villæ garſiæ Domina.

Præſertim ante diem pugnæ.

1578 Principe viro, cui ab ætate, à forma, ab armorum imperio ſumma licentia; tanto quis, opinor, pluris æſtimauerit, quanto rarior in caſtris hæc pietas, quantoque huiuſmodi circumſpectio minus ſolitaria, nec ſine multarum comitatu virtutum eſſe conſueuit. Hoc porrò ſi quis ad militares viri laudes adiungat, ad bellorum varietatem, quibus antequam intereſſet miles, præfuit Imperator: ad altitudinem animi, quo nullum genus hoſtium vel numero maius, vel famâ inſuperabile vnquam expauit: ad præliorum felicitatem, in quibus perpetuò victor, victus certè numquam diſceſſit; profectò Ioannem Auſtriacum magnos inter fortunatosque armorum Duces iure adnumerauerit.

Militares virtutes magno Imperatore dignæ.

ALTERO poſt obitum die, ſuper funeris pompa diſceptatum inter nationum Tribunos, qui efferendo corpori præhaberentur; quòd Hiſpanus Regem, Germanus defuncti Ducis patriam, Belga loci prærogatiuam obtenderent. Sed compoſuit tunc quidem Parmenſis Princeps in hunc modum; Vt corpus domo exportarent interiores aulici: ſuſciperent eius nationis Tribuni, cuius contubernia in caſtris propiora eſſent à tabernaculo Ducis: traderentque exinde aliis atque aliis, qui longiùs abeſſent. Hoc itaque ordine à Bugæis caſtris Namurcum vſque, peditibus equitibusque per agmina diſpoſitis, Ioannes Auſtriacus elatus eſt, armis indutus, additâ capiti coronâ, vti veteres Principes Burgundiæ domus tumulari conſueuerant. Quamquam

CONTENTIO nationum ſuper efferendo cadauere.

Componit eam Alexander.

Ex litteris Com. Maſii ad Picum ex caſtris 6. Octobris.

Pompa funeris.

Cur addita capiti corona?

quam alii, quòd oblatum Hiberniæ regnum à pleriſque Nobilium, aſſentiente Romano Pontifice, ipſe inconſulto Philippo Rege admittere diſtuliſſet; idcirco illa regni ſpecie donatam eius modeſtiam opinati ſunt. Geſtabant humeris lectum Tribuni ac Centuriones eius nationis, cuius ante agmen deferebatur, nouis ſubinde oneri ſuccedentibus, donec à Namurci Magiſtratu ſuſciperetur. Apud corpus atrati quatuor, Petrus Erneſtus Comes Mansfeldius caſtrorum Præfectus, Octauius Gonzaga equitum Magiſter, Petrus Toletanus Marchio Villæfranchæ, & Ioannes Croius Reuſii Comes, hic Belgarum, ille Hiſpanorum primarii ductores, manu ſuſtinebant emortualis ſtraguli lacinias de lecto propendentes. Præibat militum legio inuerſis, vti aſſolet, incomptiſque ſignis, ac reliquis triſtitiæ imitamentis. Sequebatur Alexander Farneſius Parmenſis Princeps, animo lugubriori quàm veſte: niſi quantum cura exercitus inter eas anguſtias traditi dolorem auertebat. Peracta exequiali pompa in primario Namurci templo, conditiſque ibi Auſtriaci viſceribus; temporario ſepulcro depoſuit Alexander auunculi corpus, expectaturus quid ſuper eo mandaret ab Hiſpania Rex. Etenim Auſtriacus morti proximus, tria ſupremis precibus oratū ab ſe Regem voluit; Vt cadauer condi ſuum iuberet apud Caroli Imperatoris oſſa: vt matrem fratremque eiuſdem vteri, in fidem patrociniumque reciperet; vt aulicos ſpe diu ſuſtentatos, aliqua remu-

Margin notes: 1578 — Apud Martinũ Delr. l. 5. Turb. bel. — Tribuni Centurionesque geſtantes. — Quatuor primarii duces circa lectum. — Præeuntes milites. — Poſt lectũ Alexander. — Temporariũ ſepulcrum — Tria Regem orauerat moribundus.

1578 remunerationis ope, quam eis ipſe re-
pendere nequiuerat, ſubleuaret. Filiarũ
mentionem (quod mirere) fecit omnino
nullam. Habuit enim filias Auſtriacus Auſtriaci
1570. duas, Annam, & Ioannam. Hanc Nea- filiæ duæ,
poli, ex Diana Phalanga nobili Surren-
Madrid. tina: illam Mantuæ Carpetanorum
ex Maria Mendozia, ſplendidiſſimi ge-
neris, formæque elegantiſſimæ puel-
la. Annam clàm educauit Magdalena
Vlloa, Ioannis ipſius educatrix: tran-
ſtulitque poſt annos ſeptem ad Madri-
gale ſacrarum Virginum collegium. Ioã-
nam apud ſe habuit tantundẽ ferè tem-
poris Margarita Parmenſis Dux, Ioan-
nis ſoror: quo mortuo educandam in
Neapolitano Diuæ Claræ cœnobio de-
poſuit. Sed illa iuſſu Regis è Madrigali
Anna. Burgos traducta in ſacrum Diui Bene-
dicti gynæceum, perpetua earum ſancti-
Ioanna. monialium Antiſtita creata eſt. hæc poſt
annos viginti, quibus in Neapolitano
clauſtro conuixit, Butero Principi in
Sicilia tandem nupſit. Vtraque verò eo-
1610. dem anno, eodemque menſe, & tantùm
menſe Febr. non eodem die, fato conceſſit. Credi-
derim autem idcirco Auſtriacum inter
ea, quæ Regi moriens commendauit, Cur earum
ſilentio tranſmiſiſſe filias; quòd eas Re- mẽtionem
gi incompertas crederet; quippe occul- fecerit nullam in
tè adeo cautèque educatas, vt Alexan- morte.
der ipſe ſecretorum eius planè omnium
particeps, filiarum alteram ignoraret:
alteram non ab Auſtriaco, ſed à Marga-
rita matre haud pridem noſſet. Quæ
fuit cauſa, cur ipſe auſus non fuerit in

memoriam reuocare hanc morienti filiam, quam Regi commendaret; ne ſcilicet aut homini pudoris aliquid incuteret; aut ne videretur per eam commendationem liberare matrem qualicumq; moleſtia voluiſſe. Iam verò illa, quę dixi, tria ad Regem de Auſtriaci obitu perſcribens Alexander, ſigillatim expoſuit, preceſque pro iiſdem ſuppliciter adiunxit. De ſe, traditoque ſibi regimine perpauca ſubdidit, recuſanti quàm cupienti ſimillor: ſolùm Catholici exercitus diſcrimen à Gallis Hannoniam ingreſſis, & ab Ordinum copiis caſtra obſeſſuris exaggerauit: quò ſignificaret, in eo rerum propè deſperatarum articulo ſe coactum ab vna, quam Regi debebat fide, ſuſcepiſſe intrepidè magis quàm auidè illud oneris. Quamquam, vt ego quidem ſentio, non tam præſens periculum, (quod erat vtique magnum) quàm dubitatio de Regis animo, ſuſpenſum habebat Alexandrum. Verebatur enim, ne Rex, omiſſâ armorum curâ, Margaritam Parmenſem Belgis acceptam, eòque paci ineundæ percommodam reuocaret in Belgium: aut Archiducē ipſum Matthiam certis conditionibus, quod agi cœptum erat, confirmaret: idque Regi facilè ſuaderetur à nonnullis, qui minùs Alexandri Farneſii gloriæ fauerent. Et ſanè (ſicut ab Hiſpania Dauid Ducis Parmenſis à ſecretis ſcribit ad Alexandrum, occultatis litterarum notis) non defuere in aula, qui multa ingeſſere in animum Principis, quò eam deſignationem planè conuellerent. credo, quòd

Alex ad matrem Parmen. Ducem. 6. Octob.

Alexander ad Regem de Auſtriaci petitionibus.

1. Octob.

De ſe,

Exaggerat periculum præſentis ſtatus.

Veretur de Regis animo circa præfecturæ confirmationem.

Co. Maſius ad Eq. Blondum 6. Octob.

quam in Hiſpania diſſuadent aliqui.

5. Nouẽb.

1578 quòd importunum videretur armare exercitibus Alexandrum eo tempore, quo ſpem in Luſitaniæ regnum intenderet filius magnæ indolis puer, & (Ranucius) vti apparebat, quantæcumque fortunæ capax. præſertim quum non ſine Hiſpanorum offenſione peteretur ab Italia, qui dominatrici nationi imperitaret. Sed Rex & Alexandri virtutem, (Rex tamē tradit) & ſororis ſuæ filium cogitans præcîdit ſermonum materiem, laudato Ioannis Auſtriaci conſilio; ac ſtatim compoſitis (29. Nou.) ad Alexandrum litteris, primùm Belgii ac Burgundiæ Præfecturam, armorumque per eas prouincias imperium ſine vlla exceptione tradidit, atque eius fidei virtutique prolixè commendauit; tum de Auſtriaci poſtulatis, breue reſponſum (Et ad Auſtriaci petitiones reſpondet.) adiecit, Eius familiæ ſe non immemorem fore, modò certior ab ipſo Alexandro fieret de ſingulorum meritis, vti poſtea factus eſt. Matrem cordi iam pridē (De familia.) ſibi fuiſſe, atque exinde impenſiùs futuram. Quod vtique oſtendit: euocatam (De matre.) enim eodem anno in Hiſpaniam perbenignè ſuſcepit; paucisque pòſt menſibus Mazotam in Regium Sancti Cypriani cœnobium honorificè tranſmiſſa, quum inter eas ſanctimoniales, addito ancillarum miniſterio, vixiſſet annos quatuor; Laredi, quò ſe tranſtulerat cæli ſalubritate inuitata, per quàm piè deceſſit. Quamquam de Ioannis matre (non tamē matre quod mirere,) lectorem haud cœlauerim, quod à viro, mihi principe patefactum eſt. Ioannem (Card. à Cueua.) Auſtriacum non ex Barbara Blomberga, vti creditum ad eam diem, Sed ex longe

illuſtriori ac planè principe femina pro- 1578
creatum. cuius vt famæ parceretur, præ-
tentam fuiſſe aliam à Carolo Cæſare, ac
perſonam matris impoſitam Blombergæ
haud grauatè ſubeunti ſpecioſum culpæ
titulum: eodemque loco habitam à Phi-
lippo Rege ſcenæ pariter inſeruiente.
Clara Eu-genia Iſabella. Sic Philippum ipſum Iſabellæ filiæ, cum
qua arcana omnia communicabat, ape-
ruiſſe: atque Iſabellam ei, quem dice-
bam, viro inter familiares congreſſus
enarraſſe. Quod ſi ita eſt, habet profe-
ctò, vnde minus ſibi de ſua ſagacitate
placeat humanum ingenium, quando
tantus Princeps, atque intima quæque
vel in hoſte rimari ſolitus, domi ſuæ,
ſuorumque ignarus adeo vixerit obie-
In Magdalena Vlloa & in Blombergà &c. ritque, vt bis in matre, deceptus, ſemper
alienam coluerit, numquam ſuam. Iam
quod ſpectaret ad Auſtriaci, vti crede-
batur fratrem (Pyramo Conrado nomen
erat) reſcriptum eſt à Rege, videret Ale-
xander, quæ eius propenſio animi foret,
ac referret. Vidit ipſe, retulitque, Ado- 7. Ian. 1579.
leſcentem ab Auſtriaco fratre miſſum
fuiſſe ſtudiorum causâ Burgundiam: ſed
intra paucos dies, omiſſis litteris, initaque
liberiore vita, fratris iuſſu in arce
concluſum. Ex arce ad ſe ſcripſiſſe,
mortuo Auſtriaco, vt quando fruſtra
in litteris laborabatur, alieno ab his non
minus animo, quam facultate, exem-
ptum vellet eâ cuſtodiâ, atque ad arma
transferret, fructu, ſicuti ſperabat, haud
pœnitendo. Id ſibi quoque videri ſub-
didit ad Regem Alexander: orauitque
proinde, vt, ſi eius Maieſtati videretur,
impe-

1578 imperaret quò is in loco militiam capeſſeret. 18. Mart. 1579. Placuit Regi ſub Alexandro tyrocinium ponere, aureis quinquaginta in ſingulos menſes attributis. Demum & de Auſtriaci corpore in Hiſpaniam transferendo Rex annuit, qua via, quoue modo Alexander ipſe præſcriberet. Alexander onus impoſuit Hiſpanorum Tribuno Gabrieli Nignio Zunigæ, qui Ioanni Auſtriaco fuerat ſtabuli Præfectus. Ac deſignatâ per Galliam viâ, ab Henrico Rege per Hiſpanum Oratorem Pariſiis agentem, impetrauit itineris ſecuritatem aliquibus ex Ioannis Auſtriaci familia in Hiſpaniam redeuntibus, nulla cadaueris facta mentione: quod peroccultè transferri voluit, ad euitandos ſcilicet ingentes ſumptus, ac Magiſtratuum Sacerdotumque in vrbium aditu certamina, quæ in Principum ſeu viuentium, ſeu mortuorum itineribus fieri ſolent; ideoque deportatum iam illud eſſe per Italiam ab reliqua Auſtriaci familia euulgauit. Immo, quò rei ſuſpicio auerteretur, corpus omne, ſolutis artuum commiſſuris, diſtrahi placuit: oſſibusque bracchiorum, & femorum, & tibiarum, ad hæc thorace, & capite, (exempto prius cerebro) & aliis partibus ſeorſim poſitis impleuere bulgas tres: quas viatoria ſuppellectili refertas, atque, vi aſſolet, ante ephippium conuolutas, Nignius & præcipui quique ex eo comitatu (erant circiter octoginta) in Hiſpaniam detulere. Vbi oſſibus iterum commiſſis, æreique nexu fili colligatis, totam facilè articulauere compa-

De cadauere.

Quod clàm per Galliã deportandum in Hiſpaniam curât.

Io. Vargas Mexia.

prius diſtractum in partes.

in Hiſpania compoſitum.

gem corporis; quod tomento expletum, 1578
ac ſuperinduſis armis, pretioſisque veſtibus exornatum ita Regis obtulere oculis, quaſi pedibus innitens, Imperatorii videlicet baculi adiumento, planè viuere, ac ſpirare videretur. Cuius ad aſpectum renouato breui luctu, aſportatum inde in Eſcurialem Diui Laurentii ſedem, apud patrem Carolum Quintum Imperatorem, vti peroptauerat, conditū eſt. At Alexander in Namurcenſi templo, vbi depoſitum fuerat auunculi corpus, relicto rei monumento ad poſteros, omnem continendis in Regis fide, quæ ſupererant, prouinciis, animum ac vires aduertit. Simul miſſis ad Catholicos Europæ Principes nunciis litteriſque, officii duxit, de tradito ſibi ab Rege imperio ſingulos admonere: Regiarum partium diſcrimina neque anxiè commemorans, ne malè in Hiſpanum animatis ſpem intenderet; neque diſſimulanter occultans, ne lauream tamquam ex facili decerptam imminueret Duci hoſtem aliquando debellaturo.

ac Regi oſtenſum, poſtremò conditum, Belgij administrationem capeſſit Alexander.

* *
*

DECADIS PRIMÆ

FINIS.

IN-

784494

BIBLIOTECA NAZIONALE - TORINO

ALEX·FARNESIVS·PAR·ET·PLAC·PRINCEPS
CAR·V·NEPOS BELGII GVBER·

INDEX
RERVM ET SENTENTIARVM QVAE PRIMA DECADE CONTINENTVR.

A.

ABALIENATIO Nobiliū. pag. 91. 113. & cur 160. 161. 170.

Abbas Gēblacēſis. 654. Trullenſis. 100.

Abbatiæ Belgij nouis Epiſcopis aſſignantur. 70.

Abbates queruntur. 71. contra eorum querelas. 74. inſtigant Brabantinos. 156. nonnulli inter Fœderatos. 241.

Abdicatio Imperij & Regnorum. 7. & ſeq. cauſæ. 19. & ſeq. Abdicatio Præfecturæ Belgij. 10.

Academia Louanienſis. 76. Lutetiæ. 122

Acugnia. Vide Ioannes.

Adrianus Comes Taurellus. 635.

Adulphus Naſſauius Imperator. 105.

Adulphus Naſſauius Principis Orangij frater Friſiam intrat. 444. 445. Pugnat cū Arembergianis. 445. Arēbergium interficit, & interficitur. 446.

Ægidius Barlamontij Comitis filius Hiergij dominus, in Valencenæ oppugnatione. 365. in pugna ad Mochenum pagum. 535. militarium tormentorum Magiſter, & Vuallonum Tribunus. 678. Namurci, & Regij ærarij poſt patrem Præfectus. 679. Geldriæ prouinciæ Præfectus in Geldriæ finibus multa expugnat oppida. 549. Auſtriacum inuitat ad arcem Namurci viſendam 611. Ruremundam defendit contra Fœderatos. 645. Bouiniacum expugnat. 657. rumor de eius morte. 676.

Ægidius Clerus cauſidicus Tornacenſis. 237. 304. 339.

Ægidius Smiſſartus gemmarius. 588.

Æmulatio aulica. 91. 133. inter nobiles Belgas & Grannellanum. 98. 101. 102. 172. inter eoſdem &

nobiles Hiſpanos. 103. *& ſeq. inter Granuellanũ & Regnardum.* 160. *inter Albanum & Ruigomeſium.* 393. 394. 400. *inter Albanum & Egmontium.* 454. 455. *Vide Ambitio.*

Ærarij Regij Præfectus. 184. 489.

Agnitio Ioannis Auſtriaci. 707.

Albanus. Vide Ferdinandus Toletanus, & Garſias.

Albericus Comes Lodronius Germanæ legionis Tribunus. 414. 417.

Albertus Bauariæ Dux probat armorum conſilium cõtra rebelles. 320. *pro reis in Belgio Proceribus agit cum Albano.* 434.

Alcmaria opp. 503. 522.

Aldegundius. Vide Philippus Marnixius Aldegundius.

Aldenarda opp. capitur, & diripitur ab Orangio. 510. *Sacrorum in eo clades ab Iconomachis.* 302.

Alenconius. Vide Franciſcus Hercules.

Alexander Farneſius Parmenſis Princeps Romæ naſcitur. 628. *& ſeq. Pater eius.* 628. 629. *prædictio Pontificis Pauli III.* 630. *educatio.* 631. 709. *propenſio ad arma.* 631. *puer in Belgium mittitur à matre ad Philippum Regem.* 60. 632. *militare vndecennis pueri poſtulatum.* 633. *à Rege ducitur in Hiſpaniã.* 632. 60. *Regis amor in illum.* 633. *Comparatio eius cum Carolo Hiſp. Principe, & Io. Auſtriaco.* 709. *Complutum mittitur.* 633. 437. *à Rege traditur Comiti Egmontio in Belgium deducendus.* 217. *eiuſdem cõiugium.* 217. 634. 227. 219. *nuptiæ Bruxellis & Parmæ.* 227. 634. *filij.* 634. *erga vxorem veneratio.* 228. 639. *Armorũ cupido.* 634. *Pugnæ eius per noctẽ gladiatoriæ, ac temerariæ.* 635. *abit ad ſacrum nauale bellum.* 636. *ſedat diſcordiam inter Auſtriacum, & Venerium.* 637. *laudatur ob id à Pio V.* 637. *Muſtaphæ triremem inuadit.* 638. *vincit, & Scanderianum Præfectum capit.* 638. *relata inde præda.* 638. *ab Auſtriaco admonitus quid reſponderit.* 639. *mittitur ad expugnãdum Nauarinũ.* 639. *aggreditur irrito conatu.* 639. 640. *cum matre deſtinatur in Belgium à Rege.* 641. *à*

Grego-

Gregorio XIII. animatur. 642. abit in Belgium. 643. 626. Stipendium ei ab Rege attributum. 643. exercitum cum Auſtriaco luſtrat. 646. facinus eius in Gemblacenſi pugna. 651. laudatur eius virtus, & admonetur ab Auſtriaco. 654. 655. eiuſdem litteræ ad Regẽ in Auſtriaci laudem. 655. & ad alios de ſe nihil loquentis. 656. Sichemium opp. expugnat. 658. 659. mox & arcem. 660. ſumit ſupplicium ex victis. 660. Dieſtemium eidem ſe dedit. 661. Leuiam recipit. 661. expeditio, & victoria Limburgenſis. 669. & ſeq. Dalhemiũ expugnat. 673. 674. intra viginti dies prouinciã Limburgenſem recuperat. 675. eidem gratiæ redduntur à vicinis Principibus. 676. rumor ab Orangio fictus de eo mortuo. 676. deſtinatur à Rege Belgij Præfectus 681. inducias non probat. 681. eiuſdem epiſtola ad Octauium Parmæ Ducem. 681. pecuniæ ſubſidia eidem à Rege tranſmittuntur. 682. 683. Oratio eius pugnam diſſuadentis in bellico ſenatu. 685. poſcit locum ab Auſtriaco in fronte agminis. 688. adit inter primos pedites. 690. hoſtium inſidias aperit Auſtriaco. 691. milites ab hoſtibus circumuentos reuocat. 693. 694. exercitum tormentis hoſtium expoſitum liberat. 695. 696. de ea reſcribit ad Margaritam Parmenſem. 697. mittit officioſam legationem in Luſitaniam. 698. eiuſdem conſiliũ Auſtriaco ſuper conditionibus pacis ab Ordinibus propoſitis. 699. Belgij Præfectus nominatur ab Auſtriaco morti proximo. 701. dubitat de onere ſubeundo, mox ſubit. 702. Scribit Auſtriacæ, & Octauio parentibus. 702. cauſa cur regimen Belgij admiſerit. 703. 704. Auſtriaco ægrotanti adeſt præſentia & pecunia. 704. ſollicitudo in ægroti cura, & in regimine exercitus. 704. mortem Auſtriaco molientes plectit. 714. nationum contentionem ſuper efferendo è caſtris cadauere Auſtriaci componit. 717 funeris pompam Namurcũ vſque comitatur. 718. temporarium ſepulcrum eidem conſtruit. 718. 724. de Auſtriaci morte, deque morien-

tis poſtulatis Regi ſcribit. 720. & de commendato ſibi regimine. 720. veretur de Regis animo circa Præfecturæ confirmationem. 720. Præfectus Belgij, & armorum Dux confirmatur illico à Rege. 721. Reſpondetur ei à Rege de Auſtriaci petitionibus. 721. cadauer Auſtriaci in Hiſpaniam deferendum committit Nigri o Tribuno. 723. clàm per Galliam deportandum curat. 723. Belgij adminiſtrationem capeſſit. 724. Catholicos per Europam Principes de tradito ſibi regimine admonet. 724.

Alexander Medicus admouetur ad Florentiæ Principatum. 52. 53. eiuſdem & Margaritæ Cæſ. fil. nuptiæ. 53. 54. interficitur primo nuptiarum anno. 54.

Aloſtum Flandriæ vrbs à ſeditioſis Hiſpanis vi capitur. 572. 585. 586.

Aloſtanenſis miles. Vide Seditioſi.

Aloyſius Delrius. 577.

Aloyſius Quiſciada Imperatoriæ aulæ præfectus. 705. Io. Auſtriacum puerum in Hiſpaniam defert. 705. educat. 705. 706. Regi Philippo agnoſcendum offert in venatione. 707. 708.

Aloyſia Franciſci Primi Galliæ Regis mater. 30. Henrici Tertij vxor. 459.

Alphonſus Eſtenſis Ferrariæ Dux. 52. 217.

Alphonſus Comes Sommaiæ Mediolanenſis Italorum Tribunus deſignatus. 683.

Alphonſus Leua fil. Sanctij Nauarræi Proregis. 682. Auſtriaci iuſſu laceſſit hoſtem. 689. fugat. 690. pedites retrahit. 694.

Alphoſus Lopius Gallus. 340.

Alphonſus Vlloa Tribunus peditum Hiſpanorum legionis Neapolitanæ. 410.

Alphonſus Vargas Hiſpanorum equitum ductor. 573. fugat Glimæanos. 580. Traiectum ad Moſam intrat & recuperat. 581. Antuerpiam accurrit, capit, & depopulatur. 582. & ſeqq. Belgio cum Hiſpanis abit. 604.

Altapennius. Vide Carolus.

Altempſius. Vide Annibal.

Aluarus Pacechus Tribunus. 503.

Alaua. Vide Franciſcus.

Amator Abadienſis equitũ Centurio. 688.

Ambitio Belgarum Procerũ in armis & in aula. 91. 98. 99. *Granuellani*. 101. *Egmonti*. 93. *dominandi Orãgio inſita*. 93. 109. 110. 290. 430. *reprehenſa à Senatu*. 161. *Roberti Brederodij in Cameracenſi Archiepiſcopatu*. 99. *Vide Æmulatio*.
Amboſiana coniuratio. *Vide Coniuratio*.
Ambroſius Morales. 434.
Amicitia vicinorum Principum præoptanda. 217. 218.
Amida Rex. 710. 715.
Amiſia fluuius. 387. 466. 467. 502.
Amorfortia. 510.
Amſtelodamum, Hollandiæ vrbs defectionem à Rege minatur. 346. *hæreticorum in ea ſcelus*. 314. 315. *Fœderatorum conuentus*. 328. *feminarum pium facinus*. 314. 315. *inuadere illam tentant coniurati*. 385. *repelluntur*. 386. *præſidium accipit*. 388. *Hiſpanis fida*. 503. 679. *nutat*. 644. *tentatur ab Orangio*. 679. *reſiſtit cum mulierum laude*. 679. *deditur, ac decipitur*. 679. *Sacrorum in ea clades*. 679.
Anabaptiſtæ. 88. 277.
Andelottus Belga vnus ex coniuratis. 386.
Andelottus Colinius peditatus Gallici Præfectus. 134.
Anderlechius Megani œconomus. 241. 255.
Andreas Botcatius. 624.
Andreas Salazarius Centurio. 417.
Andreas Veſalius Caroli V. Medicus. 24.
Angli Caletum amittunt. 27. *è nauibus Gallos inuadunt*. 29. *eorum naues ac bona in Belgicis Hiſpaniſque portubus attinentur*. 489. *naues Luſitanas cum mercibus capiunt*. 489. *contrà Auſtriacum nonnulli conſpirantes ſupplicio afficiuntur*. 714.
Angliæ Rex. *Vide Philippus II*.
Angliæ Regina. *Vide Eliſabetha, & Maria*.
Anguiſciola. *Vide Ioannes*.
Anio fluuius. 466.
Anna Auſtriaca Maximiliani Imperatoris filia deſtinatur coniux Carolo Hiſpaniarum Principi. 437. 494. *quo mortuo ſponſa Philippo II. in Belgium venit*. 494. *deducitur in Hiſpaniam*. 495. *moritur*. 526.
Anna Egmontia prima vxor Principis Orangij. 126.

Anna

Anna Io. Auſtriaci filia. 719.
Anna Saxonica Mauritij Ducis fil. Principis Orangij coniux. 126. *eiuſdem nuptiæ.* 127. *ab Orangio repudiata redit in Germaniam.* 127.
Annas Momorantius Galliæ Comeſtabilis. 134.142. *moritur.* 422. 447. *eius comparatio cum Albano Duce.* 527.
Annibal Comes Altempſius ex Germania in Belgium copias ducit. 549. *in Belgij limine ab hoſtibus circumuenitur, & ſauciatur.* 550. *ad Brabantiæ præſidium à Requeſenio relinquitur.* 549. *inter eundem & Antuerpiæ Gubernatorem ſimultates.* 570. *milites legit in Germania.* 683.
Annibal Gonzaga. 695.
Anſibariorum Ducis votum in Romanos. 121.
Antonius Almeyda. 139.
Antonius Bombergius Antuerpienſis. 346. 380.
Antonius Borbonius Nauarræus Condæi frater. 142. *varia eius fortuna.* 136. & *ſeqq. agit cum Philippo Rege de reſtitutione, aut commutatione Regni Nauarræ.* 139. *amouet ſe ab hæreticorum patrocinio.* 140. & *ſeq. Vnde et ſpes coniugij cum Stuarta Scotorum Regina.* 141. *Rhotomagum expugnat & victor ingreditur.* 145. *ſaucius pilæ ictu moritur.* 145.
Antonius Goignius Vendegiæ Dominus ſub Carolo V. militiam auſpicatus. 647. *haſtatorum equitum ductor ad S. Quintinum.* 648. *legatus Arembergij in Gallia.* 648. *ex Hiſpanorum & Belgarum diſcordijs à Regis militia abſtractus.* 648. *Fœderatorum exercitus legatus.* 647. *immittitur Antuerpiam ab Ordinum delegatis.* 581. *capitur.* 584. *commutatur.* 603. *iterum capitur in Gemblacenſi pugna.* 653. *ducitur ad arcem Namurcenſem.* 654.
Antonius Guzmanus Marchio Ayamontius Inſubriæ Gubernator. 605. 641.
Antonius Lalinius Comes Hochſtratæ Belgicæ turmæ Ductor. 42. *adlectus inter equites aurei Velleris, Orangij Principis opera.* 112. *Mechliniæ Præfectus.* 313. 369. *inter Nobiles Fœderatos.* 242. *pro hæreticis facit.* 345. *in ædibus Culem-*

lemburgij cum Fœderatis conuiuiis. 261. Mechliniæ templa hæreticis attribuit. 313. Gubernatrici facti rationem reddit. 313. conuentui Teneramundæ intereſt cum alijs Proceribus. 321. 452. pro Orangio Antuerpiam gubernat. 334. 369. mittit ad Gubernatricem libellum hæreticorũ Antuerpiæ cõmorantium. 334. conatur ad nouum Fœdus Egmontium pertrahere. 340. occurrit cum Orangio Antuerpienſibus Caluinianis furentibus. 352. Sacramentum fidelitatis Regi dicere recuſat. 369. priuatur à Gubernatrice Mechliniæ præfectura. 369. Mansfeldio ſubacerbe reſpondet. 370. inter eum & Egmontium diſſoluitur amicitia. 376. promittit ſe ſacramentum coram Gubernatrice dicturum. 376. euocatur ab Albano Bruxellas cum ceteris ad ordinandam Rempublicam. 417. audita captiuitate Procerum fugit. 417. à duodecemuirali concilio in ius vocatur. 433. ab Albano Maieſtatis reus pronunciatur. 434. eius copiæ trans Moſam ab Auila cæduntur. 467. è caſtris æger abit. 444. eius ſupellex in manus Hiſpanorum venit 467. eo duce pugnatur ad ripam fluminis Getæ. 480. globo traiectus occumbit. 481.

Antonius Mendoza. 401.

Antonius Oliuera primus equitum in Belgio Commiſſarius. 411. in Mochenſi pugna. 537. in Antuerpiæ populatione. 582. in expeditione Gemblacenſi. 649. captiuos ad Auſtriacum adducit. 650. ſtipendia aſſignantur eidem à Rege, 683.

Antonij Perenotti Granuellani natales, 94. ingenium, linguarum notitia, ac facundia. 95. æmulatio eius cum Regnardo. 160. ab Eccleſia Atrebatenſi trãſfertur primus ad Mechliniæ Archiepiſcopatum. 44. à Cæſare cõmendatur Philippo filio. 96. eius artes ad gratiam à Rege promerendam. 96. pro Philippo reſpondet Carolo V. 10. pro Rege ad Ordines verba facit. 63. eiuſdem potentia apud Regem. 162. Margaritæ Parmenſi ſauet ad Belgij Præfecturam. 49. à Rege commendatur Guberna-

na-

natrici Parmenſi.97. *gratia & potentia apud Gubernatricem*.162. 108. 97. *Dexteritas eius in conſiliis dandis*. 97. *nouorum Epiſcoporum negotium vrget*. 155. *auerſa ab eo Nobilitas*.159. *& plebs*. 170. 174. 100. *Nobilium inuidia, æmulatio, & odia in illum*. 98. 99. 160. 170. 174. 175. 179. *conſtantia animi eius in contemnendis æmulis*. 101. *non probat miſſionem militum Hiſpanorum ex Belgio*. 120. 122. *deinde in eam conſentit*. 122. *Cardinalis creatur à Pio IV*. 128. *tamen abſtinuit aliquandiu à Purpura*.128. *Purpuram induit & galerum extra ordinem Roma miſſum accipit*. 129. 130. *Quid in Cardinalatu accipiendo ſpectauerit*. 130. *in rebus Gallicis adminiſtrandis cũ Hiſpano oratore fratre communicat*. 131. 138. *De Sardinia pro Nauarra tradẽda quid ſentiat*.140. *à Gubernatrice Parmenſi defenditur*. 163. 172. *& à Rege*. 171. *contra eundem littera trium Procerum ad Regem*. 173. *Regis de eo reſponſum*. 176. *redarguit in ſenatu Orangij ambitionẽ*. 161. *nutat eius potentia apud Gubernatricem*. 178. *eiuſdem vitæ diſcrimen*. 181. *contra eum famoſi libelli*. 184. *cuculli conſpirationis ſymbola vulgò ad eundem referuntur*. 184. 185. 276. 451. 188. *è Belgiò euocatur*.396. *non deiicitur animo acceptis à Rege de ſua euocatione litteris*.188 *eius verba quaſi miſſionẽ cupientis*.189. *acciri ſe cupit in Hiſpaniam*. 189. *in Burgundiam deſtinatur à Rege*. 190. *abit ſparſa reuerſionis fama*.190. *contra eundẽ conſpiratio ad auertendum eius reditum*. 191. *Romam ad comitia proficiſcitur*.193. *à Philippo admouetur ad negotia Romæ obeunda præſertim in ſacrum fœdus contra Turcas*. 194. *Prorex Neapolitanus creatus vexillum tradit Ioanni Auſtriaco*.194. *Romam iterum profectus laborat in comitiis pro creando Gregorio Tertiodecimo*. 194. *reuerſus Neapolim offendit Pontificem in controuerſia cum Archiepiſcopo Neapolitano*. 194. 195. *quæ tandem componitur*. 196. *in Belgium denuo vulgatur rediturus*. 495.

agit cum Margarita Parmenſi, & Alexandro Farneſio deſtinatis in Belgium à Rege, 641. 642. euocatur à Rege in Hiſpaniam, & conſilio rerum Italicarum præficitur. 196. libertas eius in Proceres, & in ipſum Regem. 196. Hiſpaniã moderatur abſente Rege. 197. à quo redeunte honoratur. 197. Cæſaraugustæ Catharinam Philippi filiã cum Carolo Emmanuele Sabaudiæ Duce iungit. 197. eiuſdem dictum de Orangio non capto ab Albano. 419. moritur Madridi. 197. corpus Veſontionem transfertur. 197. eius præcipua laus. 197.

Antonius Perezius in Philippi Secundi Regia ſecretioris ſcrinij cuſtos. 394. 396. 655.

Antonius Philippi Burgundi Ducis fil. Brabantiæ Ruuartes. 655.

Antonius Pictor. 518.

Antonius Saulius Pontificis Nuncius apud Proregem Neapolitanum. 195.

Antonius Stralius Antuerpiæ Conſul Orangio intimus. 417. capite plectitur. 449. 450.

Antonius Toletanus Legionenſis Prior ex equitibus Hieroſolymitanis. 440. 394.

Antuerpia vrbs Brabantiæ capitalis. 233. 234. Brederodio fauet. 267. ſeditio ibi ex Apoſtatæ ſupplicio. 200. 201. Gheuſiorũ in ea numerus & ornatus. 275. Conciones Caluinianorũ frequẽtes. 277. 278. 279. 280. tumultus. 282. 283. ex Tholoſio cæſo ad Oſteruelam. 350. 351. ad quos componendos poſcit Orangium. 282. eidem aduentanti multitudinis occurſus, plauſus, & acclamationes. 283. Iconomachia & ſacrorum violatio. 295. 296. 297. 298. 299. primario templo cultus reſtituitur. 312. 383. conſiſtoria ibi inſtituuntur ab hæreticis. 330. 333. 334. Supplicatio in ea celebris Corporis Domini. 407. eiuſdem populatio ab Hiſpanis. 581. 582. & ſeqq.

Antuerpienſes animantur aduerſus Catholicos ab vſque Conſtantinopoli. 331. 332. pecuniam callidè Regi offerunt. 334. defectionem à Rege minantur. 346. veniam à Gubernatrice petunt. 346. deditionem offerunt Gubernatrici Parmenſi.

menſi. 382.
Antuerpienſis arx à Gubernatrice Parmenſi deſignatur. 388. ab Albano conſtruitur. 431. ab Hiſpanis ſeditioſis intratur, & obtinetur. 539. ab Auſtriaco tentatur. 613. ad Ordines venit. 613. diruitur. 618.
Apologia ab Orangio editur. 8. 92. 105. 107. 111. 113. 114.
Aquæ Veteres oppidum. 503. 549.
Aquis abſorpti. 29. 351. 466. 467. 496. 550. 557. 558. 589.
Aquila vrbs in Samnitibus. 641.
Aranda. Vide Ioannes.
Archidux Auſtriæ. Vide Maximilianus, & Matthias.
Archiepiſcopatus in Belgio. 44.
Ardinghellus. 218.
Arembergius. Vide Ioannes Ligneus.
Areſchotum vrbs Auſtriaco ſe dedit. 657. proditur. 698.
Areſchoti Dux. Vide Philippus Croius.
Arias Montanus. Vide Benedictus.
Armatæ hominum & equorum icunculæ in menſam inductæ. 15.
Armenterienſium conſpiratio cum Gheuſiis Tornacenſibus. 357. detegitur eorum proditio. 357. victi à Raſſinghemio. 358.
Armenterius. Vide Thomas Armenterius.
Arminii cum Naſſauii ſtrage ſimilitudo. 467.
Armorum Dux. 415.
Arteſia Belgii prouincia. 39. à Cocqueuillio inuaditur. 444. à Coſſæo defenditur. 444. cum aliis prouinciis coniurat contra Hiſpanos. 578. eius Præfectus. 39.
Arturus Coſſaus Gallorum militum Tribunus prohibet Orangium Galliam intrare. 483. mittitur à Gallorum Rege in auxilium Albani Ducis. 444. Cocqueuillii exercitum intra oppidum S. Valerii compellit, & expugnat. 444. Duces capit. 244.
Arx Antuerpiæ, forma, artifex, & ſitus. 431. Hadriana. 22. Namurci. 611. 657. Sichemii. 658. Dalhemii. 674. arces aliquot retinentur à Carolo viii. Gall. Rege. 37. reſtituuntur à Ludouico xii. 37. nonnullæ à Rege deficiunt ad Ordines. 644. plurium arcium per Belgium demolitio. 619. 698. de Limburgenſi arce

ſuccenſa rumor. 676.
Aſſonuillius. Vide Chriſtophorus.
Aſpera oppidum. 539.
Atrebatum Epiſcopus. 96. ad rem ſacram Valencenæ reſtituendam euocatur. 368.
Audacia ex aliorum contagione, vel timore. 295. 352.
Auguſtana confeſſio. Vide Confeſſio Auguſtana.
Auguſtinus Barbaricus. 637.
Auguſtus Saxonum Dux Mauritio electori ſuccedit. 126. 127. ſuſcipit è luſtrali fonte Orangij filium. 208. fœdus init cum rebellibus Belgis. 330. minatur. 336. bellum gerit cum Io. Friderico olim Septemuiri filio. 339. legationem mittit Gubernatrici Parmēſi pro Belgis hæreticis. 383. 384.
Auila. Vide Sanctius.
Aulæ artes ad gratiam promerendam. 96. faſtigio deturbati. 178. prodigium. 7. mores leues. 109. irriſio contra Albanum. 486. aulæ vultus mutatio. 188. Vide Antonius Perenottus Grāuellanus & Sententias ad A ſpectantes.
Aulici exemplum Principis ſequuntur. 715.
Aurei Velleris ordo inſtituitur. Vide Equitum aurei Velleris ordo.
Auſtriacus. Vide Ioannes.
Auſtriam geſtare quid ſit. 716.
Auxentius. 147.
Ayala. Vide Martinus.
Ayamontius. Vide Antonius Marchio Ayamontius.

Sententiæ ad A ſpectantes.

AVLÆ potentia plus in fronte habet, quàm in receſſu. 189.
Nulla virtus in AVLA minus euehitur, quàm quæ maximè timetur. 189.
AVLAM fallere difficile eſt. 98.
AVLICORVM animos longis apud Principem felicitas quantum ſecuros gratiæ, tantum intolerantes iniuriæ facit. 190.
Potentia in AVLA raro conſeneſcit 130.
ASSECTANTIVM turba ad Potentes concurrit, ſicut ad lacum ſolet, quem exhauriunt & turbant. 189.
Blandiri, & ASSENTARI ſæculum appellatur. 5.
Peonius in gratiam redeunt perpeſſi ARMORVM damna. 29.
Diuiſum propè imperium ARMATA cum multitudine

Princeps habet. 90.
Sine ſcena, atque admiratore frigidè partes ſuas agit AMBITIO. 62.
Natura facilè redit ad ſtatū ſtaturamque ſuam, ſi, quæ illam inflabat ac diſtrahebat AMBITIO detumeſcat. 14.
Ex ABDITO veneratio intenditur. 92.
Viliſſimo cuique creſcit AVDACIA, ſi ſe timeri ſentiat. 295.
Inſita eſt hominum pleriſque libido, ABDITA rimandi, obuia prætereundi. 436.
ADVERSA nemo imputat ſibi. 521.
ADVERSARVM rerum ſenſus feliciſſimo cuique acerrimus eſt. 643.
ÆTAS prima poſt tincturam voluptatis agrè alium colorem bibit. 707.

B.

Badenſis Marchio legationem mittit Gubernatrici Parmenſi. 383.
Baionæ colloquium. 209. 210. fœdus ibi conceptum. 445.
Balduinus ab Angelo Soc. Ieſu iurare in propoſita ſibi verba recuſat. 623. eijcitur cum alijs Patribus Societatis Antuerpia. 623. 624.
Barbara Blomberga Ratisbonenſis. 705. 721. Regi ab Auſtriaco moriente commendatur. 718. moritur. 721.
Barberinus. Vide Franciſcus, & Raphael.
Barlamontium opp. Auſtriaco ſe dedit. 666.
Barlamontius. Vide Ægidius, Carolus Philippus, Florus, & Lancellottus.
Baronnius vnus coniuratorum. 240.
Bartholomæus Campius bellicorum operum machinator in Harlemenſi obſidione moritur. 521.
Bartholomæus Enteſius inter primos Gheuſios aquatiles. 501. piraticam exercet. 501. 502. in carcerem conijcitur. 522.
Bartholomæus Miranda Archiepiſcopus Toletanus. 17.
Bartholomæus Portia Pontificis Nuncius apud Cæſarem. 621.
Bartholomæana noctes in Gallia. 512.
Baſta. Vide Nicolaus.
Batemburgici fratres. Vide Gisbertus, & Theodoricus.
Bauariæ Dux. Vide Albertus Bauarus. Vide Chriſtophorus, & Henricus.
Beauerius. Vide Philippus Lanoius.

noius.
Belgium cur Flandria, Germania inferior, & Prouinciæ inferiores. 34. eius ſitus, opulentia, vrbes, pagi, militia, nautica, & lanificia. 34. 35. adminiſtratio ſimilis ciuitatibus liberis. 67.
Belgij prouinciæ quomodo ſub vnius imperio conſociatæ. 36. ex eis regnum erigere cogitauit Carolus V. 38. transferuntur à Carolo V. in Philippum filium. 37. earundem diuiſio. 36. quibus à Rege attributæ. 38. decimam à Rege deprecantur. 492. nutant ad nuncium Brilæ à Fœderatis captæ. 502. 503. conſpirant contra Hiſpanos. 578. ſequuntur Ordinum partes duabus Auſtriaco tantùm deditis. 579. 644.
Belgij vniuerſi Gubernatores. 26. 51. 63. 423. 495. 523. 569. 574. de vniuerſi Belgij Gubernatore deligendo à Rege varius populi ſermo ac deſignatio. 45. & ſeqq. à Proceribus Belgij abſque conſenſu Regis Gubernator eligitur. 619. 620. ab Ordinibus confirmatur. 698. prouinciarum ſingularum Gubernatores. 38. 39. 40.
Belgij Ordines. Vide Ordines. Priuilegia. Vide Brabantia.
Belgarum ingenium, mores. 35. 395. lætitia ex abitu Hiſpanorum. 604. ſtudium erga Gubernatricem Parmenſem. 426. 427. querelæ. Vide Querelæ.
Belgicum bellum toti Europæ commune. 1. collatum cum Græcis Romaniſque bellis. 3. eius occaſiones & cauſæ toto lib. 2. & pag. 429. 430. 499. 616.
Bellum inter Carolum V. & Henricum II. Galliæ Regem. 6. inter Hiſpanum & Gallum Reges. 26. 27. inter Carolum IX. Galliæ Regem & rebelles. 131. & ſeq. inter eoſdem renouatur bellum ciuile ſecundum 421. quod componitur. 423. tertium reparatur in Gallia. 483. aliud ciuile in Belgio. 569. 570. retardatur. 574. latè dominantibus cõtinuum. 602.
Bellicum conſilium inuadẽdi hoſtem. 684. aliud de eodẽ. 684. ſocios à periculo ſubleuandi. 693.
Bellomontium Auſtriaco ſe dedit. 666.
Benearmum reorum aſylum. 150.

Benedictus Arias Montanus. 485.
Bergenſis. Vide Gulielmus, & Ioannes Glimaus.
Bergæ ad Zomā. 552. 553. in Ordinū manus veniunt. 644. milites præſidiarij Tribunum produnt. 645.
Berlinguerius Requeſenius in Sicilia Regiæ claſsis Præfectus. 565.
Bernardus Freſneda Franciſcanus Regis Philippi confeſſarius. 394. diſſuadet arma in Belgium. 396.
Bernardus Requeſenius. 292.
Bernardinus Mendozza Legatus mittitur ab Albano ad Pium. V. 401. militum in Belgio cohortis Præfectus. 411. in Mochenſi pugna. 537. in Gemblacenſi. 652.
Bernates. 401.
Berſelius cum exercitus parte Antuerpiam immittitur ab Ordinum delegatis. 581.
Beza. Vide Theodorus.
Billius. Vide Gaſpar.
Bincium Mariæ Hungariæ Reginæ olim delitiæ Auſtriaco ſe dedit. 666. ſaxum villæ inciſum ab Hērico II. Galliæ Rege Bincium vaſtante. 666.
Biſerta expugnatur. 710.
Blanca Galliarū Regina. 228.
Blanca Sfortia filia Maximiliani Imperatoris vxor in venatione equo delapſa obit. 52.
Blaſerius. Vide Ioannes.
Bloſius. Vide Ioannes, & Ludouicus.
Bobadilla Centurio. 509.
Boemiæ Rex. Vide Maximilianus.
Boiſottus. Vide Carolus, & Ludouicus.
Bombergius. Vide Antonius Bombergius.
Bomenæum in Scaldia inſula à Regijs expugnatur. 561.
Bona Sfortia Sigiſmundi Poloniæ Regis mater obit. 33.
Bonifacius Moguntinus Epiſcopus. 73.
Borbonius. Vide Antonius, Ioannes, & Ludouicus.
Borgia Centurio. 547.
Borlutius Gandauenſis orator. 63.
Boſſuuius. Vide Maximilianus, & Ioannes.
Bouiniacum Auſtriaco ſe dedit. 657.
Brabantia Belgij primaria prouincia. 36. 444. conſciētiæ libertatem extorquet. 626. eiuſdem immunitates & priuilegia. 67. 68. 71. 75. 76. 233. capita prouinciæ quæ. 233. 234. ciuitates ab Orangio captæ redduntur Albano. 513. 514.

eius delegati empti ab Orãgio. 571. Bruxellas euocantur à Requeſenio. 570. eius Gubernator. 41.
Brabantini inquiſitionem recuſant. 82. & nouos Epiſcopos. 155. legatos Romam, & in Hiſpaniam ſubmittunt. 157. recuſant parere edicto à Gubernatrice Parmenſi propoſito. 23... creant Orangiũ prouinciæ Ruuartem. 615. 616.
Bracamontius. Vide Conſaluus.
Brãdeburgicus Septemuir Gubernatrici Parmẽſi legationem mittit. 383.
Breda. 339. 340. obſidetur à Fœderatorũ ducibus. 644. mittit nũcium ad Auſtriacum, & detegitur ab hoſtibus. 644. deditur. 645. militum ſeditio & perfidia. 645. eidem auxiliũ ſubmittur ab Auſtriaco, ſed fruſtra. 644. 645. imponitur in ea præſidium Hiſpanorum. 434.
Brederodius. Vide Henricus, Lancellottus, & Robertus.
Brigantia. Vide Iſabella, & Maria.
Brila Hollandiæ portus à Gheuſijs capitur. 498. 502. ad eius famam multarum ciuitatũ defectio. 502. 503. iocus è Brilæ nomine. 504.
Brimaus. Vide Carolus.
Britannicæ naues Gallos inuadunt. 28.
Brugẽſium facinus in Quæſitorem fidei. 201.
Brunſuicenſis. Vide Ericus, Philippus, & Erneſtus.
Bruxella, vrbs Brabantiæ capitalis. 234. Regi fidelis. 414. eius priuilegia. 234. contumacia eiuſdem cõtra Albanum tributum præcipientem. 498. Orangium repellit. 510. tumultus in ea. 572. 577. trepidatio ex Gẽblacenſi victoria. 656.
Bucerus. 132.
Bura expugnatur. 549.
Buranus Comes. 576.
Burgundia à Carolo V. aſsignatur Philippo Regi. 7. 8. eius Duces. 36. Gubernator. 41.
Burgundi Dalhemij arcem ſcandunt & capiunt. 674.
Burgundis Principibus mos cum capitis corona tumulari. 717. Vide Philippus, & Maria.
Buſcoducum vrbs Brabantiæ capitalis. 233. 234. Meganum reijcit. 347. 379. 380. in ea tumultus. 347.
Buſcoducenſes hæretici arcẽt Epiſcopum ab vrbe. 314.

Gubernatricis legatos retinent. 347. ſoluunt & Gubernatrici remittunt. 380. defectionem à Rege minantur. 347. hoſtes pronunciãtur. 379. 380. veniam orãt & ſe dedunt. 381. præſidiũ accipiunt. 381.
Buſtus. Vide Petrus
Buterus Princeps. 719.

Sententiæ ad B. ſpectantes.

BENEFICIIS aliqui vtuntur ceu floribus tamdiu gratis quamdiu recentibus. 35.
BENEFICIVM præſens gradus eſt futuri. 60.
Animi aliquorum arctius tenentur BENEFICIO vel vno accipiendo, quàm acceptis multis. 60.
Sunt, qui, quum multum acceperint, iniuriæ loco ducunt plura adhuc accipere potuiſſe. 93.
Quidquid infra votum venit, BENEFICII nomen amittit. 93.
Facilius BENEFICIO capiuntur ſinguli quàm multitudo. 53.
Sparſa in commune gratia ab omnibus accipitur, redditur à nemine. 53.
Cui BONO aliquid vertitur in eũ rectà collineat ſuſpicantis animus. 242.
Spes nunquam maior affulget pacis, quàm quũ ſeriò BELLVM geritur. 29.
Cauendum eo maximè in loco BELLI ciuilis incendium, vbi circà ſint, qui illud alant, procul qui extinguãt. 395.
BELLI dux nihil magis timere debet, quam ne timere videatur. 472.

C.

CAdauer puellæ à parentibus deuoratum. 520. 521.
Cadurcenſis Epiſcopus. 73.
Cæſar Daualus Marchionis Piſcariæ frater Naſſauianos inſequitur. 463. vulneratur. 483. comitatur Reginam in Hiſpaniam. 495. cũ Io. Auſtriaco in Actiaca pugna, & Tunetana expeditione. 495.
Cæſarodunum. 137.
Caſius. Vide Nicolaus.
Caij Fabij egregium facinus per medios hoſtes egreſſi. 624.
Caletum capitur à Gallis. 27.
Calones Antuerpiæ incendiarij. 583.
Caluinus libellis Galliam aggredi-

greditur. 133. hæreſim illuc introducit. 133. Amboſiani tumultus author. 137.
Caluiniani vinculis coercẽtur. 147. damnantur. 148. ſupplicio eripiuntur. 149. reducuntur in carcerem. 149. extrahũtur. 152. plectuntur. 154. templa in Belgio depopulantur. 288. & ſeqq. Vide Iconomachi. deſtinãtur cum libris ad turbandam in Hiſpania Religionem. 329. 441. Caluinianas cenas frequentant. 337. 342. tentant egredi Antuerpia ad Oſteruelam. 351. 352. clauſi in vrbe fremunt. 352. à Lutherianis diſsident. 351. ſeditionem in vrbe excitant. 353. offerunt libellum pro Religionis libertate Archiduci, & Ordinibus. 626. illam extorquent, & Catholicorũ templa occupant. 626. Ieſuitarum deriſoris domum peſtis inuadit. 625.
Cameracenſis Epiſcopus Antuerpiæ ſacra reſtituit. 383.
Cameraceſium. 30. 38.
Cameracum vrbs pacificatoria. 30. 38. Archiepiſcopatus prærogatiua exornatur. 44.
Camillus Gonzaga Nouellariæ Comes. 479.
Camillus à Monte in Belgiũ cum Albano proficiſcitur turmæ ductor. 411. in populatione Antuerpiæ eius continentia. 587. in pugna Gemblacenſi. 651. Gallos aggreditur, & trucidat. 665. in Limburgenſi expeditione. 669. 670. Dalbemio reÿcitur. 673. cũ equitum ſignis in pugna ad Rimenantã pagum. 690. ſubſidia petit ab Auſtriaco ad inſequendum hoſtem. 691. inſequitur, & dolo trahitur ad hoſtium fugiẽtium caſtra. 691. eiuſdem turmæ virtus ſuſtinentis hoſtium vires. 695.
Camillus Schiaffinates. 698.
Camillus Vitellius. 562.
Campinij Dominus. Vide Federicus Perenottus.
Campinius Centurio machinator. 391.
Cantabricæ naues. 488. 502.
Cantonetus. Vide Thomas.
Capitis cultus à Carolo V. mutatus. 715. & mutatus aliter à Ioanne Auſtriaco. 716.
Capitoliũ à Gallis obſeſſum. 624.
Caprius cum exercitus parte Antuerpiã immittitur ab Ordinũ delegatis. 581. capitur

pitur ab Hiſpanis. 584. permutatur. 603.
Captiuitas Aldegundi. 523. Amidæ Regis. 715. Aſſonuilli. 577. Boſſuui. 522. Caroli Hiſpaniæ Prĩcipis. 440. & ſeq. Clementis VII. 20. 22. Ducum Cocqueuillij. 444. Egmonti, Hornani, & aliorum. 417. Goigni. 584. 653. hoſtium Caroli V. 20. Senatorum Hiſpanarum partium. 577. Scanderiani Præfecti. 638. vxoris Mõdragonij. 603. 604.
Captiui commutantur. 533. 603. ad Auſtriacum adducuntur. 654.
Carafa. Vide Marius.
Cardinalis Alexandrinus. 436. Borromeus. Vide S. Carolus. de Cuppis. Vide Io. Dominicus. Farneſius. Vide Odoardus. Granuellanus. Vide Antonius Perenottus. Lotharingus. Vide Carolus. Patechus. Vide Franciſcus. Spinoſa. Vide Didacus.
Cardinalitij qui dicerentur in Belgio. 192. 245.
Carloius Nohotius. 444.
Carlotta Borbonia Orangij vxor. 128.
Carmẽ cum lunulis pileo præfixis in odium Romanæ Religionis. 546. Ouidianum vſurpatum in morte Caroli Hiſpaniæ Principis. 442.
Carolus Altapennius Barlamontij fil. equitum centuriæ Ductor. 678.
Carolus Auſtriacus V. Imperator ad Imperij coronam capeſſendam ab Hiſpania proficiſcitur in Germaniã, & in Italiam. 65. 66. 81. 82. 715. expeditiones eius bellicæ. 8. 19. 20. 24. 37. 38. 56. 82. 83. 411. 412. 700. 715. Gandaui tumultus componit. 316. 397. 398. conſulit Albanũ ſuper animaduerſione Gandauenſibus debita. 428. eius dictum de Gandaui magnitudine. 428. & de Belgarũ natura. 395. Belgicas prouincias in regni formã redigere cogitauit. 38. cur abſtinuit. 38. Belgicum Imperium quomodo amplificauerit 37. 38. Epiſcopatus in Belgio augere cogitauit. 43. 170. cur non perexerit. 43. centeſimæ tributi Belgio imponendi nouitatem abrogat. 497. contra Lutherianam hæreſim edicta, & arma parat. 82. 630. eiuſdem placita, & edicta promulgantur. 231. ſeuera, & contra Brabantiæ priuilegia di-

ctitan-

ſtitantur. 234. 247. 250. 251. defenduntur. 250. 251 mitigantur 253. 272. in Hiſpaniam mittuntur. 272. Aldenardæ in Belgio filiam Margaritam ſuſcipit. 50. & Ratisbonæ in Germania Io. Auſtriacũ. 705. 706. 707. 721. cum quo eiuſdem comparatio. 714. 715. 716. Margaritã ſpondet Alexandro Mediceo. 53. 54. & poſt Alexãdrum Octauio Farneſio. 55. eius uxor Iſabella Luſitana. 220. 705. ex qua Philippus filius. 22. 630. cum quo eiuſdem comparatio, & diſsimilitudo. 92. Maria filia. 437. Auguſtæ condit teſtamentum. 24. abdicare ſe regnis parat. 6. Philippũ filium præficit equitibus aurei velleris. 7. eidem Belgium, & Burgundiam tradit. 7. dein regna omnia. 11. recitat res à ſe geſtas. 8. eiuſdem in filium regna transferentis oratio. 9. abdicat ſe Imperio. 10. per Orangiũ Principem inſignia Imperij Ferdinãdo fratri trãsfert. 10. 107. eiuſdem deſiderium trãſferendi Romanorum regnũ Philippo filio. 11. è Zelandia ſoluit in Hiſpaniam. 12. naui, à qua deſcenderat, illico ſubmerſa. 12. dictum eius littus attingentis. 12. ſuſpicio mutatæ eius voluntatis. 12. Carolum Hiſpaniæ Principem inuiſit. 13. in Diui Iuſti cœnobio domum ſibi cõſtruit. 13. eius familia, & ſupellex. 14. in ea ſolitudine vita quotidiana. 15. eius flagellũ ſãguine aſperſũ venerationi habitũ. 16. pro matre ãniuerſariũ perſoluit. 16. ſuas ſibi exequias celebrat. 17. in morbũ incidit. 17. detegit Philippo Ioannem filium. 707. piè moritur. 18. 32. 707. oſtenta in eius morte. 18. anni dominationis eius. 18. abdicationis cauſæ variæ iactatæ. 19. & ſeqq.

Carolus Auſtriacus Hiſpaniæ Princeps. 436. Indoles eius. 436. nõ probata Carolo V. auo. 13. 437. educatio. 436. 709. Complutum mittitur. 437. 633. è ſcalis prolabitur. 437. D. Didaci ope cõualeſcit. 437. Iſabella fil. Henrici Galliæ Regis ei deſtinatur uxor. 441. 494. & filia Maximiliani Cæſaris. 437. 494. eiuſdem cum Patre diſsidium. 437. odium in familiares Patris

tris. 438. & in Belgas patrocinium. 392. 438. eius in Belgium abeundi propoſitum. 439. quod nonnullis aperit. 439. detegitur parenti à Io. Auſtriaco. 710. deterrere conatur Albanum ab expeditione Belgica. 438. mane diſceſſurus noctu detinetur à Patre. 440. demi cuſtoditur. 440. eiuſdem infelicitas. 440. & mors. 441. cuſtodiæ, & mortis cauſæ. 441. 442. eiuſdem cum Io. Auſtriaco & Alexandro Farneſio comparatio. 709.

Carolus Boiſottus Zelandiæ Præfectus immittitur ab Orangio Duuelandiam. 553. caditur à Regiis. 559.

S. Carolus Card. Borromæus. 566. 577.

Carolus Brimæus Comes Meganus Geldriæ, ac Zuphaniæ Præfectus. 41. 99. monet Gubernatricem Parmenſem de conſpiratione Nobilium. 235. & de militum delectu in Saxonia. 330. aperit eidem Fœderatos. 241. eius ſententia in conſultatione. 246. præmittitur à Gubernatrice ad ſeditiones componẽdas Antuerpiam. 282. & Buſcoducum, & Traiectum. 346. 347. præſtat Regi Sacramentum fidelitatis. 369. Amſtelodamo arcet rebelles coniuratos. 385. eos in Vaterlandiam compellit. 386. Gubernatrici carus. 448. Friſiam gubernat in locum Arembergij defuncti. 448. eiuſdem Leouardiæ votiuũ monumentũ. 448. moritur. 447. 448.

Carolus Croius Marchio Haurænus redit ab Hiſpania in Belgium. 574. ab Ordinum deputatis cum exercitu immittitur Antuerpiã. 581. in Gemblacenſi pugna præeſt equitum alæ. 649.

Carolus Dauallus Vaſtij fil. in Belgio militum cohortis Præfectus. 411.

Carolus Egmontius Geldriæ Dux. 48.

Carolus Emmanuel Sabaudiæ Dux. 102. 118.

Carolus Farneſius fil. gemellus Octauij Ducis Parmenſis. 631.

Carolus Fuggerus Tribunus à ſuis militibus proditur. 644.

Caroli Galliarum Regis VII. cum Ludouico filio diſsidium. 440.

Carolus Galliarum Rex VIII quale iuſiurandum Piſanis & Florẽtinis dixerit. 609.

Carolus Galliarum Rex. IX. 138. *ad Baionam.* 209. *eius cum Eliſabetha Maximiliani Caſaris fil. matrimonium.* 212. *auxilia contra hæreticos conquirit.* 142. *victoria.* 145. *cauſam tuetur Hiſpani Regis contra rebelles Belgas.* 321. *negat Hiſpaniarum Regi iter per Lugdunenſem agrum.* 401. *non perſuadetur ab Hugonotis vt arma in Hiſpanos capiat.* 402. 403. *auxiliares copias è Belgio poſcit.* 421. *& obtinet.* 422. 484. *pugnat ad S. Dionyſium.* 422. *Coſſæum equitum Tribunum immittit in auxilium Albani Ducis.* 444. *rumor de pace ab eo cum Hugonotis compoſita, & armis pro Naſſauijs in Belgium ſubmittendis.* 505. 506. *Hugonotorũ cædẽ imperat.* 511. 512

Carolus Geldriæ Dux. 445.

Carolus Laliaius Comes. 99. 580.

Carolus Largilla. 453.

Carolus Lotharingiæ Dux. 148.

Carolus Lotharingus Cardinalis. 134. 146. 180. 512.

Carolus Mansfeldius Petri Erneſti fil. 222. *coniuratis immixtus à patre intrepitus* 246. *à fœdere diſcedit* 286. *Valencenam obſidet.* 365. *in pugna Gemblacenſi.* 649. *eiuſdem legio ad Bouiniacum.* 657. *Niuellã tentat & repellitur.* 662. *pecunia donatur à Rege.* 683.

Carolus Philippus Comes Barlamontius, Præfectus Namurci. 39. *Religionis defenſor.* 678. *eius filij.* 678. *notæ fidei ergà Regem.* 61. 165. 166. 678. *Granuellani aſſecla.* 186. 192. 245. *ad arma promptum ſe oſtendit pro Regis cauſa.* 308. *admonet Gubernatricem de conſilijs equitũ aurei Velleris.* 165. *inter Areſchotum, & Egmontium diſsidentes medius.* 173. *ſententia eius contra coniuratos.* 245. *Gheuſium nomen per contemptum ſupplicantibus Fœderatis accomodat.* 261. 263. *dicit iuſiurandum fidelitatis.* 369. *Belgij Gubernator à Requeſenio moriente dicitur.* 568. *à ſenatu abripitur, & Bruxellis cuſtoditur.* 577. *moritur Namurci.* 678. *exequiæ.* 678. *encomium.* 678.

Carolus Pugnax. 36. 43.

Carolus Scottus Comes. 637.

Carolus Tiſnacus Belgicarum

rerum in Hiſpania Regius Procurator. 155. 176.
Caſembrotius. Vide Ioannes.
Caſimirus Palatini frater. Vide Ioannes.
Caſtaneus. Vide Io. Baptiſta.
Caſtellæ regni inſigne. 187. conſilij Præſes. 195.
Caſtellum in aquis. 553.
Catharina Medicæa Regis mater à Philippo Hiſpaniarum Rege auxiliū expoſcit in hæreticos. 136. Margaritæ Parmenſi Gubernatrici ſimilis. 146. colloquio Baionæ habito interuenit. 209. eidem prædicitur mors Henrici filij. 32.
Catharina Philippi II. Regis filia. 197.
Catholici & Lutheriani ſe opponunt Caluinianis 353. Catholici victoriam referūt ex Hugonotis apud Monconturium. 484. quid ſentiant de diſceſſu Albani ex Belgio. 524. Gandauenſi fœderi conſentiunt. 579. ſequuntur Ordinum partes. 617. iuſiurandum dicunt cum hæreticis Matthiæ Archiduci. 622. è Belgij ciuitatibus eijciūtur ab hæreticis. 636. eorum templa à Caluinianis occupātur. 626.
Catteius Fliſsingæ Præfectus. 348.
Cauſæ tumultuum Belgicorum. Vide Tumultus.
Cenamius. Vide Pandulphus.
Centeſimæ bonorū impoſitio. Vide Tributum.
Ceſſatio armorum. 645.
Cetona opp. 563.
Chiapinius Vitellius Cetonæ Marchio Caſtrorum Præfectus cum Albano in Belgium proficiſcitur. 410. Groningam defendit. 461. pugnæ auidus. 474. 475. incidit in hoſtiū inſidias. 476. hoſtes aggreditur, & cædit. 476. prohibetur ab Albano contra Orangiam mouere. 478. in legionem Orangianam ab reliquis ſeiunctam mouet. 479. pugnat in ripa Getæ fluminis. 480. Tribunum Louernaliū ſauciat. 480. hoſtile vexillū è ſigniferi manu eripit. 480. eius virtus laudatur ab Albano. 481. mittitur ab Albano ad Angliæ Reginam. 489. ſollicitatur à Colinio ad defectionem. 506. Colinij litteras indignatus in ignem conijcit. 506. ad obſidendos Mōtes contendit. 507. ſauciatur. 507.

507. eius audacia. 508. in Hollandia multa oppida expugnat. 549. Zelandicæ expeditioni à Requeſenio præficitur. 550. Ziriczæam obſidet. 561. moritur. 561. exequiæ. 562. cadauer in patriam deportatur. 562. elogium. 562. 563. 564. effigies. 562.
Chriſtianus Rex Daniæ. 33.
Chriſtierna Dani Regis filia Lotharingiæ Dux pacem firmat inter Hiſpanum, & Gallum. 29. ad regimen Belgij deſideratur ab omnibus. 47. quid ei offecerit. 48.
Chriſtiernus Daniæ Rex. 33.
Chriſtophorus Aſſonuilliùs Senator. 234. 327. 456. 468. 473. legatur ab Albano ad Angliæ Reginam. 480. eiuſdem relatio. 574. 578. è ſenatu abripitur & cuſtoditur. 577.
Chriſtophorus Bauarus Palatini Septemuiri filius copiarũ Dux in Mocheñſi pugna. 534. interficitur. 534.
Chriſtophorus Mondragonius militum cohortis Præfectus. 411. eiuſdem virtutis, & audaciæ facinus. 412. cum ſua legione comitatur Reginam in Hiſpaniã. 495. Goëſianæ traiectionis dux Goëſium ab obſidione liberat. 515. Zuitbeuerlandiam inſulã capit. 515. Middelburgũ defendit aduerſus Zelandos. 531. fame ad deditionem cogitur. 531. quantum hoſtes ei tribuerint. 533. permutatur cum Aldegũdio. 533. in Zelandiæ expeditione maritimæ militiæ præficitur. 550. in Philippolãdiam inſulã adnauigat. 551. inde in Duuelandiam. 551. pedibus mare in Scaldiam traijcit. 560. eidem ſe dedit Ziriczæa vrbs Inſulæ caput. 561. pro illo alium ſibi Ducem eligunt ſeditioſi. 571. vxoris eius virtus in Gandauenſis arcis obſidione. 603. 604. victor in pugna Gemblacenſi. 650. 652. Sichemium oppugnat. 658. diuinitus illæſus ſeruatur ab incendio, & ruina. 677. 678. ſtipendia à Rege eid ẽ tranſmittuntur. 683.
Chius Theodotus. 591.
Ciacconus. Vide Petrus.
Cimacius Princeps. 576.
Cimacum opp. vi capitur. 666. arx deditur. 666.
Cittadella Centurio bellicus machinator ab Hiſpanis libertate donatur. 533.

Vide

Vide Franciſcus.
Ciuitatum in Belgio numerus. 34.
Ciuitates Brabantiæ primariæ. 233. 234. immunitates, & priuilegia earum. 67. 71. 75. 76. 34. tumultuantur ob Hiſpanorum præſidium. 68. 69. 113. deficiunt à Rege. 503. Orangio ſe dedunt. 504. recuperantur. 515. 516. *Vide* Belgium, & Brabantia.
Clades Gallorum ad S. Quintinum 27. ad Grauelingã. 28. prope arcem Auennenſem. 665.
- Hiſpanorũ ad Caletum. 27. Arembergij ad Hilligerlæum cœnobium. 445. 446. Albani à mari. 501. apud Quercetum. 583. Requeſcenij ad Middelburgum. 532. ad Duuelandiam Regiorum militum mare vadẽtium. 557. 558. in obſidione Lugdunenſi. 547. 548. Auſtriaci à fœderatis. 696 à Sardoa legiones incenſis pagis. 469. Hæreticorũ à Vitellio. 476. in caſtris ab Hiſpanis induſiatis. 512. 513. apud Gemblacum. 653. ad Oſteruelam. 350. 351. ad Waterloum. 358. prope Lanoium. 359. 360. ad Gemingam. 464. & ſeq. ad Getam fluuium. 478. & ſeq. apud S. Gislenium. 508. ad Mochemum pagũ. 534. Antuerpiæ. 584. 585. ad Rimenantum. 696.
Hugonotorum apud Drocum. 145. 146. apud S. Dionyſium. 422. in D. Bartholomæi nocte. 211. 512. Sacrorum ab Iconomachis. 288 & ſeqq. Aldenardæ. 302. Amſtelodami. 679. Antuerpiæ. 295. & ſeqq. à Caluinianis. 626. *Vide* Iconomachi, & Pugna.
Clara Medicea Pij IV. ſoror. 549.
Clara Iſabella Eugeniæ ortus. 316. Alberto Rodulphi Imperatoris fratri nubit. 317. 722.
Claſsis è Belgio miſſa ad deducendam Mariam Luſitanam. 221 diſcedit è Luſitania. 22?. Fliſsingam appellit. 225.
- Claſsis Hiſpana vincitur ad Middelburgũ. 531. 532.
Claſsis Orangianorum per agros Lugdunenſes. 546. eorumdem in Scaldia. 560 ad Middelburgum. 532. *Vide* Clades, & Pugna.
Claudia Chalonia vxor Henrici Naſſauij. 105.
Claudius Ciuilis. 2. 472.

Claudius Haultepennius. 61.
Claudius Vergius Camplittæ Dominus, Burgundiæ Præfectus. 41.
Clemens VII. P. M. 21. 52.
Clemens Marotus Gallicis metris Pſalterium Dauidis componit. 150. *mores eius* 150. *Benearnum fugit.* 150. *Lutetiam reuertitur.* 150. *Geneuam petit.* 151. *moritur.* 151.
Cliuiæ Dux Vide. Gulielmus.
Cobellius. 454.
Cœnæ Caluinianæ *frequentes.* 337. 342.
Cœnobium S. *Iuſti.* 13. *Hiligerlaum.* 445. *Eſpinenſe.* 507. *ad cœnobia Nobiliū ſeceſsio.* 270. *incenſa ab Orangio.* 483.
Colinius. Vide Gaſpar, & Andelottus.
Colloquium Caroli *IX. Regis Francorum, & Reginarum ad Baionam.* 209. *eius cauſa.* 209. *quid in eo actum ſit.* 211. *hæreticorū ex eo timor.* 211. 304.
Colonienſis electoris obitus. 33.
Columbæ litteras in obſidione Harlemenſi *afferentes.* 518. *& in obſidione Lugdunenſi.* 545.
Columna. Vide Marcus Antonius Columna.
Columna marmorea cum inſcriptione in ædibus Culemburgis. 435. *in vexillo Orangianorum cum inſcriptione.* 481.
Coma alendæ mos aboletur. 715. 716.
Cometes ante obitum Caroli V. 18. *alius belli prænuncius.* 646. *Vide Prodigia.*
Comitia equitum aurei velleris Gandaui. 113. *imperatoria Francofurti.* 169. *Pontificia Romæ.* 193. *Ordinum in Belgio* 45.
Commiſſarius equitum primus in Belgio. 411.
Comparatio Annæ Momoranty cum Albano Duce. 52?. *cum Arēbergio.* 447. *Arminiy cū Naſſauiy ſtrage.* 467.
Caroli V. cum Philippo II. filio. 92.
Caroli Hiſpaniæ Principis cum Ioanne Auſtriaco, & Alexandro Farneſio. 709.
Catharina Medicea cū Margarita Parmenſi. 146.
Cardinalis Lotharingi cū Cardinali Granuellano. 146.
Egmontÿ & Orangÿ. 167. 168.
Ioānis Auſtriaci cum Carolo V. & Germanico Cæſare. 714. 715.

Pace-

Pacechi cum Petreio Centurione. 559.

Bellorũ veterum, & recentium in Belgio. 2. 3. 466. 467. Gallorũ, Belgicorumque tumultuum. 146.

Complutum. 437. 633.

Compromiſſum Nobiliũ coniuratorum contra Religionem. 240. 483. varus linguis prodit in lucem. 240.

Concilium duodecimuirale turbatum in Belgio inſtituitur. 433. vocat in ius Proceres. 433. damnat eos. 434. & complures templorum violatores, turbatoresque ciuitatum. 435.

Concilium ſtatus. 215. Belgium adminiſtrat. 568. & ſeq. ex quo Belgij pernicies. 569.

Concilium Tridentinum inchoatur à Paulo. III. 629. à Pio IV. promulgatur. 20. à Philippo Hiſpaniarum Rege ſuſcipitur. 292. ob priuatam Regis offenſionem cum Pontifice non omittitur. 205. difficultas in eo promulgando. 207. edictum pro eius obſeruatione à Gubernatrice Parmenſi proponitur. 231. eius occaſione Nobiliũ conſpiratio reſurgit. 237.

Concionatores Caluiniani. Vide Caluiniani.

Conciones hæreticas audientium frequentia. 278. & ſeqq. 453. quæ cohiberi nequeunt. 305. auditoribus liber aditus deſideratur à fœderatis. 309. & permittitur. 311.

Condæus. Vide Ludouicus.

Condomium. 74.

Confeſſarius Caroli V. 17. Caroli Hiſpaniarum Principis. 441. Margaritæ Parmenſis. 58. Mariæ Luſitanæ. 222. Philippi II. 394.

Confeſſio Auguſtana à Fœderatis præſcribitur omnibus Antuerpiæ. 329. noua concipitur Cæſari offerenda. 330. eam amplectendam in Belgio petunt hæretici Germaniæ Principes. 312. 320. 384.

Confœderati. Vide Nobiles Belgij confœderati.

Coniugium Alberti Auſtriaci, & Claræ Iſabellæ Eugeniæ. 316. 317. Alexãdri Farneſij, & Mariæ Luſitanæ 219. 234. Alexãdri Medicei, & Margaritæ Auſtriacæ. 53. 54. Caroli Delphini, & Margaritæ Maximiliani Archiducis Auſtriæ fil. 37.

Ca-

- Caroli Emmanuelis Sabaudiæ Ducis, & Catharinæ Auſtriacæ. 197 423.
- Caroli IX. Galliæ Regis, & Eliſabethæ Maximiliani Imp. fil. 212.
- Caroli Lotharingiæ Ducis, & Claudiæ Henrici Galliarum Regis fil. 48.
- Emmanuelis Sabaudiæ Ducis, & Margaritæ Henrici II. ſororis. 31.
- Frãciſci II. Galliæ Regis, & Mariæ Stuartæ. 133.
- Henrici Naſſauij, & Claudiæ Calonia. 105.
- Hẽrici Nauarræi, & Margaritæ Caroli IX. ſororis. 512.
- Ludouici Hungariæ Regis, & Mariæ Caroli V. ſororis. 33. 51.
- Maximiliani Archiducis Auſtriæ, & Mariæ Caroli Burgundi fil. 37.
- Octauij Farneſij, & Margaritæ Auſtriacæ. 55.
- Orangij, & Annæ Egmõtiæ. 126. & Annæ Saxonicæ. 126. 127. & Carlottæ Borboniæ. 128.
- Philippi II. Hiſpaniarũ Regis, & Mariæ Ioãnis Luſitaniæ Regis fil. 220. & Mariæ Angliæ Reginæ. 6. 33. & Iſabellæ Henrici II. fil. 30. & Annæ Auſtriacæ Cæſaris Maximiliani fil. 494.

Coiuratio Amboſiana cuius opera conſl ata. 137. à quo diſcuſſa. 137. eius anthores 135.

Coniuratio in Albanum. 444. in Granuellanum. 161. 164. 179. 184. 191. populariũ. 275. & mercatorum. 329. Nobiliũ Fœderatorum. Vide Nobiles Belgij confœderati.

Coniuratorum Duces, finis, & numerus. 240. 241. 242. eorum factio à quo adiuta. 229. & ſeqq. 441. Vide Conſpiratio.

Conſaluus Bracamõtius Tribunus Sardorum. 410. pugnat cum Ludouico Naſſauio. 445. eius legio cladem Arembergianam vlciſcitur plurium pagorum incendio. 469. ab Albano cũ legione mulctatur. 470. ipſe in gratiam reſtituitur. 470.

Conſcientiæ libertas in Belgio expetita. 114. 236. 334. à coniuratis quæſita. 243. à Principibus hæreticis ſuaſa. 320. à Caluinianis extorta in Brabantia. 616.

Conſciẽtiæ emundandæ curæ. 16. 270. 316.

Conſilia Status, Iuſtitiæ, & Finantiarum.

Conſilium Bellicum. Vide Bellum.

Conſilium fraudolentũ. 609. 713. *impium.* 591. *Regum Galliæ, &* Hiſpaniæ *contra hæreticos.* 111. *de Romanis eiciendis.* 580. *ſapientium de* Carolo Hiſp. *Principe.* 439. 440. *Vide Conſultatio.*

Conſiſtoria hæreticorũ. 330. 337. 342. *diſturbãtur.* 358. 360. 435.

Conſpiratio Armenterienſium cum Gheuſijs Tornacenſibus. 357. *prouinciarũ* Belgij cõtra Hiſpanos. 578. 579. *Germanorum Principum cum* Orangio. 471. *in Auſtriaci necem.* 714. *Vide* Coniuratio.

Conſpirationis Belgarũ *origo. Vide* Nobiles, *& Gheuſij.*

Conſultatio de admittendis fœderatis. 244. *& ſeqq. de Regis profectione in* Belgiũ 393. *de* Hiſpanorum *miſſione ex* Belgio. 121. 592. *de populatione, & violatione ſacrorum.* 305. *& ſeqq.*

Contentio domeſtica in Belgio. 92. 93. *nationum in caſtris.* 717.

Controuerſia de coniunctione bonorum, & inſtitutione Epiſcoporum *in* Belgio *à Louanienſi Academia definitur.* 76. *inter Albanum & Angliæ Reginam.* 488. *& ſeqq.*

Conuentus Amſtelodami Nobilium Fœderatorum. 328. Bredæ. 340. *Gandaui equitum aurei velleris.* 113. *Geneuæ hæreticorum.* 137. *Teneramundæ Procerum* Belgarum. 321. 452. *Trudonopoli Gheuſiorum.* 284. 289. *Vormatiæ Imperij Principum.* 82.

Conuicium militare. 517.

Conuiuium ab ærarij Quæſtore Belgij *Proceribus exhibitum.* 184. *infauſtum à* Brederodio *Nobilibus coniuratis.* 260. *ab Angliæ Reginæ procuratore* Orangio. 319. Hagæ *comitis.* 544.

Conuocatio equitum aurei velleris. 164 *generalis* Ordinum *non permittitur.* 164. 578.

Cornelius ex fabro ferrario Caluinianus concionator. 358. *Armenterienſiũ dux in Flandria fugatur.* 358.

Cornelius Vanindemius. 588.

Coſmus Florentiæ Dux. 54. 563.

Coſ-

Coſſæus. Vide Arturus.
Couaruuias. Vide Didacus.
Creſſonerius bellicorū operū machinator.356. aggerem ad mœnia Valencenæ producit.365. Grauelingæ gubernator.521. moritur.521
Crimponia munitio. 561.
Croiæ gentis pietas in B. Virgine Hallenſem.265.266.
Croius. Vide Carolus, Ioannes, & Philippus.
Cuculli verſicolores conſpirationis ſymbola.186.276. abrogantur.187. reprehēduntur.214.
Culemburgius. Vide Florentius Pallantius.
Culparum venia Belgis flagitatur à Gubernatrice. 492. à Rege cōceditur.429. ab Albano promulgatur. 493. & à Requeſenio.543.
Curia Antuerpiæ incēditur. 584.
Curtius Comes Martineghus militū cohortis præfectus. 412. non intereſt Arembergianæ cladi.445.446. Naſſauios fugitiuos inſequitur.463. in pugna Gemblacenſi. 652.
Cyprium bellum.331.

Sententiæ ad C. ſpectantes.

CALAMITATVM *faſti nominibus Principū notantur.* 305.

CALVMNIÆ, *ac maledicta ſine vlla veri falſiue diſcrimine auidè accipiūtur auidè communicantur.* 280.

Grandia CONSILIA *à multis plerumque cauſis, ceu magna nauigia à pluribus remis impelluntur.* 23.

CONSILIA *ſibi quiſque attemperat, & iudicium naturæ extorquere, putamus cauſæ tribuere; quod noſtris interim moribus indulgemus.* 394.

CREDERE *ſe nonnulli ſimulant, quò ſecurius excuſationem erratis obtendant.* 269.

Nemo non aliquem habet, cui tantū CREDAT, *quātum ipſi creditum eſt.* 51.

In CONSVLTATIONIBVS *non ſemper rationi permittitur eligere.* 594.

Creſcit ignauo cuique CONFIDENTIA *ex aliorum contagione.* 352.

COMMENDATIONES *vigent, quum rectes ſunt.* 96.

Ex CONTEMPTV *remediū.* 187.

Reliquæ virtutes vtcunque diſsimulari feminis paſſūt, CASTIMONIA *gloriādum.* 221.

CIVILE incendium extingui non poteſt ſine ruina victoris. 395.
CVLPÆ ſocietate tutiores efficimur. 397.
Dum plectuntur CAPITA, blandè corpus haberi, & conſopiri debet. 435.
Omnis oborta repentè COPIA vilior habetur. 541.
Temerè incuſatur CIBVS, qui ſtomacho exceptus ægro inſinceroque coaceſcit. 6.

D.

DÆmones cum violatoribus templorum. 298. corporum obſeſſores. 381.
Dalemium ad deditionem inuitatur. 673. & arx oppugnatur, & capitur. 674. infelix ibi puellæ caſus. 674.
Damianus Morales Centurio. 584.
Dammum op. in Friſia occupatur à Naſſauianis. 445. recuperatur ab Hiſpanis. 445.
Damnatio coniuratorum. 435. hæreticorum. 48. Vide Supplicium.
Daniæ Rex. 33. 127.
Dualus. Vide Cæſar & Carolus.
Dauentria præſidium ab Hiſpanis accipit. 388. 461.
Dauid Ducis Parmenſis ſecretarius. 710.
Dauidis Prophetæ carmina decantata ab hæreticis. 147. 149. 197. à Catholicis prohibita. 151.
Decimæ tributum. Vide Tributum.
Deditio Hiſpanis ciuitatum, & prouinciarum in Belgio. 360. 366. 379. 381. 382. 387. 388. 513. 514. 516. 518. 532. 653. 657 661. 662. 663. 666. 668.
Defectio ab Hiſpanis ciuitatum & prouinciarum. 346. 502. 503. 504. 505. 509. 510. 516. 617. 644. 645. 679. defectionem Belgarũ ſolicitantes. 500. 506.
Delphi in Hollandia. 513. ab Hiſpanis præſidium accipiunt. 388.
Delphenſium ſeminarum impium facinus. 315.
Delphinus. Vide Flaminius.
Deputati in Belgio ſummam rerum tenent. 518. Vide Ordines.
Derdeindius Gallus. 521.
Diana Phalanga Surrentina. 719.
Dictum Albani de animaduerſione Gandauẽſibus debita. 428. de Fœderatis Principibus contra Regem. 472.

472. de Rege ipſum ab exilio reuocante. 526. de virtute Vitellij. 480.
Aloſtanenſium ſeditioſorũ. 583.
Belgarum de Albano. 504. 524.
Caroli. V. poſt abdicationem Imperij de Belgarum natura. 12. 395. de Gandaui magnitudine. 428.
Cẽturionis ad Carolum V. 25.
Granuellani de Orangio nõ capto. 419.
Lugdunenſium obſeſſorum. 543.
Octauij Farneſij de vicinorum Principum amicitia. 217. 218.
Philippi II. 487. de morte Albani. 526.
Vitellij ad Albanum. 476.
Vulgi de exercitus Imperatore. 527. Vide Verba.
B. Didacus Carolo Hiſpan. Princ. ſanitatem reſtituit. 437.
Didacus Auſtriacus Hiſp. Princeps. 526. 528.
Didacus Card. Spinoſa ſummus cauſarum Fidei Quaſitor. 394. Concilij Caſtellani Præſes. 394. 443. dictus Hiſpaniæ Monarcha. 394. ſuadet arma in Belgas. 398. impellit Regem ad ſupplicium Egmontij, & Hornani. 455. Regis gratia deiectus. 178.
Didacus de Chiaues Confeſſarius Caroli Hiſp. Principis. 441.
Didacus Couaruuias Segonienſis Epiſcopus, & Caſtellæ Præſes. 195.
Didacus Guſmanus à Silua Philippi II. Orator apud Angliæ Reginam. 226.
Didacus Hurtadus Mendozius. 682.
Dieſthemium ab Orangio occupatur. 510. ab Auſtriaco committitur Al. Farneſio inuadẽdum. 657. deditur. 661. clementer accipitur. 661. præſidiarij in Regis militiam tranſcribuntur. 661.
Dilemburgum Naſſauiæ comitatus. 513.
Diocletianus Imp. 15.
Diploma Iul. III. Carolo V. conceſſum. 16. Regis Præfecturæ Belgicæ. 423. 492. diplomata de nouis Epiſcopis à Pont. concepta. 45. non expediuntur. 156.
Diſciplina militaris obſeruata ab exercitu. 413.
Diſputatio de Religione inter Ieſuitam, & hæreticos. 378.
Diſſidium inter Albanum, &

& Eboli Principem. 394. 399. 400. inter Altempſiũ, & Antuerpiæ Gubernatorem. 570. inter Auſtriacũ, & Keneriũ. 637 inter Borbonios, Colinios, Momorãpios, & Guiſios. 134. inter S. Carolum Borromæum, & Requeſenium. 566. inter Carolum VII. Gal. Reg. & Ludouicum fil. 440. inter Caluinianos, & Lutherianos. 551. 579. inter Egmontium, & Areſchotũ. 372. & Arembergiũ. 176. & Hocſtratanum. 376. inter Granuellanum, & Archiepiſcopum Neapolitanum. 195. & Lalinium. 180. inter Pium IV. Pont. & Philippum II. 203. inter Philippum II. & Carolum fil. 437. Vide Æmulatio.

Diuitum infelices caſus. 588.

Domus cum militibus ſuccenſa. 481.

Dona Pij V. Pont. Albano. 485. 493. Gubernatricis. Orangij uxori. 127.

Dordracum ab Hiſpanis deficit. 503.

Drocum Normandiæ op. 145.

Duacum. 427.

Duellum inter duos Nobiles Gallos. 32.

Duins Moſam traijcit. 444. reijcitur, & capitur. 444. capite damnatur. 449.

Dullartus ſinus. 445. 466.

Duncherus Nauarchus. 386. eius nauis capitur. 386.

Duuelãdia inſula mari hauſta. 552. denuo incolitur. 552. eius fretum pedibus trãſmittitur. 552. & ſeqq. capitur ab Hiſpanis. 559. 560. 572.

Sententiæ ad D. ſpectantes.

DEO non eſt cordi largitio ex alieno. 542.

DUX belli, ſi bonus ſit, haud poteſt perdiu vitalis eſſe. 527.

A ſummo DECLINANTIBUS facilis eſt per prærupta ad infima quæque caſus. 133.

Extremæ DEMENTIÆ eſt, ſperare clementem, quem iratum, armatumque ſuſcipias. 323.

E

Ebolitanus Princeps. Vide Rodericus.

Eclipſis Solis. 54.

Edamum op. 503.

Edictum Albani pro exactione tributi. 487. mitigatum 491. 498. Caroli V. Vorma-

matianum in Lutherum, & hæreticos. 81. ſepties repetitum. 82. renouatur, & promulgatur. 231. reprehenditur. 233. 247. 251. defenditur. 250. 251. mitigatur. 253. 254. 273. Caroli IX. Gal. Reg. contra hæreticos. 331. & contra militantes in Belgio aduersùs Hiſpanum. 321.
Franciſci I. Gal. Reg. contra Maroti poeſim. 150.
Gubernatricis Parmēſis de Religionis cauſa. 231. 238. contra hæreticos Antuerpiæ commorantes. 280. contra hæreticorum conciones 281. & contra eorū exercitia. 338. contra profugos ex Belgio. 420. contra Belgas militantes aduersùs Gallum. 421.
Maximiliani Cæſaris contra Germanos militantes aduersùs Hiſpanum. 319.
Senatus Regij contra Aloſtanos. 574.
Statuum contra Hiſpanos. 578.
Pacificationis Gandauenſis. 600. 606.
Eduardus Horſeius Vetta inſulæ Præfectus. 606.
Eduardus Luſitanus. 219.
Effigies Alexandri Farneſi. 724.
Antonij Perenotti Card. Granuel. 95.
Caroli V. Imp. 7.
Chiapinij Vitellij. 562.
Ferdinandi Toletani Albæ Ducis. 429. irridetur. 260.
Gulielmi Naſſauij Orangij Principis. 105.
Io. Auſtriaci. 590.
Io. lignij Com. Arembergij. 445.
Ludouici Requeſenij. 530.
Margaritæ Parmenſis. 49.
Petri Erneſti Com. Māsfeldij. 484.
Philippi II. Hiſpan. Reg. 27. eiuſdem in nummo. 264
Sancij Auilæ. 534.
Egmōtiū op. in Batauia. 460.
Egmontius. Vide Carolus, Lamoralius, & Philippus.
Electiones nouorum Epiſcoporum in Belgio. 44. Abbatum loco à Pio IV. Pōt. approbatæ. 69. Vide Epiſcopi & Abbates.
Electores Imperij, Brandeburgenſis. 383.
Colonienſis. 33.
Moguntinus. 319.
Palatinus. 33. 237. 320. 471. Rex Bohemiæ. 437.
Saxo. Vide Auguſtus, & Mauritius.
Treuirenſis. 319.
Electus ſeditioſorum. 539. 540. 548. 582.

Elogium Albani. 526. & ſeq.
Arembergi. 446. & ſeq.
Io. Auſtriaci. 705. & ſeqq.
Egmontij. 459.
Granuellani. 94. 193. & ſeqq.
Ludouici Naſſauij. 534. 535.
Mariæ Luſitanæ. 219. & ſeqq.
Requeſenij. 565.
Vitellij. 561. & ſeqq. Vide Encomium.
Eliſabetha Angliæ Regina Belgicæ coniurationis particeps. 242. Regis Hiſpaniarum pecuniã Albano miſſam occupat. 248. 488. inde lis inter eam & Albanũ. 488. & 489. prohibet portubus ſuis naues Hollandorum piraticam exercentes. 502. eius legatio ad Gubernatricem Belgio abeuntem. 426. ad Auſtriacũ Belgij præfecturam adeuntem 606. Belgij Gubernatrix proponitur à Proceribus. 619. ceſſationem armorũ poſcit ab Auſtriaco. 645. minatur. 646. non auditur. 646. rumor de eius coniugio cum Auſtriaco. 712.
Eliſabetha Culemburgica. 49.
Emda opp. 464.
Emmanuel Luſitaniæ Rex. 219. 226.
Emmanuel Montinius legionum ductor. 648.
Emmanuel Philibertus Sabaudiæ Dux. 391. 401. Belgij Gubernator. 26. victor ad S. Quintinum. 27. eius nuptiæ cũ Margarita Hẽrici Regis ſorore. 31. cum cõiuge in Italiã proficiſcitur. 33. 64. quantum illi Rex Hiſpaniæ tribueret. 391. 401. Vide Sabaudiæ Dux.
Enchuſa Hollandiæ portus. 503.
Encomium Barlamontij. 678. Iſidori Pacechi. 558. Mondragonij. 532. Pennonij. 701. Vitellij. 481. Vide Elogium.
Engelbertus Naſſauiæ Comes Belgij Præfectus. 47.
Engelbertus Naſſauius Primus. 105. & Secundus. 105. eorũ potentia in Belgio quomodo aucta. 105.
Epirotarum equitum turmæ. 412.
Epiſcopatus noui in Belgio eriguntur. 42. eorum numerus. 42. 44. cur erecti. 43. 44. 166. 170. occaſio inde tumultuum Belgicorum. 69. & ſeq. 73. & ſeq.
Epiſcopi noui alicubi introducuntur. 155. 471. cõtra eos libelli affiguntur.

184. è ciuitatibus eiciuntur. 314. 626.

Epiſtola Alexandri Farneſij ad Philippum II. gratulatoria ex victoria Gemblacenſi. 655. ad parentem Octauium Ducem Parmenſem. 681. & 702. ad matrem Margaritã Auſtriacam. 697. eiuſdem pugnam diſſuadentis ad Samaniegum. 685.

Anonymi ad Albanũ decimam deprecantis. 491.

Egmontij ad Comitẽ Mãſfeldium. 325. ad Regem Hiſp. contra Granuellanũ. 173. & ad eundem poſt acceptam mortis ſentẽtiam. 456.

Ferdinandi Toletani Albæ Ducis irati ad Belgij Prouincias. 491. & Federicum filium increpãtis. 517. Gallici legati ad Carolũ IX. de morte Egmontij. 459.

Georgij Fronsbergij ad Ioãnem Auſtriacum. 644.

Granuellani ad Rodericũ Gomeſium, & Ducem Albanum de Nauarræo. 140.

Hiſpanorum Ducũ ad Regem. 586.

Hochſtratani ad Mansfeldium reſponſio. 370.

Hornani ad Regem contra Granuellanum. 173.

Io. Auſtriaci ad Alexandrum Farneſium de Rodulpho Cæſare, & Matthia Archiduce. 621. ad Philippum Regẽ. 700. & alia ſuppoſititia eiuſdẽ ad Frõſbergium. 645.

Ioannis Micheſij hebræi Caluinianos Antuerpienſes ad defectionem incitãtis. 331.

Margaritæ Auſtriacæ Gubernatricis ad Philippum II. Hiſp. Reg. ſuper miſſione Hiſpanorum. 133. & de Granuellano. 163. & 166. de rebus permiſſis contra Religionem. 310. 311. de litteris ſuis in Regis aula proditis. 327. de Valencenæ expugnatione. 362. de exercitu Albani Ducis. 403. eiuſdẽ offenſæ ex authoritate Albano conceſſa 416. miſſionẽ à Belgio petentis. 420. ante diſceſſum. 424. ad Granuellanum de Cardinalatu accipiendo. 129. ad Belgij prouincias contra Valencenates. 356. ad Præfectos prouinciarũ ad tollenda hæreticorum exercitia. 337. ad Fœderates reſponſio. 342. ad Marchionis Bergenſis vxorem præſidium Bergam immittentis. 406. & ad Albanũ

de exercitu minuendo. 408.
Maximiliani Imp. ad Fœderatos pro cõcordia. 318.
Orangij ad Regem Hiſpan. contra Grãuellanum. 173. ad Gubernatricem de diſceſſu ſuo. 375. ad Senatores, & Ordinum Delegatos ab Auſtriaco auertendos. 607.
Philippi II. Hiſp. Reg. ad Margaritam Parmenſem de coniugio Alexãdri Farnesij. 218. ſuper miſsione Hiſpanorum ex Belgio. 123. de nouis in Belgio Epiſcopis. 43. de iniuria ſibi à Pontifice illata. 205. ſuper promulgatione Concilij Tridentini. 206. de Placitis Caroli V. Inquiſitione, & Concilio Tridentino. 230. de Valentenæ oppugnatione. 362. reſponſio ad Egmõtium, Orangium, & Hornanum. 176. ad Granuellanum de Scotiæ Reginæ coniugio. 141. & ad Alexandrum Farneſiũ. 642.
Philippi Momorãtij, Com. Hornani ad Philip. Reg. de Epiſcopis in Belgio non augendis. 158.
Petri Erneſti Com. Manſfeldij ad Egmontium reſponſio. 325.
Senatus Regij ad Philip. Reg. 574.
Epiſtolæ à columbis allatæ. 518. 545.
Equeſtris decurſio. 31.
equeſtris militiæ ordinatio 41. turmæ per Europam celebres. 41. 42. quibus cõmiſſæ. 42.
Equites aurei Velleris qui, & à quo creati. 39. & ſeq. 62. 108. 210. 406. 447. 460. 629. Ordo quando, & à quo inſtitutus. 41. 42. 226. ad quem numerum equites producti. 62. extenſi à Carolo V. 62. ſub cuius Diui tutela. 226. equitum Magiſter. 7. 225. Fæcialis vulgò Toſondorus. 240. in vs creãdis apud quem ſit authoritas. 113. in eorum cauſis iudex legitimus. 453. conuentus Gandaui. 213. comitia. 7. 62. conuocatio. 164. ſumma eius conuocationis. 165. conſpiratio eorum contra Granuellani potentiam. 164. 165. nonnulli inter Fœderatos numerantur. 240. 241. lætitia ob nuptias Al. Farnesij, & Mariæ Luſitanæ. 226. eorum nomine libellus à Gheuſijs editus. 268.
Equites Calatrauæ. 471 Hieroſo-

Hoſolymitani. 394. 410. S. Iacobi. 530. 565. S. Stephani. 563.
Equitis Belgæ felix ſors. 589.
Equitum ex Italia nobilis delectus in Germaniam. 629.
Eraſſus Reg. Hiſp. aulicus à ſecretis. 359.
Iricus Bruſuicenſis Dux militem conſcribit. 238. ab Hiſpan. Rege ductor equitum deſtinatur. 317. eidem diſſuadetur oblatum munus. 320.
Erneſtus Mulartius fugitiuos cum triremi inſequitur. 386.
Eſcouedus. Vide Ioannes.
Etruria. 563.
Etruſcorum de Ioue vetus cõmentum. 203. 204.
Euchariſtia ab hæreticorum contumelijs ſeruata. 624. à nõ ieiuno ex indulto frequentata. 16.
S. Eugenius Epiſcopus Toletanus, & Martyr. 316.
Euſchaubechius ex Fœderatis equitum ductor. 345.
Euſtachius Fiennius Eſquerdæ Dominus vnus coniuratorum. 260.
Excidium Nardemi. 516.
Excommunicatio. 2 1. 135. 195.
Exemplum infelicis formæ 674. Principis ab aulicis exceptum. 715.
Exequiæ Arembergii. 461. Barlamontii, & filij. 678. Caroli V. 17. Io. Auſtriaci. 717. Vitellij. 562.
Exequiale carmen. 17.
Exercitus Albano cõparatur in Belgiũ ex Gallia. 444. ex Hiſpan. 471 ex Italia. 400. 410. & ſeqq. ab Albano in Galliam ſubmittendus ex Belgio. 422. 484. recenſetur 409. tripartitè progreditur. 412.
Auſtriaco ex Germania. 683. ex Hiſpania. 682. ex Italia. 626. 683. inſtruitur ad pugnã. 648. ab Al. Farneſio ad oppugnationẽ diſponitur. 658. tormentis hoſtium expoſitus liberatur. 692. & ſeqq.
Gubernatrici Parmenſi ex Belgio. 350. in Galliam ſubmittendus. 131. 142. 143. ex Germania. 317. 362. 364. 414. Orangio ex Belgio, & Gallia. 444 477. 478. 481. 505. 506, 508. 665. 666. ex Germania. 330. 444. 471. 509.
Ordinibus Belgij ex Gallia & Germania. 684. 698. ex Anglia & Scotia. 689. 690. luſtratur. 646. inſtruitur ad pugnam. 648.

exer-

exercitus Albani ab Orãgio obſeſſus. 513.
Gheuſiorum. 357. *& Hugonotorum*. 402. 505. 506. 508.
exercitus quatuor Belgium vexant. 510.
in Sacerdotes & ſacra deſæuiunt. 510.
Exilium Albani, & cauſa. 525. *euocatio eius ab exilio*. 526. *exilium Lumeỹ Comitis*. 522.
Expeditio Albani in Ludouicum Naſſauium. 461. *maritima*. 502. 522. 523. *Luſitana*. 526. *aliæ* 527. *Io. Auſtriaci deſignata in Britanniam*. 598. 614. *Gẽblacenſis*. 646. *Granatenſis*. 710. *Limburgenſis*. 669. *Naualis*. 636. 710. *Tunetana*. 495. 710. *aliæ*. 715. *Caroli V. Vide Carolus*. *Caroli IX. Gall. Regis contra* Hugonotos. 421. 422. *Gubernatricis, Buſcoducẽſis*. 346. 347. *Traiectenſis*. 347. 377. *contra Tholoſiũ*. 348. *& ſeq. Tornacenſis, & Armenterienſis*. 357. *Valencenæ*. 354. *& ſeqq. Hugonotorum*. 401. 402. 505. 506. *Orangiỹ prima ex Germania in Belgium*. 444. *altera ad liberandum Ludouicũ fratrem*. 509. *maritima*. 501. *& ſeqq.*
Ordinum Belgiỹ. 581.
Requeſenỹ, Middelburgẽſis maritima. 531. 532. *Lugdunenſis*. 343. *& ſeqq. Zelandica*. 550.
Vide Deditio, Expugnatio, Obſidio, Oppugnatio, Pugna.
Exploratores ſub Principe ſuſpicaci. 322. *eorum mutuus error*. 359. *error ridiculus*. 461. 462.
Exploratrices mulieres. 507.
Expugnatio ab Orangianis plurium locorum. 505. 509. *Aldenardæ*. 510. *Brilæ*. 498. 502. *Montium*. 505. 506. *Ruremundæ*. 509. *Teneramundæ*. 510. *Trudonopolis*. 478.
A Regiis plurium oppidorũ. 515. 516. 549. *Bommeneæ*. 561. *Bouiniaci*. 657. *Cimaci*. 666. *cœnobiỹ Eſpinenſis*. 507. *Dalhemỹ*. 673. *Harlemi*. 518. *Limburgi*. 669. *& ſeqq. Nardemi*. 516. *Sichemiỹ*. 657. *& ſeqq. Traiecti*. 580. *Valencenæ*. 365. 366. *S. Valeriỹ*. 444. *Ziriczeæ*. 561. *Zuitbeuerlãdiæ*. 515. *Zutphaniæ*. 515.
A ſe-

A ſeditioſis Aloſti. 572. *Vide Deditio, Expeditio, & Oppugnatio*.

Sententiæ ad E. ſpectantes.

ERROR extrahendus eſt è multitudinis animo, quum fraude leuiter aſperſus mendacium nondū penitus exorbuit. 270.

EXPLORATORES, aures, oculique dominantium. 243.

Scire, ac neſciri, EXPLORATORVM vita. 322.

Raró EXERCITVS ſine aliquo diſcrimine reuocatur. 685.

F.

Fabius Farneſius proficiſcitur in Belgium. 627. *in Luſitaniam*. 698.

Fabius Lembus Neapolitanus 273.

Facinus egregium Al. Farneſii. 637. & 651. *Caij Fabij*. 624. *Ciacconi*. 547. *Andreæ Boccatij Soc. Ieſu*. 624. *Mondragonij*. 411. 412. 515. *eiuſdem, & aliorum*. 550. & *ſeqq. Perotti*. 536. 537. *Vitellij*. 506.

Falceſius Marchio. 555.

Fame enecti. 518. 520. 531. *Vide Obſidio*.

Famulorum veſtitus in Belgio à Proceribus decretus. 184. 185.

Farneſii effigies. 724.

Farneſius. Vide Alexander, Carolus, Fabius, Margarita Mantuæ Princeps, Octauius, Odoardus, Ranuccius.

Federicus Borromæus. 218.

Federicus Com. Palatinus. Vide Fridericus.

Federicus Daniæ Rex. 127.

Federicus Perenottus Campinij Dominus Antuerpiæ Gubernator, Cardinalis Granuellani frater. 570. 581. 582. *inter eum, & Com. Altempſium ſimultates*. 570. *excipit Antuerpiæ milites miſſos ab Ordinum Delegatis*. 581. *vrbem munit contra arcem*. 582. *Ordinum Dux Bredam obſidet*. 644. *in pugna Gemblacenſi copiarum ductor*. 648. *Orangij iuſſu Gandaui in carcerem trahitur*. 687.

Federicus Toletanus Ducis Albani auus. 527.

Federicus Ducis Albani fil. pedites, & pecuniam ab Hiſpania deportat. 471. *immittitur à Patre in Orāgium*. 479. *pugnam redintegrat*

tegrat in ripa fluminis. 480. ad obſidendos Mõtes contendit. 507. pugnat cũ Montēſibus diſturbaturis caſtrorum poſitionem. 507. caſtra ponit, & mulieres exploratrices punit. 507. Eſpinenſe cœnobium expugnat. 507. 508. cum Gallorum Duce confligit, & victoriam reportat. 508. Zutphaniam expugnat, ac diripit. 515. oppidis omnibus in Geldria potitur. 515. Nardemum in Hollandia incendit ac diruit. 516. Harlemum obſidione cingit. 516. capit. 518. fuſcius è pugna refertur. 521. Alcmariam fruſtra tentat. 522. in Hiſpaniam cũ Patre redit. 523.

Ferdinãdus Caſtellæ Rex. 565

Ferdinandus Catholicus Hiſpaniæ Rex. 526.

Ferdinandus Gonzaga Inſubriæ, armorumque pro Carolo V. Gubernator. 411.

Ferdinandus Imperator Frãcofurti Comitia Imperij celebrat. 169. moritur. 209. eius filia deſignatur uxor à Rege Hiſpaniarum Al. Farneſio. 218.

Ferdinandus Martinus incendiarius. 452.

Ferdinandus Toletanus Albæ Dux. 27. 93. 112. 118. Cardinali Grãuellano fauet. 189. 190. comitatur Iſabellam Reginã Hiſpaniarum ad colloquiũ Baionæ proficiſcẽtem. 210. torquem aurei Velleris, Philippi nomine, Carolo IX. defert. 210. eius oratio diſſuadẽtis arma in Belgium 396. 397. Belgij præfectura ei committitur. 400. 401. ægrotat Mediolani. 403. apud Aſtam luſtrat exercitum. 409. Iter eius in Belgium, 412. 413. nouus grãdium ſcloporum uſus ab eo inuentus. 412. 465. Bruxellas ingreditur. 415. Gubernatricem inuiſit. 415. ab ea quomodo exceptus. 415. euocat ad ſe Proceres 417. capit Egmontium, & Hornanum. 418. Gubernatrici factum excuſat. 419. captiuos Gãdauum abduci curat. 450. ſubſidia in Galliam mittit contra Hugonotos. 422. expeditionis ducem ſe offert. 422. Gubernatricem abeuntem comitatur. 427. tumultuũ Belgicorum cauſæ cur in eum referantur. 428. unde Belgarum in eum odium. 428. 454. 471. & ſeq. fũdat arcem Antuerpiæ. 431. & ſeq.

ſeq. concilium nouum Iuſtitiæ inſtituit. 433. *Orangium,& Proceres à Belgio profugos in ius vocat.* 423. *damnat.* 434. 435. *Orangij filium mittit in Hiſpaniam.* 434. *diruit* Culemburgij *domum.* 435. *eidem parantur inſidiæ.* 444. *à Gallo Rege auxiliares copias recipit.* 444. *Nobiles coniuratos capite plectit.* 449. *in Egmontij, & Hornani cauſa quãtum culpæ habuerit.* 455. *in eos fert capitis ſententiam.* 456. *extremo ſupplicio afficit.* 458. *eius expeditio in Ludouicum Naſſauium.* 461. *Groningam proficiſcitur.* 461. *aggreditur.* 463. *fugat.* 463. *ad Gemingam hoſtes aſſequitur.* 463. *magna ſtrage delet.* 464. 465. 466. *victoriæ nuncium Pio V. Romam mittit.* 468. *mulctat legionem Sardoã incendiariam.* 469. *famã exercitus Orangij contemnit.* 272. *eius dictum de fœderatis Principibus aduersùs Regem.* 472. *Orangium à traiciendo flumine fruſtra deterret* 473. *pugnam ab Orangio oblatam non admittit.* 474. 477. *velitationibus, ac leuibus prælijs pugnat* 475. *variè ad pugnam irritatur ab Orãgio.* 477. *pugnat cum Orãgianis in ripa fluminis.* 479. 480. *vincit,* 481. *hoſtium reliquias apud vicinam domum delet.* 481. *quoties mutatis caſtris Orangium ab aggreſsionibus vrbium abſterruerit.* 482. 483. *accipit aliquam ab Orangio cladem.* 483. *mittit in Galliam Manſfeldium contra* Hugonotos 484. *eiecto Orangio è Belgio triumphans Bruxellas ingreditur.* 484. *donatur galero, & gladio à Pio V. Pont.* 484. 485. *trophæum ſibi ſtatuit in arce Antuerpiæ.* 485. *eiuſdem trophæi interpretatio.* 485. 486. *inde omnium odium, & Hiſpanæ aulæ irriſio.* 486. *& Regis indignatio, qui molem tolli iubet.* 487. *tributum Belgis imponit decimæ, vigeſimæ, & centeſimæ.* 487. *inter eum, & Angliæ Reginam lis, occaſione interceptæ pecuniæ.* 488. *redit ad exigendum tributum.* 491. 492. *generalem culparum veniam Antuerpiæ promulgat.* 492. *ad decimæ exactionẽ redit,* 496. *ob inundationem*

nem paulum quieſcit. 497. Tributi edictum moderatur & promulgat. 498. in Bruxellenſes vim, ac laqueos parat. 498. cogitur omittere tributum ex repentino nuncio de Brila à Gheuſijs capta. 499. ex opinione eius diſceſſus populorum audacia. 500. & irriſiones. 504. ex Montibus Hannoniæ captis eiuſdem timor. 505. mittit Federicum fil. & Vitellium ad obſidendos Montes. 507. ſequitur ipſe, & caſtra vrbis circumponit. 511. Orãgium aduentantẽ repellit. 511. Mõtes recuperat. 513. & quidquid ab Orangio captum fuerat. 514. Harlemum obſidet. 516. capit. 518. Belgij regimen tradit Requejenio. 523. è Belgio in Hiſpaniam diſcedit. 523. de eius diſceſſu Catholicorum, hæreticorum, & Orãgij ſenſus. 523. 524. Vegedam amandatur iuſſu Regis. 525. in eo infortunio æquitas animi eius. 525. reuocatur ab exilio ad Luſitanam expeditionẽ. 526. eiuſdem dictũ. 526. victor moritur. 526. eiuſdem elogium 526. & ſeqq. ſtatua eius confringitur. 618. in tormenta bellica refunditur. 619. effigies. 429.

Ferdinandus nothus Albani fil. equitum magiſter. 410. Hornanum Regis nomine detinet. 419. pro patre comitatur Reginã in Hiſpaniam. 495.

Ferdinandus Toletanus peditum ductor recuperat Traiectum ad Moſam. 580. in prælio Gemblacenſi equitum ductor. 652. pugnat ad Rimenantam pagum. 690. & hoſtem fugat. 690. ad hoſtilia caſtra dolo trahitur. 691. ſepimenta ſclopetarijs munit. 695.

Ferianus Dux. Vide Gomeſius Figueroa.

Ferdinandus à Coſta. 649.

Ferreoli equites qui. 468. 536. 649.

Feſti ignes Romæ. 468. in caſtris. 511.

Figueroa. Vide Gomeſius & Lopius.

Flaminius Delphinius. 695.

Flãdria Belgij prouincia. 36. eius nobilitas & potentia. 39. gubernator. 39. 453. ciuitates. 514. 573. 579. 626. cladis ſacrorum principiũ in ea prouincia. 302. Flandriæ Gallicantis Gubernator. 40. 294.

Fliſſinga Zelandiæ portus.

503. 504. quãm ibi prima claſsis. 504. Præfectus. 348.
Florentius Comes Culemburgius vnus è quatuor primis coniuratis. 242. 255. 260. in eius ædibus Fœderatorum ſolenne conuiuium. 260. Gubernatricem adit cum reliquis factionis ducibus. 266. in Geldriã ſecedit. 267. ad eum Pii V. Pont. admonitio. 274. Belgio abit. 276. in ius vocatur ab Albano. 433. abſens damnatur. 434. domus eius diruitur. 435. excitatur ibi columna, coniurationis monumentum. 435.
Florentius Momorantius Mõtinii Dominus Tornaci, ac Tornacesiũ Præfectus. 40. inter equites aurei Velleris adlectus. 113. Gubernatricis nomine Orangii vxorem inuiſit, & donat. 127. tumultus Tornaci cõponit. 147. laudatur. 148. allegatur in Hiſpaniam 165. colloquium eius cum Rege. 170. Bruxellas reuertitur. 171. deſtinatur iterum à Gubernatrice in Hiſpaniam cum Marchione Bergenſi. 271. diſcedit collega relicto. 272. 273. auditur à Rege. 273. ab Hiſpania ſcribit Regis in Belgiũ aduentum. 322. diſceſſur Regis apparatum irridet. 393. in Segouianum carcerem iuſſu Regis abducitur. 435. 436. capite damnatur. 436. 460.
Florinaus Vrbis Philippolis Præfectus. 668.
Florus Floionus Caroli Barlamontii fil. 351. 611. 678.
Fluuii Romanorum cæde nobiles. 3.
Fœdus Baionæ agitatũ. 210. 445. Fœdus inter Carolum V. & Henricum Angliæ Regem. 21. inter Catholicos, & hæreticos. 622. Fœdus Gandauenſe. 578. & ſeqq. ab Auſtriaco admiſſum. 598. ab Ordinibus Belgii ſubſcriptum. 599. à Rege probatum. 600. promulgatum. 600.
Fœdus nobilium in Belgio. 239. 329. 330. 339. 340. vide Nobiles confœderati. ſacrũ in Turcas. 194. 636. redintegratur. 639.
Folembræum Henrici II. villa. 666.
Formula iuriſiurãdi à Fœderatis propoſita. 256. à Senatu, & Ordinibus Belgii. 622.
Fortuna varia. 15. 19. 138.
Forum arenarium. 449.
Franciſcani ẽiiciuntur è ciuitati-

tatibus Belgii ab hæreticis 314. 626. in eos Hiſpanorum liberalitas. 541.
Franciſcus Alaua Hiſpani Regis apud Gallũ. Orator. 322. 336.
Franciſcus Barberinus. 475.
B. Franciſcus Borgia Gandiæ Dux Soc. Ieſu. 24.
Franciſcus Cardinalis Pacechus. 156. 205.
Franciſcus Cittadella Lucẽſis. 533.
Franciſcus Cocqueuillius cũ Orangio in prima expeditione eius in Belgium. 444. eius exercitus profligatur. 444. Duces Lutetiam traducti plectuntur. 444.
Franciſcus I. Galliæ Rex. 20. 30. 55. inſtaurat Lutetiæ Academiam. 131. 132. prohibet Dauidis carmina à Maroto publicata. 150. acer in hæreticos. 132. 133 cur ſegnior interdum. 132.
Franciſcus II. Galliæ Rex. 133. 135. 137.
Franciſcus Guiſiæ Dux. 27. 134. & ſeqq.
Franciſcus Hangeſtus, Ienliſii Dominus, ex Gallia in Orangii ſubſidium. 477. 478. ſuadet Orangio, vt Condæo ſe adiungat. 483.
Franciſcus Hercules Dux Alenconius. 111. Belgii gubernator proponitur. 623. Ordinibus Belgii cõtra Auſtriacum fauet. 665. cum Gallico exercitu Montes Hannoniæ venit. 684. pacis cõditionibus inſeritur. 699.
Franciſcus Helleuinius Zeueghemi Dominus. 208.
Franciſcus Hultius primus fidei Quæſitor in Brabantia. 234.
Franciſcus Ibarra. 40. 413.
Franciſcus Maria Feltrius Vrbis Præfectus. 55.
Franciſcus Monteſdoca Hiſp. Tribunus. 572. fraude circumuenitur à Traiectenſibus. 580.
Franciſcus Paciottus bellicorum operum machinator 410. 418. 432.
Franciſcus Petrarca. 221.
Franciſcus Sonnius. 45. 171.
Franciſcus Valdeſius Hiſp. Tribunus Lugdunum obſidet. 543. oppugnationem decretam cur omittit. 544. aquis obſeſſus recedit ab obſidione. 547. Antuerpiã inuadit. 582. Belgio diſcedit. 604.
Franciſcus Vargas Regius legatus apud Pontificem. 44. conatus eius in comitijs Pontificiis. 156.

Franciſcus Vaſſeurus. 574.
Franciſcus Vatablus 150.
Franciſcus Verdugus Manſfeldii aulicus . 255. *Hiſp. Trib.* 412. *ſtipendia eidem aſsignantur à Rege.* 683.
Franciſcus Viuonus Gallus in Duello præsẽte Rege. 32.
Fraus ementientium. 268. *conſilia proponentiũ.* 402. 591. 713.
Freſnoius ſclopetariorũ equitum Præfectus. 648.
Fridericus III. Comes Palatinus Belgarum hæreticorũ cauſam apud Gubernatricẽ agit. 320. *Brunſuicenſẽ attrahere conatur.* 323. *fœdus init cũ rebellibus Belgis.* 330. *Germanis militibus ſtipẽdia promittit.* 471.
Friſia Belgij prouincia. 36. 386. *Orientalis.* 463. & *Occidentalis.* 40. *eam Lud. Naſſauius inuadit.* 445. *piratæ infeſtant.* 501. *in ea incendium.* 469. & *inundatio.* 496. *Friſiæ ciuitates ab Hiſpano præſidium accipiunt.* 388. *à Rege deſiciunt.* 505. *prouinciæ Gubernator.* 40. 448. 471.
Fronsbergius. Vide Georgius.
Fuga Armenterienſium, & *Caluiniani eorum Ducis.* 358. *Belgarum in Britanniam.* 420. *Bergenſis.* 515. *coniuratorum ex Hollandia.* 385. 386, *copiarum Dauali.* 483. *equitum duorum.* 588. 589. *Glimæi.* 580. *Hiſpanorum.* 483. *Hocſtratani.* 417. *Lud. Naſſauij.* 467. *Naſſauianorum.* 463. *Vitellii* 476.
Funeris pompa. 717. *Vide Exequiæ.*
Funiculi Caroli V. ſanguine aſperſi. 16.
Furor legionis incendiariæ. 469.

Sententiæ ad F. ſpectantes.

FORTVNA iuuenũ amica. 20.
FACVNDIA ſine parſimonia verborum, importuna profluentia eſt, & morbus haud ſe retinentis ingenij. 96.
FELICITATE gliſcit temeritas. 635.
FACILIVS inſidiãtium manus fugit quiſquis inuidẽtium oculos non allexit. 588.
FLAGITIA impetu valent. 182.
FLVRENTEM apud multitudinẽ parum tuta eſt Maieſtas ſine viribus. 352.
FACTIS intentus facilè verborum licentiam cõdonat. 526.

Pro FOCIS interdum pugnatur acriùs quàm pro aris. 302.

Propè ſe ſe conſequuntur, proponi FORMAM, & exponi pudicitiam. 50.

G.

GAbriel Cueua Mediolani Gubernator. 391. 400.

Gabriel Ningius Hiſp. Trib. Limburgi ſuburbia expugnat. 669. *Ib. Auſtriaci cadauer in Hiſpaniam defert.* 723.

Gabriel Peralta vltimi agminis ductor in traiectu Oceani. 555. *reuerti cogitur.* 557. *in Scaldiam traijcit.* 560. *occiditur.* 560.

Gabriel Serbellonius tormẽtorum magiſter cum Albano in Belgium proficiſcitur. 410. *iter ei præmunit* 413. *arcẽ extruit Antuerpiæ.* 431. *quantum illi tribueret Auſtriacus.* 682. 687. *Tuneto præficitur.* 711. *captiuus commutatur à Gregorio XIII.* 682. *Italicæ legionis ductor in Belgium redit.* 682. *ſententia eius in bellico conſilio.* 687. *Bugæum collem munit.* 700 *morbo corripitur.* 701. *de eius ſanitate prædictio.* 701.

Galceranus Requeſenius Catalauniæ Gubernator. 565

Galceranus eius fil. Triuenti & Auellini Comes. 565.

Galli victoriam referunt de Hiſpanis. 27. *ab eiſdẽ vincuntur.* 27. 28. *hæreſi qua occaſione imbuti.* 131. *& ſeqq. copias, & auxilia contra hæreticos expoſcũt & obtinent.* 136. 138. 142. 421. 484. *pugnant cum rebellibus apud S. Dionyſium* 422. *vincunt apud Drocũ* 145. *& apud Moncontu- rium.* 484. *victoriam referunt ex Orangianis.* 444. *Montes capiunt.* 505. *profligantur.* 508. *Niuellam aggrediuntur.* 662. *donãtur armis Niuellenſium.* 663. *exitium ab iis armis.* 664. *miſsionẽ ab Auſtriaco flagitant.* 664. *redeunt in Belgiũ contra Auſtriacum.* 665. *eorum multi trucidantur.* 665.

Gallici tumultus. 131. 401. 421. 506. *cum Belgicis cõparantur.* 146. *Vide Colinius, Condæus, Exercitus, Hugonoti, Tumultus.*

Gandauum quid ſignificet. 428. *de eo reſponſum Caroli V.* 428. *plectitur ob* de-

defectione à Caeſ. 316. 398. ſacrorũ ibi clades ab Iconomachis. 302. & ſeqq. Gãdauẽſes demoliuntur Lutherianum fanum. 388. & arcem 619. Gandauenſe fœdus prouinciarũ à Rege rebellium cõtra Hiſpanos. 578. augetur. 579. intermittitur. 581. denuo agitatur. 585 abſoluitur. 585 ſubſcribitur. 599. e pendit tur. & à Rege approbatur. 600. 601. promulgatur. 600. Vide Pacificatio.
Garſias Toletanus à Mauris interimitur. 526.
Gaſpar Colinius. 27. Hugonotorum dux 289. offenſus nimia Guiſiorum potẽtia. 134. fouet hæreticorũ cauſam. 142. cum eo conſpirãt Brabantini Nobiles. 235. inter Fœderatos numeratur. 24. ſollicitat hæreticos in Belgio. 289. agit cũ Hugonotis de ope Belgis afferenda. 330. milites legit ad opẽ Geneuatibus ferendã. 402 Regi Carolo arma ſuadet in Hiſpanos. 402. quamplura oppida capit. 421. Regi inſidias ſtruit. 421. pugnat ad S. Dionyſium. 422. fugatur. 422. bellum in Belgas parat. 421. iterum ſuadet Regi arma contra Hiſpanum. 505. Dux deſtinatur à Rege. 506. ſe nimium confidenter Regi credit. 506. milites legit, & Belgas ad defectionẽ ſollicitat. 506. ad liberandos Montes milites præmittit. 508. in Pariſienſibus nuptiis occiditur. 512.
Gaſpar Roblæus Billij Dominus in oppugnatione Valencanæ copiarum ductor. 365. Philippopolis Gubernator. 404. mittitur ad Regem Hiſp. à Gubernatrice. 404. 408. Naſſauij caſtra aggreditur. 463. ſauciatur 521. Friſiæ præfectura in tumultu exuitur. 603. in carcerem traducitur. 603. captiuus reſtituitur 603. in Hiſpaniam ablegatur ab Auſtriaco. 682. noua ſubſidia à Rege defert. 682.
Gaſpar Schetzius Grobendonchij Dominus. Regij ærarij Quæſtor. 184. 616.
Gattinara. Vide Mecurinus.
Geldria Belgij prouincia. 36.
Geldriæ Præfectus. 40. 41. 99. 549. Dux. 37. 48. 445. dominium apud Egmontii Duces. 459. ciuitates ab Hiſpanis deficiunt. 505.

recuperantur.515. iconomachorum in ea clades. 301.
Gemblacum cladibus nobile. 653.654. à Catholicis obſidetur.653. deditur.653.
Gemblacenſis pugna.646. & ſeqq.
Geminga pagus.463.& ſeqq.
Gemingenſis pugna.464. victoria.466.467.
Genethliaci præſagitio.32. 106.
Geneua.137.151.289. Geneuates terrentur fama regii exercitus.401. opem petunt à Caluinianis Gallis.401.
Gentilina à Staffa Peruſina. 561.
Georgius Auſtriacus Leodii. Antiſtes.43.
Georgius Fronsbergius Germanicæ leg. Trib. Bredæ impoſitus. 644. obſidetur. 644. proditur.645. in manibus hoſtium traditur à ſuis. 645. in Limburgenſi expeditione.670.
Georgius Hollius Germanorum Trib.454.
Georgius Laſinius Villæ Dominus. 603.
Gerardus Grosbechus Epiſcopus. Leodienſis Trudonopolim Gheuſiis habendo conuentus negat.285. pro Traiectiſibus Gubernatricem orat.377. Orangium à Leodii ſuburbiis abſterret.483.
Germani cum Orangio conſpirant.471. in fugam ſe coniiciunt.463. ſeditionem mouent.464.661. cæduntur.463.465.466. ſtipendia expoſcunt.464.570. Hiſpanis ſe dedunt.581. Germanorum copiæ.549. 580.581. Vide Exercitus.
Germanorum Nobilium conſuetudo in famulorum veſtitu.185. legatio.383. patrocinium ab Orangio imploratum.433.
Germanicus Cæſar Druſi fil. 467.713.
Geta fluuius.478.
Gheuſii quando, & cur ita appellati.261.& ſeqq. cum Hugonotis comparati.146 ornatus eorum.264. eorum Duces libellum Gubernatrici offerunt.266. libellum nomine equitum Aurei Velleris mentiuntur. 268. eorum mendacio fides habetur.271. ex opinione impunitatis augentur.275. eorum inſignia & ornatus à popularibus vſurpantur.275. Trudonopoli conueniunt.284.285. quid in eo conuentu agitauerint.286.287. à Gubernatri-

natrice. noua flagitant. 287. templa depopulantur. 288. 289. & ſeq. Nobiles Gheuſii ſtragi templorum conſentiunt. 304. 307. eorum minæ in Gubernatricem. 309. 310. à qua aliquid extorquent. 311. cæduntur in pugna ad Oſteruelam. 351. Tornacenſes Gheuſii arma capiũt. 357. cædũtur ad Lanoiũm. 360. verè Gheuſii, & mendici efficiuntur. 389. ſolum vertunt. 389. in gratiam recipiuntur. 389. damnantur ab Albano. 435.

Gheuſii ſilueſtres latrociniis itinera infeſtãt. 473.

Gheuſii aquatiles. 501. eorum dux & primarv. 501. piraticam exercent. 501. portubus Anglicis prohibentur. 502. Brilã capiunt. 502. in res ſacras debacchantur. 50.. 510. Hiſpanos repellunt. 502. Amorfortiam diripiunt. 510. Amſtelodamo reiiciuntur. 679. Vide Nobiles confœderati.

Ghibercius vnus ex coniuratis. 140.

Ghiſella inter cõiuratos. 140

Gisbertus cum fratre Batemburgico fugitiuus. 286. capitur, & vltimo ſupplicio afficitur. 386.

Glimæus maris Belgici Præfectus. 531. vincitur & interficitur. 532.

Glimæus Brabantiæ Vuallonicæ Præfectus Senatores è curia in cuſtodiã trahit. 577. in pugna fugatur ab Hiſpanis. 580. inimicitia eiuſdem cum Orãgio. 687.

Glimæus Marchio. Vide Ioãnes Glimæus Marchio Bergenſis.

Gniſpius Groningæ Epiſcopus. 471.

Godefridus Sterchius Antuerpiæ Prætor. 158.

Goeſium in Zelandia capitur. 515.

Goeſiana traiectio. 515.

Goignius. Vide Antonius à

Gomeſius Figueroa Feriæ Dux. 93. mores eius. 394. ſentẽtia de armis in Belgium inferendis. 398. comes Regis inſiſtendo Carolo Principe. 440.

Gomeſius à Silua Eboli Princeps. Vide Rodericus.

Gonzaga. Vide Annibal, Camillus, Ferdinandus, & Octauius.

Gorcomium deficit ab Hiſpanis. 503. expugnatur. 549.

Gorcomiẽſes Martyres. 510.

Gota vrbs. 339.

Gouda ab Hiſp. deficit. 503.

Grangius Narbonenſis Galuinianus. 354. *ſeditionum Princeps.* 356. *deditionem Valencenatibus diſſuadet.* 364.
Granuellani effigies. 95.
Granuellanus. Vide Antonius, & Nicolaus.
Grauelinga Flandriæ portus. 28. 459.
Gubernator. 521.
Gregorius III. Pont. auget Epiſcopos in Germania. 73.
Gregorius XIII. Pont. Granuellano Proregi offenſus. 194. *eius gratulatio ob nũcium* Hugonotorum *cædis.* 512. *opem ferre Scotorum Reginæ cum* Hiſp. *Rege decernit.* 568. *Io. Auſtriacum Regi Gubernatorem Belgij proponit, & expeditionis Britannicæ Ducem.* 568. *mittit Philippum Segam Nuncium ad Auſtriacum in Belgium.* 614. *& pecuniæ auxilium* 614. *hortatur Alex. Farneſium ad Belgicam expeditionem capeſſẽdam.* 642. *eiuſdem litteræ noxarum veniam catholico exercitui largientes.* 647. *captiuos commutat.* 682. *agit cum* Hiſp. *Rege de regno Tunetano Ioanni Auſtriaco attribuendo.* 711.
Gregorij Fabritij Apoſtatæ ſupplicium. 200.
Grembenbergenſis Tribunus peditum. 317.
Greſſerius Anglorum Reginæ Procurator. 319.
Groninga defectionem à Rege minatur. 346. *præſidium accipit à Regijs.* 388. *obſidetur à Ludouico Naſſauio.* 461. *ſtrenuè defenditur à Vitellio.* 461. *componitur ab Albano.* 470. 471.
Groningenſis Epiſcopus, & Præfectus. 471. *arx ibi deſignatur ab Albano.* 471.
Groningenſia tormenta à muſica nomen ſortita. 346. 467.
Gubernator. Vide Belgij Gubernator, & Præfectus.
Gubernatrix. Vide Margarita Parmenſis.
Gueraus Deſpaus Hiſp. Regis Orator apud Angliæ Reginam. 488.
Guido Braius Monſtenſis. 356.
Guinegata. 37.
Guiniſius. Vide Paulus Lucenſis Princeps.
Guiſius. Vide Carolus Lotharingus, Franciſcus Guiſius, & Tumultus Gallici.
Guiraltus in Duuelandiam traiicit. 553.
Gulielmus Bergenſis Comes è quatuor primis Fœderatis. 242. *Bruxellis.* 255. 260.

in conuiuio cum ipſis. 261. *cum eiſdem Gubernatricem adit.* 266. *in Geldriam ſecedit.* 267. 376. *in ius vocatur.* 433. *abſens damnatur.* 434. *victor in Zutphania.* 505. 510. *fugatur.* 515.

Gulielmus Bloſius Treslongus inter primos Gheuſios aquatiles. 501. *piraticam exercet* 502. *Hiſpanos repellit, & eorum naues ſuccendit.* 502. *author ſuſpendii Aluari Pacechi.* 503.

Gulielmus Bronchorſtius Batemburgicus moritur. 521.

Gulielmus Cliniæ Dux. 20. 241. 600.

Gulielmus Hornanus *Heſii Dominus Bruxellarum Gubernator.* 577. *eius iuſſu ſenatores Regis in cuſtodiam trahuntur.* 577. *Orangij emiſſarius.* 610. *in Gemblacenſi pugna legionum ductor.* 648. *Auſtriaco ingratus.* 612. *hortatur Ieſuitas ad Sacramentum præſtandum.* 623. *eius inimicitia cum Orangio.* 687. *qui finis eius.* 687.

Gulielmus Lumeius ex Comitibus à Marcha inter Fœderatos ductor equitũ. 345. *Catholico nomini ſæuè infenſus,* 472. *eius votum de vlciſcenda morte Egmontij & Hornani.* 472. *Gheuſiorum aquatilium Dux.* 501. *eius odium in Albanum.* 501. *vexillo ſignificatum.* 501. *piraticam exercet.* 502. *Brilam capit & communit.* 502. *in res ſacras debacchatur.* 502. 510. *effigies eius conſpicilia Albano imponentis.* 504. *eius opera ciuitates rebelles Orãgio præſtant obedientiam.* 504. *ſuis offenſus.* 521. *ab Orangio redigitur in ordinem, & in carcerem.* 522. *& in exiliũ.* 522. *in pugna Gemblacenſi.* 648. *victus Leodium profugit.* 522. *miſere moritur.* 522.

Gulielmus Naſſauius Orangij Princeps. 10. *genus, ortus, præſagia. Maiores.* 104. 105. *educatio apud Mariã Cæſaris ſororem.* 106. *inter ephebos Imperatorũ cubiculi.* 106. *militia, munia, & gratia apud Cæſarem.* 106. 107. *Imperij coronam Ferdinando Regi Rom. defert.* 10. 107. *Philippo Regi commendatur à Cæſare.* 108. *inter aurei Velleris equites adlegitur.* 108. *pacis conficiendæ interpres, & obſes Henrico Regi datur.* 108. 111. *cauſa offenſi animi eius, & conſilia* 108. *inge-*

niū & mores. 109. rei domeſticæ ſplendor. 110. Religio qualis. 110. Macchiauelli lectioni addictus. 111. eiuſdē coniugia. 126. 127. naſcitur ei filia. 169. & Mauritius fil. 208. Hiſpanis militibus præficitur in Belgio. 68 & Hollādiæ, Zelandiæ, & Traiecto ad Rhenum. 40. & Burgundiæ. 41. 108. deſignatur à populo ad Belgij vniuerſi præfecturam. 46. quam ſibi vltro deberi prædicat. 108. quid ei officeret. 48. ſpe deiectus præfecturæ Belgij. 93. 108. inde indignatio, & querelæ aduerſus Regem. 92. 93. & abalienatio. 159. inuidia, & æmulatio in Granuellanum. 98. 100. 108. à quo læſus. 128. 161. 162. vnde ei turbādi occaſio præſumpta. 112. vnde ducta principia. 113. 114. 236. fauet ſeditioſis ciuibus, & hæreticis. 115. 116. 157. Egmōtium ſibi adiungit. 161. cū quo comparatio. 167. ſimulat Brabantinos. 161. in Granuellanū cōſpirat. 162. 164. 172. contra eundem ſcribit ad Regem. 173. querelæ in equitum aurei Velleris conuentu. 165. & in Senatu coram Gubernatrice. 179. 180. eius cum Arēbergio diſsidium. 173. 176. & cum Areſchoto. 245. 619. decernit abſtinere in poſterum à Senatu. 175. 179. admonet Gubernatricem de nobilium conſpiratione. 235. an huius conſpirationis ipſe particeps. 237. Bredæ in eius vrbe conſcribitur cōiurationis fœdus. 239. queritur in Senatu inter fœderatos ſe numerari. 241 cenſet coniuratos intra vrbem admittendos. 245. 246. eius querelæ contra Regem. 247. in eius ædes Fœderati diuertunt. 255. quid ibi actum. 255. Fœderatis adeſt in ædibus Culemburgij. 255. cœna Fœderatos excipit. 263. litteris admonetur à Pio V. 274. à Pio IV. antea de eadem re admonitus. 274. conceditur à Gubernatrice Antuerpianis ad tumultus componendos. 282. 283. aduentanti plauſus, & acclamationes hæreticorum. 283. quid Antuerpiæ actum ab eo. 283. 284. mittitur à Gubernatrice diſturbādo conuentui Trudonopolim habēdo. 286 coercendæ Antuerpiæ Gubernatorem ſe nominari cupit. 287. nominatur, & impe-

impetrat corporis cuſtodes. 288. eius conſilium inuadẽdi Belgij dominatum. 290. 310. 430. & in primis Holandiam. 346. contra arma diſſerit in Senatu. 308. Gubernatrici abitum Bruxellis diſſuadet. 309. eius opera Antuerpiæ orthodoxorum cultus reſtituitur. 312. 314. templa Antuerpiæ hæreticis attribuit. 312. inuehitur in Imperatoris edictum. 319. Teneramundam conuenit cum alijs Proceribus. 321. 452. quid ibi agit. 322. 452. gloriatur ſe in ſecreta Regis penetrare. 327. conatur ad nouum fœdus Egmõtium pertrahere. 340. in tumultu Antuerpienſi quomodo ſe gerat. 350. & ſeq. recuſat ſacramentum fidelitatis Regi præſtare. 370. 371. præfecturis vltro ſe abdicat. 371. turbatur ex Albani in Belgium aduentu. 372. colloquium eius cum Proceribus ad Villebrocum pagum. 374. eius diſceſſuri verba ad Egmontium. 374. 375. & epiſtola ad Gubernatricem. 375. Belgio abit. 375. in ius ab Albano vocatur. 429. 430. 433. abſens damnatur. 434. quid reſponderit. 433. querelæ eius de filio in Hiſpaniam miſſo. 434. eius prima ex Germania in Belgiũ expeditio. 444. aduersùs Regem Apologiam edit. 108. 237. & librũ aduersùs Albanum. 471. Aquiſgrani luſtrat exercitũ. 471. tranſmittit Moſam contra Albani opinionem. 473. leuibus prælijs pugnat. 475. Vitellianos fugat. 476. Albanum ad certamen prouocat. 477. varias vrbes fruſtra tẽtat. 477. 482. eius periculum ex ſeditione in caſtris orta. 477. ad nouum ſubſidium ex Gallia excipiendum exercitum mouet. 477. capit Trudonopolim. 478. pugnat ad fluuiũ Getam. 479. cum clade ſuorũ. 480. Gallico augetur auxilio, & annonæ inopia. 482. in Galliam Condæo ſe adiungere cogitat. 483. vaſtat Leodienſem agrum, & Hannoniæ pagos. 483. apud Quercetum cũ Albano prælium felicius cõmittit. 483. prohibetur Galliam intrare. 483. ſeditio in eius caſtris. 483. in Germaniã ſpe fruſtratus abſcedit. 484. Albani faſtum irridet ex ſtatua erecta. 485. Belgas ſollicitat ad defectionem occa-

caſione tributorum.500. fit voti compos. 500. aquatilibus Gheuſijs vtitur contra Albanum. 501. 502. ciuitates rebelles ei ſe dedunt.504. eius expeditio ſecũda ex Germania in Belgium ad liberandum Ludouicum fratrem. 509. expugnat aliquot ciuitates in Brabantia. 509. 510. eius militia crudelitas. 510. Montes properat. 511. miratur Albani caſtra obſidentis vrbem. 511. ea fruſtra perrumpere conatur. 511. abit. 512. noctu abiẽs inuaditur. 512. 513. Harlemenſes ad perferendam obſidionem firmat columbarum miniſterio. 518. eius animi ſenſus ex Albani diſceſſu.524. eius victoria & Middelburgi deditio. 532. 533. parat milites & nauigia ad defendẽdam Duuelandiam. 553. quam amittit.559. in Scaldiã auxilium transfert. 560. capta Crimponia munitione Ziriczæam ſe confert. 561. reijcitur. 561. Præfectos prouinciarum ac Senatores ad libertatem ſollicitat. 576. cum nonnullis ſocietatem init. 576. Areſchotum allicit. 576. inuitatur ad Gandauẽſe fœdus. 579. Ordinum milites adiuuat cõtra Hiſpanos.579. Senatores & Ordinum delegatos inſtruit contra Io. Auſtriacum.590. eiſdẽ ſuadet Hiſpanorũ è Belgio eiectionẽ. 591.dolet admiſſũ Auſtriacũ.606.negat ſe cũ prouincijs ſuis, Edicto ſubſcripturũ 606. Caluinianum ſe profitetur. 607. conatur auertere animos Belgarum ab Auſtriaco. 607. eiuſdem conſilium de Auſtriaco capiendo. 609. inimicitias ſerit inter Auſtriacum, & Belgarum primores. 610. Brabantiæ Ruuartes creatur.615.nouos Magiſtratus ad Hollandorum exemplar inſtituit. 618. eius conſilio arx Antuerpiæ diruitur. 618. nimia eius potentia offenduntur Proceres. 619. adiũgitur Archiduci Mathiæ Belgij Præfecto Vicarius.622. fugit Antuerpiã, audita Gemblacẽſi Catholicorum victoria.656. eiuſdem commentum de clade Regiorum in arce Limburgenſi. 677. incuſatur ab Archiduce, & Ordinibus. 679. ad Batauicum mare ſuum fundat imperiũ. 679. Amſtelodamũ tentat.679. frau-

fraude deceptū ei ſe dedit. 679. milites legit in Germania. 680. armorum ceſſationem ſuadet Ordinibus. 680. concordiam non admittit. 680. eius inimicitia cum Campinio, Climæo, & Heſio. 687. callidè rumorem ſpargit de ſua cæde. 687. eius commentum de coniugio Auſtriaci cum Angliæ Regina. 712. Quo nomine à Granuellano notaretur. 419. effigies. 105.

Gunterus Comes Suartzemburgius. 454. 550. inter Fœderatos. 241. equitum ductor in exercitu Orāgij. 472. Cæſaris nomine inter Regios & Orangianos pacem agitat. 550.

Guſmanus. Vide Antonius Ayamontius, & Didacus.

Sententiæ ad G. ſpectantes.

NOn minus certò interitus GRATIÆ expectādus, quàm vita. 130

Principum aliqui hactenus ſuorū GRATIÆ tribuūt, dum illi ſe conſiliorum miniſtros, non authores iactent. 170.

H

HA. fl. 28.

Hadr. Ianſenius. 521.

Hæreſis unde in Belgium inuecta. 87. turbarū concitatrix 88. quibus occaſionibus vſa ad turbas concitandas 90. 102. 117. prona in Atheiſmum. 88. contumaciæ rudimentum. 88. contemptrix obedientiæ erga Principes. 89. Hæreſis in Gallia 131. 133. 146. 172. 421. eius patrocinium. 142. 143.

Hæreticorū mos canēdi Dauidis carmina Gallica lingua. 147. Hæret. Galli hæreticis Belgis opē ferunt. 330.

Hæreticorū index Regis litteris incluſus. 198. plectuntur euentu vario. 199. 200. 388. Hæretici ſacerdotis facinus. 199. eorum lætitia ob diſsidium inter Regem, & Pontificem. 205. ſollicitudo ex colloquio ad Baionam. 209. 210. Regis litteræ, & Gubernatricis edictum contra eos. 230. 231. promulgatione edicti tumultuantur. 238. ſtimulāt coniuratos 237. irrumpūt undique in Belgium concionabundi. 277. tres eorum claſſes. 277. eiſdem conciones permittuntur. 311. 312. 313. Franciſcanos domo eijciunt. 314. eorumdem conſilium de mittendis Caluinia-

nianis libris in Hiſpaniā. 329. 441. conſiſtoria. 330. facultatem poſtulāt ſectas ſuas exercendi. 334. geſtiūt ob defectionem Nobilium à Rege. 345. eorum conſternatio Valencenatibus ſubiectis. 368. & querelæ. 377. concionalium miniſtrorum fuga. 377. in certamen vocantur. 378. ex Belgicis *vrbibus eiiciuntur. 381. 388. à Germanis opem implorāt. 383. eorum fana deſtruuntur. 388. eorumdem ſenſus de Albani ex* Belgio *diſceſſu. 523. criminantur Auſtriacum. 609. iurant cum Catholicis pro Matthia Archiduce. 622. Ieſuitas Antuerpia eiiciunt. 623. & alios Catholicos. 626. occupāt eorū templa. 626. inducuntur Amſtelodamū. 679. Vide Caluiniani, Conciones, & Lutheriani.*

Haga Comitis vrbs in Batauia. 544.

Hames. Vide Nicolaus.

Hangeſtus. Vide Franciſcus, & Ioannes.

Hannibal Carthaginiēſis. 67.

Hannonia Belgij *prouincia. 36. eius Gubernator. 39. pagi, ac prædia vaſtantur. 483. delegati Bruxellas euocantur. 579. contra Hiſpanos. 578. Vide Montes Hannoniæ.*

Hannoniorum prouerbium. 354.

Hariadenus Barbaruſſa. 562. 563. regno eiicitur à Carolo. V. 715.

Harlemum accipit ab Hollā*dis præſidium. 516. Religionem exuit & ſacra violat. 516. obſidetur à Regijs. 516. nouis cōtumeliis irritat* Hi*ſpanos. 517. in res ſacras ludit. 517. fame ſe dedit arbitrio victoris. 518. plurimi ſupplicio afficiuntur. 518. mulierum* Harlemen*ſium manipulus. 519. ciuiū obſtinatio, & ferocia. 519. Harlemēſis cum Sancerrana obſidione ſimilitudo. 520 mortui & ſaucij ex Regijs. 521. & ex Fœderatis. 521.*

Haſsius. Vide Philippus Haſ*ſiæ Regulus.*

Haſtati equites. 537. 648. 649.

Ha*ſtiludium. 31.*

Haultepennius. Vide Claudius.

Hau*raeus. Vide Carolus Croius.*

Hedinum op. 24.

Heleonora Caroli V. ſoror. 7. 33.

Heleonora *Momorātia uxor Comitis* Ho*chſtratæ. 370.*

Helleu*inius. Vide Franciſcus.*

Heluē-

Heluetij. 401. 402.
Henninias. *Vide Ioannes, & Maximilianus.*
Henricus *Angliæ Rex.* 21.
Henricus *Bauarus Vltraiectenſis Epiſcopus.* 37.
Henricus Brederodius *centuriæ equitum* Belgicorũ *ductor.* 42. 369. *coniuratorũ dux* 242. 249. *Bruxellas cum Fœderatis intrat.* 255. *nouo iureiurando eos coniungit.* 256. *in Curiam cum iiſdem procedit.* 257. *eorundem nomine tradit Gubernatrici libellum.* 257. *conuiuio excipit Fœderatos in ædibus Culemburgij.* 260. *nouũ libellum tradit.* 266. *Antuerpiam abit.* 267. *à magna hominum frequentia conuenitur.* 267. *ducem ſe ijs offert, & accipitur.* 267. 268. *occurrit Orangio aduentanti.* 283. *Trudonopolim conuentum fœderatis Gheuſis indicit.* 285. *vocatur ad colloquiũ ab Orãgio & Egmontio miſſis à Gubernatrice.* 286. *colloquij capita nouem ad ſocios defert.* 286. *dux eligitur ad pecuniam & milites legendos.* 339. *conatur ad nouum fœdus Egmontium pertrahere.* 340. *petit à Gubernatrice facultatem veniendi Bruxellas.* 341. *non admittitur.* 341. *libellum mittit Gubernatrici.* 341. *milites & arma parat.* 345. *milites Vianã traducit.* 345. *Amſtelodamum intrat.* 348. *recuſat iuſiurandum Regi præſtare.* 369. *priuatur equitum* Belgicorum *regimine.* 369. *iubetur abire Amſtelodamo.* 386. *tentat recõciliationem, ſed fruſtrà.* 387. *Hollandiæ recuperandæ ſpem deponit.* 387. *Belgio abit.* 387. *moritur.* 387.
Henricus *Dionyſius Societatis Ieſu Colonia Traiectũ accerſitur.* 378. *cum hæreticis præliatur.* 378. *Traiectum Religioni, ac priſtinæ obedientiæ reſtituit.* 377. 378.
Henricus *II. Galliæ Rex ad bellum incenſus aduerſus Hiſpanum.* 26. *rapit Caletum.* 27. *pacem init cum Philippo Rege.* 29. *eius odiũ in Mariam* Hungariæ *Reginam.* 666. *ludi in nuptijs filiæ ac ſororis.* 31. *mors.* 31. 32. *mortis vaticinatio, & iudicia ſapientum.* 32.
Henricus *Luſitanorum Rex.* 525. 698.
Henricus *Naſſauius Principis Orangij patruus.* 105.
Henricus *Naſſauius Principis Orangij frater copiarũ dux*

Henricus Nauarraus poſtea Galliæ Rex. 512.

Henricus Oſellius Caroli Regis Galli orator. 204.

Henricus Viennius Ceurauij Dominus in pugna Gemblacenſi equitum ductor. 652. *in Dalhemij obſidione.* 673.

Hercules Ferrariæ Dux. 52. *eius filia deſtinatur uxor Al. Farneſio,* 317.

Herculis portus. 563

Heſius. Vide Gulielmus.

Hiberniæ regnũ offertur Auſtriaco, 718.

Hergius. Vide Aegidius Barlamontius.

Hieronymus Roda. 572. *eius famulus interficitur.* 573. *ipſe periclitatur.* 573.

Hieronymus Seroſquequius in tranſmiſsione Ziricræana. 553.

Hieronymiani cœnobij ſitus & deſcriptio. 13.

Hippolytus Peanonius medicus. 701.

Hiſpani victores ad S. Quintinum. 27. *ad Grauelingam.* 28. *in Belgio præſidiarii.* 59. 113. 414. 429. 434. 677. *in Hiſpania rebellant à Cæſare.* 66. *retinentur in Belgio.* 68. *dimittuntur.* 124. *auxiliares in Lemouicibus.* 138. *nauigant in Hiſpaniam.* 124. *redeunt in Belgium.* 410. 429. 471. *gladiis ore mordicus arreptis tranant Albim.* 412. *vincunt Com. Hochſtratanum.* 444. *Dammum recuperant.* 445. *cladem recipiunt.* 446. *fugant Ludou. Naſſauium.* 463. *ad Gemingam victores.* 465. & *ad Getam fluuium.* 481 *repelluntur.* 502. *Eſpinenſe cœnobium expugnãt.* 508. *vincunt Gallos apud S. Gisleniums* 508. *Montes obſidẽt.* 511. *induſiati Orangiana caſtra inuadunt.* 512. *Montes recuperant.* 513. *depopulantur Mechliniam.* 514. *Zutphaniam.* 515. *Goëſium obſidione liberant.* 515. *Zuitbeuerlandiam capiũt.* 515. *Oceanũ pedibus tranſmittunt.* 515. *Nardemum incendunt.* 516. *Harlemum obſident.* 516. *capiunt.* 518. *in mari vincuntur.* 532. 532. *Middelburgum amittunt.* 532. *ad Mochemum vincũt.* 534. *Lugdunum obſident.* 543. *obſidentur ab Orangianis.* 547. *ab obſidione non ſine clade diſcedũt.* 547. *ciuitates expugnant.* 549. *Zelandicam expeditionem tentãt.* 550. *in Philippolandiam deſcendũt.* 552. *mare pedibus traiciunt.* 555.

555. *vltimi reuertuntur*. 557. *medij cæduntur*. 588. *primi* Duuelandiam *appellunt*. 559. *victoriam reportant*. 559. *in Scaldiã tranſmittunt*. 560. *Inſula parte expugnant*. 561. *Ziriczaam obſident & capiunt*. 561. *opem ferunt Aloſtanenſibus*. 574. *Gandaui arcem amittunt*. 579. *Glimaanos fugant*. 580. *Traiectum ad Moſam recuperant ac deripiunt*. 580. *Antuerpiam accurrunt*. 582. *vallum expugnant*. 583. *Curiam incendunt*. 584. *Antuerpiam depopulantur*. 585. *ad Regem legationem mittunt*. 585. *ex Belgio abeunt in Italiam*. 604. 608. *ex Italia ab Al. Farneſio reducuntur in Belgium*. 626. *in Gemblacenſi pugna hoſtem profligant*. 652. *& ſeqq. Gemblacum expugnant*. 653. *Sichemium capiunt*. 659. *& Limburgum*. 672. *eorum nouus exercitus in Belgium*. 682.

Hiſpanorum militum licẽtia. 68. *audacia*. 411. 412. 513. *in eos Belgarum odiũ*. 113. 499. 502. 516. *contra eoſdem edictum & conuentus*. 579. *& conſultatio*. 121. 592. *querela eorum*. 601. 602. *pietas*. 465. 469. *naues in Anglicis portubus attinentur*. 489. *conſtantia in obſidione*. 547. *contra eos fœdus Gãdaui initur*. 579. *hoſtium ſtrages*. 602. *decẽnio ferè ſemper victores*. 602. Hiſpani *ſubcenturionis facinus*. 547. 548. *& alterius Cẽturionis virtus*. 558. *Gubernatorum* Hiſpanorum *diſcordia*. 575.

Hiſpana *claſsis*. 526. 531. 532. 565. *aurum vehit ab India*. 14.

Hiſpaniæ *Gubernator abſente Rege*. 197.

Hiſpanæ *legiones*. 409. 410. 422. 446. 484. 571. 682.

Hiſpanẽſes *ſenatores*. 570. *in cuſtodiã trahuntur*. 577. *Vide Expeditio, Seditio, & Victoria*.

Hiſtorici *de pace ac bello diſſerentis officium*. 66.

Hiſtoricorum *errata refelluntur*. 40. 41. 140. 141. 432. 447. 448. 537.

Hiſtoricorum *de principijs tumultuum Belgicorũ diſſentientium cauſa*. 66.

Hochſtratanus. *Vide Antonius Lalinius*.

Holachius. *Vide Philippus*.

Holãdia *Belgij prouincia*. 36. *noua Reſp*. 1. 505. *Præfectus* Hollandiæ. 40. 502.

in

in ea clades. 302. *primi in ea tumultus* . 385. 502. *Gubernatrici ſe dedit.* 387. *eius littoralis pars à mari abſorpta* . 496. Hollandi *olim immunes à tributis*. 499. *ob ea rebellarũt à Romanis.* 499. *rebellãt à Rege.* 501. *& ſeqq.* 524. 579. *Hiſpanos expellunt.* 502. *Albanum irrident.* 504. *Orangio ſe dedunt.* 504. *prædatoriis nauibus vndique confluentibus claſſẽ conficiunt.* 504. *decennio ferè mari ſẽper victores*. 504. *recuperantur ab* Hiſpanis *aliquæ eorum ciuitates*. 514. 515. 523. 549. *in Hiſpanos odiũ.* 502. 516. *eorum claſsis per agros nauigat Lugdunum.* 546. *& in Scaldiam.* 560.

Horna *op.* 460. *ab* Hiſpanis *deficit*. 503.

Hornanus. *Vide* Galielmus, *& Philippus.*

Horologiorum *fabricatio.* 15.

Horti *cultura à triũphalibus manibus exercita.* 15.

Hubertus *à Valle*. 465.

Huchelium *op.* 549.

Hugonoti *nomen vnde*. 137. 146. Hugonotorũ *patroni*. 172. *duces.* 289. *pugna.* 145. 422. 484. *fraus.* 402. 403. *ex Gallia arma offerũt hæreticis Belgis.* 330. *arma ſuadent Regi Gallorum in* Hiſpanos. 402. *rumor de pace inter eos & Carolum Galliæ Regem*. 505. *cædes eorum memorabilis in Diui Bartholomæi nocte.* 211. 512.

Hungariæ *Regina. Vide Maria*.

Sententiæ ad H. ſpectantes.

HVMANIS *in rebus ſæcula ac perſonæ intereunt, cauſæ & euenta eadem recurrunt*. 3.

HVMANA *omnia reperiuntur plerũque minora dum poſsidentur, quàm dũ optata finguntur*. 189.

Contumaciæ rudimentum eſt HÆRESIS. 88.

Nunquam bona fide HÆRESIS *manſueſcit*. 397.

HÆRESIS *refractorium ac pertinax malum facilius excluditur, quàm expellitur.* 615.

I

IAcobus Iungelingus. 486.

Iacobus Maſius. 10.

Iacobus Simonius. 533.

Iannellus Turrianus *Cremonenſis.* 15.

Iconomachia *vnde in* Belgiũ im-

immiſſa.289. 302.303. à quibus adiuta.304.à Flandria primum cœpta. 290. 452. dies Iconomachiæ decretus & locus. 290. Iconomachorum arma & cōditio. 290. Ipras intrāt, & ſacra depopulantur. 291. ad alia oppida percurrūt.292.à Seclinienſibus fugantur. 293. tēpla Antuerpiæ depopulātur.295.et ſeq.an à Dæmonibus adiuti. 298. populationē repetunt. 301. triduo continuāt.302.à ciuibus fugātur.302. quam ampla ea clades.302.303.eorum permulti damnātur. 386.388. 435.Vide ſacrorum clades.

Icunculæ hominum & equorum armata. 15.

Ienliſius. Vide Franciſcus Angeſtus, & Ioannes.

Ieſuitæ à ſeditioſis militibus oblata non accipiunt.541. eorumdem ad illos oratio, & fructus. 542. ad ſacramentum præſtandum inuitantur ab hæreticis. 623. recuſant.623.obſidentur ab armatis hæreticis. 623.diripitur Antuerpiæ eorum domus. 623. eijciuntur vrbe. 623. facinus egregium vnius è Societate Ieſu.624. mira res eorum domi. 625. ſpreta vnius concio à ſeditioſis militibus. 539. audita alterius admonitio abituris inter hæreticos. 222. lucri piam occaſionem mercatoribus Antuerpienſibus alius cōmonſtrat.514. alius mare vadentibus è Cœlo opem diuinam implorat. 555. vnius opera Traiectū Religioni Catholicæ reſtituitur. 378.

S. Ignatius Loyola Margaritæ Parmenſis Confeſſarius. 58.

Imagines, Deiparæ Virginis Antuerpiæ.295. 383.Hallis Hannoniæ.265.Parmæ. 228.Sichemij Aſpricollis. 658. Sanctiſſimi Crucifixi Romæ. 631.

Imaginum ſacrarum violatio in Belgio. Vide Iconomachia.

Imbertus Platerius Bordillonius. 143.

Imperator Belgij Dominus deſideratur. à Belgarum Proceribus. 323.324. pœnæ ab Imperatoribus decretæ contra hæreticos. 80.81.

Imperiales copiæ. Vide exercitus.

Imperialium legatio. 383. 384.

Imperij abdicatio. 10. 15. corona. 65. 66. 107. 715. inſignia.

ſignia. 10. comitia. 169.
Septemuiri. Vide Electores.
Incendium Mechliniæ. 431. pagorum plurium inflictia. 469. Venetiis. 333. Villægarſiæ. 706. in arce Limburgenſi. 676. & ſeqq.
Incēdiaria legio mulctatur. 469.
Incendio conſumpti. 351. 481. 584. Vide Hæretici, & Supplicium.
Indeueltius in Valencenatum tumultu. 153.
Index hæreticorum à Rege confectus Gubernatrici tranſmittitur. 198.
Indica Hiſpanorū claſsis cū auro ex India. 14.
Induciæ quinquennales inter Gallum, & Hiſpanum cōſtituuntur. 6. 26. 99. violantur. 26. inter Io. Auſtriacum, & Belgii Ordines non probantur. 681.
Indolis inclementis coniectura. 436.
Infans cum fele cunis per aquas inuectus. 497.
Innocentius III. Pont. 79.
Inquiſitio quando & à quo inſtituta. 79. eius procuratio varia 79. Romæ quando ſtabilita. 80. quam accuratè in Hiſpania exercita. 80. qua occaſione aucta in vniuerſa Rep. Chriſtiana. 81. à quo & cur in Belgium introducta. 253. 11?. 166. occaſio tumultuū Belgicorum. 78. eam recuſant Brabantini. 82. 83. 233. 234. qui primus in Brabantia Inquiſitor. 234. aduerſus Inquiſitionē, & edicta Cæſaris multorum ſenſus. 81. 84. 250. qui eius fructus. 112. iniuria illata Inquiſitori. 201. Regis litteræ & edictum Gubernatricis pro Inquiſitoribus. 230. 231. Nobilium conſpiratio contra hoc edictū. 234. & ſeqq. 243. 256 aduerſus Inquiſitionem publicum odium. 252. 253. Inquiſitionis duplex genus. 253. tollitur in Belgio ſenatus decreto. 253. & Regis permiſsione. 288. contra Inquiſitionem libellus à Gheuſiis editus equitū aurei Velleris nomine. 268.
Inquiſitionis Hiſpanicæ, Prætoriæ nauis ſic dictæ, pugna. 523.
Inſcriptio fœderis Nobilium. 240. in inſtructione Regis. 214. in Regio vexillo. 659. in baſi Albani ſtatuæ. 286. in ædibus Culemburgicis. 435. in Orāgij vexillo. 481.
Inſidiæ in Auſtriacum. 714.

Hugo-

Hugonotorum contra Regē. 421. 422. hoſtium. 476. aperiuntur. 691. & ſeq. Albano ad Monaſteriū Vallis viridis. 444.
Inſigne Caſtellæ Regis. 187. à prouinciis fœderatis aſſumptum. 187. firmatæ Nobilium conſpirationis. 261. 262. Inſignia Imperij. Vide Imperium. Inſignia Regis. 264. 486. mortis. 625.
Inſtaurator amiſſæ libertatis coniuratorū Dux. 260.
Inſtructio Regis. 214. Gubernatricis. 179. 207. 208. 272.
Inſubria. 401. Inſubrica legio. 410. Præfectura. 486.
Inſulæ, Flandriæ ciuitas primaria. 357. in eam conſpirant Tornacenſes & Armēterienſes. 357. eam mercatores conſiſtoriales prodere tentant. 357. detegitur proditio. 357. 358. ciuitas liberatur. 358.
Inſulani arcem demoliuntur. 619.
Inſularū Gubernator. 357.
Interim quis libellus. 22. à quibus conſcriptus, cuius iuſſu, & quare. 22. euulgatur. 22. à neutris partibus recipitur. 22.
Inuectiua Bergenſis in Granuellanum. 180. Orangij in Imp. edictum. 319.
Inundatio per Belgium, maxima hominum ſtrage. 496.
Ioachimus Opperius. 569.
Ioanna Alibreta Margaritæ Valeſiæ, & Henrici Nauarræi filia, vxor Antonij Borbonij. 134. 135. eius implacabile odium erga Romanum, Hiſpanumque nomen. 135. Tulliæ Tarquinij vxori cōparatur. 136. eius oratio maritum in Catholicos ſtimulantis. 136. eius indignatio in mariiū. 142.
Ioanna Auſtriaca. 719.
Ioanna Ferdinandi Catholici fil. Phil. I. vxor. 43.
Ioanna Vuenceslai Ducis vidua. 615.
Ioannes Acugnia ab Rege Hiſp. ad Sabaudum delegatur. 391.
Ioannes Anguiſciola. 143. 401.
Ioannes Arāda in expeditione Zelādiæ vada explorat. 551. illius relatio ad Requeſenium. 551. in Duuelandiam inſulam pedibus mare tranſmittit. 553.
Ioannes Auſtriacus Ratisbonæ naſcitur. 705. infans in Hiſpaniā defertur. 705. Villegarſiæ educatur. 705. 716. incendio eripitur. 706. indoles eius, & mores. 706. 709.

709. *iubetur ab Imp. ad ſacros ordines inſtitui.* 707. *commendatur* Philippo *Regi à* Carolo V. *patre.* 707. *in venatione frater agnoſcitur à Rege.* 707. 708. *trãſfertur in aulam.* 709. *Complutum mittitur.* 437. 633. *educatur cum Carolo Principe, & Al. Farneſio.* 709. *cum eiſdem comparatur.* 709. *Regem offẽdit ob alienationem à ſacris Ordinibus.* 709. *& ob diſceſſum inſcio Rege ad Melitenſe bellum.* 710. *offenſum Regem placat.* 710. *diſſuadet Carolo* Hiſp. *Principi abitum in* Belgium. 439. *Regi detegit eiuſdem abeundi propoſitum.* 439. 710. *expeditioni aduersùs Mauros præficitur.* 710. *in bello ſacro vniuerſæ claſsis Præfectus.* 566. 636. *recipit à* Granuellano *Prorege* Neap. *ſacrum vexillum in Turcas.* 194. *inter eundem & Venerium diſsidium.* 637. *ad* Echinadas *victoriã reportat.* 710. 638. 715. *iterum claſſem vniuerſam gubernat.* 939. *Nauarinum fruſtra obſidet.* 639. 640. *prouocat* Othomanicam *claſſem.* 640. *fœdere diſſoluto in Siciliam proficiſcitur.* 640. *Tunetum, & Biſertam expugnat.* 710. *Regem Amidam cum liberis capit* 710. 715. *Mehemetem regno imponit.* 715. *in Italiã victor redit.* 710. *oblatum* Hiberniæ *regnum admittere differt.* 718. *munito Tuneto Regem offendit.* 710. *petitio Pontificis pro Regis Tunetani titulo in Auſtriacum conferendo.* 711. *ei à Rege familia mutatur.* 711. *reuocatur ab Italia in Hiſpaniam.* 711. *locum & honorem Regiorũ Infantiũ depoſcit.* 711. *Belgij Gubernator proponitur Regi à Põtifice.* 568. *& promittitur.* 569. 574. *Ductor exercitus in Angliam deſtinatur.* 568. 569. *de eiuſdẽ coniugio cum Angla Regina rumor falsò ſparſus.* 712 588. 569. *in Belgium venit.* 590. *de eo admittendo ſenatores ac Ordinum delegati dubitant.* 590. *conſultat ipſe de* Hiſpanorum *miſsione ex* Belgio. 592. *inclinat in illam, & cur.* 598. *Pacificationem Gandauenſem admittit.* 599. 600. *promulgat.* 600. *Louanij acclamatur Belgij Gubernator.* 600. *vrget diſceſſum* Hiſpanorum. 600. 604. *dat mutuam Ordinibus pecuniam*

pro Hiſpanorum *ſtipendijs.* 604. *Bruxellas ingreditur cum ingenti pompa.* 605. *benignitas eius.*605. *exigit ab Orangio vt Edicto perpetuo ipſe cum Hollandis, & Zelandis ſubſcribat.* 606. 607. *eiuſdem litteræ ad Regem interceptæ, & euulgatæ.* 608. *ſuſpicio de illo, & abalienatio multorum.*608. *eum capere Orãgius tentat.*609. 610. *diſsimulata eius fuga.*610. 611. *arcem Namurcenſem occupat.* 611. *deputatos Ordinũ docet cauſam ſuæ diſceſsionis.*612. *queritur de contumelijs illatis, & inſidijs ſibi paratis.*612. *& ad prouincias ſcribit.* 613. *arcem tẽtat Antuerpianam.* 613. *accuſatur ab Ordinibus velut inſidias ficte timens.* 613. *ipſe veras oſtendit.* 61[illegible]. *recipit pecuniarum auxilium à Pontifice.*614. *animatur Regis litteris.* 615. *acriter increpat Ordines ob Orangium creatum. prouinciæ Ruuartem.*616. *ad bellum reſpicit.* 616. 617. *quæ eius vires.* 617. 618. *dolet Matthiã in Belgium venturum.*621. *pronunciatur patriæ hoſtis à Senatoribus Belgij.* 622. *reuocat Hiſpanos ab Italia.* 626. *Al. Farneſium deſtinatum à Rege in Belgium inuitat.* 642. 643. *& lætus excipit* 643. *ex eius aduentu cum* Hiſpanis *confirmatur.*626. *auxilium obſeſsis Bredanis ſubmittit.*645. *defendit Ruremundã.*645. *pacis cõditiones ab Angliæ* Regina *oblatas reijcit.*645. 646. *expeditio* Gemblacẽſis, *exercitus eius pugna, et victoria.*646. *& ſeqq. eius verba ad* Goignium *captiuorum* Ducem. 654. *& ſuorum præconiũ.* 654. *aliæ ciuitates eidem ſe dedunt.*657. *Dieſtemium inuadendum Al.* Farneſio *committit.*657. *& Leuiam.* 661. *Niuellã* Carolo Mãſ*feldio.* 662. *Niuellam ipſe deditione capit.* 663. *ſeditionem in caſtris componit.* 662. 663. *præſidiarios milites armis exutos Niuella dimittit.*663. *arma donat* Gallis *militibus.* 664. *iiſdẽ miſsionem concedit.*664. *oppida quamplura ei ſe dedunt.*666. *Cimacum vi capit.* 666. *Philippolim obſidet.* 666. *& capit.*668. *Namurcum curationis cauſa petit.* 669. *Limburgenſem expeditionem Al.* Farneſio *cõmittit.*669. *Barlamontio*

& fil. Megano iuſta perſoluit. 678. *pecuniæ ſubſidia accipit à Rege.* 682. *de inuadendo hoſte bellicum cōſilium habet.* 684. 685. *ad Rimenantam exercitū mouet.* 688. *prælium init.* 690. *hoſtium fugientium inſidias ſuſpicatur.* 691. *iraſcitur ſuis ab hoſte circumuentis.* 693. *deliberat de iis liberandis.* 693. *negotium dat Al. Farneſio* 693. *redintegratur pugna æquata hoſtium iactura.* 695. 696. *eius in reducendo exercitu cura.* 697. *Areſchotum opamittit.* 698. *per legatos pacem agitat.* 698. *arces aliquas demolitur, & oppida deſerit.* 698. *offenditur ex oblatis conditionibus pacis.* 699. *ad Regem iratus ſcribit.* 700. *in Bugæo colle ſe munit.* 700. *apud Regē de eo Belgarum querela.* 712. *perpetua Regis de illo ſuſpicio.* 712. *Belgica dominatio eidem offertur, & cur.* 713. *excandeſcit & auerſatur ſuaſorē.* 713. *eiuſdem mœror ob Regis ſuſpiciones & Eſcouedi necem.* 713. 714. *eius querela contra Regē.* 714. *ægrotat in caſtris.* 701. *Medicorum prædictiones de eo.* 701. *Belgij Præfecturam in Al. Farneſium transfert* 701. *Sacramentis munitur.* 704. *furioſè delirat.* 704. *moriturus tria Regem orat.* 718. *piè moritur.* 705. 714. *vnde ei mors feſtinata.* 714. *contra eius vitam cōſpiratio.* 714. *eius mors deploratur à militibus.* 714. *comparatur cum Germanico Cæſare.* 714. *& cū Carolo V. patre.* 714. *& ſeq. ſumma eius vita.* 705. *bellicæ expeditiones.* 715. *ſolitariæ vitæ deſiderium.* 716 *ſtudium conſcientiæ à noxis emundandæ, præſertim ante pugnam.* 716. *eius pietas.* 716. *liberalitas in milites.* 715. *virtutes militares.* 717. *filiæ eius.* 719. *mos ab eo inductus ſuſtollendi capilli.* 715. *Nationum contentio ſuper efferendo cadauere eius.* 717. *pompa funeris.* 717. *capiti cur impoſita corona.* 717. *exequiæ in Namurci templo.* 718. *& temporarium ibi ſepulcrum.* 718. *cadauer in partes diſtractum clam in Hiſpaniam deportatur.* 723. *compoſitum Regi oſtenditur.* 724. *in Eſcurali apud Carolum V. cōditur.* 724. *Effigies.* 590.

Io.

Io.Baptiſta Bertius à ſecretis. 371. *& ſeq.* 374.
Io.Baptiſta à Boſco. 574.
Io. Baptiſta Caſtaneus Archiepiſc.Roſſanus Nuncius Apoſt. 316. *eius relatio ad* Card. *Alexandrinum de cuſtodia, & morte Caroli* Hiſp.Principis.436.*et ſeqq.*
*Io.Baptiſta Marchio à Monte equitum præfectus ad Mechemum pagum.*535.*in pugna Gemblacenſi.* 652. *donatur à Rege annuo reditu.*535.*in Rimenantæ prælio.* 689.690.*eiuſdem equitatus virtus.*695.*in bellico cum Auſtriaco, & alijs cõſilio.* 684.
Ioannes Barniſus equitum dux. 317.
Ioannes Blaſerius. 147.
Ioannes Bloſius Treslongus. 503.
Ioannes IV. Brabantiæ Dux. 615.
Ioannes Caluinus. 133. 137. *Vide* Caluiniani.
Ioannes Caſembrotius Egmõtij aulicus à ſecretis. 417. 451. 453. *Albani iuſſu capitur.*418. *capite plectitur.* 449.
Ioannes Caſimirus Septemuiri Palatini filius. 472.*frater.* 669. 699. 700.
Ioannes à Cerda Medinæ cæli Dux Belgij Præfectus deſtinatur à Rege. 495. *Belgium adit, & breui redit in Hiſpaniam.* 495. 523.
Ioannes Croius *Reusij* Comes. 42.*Tornaco præficitur.*360. *in exequijs Auſtriaci.*718.
Io.Dominicus Card.*de* Cuppis. 631.
*Ioãnes Eſcouedus Io.Auſtriaco ſuadet miſsionẽ Hiſpanorum.*592. *eius ad Hiſpanos oratio.*602. *mittitur in Hiſpaniam.* 614. 714. *eius mors.* 712. 714.
Ioannes Eſpuccius Centurio. 417.
Ioannes Fridericus Septemuir Dux Saxoniæ. 20.
*Ioannes Friderici Septemuiri olim fil.*336.*cum Saxonum Duce bellum gerit.* 339.
Ioannes Funchius. 592.
*Ioannes Glimæus Marchio Bergenſis Hannoniæ Præfectus.*39. 406. *Venationis ſupremus in Belgio.* 406. *ducitur à Rege in Angliã ad Mariæ nuptias.* 170. 406. *adſcribitur inter equites aurei Velleris.* 406. *in componendis hæreticorũ tumultibus ſegnior.*148. 153. *aliquando componit.* 154.*dat litteras Pontifici pro Malinæo legato.* 157. *in Granuellanum conſpi-*

rat. 164. in eundem inuehitur apud Gubernatricē. 180. legatur à Gubernatrice in Hiſpaniam. 271. 404. caſu ſauciatus differt abitum. 271. recuperata valetudine à Gubernatrice in Hiſpaniā impellitur. 280. in morbum relapſus præmittit œconomum ſuū. 280. ab Hiſpania quid de Rege ſcribit. 321. 393. facultatē in Belgiū redeundi nō impetrat. 405. in morbū incidit. 405. eius querelæ aduerſus Regē. 405. moritur. 405. eius elogiū. 405. poſt mortē Maieſtatis reus damnatur ab Albano. 406. de eius bonis & hærede quid Rex mandauerit. 407.

Ioannes Gniffius Epiſcopus Groningenſis. 471.

Ioānes Hangeſtus Ienlisii Dominus ad liberandos Mōtes profectus è Gallia. 508. confligit cum Federico Albani filio. 508. vincitur. 508.

Ioannes Henninius Boſſuuij Comes euocatur ad turbas Valencenæ componendas. 153.

Ioannes Iacobus Mediceus Marignani Marchio. 349.

Ioānes Immerſelius Antuerpiæ Prætor. 296.

Ioannes Lanoius Molembaſij Dominus Hannoniæ Præfectus. 39.

Ioannes Lignius Comes Arembergius Friſiæ, & Tranſiſelaniæ Præfectus. 40. 155. adlectus inter equites aurei Velleris. 447. eiuſdem cum Orangio & Egmontio diſsidium. 173. 176. conſpirationi cōtra Granuellanum ſe ſubtrahit. 173. conſpirationem Nobilium & coniuratorum fœdus nō probat. 246. ad arma prōptus pro Regis cauſa. 308. 337. fugitiuos rebelles inſequitur. 386. Dux Hiſpanorum peditum, & equitum pro Gallo mittitur ab Albano. 422. 445. occurrit Lud. & Adolpho Naſſauiis. 445. Dammum recuperat, & Naſſauianos fugat. ibid. pugnat. 446. interficit Adolphum Orāgii fratrem. 446. & ipſe ab illo interficitur. 446. ei us exercitus cæditur. 446. Arembergij elogium. 447. mors eius aliter narrata ibid. cōparatio mortis eius cum Momorantij Galliæ Comeſtabilis morte. 447. exequias Albanus celebrat. 461. Arembergii cladē vlciſcitur Sardoa legio. 469. eius effigies. 445.

Ioannes III. Luſitanorum Rex. 220.
Ioannes Manricus de Lara conſultat coram Rege. 394.
Ioannes Manriquius in pugna ad Rimenantam pagum. 695.
Ioannes Marnixius Tholoſæ Dominus inter primos coniuratos. 245. *ad Zelandiæ Dominatum aſpirat.* 348. *à Cateio reijcitur.* 348. *ad Oſteruelam prope Antuerpiam ſe munit.* ibid. *pugnat cum Beauorio.* 350. *fugatur.* 351. *comburitur.* ibid. *eius vxor Caluinianos concitat.* 352.
Ioannes Micheſius Iudæus profugus ex Hiſpania Antuerpiam. 331. *& hinc Venetias.* ibid. *& Venetijs Conſtantinopolim.* 332. *Selimum demeretur.* ibid. *ſtimulat illum ad opem ferendã Mauris contra Hiſpanos.* ibid. 441. *Belgis rebellibus arma offert ex Vrbe Cõſtantinopoli.* 331. *animat Selimum ad bellũ Cyprium odio Venetorum.* 333. *& ſpe Cyprij Regni* 333. *Veneti incendij auThor.* 331. 333.
Ioannes Momorantius Courirÿ Dominus Flandriæ Gallicantis Præfectus. 40. *eius obitus.* 294.
Ioannes Naſſauius Orangij frater. 317. 321.
Ioannes Noricius Anglorum Tribunus. 689. 692.
Ioannes Oſtfriſiæ Comes Limburgi Præfectus. 39.
Ioannes Oſorius Vlloa peditum ductor in maris traiectione. 553. *primi agminis ductor.* 555. *ſuos animat.* 556. *Duuelãdiam appellit, pugnat, & vincit.* 559.
Ioannes Pettinius. 533.
Ioannes XXII. Pont. 73. 74.
Ioannes Regula Caroli V. Confeſſarius. 17.
Ioannes Sellius Regis nomine cum Ordinũ deputatis agit de concordia. 680. 681.
Ioannes Soreanus Gheuſiorũ Dux Inſulis inſidiatur. 357. *Lanoium expugnare fruſtra nititur.* 358. *cum Norcarmio confligit.* 359. *fugatur.* 360.
Ioãnes Spellius præficitur ab Albano Nobilium ſupplicijs. 450. *ſuſpendio necatur.* 450.
Ioannes Valhartes equitum ductor. 317.
Ioannes Vangeſtus Margaritæ Auſtriacæ auus maternus. 49.
Ioannes Vargas Mexia Hiſpan. Reg. Orator. 712. 723.
Ioan-

Ioannes Zuniga Requeſenij pater, magiſter equitum S. Iacobi, Caſtellæ Commendator. 565.
Ioannes Zuniga Requeſenij frater, Regius Romæ *Orator.* 194.
Ipræ Flandriæ inferioris op. 291.
Iprenſis Epiſcop. 292. 456. *Vide Iconomachia.*
Iſabella Brigantia uxor Eduardi Luſitani Principis. 219.
Iſabella Caroli *V. coniux.* 705.
Iſabella Caroli V. ſoror. 47.
Iſabellæ Catholicæ Reginæ inſigne. 187.
Iſabella Clara Eugenia Philip. II. Hiſp. Regis fil. naſcitur. 316. *luſtratur ſacro fonte à Pont. Nuncio.* 316. *nupta Alberto Rodulphi Imp. fratri Belgij Prouincias dotales habuit.* 317. 722.
Iſabella Henr. *II. Gall. Reg. fil. naſcitur.* 30. *cur dicta Princeps Pacis.* 31. *Carolo Hiſp. Principi promittitur uxor.* 30. 442. 494. *nubit Philippo* Hiſp. *Regi.* 30. *in Hiſpaniam deducitur.* 136. 142. *in colloquio ad* Baionam. 209. *moritur.* 441.
Iſabella Luſitana Phil. II. Reg. Hiſpan. Mater. 220.
Iſabella Luſitana *uxor Philippi Burgundiæ Ducis.* 226.
Iſchius à Senatu legatur ad Io. Auſtriacum. 591. *conſilium ſuper ea legatione oblatum recuſat.* 591. *multorum odium incurrit Auſtriacum laudando.* 592.
Iſela flu. 545.
Iſerclaſſus in Hiſpaniã *mittitur à Brabantinis.* 158.
Iſidorus Pacecbus Hiſpanus *Centurio in Duuelandiæ tranſmiſsione.* 553. *pila traiectus moritur.* 558. *virtus eius, & ſupremæ voces.* 558. *eius cum* Cæſariano *Centurione cõparatio.* 559.
Itali victoriæ Mochenſis decus Marchioni à Monte tribuunt. 535. *Belgio diſcedunt.* 604. *in Belgium ab Al. Farneſio reducuntur.* 626. *eorum virtus ad Rimenãtam pagum.* 695. 696. *quia dictus Italiæ Paladinus.* 538. *copiæ ex Italia.* 400. 410. 682. 683.
Iudæus Micheſius. Vide Io. Micheſius.
Iudoignia Auſtriaco ſe dedit. 657.
Iuliacenſis ager. 444. *dux.* 614. 676.
Iulianus Romerus Hiſp. Trib.

Siculæ legionis. 410. *ſaucius.* 521. *Glimào ſocius ad liberandũ Middelburgum.* 532. *vitæ eius periculum in tumultu Bruxellẽſi.* 573. *Antuerpiam inuadit.* 582. *Philippum Egmontium capit.* 583. *Belgio cum Hiſpanis diſcedit.* 604. *equo delapſus moritur.* 627.

Iulius Paueſius Põtifīc. apud Cæſarẽ Nuncius. 273. 274.

Iulius II. Pont. 135. 565.

Iuſiurandũ inaugurati Principis Brabantiæ. 71. *Fœderatorum.* 256. *à Proceribus Belgij exactum.* 368. 376. *à ciuitatibus Hollandiæ Orangio præſtitum.* 504. *Hiſp. Principis à regni Proceribus dictum.* 528. *à Carolo viii. Piſanis & Florentinis dictum.* 609. *Ieſuitis propoſitum ab hæreticis Antuerpiæ.* 623.

S. Iuſti Cœnobium. 13. *Vide Cœnobium.*

Iuſtitium in publico luctu indictum. 22.

Iuſtus Stouuemburgius ſollicitatur à Brederodio. 387. *Friſiam intrat.* 445. *ſeditionem Germanorũ reprimit.* 464. *in pugna Gemingenſi.* 467. *capta eius ſuppellex.* 467.

Iuſtus Villerſius Niuellã pro Ordinibus defendit. 444. 449. 648. 662.

Sententiæ ad I. ſpectantes.

INFANTIVM *mores à domeſticorum primo veluti afflatu verius multo, quàm à natalium poteſtate ſiderum plerunque finguntur.* 632.

INSINCERAS *animas ſicut impura corpora quo magis nutrias, eo magis lædas.* 609.

Aliquorum INGENIVM *mollibus remediis melius ſanatur, contra vim pervicax obnititur: ſequiturque faciliùs, quàm ducitur.* 597.

Deeſſe diu non poteſt occaſio IMPROBITATI. 439.

Eſſe videtur argumentum iuſtæ IRACVNDIÆ, *ſi nõ, citò deponatur.* 248.

Acerrimæ eſſe ſolẽt à primis annis INGENIORVM *velitationes.* 160.

Principatuum INITIA *nouis rebus attentandis accommodata.* 81.

Non eſt in eiuſdem manu IGNEM *tectis inijcere, & iniecto ſpatium modumque ſtatuere.* 103.

Plurimum refert, ſuccedant, an

an concurrant INFORTVNIA. 116.
Nulli IACTANTIVS fidem ſuam obligant, quàm qui maximè violant. 5.
Magnũ IMPERII corpus magna animandũ eſt mẽte, multis tuendum eſt manibus. 2.
Difficilius eſt IMPERATA facere, quàm imperare facienda. 83.

K

Kennaua mulieribus pugnantibus in obſidione Harlemenſi præficitur. 519. etiam hoſtibus admirationi. 519.

L

Lætitia publica ex pace inter Gallum & Hiſp. Reges. 30. in diſceſſu Granuellani ex Belgio. 191. 192. Romæ ex gemello Farneſiorum partu. 630. in nuptiis Al. Farneſii, & Mariæ Luſitanæ. 226. vetita in Hiſpania in populatione Roman. vrbis. 22.
Læti introitus priuilegia. 72. 615.
Lalinius. Vide Antonius Carolus, Georgius, & Philippus.
Lambertus Comes Gemblacẽſis & Abbas. 654.
Lambertus Virtzembergius. 521.
Lamoralius Comes Egmõtius eques aur. Velleris creatus à Carolo V. 460. Belgici equitatus Magiſter. 28. victor ad S. Quintinum & ad Grauelingam. 28. 459. præficitur Flandriæ, & Arteſiæ. 39. 460. & Hiſpanis militibus in Belgio. 68. vniuerſi Belgii Præfectus à populo deſignatur. 46. 48. abalienatio eius à Rege. 93. 159. libertas. 159. inuidia, & æmulatio in Grãuellanum. 98. 100. Orangio poſtpoſitus à Cæſare. 106. 107. Orãgio ſe adiungit, & iis qui à Granuellano diſſident. 161. prima eius ad Regem conqueſtio. 162. contra Granuellanum conſpirat. 162. 172. alios ſtimulat. 172. litteræ eiuſdem ad Regem contra Grãuellanum. 173. eius & Orangii diſſimilitudo. 167. inuitatur à Rege in Hiſpaniam. 177. non aſſentitur. 177. 178. diſſidet ab Arẽbergio. 176. contra Granuellanũ querelæ. 180. 453. Grãuellani periculum Gubernatrici aperit. 181. 191.

aliis

aliis ab aula diſcedentibus ipſe non diſcedit. 182. author ſymboli in veſtibus famulorum. 185. aliud ſymbolum eo ſublato deſignat. 187. legatur à Gubernatrice in Hiſpaniam. 207. excipitur perhumaniter à Rege. 212. purgat ſe apud Regem. 214. redit in Belgium cum Al. Farneſio. 217. eius querelæ occaſione litterarum Regis. 230. ſcribit Gubernatrici fœdus à Nobilibus decretum. 235. ſententia eius in ſenatu pro Fœderatis. 246. negat ſe pro Inquiſitione, edictiſue pugnaturum. 254. cum Fœderatis cõuiuis in ædibus Culemburgij interuenit. 262. mittitur Tradonopolim à Gubernatrice diſturbando Gheuſiorum cõuentui. 286. curandis Fœderatorum rebus ab eiſdem poſtulatur. 287. altercatur cũ Gubernatrice de templorum clade. 293. Gheuſis templorum depopulatoribus nõ obſtat. 452. in ſenatu contra arma differit. 308. intereſt Teneramundæ cum aliis cõſpiratis Proceribus. 321. 452. eius epiſtola ad Comitem Mansfeldium. 324. querelæ contra Manſfeldium & Gubernatricem. 324. negat ſe acceſſurũ nouo coniuratorum fœderi. 340. offenditur litteris Valencenatum. 355. mittitur à Gubernatrice ad Valencenates. 363. de mœnibus Valencenæ quid ſentiat. 364. ſacramentum iuriſiurandi promittit. 369. & dicit. 375. eiuſdem cum Orangio ad Villebrocum pagum colloquium. 374. Regijs partibus ſtudet. 375. contrarium ſe Fœderatis oſtendit. 375. diſſoluit cum iis amicitiam. 376. ab Albano in cõſultationem adhibetur. 418. inuitat ipſe ad conſultationem Comitẽ Hornanum. 417. Regis nomine ab Albano detinetur. 418. in arce Gandauenſi cuſtoditur. 450. pro eius ſalute multorum preces. 450. Sabinæ eius coniugis ſupplex libellus. 450. obiecta ei crimina à procuratore Regio. 451. & ſeq. & 455. reſponſa eius ad obiecta. 453. nonnulla ei obiecta prius à Gubernatrice. 454. populi fauor in eũ. 454. Gandauo Bruxellas aſportatur. 456. fertur capitis ſententia in eum ab Albano. 456. Regi mittit

epi-

epiſtolam. 456. ſe ad mortem piè componit. 457. capite plectitur. 458. luctus inſolitus in eius morte cum minis & præſagitionibus etiã oſtento firmatis. 458. 459. dictum Gallici legati ſuper eius morte. 459. elogium eius. 459. multorum in Albanum odium & minæ ex eius morte. 471. 472.
Lanceariũ equites in Mochenſi pugna. 535. Raitres ſuperant. 536. in Gemblacenſi. 649. 650. ad Rimenantam pagum. 689. eorũ præfectus. 535. 536.
Lãcellottus Barlamõtius Megæ Comes. 611. Germanicæ legionis ductor. 678. Sichemium oppugnat. 658. ſeditio eius legionis. 663. eius mors. 678.
Lancellottus nothus Brederodũ fil. inter Gheuſios aquatiles. 501. piraticam exercet. 501. moritur in obſidione Harlemenſi. 521.
Langa, montes Liguriæ. 605.
Lanificia Belgica. 35.
Lanoũ op. oppugnatio. 358. 359.
Lanonia hæreticus Caluinianus. 147.
Lanoius. Vide Ioannes & Philippus.
Lantgrauius Haſsiæ. Vide Philippus Haſsiæ Regulus.
Laurentius Priulus Venetorũ Dux. 33.
Laurentius Tuccius. 665. 695.
Lazarus Zuuendius. 100.
Lecca Hollandiæ flu. 549.
Leſgalius Egmontij aulicus inter primos coniuratos. 240. Hollandiam infeſtat. 385. fugatur. 385.
Legatio Alexandri Farneſii officioſa in Luſitaniã. 698. Angliæ Reginæ ad Gubernatricem Parmenſem. 426. Albani Ducis ad Pium V. Pont. 401. eiuſdem ad Angliæ Reginam. 489. 490. Antuerpienſium ad Hiſpan. Regem. 158. Brabantinorum ad Põtificem, & ad Regem Hiſpan. 157. 158. Germaniæ hæreticorum Principum ad Gubernatricem. 383. Gubernatricis ad Cæſarem & ad Hiſpan. Regem. 207. 208. eiuſdem ad Regem. 217. 271. 280. 420. eiuſdem, & equ. aurei Velleris ad Regem. 165. Iuliacenſis Ducis ad Alex. Farneſium. 676. Leodienſis Epiſcopi ad Gubernatricem. 377. ad Al. Farneſium. 676. Pontificis Pij Quinti ad Guber-

bernatricem. 273. eiuſdem ad Ducem Albanum. 484. Gregorij XIII. ad Ioannem Auſtriacum. 614. Principum in nuptijs Al. Farneſii, & Mariæ Luſitanæ. 226. eorundem ad Gubernatricem Belgio diſceſſuram 476. Prouinciarum in Belgo ad Regem decimam deprecantium. 492. Regis Hiſp. ad Paulum IV. Pont. 44. ad Heluetios, & Lotharingiæ Ducem. 401. Senatus ad Ioan. Auſtriacum. 591. Traiectenſium ad Gubernatricem. 377.
Legio Neapolitana 412. Sardoa exauthoratur, & mulctatur. 469. Regiorum magnanima. 555. quadrata ex Vuallonibus. 649. Vide Exercitus.
Lemanus lacus. 133.
Leiden. Vide Lugdunum.
Leo X. Pontifex. 565.
S. Leocadia Toletanæ Vrbis tutelaris. 509.
Leodij monſtrum. 431.
Leodienſis Epiſcopus. 43. 285. obligatur in fœdere Gandauenſi. 600. Al. Farneſio gratulatur. 676. Leodienſium Mamburus. 615.
Leouardia op. in Friſia. 448.
Lepidus de Romanis. 695.
Lerodamum op. 549.
Leua. Vide Alphonſus, & Sanctius.
Leuia op. Farneſio ſe dedit. 661.
Leuinus Torrentius. 614.
Liber in Germania dictus Interim. 22.
Liber editus ab Orãgio cõtra Albanum. 471.
Libri Caluinianorũ in Galliam ſubmiſsi. 133. in Hiſpaniam deſtinati. 329. 441.
Libelli famoſi per Galliã contra Regem, & Guiſios. 136. & per Belgium in Religionẽ Epiſcopos, & Granuellanũ. 184. in Inquiſitionem. 238. libellus equitũ aurei Velleris nomine. 268. hæreticorum Antuerpienſium pro conſcientiæ libertate. 334. libellus ſanguine conſcriptus. 201. Archiduci oblatus pro conſcientiæ libertate. 626. libellus ſupplex à Belgij Nobilibus Gubernatrici. 244. quid in eo contineretur. 258. alius 340. 341. coniugis Egmontij. 450.
Libertas Religionis expetita. 236. 243. à Gheuſijs in conuentu Trudonopoli agitata. 286. à Caluinianis extorta.

extorta. 626.

Libertatis deſiderium Belgis inſitum. 67. 580. 617.

Licherchiana arx. 576.

Lignius. *Vide Ioannes*.

Lilium fauſti ominis loco acceptum. 18.

Limburgum Belgij prouincia. 36. 699. *eius gubernator*. 39. *recuperatio*. 675.

Limburgi vrbis ſitus. 670. *ſuburbia expugnãtur*. 670. *vrbs oppugnatur*. 671. *deditur*. 672. *arx incenditur*. 677.

Lis inter Oratores Gallum & Hiſpanum. 203. *Vide Controuerſia*.

Litteræ clandeſtinæ. 99. 171.

Litteræ loco numerorũ poſitæ. 442. *Vide Epiſtola*.

Liuia conſilium Auguſto datum. 596.

Lixæ curiam Antuerpiæ incendentes. 584.

Lodronius. *Vide Albericus*.

Lomberia vrbs. 74.

Londognius. *Vide Sanctius*.

Lopeſius Figueroa. 464. 465. *eius & cohortis pietas*. 465. 468. 469. *tormentorũ ſuggeſtum inuadit*. 465. *viam aperit ad victoriam*. 465. 466.

Lopius Figueroa Hiſp. Tribunus Italos præſidiarios in Belgium adducit. 682.

Lopius Gallus. 409.

Loricati equites. 649.

Lotharingia. 39. 413.

Lotharingiæ Dux. 29. 47. 401.

Lotharingus *Cardinalis*. 134. 146. 180. 512. *Centurio*. 41. *Vide Carolus, Chriſtierna, & Franciſcus.*

Louanium *vrbs*. 234. *Regi fidelis*. 509. *occupatur ab Orangio & pecunia mulctatur*. 509. *à Gonzaga inuaditur*. 657. *Auſtriaco ſe dedit*. 657. 375.

Louanienſis *Academiæ celebritas*. 76. *priuilegia*. 43. *in* Louaniẽſi *agro ſanguinem pluiſſe nunciatur*. 458. 459.

Loueruallius. *Vide* Philippus.

Lucas *Gauricus genethliacus*. 32.

Lucemburgum *Belgij prouincia*. 36. 414. 590. *cladibus clara*. 39. *Auſtriacũ tuetur*. 617. *eius Gubernator*. 39. 231.

Luctus *in exequiis à Carolo V. ſibi celebratis*. 17. *in morte* Egmontij. 458. & *Auſtriaci*. 714. *Vide Exequiæ*.

Ludouicus *Bloſius Treslongus capitur*. 613. *Vide Gulielmus, & Ioãnes.*

Ludouicus *Boiſottus* Hollandici

dici maris Præfectus prælium cõmittit cum oculi iactura. 532. vincit. 532. Ziriczææ expeditionis Præfectus ſubmergitur. 561.
Ludouicus XI. Gall. Rex. 37.
Ludouicus XII. Gall. Rex. 37.
Ludouicus Caroli VII. Gall. Regis filius. 440.
Ludouicus Granatenſis Ord. Prædicatorum. 526.
Ludouicus Naſſauius Principis Orangij frater apud exteros hæreſim haurit. 235. 236. conſpirationem adornat in Belgio. 235. & in Germania. 237. coniuratorum Dux. 242. Bruxellas cum cœtu conſpiratorũ intrat. 255. coniuratorum cenſum init cum Brederodio. 255. in conuiuio cum Fœderatis. 263. Gubernatricem cum ſocijs adit. 266. petit ab Ep. Leodienſi Trudonopolim Gheuſiorum cõuentui habendo. 285. aliũ libellum offert Gubernatrici. 287. eiuſdẽ litteræ Iconomachiæ conſentientis. 304. turbarum concitator primarius. 305. eius minæ contra Bruxellas & Gubernatricem. 309. Teneramũdæ conuentui intereſt. 321. 452. Regis ira in eum. 322. hortatur Antuerpienſes, vt in Auguſtanam confeſſionem tranſeant. 329. eligitur à cõiuratis dux ad pecuniam & militem legendum. 339. 345. Orangium Belgio abeuntem ſequitur. 376. in ius vocatur, ac abſens dãnatur. 434. Friſiam intrat. 444. Dammum occupat. 445. cum Arembergio Com. pugnat, & vincit. 446. Groningã obſidet. 461. eiuſdem copiarũ numerus. 462. ad Gemingam pagum caſtra ponit. 463. ſeditio in eius caſtris. 464. pugnat cum Albano. 465. cæditur eius exercitus. 465. ſuppellex eius in manus Hiſpanorum venit. 467. eius arma & veſtes ad Albanum perferuntur. 467. ipſe fugit. 467. eius ad Amiſiam, cũ Arminio ad Viſurgim ſtragis comparatio. 467. in Gallia Hugonotorum Dux fugatur à Mãsfeldio. 484. ſuadet Regi Gallo, arma in Belgium. 505. Montes Hannoniæ capit. 505. obſidetur. 509. à Montibus abſcedit. 512. Dilemburgum petit. 513. apud Mochemũ pagũ vincitur. 534. eius mors. 534. variè narratur. 535. elogiũ eius, ibid.

Ludouicus Berlinguerij Requeſenij fil. Turcarum claſſem profligat.565. Vexilla Pōtificia recuperat, & ad Pontificem remittit. 565.

Ludouicus Borbonius Princeps Condæus Guiſiis infenſus.134.coniurationē Amboſianam promouet. 137. capitis in eum ſententia. 138. libertas & gratia apud Regem ei reſtituitur. 138. fouet hæreticorū cauſam.140.& ſeq.eius ſollicitudo ob auxilia in Belgio contrahenda. 143. 144. apud Drocum capitur.145. Orangio comparatur. 146. ſollicitat hæreticos ad tēplorum in Belgio violationē. 289. inter Gheuſios fœderatos cenſetur. ibid. Geneuatū partes ſuſcipit. 401. Regi Gall. arma in Hiſpanos ſuadet.402.è Belgio ad eūdem trāsfugium. 421.belli occaſionem arripit ob tranſitū Albani in Belgium.ibid. fugatur ad S.Dionyſium. 422. bellum inſtaurat. 422. reparat tertium ciuile bellum in Gallia.483.

Ludouicus Requeſenius magnus equitum S.Iacobi Cōmendator. 530. apud Pōtificem Orator vrget definitionem controuerſiæ inter ſe & Oratorem Gallū. 203. indignatus Romam deſerit.204. Inſubriæ præfectus.523. inter eum & S. Carolum diſſenſiones. 566. Mediolano profectus à S.Carolo veniam petit. 567. Belgij Gubernator accipit ab Albano prouincias. 523. Belgij Præfecturam init. 530. ſtatuā Albani tollit. ibid. ad liberādum Middelburgum ab obſidione claſſem mittit. 531. ſpectat è littore ſuorum cladem. 532.ſeditioſis Hiſpanis ſtipendia ſoluit ſuppellectili ſua oppignorata.539.540Hiſpanos ad obſidionem Lugdunenſem mittit,ductore Valdeſio.543. promulgat Bruxellis veniam generalem ibid.alteram Hiſpanorum ſeditionē ſolutis ſtipendijs ſedat. 549. Com. Altempſij copias ad Brabantiæ præſidium relinquit. 549. Zelandicam expeditionem ſuſcipit.550. duces expeditionis, iter, & milites deſignat.550.551. in littore ſpectat militum per aquas traiectionem.555.flamma viſa inſtar coronæ in eundem inclinantis.555. Duel-

uelandia potitur. 559. Ziricæã obſidet. 561. Vitelly cadaueri iuſta perſoluit. 562. mors eius. 565. elogium. 565. maiores eius bello maritimo clari. 565. in quo Belgiũ adminiſtrãdo peccauerit. 567. moribundus Belgÿ Gubernatorem nominat & armorum Ducem. 568. eius effigies. 530.

Lugdunũ Batauorum præſidiũ ab Hiſpanis accipit. 388. deficit ab Hiſpanis. 503. *obſidetur à Franciſco Valdeſio* H*iſp. duce.* 543. *Lugdunenſium reſponsũ ad Valdeſium.* 543. Lugduni ſitus. 545. *circa Lugdunum fractis aggeribus omnia aquis inundantur. 545. liberatur ab obſidione. 547.*

Lumæius à Marcha. 648. Vide Gulielmus.

Lunulæ pileo præfixæ in odiũ Romanæ *Religionis. 546.*

Luſitanæ naues cum Indicis mercibus capiuntur ab Anglis. 489.

Luſitanorũ regnum capitur à Philippo Hiſp. Rege. 526.

Luſitana. Vide Maria.

Lutetia Pariſiorum. 27. 150. obſidetur. 422. Academia ibi inſtauratur. 132. nuptiæ ibi celebratæ. 512.

Lutheriana hæreſis. 629. ex Germania in Galliam qua occaſione inuecta. 131. à quibus adiuta. 132. à Rege Gall. propemodum deleta. 132. in Belgium irrumpit. 277. Lutheriani à Caluinianis diſſident. 351. cum Catholicis iiſdẽ ſe opponunt. 353.

Lutherus. Vide Martinus, Cõciones, & Hæreſis.

Sententiæ ad L. ſpectantes.

LEGES antequam ferantur, expendendæ: vbi latæ fuerint, tolerandæ. 251.

Non alia magis re labefactatur ſtatus ciuitatis, quàm crebra LEGVM mutatione. 251.

Maius famæ periculum ſubit Princeps, ſi manere velit LEGEM, cui multitudo non pareat, quam ſi eadem ad vſum accommodata, populos in obſequio contineat. 252.

Sapientis eſt abſtinere à ferẽdis LEGIBVS, quarum iniuriam vlciſci non poſsis. 281

LITTERAS fouent, qui dignæ litteris gerunt. 132.

LICENTIA creſcit faciliùs quàm

quàm incipiat. 396.
Tutum nō eſt eos LÆDERE, quos perdere nō poſsis. 246.
Difficile eſt in LVBRICO diù ſtare, quem plures impellunt. 178.
Nonnullorum contumaces animi, & plura, ſi inhibeātur, auſuri, LAXAMENTO aliquo meliùs curantur. 187.
Ex LONGINQVO dantur melius reſponſa. 210.
LIGO, & pala arcē extruūt, deſtruuntque. 667.

M

Macchiauelli inſtitutio Orangio familiaris. 111.
Macchiauellus Gubernatricis aulicus legatur in Hiſpaniam. 420. 423.
Machinæ bellicæ. 551. 553.
Machinatores bellicorū operum. 391. 410. 431. 475. 521. 533. 700.
Magdalena Vlloa Villægarſiæ Domina. 705. 716. 719.
Magiſter equitum aurei Velleris. 7. 113. 255. Vide Equites.
Magiſter Caſtrorū. 410. 649. Vide Præfectus.
Magiſter tormentorum. 42. Vide tormenta.
Magiſtratus in Brabantia Dictatori Romanorum non abſimilis. 615.
Magiſtratus Antuerpienſium. 267. 383. 418. 584. Buſcoducenſium. 346. 347. Iprēſium. 291. Namurcenſium. 718. Niuellenſium. 664. Traiectenſium. 379. Valencenatum. 354.
Malberga ductor equitum. 345.
Malbodium Auſtriaco ſe dedit. 666.
Malburgius Orangij Centurio à ſuis militibus interficitur. 477.
Maleficiū militare punitur. 414.
Maluetius. Vide Pyrrhus.
Mamburus. 615.
Mandeuillius Centurio. 406.
Manricus de Lara. 394.
Manriquius. Vide Ioannes, & Raphael.
Mansfeldius. Vide Carolus, & Petrus Erneſtus.
Mantica inſigne Gheuſiorum. 264. Manticæ haſtilibus ſuſpēſa. 554. Vide Inſigne.
Manus mortuæ quæ dicātur. 71.
Marbeſius. Vide Philippus.
Marcha op. 600. 646.
Marchionatus Sacri Imperij Belgij. Prouincia. 36.
Marc. Anton. Columna Pontifi-

tificiæ claſsis Præfectus. 637.

Mare in ſiluas, & agros immiſsũ. 546. pedibus tranſmiſſum. 515. 552. & ſeqq. maris inũdatio. 496. maris Præfectus. 42. 495. Vide Præfectus.

Maritima pugna. 502. potentia. 504. peritia. 565. cura neglecta. 507.

Maritimi auſeres qui. 501. Vide Claſsis, & Nauis.

Margarita Auſtriaca Ducis Parmenſis ortus, mater, ac matris parentes. 49. educanda traditur Cæſaris amitæ. 51. poſt hanc Cæſaris ſorori. 51. venationi addicta. 52. ſpõdetur Ferrarienſi Principi. 27. 52. deſtinatur vxor Alexandro Florentiæ Duci. 53 Neapoli nuptiæ celebrantur, & Florentiæ. 53. 54. Alexandro interfecto nubit Octauio Farneſio. 54. & ſeq. diſſidium inter eam & maritum. 56. 57. eiuſdem virilis tum animus tum corporis habitus. 57. Ingenium, prudentia, & Religio præſertim erga ſacroſanctam Euchariſtiam. 58. ab Italia ad Belgij regimen euocatur. 47. cur ei commiſſum Belgium. 58. 59. Belgium ingreditur obuio Rege. 60. 61. à Rege præceptis inſtruitur. 61. & annuo redditu. 61. mandat Prouinciarũ Præfectis edictorum Cæſaris obſeruãtiam. 83. laborat pro reſtinguenda Nobilium inuidia in Granuellanum. 100. cur differt Hiſpanorum militũ ex Belgio miſsionem. 120. tranſigit cum Rege de militum diſceſſu. 122. & rem conficit. 123. militiam pedeſtrem ordinat. 124. non probat coniugium Orangij cum Anna Saxonica. 126. eam donat gemmeo monili. 127. eius opera Granuellanus creatur à Pio IV. Cardinalis. 128. 129. dubitat de mittendo ad Gallorum Regem equeſtri auxilio. 143. pecuniam mittit in Galliam loco militũ. 144. tumultum à Caluinianis excitatum Tornaci cõponit. 147. & Valencenæ. 153. 154. deſignatos Epiſcopos in ſuam quemque ſedem curat induci. 155. legatis Brabantinis anteuertit præmiſsis nũcijs Romam, & in Hiſpaniam. 157. Egmontij, & Orangij à Rege abalienationẽ per litteras Regi indicat. 159.

ſuadet Regi, vt amoueat Regnardum à Belgio. 160. tuetur apud Regem Granuellanum. 163. & apud Proceres Belgas. 172. excuſat ſe cum Rege, quod omnia cum Senatu non cõmunicet. 163. generalem Ordinum conuentum non permittit. 164. equitũ aurei Velleris conuocationẽ concedit. 164. quid Regi ſcripſerit ad diſparanda Nobilium ſtudia. 168. de Egmõtio apud Regem queritur. 176. eius animi mutatio aduersùs Granuellanum. 178. 188. curat vt Granuellanus à Belgio amoueatur. 188. cur inquiſitionem libellorum infamium inſtitutam omiſe it. 184. agit cum Nobilibus, vt omittant noua factionum irritamẽta. 186. 187. anxia ob famam reditus Granuellani in Belgium. 191. 193. Religio ab ea procurata. 197. 198. & ſeqq. dubitat de modo promulgandi Tridẽt. Concilium. 204. 205. legat in Hiſpaniã Egmontium, & Helleuiniũ in Germaniam. 207. 208. eius gaudium ex aduentu Alexandri filij. 217. mittit claſſẽ ad Mariã Alex. ſponſam ex Luſitania deducendam. 221. Egmontij querelas Regi ſcribit. 229. 230. 455. edictum de Religionis cauſa componit. 231. & promulgat. ibid. Regem admonet de Præfectorum querelis ob edictum propoſitum. 233. coniuratorum conſilia defert ad Regem. 243. & Belgicæ rei ſtatum. 244. Senatum ſolito celebriorem indicit. 244. & ſeq. eiuſdem ad ſenatũ oratio. 249. reſponſio ad Brederodium. 258. libellũ cum reſponſione adiecta reddit coniuratis 260. Regi ſignificat geſta à Gheuſus. 267. 272. fraudis Gheuſiorũ admonet prouincias. 270. Marchionem Bergenſem, & Montinium in Hiſpaniam deſignat. 271. 280. præmittit nunciũ ſecreta perferentem. 272. pecuniam à Pont. Nuncio oblatam non admittit. 274. Epiſcoporum mores Nuncio demonſtrat. 274. eius pietatem, & prudentiam admiratur Nuncius. 275. veniam, ac ſecuritatem à Rege flagitat coniuratis. 276. aduenas edicto Antuerpia eijcit. 280. renouat contra conciones hæreticorum

torum edicta. 281. *diſturbando conuentui Trudonopolitano mittit Orangium, & Egmontium.* 286. *nimia eius in Orangium indulgentia.* 288. *nominat Orãgium Gubernatorem Antuerpiæ ibid. eius perculſæ verba ad Egmontium ob nuncium cladis templorũ.* 293. *verba facit in Senatu, audita populatione ſacrorum.* 305. *& ſeq. conſultationis ſumma.* 308. *Bruxellis abire cogitat.* 309. *precibus, ac vi retinetur.* 309. 310. *quid Fœderatis indulget.* 311. *damnat ſuam indulgentiam, & Regem orat, ne ratam habeat.* 311. *vrbi, & ſibi cauet.* 312. *reprehendit Orãgiũ, Hocſtratanũ, & Hornanum de templis attributis hæreticis.* 313. 314. *hæreticorum facinora Regi denarrat.* 315. 316. *arma ei Rex permittit in hæreticos.* 317. *& pecuniã mittit.* 317. *&* 318. *à Proceribus decreta Regi aperit.* 322. *Mansfeldũ fidem Regi commendat.* 326. *queritur cum Rege de litteris ſuis in aula proditis.* 327. *Regem præmonet de conſiliis Fœderatorum.* 329. *& de Caluinianis libris, & miniſtris per Hiſpaniã diſtrahendis.* 329. 441. *litteris, ac promiſsis coniuratos vacillãtes allicit.* 335. *à placatione Diuina principium ſumit contra hæreticos.* 336. *Regem Galliæ monet de Hugonotorũ apparatu.* 136. *& Cæſarem de petitione Belgarum in comitijs.* 336. *milites auget per prouincias.* 337. *conſilia Lud. Naſſauij interturbat.* 339. *Regem admonet de actis à Fœderatis.* 340. *Fœderatos nouum libellũ oblaturos non admittit.* 341. *nihileis concedit.* 342. *mittit legatos ad Buſcoducenſium motus componendos.* 346. *expeditionem Megano committit.* 346. *Tholoſij conſiliis anteuertit* 348. *in Tholoſij exercitum immittit Beauorium.* 349. *Tholoſium vincit.* 351. *iubet Valencenates præſidiũ accipere.* 354. *renuentes pronunciat rebelles.* 356. *anteuertit Tornacenſium, & Armenterienſium conſiliis.* 358. *vtroſque ſubijcit.* 358. *& ſeq. Valencenam per Norcarmium obſidet.* 361. *capit.* 366. *cogit Præfectos prouinciarum, ac*

Proceres ad ſacramentum Regi præſtandũ. 368. *Brederodium ſacramẽtum dicere renuentem punit.* 369. *& Hocſtratanum.* 369. *cum Orangio de eadem re fruſtra agit.* 370. *& ſeq. Traiecti expugnationem Norcarmio committit.* 377. *Buſcoducenſes hoſtes pronunciat, ac priuilegijs exuit.* 380. *negat Antuerpienſibus veniam, niſi ſe dedãt* 382. *Antuerpiam intrat triumphantis in modum.* 383. *ſacra reſtituit.* 383. *ſtatum ciuitatis ordinat ibid. legatos hæreticorum Germaniæ Principũ ægrè admittit.* 384. *quid eis reſponſi dederit ibid. primarios coniuratorum captos mandat cuſtodiri,* 386. *deditas vrbes præſidus firmat.* 388. *mulctat ibid. arces deſignat ibid. templa Catholicis reficit ibid. hæreticorum phana deſtruit.* 388. *Belgium totum priſtinæ tranquillitati reſtituit.* 389. *Regis profectionem in Belgium neceſſariã putat.* 390. *conatur abducere Regem ab armorum in Belgium apparatu.* 403. *Bergam Regis nomine capit audita morte Marchionis Bergẽſis.* 406. *ægrè fert nuncium de Albani aduẽtu.* 407. *placatur Regis litteris.* 408. 409. *naues adornat ad occurrendum Regi in Belgium venturo.* 409. *ſupplicationes ob eam rem indicit.* 409. *offenditur ex nimia Albani authoritate.* 416. *Regem orat vt ſe liberet ab adminiſtratione Belgica.* 416. *de captiuitate Egmõtij & Hornani quid ſenſerit.* 419. 420. *rogat Regem pro ſuo diſceſſu ex Belgio.* 420. *interim in rerum ciuilium adminiſtrationem incumbit.* 420. *Belgarum fugam edicto ſiſtit.* 420. *aliud edictum condit in gratiam Galli legati.* 421. *poteſtatem accipit à Rege Belgio abeundi.* 423. *epiſtolam componit ad Belgicos ordines.* 424. *& ad Regem de ſe, deque ſtatu Belgico, & in Belgarum commendationẽ.* 424. 425. *tradit Albano Belgij præfecturæ adminiſtrationem.* 423. *officia finitimorum Principum, & ciuitatum erga illam.* 426. *augetur à Rege annuo reditu.* 426. *abit è Belgio.* 426. *Belgarũ ſtudia erga eam poſt eius diſceſſum.* 427. *iterum de-ſide-*

ſideratur in Belgium. 495. cum Al. Farneſio deſtinatur à Rege in Belgium. 641. eius effigies. 49.

Margarita Auſtriaca Maximiliani I. Cæſaris, & Mariæ Burgundæ fil. Carolo Delphino deſponſa. 37. 51. Caroli V. amita media inter eum, & Franciſcum I. Gall. Reg. pacem componit. 30. Belgij Gubernatrix. 51. Gubernatricem Parmenſem educat. 51.

Margarita Farneſia Mantuæ Princeps. 634.

Margarita Henrici II. Galliæ Regis ſoror nubit Emmanueli Sabaudiæ Duci. 31. in Italiam proficiſcitur. 64.

Margarita Valeſia Alibreta Franciſci I. Gal. Regis ſoror. 132. vnde ei odiũ in Romanum Pontificem. 132. eius ingenij oſtentatio. ibid. eius operâ in Gallia quomodo hæreſis adiuta. 132. 150. hæreticorum patrocinium ſuſcipit. 132. catholicè obit. 132.

Margarita Valeſia Caroli IX. Gal. Reg. ſoror ad aquas Spadanas. 611. eius nuptiæ cum Henrico Nauarræo. 512.

Margarita Vangeſtia, mater Gubernatricis Parmẽſis. 49. ortus eius, educatio & forma. ibid. Cæſari adamata. 50.

S. Mariæ Virginis ſimulacrum inclytum in Belgio. 265. erga illud ſacrilegorum irreuerentia Antuerpiæ. 295. reſtitutus ei cultus à Gubernatrice 383. 312. Vide Imagines.

Maria Angliæ Regina nubit Philippo II. Hiſp. Principi. 6. 170. eius opera induciæ quinquennales inter Car. V. & Henric. Galliæ Reg. 6. expurgat ab hæreſi regnum. 87. eius obitus. 30. 33.

Maria Auſtriaca ſoror Caroli V. 7. 254. vxor Ludouici Hungariæ Regis. 33. 51. Belgij Gubernatrix. 51. 124. 331. dicta Venatrix 52. Gubernatricem Parmenſem educat. 51. Belgij regimen deponit. 10. 26. eius opera tentat Cæſar Romanorum regnum Philippo cedere. 11. cum Carolo fratre in Hiſpaniam abit. 11. eius villa. 666. obitus. 33.

Maria Burgunda vxor Maximiliani Imperatoris. 37. inter venandum vitam amittit. 52.

Ma-

Maria Caroli V. fil. Hiſpaniam moderatur. 437. eius dolor ex Caroli Hiſp. Principis cuſtodia. 443.

Maria Cocquamba Margarita Vangeſtiæ mater. 49.

Maria Luſitana Ioannis III. fil. Philippi II. Regis Hiſp. vxor. 220.

Maria Luſitana Eduardi fil. & Emmanuelis Regis neptis. 219. deſignatur vxor Al. Farneſio. ibid. 634. eius Nobilitas. 220. Ingenium eius & notitia litterarũ. 220. vitæ ſanctimonia. 220. pudicitiæ ſtudium. 221. 225. è Luſitania diſcedit. 222. tempeſtate vexatur. 222. Angliæ Reginam cur ſalutatum mittere renuat. 224. hæreticam matronam ad ſe inuitat. 224. Belgium appellit. 225. nuptiæ Bruxellis, & Parmæ celebrantur. 226. 227. diſcedit è Belgio in Italiã. 227. occurritur ei Regia cum pompa. 227. Parmæ mores corrigit. 227. eius pium inuentum impetrandi à Deo filios. 227. erga eam Alexãdri veneratio. 228. 639. filiorum educatio. 228. deſideratur Belgij Gubernatrix. 495. tolerãtia eius in morte. 229. dolet de ea Rex. 641. 642. exercitationes in vita quotidiana ab ipſa conſcriptæ. 229.

Maria Mendozia. 719.

Maria Momorantia vxor Com. Mansfeldij. 370. ſoluit in Luſitaniam ad deducendam ſponſam Alex. Farneſij. 222. eiuſdem preces pro Hornano fratre. 450

Maria Stuarta Scotiæ Regina Frãciſci II. Gall. Reg. vxor. 134. 135. fama eius coniugij cum Imp. fil. cum Hiſp. Principe, & cum Nauarræo. 141. pecunia adiuta à Philippo Hiſp. Rege. 247. eidem captiuæ opem ferre conueniũt Pontifex, & Hiſpan. Rex. 568.

Marius Caraſa Archiepiſcopus Neap. in controuerſia cum Prorege Granuellano. 195.

Marius Carduinus. 350.

Marnixius. Vide Ioannes, & Philippus.

Marottus. Vide Clemens.

Marquetæ cœnobium diripitur. 292.

Martinenghus. Vide Curtius & Sarra.

Martinus Ayala Traiectum ad Moſam recuperat. 580.

Martinus Lutherus diſcordias de Religione excitandi principium vnde ſum-

pſe-

ſerit. 81. in eum, & hæreticos edicta. 81. in Galliam quomodo hæreſim inuexerit 131. Vide Hæreſis *& Lutheriani.*

M*artinus Doctor Nauarrus de Carolo.* Hiſp. *Principe quid ſenſerit.* 440.

M*artinus Pruſius vnus ex Fœderatis.* 521.

M*artinus Rithouius Epiſcopus Iprenſis hæreticis inuiſus.* 291. *nuncius mortis, & adiutor Egmontio, & Hornano datus* 456.

M*aſius. Vide Iacobus.*

S. M*atthæi Euangeliſtæ feſtus dies Carolo V. patri & Auſtriaco fil. confatalis.* 701. 197. 18.

S. M*atthiæ feſtus dies Carolo V. & Io. Auſtriaco Natalis.* 705. 714. 715.

M*atthias Archidux Auſtriæ Rodulphi Imp. frater eligitur Belgij Gubernator.* 620. *ex Germania in Belgium deducitur.* 620. *de ipſius fuga ſuſpiciones. ibid. Belgium intrat.* 622. *quam multis conditionibus inauguratur.* 622. *forma obedientiæ eidem præſtandæ.* 622. *fuga Antuerpiam audita Gemblacenſi clade.* 656. *ab Ordinibus confirmatur Belgij Præfectus inter conditiones pacis.* 698. *pro eius cõfirmatione agitur à Rege.* 720.

M*auritius Comes Naſſauius naſcitur.* 208. *catholicè baptizatur, ſuſceptoribus tamen hæreticis. ibid. à Prouincijs coniuratis ſubſtitutus in locum Orangij patris. ibid. paternæ fortunæ comes.* 435. *mærore ex Bredæ obſidione extinctus.* 208.

M*auritius Saxonum Dux.* 20. *Anna eius fil. nubit Orangio.* 126.

M*aurorum tumultus in* Hiſpania. 332. 442. 489. *incurſiones.* 566. *bellum in inſula Gerbenſi.* 526. 527.

M*aximilianus I. Imperator victor ad Guinegatam.* 37. *Mariam Burgundam, & Blancam Sfortiam ducit vxores.* 52. *Arteſia, & Burgũdia dotis loco ei attribuuntur.* 37. *vtramque vxorẽ in venatione amittit.* 52.

M*aximilianus II. Imperator Philippo II. Hiſp. Regi operam ſuam promittit.* 208. *diſſuadet eidem arma in Belgium inferenda.* 318. *ſequeſtrum concordiæ ſe offert Gubernatrici, & Fœderatis.* 318. *Proceribus Belgij ſcribit concordiæ lit-*

litteras.318.edicto vetat, ne militent Germani cõtra Regem Hiſp. 319. deſideratur Prouinciarum Dominus in Belgio. 323. 324. eius patrocinium apud Reg. Hiſp. expetitur. 328. 330. & arbitrium. 392. fit certior à Gubernatrice de petitione Belgarum in proximis comitiis. 336. pro Proceribus Belgij agit cũ Albano.433.434. eius filia deſtinata Carolo Hiſp. Principi. 437. 438.

Maximilianus Rodulphi Imper. frater. 620.

Maximilianus à Bergis Grãuellani ope Archiepiſcopus Cameracenſis. 100. coniugale ſacrum facit in nuptiis Alex. & Mariæ Luſitanæ. 226.

Maximilianus Bohemiæ Rex Hiſpaniam pro Philippo Rege moderatur. 437.

Maximilianus Henninius Boſſuuij Comes. 41. Belgici maris Præfectus. 495. Valencenam oppugnat. 365. ducit Reginã in Hiſpaniam. 495. Hollandiæ Præfectus mittitur ab Albano Brilam 502. repellitur, & eius naues incenduntur. 502. Dordraco excluditur. 503. vincitur nauali prælio à Fœderatis & capitur. 522. 523. relictis Regiis partibus Ordinum copias ducit. 648. Archiducis Matthiæ & Ordinum exercitus ductor ad Rimenantam. 689. prouocatus ab Auſtriaco caſtris ſe continet. 689. fugam ſimulat. 691. caſtrorum eiuſdem ſitus, & copiarũ numerus. 692. pugnã redintegrat. 692. reuocat à prælio milites. 696. eius nota. 696. Tillemontem regreditur. 997. eidem Caſimirus obedire renuit. 699. 700. Vide Ioannes Henninius.

Maximilianus Raſſighemius Flandriæ Gallicanæ Præfectus. 294. in eum Armẽterenſium conſpiratio. 357. aggreditur Armenterienſes, & delet. 358. victor Inſulas ingreditur. 358. Tornacenſes inſequitur. 359. mittitur in Hiſpaniam à Senatu Regio. 574. mittitur denuo ad Regem ab Ordinum deputatis, & Senatoribus. 585. & ab Auſtriaco ad delegatos Ordinum. 612.

Me-

Mechlinia vrbs elegans, & opulenta. 514. *eius Præfectus.* 313. 369. *ciuitatis templa hæreticis attribuuntur.* 313. *ibi incendiũ.* 431. *Regium præſidiũ recuſat.* 509. 515. *Orangio ſe dedit.* 509. *recuperatur ab Albano.* 514. *in eius populatione, mercatorum, & militum pietas.* 514. *& parta Albano inuidia.* 515. *Ordinum præſidio munitur.* 657. *ſerò tentatur à Gonzaga.* 657. *prope vrbẽ Ordinum, & Fœderatorũ copiæ.* 684. 688. 691. 692.

Mechlinienſis Archiepiſcopatus erigitur. 44. *eius primus Archiepiſcopus.* 44. *dona à Pontifice ab Vrbe tranſmiſſa Albano tradit.* 485.

Medicorum mos. 25. 596. *prædictiones.* 701.

Medina Cœlius. Vide Ioannes à Cerda.

Meganus. Vide Carolus Brimæus, & Lãcellottus Barlamontius.

Mehemetes Selimi gener. 332 *Rex Tuneti* 715.

Meinſerius inter primos coniuratos. 240.

Melanchton. Vide Philippus

Melita inſula à Turcis obſeſſa. 210. 564.

Menina op. 292.

Mendacia cur artificiosè cõponantur. 676. *vtilitas ex eis ibidem ſæpe aliqua portione veri aſperſa.* 677. *temporarius parietum fulturis ſimilia.* 268. 269. 270.

Mendoza, Vide Antonius, Bernardinus, Didacus, & Maria.

Mercatores hæreſim in Belgium inducunt. 87. *ex eis vnus Caluiniana volumina procurat.* 329. *& Orangianum exercitum alit.* 471. 472. *Antuerpiæ ſe muniunt.* 300. *cum Nobilibus Fœderatis conſpirãt.* 329. *pecuniam contrahunt.* 334. 339. *cum Gheuſijs Tornacenſibus conſpirãt.* 357. *conſternatio eorundem ob Nobilium diſsidia.* 377. *opificia ad finitimos populos transferunt.* 389. 487. 488. *è Belgio in Britanniã fuga.* 420. *tributum eiſdem ab Albano impoſitum.* 487. 488. 497. 498.

Antuerpienſium mercatorum pietas. 514. *iactura eorum in populatione Antuerpienſi.* 586. 587.

Merces Belgicæ. 35. 488. *Indicæ* 14. 489.

Mercurinus Arboreus Cardina-

dinalis Gattinara Cæſaris Cancellarius. 94.
Merodius Peterſemij Dominus mittitur à Gubernatrice Buſcoducum. 346. à plebe cõtumelioſè habitus. 347. 379. ſoluitur & Gubernatrici remittitur. 380. Vide Bernardus.
Metalla ſacra. Vide Numiſmata.
Metiſis Ciuitas à Gallis capta. 19. à Cæſare fruſtra tentata. 19.
Michael Hernandes è Soc. Ieſu in littore cum Requeſenio pro mare traijcientibus precatur. 556.
Michael Houæus. 152.
Micheſius. Vide Ioannes Micheſius.
Middelburgum à Gubernatrice præſidium accipit. 388. à Zelandis obſidetur. 531. ad illud liberandum claſsis mittitur à Requeſenio. 531. deditur hæreticis 532. populationem redimunt ciues. 533.
Militaris diſciplina obſeruata. 413. pompa in funere. 717. aſtus. 581. pietas. 465. 468. 514. 717.
Militia campeſtris nouo inuento communita. 412. 413. militia equitum aurei Velleris, & Hieroſolymitana. Vide Equites. Militiæ equeſtris ordinatio. 41. 42. pedeſtris. 124. militiæ noua Præfectura in Belgium inuecta. 411.
Milites in domo combuſti. 481. 482. in Zelandiam ſubuecti. 348. præſidiarij. 65. 354. 356. mare vadentes. 552. & ſeqq. Vide Exercitus, Expeditio, Hiſpani, Itali, &c.
Miracula patrata. 314. 625. 677.
Miſſæ ſacrificium. 226. 493. 704.
Mochemum pagus. 534. pugna. 534.
Moguntinus Epiſc. & Septemuir. 73. 319.
Molæ verſatiles miræ paruitatis. 16.
Molinæus Iuriſconſ. 157.
Mombrunius Gallorum Tribunus. 402.
Momorantius. Vide Annas, Florentius Montinij Dominus, Heleonora, Ioannes, Maria, & Philippus.
Mompenſerius Dux. 128.
Monaſterium D. Michaelis. 583. Vallis viridis. 444. Vide Cœnobium.
Mondragonius. Vide Chriſtophorus.
Monfortium op. 549.
Moniales. 300. 659. 721.

Monialium Antiſtita. 719.
M*onſtrum Leodij.* 431.
Monteſdoca. Vide Franciſcus.
Montes Hannoniæ vrbs. 505. 684. *à Lud. Naſſauio capiuntur* 505. *obſidentur ab Albano.* 507. *pugna ob caſtrorum poſitionem.* 507. *obſidentium munitiones.* 511. *cœnobium vrbi proximum expugnatur.* 507. 508. *auxilia à Colinio vrbi miſſa.* 508. *Orangius liberatum eam venit.* 511. *ante caſtra pugnatur.* 508. *vrbs Albano redditur.* 513.
Montinius. Vide Emmanuel, & Florentius.
Montius. Vide Camillus, & Io. Baptiſta.
Monumentum excitatum in ædibus Culemburgijs. 435. *Monumentum votiuum.* 448.
Moronus. 256.
Mors multorum Principum vnius anni ſpatio continuata. 33. *cometis, & ſignis præmonſtrata.* 18. 54. *prædicta à Genethliaco.* 32. *à medico prænunciata.* 701. *veneno accerſita.* 405. 522. *ex fortuito ſellæ caſu.* 561. *ex morſu canis.* 522. *ex alijs modis.* 208. 388. 441. 568. 714. *falsò ſparſa.* 183. 676. *Vide Exequiæ, & Supplicium.*
Mos attollendi capilli vnde. 716. *Ammonitarũ, & Hiſpanorum in puniendis feminis.* 507.
Moſa flu. miro artificio traiectus. 474.
Mulieres parituræ cur in Brabantiam ſe conferant. 67. *mulieres exploratrices qua ignominia plectuntur.* 507. *Limburgenſes in manibus ſupplices.* 672. *rabies erga victos.* 15. *Amſtelodamẽſium egregium facinus.* 679. *earundem piũ.* 314. *Delphenſium impium facinus.* 315. *pugnantium manipulus.* 519.
Multa legionis. 469. *impoſita non ſumentibus arma.* 578.
Muleaſſes Rex. 715.
Mottæ Dominus. Vide Valentinus Pardeus.
Muſtaphas Selimi conſiliarius. 333.
Muſtaphas exercitus Turcarum quæſtor in nauali prælio. 638.
Mutatio caſtrorum ab Orangio. 482.
Mutinus. Vide Stephanus Mutinus.
Mutius Paganus equitũ du-

ſtor cũ Requeſenio in Belgium proficiſcitur. 523. cũ Al. Farneſio foſſam traijcit 652. ad Rimenantam pagum. 688. Areſchoti Gubernator. 698. mors eius. ibidem.

Sententiæ ad M. ſpectantes.

METVS eſt lictor legum. 80.
MINIMA quæque paruitate ſua tuta ſunt. 588.
MINÆ ſi cum vnoquoque adæquentur, vnumquemque demum terrent. 196.
MVLTITVDINI faciliùs condonatur: & vbi omnes delinquunt, nemo plectitur. 492.
MORES quemque ſui abſoluunt, aut damnant. 326. 327.
Magno in MORBO nunquàm certior imminet interitus, quàm quum parcè remedia eaque non tempeſtiuè adhibentur. 575.
Inter vitæ negotia, & MORTIS diem, oportet ſpatium intercedere. 25.
Aliqui futurum ex MENDACIO dedecus præſenti vtilitati poſthabere ſolẽt, 677.
MENDACIVM plerumque aliqua portione veri aſperſum eſt. 677.

N.

NAmurcum Belgij vrbs, & prouincia. 36. Auſtriaco fidelis. 617. 648. eius Præfectus. 39. 678. 679. Epiſc. 260. Magiſtratus. 718. arx occupatur ab Auſtriaco. 611.
Nancæa pugna. 37.
Narbonenſis Epiſcopus. 73.
Nardemum op. in Hollandia. 516. eiu. excidium. 516.
Naſſauiæ comitatus. 513. Nobilitas. 105. Naſſauius Vide Adulphus, Engelbertus, Henricus, Ioannes, Ludouicus, Mauritius, Gulielmus, Otho, Philippus, & Renatus.
Nauarræ regnum. 139. ad Hiſpanum adiectum. 527. Prorex. 495. Nauarræus. Vide Antonius Borbonius, Henricus, & Petrus.
Nauarrinum oppugnatur. 639. 640.
Nauarrus. Vide Martinus doctor Nauarrus.
Nauarchus. 223. 386.
Nauis Prætoria Caroli V. ſubmergitur. 12. Mariæ Luſitanæ auxiliatur periclitan-

clitantibus. 223. *Fœderatorum capitur.* 386. *Boſſuij ſtrenuè pugnat.* 523. *ſe dedit.* 523. *Quæſtoria Turcarum ab Al.* Farneſio *capta.* 638. *Naues ad occurrendum Regi Hiſpan.* 409. 416. *Hiſpanorum, & Belgarum in Anglia, & Anglorum in Belgio, & in* Hiſpania *attinentur.* 488. 489. *Luſitanæ capiuntur.* 489. *prædatoriæ* Hollandiam *& Friſiam infeſtāt.* 501. 502. *onerariæ.* 546. *Orangij Regios tormentis, & haſtilibus inuadentes.* 553. *centum quinquaginta nauigiorū inſtructæ claſſes.* 504. 546. *nauium per ſiluas, & agros emergentium multitudo.* 546. *nauale præliū.* 532. 565 566. 522. 637. 710. 715. *Vide Claſſis expeditio maritima, & Triremis.*

Naufragiū. 222. 223. *in portu.* 12.

Neapolis. 140.

Neapolitana legio. 410. 412. *Archiep.* 195. *Prorex.* 194. *cœnobium.* 719.

Neoportus Flandriæ op. 579.

Neruij hiberna Q. Ciceronis *obſidentes.* 547.

Nicolaus Baſta. 412.

Nicolaus Cæſius. 671. 691. 693. *eius virtus.* 695.

Nicolaus Granuellæ Dominus. 94.

Nicolaus Hames *Toſondorus, primus inter Belgas coniuratos.* 240.

Nicolaus Ormanettus Epiſc. Patauinus è Belgio diſcedit. 616. *Pontificis apud* H*ſp. Regem Internuncius.* 568. *Io.* *Auſtriacum petit à Rege Belgij Gubernatorem. ibidem.*

Nicolaus Vitellius. 562.

Nignius. Vide Gabriel.

Niuellæ op. 662. *Mansfeldiū reijciunt. ibid. cum Auſtriaco paciſcuntur. ibid. ei ſe dedunt.* 663.

NobilesBelgæ. 85. 226. *querelæ eorū.* 70. 179. *vnde.* 70. 180. *cōtra eos diſſeritur.* 74. *eorū abalienatio ab* Hiſpanis *vnde.* 91. *auctæ illorū offenſiones ob potētiā Grāuellani* 94. 175. *æmulatio, odium, & conatus in Granuellanum.* 98. 99. 101. 159. 172. 173. 187. *in Gallia, & Belgio conſimiles Nobiliū conſpirationes.* 131. 146. *affigunt famoſos libellos.* 184. *ob diſceſſum Granuellani eorum lætitia.* 192. *conſpirationis rumor aduersùs edictum à Gubernatrice propoſitum.* 234. 235. *vn-*

vnde hæreſim hauſerint. 236. *libertatem conſcientiæ quomodo in Belgio procurauerint.* 236. *animos hæreticorum Principum Germaniæ explorãt.* 237. *promulgatione edicti tumultuantur.* 238. *editis libellis populos ſollicitant.* 238. *in edictum minaciter inuehuntur.* 239.

Nobiles Belgij cõfœderati *fœdus ad tollendam Inquiſitionem conſcribũt.* 239. *ſumma verborum fœderis. ibidem. aggregantur ad illud complures.* 240. 241. *Duces quatuor.* 242. *ſupplicem libellum offerre Gubernatrici parant.* 244. *an admittendi ſint intra vrbem exquiritur à Senatu.* 244. & *ſeq. Bruxellas intrant ductore Brederodio.* 255. *in ædibus Culemburgij noua iuriſiurandi formula ſe obſtringunt.* 256. *ordinatim procedunt in Curiam.* 257. *eorum nomine Brederodius alloquitur Gubernatricem.* 257. *libellum Gubernatrici offerunt.* 257. 258. *querelæ eorum.* 258. *à Gubernatrice dimittũtur.* 259. *reuerſis libellus cum reſponſione adiecta reſtituitur.* 260. *conuiuio excipiuntur à Brederodio.* 260. *nobilis concordiæ nomen imponitur coniurationi.* 261. *Gheuſium nomen magna compotantium hilaritate ſuſcipiunt. ibid. addunt, & Inſignia factioni congruentia.* 261. *prodeũt in lucem per vrbem cum ornatu, & ſupellectili mendicantium.* 263. 264. *vnde exemplum ſumpſerint hæ factiones.* 275. *Fœderatorum opera ceſſant Gheuſij à templorum vaſtatione.* 312. *deſignant in Hiſpaniam Caluinianos libros, & miniſtros.* 329. 441. *ipſi ac mercatores ſpondent ſibi mutuam opem.* 329. *confeſſionem Auguſtanam ſibi omnibus præſcribunt. ibid. conſiſtoria, & hæreticorum Reſpublicas inſtituunt.* 330. *fœdus ineunt cum hæreticis Germaniæ Principibus. ibid. auxiliũ oblatum eis à finitimis.* 330. & *à longinquis etiam ex vrbe Conſtantinopoli.* 331. *ob famam aduentus Regis in Belgium nutant.* 335. *litteris ac promiſſis eos allicit Gubernatrix.* 335. *armorũ conſilium feſtinant.* 338. 339. *Bredæ conueniunt.* 340. *agitant de*

de armis Regi opponendis 340.393. conantur trahere Egmontium ad nouum fœdus. 340. nouum libellũ Gubernatrici oblaturi nõ admittuntur. 341. libellum mittunt. 341. nihil obtinent. 342. milites, & arma parant. 345. defectionem à Rege minantur. 346. & ſeq. conterriti à Gubernatrice veniam petunt.376. cõpromiſſo multi renunciant.376. contumaces Belgio abeunt. 376. eorum aduerſa per Hollandiam. 385. quam infeſtant. 385. in Vaterlandiam cõpellũtur. 386. in Geldriam delati capiuntur, 386. vltimo ſupplicio afficiuntur. 386. alij in gratiam redeunt. 387. Albani aduẽtum ægrè ferunt. 409. eorũ ſtudium erga Gubernatricem è Belgio diſcedentem. 427. exterriti fugam capeſſunt. 443. inſidias Albano in Monaſterio ſtruunt. 444. eorum permulti capite plectũtur ab Albano. 449. in prælio capiuntur. 481. eorum in Hãnonia pagi vaſtantur ab Orangio. 483. contra Hiſpanos orant auxilium finitimorum. 578. cum Orãgio paciſcuntur. 579. fœdus ineunt de Hiſpanis Belgio eiiciendis. 579. Gãdaui conſilium ineunt de eiicienda è Belgio Regis militia, & ex. utiẽdo eius imperio. 586. Fœdus Gandauenſe firmant, & promulgant. 599. 600. eorum Duces Bredam obſident. 644. Ruremundam inuadunt, & reijciuntur. 645. ab Orangij conſilijs alienantur. 647. luſtrant exercitum. 646. eorum ſtrages in pugna Gemblacẽſi. 652. mœror ex Limburgenſi expugnatione. 676. lætitia ob rumorem de Al. Farneſio, & alijs ducibus mortuis. 676. eorum exercitus. 684. ductor. 689. Vide Fœdus, Gheuſij, & Proceres.

Noctes Bartholomæanæ in Gallia. 512.

Nocturni hæreticorum conuentus. 277.

Noircarmius. Vide Philippus.

Noricius. Vide Ioannes.

Nota Caſtellæ Regni. 187.

Nouellariæ Comes. 476.

Nouiomagum. 684.

Nox accenſis per aëra facibus illuminata. 555. geminis Cælo aciebus illuſtris. 473.

Nudi in prælio pugnãtes. 692

Numiſmata ſacra geſtandi

mos vnde exceptus. 265. 266.
Nummus Gheuſiorum cum effigie, & inſcriptione Regis Hiſpani. 264 *Nummus ſacer Hallenſis*. 265.
Nuncius Pontificis apud Cæſarem. 273. 621. *apud Regem Gallũ*. 139. 140. *apud Regem Hiſpanum*. 316. 390. 436. 568. 616. *apud Proregem Neapolitanum*. 195. *in Belgium*. 45. 69. 130. 155. 273. 484. & *ſeq*. 605. 614.
Nuncius victoriæ. 466. 468. 509. 655. *vltimæ neceſſitatis*. 456.
Nuptiæ. *Vide Coniugium*.
Nyſſus mittitur in Hiſpaniã à Brabantinis. 158.

Sententiæ ad N. ſpectantes.

NVLLA nõ res perſuadetur ijs, quibus, & mori perſuaſum ſit. 559.
NVDVS expeti ſpoliorum cauſa non poteſt. 588.

O.

Obeſitas corporis coercita. 564.
Obſes ab Hiſpano Rege, Gallorum Regi datus. 112. *occultus*. 434.
Obſidio Alcmariæ. 522. *Amſtelodami*. 679. *Bredæ*. 644. *Gandauenſis arcis*. 603. 604. *Gemblaci*. 653. *Goeſij*. 515. *Groningæ*. 461. Harlemi. 516. *Lugduni*. 543. Montiũ. 507. & *ſeq*. Lutetiæ. 422. *Orbatelli*. 563. *Parmæ*. 629. *Ruremũdæ*. 645. *Sãcerræ*. 520. *Valencenæ*. 354. & *ſeq*. *Ziriczææ*. 561.
Occaſio belli in Belgio. Vide Belgicum bellum, & *Tumultus*.
Octauius Farneſius Pauli III Nepos Vrbis Præfectus, & Camertiũ Dux Caroli V. filiam ducit vxorem. 55. & *ſeq. Ingenium & ciuiles artes*. 628. *beneficentia. ibid. lætitiæ moderatio*. 630. *pietas*. 631. *militia in Germania, & in Italia*. 629. *bellicus apparatus*. 632. *donatur à Carolo V. aurei Velleris torque*. 629. *Parmæ, & Placẽtiæ principatu augetur*. 57. 630. *Parmam annua obſidione defendit*. 629. 631. *eidem Placentia reſtituitur*. 629. *cum Cæſare in Africam abit*. 56. *graui morbo laborat*. 57. *Romam redit*. 57. *Regis Hiſpaniarum partes promouet contra Gal-*

Gallos. 629. in Belgio miles honorarius. 59. in eius gratiam uxor Belgij Gubernatrix creatur à Rege. 60. cum Rege obuiàm proficiſcitur uxori Gubernatrici deſignatæ. 60. coniugi ſuadet Hiſpanorum militum è Belgio miſſionem. 119. gemina vno partu proles eidem naſcitur. 630. tradit Phil. II. in Belgio agenti filium. 631. de coniugio Alexandri filij quid ſentiat. 218. eius dictum de vicinorum Principum amicitia. 217. 218. in Mariam Luſitanam filio coniungẽdam conſentit. 219. ex Italia in Belgium ad filij nuptias abit. 226. 634. occurrit Margaritæ Parmenſi è Belgio redeunti. 426. conſilium Belgij regiminis accepti à filio non probat. 702.

Octauius Gonzaga Amalphetani Principis frater cum Io. Auſtriaco in Belgium venit. 590. Auſtriaco diſſuadet Hiſpanorum miſſionem è Belgio. 592. Equitum Magiſter in Gemblacẽſi pugna. 650. & ſeqq. confirmatur à Rege. 683. Louanium recipit. 657. Mechliniam, & Vilfuordiam tentat. 657. pecuniæ ſubſidia à Rege accipit. 683. inuadenda Ordinum caſtra ſentit in bellico Senatu. 684. 687. pugnat ad Rimenantam. 693. 694. locus eius in funere Auſtriaci. 718.

Odeum templi. 295.

Odia Belgarum in Granuellanum. 98. 99. 100. 101. in Albanum. 428. 459. 486. 515. in Hiſpanos. 114. 121. 597. 607. Albani in Belgas. 189. Caroli Hiſp. Principis in patris aulicos. 438. multorum in Religionem Catholicam. 135. 546.

Odoardus Card. Farneſius, precibus Mariæ Luſitanæ à Deo obtentus. 228. 635.

Offenſionum principia in Belgio. 112.

Olennius tributorum in Belgio exactor. 499.

Olhainius inter primos Belgarum coniuratos. 240.

Oliuera. Vide Antonius.

Omen malum. 54. Vide Prodigium.

Oppida. Vide Ciuitates.

Oppugnatio Nauarini. 639. aliorum locorũ. Vide Expugnatio, Deditio, & Obſidio.

Oppugnationis modus præſcri-

ſcriptus à Rege. 362.

Optimates popularium patroni Belgicæ libertatis vindices. 101. 102.

Orangius. Vide Gulielmus.

Oratio, ſiue Sententia, aut Concio, Alex. Farneſij ad Io. Auſtriacum in bellico ſenatu. 685. 686. eiuſdem ad eundem. 699.

Alibretæ ad Borbonium maritum contra Catholicos. 136.

Areſchotij in Senatu contra Fœderatos. 245. eiuſdem ad Valécenates. 363.

Barberini ad Albanum. 479. 480.

Barlamontij contra Fœderatos. 245.

Bergenſis ad Eboli Principem. 405.

Brederodij Fœderatorum nomine ad Gubernatricē. 257. eiuſdem ad Antuerpianos. 267. 268.

Cæſaris abdicātis ad Belgarum Ordines. 7. eiuſdem ad Phillppum filium regna in eum transferentis. 9. eiuſdem exequias ſibi perſoluentis. 17.

Condæi, & Colinij ad Carolum IX. arma contra Hiſpanos ſuadentium. 402.

Egmontij ad Valencenates in obſequio continendos. 363.

Ferdinandi Albani Ducis ad Federicum ad pugnam immittentis. 479. eiuſdem ad Hiſp. Regem arma in Belgium ſuadentis. 396. eiuſdem ad Barberinum reſponſio. 480. aulicorum eiuſdem diſſuadētium decimam. 497.

Feriæ Ducis ad Regem contra arma differentis. 398.

Galli Iſchium non amicè monentis. 591.

Granuellani contra Orāgium. 161. eiuſdē ad amicos. 189.

Gubernatricis Parmenſis in Senatu de Fœderatis nō admittendis. 249. eiuſdē ad Fœderatos reſponſio. 258. eiuſdem ad Senatum de Sacrorum populatione. 305.

Hæreticorum contra Auſtriacum. 609.

Hiſpanorum ex Belgio abeuntium. 601.

Hoſtium increpantium, & Hiſpanos ferientium. 558.

Ieſuitæ ad ſeditioſos. 542.

Io. Eſcouedi ad Io. Auſtriacum Hiſpanorū miſſionem ſuadentis. 594. eiuſdem ſeditionem Hiſpano-

ſpanorum componentis. 602.
Legatorum ab Hæreticis Germaniæ Principibus ad Gubernatricem in Senatu. 384.
Nobilium contra Regem. 93.
Octauij Gonzagæ ad Auſtriacum Hiſpanorũ *miſſionem diſſuadentis.* 592.
Orangij contra Regẽ. 247. *eiuſdem è Belgio diſceſſuri ad Egmontium.* 374.
Ordinum decimã ab Albano deprecantium. 487.
Oſorij Vlloæ commilitones ſuos animantis. 556.
Pacechi Centurionis obeũtis ad commilitones. 558.
Petrei Cẽturionis ad ſuos. 559.
Philippi Bruxellij pro Cæſare abdicante ad Belgarum Ordines. 7.
Roderici Gomeſij à Silua Eboli Principis remouẽtis Regem ab armis Belgio inferendis. 95.
Scarembergij ad legatos Hæreticorum *Germaniæ reſponſio.* 384. 385.
Seditioſorum Valencenatum. 152.
Seditioſorum Hiſpanorũ contra Auilam. 538. *eorundem ad Ieſuitam adhortantem.* 539.
Senatorum Bruxellenſium pro Imperatorijs edictis. 251. *aliorum contra edicta.* 251. *eorum reſponſio ad coniuratos.* 253. *ſuper miſsione* Hiſpanorũ. 121.
Vulgi contra Inquiſitionẽ & Edicta Cæſaris. 84.
Orator *Hiſp. Reg. apud* Pontificem. 441. 156.
Apud Angliæ Reginam. 226. *apud Gallum Regem.* 322. 336. 507. 712. 723.
Gallus apud Põtificẽ. 204.
Oratorum Galli, & Hiſpani Regum controuerſia in Concil. Tridentino. 203. *Romæ reſtituta.* 203. *in aula Cæſarea quid ſuper ea re factum.* 204. *Quid Romæ.* 204.
Orbatellum *op.* 563.
Ordinatio *prouinciarũ Belgij.* 38. *militiæ equeſtris* 42. *pedeſtris.* 124. *Epiſcopatuum.* 42.
Ordinũ *Brabantiæ, & Hãnoniæ delegati occultis Orãgij artibus delecti.* 570. *Bruxellas euocati.* 570. *à Senatoribus diſcordant.* 570. *ſe opponunt Hiſpanis ſtipendia petentibus.* 570. *in Senatu de Aloſtanis deliberaturi conueniunt.* 576. *diſſuadentium arma*

contra Aloſtanos ſeditioſos ſententiam reiiciunt. 577.

Ordines generales prouinciarum Belgij ad comitia Gandaui conuocantur. 45. eorum legati obuiam eunt cum Rege Gubernatrici deſignatæ. 60. 61. in Comitijs, Orangio authore, multa poſtulant à Rege. 63. 113. eorum indignatio. 122.

Ordinum conuocatio cur à nonnullis culpata. 76. abſente Rege à Gubernatrice non permittitur. 164. Bruxellis ob tributũ ab Albano impoſitum cõueniunt. 487. eorum oratio decimam deprecantium. 487. 488. 491. ex eorum inſtinctu arma capiũtur. 573. 574. coguntur cõtra Regis mandatum. 578.

Ordines prouinciarum vnitarum adminiſtrationem Belgij vſurpant. 577. 578. 585. arma populis impetrant contra Hiſpanos. 578. auxilium finitimorum implorant. 578. cum Orangio paciſcuntur. 579. Gandauum recuperant. 579. ad quatuor catholicas prouincias duæ factionis hæreticæ adiũguntur. 579. in fœdus Gandauenſe incumbunt. 579. Regios & Eccleſiaſticos ad fœdus trahunt. 579. 580. eorum & antiquorum Belgarum de Romanis Belgio eiiciendis comparatio. 589. timor ex Traiecto ab Hiſpanis recuperato. 580. de Antuerpia ſolliciti fœdus intermittunt. 581. nouos imperant militum delectus, & Antuerpiam immittunt. 581. eorum duces, & copiæ. 580. & ſeqq. audita Antuerpienſi populatione fœdus Gandaui abſoluunt. 585. excuſant illud apud Regem. 585. de admittẽdo Auſtriaco Belgij Gubernatore dubitant. 590. mittunt ad illũ nuncios. 591. 592. petunt vt Hiſpanos dimittat. 592. cum illo conueniunt. 599. 600. vrbium arces recipiunt. 603. captiuos Hiſpanis reddunt. 603. ſtipendia pollicentur Hiſpanis abituris. 604. mutuam pecuniam accipiunt ab Auſtriaco. 604. Auſtriacũ Belgij Gubernatorem Bruxellis admittunt. 605. peruertuntur ab Orangio. 606. 607. in Auſtriacum

 ingra-

ingrati. 608. 609. varius eorum ſenſus de Auſtriaci fuga. 612. in eorum manus Antuerpiæ arx venit. 613. & multa alia. 644. Auſtriacum accuſant. 613. 617. à Pontificis Nuncio litteras recipiunt. 615. creant Orangium Brabātiæ Ruuartem. 616. imperata à Rege non faciunt. 616. eorum militia quanta. 618. iuriſiurandi formam proponunt à Sacro, & profano ordine exigēdam. 622. 623. inuitant ad eam Ieſuitas. 623. Religionis libertatem Caluinianis permittunt. 626. urbes ad eos deficiūt. 645. ad Templæum pagum luſtrant exercitum. 646. cōtendunt ad aggrediendū Auſtriacum Namurci agentem. 648. eorum exercitus quomodo inſtructus. 648. eiuſdem pugna, & ſtrages. 652. Orangium incuſant. 679. cum eiſdem Regis nomine agitur de concordia. 680. per Principū legatos inducias petunt. 681. eorū exercitus ex Germania. 684. caſtra prope Mechliniam. 684. 688. pugna. 689. 690. & ſeq. vires ē Germania, & Galliæ copÿs aucta 698. Pacis cōditiones Auſtriaco proponunt. 698.

Ordines Imperÿ Lutherum damnant. 82.

Ordo equeſtris aurei Velleris quando & à quo inſtitutus. 43. 226. & ſeq. Vide Equites.

Ordo S. Stephani Pont. à Coſmo Florentiæ Duce inſtitutus. 563.

Origo conſpirationis Belgarum. 236. Vide Nobiles confœderati.

Ormanettus. Vide Nicolaus.

Ortus Alex. Farneſÿ. 57. 628. Granuellani. 94. Io. Auſtriac. 705. Margaritæ Parmenſis. 50. Mauritÿ Orangÿ Principis fil. 208. Odoardi Card. Farneſÿ. 228. Orangÿ. 105. Philippi II. Hiſp. Reg. 22. Ranuccÿ Farneſÿ Parmæ Ducis. 228.

Oſnaburgi Epiſc. 454.

Oſorius. Vide Ioannes.

Oſtentum cæleſte Belgicorum tumultuum præſagium. 458. 459. 473. 555. Vide Præſagitio, & Prodigium.

Oſteruela pagus. 349. pugna. 350.

Oſtfriſiæ comes. Vide Ioānes.

Otho Comes Oberſtenius Germanorum Trib. euocatur è Germania cū legionibus

ad Valencenæ oppugnationem. 317.362.364. excipit Albanum Belgio ingredientem. 414. Antuerpiam cõtra Hiſpanos munit. eiuſdem fugientis infelix ſors. 589.
Otho Naſſauius. 105.

Sententiæ ad O.ſpectantes.

OPINIONEM inſerunt aliqui, dum nimium conantur euellere. 184.
Plerique abũde OFFERVNT operam repudiaturis. 337.
Gratum eſt Principibus, domi eſſe, in quem ODIA ipſis debita exonerẽtur. 100.
Nuſquam felicem exitũ habitura ſunt negotia, quorum arbitrum homines animaduertant eſſe illum, quem ODERVNT. 174.
Nonnulli argumentum nihil debentium, ODIO quærunt. 609.
Rarò qui tuos ODERVNT, te amabunt. 597.

P.

PAcechus. Vide Franciſcus Card. Pacechus, & Iſidorus.
Pacificatio Gandauẽſis. 578. eius capita expenduntur. 599. vtrinque ſubſcribitur. 599. 600. probatur à Rege. 600. ab Auſtriaco promulgatur. 599. 600.
Vide Gandauenſe fœdus.
Pacificatoria vrbs. 30.38.
Paciottus. Vide Franciſcus.
Paganus. Vide Mutius.
Pagi incenſi. 470. a quis hauſti. 445.
Palatinus Comes Elector Imperij Belgarum Fœderatorum fautor. 237.471. obitus. 33. Vide Electores, Fridericus, Chriſtophorus, & Ioannes.
Palatium Bruxellẽſe. 7. Antuerpienſe. 584. Culemburgij. 260. 435.
Pandulphus Cenamius Lucenſis Gallicarum copiarum Ductor. 665.
Papiſtas qua occaſione dixere hæretici Catholicos. 137.
Pardi villa Hiſp. Regis. 711.
Pariſij. Vide Lutetia.
Parmæ lætitia, & mutatio in Mariæ Luſitanæ aduentu. 227.
Parmenſis Princeps. Vide Alexander Farneſius.
Parmẽſis Gubernatrix Belgij. Vide Margarita Parmenſis.
Parmenſis Dux. Vide Octauius.

Parochus inter ſacrificandũ, ad libertatem populum adhortatur. 503.
Paſſerculi lignei cubiculo volantes. 16.
Paulus III. Farneſius P. M. Nicæam abit ad Caſ. & Gall. Reg. 56. Lucam ſe confert ad Cæſ. ductis ſecum Octauio, & Margarita. 56. Algerianam expeditionem non probat. 56. tradit Octauium Cæſari in Africam abeunti. 56. auxilia cum Octauio tranſmittit ad Cæſ. trans Alpes. 629. Cõcilium Tridentinum inchoat. 629. eius prædictio de Alexandro nepote. 630.
Paulus IV. P. M. Romæ quomodo ſtabiliuerit Inquiſitionem. 80. bellum inter eum, & Hiſpanum. 563. obitus eius. 33.
Paulus Guiniſius Lucenſis Princeps. 533.
Paulus Rinaldius eques. 675
Paulus Termus Gal. Dux infeſtat Flandriæ maritima. 28. vincitur ad Grauelingam. 28.
Paulus Vitellius militiæ Dux. 636.
Pax quando ſperanda. 29. feminarum opera ſancita. 29. 30. agitata. 645. 680. 698. euaneſcit. 550. 646. Belgio reſtituta. 389. ficta à Carolo Rege Gall. cum Hugonotis. 505. cum Hiſpano læſæ pacis opinio. 506.
Pax inter Carolum Gall. Regem, & Maximilianũ Archiducem Auſtriæ, & Philippum eius fil. 37. inter Ludouicum XI. Gal. Reg. & eundem Maximilianum. 37. inter Philippum, & Henricum Reges. 29. 30. Vide Ceſſatio armorum, & Induciæ.
Pecunia rimandis Principũ conſiliis apta. 327. 328. per eam hoſtilis iniuriæ redempta. 510. Auſtriaco à Gregorio XIII. ſubminiſtrata. 614. 615. eidem ab Alexandro Farneſio. 704. à Rege, Alex. Farneſio. 643. & Gubernatrici. 62. 316. 317. & Scotorum Reginæ. 247. & Ducibus in Belgium. 682. & Epiſcopis. 77. Albano à Pio V. 468. ab eodem Gubernatrici oblata, & non admiſſa. 273. 274. ab Auſtriaco, delegatis Ordinum mutuum data. 604. à Gubernatrice in Galliã ſubmiſſa. 144. à coniuratis corrogata. 334. 339. & ab

Or-

Ordinibus. 578. à victoribus ex Antuerpia depopulatione acquiſita. 540. Orangio unde. 471. Vide Populatio, Præda, Stipendia, & Tributum.
Peralta. Vide Gabriel.
Perezius. Vide Antonius Perezius.
Peſtilentia domum irriſoris inuadit. 625. 626.
Petreius Centurio.
Petrus Antonius Perottus in pugna Marchenſi. 536 eius egregium facinus. 536. 537. Italiæ Paladinus appellatus. 538. in pugna Gemblacenſi. 650. & in pugna ad Rimenantam. 695.
Petrus Buſlus Italorum equitum ductor. 523.
Petrus Camaianus Epiſcopus Aſculan. Pont. Internuncius apud Hiſp. 273. hortatur Regem ad arma in Belgium. 390.
Petrus Ceballius Hiſp. Centurio. 289.
Petrus Ciacconius. 547.
Petrus Erneſtus Com. Manſfeldius Lucẽburgi Præfectus. 39. cũ claſſe mittitur ad Mariã è Luſitania deducendam. 221. 222. Regi carus. 322. 323. 569. eius mores. 326. 327. in conſpiratione Nobilium aduerſus Granuellanum. 179. cum Nobilibus Fœderatis in Orangij adibus. 255. nonnullis ſe opponit. 255. ſententiam dicit in Senatu cõtra coniuratos. 246. increpat filium coniuratis immixtum. 246. multa Gubernatrici aperit de Gheuſiorum cõſiliis. 270. 289. eius opinio de Iconomachia in Belgio. 303. de Lud. Naſſauio. 304. de armis aduerſus Gheuſios. 308. Bruxellas vicario Gubernatricis nomine gubernat. 312. Egmontij litteræ ad illum. 324. reſponſio. 325. paratus ad omnia pro Rege. 326. 569. mittitur in Galliam copiarũ dux ab Albano. 484. equitatum Ludou. Naſſauij in Gallia militantis pro Hugonotis fugat. 484 eius dexterum brachium pila traijcitur. 484. Albani in Belgio geſta Margaritæ Parmenſi perſcribit. 495. ſeditioſos Hiſpanos placare contendit. 572. deſignatur à Requeſenio moriente ſupremus armorum Dux in Belgio. 168. è Senatu abripitur, & cuſtoditur. 577.

deli-

deligitur ductor Hiſpanorum ex Belgio abeuntiū. 604. Caſtrorum Præfectus in pugna Gemblacenſi. 650. ſententia eius in bellico ſenatu. 687. eius locus in Auſtriaci funere. 718. effigies 484.
Petrus Franciſcus Nicellus. 637.
Petrus Henriquez Centurio. 659.
Petrus Ianſonius moritur Harlemi. 521.
Petrus Nauarræus copiarum Dux in inſula Gerbenſi. 526.
Petrus Taxius. 589.
Petrus Toletanus Marchio Villæ Franchæ ab Hiſpania in Belgium. 682. in funere Auſtriaci locus eius. 718.
Petrus Trigoſius è Societate Ieſu Antuerpiēſibus mercatoribus quid ſuaſerit. 514. quid ſeditioſis militibus. 539.
Philibertus Calonius poſtremus Orangij Princeps ex gente Calonia. 105.
Philibertus Bruxellius pro Cæſare abdicante ad Belgarum Ordines. 7. deſtinatur à Gubernatrice ad cognoſcendos Valencenæ tumultus. 147. in ſenatu recitat litteras de coniuratione Nobilium. 244.
Philippolandia, inſula deſerta. 551. 560.
Philippopolis obſidetur. 666. 667. ſitus eius. 667 præfectus. 668. inuaditur. 667. deditur. 668.
Philippus I. Maximil. Imp. & Mariæ Burgundæ fil. 43.
Philippus II. Caroli V. & Iſabellæ Luſitanæ fil. naſcitur. 22. 220. in eius ortu cur vetita publica lætitia. 22. Mariā Ioānis III. Luſitani Reg. fil. vxorem ducit. 220. cū Maria Angliæ Reg. matrimonium celebrat. 6. 33. 170. Anglis non acceptus. 21. mouet patrem ad Belgij abdicationem maturādam. 21. ſodalitiō equitum aurei Velleris à Cæſ. abdicante præficitur. 7. 255. regna omnia ab eodem accipit. 7. & ſeqq. 10. 72. Belgarum Ordines alloquitur. 10. deſtinatur ad Imperium à patre. 11. quid reſponderit commemoranti anniuerſarium paternæ abdicationis diē. 12. 13. Belgij præfecturam Duci Sabaudo tribuit. 26. cum Henrico II. Gal. Reg.

inducias paciſcitur. 26. cum Pontifice bellum gerit. 26. incitat Angliæ Reginam contra Gallum. 27. vincit ad S. Quintinum. 27. ad Caletum cladem accipit. 27. ad Grauelingam Gallum ſuperat. 28. cum Gallo pacem init. 29. Iſabellam Henrici Gall. Reg. fil. ducit. 30. in Hiſpaniam cogitat. 33. 34. Belgarum ſtatum componit. 34. politicum. 38. militarem. 41. ſacrum. 42. 43. 44. 69. 70. Gandaui comitia Ordinum, & equitum aurei Velleris celebrat. 45. Margaritā Parmenſem Belgio præficit. 47. 48. 58. & ſeqq. 63. nouos equites aurei Velleris creat. 62. 113. agit cum Ordinum delegatis. 63. in Hiſpaniam abit. 63. 64. in venatione agnoſcit Io. Auſtriacum fratrem. 708. 709. eidem indignatur ad bellum Melitenſe profecto. 710. offenditur eidem ob Tunetanam munitionem. 710. 711. ſuſpicio de eodē. 611. 712. vulgi ſermo, & iudicia aduerſus Regem. 86. aliorum pro Rege ſentientium. 86. eius & Caroli patris morum diuerſitas. 92. differt reuocationem militum Hiſpanorum ex Belgio. 120. 593. cur differat. 606. reuocat illos. 409. 429. 471. 626. imperat Gubernatrici auxilia Car. Gall. Regi mittenda. 130. 131. 143. 144. 171. Sardiniam offert Nauarræo. 140. eius litteræ de Stuartæ Scotorū Reginæ coniugio. 141. Galliæ Regi mittit auxilia ab Italia in Hiſpaniam. 142. rationem reddit auctorū in Belgio Epiſcoporū. 170. defendit Granuellanum. 171. Regis reſponſum ad litteras Egmontii, Orangij, & Hornani. 176. falſus rumor necati Regis. 183. mandata eius ad Gubernatricem de probroſis carminibus. 184. de ſymbolis famularium veſtimentorum. 187 de pœna hæreticorum. 202. Granuellanum reuocat è Belgio. 188. proficiſcitur ad capeſſendum Luſitanum regnum. 197. Religionis curam ſerio commendat Gubernatrici. 198. Gubernatricem docet rationem hæreticos intercipiendi. 198. eius liberalitas in Anglos exules. 198. ſollicitudo in ſuſcipien-

ſcipiendo Concil. Tridentino. 202. inter eum & Pontificem diſsidium. 203. indignatus reuocat Oratorẽ ab Vrbe. 204. Colloquij cauſam inter Regem Gal. & Reginas reddit Belgis, & reliquis Europæ Principibus. 209. ei colloquio cur nõ interfuit. 210. conſulit Theologos, quid ſentirent de Religionis libertate à Belgis poſtulata. 213. eius verba ante Christi ſimulacrum. 213. Instructio tradita Egmontio. 214. 216. & Al. Farneſius in Belgium deducendus. 217. eius epiſtola ad Gubernatricem de matrimonio Al. Farneſij. 218. imperat hæreticorũ ſupplicia, & alia Gubernatrici. 230. 231. de coniuratione Nobilium in Belgio, & annuis geſtis à Gubernatrice fit certior. 243. 244. 255. 271. 272. Montinij legati poſtulatis non ſatis acquieſcit. 273. veniam coniuratis importune differt. 276. pollicetur aduentum ſuum in Belgium. 276. quomodo petitionibus Gubernatricis annuerit. 288. eidem præcipit armorum apparatũ. 317. Germanis Principibus reddit rationem bellici in Belgio apparatus. 317. grates agit Gallo Regi. 321. Gubernatricẽ admonet de aduẽtu ſuo in Belgiũ. 321. Orãgio, & alijs Proceribus dat litteras beneuolentiæ refertas. 335. oppugnationem Valencenæ non ſatis probat. 361. modum oppugnantibus præſcribit. 362. profectionem in Belgium adornat. 368. 390. de ea Principes per Europam monet. 391. trãſitum orat Regem Galliæ. 391. agit de eadem re cum Duce Sabaudo. 391. ob rebellionem oppidorum in Belgio expeditionem feſtinat. 391. nouis argumentis profectionẽ perſuadet. 392. conſultat ſuper ea re. 393. Albanum expeditioni Belgicæ præficit. 400. deſtinati exercitus cauſã reddit Gubernatrici. 404. & cauſam Albani aduẽtus. 408. gratias eidẽ agit, & aduentum ſuum promittit. 408. 409. nauigaturo Regi ſupplicationes indicuntur in Belgio. 409. poteſtatem dat Gubernatrici Belgio abeundi. 423. Carolum fil. domi cuſtodien-

diendum ſiſtit. 440. *eiuſdem modeſtia recusā-tis ſimulacra, & inſignia ſua Vrbium portis imponi*. 486. *indignatur Albano ex ſtatua in arce Antuerpiæ collocata*. 487 *eam tolli iubet*. 487. *Anna fil. Maximiliani Imper. eidem deſpondetur*. 494. *Requeſenium Albano ſucceſſorem in Belgio ſubſtituit*. 495. 523. *cum Pontifice conuenit de ope ferenda Scotorum Reginæ*. 568. *Concilio ſtatus, Belgij adminiſtrationem demandat*. 569. *promittit ſe miſſurū in Belgium Ioannem Auſtriacum*. 568. 569. 574. *eum in Belgium immittit*. 575. 711. *Belgium adminiſtrari ſine armis cupit*. 712. *Ordinum conuocatio ab eo prohibita*. 578. *Gandauēſem pacificationē approbat*. 600. *mandat Ordinibus vt deponant arma, & Orangiū non admittant*. 616. *iubet Hiſpanos redire in Belgiū*. 627 *Margaritam Parmenſem reuocare in Belgium deſignat cum Alex. Farneſio*. 641. *pacis conditiones ab Angla Regina oblatas reijcit*. 645. 646. *cum Ordinum procuratoribus agit de concordiā*. 680. *noua ſubſidia in Belgium ſubmittit*. 682. *dubitat de Auſtriaci animo*. 711. 712. *pecuniam ei parcè ſubminiſtrat*. 712. *de eius coniugio cum Angla Regina admonetur*. 712. *Belgij præfecturam tradit Alex. Farneſio cum armorum imperio*. 721. *ad Auſtriaci morituri petitiones reſpondet*. 721. *Albano offenſus Vxedam illum mittit*. 525. *euocat Albanū ab exilio ad Luſitanam expeditionem*. 526 *eius dictum experti rerum humanarum vices*. 526. *eius mors*. 16.

Philippus III. Philippi II. *fil. accipit à moriente patre flagellum Caroli V. cruore aſperſum*. 16.

Philippus Barlamontius. *Vide Carolus Philippus Comes Barlamontius*.

Philippus Burgundus *cognomento Bonus quot in Belgio prouincias obtinuerit*. 36. *equeſtrem ordinem aurei Velleris inſtituit*. 43. 226. 227. *ad quem numerum produxerit*. 63. *de augendis Epiſcopis in Belgio olim agitauit*. 43. *eius*

eius nuptiæ cum Iſabella Luſitana. 226.
Philippi Coinx caput cum elogio ab Hiſpanis in vrbem Harlemenſem proiectum. 517.
Philippus Comes S. Pauli Brabantiæ Ruuartes. 615.
Philippus Croius Areſchoti Dux, equitum turmæ ductor. 42. 153. 666. *Religioni, & Regi addictus.* 569. *à Gubernatrice ad Imperii comitia deſtinatur.* 169. *ſtimulatur ab Egmontio in Granuellanum.* 172. *conſpirationi ſe ſubtrahit.* 172. 173. *partes Granuellani ſequitur.* 186. 192. 245. *negat Fœderatos admittendos eſſe in vrbem.* 245. *Gheuſiorũ factioni cum aliis ſe opponit.* 265. *Hallenſis Virginis effigiem nummo expreſſam galero præfert.* 265. *commendatur eius pietas à Gubernatrice apud Pium II. Pontificem.* 265. *mittitur à Gubernatrice ad rebelles Valencenates.* 363. *præſtat Regi ſacramentum fidelitatis.* 369. *Princeps ſenatus habetur.* 576. *allicitur ab Orangio.* 576. *ab Hiſpanorum partibus abalienatur.* 576. *mittitur ad Orangium ab Auſtriaco.* 607. *multa aperit Auſtriaco de inſidiis illi paratis.* 613. *Orangii potétiæ infenſus.* 619.
Philippus Egmontius Lamoralii fil. Bruxellis excipitur magna Ordinum gratulatione. 581. *Antuerpiam intrat cum Vualonum legione* 581. *intrepidè ſe Hiſpanis obiicit.* 583. *capitur.* 583. 584. *redditur ab Hiſpanis commutatione captiuorum.* 603. *equitum Ductor in pugna Gemblacenſi.* 648. *& in pugna ad Rimenantam.* 690.
Philippus Erici Ducis Brunſuicenſis frater. 317.
Philippus Gulielmus Co. Buranus Orangii primogenitus. 576. *relinquitur à patre Louanii ſtudiorũ cauſa.* 375. *mittitur in Hiſpaniam ab Albano.* 434. *catholicè educatur.* 434.
Philippus Haſſiæ Lantgrauius. 21. 126. *dolus eius ad diſturbandum coniugium Orangii cum Anna Saxonica.* 126. *ſuſcipit è ſacro Baptiſmi fonte fil. Orangii.* 208. *ad confeſſionem Auguſtanam Guberna-*

bernatrice hortatur. 320. Brunſuicenſi Duci quid ſuaſerit. 320. Gubernatrici legationem mittit. 383.

Philippus Holachius Dux pro Ordinibus Bredam obſidet. 644. aſtu capit. 645. Ruremundam inuadit, & fugatur. 645.

Philippus Lalinius peditum pro Ordinibus Ductor. 647

Philippus Lanoius Beauorij Dominus contra Tholoſiū ad Oſteruelam. 349. pugnat cum Tholoſianis. 350. vincit. 351. contra coniuratos ad Tornacum. 452. 454. mors. 531.

Philippus Macedoniæ Rex. 196.

Philippus Maillardus Caluinianis vinculis coercetur. 147. è carcere extractus fugit. 152. damnatur. 148. 149. 154.

Philippus Marbeſius Louervallij Dominus militum Trib. Regios diſtinet ad fluuium Getam. 478. ſauciatus capitur. 480. ſupplicio afficitur. 481.

Philippus Marniſius S. Aldegundis Dominus Caluini diſcipulus. 609. 610. dictat fœdus coniurationis. 239. quæſtor ærarius Gheuſiorum. 339. capitur apud Hagam ab Hiſpanis. 523. Orangio intimus. 523. libertate donatur cum tribus alijs ab eo deſignatis. 532. 533. immittitur ab Orangio ad Auſtriacum capiendum. 609. 610. 612.

Philippi Melanchthonis prædictio de Principe Orangio. 106.

Philippus Momorātius Hornæ Comes Maris Belgici Præfectus. 42. 460. & Prætorianorum militum. 460. aurei Velleris eques. ibid. militiæ tirociniū ſub Carolo Imp. ponit. 460. opera eius ad S. Quintinū. 460. contrariū experitur Grāuellanum. 40. eius odium, & litteræ in Granuellanum. 99. 158. 173. 453. inuitatus à Rege in Hiſpaniam recuſat. 177. contra Granuellanum cum alijs conſpirat. 179. 451. inter Fœderatos numeratur. 241. 452. eius querela in ſenatu contra Regem. 248. agit de remittendo in Hiſpaniam aurei Velleris torque. 255. Fœderatis ciuiuis ſe adiungit in adibus Culemburgij. 262. & in conuiuio apud Orangium. 263. armorum conſilium

lium non laudat in ſenatu. 308. poſtulatur Præfectus rebus Fœderatorum curandis. 287. pro hæreticis facit. 345. Tornaci Gubernator templa hæreticis attribuit. 313. 453. Teneramundæ Conuentui interuenit. 321. 452. turbarum in Belgio conſcius, & fautor. 322. in eundem Regis ira. 322. iuſiurandum fidelitatis Regi dicere recuſat. 369. fidelitatis exẽplar Gubernatrici tranſmittit. 376. Albani conſpectum auerſatur 417. ab Egmontio ducitur ad Albani conſultationem. 417. detinetur & exarmatur. 419. in arce Gandauenſi cuſtoditur. 450. pro eo multorum preces. 450. obiecta illi à Procuratore Regio. 451. & ſeq. Reſponſa eius ad obiecta. 453. & ſeq. Gãdauo Bruxellas aſportatur. 456. ad mortem ſe parat. 457. capite plectitur. 458. eius elogium. 460. odium multorum in Alb. ex eiuſdem morte. 472.

Philippus Norcarmius à S. Aldegunde pro Marchione Bergẽſi Hannoniæ Præfectus. 354. præſidiarios milites Valencenam deportat. 354. 355. offenditur Valencenatum in cõſtantia. 355. eorum legatos ſecum trahit. 355. vrbem obſidet. 356. Tornacenſes vincit. 359. 360. vrbem victor intrat, & punit. 360. ad obſidionem Valencenæ redit. 361. oppugnationem vrbis aggreditur. 364. eius ſuburbium occupat. 365. Valencenam victor ingreditur. 367. eã exarmat, & punit. 367. eius encomiũ. 368. Traiectum expugnaturus contendit in Brabantiam. 377. Traiectum capit. 379. punit. 379. Hollandiam petit. 379. 386. in Harlemenſi obſidione ſaucius. 521.

Philippus Sega Pont. Nũcius ad Auſtriacum. 614. agit cum Ordinum Delegatis, & ſenatoribus. 615. è Belgio in Hiſpaniam tranſfertur. 616.

Philippus Staueleus Glaioni Dominus tormentorũ Magiſter. 42.

Philippus Valeſius. Vide Philippus Burgũdiæ Dux.

Picentina Præfectura. 614.

Picturæ impiæ contra Deum & Regem. 337. contra Albanum. 504.

Pietas in Virg. Hallenſem. 265. *Hiſpanorum in pugna* .465.468.469. *militum, & mercatorum Antuerpiæ*.514.515. *rara in caſtris*.716.717.
Piraticam exercētes in Hollādia, *&* Friſia. 501.502. *ex* Gallia, *&* Britannia *confluentes*. 504. *Vide Prada*.
Piſani an illuſi à Carolo *VIII*.609.
Piſcarius. 439. *Vide Carolus Daualus*.
Pius IV.P.M. *quam ſtatuerit dotem auctis in Belgio Epiſcopis*. 69. 70. *creat Granuellanum* Cardinalem *cum alijs ſeptendecim* 128. *conatur abſtrahere Nauarræum à fouendis hæreticis*. 139. *eius aulici in comitijs Pontificijs offenſi oratori* Hiſpano. 156. *ſollicitudo eius in promulgando* Concilio. 202. *offendit* Hiſpanum *Regem*. 203. 204. *litem intendit Octauio Duci Parmenſi*. 218. *eiuſdem mors*.193.
Pius V.Pont.Max. *in fœdus contra Turcas incumbit*. 194. *vexillum, ac ſceptrū mittit Io. Auſtriaco*.194. *ad augendam Belgarum Religionem numiſmata primus omnium cõſecrat*. 265. *ſacros eiuſmodi nummos geſtantibus indulgētias concedit*.265.266. *Regem Hiſp. hortatur, vt armatus in Belgium contendat*. 273. 390. *Internuncium ſuum ad Gubernatricem mittit*. 273. *laudat illam, & adiumenti offert*. 273. *per eam litteras mittit Orangio, & Culēburgio*.274. *monet Regē de libris Caluinianis Toloſæ, ac* Lugduni *repertis* 441. *Albanum litteris, & pecunia in Gheuſios animat*.468. *eius precibus attribuitur victoria ab Alb. reportata*. 468. *pro ea gratias Deo ſolenni ritu agit*. 468. *galerum, & gladium Pontificus precibus ſacros Albano tranſmittit*.484.485. *eius litteræ quibus Belgæ ab hæreſi abſoluuntur*. 493. *laudat Alex.Farneſium* 637. *moritur*. 194.
Platerius. *Vide Imbertus*.
Plebs Antuerpiana Bredendio fauet. 267. 268.
Plenilunium. 547.
Plus vltra, & plus citra Carolo V. accommodata. 20.

Pluuia ſanguinis. 458. 459.
Pœna. *Vide* Mulcta.
Poëſis ad ſacra, & profana. 150.
Poluillerius Trib. leg. Germanorum Ruremūda pellit Fœderatos. 645. milites legit in Germania. 683.
Pompa funeris. *Vide* Exequiæ. Pompa Triumphalis. *Vide* Triūphalis pompa.
Pontifex in arce Adriana. 22.
Populatio Aldenardæ ab Orangio. 510. Amerſórtiæ à Gheusijs. 510. Antuerpiæ ab Hiſpanis. 581. & ſeqq. Mechliniæ ab iiſdem. 514. Nardemi ab iiſdem. 516. Romæ à diuerſis 22. ſacrorum. *Vide* ſacra. Teneramūdæ ab Orāgio. 510. Traiecti ad Moſam ab Hiſpanis. 580. Zutphaniæ ab iiſdem. 515. aliarū vrbium, & oppidorum. 510.
Populus nunquam ſibi conſtans. 84. auidè ſpectat potentiorum caſum. 191. facilè credit quod exoptat. 269. de Religione auet arbitrari. 133. gaudet patrias opes, ac potentiam aduenis oſtentari. 110. deſignat Belgij Gubernatorem. 45. ſollicitatur à Nobilibus aduerſus Inquiſitionem. 238.
Populi audacia. 500. acclamationes Orangio aduentanti. 283. ſententia de Procerū captiuitate. 419. amor in Egmontium. 454. plauſus ad Gheuſiorū ſpectacula. 257. 263. 264. alacritas in deſtruendis hæreticorum templis. 388. odium in Albanum. 454. 455. 485. 486. 500. in Hiſpanos. 574. in Granuellanum. 101. *Vide* odia. Lætitia ob eius diſceſſum. 191. & in confringenda Albani ſtatua. 618. timor ex domeſtico, & externo rigore. 443.
Populare in Belgio Imperium. 622.
Popularium conſpiratio. 275.
Portus Angliæ, nauibus Hollādis prohibitus. 501. Portus Brilæ, & Enchuſæ Hollandiæ. 502. 503. Caleti Galliæ. 27. Fliſsinghæ Zelandiæ. 503. Grauelingæ Flandriæ. 28. *Vide* Claſſis, & Naues.
Præda relata ex nauigijs Scalderiani, & Muſtaphæ. 638. 639. ex Antuerpienſi populatione. 587. cre-

erepta à tēplis.386. Prædæ cupido in coniuratis.243. 504. in victoribus. 587. Prædatriciæ merces redēpta. 514. Vide Piraticā exercentes, & Populatio.
Prædictio. Vide Præſagitio.
Præfectus Belgij. 701. 721. Vide Belgij, & prouinciarum ſingularum Gubernatores.
Præfectus Caſtrorum. 410. 564. 649. 718. Claſsis Othomanicæ. 562. Claſsis Regiæ. 565. Vide Claſsis. Equitum aurei Velleris. Vide Ordo, & Equites. Lanceariorum equitum. 535. Maris. 42.495.561. 639. Prætorianorum. 419. Regij ærarij. 184.489.616. 679. Vide quæſtor Sclopetariorum equitum. 648. Vide Sclopetarij. Tormentorum. 42.647. Vide Tormenta.
Præfectus Vrbis. 55. Præfecturæ abdicatio. 10. 26.
Prælium nauale. Vide Pugnæ naualis. Præliorum diariū. 475. Vide Pugna.
Præſagitio, & prædictio Caroli V. de Belgio. 92. Lucæ Gaurici de Henrico II. Gal. Reg. 32. Melanchthonis de Orangio. 106. Pauli III. de Alex. Farneſio. 630. Pij V. de periculo Religionis in Belgio. 390. futurarum calamitatum. 431.646.458.473. Proſperi ſucceſſus. 55. Vide Prodigia.
Præſes conſilij priuati. 61. Caſtellæ. 195. 394.
Prætor Antuerpiæ. 296.
Prætoria nauis. Vide Nauis Prætoria, & Inquiſitionis Hiſpanicæ pugna.
Principi Iupiter imitandus. 203. 204. Principum Philoſophia quæ. 328.
Priuilegia Brabantina. Vide Brabātia, & Bruxellæ.
Priuilegium læti Introitus. 71. 72. 615.
Proceres Galli cum hæretica multitudine coniūguntur. 135. Proceres Hiſpani recedunt à Carolo V. 12. Proceres Belgæ à Rege ad prouinciarū adminiſtrationem admouētur. 38. & ſeq. eorum indignatio. 165. habentur Hugonotorum Patroni. 172. diſceſſus ab aula. 182. litteræ eorum ad Regem contra Granuellanum. 173. ſymbola conſpirationis in conuiuio ab iiſdem decreta. 184. 185. externorum potentiæ impatientes. 188. iuſſi à Rege in ſenatum redeunt. 190.

190.191. *inter Fœderatos nonnulli eorum ſignificãtur.* 240. 241. *nouum Dominum in Belgio meditãtur.*243.323.451.454.321 *eorum ſecretus Teneramunda conuentus.*321.*penetrant in arcana Regis conſilia.*327.*eorum cauſa defenditur in aula Regis.* 392. 438. *conſultant cum Duce Albano* . 418. *in ius vocantur.* 433. *non parēt.* 433. *è Belgio profugi dãnantur.* 433.434.*arma in Hiſpanos induunt* . 578. 579. 586.*infenſi potentiæ Principis Orangij.* 619. *de nouo Belgij Gubernatore cogitant* . 619. *Vide Nobiles Cõfœderati,& Equites aurei Velleris* .

Procuratores Regij . 6. 451. 452.*Ordinũ.VideOrdines.*

Prodigia in morte Caroli V. 18.*cladis in Belgio futuræ* . 431. *in cælo viſa* . 473.*Florentiæ obſeruata* . 54.*Louanij.*458. *Vide Cometes, Eclipſis, & Præſagitio* .

*Proditio Armenterienſium detegitur.*357. Montium. 505. 517. *Areſchoti.*698. *opinio de proditione Belgij* . 303.

Profectionis Regiæ opinio ex Hiſpania in Belgium cur tandiu ab Rege ſuſtentata. 390. *& ſeqq.ſuper ea conſultatio* . 393. *pro ea ſupplicationes Tiberio, & Regi* Hiſp.*indictæ comparantur.* 409.

Proſcriptio editæ in Orangiũ 108. *eius defenſio.* 8. *Vide Apologia* .

Proſcriptio Lutheri 82. *coniuratorum.* 434.435.

Proſper Sãctacrucius Pij IV. Pont. Nuncius in Gallia . 138. 139.

ProteſtatioHiſp.Oratoris ad Pium IV.Pont. 204.

Prouerbiũ militare inVualonica militia in meticuloſos exploratores . 462. *prouerbium Valencenatũ ſuperbum.* 354.

Prouinciarum Belgicarum diuiſio. Vide Belgium .

Pſalterij translatio metro illigati . 150. *ab hæreticis Gallica lingua decantatur* . 147. 279.295. *edicto damnatur.* 151.

Puer biceps, quadrupes, quadrimanus . 431. *puer cum ſele in cunis.*497.*oculos eruens coturnicum* . 436. *lepuſculos iugulans* . 436.*vndecennis arma poſtulans ad oppidi oppugnationem.* 633.

Puella in templo ſacrilegè interempta.674.675.tritinis foſſa, & refoſſa deuoratur.520.521.

Pugna Antuerpiæ.583. ad Caletum.27.in Dalhemij mœnibus.674. apud Drocum Normandiæ.145. ad Dueladiam mare vadētiū.558.559. ad S.Dionyſium. 422. ad Eſpinenſe cœnobium. 508. Gemblacenſis.646.& ſeqq. ad Gemingam.463. & ſeq. ad Getam fluuium.478.479. redintegratur.480. apud S.Giſlenium.508.ad Grauelingam. 28. ad Hillegerlæum cœnobium.445. 446. prope Lanoium.359. in Limburgi ſuburbus.670 Mochenſis.534. Montenſis.507. ad Orbatellum. 563. ad Oſteruelam.350. apud Quercetum.483. ad S.Quintinum.27.ad Renteium caſtrum.537. ad Rimenantam.688.& ſeqq. ad Tillemontem. 580.ad S.Valerium.444. ad Vaterloum pagum. 358. Pugna nauialis ad Brilæ portū.502.ad Echinadas contra Turcas.637 638. 710. 715.nauigij Inquiſitionis Hiſpanicæ appellati.523. ad Middelburgum.531.532. apud Pantellariam.565. aliæ. 504.565.

Pyramus Corradus Io. Auſtriaci vterinus frater. 722.

Pyrrhus Maluetius Italorū Trib.deſignatus.683.

Sententiæ ad P.ſpectantes.

PRINCIPVM aliqui hactenus ſuorum gratiæ tribuunt, dum illi ſe conſiliorum miniſtros,non authores iactent. 178.

PRINCIPES nunquam ſoli peccant. 276.

Hæc eſt PRINCIPVM philoſophia, conſiliorum ſecreta rimari, naturæ abditis apud otioſos relictis. 328.

Beneficij loco habere populi ſolent curationē à PRINCIPE, ne ſecantem ſeruū patiantur.390.

Nō ingrata PRINCIPI miniſtrorum aſperitas, tamquam fraudibus blandiētium intractabilis. 528.

PRINCIPIBVS de coniuratione non creditur niſi peremptis.617.618.

Tantum eſt PIIS aſſueſcere dū ſapis,vt etiam deſipiēs nō poſsis eſſe nō pius. 705.

Præſens PECVNIA non perinde repudiatur, vt promiſſa. 541.
Imminentium PERICVLORVM remedium ipſa pericula arbitrātur aliqui. 269.
PERICVLI ſocietas per quā facile homines iungit. 329.
Nullis conſtringi poteſt vinculis PERFIDIA. 368.

Q

Quadriga prima Florentiæ viſa. 563.
Quadrupes, & quadrimanus puer. 431.
Quæſitio. Vide Inquiſitio.
Quæſitor cauſarū fidei primus. 79. primus in Brabātia. 234. Quæſitores ad tēpus. 79. 80. perpetui. 82. 83. 238. 273. 279. 288. 394.
Quæſtio de tributis. 500. in Concilio Tridentino de conſeſſu inter Regios oratores. 203. componitur. 203. Romæ reſtituitur. 203. à Pontifice definitur 204.
Quæſtiones de fide agitatæ 80. 81.
Quæſtor exercitus. 339. 638. Regij ærarij. 184. 489. 611. 679.
Quercetum op. 483.
Querela Belgarum contra Albanum. 499. contra Auſtriacum. 712. contra Orāgium. 511. contra milites Hiſpanos. 68. 120. Coniuratorum cōtra Gubernatricem. 258. Egmontij contra Regem. 230. Epiſcoporum veterum contra auctos Epiſcopos. 70. Gubernatricis in Egmontiū. 293. eiuſdem cum Rege. 327. Hiſpanorum contra Fœderatos. 601. 10. Auſtriaci contra Regem. 714. Nobiliū contra Hiſpanos. 93. eorundem, & aliorum contra auctos Epiſcopos. 70. 71. Orangij contra Cæſarem. 319. eiuſdem & Egmontij cōtra Regem. 162. 247. eorundem contra Granuellanum. 179. Præfectorum prouinciarū cōtra Gubernatricis edictū. 233. Philippi II. contra Carolum patrem. 21. popularium contra Inquiſitionem. 253. & contra Procerum captiuitatem. 419. Senatorum contra Inquiſitionem, & edicta Cæſaris. 247. 251. 252. Sorbonicum contra Marotti poeſim. 150. Vide Odia.
S. Quintini ſanum. 633. præ-

lium ibi commiſſum. 27. 237. *equitum in eo magiſter*. 28.

Q. Cicero. 547.

Q. *Sertorius*. 13.

Quirinalis collis. 624.

Quiſciada. *Vide Aloyſius*.

Sententiæ ad Q. ſpectantes.

QVÆ vnumquemque manent præſtire, quã vitare facilius eſt. 272.

QVÆRIMONIÆ, licet æquæ, amittunt, ſi importunæ ſint, æquitatis partem. 249.

R.

Rabies mulierum erga victos errabundos. 29.

Rabidi canis morſu interemptus. 522.

Raitres *equites à Lancearius profligati*. 536. 537. 649.

Ranuccius *Farneſius Parmæ, ac Placẽtiæ Dux oritur*. 227. 634. *à Deo quomodo impetratus*. 227.

Raphael Barberinus Vrbani VIII. patruus. 475. *præliorum, quibus ipſe interfuit, adnotator*. 475. *Albanum admonet de Orãgij conſilijs*. 478. *mittitur ab Albano ad Angliæ Reginam*. 490. *Reginæ reſponſum, & controuerſiæ ſtatum refert Albano*. 490. *in expeditione Zelandica comparat nauigia*. 551. *in aditu Zelandiæ munitiones, & caſtella excitat*. 551. *Vitellij loco multa peragit*. 551. 552. *cum ſelectis militibus mare pedibus traijcit*. 553.

Raphael Manriquius. 641.

Rapina. *Vide Præda*.

Raſsinghemius. *Vide Maximilianus*.

Rationarium Imperij. 8.

Raymundus *de Taſsis Regius Tabellariorum Præfectus*. 439. 440.

Rebellio Belgarum à Romanis. 499. *Maurorum ab Hiſp. Rege*. 392. *Hugonotorum à Gallo*. 402. *tentatur in Belgio, & maturatur ab Orangio*. 500. *ciuitates rebelles accipiunt ab eo Præfectos, leges, & reditus*. 504. 392.

Rebellandi occaſio Belgis, & Orangio unde. 116. 499. *à Religionis cauſa initium ſumptum* 345. *& ſeq*. 319. 320. 360. 367. *à tributis*. 499. 500. 504. *à tumultuantibus Hiſpanis* 579. 580. *Vide Nobiles confœderati*.

Recenſio exercitus. Vide Exercitus.

Recuperatio ciuitatum rebellium à Regijs. 515. *Montium.* 513. *prouinciæ* Limburgenſis. 672. 673.

Reformati. *Vide Religio reformata.*

Regiminis noua forma in Belgium *introducta.* 578. *Vide Ordines.*

Regina Hiſp. Vide Anna, & Iſabella.

Regnardus. Vide Simon.

Regni abdicatio 610. *tranſlatio.* 10. *erectio.* 38.

Religio Deo cultum, populis concordiã præſtat. 78. 79. *pacis, & tranquillitatis cuſtos.* 80. *in officio populos continet.* 112. *eius procurandæ ratio quæ in Belgio.* 79. 44. 110. *pœna pro ea conſeruãda edicto propoſitæ.* 80. 231. *cauſarum eiuſdem cognitio ad quos pertineat.* 79. 202. 252. *cõtra eius turbatores quomodo prouiſum.* 79. 80. *læditur à* Luthero. 81. *eius induciæ ab hæreticis probantur.* 330. *commendatur à Cæſare Ordinibus* Belgij. 8. *à Rege Gubernatrici, & Ordinibus.* 63. 198. 199. 215. 231. *eiuſdem inclinatio.* 197. 201. *contra eam conſpiratio.* 338. *iniuriæ eidem illata.* 21. 22. 273. 277. 279. 289. 311. *& ſeqq. in eandem famoſi libelli.* 184. 268. *odium.* 135. 546. *eius cauſa bellũ in Belgio.* 5. 320. *eius reſtitutio procurata à Gubernatrice.* 198. 312. 378. 383. 389. *ab Albano.* 486. *contra eam noua iuriſiurãdi formula.* 256. 622. 623.

Religionis libertas in Belgio *quæſita.* 236. 243. 286. 309. *extorta.* 626. *ſuper Religione congreſſus.* 44. 378.

Religio *reformata in* Belgio *in tuto poſita.* 304. *de ea in* Gallia, *& Belgio perdenda conſilium.* 112. *ea vtitur Orangius ad continendas contra* Hiſpanum *ciuitates.* 679. *Vide Gheuſij.*

Religionis Catholicæ *perturbatores.* 319. *deſertores.* 617. *dubiæ Religionis homines.* 180. *Religioſi eijciũtur ab Vrbibus Belgij.* 314. 614. 626. *eorũ cœnobia.* 72. *diripiuntur.* 151. 292. 299. 300. 301. 304. 314. 315.

Reliquiæ Sanctorum ab incendio & ruina ſeruatæ. 678. *earundem curà maior quam gẽmarum.* 225.

Reme-

Remedia tempeſtiue adhibenda. 575. *valent aliquãdo ex contemptu*. 187. *& temeraria in præcipiti malo*. 694. *ab vnius imperio peti ſolent*. 569. *periculorum remediũ imminentium*. 269.
Renatæ filia Lud. Gall. Reg. nuptiæ cum Hercule Ferrariæ Duce. 52. *eius filia deſtinatur vxor Alex. Farneſio*. 217.
Renatus Henrici Naſſauij, & Claudiæ Caloniæ fil. 105.
Renteium Arteſiæ caſtrum. 537.
Requeſenius. Vide Berlin*guerius, & Ludouicus eius fil. Galceranus, & Ludouicus eq. S. Iacobi Commendator*.
Reſpub. Hollandorũ *ex paruis initus quanta*. 1. 504. *hæreticorum à Fœderatis inſtituitur*. 330. 343. *prædatorijs nauibus ſupra modum augetur*. 504. *in mare plerunque victrix*. 504.
Reuocatio exercitus Catholici ad Rimenãtam. 693.
Reuxium op. Auſtriaco ſe dedit. 666.
Rex Cypri. 333. Rex *Romanorum*. 10. *Rex* Hiſp. *Vide Philippus. Rex Gall. Vide Carolus. Franciſcus.* Henricus, & Ludouicus.
Rhenus Hollãdiæ fl. 3. 545.
Rhotomagum à Gallis expugnatur. 145.
Rimenanta pagus, & in eã pugna. 688.
Riſorius Nohotius Albano Duce inſidias parat. 444. *ex Iuliacenſi agro Moſam traijcit*. 444.
Robertus Brederodius Granuellano Cardinali infenſus. 99. *Cameracẽſem Archiepiſcopatũ ambit*. 100.
Robertus Melodunus Vicecomes Gandauenſis. 647.
Robertus Stuartus Scotorũ ductor in pugna ad Rimenantam. 690.
Rodericus Gomeſius à Sylua Eboli Princeps à conſilijs Hiſp. Reg. 93. *magnæ potentiæ apud Regem*. 139. 394. *cum Albano in Senatu & in aula diſsidiũ eius*. 394. *ſententia de profectione Regis in Belgium*. 396. 339. *Parmenſem Gubernatricem monet de morte Marchionis Bergẽſis*. 404. *& de ipſius cauſa cognoſcenda*. 407. *Regis nomine ſcribit Gubernatrici de exercitu in Belgium tranſmittendo*. 408.

408. & cauſam Albani aduentus aperit. 408. adhibetur à Rege in Caroli Principis captiuitate. 440 irridet Albanum æmulũ ex ſtatua ſibi erecta. 486.
Rodericus Toletanus Trib. in caſtra ex pugna ſaucius refertur. 521.
Rodulphus II. Imp. per Oratorem fidem ſuã obligat Gandauenſi fœderi. 600. improbat fratris ſui Matthiæ conſilium adeuntis adminiſtrationem Belgij. 620. increpat Maximilianum rei cõſcium. 620. multorum ſuſpiciones de Cæſare ſeriò non agente. 620.
Roma ſermonũ auida. 206. Romæ comitia. 156. 193. 194. clades. 22. Nobilitas. 630. Pontifex. 320. 16. 22. 44. 69. 320.
Romanorum dictum de Cæſ. Auguſto. 524. victoria ex Sabinorum armis agnita. 466. Dictator. 615. theatra. 546. veneratio eorum erga Chriſti è Crucis pendentis imaginem. 631. Romanorum Regni in alterum translatio. 11. contra Romanos votum. 121. contra eos Belgio eijciendos Belgarum conſpiratio. 2. 580. in Romanã Religionem odium. 546.
Romerus. Vide Iulianus.
Roterodamum vrbs. 545.
Rumor de Carolo V. aquis hauſto. 56. & de Octauio Farneſio. 56. de Auſtriaci diſceſſu ex Belgio. 676. de coniugio inter eundem & Angliæ Reginam. 712. de eius morte properata. 714. de Alexan. Farneſij morte. 676. de morte Megani. 447. de morte Hiergij. 676. de cuſtodia & morte Caroli Hiſp. Principis. 441. & ſeqq. de Morte Mondragonij. 676. de necato Philippo Hiſp. Reg. 183. de eius aduentu in Belgium. 335. de necato Orangio. 687. conſpirationis Nobilium in Belgio. 235. de coniuratorum aduentu Bruxellas. 244. de reuerſione Grãuellani in Belgiũ. 190. 495. de Limburgi arce ſuccenſa. 676. de pace Caroli IX. Reg. Gal. cum Hugonotis. 505. de coniugio Borbonij cum Stuarta Scotorum Regina. 141.
Rupelmunda, hæretici ſacerdotis facinus. 199.
Ruremunda ab Orangio expugnatur. 509. obſidetur

ab

ab Ordinibus.645.liberatur.645.
Ruſtici iconomachos cadũt. 293. & milites.509. Lud. Naſſauium vulnera ad Moſam lauantem interficiunt. 534. eorum inter arma ſimplicitas. 462. copia.359.
Ruuartes Brabantiæ creatur Orangius ab Ordinibus.615. quod genus Magiſtratus.615. qui olim eo fuerint inſigniti. 615.
Rythouius Iprẽſis Antiſtes. Vide Martinus.

Sententiæ ad R. ſpectantes.

RELIGIO apud hæreticos alieni iuris eſt, ac tranſlatitia.330.
RELIGIONIS patrocinium & tutela legum, vera Regnorum firmamẽta. 9.
RELIGIONEM rarò ſolam mutauere ciuitates.88.
Quoties mota eſt ſacra hæc RELIGIONIS anchora, toties fluctuauit Reip. nauis.88.
RELIGIONIS iactura nullo aut opum, aut Imperij additamento repræſentari poteſt.294.
REGIBVS latè dominantibus nec requies vnquam futura eſt à bello, nec defutura præmia bellatoribus.602.
Nihil tam REGNO perniciosum, quam ſi populus addiſcat in Dominum palàm obniti.78.
Licet miſerrimo cuique ROGARE.246.
Non malè auritis ſatis RESPONDETVR non reſpondendo.379.
REBVS intentus officiorum inania tranſmittit. 628.
In præcipiti malo temeraria interdum REMEDIA non imperitè adhibentur.694.

S

SAbaudia.328.391. Sabaudiæ Dux. 106. 410. vxorem ducit Catharinam fil. Hiſp. Reg. 197.423. Vide Carolus & Emmanuel Philibertus.
Sabina Palatina Bauarica nubit Com. Egmõtio. 459. eius ſupplex pro marito libellus miſſus in Hiſpaniam.450.
Sabini ad Anienis ripas confligentes cum Romanis.466.
Sacerdos mare traijcientibus bene precatur. 555.

Sacerdotes è Britannia apud Belgas exulātes ab Hiſp. Reg. *aluntur*. 198. *quæſitis cruciatibus mactantur*. 510. *Antuerpia eijciuntur*. 626. & *Amſtelodamo*. 679. *Sacerdotum icunculæ flagris cæduntur*. 518. *Sacerdotes ac religioſos profana ac bella tractare an deceat*. 4. *Vide* Religioſi.

Sacer Ordo ſequitur Ordinū Belgicorum partes. 617. *iuriſiurādi formula ex eodem exigenda*. 622. *Sacra ad profana translata*. 150. *Sacrarum reliquiarū cura*. 225. 678.

Sacrorum cultor à ruina, & incēdio liberatus. 677. 678. *Sacrorum iniuria*. 502. *ludibrium ab* Harlemenſibus. 518. *depopulatio*. 289. & *ſeqq. clades Amſtelodami* 679. *violatio Antuerpiæ*. 295. & *ſeqq. vaſtatio ab Orangij militia*. 510. *Antuerpiæ reſtitutio*. 383. *Sacrilegorum irreuerentia*. 297. 298 314. 315. *eorundem damnatio*. 434. 435. *Vide* Gheuſij, *Hæretici*, & *Iconomachi*.

Sacromorus Biragus. 666.

Sagittarum colligatus faſciculus, Inſigne à Belgarum proceribus aſſumptum. 187.

Saluator Epiſc. Cluſinus Pōt. Nuncius. 45.

Samaniegus. 685.

Salubris aqua. 497.

Samblemontius Trib. 658.

Sancerra in Biturigibus obſidio cum Harlemenſi cō̄paratur. 520.

Sanctius Auila militum Prætorianorum Albani Præfectus. 412. *armatis militibus circumdat Culemburgicas ædes*. 419. *trās Moſā Hocſtratani copias reijcit*. 444. *vulneratur*. 483. *claſſi ad liberādum Middelburgum præficitur*. 531 532. *ad Mochemū pagum* Lud. *Naſſauium debellat*. 534. *aduerſus eum ſeditio Hiſpanorum*. 538. *in Zelandiæ expeditione, militiæ terreſtri præficitur*. 550. *in Philippolādiam nauigat*. 550. 551. *inde Duuelandiam*. 560. *eius querelæ aducrſus Senatum* Regiū & *huius contra eundem*. 573. Hiſpanis *Aloſtanēſibus ſubſidium impartitur*. 574. 582. 583. *Antuerpiēſis arcis Præfectus intra eam recipit Hiſpanos vndique accurrentes*. 582.

582. vincit. 583. & ſeq. in Antuerpiæ populatione milites continet. 587. cum Hiſpanis Belgio diſcedit. 604. effigies eius. 534.
Sanctius Leua Sãctij Nauarræi Proregis fil. 682.
Sanctius Londognius Trib. 410. Antuerpiæ Conſulem capit Albani iuſſu. 417.
Sanctacruzius. Vide Proſper.
Sanguis Louanij pluit. 458. 459.
Sanquintini op. Vide Quintini fanum.
Sardinia Borbonio offertur loco Nauarræ. 140. 145.
Sardoa legio. 410. 412. 445. incendit plures pagos. 460. ab Albano mulctatur. 469. quanta ex incendio iactura. 470.
Sarra Martinengus militat in Gallia. 665.
Saulius. Vide Antonius.
Saxonia. 279. Saxonũ Dux. 11. Vide Auguſtus, & Mauritius.
Scaldia Zelãdiæ inſulæ caput. 516. bellum in eam à Requeſenio deportatur. 550. 551. auxiliũ eidẽ defertur ab Orãgianis. 560. expugnatur. 560. 561. ab Hiſpanis relinquitur. 752.
Scaldis fluu. 3. 365. 550.
Scamander flu. 3.
Scanderiæ Præfectus vulneratus capitur ab Alex. Farneſio. 638.
Scarembergius mittitur obuiam legatis Germanorũ. 384. Gubernatricis nomine illis in Senatu reſpondet. 384. 385.
Scauemburgius Trib. euocatur è Germania ad Valẽcenæ oppugnationem. 362. cum legionibus aduenit. 364. deſtinatur cum parte legionis ad præſidium Buſcoduci. 391. ciuitatem componit, & Rempub. ordinat. 391. excipit Albanum Belgium ingredientem. 414.
Scheiffius Brabantiæ Cancellarius mittitur ad Buſcoducenſium motus componendos. 346. contumelioſè habitus retinetur. 347. 379. ſoluitur, & Gubernatrici remittitur. 380
Schonouia ciuitas Hiſp. ſida. 503. expugnatur ab Hiergio Geldriæ Præfecto. 549.
Schouuemburgius. Vide Iuſtus.
Scipio Campius bellicus machinator. 700.
Scloporum grandium vſus ab

ab *Albano inuentus*.412. 465.

Sclopetarij equites.536.537. 648.650.690. & ſeqq.

Sclopetarij pedites. 359. 555.689.692.

Scotiæ Regina. Vide Maria Stuarta.

Scoti nudi pugnantes in prælio Mechlinienſi 692. *Scotorum copiæ*. 648. 657. 690.

Scriptores annalium. 4.

Scriptores de principijs tumultuum Belgicorum cur diſſentiant. 66. 67.

Sebaſtianus Luſitanorũ Rex. 698.

Sebaſtianus Morales Societatis Ieſu, Iaponiæ Epiſcopus, Mariæ Luſitanæ Confeſſarius. 222.

Seclinienſes inuadunt & fugant Iconomachos, 158. 293. 306.

Seditio ab Orangio in Belgio vnde ſumpta. 113. 114.

Seditio Valencenatum. 147. *redintegratur*. 152. *componitur*. 154. *Antuerpiæ ex Apoſtatæ ſupplicio*. 200. *ex concionibus prohibitis*. 281. & *ex Caluinianis*. 352. *Vide Tumultus*.

Seditio militaris in caſtris Lud. Naſſauij à Germanis militibus ſtipendia expoſcentibus. 464. *reprimitur*. 464. *iteratur. ibid.*

Seditio Hiſpanorum aduerſus Auilam ſtipendia non ſoluentem. 538.

Seditioſi nouum Electum creant. 539. *Antuerpiam intrant*. 539. *eorum minæ & ſolemne ſacramẽtum*. 540. *ſtipendia ijs perſoluuntur & placãtur*. 540. *pia eorũ liberalitas*. 540. *quo modo ſe geſſerint cũ Ieſuitis*. 541. *eorũ fructus ex adhortatione vnius ex Patribus Soc*. 542. *ſuſpicio de eorum rapinis*. 543.

Seditio Hiſpanorũ in obſidione Lugdunenſi. 548.

Seditioſi Valdeſium Doctorem capiunt. 548. *accepta pecunia pacãtur*. 549.

Seditio Hiſp. equitatus ad Ziriczæam ob dilata ſtipendia. 567.

Seditio Hiſpanorum in Mõdragonium. 570. 571.

Seditioſi Aloſtum vi capiunt. 572. *à Senatu Regio hoſtes pronunciantur*. 573. *adiuuãtur ab Auila*. 574. *Licherchianã arcem capiunt*. 574. *de ijs Belgio eijciendis Senatusconſultum*. 578. & *Gandauenſe fœdus*. 578. *ab Aloſto Antuerpiam ac-*

 cur-

currũt. 578. 579. 582. eorũ ferocia. 583. vallũ expugnãt, & vrbem intrant. 583. eam depopulantur. 584. 585.
Seditio Hiſpanorũ ob diſceſſum ex Belgio imperatum. 601. pacantur. 602.
Seditio Germanorũ Bredam defendentium contra Fronsbergium. 644.
Seditio in caſtris Catholicis à Germanis orta. 662. ab Auſtriaco ſeditioſorũ cohortes ſeparantur. 663.
Seditionis authores depoſcuntur. 633. ſupplicium. 663.
Sega. Vide Philippus.
Selimus Hebræis fauet. 332. opem fert Mauris contra Hiſpanos. 332. 441. 566. in bellũ Cyprium ſe conuertit. 333.
Sellius. Vide Ioannes.
Semerij Dominus à Gubernatrice deſtinatur Mechliniæ Præfectus. 369.
Senatorum arcanus congreſſus Conſulta appellatus. 61. quomodo Senatus conuocandus. 61. quæ præcepta in eo ſeruanda. 62.
Senatus ſententia de Valencenatum ſeditione. 154.
Senatus Brugenſis facinus in Quæſitorem Fidei. 201.
de Senatibus ordinandis Regis inſtructio. 215. Senatorum ſententiæ de coniuratis contra Inquiſitionem, & edicta Cæſaris. 244. & ſeqq. eorum contra Regem querelæ. 247. confutatæ à Gubernatrice. 249. Senatus conuocatio ob populationem ſacrorũ. 305. Senatusconſultum de ſecuritate coniuratis offerenda. 308. Senatorum ſenſus varij. 308. Gubernatricem comitantur Anturpiam triplicis Conſilij Senatores. 383.
Senatus Regius mortuo Requeſenio Belgium adminiſtrat. 568. confirmatur à Rege. 569. Senatores Hiſpanienſes, & Patriotæ qui. 570. inter eos diſcordia. 570. modica eorum authoritas. 570. Senatores ab Orãgio empti. 570. 571. Germanicæ legioni ſtipẽdia perſoluunt, Hiſpanis differunt. 570. Hiſpanos hoſtes pronunciant. 573. arma multis Ciuitatibus Flandriæ, ac Brabantiæ permittunt. 573. eorum querelæ aduerſus Auilã. 573. edictũ in Aloſtanenſes. 574. ſcribunt ad Regem. 574. clam cum Orangio

gio ſocietatem ineũt. 576. 586. Regis cauſam produnt. 583. Sententiæ de ſeditioſis Aloſtanenſibus. 576. Senatores partium Hiſpanarum è Senatu abripiuntur, & in cuſtodiã trahuntur. 577. 584. alij in captorum loco ſubſtituuntur. 578. Senatus Regij authoritas cadit. 578. noua regiminis forma introducitur. 578. Senatores dubiæ in Ordines fidei Senatu mouentur. 622. noui leguntur. 622. Auſtriaci aſſeclas hoſtes pronunciãt. ibid. eorum fuga Antuerpiam audita Gemblacenſi clade. 656. Regis litteræ ad Senatum. 574. Senatuſconſultum de Hiſpanis Belgio eijciendis. 578. Senatoria Antuerpiæ domus incenditur. 584. Princeps Senatus qui. 576. Vide Ordines prouinciarum vnitarum.

Senæ capiuntur. 24. Senenſiũ ora maritima deuaſtatur. 562.

Septemuiri. Vide Electores Imperij.

Sepulchrũ temporariũ Auſtriaci. 718.

Sepulchris mortuorum illata ſæuitia. 510.

Sequani Gal. populi. 413.

Serandillaop. 14.

Serbellonius. Vide Gabriel.

Sernapulius multa aperit facta à coniuratis. 262.

Sichemiũ occupatur ab Orãgio. 510. ad deditionem inuitatur ab Alex. Farneſio. 657. recuſat, & oppugnatur. 658. capitur, & diripitur. 659. fugientes trucidantur. 659. arx reſiſtit. 660. expugnatur. 660. ſupplicium ſumitur ex victis. 660.

Sicula legio. 410. 412.

Signiferi ſeptem in pugna interempti. 446.

Silua Ducis. Vide Buſcoducum.

Silueſtres Gheuſij qui appellati. 473.

Simon Faueanus Caluinianus vinculis coërcetur. 147. è carcere extruditur. 152. damnatur. 148.

Simon Regnardus Senator. 160. Reg. Hiſp. delegatus pro inducijs firmandis cum Rege Gallo. 99. cadit è Regis gratia. 99. fouet cœtus contra Regem. 160. eius odium in Granuellanum. 99. & æmulatio à primis annis orta. 160. è Belgio in Hiſpaniam euocatus. 160.

Simulacra Sanctorum impiè illuſa, ac violata. 295. 300. 301. 518. *ad terram deturbata*. 291. 297. & *ſeq*. 315.
Simulacra Regia portis vrbium imponenda. 486.
Soigniacum op. Auſtriaco deditur. 666.
Sol deficiens quid prodigij Florentiæ portenderit. 54.
Solimanus Turcarum Imp. mittit legatum in Galliã. 211. *Iudæis agrum & vrbem concedit*. 332.
Solimanus Araiſius. 565.
Solitudinis amor. 14. 15. 23. 716.
Sonoius Gheuſius aquatilis à Reg. Hiſp. deficit. 501. *piraticam exercet*. 502.
Sorbonicorum querelæ. 150.
Soreanus. Vide Ioannes.
Spinoſa. Vide Didacus.
Spiræ vrbs. 459.
Sponſa cum agreſtium comitatu præteriens ab Albani exercitu conſalutatur. 462.
Statua in arce Antuerpiana. 485. 486. *confringitur*. 618. *refunditur*. 619.
Status conciliũ. Vide Concilium. Statuum Deputati. Vide Ordines, & Senatus.
Staueleus. Vide Philippus.
Stephanus Mutinus Romanus Italorum Trib. deſignatus. 683.
Stephanus Serra Hiſpanarum nauium Præfectus. 488.
Stephania Requeſenia. 565.
Stipendia. Vide Pecunia, & Seditio.
Stuarta. Vide Maria.
Suartzemburgius. Vide Gũterus Comes
Succenſio Bibliothecarum. 292. 301. *Nauium*. 225. 502. *Vide Incendium*.
Sultanini. 330.
Supplicationes indictæ. 409. 484.
Supplicium ſorte obuenit maleficij authori. 413. 414. *Anglorum Auſtria. co mortem molientium*. 714. *Antonij Stralij*. 449. *Apoſtatæ*. 200. *Bruxellenſibus paratum*. 498. *Caſembrotij*. 449. 450. *coniuratorum*. 429. *Duij*. 449. *hæreticorũ*. 148. 154. 230. 367. 388. 511. 512. *Harlemenſium*. 518. *Hiſpanorũ*. 503. 517. *Moroni*. 256. *Nobilium*. 444. 448. 449. 509. *Procerum*. 458. *rebellium*. 351. 386. *Sacerdotis hæretici*. 199. *ſeditioſorum*. 663. *Sichemij ex victis*. 660. *Spellij*. 450. *Vide Damnatio*.

Surrētinorū Archiepiſ.273.
Suſpicio ex colloquio Baionæ habito.209. mutata Cæſareæ voluntatis in abdicatione regnorum.12. de ſeditioſorum rapinis.543. de proditione Belgij.303.
Symbola conſpirationis à Proceribus in conuiuio decreta.184. famulorum veſtibus appoſita.185. eorum in vulgus interpretatio.186. prohibentur à Gubernatrice.187. eorum loco aliud Nobiles ſupplent.187. à Rege vetantur.187.

Sententiæ ad S. ſpectantes.

SVBIECTIS *populis pars libertatis videri ſolet, à ſuorum aliquo gubernari.59.*
Difficile eſt SVCCESSORI placere.96.
SINGVLORVM intereſt, ſi vniuerſi regantur.89.
Nonnulli vt SVPPLICES habeant miſeros, & reos quærunt.84.
SVBITA quæque ac incerta, æſtimari atrociora ſolent.300.
Malè admouentur oculi ſpectādo illius SVPPLICIO, cuius cauſam commiſeratio meliorem facere videatur.459.
SVSPICACI ſub Principe gliſcit exploratorum numerus.322.
SVSPICIONES interdū aliquas nulla ſatis diluit innocentia.713.
Qualibet STATIO tēpeſtatem fugientibus pro portu habenda eſt.594.
SECVRITAS ſecuritate mutua paciſcenda eſt.597.
Nullus SVPERBVS aliquādo ſeruit, niſi dominandi ſpe.607.
SPECTAT ad prudentiam Principis efficere, vt quod moderatio ſemel noluit, nunquam poſsit.713.

T.

T*Abulæ adminiſtrationis Belgij à Requeſenio, ſuperueniente morte non ſignata.568.*
Taciturnus Orāgius cur appellatus.419.
Tagus amnis ſublatus in Toleti montem.15.
Talorum luſus.185.414.
Tarquinius Superbus.136.
Tarquinij Aruntis exemplū renouatur.446.
Taſsius. Vide Petrus & Raymundus.

Tananius Trib. Gallorum. 413.
Taurini vrbs. 151.
Telidanus Louanięſis Theologus. 180.
Temeraria pugna. 635. remedia. 694.
Templaeum pagus. 646.
Templorum depopulatio vnde in Belgium immiſſa. 289. quando incœpta. 290. & continuata. 296. templi primarij Antuerpienſis iactura quanta. 302. eius cultus reſtituitur. 312. 383. templorum ſtrages in Flandria. 303. templa hæreticis attribuuntur. 312. Catholicis reſtituuntur. 383. 388. 453. à Caluinianis occupantur. 626. Vide Iconomachia.
Tenara flu. 302.
Teneramunda vrbs capitur & diripitur. 310.
Teneramundanus Procerũ congreſſus. 321. 452. 453.
Tentorium Orangij ab Hiſpanis tentatum. 513.
Terra oſculo libatũr à Caſ. 12. immiſſo mari nauigatur. 3. 546.
Terræmotu Aſiæ vrbes infeſtantur. 303. quatiuntur in Brabantia. 431. pagi tres, ac triginta hauſti. 445.
Teronius Vaſco mittitur ab Orangio vt inimicitias ſerat inter Auſtriacum, & Belgarum Primores. 608. 612.
Teruana à Carolo V. expugnatur. 24.
Thameſis traiectio. 554.
Theodonis villa. 414.
Theodoricus Batemburgicus ex Hollandia fugatur. 386. capitur. ibid. ſupplicio afficitur. 386.
Theodorus Beza Amboſiani tumultus author. 137. eius conſilium de noua profeſſionis forma ad Auguſtanæ ſimilitudinem concipienda. 330. pſalterium Dauidis à Maroto incœptum abſoluit. 151.
Theologorum ſententia de Religionis libertate à Belgis expoſtulata. 21. 44.
Theophilus Friſius Pontificis cubicularius fert purpureum galerum Granuellano. 130.
Theſaurarius Regius. Vide Præfectus Regij ærarij, & Quæſtor.
Thola inſula. 532. 551.
Tholoſius. Vide Ioannes Marnixius.
Tholoſiani vincuntur ad Oſteruelam. 351.
Thomas Armenterius mittitur

titur in Hiſpaniam à Gubernatrice. 179. *auditur prolixè à Rege.* 181. *mutat Regis animum de retinẽdo Granuellano in Belgio.* 181. *ab Hiſpania in Belgium reuerſus, Granuellani diſceſſum affert.* 188. 189.

Thomas Perenottus Hiſpan. Reg. in Gallia legatus, Granuellani fratris potiſsimum conſilio rem gerit. 131. 139. 144. *Bruxellas venit.* 190. *Gallica legatione functus in Burgũdiam abit.* 190.

Thomas Raggius. 489.

Tiberis flu. 466.

Tiberius Cæſar. 298. 303. 409. *filiorum ductu arma componit.* 395. *in ſenatu iactatio eiuſdẽ ex gemello vxoris partu.* 630.

Tillemons op. Brabantiæ. 246. *occupatur ab Orãgio.* 478. *Auſtriaco ſe dedit.* 657. *pugna apud eum.* 580.

Timor lictor legum. 80. *propiora ſibi fingit.* 656.

Toletanus aquæductus. 15. *Archiepiſcopus.* 17.

Toletanus. Vide Ferdinandus, Federicus, Petrus, & Rodericus.

Toloſana Eccleſiæ diuiſio. 73. *Toloſæ reperta librorum Caluinianorũ arca.* 441.

Torellij Ænariæ inſulæ domini vincuntur. 565.

Tormenta bellica. 365. 511. *à Muſices elementis nomẽ ſortita auferuntur.* 416. *recuperantur.* 467. *in foſſas deprimuntur.* 547. *tormentorum ſuggeſtus.* 464. *magiſter.* 42. 410. 647. *Vide Gabr. Serbellonus, & Creſſonerius, & Barlamontij, Philip. Staueleus, & Valent. Pardeus.*

Tornacíſium Belgij prouincia. 40. *Gubernator.* 40.

Tornacũ Belgij Prouĩcia. 40. *Gubernator.* 40. 360. *Tornaci excitatur tumultus, & componitur.* 146. *quam frequentes ibi hæreticorũ conciones.* 278. *templa hæreticis attribuuntur.* 312. *defectionem à Rege minatur.* 346. *Tornacẽſes Gheuſij arma capiunt, Inſulas inuaſuri.* 357. *Lanoium diuertunt.* 358. *fugantur, & cæduntur.* 359. 360. *præſidium eis imponitur.* 360. *rebelles puniuntur.* 360.

Torquati equites. 456.

Toſondorus equitum aurei Velleris. 240.

Trabes per aera accenſæ. 555.

Traiectio flu. artificioſa. 473. 554. *freti Zelandici.* 554. 555. *huius cum Cæſariana tranſmiſſione cõparatio.* 554.

Traiectum ad Moſam defectionem à Rege minatur. 346. *veniã orãt Gubernatricem.* 377. *pro eiſdem legatio Epiſcopi ad Gubernatricem.* 377. *ſe Norcarmio dedunt.* 379. *puniuntur.* 379. *Ius ciuitatis ad quem pertinet.* 377. 378. *eijcit Hiſpanum præſidium.* 580. *ab Hiſpanis recuperatur, ac diripitur.* 580.

Traiectum ad Rhenum Archiepiſcopatus prærogatiua decoratur. 44.

Traiectenſes arcent Catholicos à templis. 314. *defectionem à Rege minantur.* 346. *eorum agri vaſtantur.* 347. *præſidium à Gubernatrice iuſſum accipiunt.* 348. *ad Leccæ ripam arcem excitant.* 348. *legatos in Hiſpaniã mittunt.* 492. *arcem demoliuntur.* 619. *Vrbs à ſeditioſis tentatur.* 549.

Tranſalpinæ regiones hæreſi imbutæ. 89.

Tranſiſelania Belgij *prouincia.* 40. *Gubernator.* 40. *iconomachia.* 303. *ciuitates à Rege deficiunt.* 305.

Tranſlatio Pſalterij. 150.

Treslongus. Vide Ioannes, Ludouicus, *& Gulielmus.*

Treuirenſis Septemuir armorum conſilium aduerſus rebelles probat. 319.

Tributum Decimæ, & Vigeſimæ, & Centeſimæ ab Albano Belgio imponitur. 487. *Belgæ recuſant.* 487. 491. 492. 496. 498. 499. *aliqui Albano diſſuadet.* 497. *alij ſuadent.* 498. *eius moderatio.* 498. *exactio omittitur.* 499. *eius occaſione* Belgæ *rebellant à Rege.* 499. 500. *& ſeqq.*

Tridentum vrbs. 94. *Tridentinum Concilium. Vide Concil. Trid.*

Triremis Cæſaris, pelago periclitata. 56. *Pontificia victa.* 565. *Muſtaphæ capta.* 638. 639. *Vide claſſis, & Nauis.*

Triumphalis pompa Rotomagi Nauarræi victoris. 145. *Granuellani cũ* Rege *in Hiſpania.* 197. *Gubernatricis Antuerpiæ.* 383. *Albani Bruxellis.* 484. *& Auſtriaci.* 605. *Ordinum ducum.* 604.

Troia.

Troia. 4.
Trophæi dedicatio à Germanico. 467. 468. ab Albano. ibid. Trophæi Albano erecti in arce Antuerpiana interpretatio. 485. Vide Statua, & Albanus.
Trudunopolis op. capitur ab Orangio. 478. in eo Gheuſiorum conuentus. 285. populatio ſacrorũ ibi collata, & diſtributa inter hæreticos. 303.
Trullenſis Abbas. 100.
Tubicen ad Limburgenſes miſſus. 671.
Tullia Tarquinij uxor cum Alibreta comparata. 136.
Tumuli moles excitata. 17. Vide Exequiæ.
Tumultuum futurorum in Belgio præſagitio. 458. cauſæ vnde. 66. & ſeqq. 428. primæ, ac veræ. 87. ſumma cauſarum, & occaſionum. 116. cur variè Scriptores de ĩs diſſeruerint. 66. 67. conſopiti, & propemodum extincti à quo denuo excitati. 118. militum Hiſpanorum in Belgio retentio an fuerit cauſa tumultuum. 68. 69. an auctorum Epiſcoporum numerus. 69. & ſeqq. Vide Epiſcopatus. an introducta Cæſareis edictis Inquiſitio. 78. Vide Inquiſitio. an reorum ſupplicia. 85. 199. & ſeq. Vide Hæreſis & Supplicium. an Nobilium abalienatio. 91. ex Granuellano 179. 180. ex occaſione litterarum Regis. 229. ex edictis à Gubernatrice propoſitis. 231. 234. 235. ex Albano. 428. ex tributis. 499. & & ſeq. ex ſeditioſis. Vide Seditio, & Belgicum bellum. Tumultuum principia vnde ſumpta. 113. 146. tumultuũ venia Belgis promulgatur. 493. Vide Venia. Tumultus Gallici. 131. 137. Vide Guiſij & Coniuratio. Gallici & Belgici tumultus cõparatio. 146. 131.
Tumultus Maurorum in Hiſpania. 441. 489. Bruxellis cõtra Hiſpanos. 572. Antuerpiæ. 281. 282. 349. & ſeqq. 581. & ſeqq. Buſcoduci, & Traiecti. 346. 347. Gandaui. 316. 398. Valencenæ. 153. 154.
Tunetum Lybici Maris Regia expugnatur. 710. Tunetana expeditio. 495. 715.
Tungri op. 475.
Turbæ. Vide Tumultus.
Turbarum Cõcilium. 433. Vide

Vide Concilium.
Turbatores plectuntur. 154. *Vide Supplicium.*
Turcæ Venetias incendũt. 333. *Turcarum claſsis ad Echinadas.* 637. 638. *exercitus eorum quæſtor.* 637. 638. *Turcicum Præſidium Nauarrini.* 639. 640.
Turmæ per Europã celebres. 41.
Turrius priuati conſilij à ſecretis à Gubernatrice miſſus ad Epiſcopum Leodiẽſem. 379. *ab eadem ad Brederodium.* 386. *à Brederodio retinetur.* 386. *noctu Amſtelodamo dimittitur.* 387. *allegatur ab Albano ad Angliæ Reginam.* 489.

Sententiæ ad T. ſpectantes.

TVRPIVS eſt de gradu decurbari quàm ad eũ non attolli. 702.
TVRBATIS maximè rebus præſentiſsimum remediũ ab vnius Imperio peti ſolet. 569.
TIMORI nulla munimenta ſunt ſatis. 464.
TIMOR lictor eſt legum. 80.
Propiora ſibi mala fingit TIMOR. 656.
TVTA quæ ſuſpecta. 712.
Nunquam TVTVS eris inter illos, qui à tuis ſe tutos non exiſtimant. 597.
NIHIL diu conſiſtit TVMVLTVARIO opere cõpoſitum. 247.
Male comparatur TERRORE veneratio. 426.
A ſicca TEMPESTATE naufragium. 160.

V.

VAbrinci Epiſcopatus in Gallia. 74.
Vachenus maris Præfectus cum inſtructis nauibus in Hiſpaniam mittitur. 416.
Vadamontius Comes. 459.
Vahalis flu. 549.
Valacria inſula. 348. 350.
Valderſongius peditum Dux deſtinatur à Rege. 317.
Valdeſius. Vide Franciſcus.
Valencena vrbs Dominorum impatiens. 354. *in ea tumultus.* 147. 152. *componitur.* 154. *eiuſdem ciuitatis ſtatus.* 354. *Valencenates iubentur à Gubernatrice præſidium accipere.* 354. *poſt tergiuerſationem recuſant.* 355. 356. *rebelles pronunciantur.* 356. *obſidentur.* 361. *oppugnationem Rex abnuit.* 361.

361. *arctius obſidentur.* 361. *oppugnationis modus à Rege præſcribitur.* 362. *inuitatur ad deditionem ab Egmontio, & Areſchoto.* 363. 364. *obſidentium caſtris nocturna irruptione inſultant.* 364. *vrbis ſitus.* 365. *mœnia quatiuntur.* 365. *Valencenates agunt de deditione.* 366. *clementiæ Gubernatricis ſine exceptione, iterum vrbem cõmittunt.* 366. *ab oppugnatione deſiſtitur.* 366. *ciuitas exarmatur.* 357. *rebellionis auctores necãtur.* 367. *ſtatus tum ſacer tum ciuilis reſtituitur.* 368. *Valencenates arcem demoliuntur.* 619.

Valentinus Pardeus *Mottæ Dominus copiarum Flandricarum ductor rei tormentariæ* Præfectus. 350. *ſaucius à pugna relatus.* 521.

S. Valerij op. expugnatio. 444.

Valeſius. Vide Philippus *Burgundiæ Dux.*

Valeſia. Vide Margarita.

Valliſoletum vrbs. 13. 230. 707. 710.

Vangeſtius. Vide Ioannes, & Margarita.

Vargas. Vide Alphonſus, Franciſcus, & Ioannes.

Vaterlandia Inſula. 386.

Vaticinatio. Vide Præſagitio.

Vectigal impoſitum bibituris aquam ægrotis ſalubrem. 497.

Velitationum & leuiũ præliorum pugna. 475.

Venationis ſtudium. 52. 111. 172. 406. 707.

Venationis ſupremus nominatus à Rege. 466.

Veneni ſuſpicione extincti. 405. 714.

Venetiarum incendium. 333 *quis eius auctor.* 333.

Veniæ generalis culparum in Belgio promulgatio. 492. *Vide culparũ venia.*

Verba Alex. Farneſij *ad Armigenum.* 651. *Aloyſij Quiſciadæ ad Io. Auſtriacum.* 708. *Albani ad Egmontium.* 418. *Egmontij reſponſio.* 418. *Caluiniani ſcurræ contra Ieſuitas domo expulſos.* 625. *Caſtellæ* Præſidis *ad* Pont. Nũcium. 443. *Gallici legati in morte Egmontij.* 459. *Gubernatricis ad Egmontium.* 293. *Io. Auſtriaci ad Goignium captiuorum Ducem.* 654. *eiuſdem ad Alphonſum Leuam.* 689. *Orangij diſceſſuri ad Egmon-*

montium. 374. eiuſdem ad Areſchotum Ducem. 607. Regis Hiſp. ad aulicos de ſtatuario. 486. ſuperba Valencenatum de ſe ipſis. 354. Vide Oratio, & Dictum.
Verborum licentia. 526. 628.
Verdugus. Vide Franciſcus.
Vernerus Gimnichus Iuliacenſis Ducis legatus. 614.
Veſembechius legatus Antuerpien. in Hiſpaniam. 158.
Veſpaſianus Imp. 2.
Veſterholtius cōſcribit equites in Saxonia. 330.
Veſtitus famulorum à Proceribus decretus. 185. Vide Symbola.
Veſtes ſupra genu mulieribus decurtādi mos. 507.
Veſphalia. 88.
Veteres aquæ op. Vid. Aquæ veteres.
Vetta Angliæ Inſula, & eius Præfectus. 606.
Vexilla Pontificia ablata à Solimano ex Pōtificia trireme. 565. Pontifici reſtituta. 565. vexilla in curribus ruſticorum. 462. Vexillum Orangianis ereptū. 480. decem monetis depictum in odium Albani. 501. ſacrū Auſtriaco datū in Turcas. 194. pium eiuſdem in rebelles Belgas. 650.
Viana op. Hollādiæ. 345. & ſeqq.
Vibaldus Riperda Harlemi & militiæ Præfectus moritur. 521.
Victoria Farneſia Vrbini Ducis coniux occurrit Mariæ Luſitanæ Parmam accedenti. 227.
Victoria Actiaca. 637. ad Amiſiam flu. 465. ad Caletum. 27. ad Getam flu. 478. & ſeq. ad Grauelingam op. 28. ad S. Gisleniū op. 508. ad Gemblacum op. 653. & ſeq. ad Limburgum vrb. 670. ad Montes Hannoniæ vrbem. 513. ad Oſteruelam pagum. 351. ad S. Quintinum op. 27. in Duuelādia inſula. 559. ad Mochemum pagū. 534. ex Armenterienſibus, & Tornacenſibus. 357. ex Hugonotis. 145. 422. 484. 511. ex Muſtaphæ triremi. 638. in bello Luſitano. 626. à denis quibuſque Hiſpanis ex hoſtium ſingulis millibus. 602. 603. Maritima Orangianorum. 532. & Hollādorum frequens per decēnium. 504. 505. diuinitus attributa. 467. 468. In victoria moderatio. 697.

697. *Victoriæ ſama miro modo perlata.* 466. *Victoria Hiſpanorum, & Romanorũ comparatio.* 466. 467. *Vide Expeditio, & Pugna.*
Vidus Cabocius in duello ſpectante Rege. 32.
Viennius. Vide Henricus.
Vigeſimæ bonorum impoſitio. Vide Tributum.
Viglius. Vide Vlricus.
Villa Henrici Gall. Reg. 666. *Pardi.* 711. *Theodonis.* 414.
Villagarſia. 705.
Villebrocum pagus. 374.
Villerius equitum Fœderatorum ductor. 345. *Trudonopolim à Leodienſi Epiſc. habendo conuentui expoſtulat.* 285.
Villerius Gallus Marchio, apud Ambianum cum Arembergianis ſe coniungit. 423.
Villerſius ſclopetariorum equitũ pro Ordinibus Præfectus. 648. *Niuellam defendit.* 662. *Vide Iuſtus Villerſius.*
Villerſius Fœderatorũ dux. 449. *Tornaci ſe munit.* 452. *ex Iuliacenſi agro, Orangij iuſſu Moſam traijcit* 444. *reijcitur, & capitur.* 444. 449. *capite plectitur.* 449.
Villetta Grãuellani popularis flagitio deſtinatur. 191.
Viluordia ad conciones habendas ab hæreticis deſtinata. 305. *ſerò tentatur à Gonzaga.* 657. *Viluordianus carcer.* 244. 386.
Vinglius coniuratorũ vnus Hollandiam infeſtat. 385. *fugatur* 386. *vltimo ſupplicio afficitur.* 386.
Vincentius Carafa Hungariæ Prior, Italorum Tribunus deſignatus. 683.
Violatores ſacrarũ Imaginum ſupplicio affecti. 382. 388. *Vide Iconomachia.*
Virilis obeuntium animus. 558. 559.
Virouiacum op. 292.
Virtembergenſis Dux arma diſſuadet Gubernatrici. 320. *ad eandem legationem mittit.* 383. *cum Orãgio conſpirat, & ſtipendia promittit.* 471.
Viſurgis flu. 467.
Vitæ contemptus. 558. 559.
Vitellius. Vid. Chiapinius, Camillus, Nicolaus, & Paulus.
Vitellotius Vitellius. 562.
Vitia in alios trãslata. 276.
Vlyſippi vrbs. 526.
Vlloa. Vide Alphonſus, Ioannes Oſorius, & Magdalena.

Vlri-

Vlricus Viglius Zuichemus priuati concilij Præſes.61. 162. *Granuellano fidus*. 163. 186. *inter Cardinalitios nominatur*. 192. *in eum Gheuſiorum minæ*. 310. *Religoni, ac Regi addictus*. 569. *è ſenatu abripitur, & cuſtoditur*. 577.
Vlucialis Præfectus Maris. 639.
Vlyſſes. 168.
Voluntatis hæreditas. 9.
Vormatia vrbs. 82.
Vorna Hollandiæ inſula. 502.
Votum Anſibariorum Ducis in Romanos. 121. *Mariæ Luſitanæ ſuper educatione filiorum*. 228. *Vitellij erga ſedē Apoſtolicā*. 564. *Lumei de vlciſcenda Procerum morte*. 472. *Cl. Ciuilis in Romanos*. 472.
Votiuum monumentum. 448.
Vrbanus VII. P.M. 316.
Vrbanus VIII. P.M. 475.
Vrſelius legatus Antuerpienſis in Hiſpaniā. 158.
Vuallonica militia, & prouerbium. 462. *legio*. 648. 661.
Vulgo Apoſtoli qui. 287. *cucullorum interpretatio*. 186. *Vide Populus*.
Vuorcomium op. ab Hiſpanis expugnatur. 549.
Vxeda op. 525.

Sententiæ ad V. ſpectantes.

VILE videtur, quidquid in ſummo patet. 19.
VITIA dum transferuntur quaſi contractis per manus ſordibus ingraueſcunt. 276.
VITIO generis humani, maiora omnia concipiuntur, dum VETANTVR. 281.
Ingens potentiæ firmamentum VICINORVM Principum amicitia. 217. 218.
Ægrè continentur manus inter arma, dum VICTORIA vindictam pariter ac prædas oſtentet. 586.
Laudatur in nouæ potentiæ hoſpite VERECVNDIA. 709.

Z.

ZAccharias Pont. Max. Epiſcopatus auget in Germania. 73.
Zelandia Belgij prouincia. 36. 40. *Præfectus*. 40. 121. 553. 559. *infeſtatur ab Iconomachis*. 302. 303.
Zelādiæ caput tentatur à Tho-

Tholoſio. 348. ciuitates præſidium à Gubernatrice accipiunt.388.eius aliquot Inſulæ alluuione cõteguntur.496.magna eius pars ab Hiſpanis deficit. 503. primaria Zelandiæ vrbs oppugnatur. 531. Orangio ſe dedit.531. Zelandica expeditio à Requeſenio ſuſcepta.550.& ſeqq. Zelandiæ ſitus.550. portus.120. in traiectione Zelandica Regiorum virtus.515.516.553.& ſeqq. expugnatur præcipua eius inſula. 564. accedit ad alias prouincias rebelles. 579.

Zeueghemi *Domini officioſa legatio à Gubernatrice in Germaniam.*208.

Ziricæa inſula munitur ab Orangio. 553. Ziricæa vrbs à Regiis obſidetur. 561. fame domita ſe dedit.561.572. ab Hiſpanis relinquitur.572.

Zuichemus. Vide Vlricus.

Zuitbeuerlandia inſula à Mondragonio occupatur. 515.

Zuniga. Vide Gabriel Nignius, & Ioannes.

Zutphania Belgij *prouincia venditur Carolo Pugnaci. 36. à Carolo V. armis acquiritur. 37. ciuitates à Rege deficiunt. 505. recuperantur. 515. eius Præfectus.40.41.99.*

Zuuendius. Vide Lazarus.

FINIS.